Diyarbakır

5 NO'LU

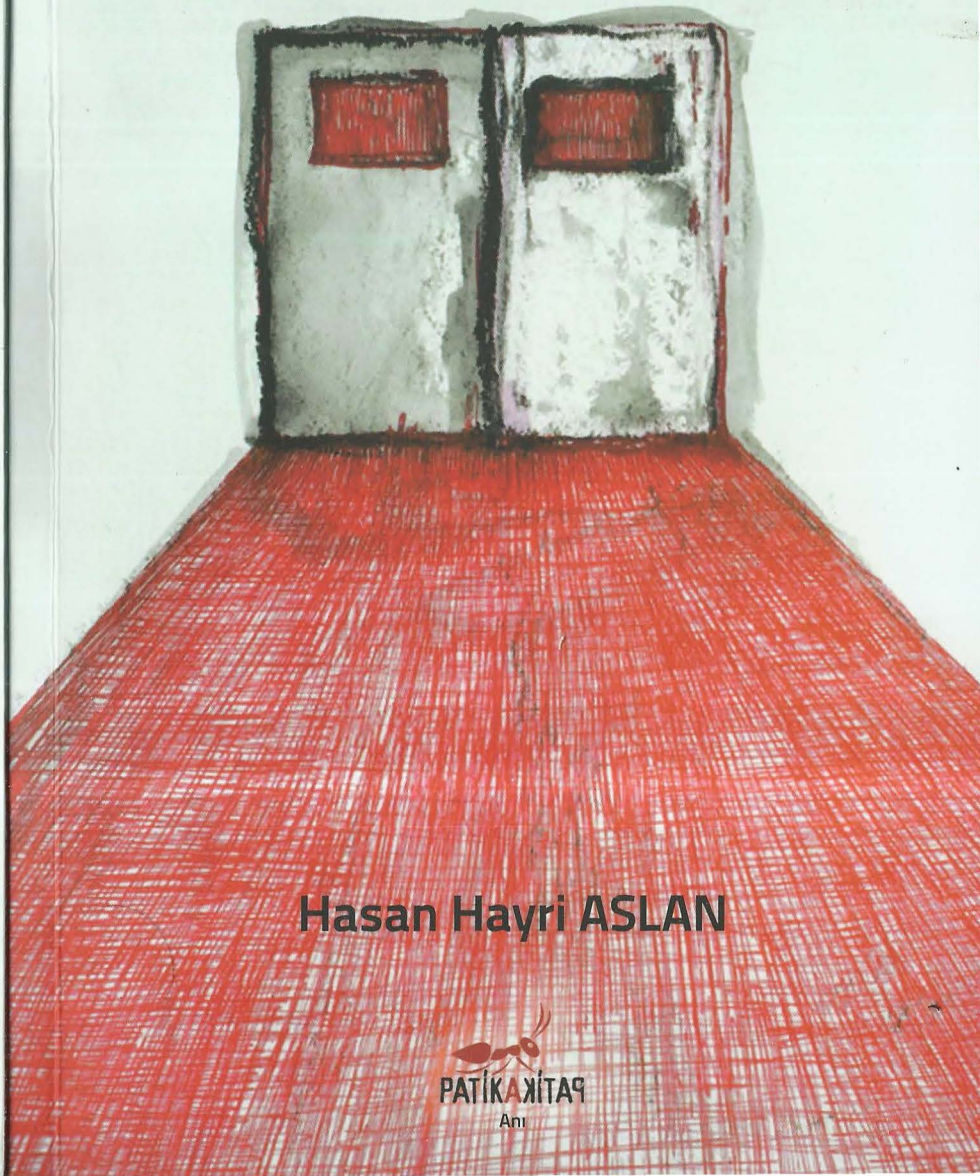
Cehenneminde

ÖLÜMDEN DE ÖTE

Hasan Hayri ASLAN

Diyarbakır 5 No'lu Cehenneminde

ÖLÜMDEN DE ÖTE

Hasan Hayri ASLAN

PATİKA KİTAP
Anı

Diyarbakır 5 No'lu Cehenneminde

ÖLÜMDEN DE ÖTE

Hasan Hayri ASLAN

PATİKAKİTAP

Patika Kitap: 19
Anı: 01

Diyarbakır 5 No'lu Cehenneminde

ÖLÜMDEN DE ÖTE

Hasan Hayri ASLAN

Birinci Basım: 2015

Kapak Tasarım ve Dizgi
Aras ALADAĞ

Düzelti
Halide Emel KORKMAZ

Kapak Resmi
Chiharu Shiota

ISBN: 978-605-64775-9-1
Yayıncı Sertifika no: 26829

Baskı:
Kayhan Matbaacılık
Davutpaşa Cad. Güven San. Sitesi C Blok No:244
Topkapı / İSTANBUL
Tel.: 0212 612 31 85
Matbaa Sertifika No.: 12156

Patika Kitap
Osmanağa Malı. Serasker Cad.
Erol Apt. No:39 Kat:3 Kadıköy-İstanbul
Tel: 0216 337 75 04
e-posta: info@patikakitap.com.tr

Diyarbakır 5 No'lu Cehenneminde

ÖLÜMDEN DE ÖTE

Hasan Hayri ASLAN

PATİKAKİTAP

Hasan Hayri ASLAN 1950'de Dersim'de doğdu. İlkokulu 3 ayrı köyde okumak zorunda kaldı. Ortaokulu İstanbul'da devam etmek istedi, fakat ailesi razı olmadı; Pülümür'e döndü ve orada kışladan bozma bir binada tamamladı. Bir yıl İstanbul'da kunduracı ve mücellit olarak ve bir süre de lokantada çalıştı. 1969'da yeniden memleketine döndü ve liseye başladı. Bu yıllarda yerel bir gazeteye şiirler yazdı. Dersim'de lise son sınıftayken 12 Mart darbesini protesto etmek amacıyala yapılan bir boykota öncülük etmekten 12 arkadaşıyla birlikte tutuklandı. Bir ay tutuklu kaldıktan sonra serbest bırakıldı. Dersim dahilinde eğitimini sürdürmesi yasaklandığı için liseyi İstanbul'da bitirmek zorunda kaldı. 1973'te İstanbul'da İDMMA not bürosunda çalışmaya başladı. Memuriyetine paralel olarak girdiği İstanbul Üniversite Fen Edebiyat Fakültesi akşam bölümünde eğitimini sürdürdü. Bu yıllarda halk müziğiyle de ilgilendi ve pek çok etkinlikte amatör olarak sahneye çıktı.

İşçi, gençlik, memur örgütlerinde çalıştı, bu alanlarda örgütlenme, eğitim ve basın faaliyetleri yürüttü. 1978'in sonlarında akademiden istifa ederek bütün zamanını devrimci çalışmaya verdi. Bir süre araştırma-inceleme ile partinin kültür komisyonunda görev üstlendi. 1981'de TKP/ML'nin merkez komitesine seçildi ve siyasi büroda görev aldı. Aynı zamanda İşçi Köylü gazetesinin genel yayın yönetmenliğini üstlendi. 17 Ekim 1981'de tutuklandı ve Diyarbakır 5 No'lu askeri cezaevine konuldu. Ekim 1990'a kadar bu cezaevindeydi. Orada uğradığı işkence ve protesto amacıyla başvurmak zorunda kaldığı 5 büyük ölüm orucu direnişinde yer aldığı için sağlığı büyük ölçüde bozuldu. Çarptırıldığı 24 yıllık mahkümiyeti Şubat 1991'de tamamlayarak Bursa Özel Tip cezaevinden tahliye oldu. Bir yıl kadar Halk Demokrasisi'nde başyazarlık yaptı. 1992 başlarında tedavi amacıyla yurtdışına çıktı.

Yazarın şimdiye kadar pak çok gazete ve dergide imzalı imzasız veya değişik imzalarla makaleleri, dizi ve teorik yazıları ile çeşitli şiirleri yayımlandı. Bu kitap, halen Almanya'da yaşamını sürdüren Hasan Hayri Aslan'ın ilk kitabıdır. Dünyanın en kötü on cezaevinden biri olmakla ünlenen Diyarbakır 5 No'luda on yılını geçiren ve direnişin öncü kadrosu içinde yer alan yazarın bu kitabı, doğrudan tanıklık, yaşanmışlık ve 5 No'lunun bütünlüklü kronolojik öyküsünün ilk örneği olması açısından kuşkusuz çok önemlidir.

İÇİNDEKİLER

11	Giriş
15	Bilinmezlikler Cehennemine Yolculuk
23	Şimdi Sıra "Ayıltma Banyosu"nda!..
59	35. Koğuş'a Konuluyoruz
70	Kemal PİR'le 54 Gün Aynı Hücrede
80	Bitmez Tükenmez İşkence Vahşetinde Yaygınlaşan İntihar Düşüncesi
81	Çıkış Yolu Olarak Yaygınlaşan İntihar Girişimleri
89	Kışla İçindeki 1, 2, 3 No'ludan 5 No'luya
90	Diyarbakır'a Cezaevi mi Yeter?
91	İkinci Olay Mazlum Doğan'ın Başarısız Firar Girişimidir
94	Ali Erek'in Firar Girişimi ve İlk Fiili Durum
97	5 No'luya Sevkler Başlıyor
100	37. Hücre Bölümü Nasıl 'Boklu Gölet'e Dönüştü?
107	12 Eylül Darbesiyle Ordudaki En Azgın Faşist İşkenceciler İşbaşında!
111	İdam Edilen Necdet Adalı İçin Eylem
112	Gestapo Mevlut Akkoyunlu Dönemi
118	Ölüm Makinası Esat Oktay Yıldıran İşbaşında!
121	Yenilgiyle Sonuçlanan İlk Büyük Ölüm Orucu
137	Onurlu Bir Çoban: Cemal Kılıç
138	İhanete Zorlama Süreci
139	10 Kasım Tezgâhı
141	Ali Sarıbal, İspiyonlanarak Katlediliyor
150	Olaylar Hızla Gelişiyor
162	Esas Duruşta Futbol Maçı
163	Türküler İsyan Dumanı

165	İki İşkence Mağduru Kürt Çoban Üzerinden Cinsel Saldırı Denemesi
170	21 Mart 1981, Mazlum DOĞAN'ın Newroz Eylemi
182	Mazlum'un Hücresinden 9. Günde 3. Kat 1. Hücreye
189	33. Koğuşta 4'ler Feda Ateşi
202	14 Temmuz 1982 - Büyük Ölüm Orucu
229	Ölüm Ölür Biz Ölmeyiz Canlar Ölesi Değil...
257	Yeniden 35. Hücre Bölümündeyiz
267	1983 Büyük Eylül Direnişi
316	Hayranlık Uyandıran Eylem Arkadaşım Cemal Arat'ın Annesi Sakine Ana
322	Mahkeme Duruşmaları
326	383 Sayfalık Siyasi Savunma Yargılanmayı Yargılamaya Çeviriyoruz
334	Sivil Hükümet, Askeri Cezaevleri...
340	Tünel Meselesi
348	Babam 25 Mayıs 1987'de Kalp Krizinden Aniden Veda Ediyor
351	Tünelle İlgili İlk Kuşkulu Haber!
362	Cezaevi Öyküsünü Yazmaya Başlıyorum
365	Parti İçindeki Çalkantı Moral Bozucu
367	"Savunmanın Savunmasının Savunması" Adalet Komedisi...
369	Bir Kızın Hayatını Sevgili "Deza"sından Kurtarmaya Çalışıyoruz
371	Bir Açlık Grevi Daha Mehmet Emin Yavuz'u Kaybediyoruz

373 Mehmet Emin Yavuz Diyarbakır Zindanındaki Proleter Bir Halkaydı
375 Cezalarımız Askeri Yargıtay'da Bozuluyor
381 5 No'ludaki Mecburi Kadın "Askerler"
391 Sakine Cansız'ın Yoldaşlarla Duygulu Dayanışması
393 Cemil Bebek Duruşmamıza Gelirken...
395 Ey İnsanlık Nerdesin?
396 Bayramlık İşkence
398 Konsomatris Muhabbet'in Faşist ve Gerici Ataerkil Düzende Kadınsı Trajedisi
400 Kadınlardan Cunta Gazeteciliğine Pasif Protesto
403 Alman, Arap, Acem, İngiliz de "Türk" Olmak Zorunda

404 Nuran ÇAMLI MARAŞLI Diyarbekir Zindanında Kadın Olmak!
409 Kadınlar Koğuşu
411 Diyarbekir'de Adet Görmek Bir İşkenceydi...
412 Koğuş Sorumluluğu
413 Mahkeme işkencesi
416 Gardiyanın Kimliği
417 Mastürbasyon!
419 Banyo
421 "Co!"
421 Dayak ve Aşağılama

423 Dışardan Gelen Tatsız Haberler
428 Anlamlı Bir Anda 74 Metrelik Tünelin Açığa Çıkması
431 Diyarbakır Zindanında Katıldığımız Son Direniş ve 1 Ağustos Genelgesi...
440 1 Ağustor Genelgesi'ne Karşı Tüm Cezaevlerinde Politik Tutukluların Giriştiği Açlık Grevi ve Ölüm Orucu Eylemimize Omuz Veren Halkımıza ve Ilerici İnsanlığa Teşekkür ve Açıklama

447 | Mehmet Özgül'ün Firarı
448 | Vedat Aydın, Musa Anter İçin Açık Görüşümüzde
450 | Anlamlı Bir Tutuklanma:
Doğu Perinçek Tutuklanıp Yanımıza Getiriliyor
461 | Diyarbakır Cezaevinde Yaşamını Yitirenler
473 | Hapishaneler Rejimlerin Boy Aynasıdır
474 | Sistem, Ceza, Cezaevi ve Baskı Üretiyor...
475 | Türkiye Cezaevleri "TİP" Çokluğundan
Alfabeyi Tüketiyor
476 | Peru'daki Lurigancho, El Fronton and Santa
Barbara Cezaevi Bir Başlangıç mıydı?
478 | Cezaevlerinde Katliamlar Artık Rutin Bir Şey
Haline Gelmiştir
479 | 19 Aralık 2000 Katliamı
481 | Hacer Arıkan 'Bizi Yaktılar' Demişti
481 | Türkiye'de "idam" Cezası Kalktı ama
Devrimciler İçin Bütün Ceza Biçimleri
Toptan İdam Şekline Dönüştü
482 | 12 Eylül'de Tutsaklar Kobay Olarak
Deney Konusu Edildi.
484 | 'Tedavi İçin 40 Yaşına Kadar Cezaevinde Kalmalılar'
484 | 'Türk Teröristlerin Beyin Bozukluğu Var'
485 | Mamak Modeli Önerildi
486 | 5 No'lu Zindan Direnişine Dair Tartışmalar
490 | Bursa Özel Tip Cezaevi'ne "Sürgün"
497 | EKLER

Bütün insan kimliklerinden sildiler bizi
kebir defterine tek adla yazıldık hepimiz
faşizmin yem sepetinde "suç" alafıydık
yedikçe kanlandı vahşet siz hiç görmediniz
paramparça olduk sonra tek parça halinde dirildik...

Diyarbakır E Tipi Cezaevi (5 No'lu) üstten kısmen görünüşü

Bu kitap, 12 Eylül askeri darbesinin insanlık dışı yüzünü en çarpıcı biçimde gösterdiği askeri cezevlerinden Diyarbakır 5 No'ludaki bir tanıklığı özetliyor. 17 Aralık 1981'den Ekim 1990'a kadar ordaydım ve bütün merhaleleri bizzat yaşadım.

Darbeden az önce yapımı tamamlanıp açılan ve darbeden hemen sonra başlayan birinci acımasız vahşet dalgasının cehennemi bir sessizlik yarattığı, sadece işkence ve çığlık seslerinin duyulabildiği bir anda o zindana düştüm. Her dakikası bir cehennem azabı olan vahşet altında yaşamaya ancak 5–6 ay katlanabildim. Ondan sonraki bütün zamanım direniş–hastane–hücre üçgeni içinde geçti. Yaşanan insanlık dışı vahşetin çok azına tanık oldum, çünkü onun en insafsız hali, bulunmadığım yerlerde ve koğuşlarda gerçekleşti. Kişisel olarak uğradığım fiziki ve manevi saldırı, pek çok insanın yaşadıkları karşısında hiç kalır. Başka insanların uğradığı inanılmaz zulmü duyduğumda dehşete düştüm ve onların yanında kendime yapılan zulümden söz etmeye utandım, bir şey yapamadığımız için de kahroldum. Acıyı hissetmek için bizzat işkence görmeniz gerekmiyor, işkence gören insanların dinmez çığlıklarını dinlemenin daha korkunç bir zulüm olduğunu orada yaşayarak öğrendim. İnsani olan her şey canavarca saldırı altındaydı. Aklı, inancı, kimliği, vicdanı, onuru, cinselliği, bedensel bütünlüğü, yaşama hakkı, her şey!..

Bunları, işkencelere muhatap olan çok sayıda insan anlattı. Biliyorum ki anlatılanlar yine de yaşananları tam olarak yansıt-

maktan çok acizdir. Çünkü söz, daima gerçeğin kendisi karşısında yetersiz kalır. Bu yüzden onları tekrarlamaya gerek duymadım. Kitabın ağırlık merkezine daha çok direnişi ve direnen insanları koydum. Bunda da yetersiz kalacağımın farkındayım. Çünkü 5 ayrı bloğa yayılan 40 civarında koğuşta, 80 hücrede, 8 kör hücre ve işkence mekânı olarak kullanılan koridorlar, merdiven altları, spor ve sinema salonları, çamaşırhane ve hamamı, özel işkence odaları ve başka yerlerde binlerce insanın vahşet altında inlediğini ve direndiğini biliyorum. Bu direnişlerde adlarını anamadığım sayısız isimsiz onurlu, mert insan vardı ve kuşkusuz zafer bütün bu irili ufaklı direnişlerin toplamının sonucu ortaya çıkabildi. Bunların hepsini bilme ve yâd etme şansına yazık ki sahip değilim, o yüzden ancak en öne çıkanları ve yanıbaşımda direnerek yaşamını yitirenleri kaydetmekle yetindim.

Aradan otuz küsur yıl geçti ve doğal olarak insan pek çok şeyi unutabiliyor. Çok titizlik göstermeme karşın hücrede, koğuşta birlikte yaşadığım pek çok insanın adlarını bile anımsayamadım. Çok özen göstermeme karşın bazı yanılgılara düşmüş olma ihtimalim de vardır. Dostlarımın, bunu yetersizliğime saymalarını ve hoşgörmelerini diliyorum.

"**Hücrem Demir Yürek Demir**" adıyla cezaevinin ilk epik şiirini yazmıştım. Oranın ilk bütünlüklü öyküsünü de yazmak arzusundaydım. Bunu hem dünya halklarına karşı bir sorumluluk gereği, hem de orada can veren dostlarıma vefa borcum ve saygım nedeniyle önemsiyordum. Bu amaçla erişebildiğim bütün kitap, haber, makale, yazı ve diğer ögeleri topladım, hepsini titizlikle okudum, erişebildiğim bütün belgeselleri izledim, orada yaşayan pek çok insanla görüşmeye, yazışmaya çalıştım. Bu epey bir zaman aldı ve çok önce yazılması gereken bu tanıklığı geciktirdi. Aynı süre içinde birkaç belgesel film ekibine konuştum, pek çok platformda konuşmalar yaptım, birkaç dergi ve gazetede imzalı imzasız kısa yazılar yazdım. Ne var ki bunların hiçbirinin böyle bir kitap gereksinimini ortadan kaldırmadığını gördüm. Sonuç olarak bu çapta malzemenin ancak

roman gibi edebi bir eser içinde işlenebileceği sonucuna vardım. Yazık ki bunu şimdilik başaramayacağımı hissettim ve onu da daha yetkin devrimci edebiyat ustalarına bırakarak öykünün kronolojik panoramasını ortaya koymakla yetiniyorum. Tarihe sağlıklı olarak not düşmek bakımından bunun da yeterince ifa edilmemiş önemli bir görev olduğunu ilgili insanların takdir edeceğini sanıyorum.

Yazmaya başlamadan önce çağrılanma ilgi göstererek buluşma toplantılarına katılan, yazı gönderen, uyarı ve önerilerde bulunan, zaman ayırıp yazdıklarımı gözden geçirerek düşmem muhtemel yanılgılardan beni sakınan yoldaşlarıma teşekkür ediyorum. Özellikle zaman ayırarak kitabı gözden geçiren, uyarı ve ölenerileriyle katkıda bulunan Müslüm Elma ve İbrahim Ekinci'ye, basım aşamasına teknik katkısını esirgemeyen Yılmaz Cesur ve Gözde Orhan'a; kadınlar koğuşu ve kadınların uğradıkları işlemleri anlatarak katkılarını esirgemeyen Zeynep Akkuş ile Hüsniye Kıllı'ya ve çok cesur bulduğum anlatımlarının kitapta yer almasına incelikle rıza gösteren Nuran Çamlı Maraşlı'ya özellikle takdirle teşekkürü borç sayarım.

Bu kitabımı Diyarbakır 5 No'luda ve bütün cezaevlerinde direnerek yaşamını yitiren dostlarımın unutulmaz anısı önünde saygıyla eğilerek onlara; tutsaklık yaşamımız boyunca anne yüreği sıcaklığı ve direngenliğiyle bizler için çırpınan annem Gülüzar Aslan, arkadaşları Didar Şensoy, Elif Külekçi, Sıddıka Can, Sakine Arat, Saliha Şener, Fatma Hanbayat, Berfo Ana ve adlarını anamadığım diğer güzel annelerin şahsında bütün cesur kadınlara ithaf ediyorum.

O vahşet döneminin bir daha yaşanmaması dileğiyle...

Sorgulama sürecinde oluşan yaralar, travmalar, işkence izlerinin kaba görüntüleri biraz kaybolmaya yüz tutunca Diyarbakır 7. Kolordu Sıkıyönetim Askeri Savcılığı'nın yazısı geldi. Birkaç kişinin dışında gözaltındaki bütün TKP/ML zanlıları için tutuklama karan verilmişti. Malatya'da bizimle birlikte gözaltına alınanlardan sanının sadece Abbas Coşkun tahliye edilmişti. Abbas Malatya soruşturmasında moral veren, mert, yiğit direnişçi arkadaşlardan biriydi, 1989'da genç yaşta kalp krizinden hayatını kaybettiğini sonradan öğrendim üzüntüyle. Kazım Akkuş ile Ali Demir'i Gaziantep soruşturmasına götürüldükleri için bu sevkiyatta bizimle değiller. Dört kadın arkadaşı ise bizden önce 8–10 Kasım'da 5 No'luya götürülmüşler. Toplam 35 kişiyiz.

1981, Aralık'ın 17'si, havada cana işleyen ıslak bir soğukluk var. Bir gün önce yağan yağmurdan sonra doğan aralık güneşi yerleri kurutmaya yetmiyor. Her darbe döneminde "gözaltı" yeri olarak kullanılan İstihkâm Tugayı'nın iki büyük koğuştan oluşan tek katlı bölümü çeşitli örgütlerden devrimciler ve hiçbir örgüte dahil olmayan insanlarla tıka basa dolu. Yeni tutuklama dalgası için yer açılması gerektiğinden olacak ki cezaevine sevkimize karar verilmiş. Öyle olmasa daha bir süre burayla Kurtoğlu işkence merkezi arasında götürülüp–getirileceğiz.

"Hazırlanın, cezaevine sevk ediliyorsunuz!"

Bu haber koğuşu hareketlendirdi. Birkaç haftalık sürede oluşan arkadaşlıklar "bilinmez bir cehenneme yolculuk"la son buluyordu.

Henüz akıbetleri belli olmayan, tutuklanacaklar mı, baş-

ka sorgulama merkezlerine mi götürülecekler, yoksa serbest bırakılma talihine mi erişecekleri belli olmayan insanlar, akıbeti belli olmuş bizleri "asıl işkence merkezi"ne uğurlama telaşındalar. Herkes hüzünlü ve duyguludur, "geçmiş olsun", "Allah kurtarsın" diyenler, moral ve cesaret verenler, ceplerindeki harçlığı zorla ceplerimize sokuşturanlar, kantinden çerez alıp ikram edenler, zeytin çekirdeği ve boncuklardan yapılan tesbihlerini hatıra bırakanlar, üstlerindeki iyi kazak, gömlek, temiz iç çamaşır ve pijama gibi şeylerini verenler yarış halindeler. Sevk çantalarımızı hazırlayan arkadaşlar habire içlerine eşya tıkıştırıp duruyorlar.

"Yahu boşverin, orada ne olacakları belli olmaz, yazıktır bu eşyalara, sizde kalsın götürün dışardaki insanların daha çok ihtiyacı var!"

Hayır, itirazlarımıza kimse aldırmıyor, habire tıkıştırıyorlar. Neyse ki artık çantalarda tıkıştırılacak yer kalmadığından bu fasıl sona eriyor.

Bu kez ayrılığın son konuşmalarına geçiliyor. Kimimiz serbest bırakılmayı bekleyen insanlarla ailelerine, yoldaşlarına bildirilmesi gerekenleri söylüyor, kimisi cezaevindeki yakınlarına, dostlarına mesaj bırakıyor. Benim kafam cezaevinin gizemli esrarıyla dopdolu, her konuşmada sözü oraya getiriyor ve ne yapacağımıza dair arkadaşların düşüncelerini ve direnme güçlerini anlamaya çalışıyorum. Çünkü anlatılanlardan zorunlu ve zorlu bir direnişle mutlak biçimde karşı karşıya olduğumuzu seziyorum. Tamamen kapalı kutu durumundaki cezaevinden alınan en yeni haberler en az dört-beş aylıktır. Anlaşılıyor ki orayı "haber alınmaz bir cehenneme çeviren" çok özel bir durum var. Cezaevi hakkında işe yarar taze ve kesin bilgilerin olmaması, her şeyin "diyorlar"dan ibaret söylenti halinde bulunması yeterince ürküntü veriyor zaten. Diğer arkadaşların işin ne kadar ayırdında olduğundan emin değilim. Gerçi cezaevi hakkında duydukları, yeni öğrendikleri her şeyi anında kulağıma fısıldamaları, onların da durumun vahametini sezdiğini gösteriyordu.

Cezaevinde değişik koğuşlara dağıtılma ihtimaline karşı nasıl haberleşeceğimize dair arkadaşlarla fikir alışverişi yapıyoruz. Sonuçta "en iyi haberleşme ve örgütlenmenin direniş olacağı" kararına varıyoruz ve "cezaevinde durumu az çok anlar anlamaz herkes bulunduğu yerde direnişe katılacaktır; direniş bizi bir araya getirir, birleştirir!" diyoruz ortak duygu halinde. Bütün arkadaşlar bu görüşü benimsiyor. Herkesin aklında daha çok, zorla saç-sakal kesme, yemek duası, cezaevinden tekrar sorgulamaya alma, faşistlerle "karıştır-barıştır" safsatası gibi bilinen şeyler var, daha fazlası kimsenin aklına gelmiyor. "Neticede cezaevidir, sorgulama yeri değil ya" diye düşünüyoruz ve anlatılanları "biraz Kürtlerin abartma sanatına dair becerisi"nden ibaret olduğunu sananlarımız çoğunluktadır, o yüzden gözaltı süresinin sona ermesine ve tutuklama kararına sevinenler bile var. "Boşver, mahpusluğun da iyi yanları var, bol bol kitap okur, orayı akademiye çevirirriz" diye teselli gerekçeleri buluyor, iyimser olmaya çalışıyoruz. Bilinmezliklere yönelik hayaller zengin oluyor işte...

Sevk biraz gecikiyor, belli ki akşama doğru götürecekler. O arada kaçamak gözlerle tedirgin biçimde sanki bana bir şeyler söylemek istiyor gibi bakan köylüm, okul arkadaşım öğretmen-ressam Mustafa Düzgün'e gözüm ilişiyor. Ona doğru yekinip durumunu öğrenmek istiyorum, ama adamcağıza zarar gelmesin diye vazgeçiyorum, görmezlikten geliyorum. Fakat o sıkıntılı ve tereddütlü biçimde ranzaların arasında tek başına her volta dönüşünde bana bakıyor ve yine göz göze geliyor kaçamak baş selamıyla selamlaşıyoruz. O voltasının doğrultusunu değiştirerek bana doğru yürüyor, aynı anda ben de yatağımdan kalkarak ona yöneliyorum. Öylesine bir volta kesişmesi halinde birbirlerini yeni tanıyan iki insan gibi konuşmaya başlıyoruz, birbirimize geçmiş olsun diyoruz. Vaziyetime üzüldüğü, dehşet içinde olduğu belli. "Savcılığa çıktım, büyük ihtimalle beni bırakacaklar, ailene iletmek istediğin bir şey var mı? Senin için ne yapabilirim?" gibi ardı ardına sorular sıralıyor. Teşekkür ediyorum, "benim için yapabileceğin fazla bir şey yok ciran, başı-

nı belaya sokma, boşver, ama durumu görüyorsun, bizimkilere anlatırsın, büyük ihtimalle hâlâ benim yakalandığımı bilmiyorlardır, benim için duygusallığa düşüp kendilerini cuntacıların insafına sunmasınlar, ben bana yeterim" diyorum. Birbirimize tekrar geçmiş olsun diyerek ayrılıyoruz ve az sonra da havalandırmaya çıkartılıyoruz.

Kısacık havalandırma süresinde etrafı dikenli tellerle çevrili ve dış kısmında silahlı askerlerin nöbet tuttuğu toprak alanda son voltalarımızı atıyoruz. Hüzünlü volta sohbetlerinde havalandırma süresinin nasıl dolduğunu fark etmeden koğuşa alınıyoruz. Biraz sonra bir subay bir grup askerle birlikte koğuşa dalıyor ve isimlerimizi okuyorlar. Sevk subayı sert ve asık suratlı faşist birine benziyor, her ismi okunup sıraya dizilen arkadaşı tepeden tırnağa düşmanca süzüyor ve tehditkâr biçimde kafa sallıyor. Kumral tenli, orta boylu, ince suratlı zayıfça bir üsteğmen. Seferi kıyafetli, çizme botları ve elindeki copla faşist Nazi subayları andırıyor. Gerilimli biçimde önümüzden gidip geliyor ve copun ucuyla ikide bir birilerimize dürterek, "sen şuraya geç" diyerek bizleri aklınca "önem sırasına göre" sıralıyor. Bu işlemler bitince diğer koğuştaki arkadaşlarla birlikte havalandırma alanında tek sıra halinde diziyorlar. Bu iki yıldızlı diktatör bozuntusu subay beni askerlere göstererek sıranın en başına getirtiyor ve yakamdan tutarak küfür eşliğinde botlarının ucuyla peyik kemiklerimi tekmeliyor birkaç kez. Zaten ayakta duramayacak kadar hasta iken beklenmedik bu saldırı karşısında sendeliyorum.

"Direneceksiniz öyle mi! Görüşürüz seninle!.. Şimdi oraya gidiyorsun, diren de görelim!" diyerek yılanca tıslıyor ve küfrediyor.

Vay alçaklar demek ki koğuştaki konuşmalarımızı birileri gammazlamış!

Kim olabilir? Tutuklanıp bırakılan, tekrar tutuklanan ve bizimle ısrarla cezaevindeki durum üzerine konuşmaya gayret eden başka davalardan birinden kuşkulanıyorum...

Sorgulamalı işkence yeri "gözaltı" yerinden farklı "Kurtoğ-

lu" denilen bir yer. İşkence merkezi tenha bir yerde ve dediklerine göre İbrahim Kaypakkaya'nın da öldürüldüğü yermiş orası, "İstihkâm"dan gözüküyor. İstihkâmdaki koğuşlar kaba işkence izleri yok oluncaya kadar işkenceli sorgulaması tamamlanmış tutsakların konulduğu ve savcılıkta durumlan hakkında bir karar verilinceye kadar bekletildikleri yerdir. Dört haftaya yakın bir süredir burada tutulduğum halde bendeki işkence izleri ve etkisi yok olmamış. Bir kaç kez ağırlaşmış ve koğuştaki insanların baskısıyla revire kaldınldığım halde her defasında revirdeki iki asteğmen doktor arasında çekişmeye yol açan "tehlikeli durum"uma karşın hastaneye kaldırılmamış tekrar koğuşa geri getirilmiştim. Son kez iki doktor birbirine girmişti, biri "bu işin sorumluluğu var, adam ölebilir, hastaneye sevk etmek zorundayız" derken, öteki "başını belaya mı sokmak istiyorsun, üstten emir var, yapacağımız bir şey yok" diye itiraz etmiş ve saatlerce orada bekletilmiştim. Uğradığımız işkence vahşetini tabip raporlarıyla belgeleme olanağı bulamamıştık böylece. Fakat mucizevi biçimde yavaş yavaş kendime gelmeye başlamıştım. Son birkaç gündür canıma okuyan şiddetli soğuk algınlığı da olmasa yeni mekânımızın olası şiddetine katlanabilirdik artık. Ne var ki bu halde, ateşler içinde, yataktan kalkıp oraya gitmek büyük bir şanssızlık, lanet olsun!..

Sonunda telsiz zınltıları, elektronik bip bipler, motor gürültüleri ve asker kalabalığı büyüyor. Bizleri ite kaka askeri araçlara tıkıştırarak yola çıkarıyorlar. Askerlerin ve subayların tavrından bizleri iyi sürprizlerin beklemediği kesin. "Asker", "onbaşı", "çavuş", "üsteğmenim" gibi laflara, kendilerine küfredilmiş gibi kızıyorlar sevkimize refakat edenler. "Komutanım diyeceksiniz ulan komutanım!" diyerek dayak atıyorlar. "Sizi vatan hainleri, devleti yıkacaksınız öyle mi, ananızın a...nı yıkarsınız! Söyle ulan kaç asker öldürdün?" gibi ipe sapa gelmez laflar söyleyip kendilerini saldırganlık için adeta kışkırtıyorlar.

Araçlar içindeki şiddet ve hakaret tufanından ne kadar yol aldığımızı tahmin edemiyoruz. Araçlann yavaşlamasıyla bir an sessizlik çöküyor araçlara, yürek atışlarımız hızlanıyor, bel-

li ki artık cezaevinin önündeyiz. Biraz sonra duruyor araçlar ve bütün motor gürültüleri kesiliyor, onların yerini araçlardan indirilen tutsakların ayak sesleri ile koşuşturan askerlerin bot gıcırtıları ve birbirine karışan sert komutlar ile küfür karmaşası alıyor yeniden. Hepimizi ikişer ikişer arka arkaya hapishane kapısının önünde diziyorlar. Gelen giden laf atıyor, sataşıyor, tekme ve tokat savuruyor.

Gün kararmaya başlamış, hava soğuk ve esrar dolu, cezaevi pusuya yatmış sessiz bir canavar gibi ağzını açmış bizi bekliyor. Yeni yanmaya başlayan bina içindeki ve çevresindeki loş ışıklar insanda bir yok edilme, toplu mezara gömülme duygusu uyandırıyor. Binlerce tutsağın bulunduğu kocaman yapının sessizlik içindeki bu loş ürkütücü havası yürek karartıyor. Alaca karanlıkta, melül ışıklar altında kaynaşan onlarca üniformalı insan, cinayet işlemekte iş birliği yapan katilleri andırıyorlar. Çevrede izleyen bütün tanıklar gözlerini yumarak kaçıp evlerine kapanmış sanki. Cezaevi yanındaki Bağlar mahallesinden arada bir çınlayan tiz çocuk seslerinden başka kentte de çıt yok. Cezaevi binasına kaçamak bakışlarla göz gezdiriyorum, içim daralıyor, "suçlu" muamelesi görmek ve bu uğursuz yere konulmak öyle zoruma gidiyor ki, bari cuntaya karşı bunu hak etmiş bir şey de yapabilseydik ne âlâ. Dur bakalım özgürlüğü, bağımsızlığı ve gönenci uğruna, insanlarının insanca yaşaması uğruna istikbalimizi, her şeyimizi feda ettiğimiz bu ülkede daha neler göreceğiz!..

Subayların alış-veriş, imza işlemleri bittikten sonra başlarımızı öne eğdirerek sürüklercesine cezaevinin kapısından upuzun büyük bir koridora alıyorlar ve yüzümüz duvara dönük halde duvarın önünde tek sıra halinde diziyorlar. Sonra "dikkat, arkanı dön!" komutu. Dönüyoruz. Copları bellerinde sallanan kalabalık arama ekibi subay ve erlerle göz gözeyiz şimdi. Aynı anda koridoru ortasından bölen demir mazgallar gürültülü biçimde kapanıp sürgüleri çekiliyor ve öte tarafında elleri coplu, sopalı 50-60 asker çirkin naralar atarak şamatayla birikiyorlar. Saldırmak için tepinen ve demir mazgallara hırlayan

köpekleri andırıyorlar. Kazma saplarına benzer sopaları mazgal demirlerinde "tırrrıt"layarak tam bir canavarlık gösterisi sergiliyorlar. Özel olarak tasarlanmış bu şiddet gösterisinde bütün işkenceci asker–gardiyanlar rollerini işkencenin psikolojik ritüellerine uygun bir ustalıkla oynuyorlar. Belli ki şanımıza uygun bir karşılama töreni planlanmış. Bütün arkadaşların gözlerinde endişe var, hasta ve bitkin halime rağmen arkadaşlara cesaret vermek için rahat ve aldırmaz davransam da doğrusu ben de az sonraki şiddetin olası vahşetinden ürküyorum. Hepsi seçme faşistlerden oluşan, tekdüze giysileriyle robotlara benzeyen mazgalların öte yanındakiler sabırsızlıkla bizlerin önlerine atılmasını bekleyen yırtıcı hayvanlar gibi tepinip duruyorlar. İşin kötüsü artık "gardiyan" diye görevlendirilen bu katil sürüleriyle hep birlikte olacağız bu cehennemde! Ortalıkta insanları süzerek dolaşan ve sonra birinin önünde durup "senin adın ne bakiiim? " diye tıslayan orta boylu, lümpen fiyakalı, ağzı alkolden pörsümüş, dudakları kusur felaketine uğramış sinsi bakışlı bu üç yıldızlı suratsız hergele birkaç adım atarak önümde duruyor ve elindeki çubukla göğsüme dürterek;

"Bu merkez komitesiymiş... Senin adın ne bakim merkez komite siyasi bürosu? Yazmışsın ki, kadınların koğuşuna pijamayla gidiyormuşum! Biraz sonra senin koğuşuna pijamayla geleceğim, anladın mı!(?)" diye alaylı iğrenç bir edayla sırıtıyor. Bu sırıtma, ona daha çirkin, daha katlanılmaz bir görüntü veriyor.

"Pijama" lafından neyi kast ettiğini bilmiyorum, böyle bir şey yazdığımı anımsayamıyorum. Kısaca adımı söylüyorum.

"Türk subaylarına iftira atarsın ha!" diyerek diğer arkadaşlara geçiyor.

Bu kez diğer yardımcıları sataşmaya başlıyorlar, sakince kestirme cevaplar veriyorum.

Yavaş yavaş bu üç yıldızlı insan müsveddesinin bu cehennemin baş zebanisi olduğunu anlıyorum. Buradaki sakin diyalog faslının bizi işkence ekibine tanıtma amacı taşıdığını herkes fark ediyor. Bu fasıl tamamlanınca gardiyanları tahrik etmek için

"eşsiz güzel vatan" ve "yüce Türk milletinin kahramanlığı" ve bizim "hainliğimiz" üzerine kısa bir nutuk atıyor:

"Benim için hiçbiriniz suçlu değilsiniz, hata yapmış vatan evlatlarısınız. Burası çok özel müstesna bir eğitim kurumudur, bir askeri okuldur. Burada komutanların emirlerine harfiyen uyduğun zaman, hatalarından arınacak, yeniden yüce Türk milletine kazandırılmış olacaksın! Herhangi bir şekilde emirlere itaatsizlik istemiyorum! Anladın mı?..."

Birkaç kez "anladın mı? " demesine karşın kimse "anladık" demiyor, arkadaşların bir kısmı kaçamak şekilde "ne yapalım? " der gibi bana bakıyorlar. İstediği gibi bir yanıt alamayınca, hızla topuk özerinde dönerek bana yöneliyor:

"Görüyor musun, anlamamışlar! Onlara anlatmak lazım, öyle değil mi?" diye soruyor bana. Gözümü ondan kaçınp yanıtsız bırakıyorum. Mahiyetindeki askerlere dönerek onlara hitaben;

"Şuna bakın, bu da anlamamış!.. Şu andan itibaren eğitim başlıyor, çocukları iyi eğitin, her şeyi anlasınlar, tamam mı?!.." Askerler "emredersiniz komutanım!" diyerek hepimizi coplamaya başlıyorlar.

"Hayır, hayır şimdi değil... Önce aramalarını yapın, sonra banyoya götürün, temiz bir yıkansınlar, ondan sonra eğitime başlarsınız, gece-gündüz... Tamam mı?"

Gardiyanlar "Emredersiniz komutanım" diyerek coplamayı kesiyorlar ve arama başlıyor.

"Herkes eşyalarını boşaltsın!" komutuyla çantalarımızı, poşetlerimizi yere döküyoruz. Arama numarasıyla valizlerimizi parçalıyorlar, ceket-palto ve montların astarlarını, telalarını yırtıp paçavraya çeviriyorlar, gömleklerin yakalarını, yenlerini yırtıyorlar, pantolonların kemerlerini ayakla basarak koparıyorlar, paçalarını yırtıyorlar, özetle kısa sürede bütün eşyalarımız paramparça ediliyor, tam bir hallaç yığını oluşturuyorlar.

Bu "arama" işlemi bitince "herkes eşyalarını toplasın yerine koysun, son sayı üç!" komutu veriliyor.

Neyi toplayacağız ki, her şey kullanılmaz paçavradan ibaret artık ve zaten tanınmaz halde... Gelişigüzel toplayabildiklerimizi poşetlere ve bohça gibi kullandığımız gömleklerin arasına koyup emri yerine getiriyoruz.

Artık mazgalların öte tarafında saldırmak için kudurganca tepinip duran "komutanlara" devredilmeye gelmiştir sıra. Aradaki mazgal kanatlarını açıp bizi onlara teslim ediyorlar. Aynı anda hepsi leş bulmuş çakalları gibi üstümüze üşüşüyorlar. Doğrusu insanı çıldırtmak için iyi düşünülmüş bir karşılama töreni. Koridor; çığlık, feryat sesleri ve her yanımıza gelişigüzel inen cop ve sopaların çıkarttığı şapırtı tapırtılar, işkencecilerin küfür ve hakaret nağralarıyla inliyor. Savunmasız, tutsak insanları linç edene kadar dövüyorlar. Dudakları patlayan, dişleri kırılan, burunları kanayan, yüzleri ve bedenleri mosmor olan insanlar yerlere seriliyor. Bayılanları ayaklarından sürükleyerek tecrit hücrelerinin bulunduğu yerin merdiven altında üstüste yığıyorlar. Sonunda herkes yarı ölü vaziyette orada artık, ayakta olan hiç kimse yok. Geride kalan elbise ve eşyaları tekmelerle ve sopa uçlarıyla sürükleyerek onları da yan tarafa hallaç paçavraları gibi yığıyorlar. Saatlerimiz, gözlüklerimiz botlarla ezilerek tuzla buz edilmiştir.

Şimdi Sıra "Ayıltma Banyosu"nda!..

Tecrit denilen bu yer, dört katlı ve her katında 10 hücresi bulunan iki bloktan biridir. Diğer blokla, aralarından geçen uzun koridorla ayrılıyorlar ve iki blok cezaevinin tam merkezinde yer alıyor. Her kattaki hücrelere önlerinde boylu boyunca uzanan bir metre küsur santimlik terasla ulaşılıyor. Her teras, yatay köşeli demirlerin deliklerinden geçirilerek pekiştirilmiş dikey kalın demir parmaklıklarla kapatılmış. Hücreler, yine ön tarafları sık kalın yuvarlak demirle aynı şekilde örülmüştür. Kapıları da doğal olarak yine bu duruma uygun demir sürgülü, asma kilitli kalın demirdendir. Önden bakılınca tam bir aslan kafesini andıran bu yerdeki insanlar da seyre sunulmuş hayvanat bahçesinin sakinlerini andırıyorlar tamı tamına. Dördün-

cü kattakiler hariç hepsi karşı duvardaki mazgal deliklerinden her an izlenebiliyorlar. Üst katlara sol taraftaki merdivenlerden ulaşılıyor. Her hücre, arkadaki kapısız tuvaleti, bu tuvaletteki bir lavabo ve musluğu ve betondan tek kişilik sekisiyle birer kişilik olarak tasarlanmış. Hücreler, aralarındaki kalın duvarlarla birbirlerinden ayrılıyorlar ve biraz zorlanarak komşu hücrelerle elle alış–veriş iletişimi kurmak mümkün.

Dördüncü kat hücrelerinin karşısındaki duvarın çatı altına yerleştirilmiş birer metrekarelik pencerelerden başka gün ışığı alamayan hücreler tel ve kalın cam fanus içine yerleştirilmiş birer ampulle aydınlatılıyor. Aynı zamanda tek havalandırma yeri olan bu pencerelerin hepsi kırık ve açık durumdadır ve aralık soğuğunu büsbütün arttırıyorlar. Doğal olarak kaloriferler de yanmıyor, içerisi buz gibi. Birinci kattaki bütün hücre tabanları ve öndeki yaklaşık 200 metrekarelik alan tamamen pis tuvalet sulanndan oluşan bir göletle kaplıdır. Beş–on santim derinliğindeki bu gölette çözülmüş insan dışkısı, idrar, fare ölüleri, sivrisinek larvaları, pisliğe bulanmış kâğıt parçaları, elbise paçavraları, tutuklulara verilmek yerine içine savrulan yiyecek atıkları ile bulanık iğrenç bir bulamaç oluşturuyor ve insan bakarken bile tiksiniyor. Soğuk, iğrenç pislik bu pis insan müsveddeleriyle birlikte tam bir cehennem manzarası arzediyor. İşte "askeri okul komutanı"mızın bizleri "yeniden yüce Türk milletine kazandırmak" için uygun gördüğü "banyo" burasıdır! Bu her biri azgın insanlık düşmanı robotlara dönüştürülmüş işkenceciler de bu cehennem banyosunun tellakları, kesecileri...

Yerde hâlâ üstüste atılmış bizlere kurt köpeği "Co"ları saldırtıp bedenlerimizi onlara da dişlettikten sonra "banyoya marş marş" komutu veriyorlar. Doğal olarak bu insanlık dışı, akıl ve yasadışı emre uyulmayacaktı, zaten çoğu da hâlâ ayakta duramayacak durumdaydı. Yerde yatanları bacaklarından tutup sürükleyerek, ayaktakileri de vahşice sopalayarak elbiseleriyle birlikte bu pis sulara yuvarlıyorlar. İtiraz eden, direnen, can havliyle kaçmaya çalışanları, cop, demir çubuk ve sopalarla döve döve yıkıyorlar içine. Pis suların içine serilmiş bu insanoğ–

lu insanların başlarını ayaklarıyla basıp iğrenç suların içine batırıyorlar. Ağızlarına burunlarına, kulaklarına, gözlerine doluşan iğrenç bulamaçtan korunmak için son gücünü kullanarak ayağa kalkmaya yeltenenler tekrar sopa darbeleriyle şalp diye sulara devriliyor ve çırpılan bu "banyo" suları işkencecileri de bir güzel banyoluyor. Bu kez onun öfkesiyle daha bir öldüresiye vuruyorlar, botlarıyla kafalara kafalara basarak bu iğrenç sulara batırıyorlar. "Yıkan oğlum yıkan, bu mübarek suları bir daha bulamazsınız" diyorlar. Bütün elbiselerimiz, saçlarımız, bedenlerimiz pis soğuk sularla sırılsıklamdır artık. Bu iğrenç bulamacı yutanlar midesi ağzına gelircesine kusmaya başlıyor. Kusmaktan bayılma krizi geçirenleri oluyor. Aldırmıyorlar, tekmeleyip iki büklüm sulara yuvarlıyorlar. Bazılarımızı o iğrenç sularda sırt üstü falakaya yatırmışlar. Herbirimize 2–3 gardiyan işkence yapıyor, biri yorulunca ötekileri vuruyor. 150–200 metrekarelik alanda, 35 kadar tutuklu ve onların en az iki katı işkenceci asker gardiyanla bir arbede hengamesi ortamında sürüp giden bu vahşette hangimizin neler yaşadığını izleyenimiz olamıyor. Çünkü herkes, yüzü gözü pislik içinde kendi işkencecileriyle cebelleşme halinde. Aynı yerde ve aynı anda işkence gördüğümüz halde sanki kimse kimseyi görememişti. Gelişigüzel vurma ve pis sulara bandırma işleminden sonra falakaya yatırıldığımda duvarın dibine dizilmiş on–on beş arkadaşın belirsiz görüntüsü gözüme ilişiyor, her taraflarından pis sular süzüldüğünü ve tirtir titrediklerini görüyorum, bazıları hâlâ iki büklüm kusuyor, diğerleri soğuktan dişleri şakırdayarak titriyor ve inliyorlar. Bazılarının ağzından ve burnundan kan geliyor ve vücutlarından süzülerek akan temiz tek şey odur herhalde. Dudakları ve kaşları patlayanlar, dişleri kırılanlar, gözleri şişten kapanmak üzere olanlar ile dehşet bir savaş meydanı artıkları gibiyiz. Başımı pis sulardan kurtarmak için kıvranırken sağ ve sol yanlarımda bazılarının hâlâ benim gibi falakada olduğunu görebiliyorum. Herkese "kurallara uyacağım" dedirtene kadar işkence yapıyorlar. İşkencenin bu kadar uzun sürmesini istedikleri yanıtları alamadıklarına yoruyorum. Cezaevine ayak bastığımızdan

beri saatlerdir sürüp giden bu vahşeti hiç bitmeyecekmiş gibi düşünürken cop ve sopa sesleri, küfür ve bağırtılar yavaş yavaş seyreliyor. Hücrelerin demir kapılarının gümbürtüsüyle de artık hiç değilse bu iğrenç pislikten kurtulacağımızı düşünmeye başlıyorum.

Zaman gece yarısına doğru yaklaşıyor. Bacaklarımızdan sürükleyerek bizleri yine tabanı pislik sularla dolu alt katın zemin hücrelerine atıp kapılarını kilitliyorlar. Atıldığımız hücre tabanları da aynı, hatta daha iğrenç pis sularla dolu. Pis su göleti boşalmasın diye alt katın hücrelerinin tuvaletleri de kasten tıkatılmış. Doğal olarak tuvaletimiz gelse onu da içine bandırıldığımız pisliğe eklemek zorunda kalacağız. Neyse ki kimsenin tuvalet yapma sorunu olmuyor.

Birbirimize yardım ederek ayağa kalkıyoruz. Biraz sonra işkenceciler de göleti terk edip dış kapıyı sürgüleyerek çıkıp gidiyorlar. "Örgüt yöneticisi" saydıkları biz altı kişiyi (ben, Mehmet Özgül, Mazlum Eren, Hüseyin Yıldırım, Zeki Karagök, Mustafa Kaya), çıkış kapısına yakın olan birinci hücreye, diğer 29 arkadaşı (Ömer Parçacı, Kadir Tuğrul, Baki Parçacı, Hasan dayı, Şemsettin dayı (Şemsettin Özkoçak), Cemşah Yücel, Sinan Dalga, Veli Kaçan, Abdurrahman Macar, Hasan Gündüz (sonradan Hizbullah çetesi katletti), Ali Aslan, Mehmet Muhtar gibi hatırımda kalanlar) da 14–15'er kişi olarak sol yanımızdaki iki hücreye koymuşlar.

Hücrelerin duvarları bile pislik içinde, kuru olan tek yer tek kişilik yatma yeri olarak betondan yapılan sekidir; oraya çıkıp birbirimize sokularak çömelik vaziyette oturuyor, ısınmaya çalışıyor, elbiselerimizdeki pis suların süzülmesini bekliyoruz. Soğuktan korunmak amacıyla gözaltından gelirken giydiğimiz en kalın elbiselerimizden pis sular süzüldükçe üzerlerindeki dışkı artıkları ve belirsiz iğrenç materyaller belli olmaya başlıyor ve hepimiz art arda kusma krizlerine tutuluyoruz, baygınlık geçirenler oluyor. "Örgüte yardım etmek"ten askerlik yaptığı birlikten alınıp tutuklanan Zengo (Zeki Karagök), içimizdeki en diri insan; tuvalet kısmına gidip muslukların akıp akmadığını

yokluyor. Aynı anda karşıdaki mazgallardan biri bağırıyor:

"Kim ulan o anasını s...tiğimini, yarın gösteririm ben ona..!"

Anlıyoruz ki bizi karşı mazgallardan izliyorlar. İzleyenin mazgaldan gözünü ayırdığını görünce Zengo'ya "gel" diyoruz, gelip tekrar yerine oturuyor. Biraz geçtikten sonra yan hücredeki arkadaşlardan sıradan genç bir sempatizan olan Sigaracı'nın (Bekir Teker) sesi fısıldıyor;

"Abiler durumunuz nasıl?"

"Korkmayın, hepimiz iyiyiz" diyoruz, moral vermek için.

"Biz de iyiyiz" diyor yanıt olarak Sigaracı. Bu vahşetten zaiyata uğramamış olmamıza hayret ederek seviniyorum.

Zengo yanına Köylü'yü alarak tuvalet kısmında tek tek bütün arkadaşların ıslak elbiselerini birlikte sıkıyorlar ve her soyunarak elbiselerini sıkmaya vereni arkamıza alarak mazgallardan görünmesini gizliyoruz. Açık camlardan içeriye akan soğuk hava kemiklerimize işliyor, üşüme, yara ve ekimoz şişlerin acısını bastırıyor. Bir süre öyle oturup ortalığı dinliyoruz. Herkes hiç ummadığı ve tahmin bile edemediği vahşetin şokunda. Sorgulamadan beri durumu en kötü olan kişi olarak arkadaşlar soğuktan korumak için beni aralarına oturtmuşlar. Dış tarafta oturanlar aşırı soğuk hava akımı yüzünden nöbetleşe yer değiştiriyorlar. Aralarda oturanlar aşırı yorgunluk ve uykusuzluktan dolayı zaman zaman uyuklamaya başlıyorlar ve nöbet aksıyor. En son "nöbette" kalan arkadaş;

"Dayanamıyorum, soğuktan dondum kirve" deyince, onu yerime çağırıp nöbeti ben devralıyorum. Arkadaşın "Kirve senin halin zaten berbat" diye itiraz etmesine aldırmıyorum;

"Geç yerime, konuşma, biraz enerji topla, sabah neler olacağı belli olmaz, bende zaten hal kalmadı, boşver" diyorum.

Onun yerine geçip öldürücü soğuk hava akımı nöbetine duruyorum. Bir-iki saat sonra sağ tarafım baştan ayağa kadar buz kesiyor, soğuk hava akımı bütün enerjimi emip götürüyor ve zangır zangır titremeye başlıyorum. Sabaha karşı titremeler duruyor ve uyuklama rehavetindeyim.

Arkadaşlar kıpırdamaya başlayınca ben de gözlerimi aralıyorum. Aralarında fısıldayarak konuşuyorlar:

"Sabah olmak üzere biraz sonra gelirler, ne yapacağımızı konuşalım..."

"Boşver konuşmayı. Ne konuşacağız, onlar saldıracak, biz direneceğiz, nerde inceyse orda kopsun! Ne düşündüğümüzü bilmesinler, İstihkâm'da kararlaştırdığımız gibi davranacağız. Buraya dinleme aletleri gizlemiş olabilirler, dikkatli olmalıyız..."

"Sanmam, geldiğimizden beri ortalığı kontrol ediyorum, kuşkulu hiçbir nesne göremedim. Nöbetçiler koridorda geyik muhabbeti yaparken, fırsattan istifade her şeyi kurcaladım. Bu eşşeklerde nerede o akıl, kaba işkenceyle sonuç almaya çalışan hergele sürüsü hepsi..."

"Dinleme cihazlarını abartmayın, o kadar hassas aletler kullanabileceklerini sanmıyorum, fısıltı halinde konuşabiliriz. Vaziyeti hafife almayın, tahminlerimizi aşan bir durumla karşı karşıyayız, nasıl davranacağımızı konuşmalıyız."

"Belki sabah bütün katlara dağıtıp, tek tek hücrelere koyarak, itirafa, ihanete zorlayacaklar... Onlardan her kötülüğü beklemeliyiz, anlaşılıyor ki bunların yapmayacağı hiçbir alçaklık yoktur."

"Bence burada bir hafta kadar tutup koğuşlara dağıtırlar, bugünkü işkenceyi fazla büyütüyoruz, 'hoş geldin dayağı' denilen şeydir, faşist cuntanın bilinen uygulamasıdır, bütün cezaevlerinde aynı şeyleri yapıyorlar."

"Çok iyimser düşünüyorsun yoldaş, bugünkü uygulama hiçbir cezaevinde yoktur, olsa kıyamet kopar. Burası Diyarbakır'dır, diğer yerlere benzemez, bütün kötü uygulamaları iki kat, hatta üç kat daha fazla düşüneceksin."

"Evet ama burası da çok kalabalıktır, binlerce insan bir aradadır, binlerce kişiye boyun eğdirmek, sindirmek o kadar kolay iş değil. Kürt halkının onur düşkünlüğünü de hesaba katmalısın."

"Binlerce insanmış, kolay iş değilmiş... Ne diyorsun sen Allah

aşkına? Görmüyor musun kimsede çıt yok. Bal gibi sindirmişler herkesi! Geldiğimizden beri ortalığı dinliyorum, dayak ve çığlık seslerinden başka hiçbir şey duymadım... Sindirilmemiş binlerce kişinin bulunduğu cezaevi böyle mi olur? Bizim saatler süren muharebemizi bu duvarlar değil, cehennem duvarları bile olsa engelleyemez. Çığlıklarımızı duymamış olmaları mümkün mü? Sindirilmemiş olsalar en azından slogan atarlardı!"

"Evet anlaşılmaz bir durum, ama herkes teslim olmuş diye bizim de teslim olmamız gerekmez."

"Gerekmez de, gerçekçi olmalıyız, çoğu sıradan insanlar, biraz zorlansalar patır patır dökülebilirler, bu zavallı cahil köylülerle ne yapabiliriz... Beş-altı, bilemedin 10 kişi üzerine hesabımızı yapmalıyız. Bunları korktuğumdan ötürü söylemiyorum, durumu doğru tespit etmek için söylüyorum. Alınacak her karara uyanım, direnelim diyorsanız, benden iki misli, ama kötü olasılıklan da hesaba katmalısınız."

"Nê ma bıra tı vana eke waşt qınaxo vejime, verde bul bime, sebı¬kerime yane tı vana?"[1]

Mazlum Hoca'nın bu esprisi üzerine herkes gülüyor. Dolaylı olarak bazı kurallara uymamızı öneren arkadaş biraz bozuluyor ve ona zazaca yanıt veriyor:

"Bıra haqvo ma qınaxo keşrê ranêkeme, en rave seweta towu ko kimrê van, sımare kê çiye bıvo, naza kes payra nêmaneno... Xore sıma zone, sekene bıkerê. Ez lewe sımaderune, seweta mıra zere sıma qewunbo!"[2]

"Xoce Xoce tı ve kokimra ju çerme mendê, çütir damise na zulum benê? Zeng doğru vano. Bıneçımu biyarêxovir, çond têni madıma yenê, uska tawo nekerdo naza kenê? Ez tayinere zof

1 *[Yav birader yani sen diyorsun eğer isterlerse kıçımızı da mı açalım, önlerinde domalalım mı, ne yapalım yani?]*

2 *[Valla kardeş biz kimseye kıçımızı açmayız, öncelikle sen ile ihtiyar için söylüyorum, sizlere bir şey olursa, burda kimse ayakta kalmaz... Kendiniz bilirsiniz, ne yaparsanız yapın. Ben yanınızdayım, benden yana içiniz sağlam olsun.]*

tivar neken!"[3]

"Aha, tore jünawo bin! Nêro bıra ma çaye bime devrimci eke henyo? Kısene se bıkısê, ma xo heta rajime!"[4]

"Neyse... tirki qeseybıkere, hire heval zonema rind nêzone, me vazê tivarexo mare çino!"[5]

"Yav onlar anlıyor bişe olmaz, ötekiler anlamasın!"

"Peki, devam edelim..."

"Ben şahsen sorgulama tavrımdan dolayı eziklik duyuyorum, burada kabadayıca konuşmak bana düşmez. Ama bilmelisiniz ki alacağınız her türlü kararda sonuna kadar sizinleyim, bu konuda güvenmenizi istiyorum. Burayı hatamı onarmak için bir fırsat sayıyorum, ölüm pahasına da olsa, bunda kararlıyım. İşkencecilere boyun eğmekten daha kötüsü yoktur..."

"Hiç kimse sorgulamanın kompleksine kapılmamalı, herkes düştüğü yerden ayağa kalkmaya bakmalıdır; önemli olan şimdi budur. Sorgulamada hepimizin zaafları oldu, onların kompleksi altında ezilerek, onları gerekçe yaparak faşistlere teslim olamayız. Asıl bu tehlikelidir. Size Yunanistan devrimindeki Ares örneğini anımsatmak isterim; o böyle bir komplekse düşmeseydi büyük olasılıkla Yunanistan'da devrimi zafere götürebilirdi. Önemli olan düşmek değil, insanız, yanlış adım atar düşeriz, önemli olan düşünce pis bir sürüngen gibi faşistlerin çizmelerini mi yalıyoruz, yoksa arslanlar gibi ayağa kalkıp düşmana meydan mı okuyoruz; bu önemli!

Tarih, bir zaman işkencede iyi sınav vermediği halde sonradan büyük devrimci kahramanlıklar gösteren sayısız örneklerle doludur. Bu devrimci kahramanların hayatında küçük bir

3 [*Hoca hoca senle ihtiyar bir deri bir kemik kalmışsınız, bu zulme nasıl dayanacaksınız? Zengo doğru söylüyor. Gözaltını anımsa, kaç kişi arkamızdan gelir, orda bir şey yapmayanlar, burda mı yaparlar? Ben bazılarına güvenmiyorum!*]

4 [*Aha, al sana biri daha! Yav birader öyleyse biz niye devrimci olduk? Öldürürlerse öldürsünler, biz kendimizden yana razıyız!*]

5 [*Neyse... türkçe konuşun, üç arkadaş bizim dili iyi bilmiyor, demesinler bize itimatları yok!*]

kusur olarak kalan olumsuz bir sorgulama tavn, onların nasıl sağlam bir insani öze sahip olduklarını belgelemekten başka bir anlam ifade etmedi. Sizlerden ricam böyle düşünmeniz. Sorgulama tavırlarımızı es geçmiyorum kuşkusuz, ama şimdi onun sırası değil, iyi zamanımızda, iyi sınav serilerimizden sonra, bizden sonraki devrimci kuşaklara tecrübe olsun diye onları da değerlendireceğiz.

Bilimsel, akılcı ve gerçekçi olan partimizin bu süreci bütünlük halinde değerlendireceğinden, adil ve kadirbilir davranacağından kimsenin kuşkusu olmasın. İçinden geçtiğimiz dönem, çok zor bir dönemdir. Ülkenin her tarafında faşistler halkın canına okuyor. İşkenceler, katliamlar, dayanılmaz sömürü ve zulüm ülkeyi bir barut fıçısına çeviriyor; cuntanın yüzünü gözünü tırmalamadığı, yenini yakasını parçalamadığı, yaralamadığı, hoşnutsuzluğa itmediği hiç kimse kalmamıştır. Bu alçaklık çok uzun sürmeyecektir. Halkımızın diğer dünya halklarından hiç de aşağı kalmadığına, günün birinde bu vahşete dur diyeceğine ve öcümüzü alacağına inanmamız gerekir. Ülkede direnen milyonlarca insana yardım etmeliyiz; buradaki her bir direnişimizin anlamı odur! Ülkenin emekçilerine, demokratlarına, aydınlarına, kısacası faşizmin zulmüne uğrayan insanlara yardım ediyoruz. Buradaki direnişimiz, kişisel bir şey değil, iyi koşullarda cezaevi yatma kaygısı değil, böylesine yüce bir görevdir.

"Sağol kivra, çok güzel konuştun, ama somut olarak ne yapmalıyız? Biraz sonra adamlar gelecek, işkence yapıp bir şeyler isteyecekler bizden. Bazılarımız dayanamayacak, boyun eğecekler, şu olacak bu olacak. Ne yapacağız?"

"Evet, ne yapacağız? Bütün mesele bu!.."

"Tabii ki gelişmelere, duruma uygun bir tavır takınacağız, bunları gözaltında konuşmuştuk. Cezaevi kitlesiyle temasa geçmeden, ne olup bittiğini anlamadan meydan okuma tavrına girmemiz, sonuçları kestirilemeyen bir macera olur. Bu sürece kadar, devrimci onurumuzu çiğnetmeden, işkencecileri yüreklendirip ümitlendirmeden bu seansı savmaya çalışalım. Burada

birlik içinde hareket edeceğiz, ne yapacaksak birlikte yapacağız, o yüzden biraz esnek bir direnme çizgisi izleyebiliriz. Tek tek arkadaşlara özel işkence yapılmasına bir biçimde engel olacağız. Bizi birbirimizin aleyhinde yönlendirme ve saldırılarına izin vermeyeceğiz, ölüm pahasına olsa bile... Herhangi birimize bir şey olursa o zaman bütün isteklerini reddeder ve gerekirse açlık grevine geçeriz. Gardiyanlarla diyalogda onları bize karşı kışkırtma tavrından kaçınacağız, işkence yapmalarının suç olduğunu, bunun hiçbir gerekçesi olamayacağını söyleyeceğiz, ağır işkenceye uğrayan arkadaşlara yardım edeceğiz. En son çare olarak yemek yememeyi deneyebiliriz. Koğuşlara verildiğimizde, kim direniyorsa onların yanında yer alacağız, hiç kimse direnmiyorsa sabırla gizli bir direniş örgütlemeye çalışacağız. Hepimiz tek tek kalırsak, partimizin bu kararını biliyorsunuz. Artık her şey sizlerin bireysel vicdanınıza kalıyor, kendi inisiyatifinizi ve iradenizi kullanacaksınız. Burayı çok fazla önemsemeyelim, ama onurumuzu da çiğnetmeyelim. Taktik olarak cezaevi kitlesiyle temas kurana kadar söylediğim çerçevede bazı tavizlere katlanabiliriz... Size her isteklerini reddetmeyi önermiyorum. Fakat tavizlerin sınırını da bilmeliyiz, o sınırı aştıkları anda ölüm pahasına da olsa direnişe yönelmeliyiz..."

"Söylediklerine tamamen katılıyorum kivra. Aslında benim söylemek istediğim de buydu. Fakat hepiniz sanki size teslim olmayı öneriyormuşum gibi kızdınız bana..."

"Alınmana gerek yok kivra, senin mert bir yoldaş olduğunu biliyoruz. Arkadaşlar fikrini söyledi, sen de fikrini söyledin. İşte ortak bir yerde buluştuk... "

"İyi de 'reddetmeyi önermediğin' bazı tavizleri teslimiyetimize yorup üstümüze daha çok gelir ve ucu ihanete kadar gidecek şeyler isterlerse ne olacak?.."

"Yoldaşlar, kişi olarak şahsım adına görüşümü sorarsanız, onların her isteğine karşı koyarım, hiçbir isteklerine boyun eğmek istemem, mertçe direnirim ve kısa sürede de ölür bu vahşetten kurtulurum. Ama bana devrimci olarak görüşümü

sorarsanız, onlan yenmek isterim, bu işkenceyi, bu zulmü durdurmak isterim. Bu iş tek başına bireysel kahramanlıkla olmaz, sizlerle birlikte, buradaki diğer insanlarla birlikte olur. O yüzden benim için kolay olan kişisel isteğimden vazgeçiyorum, dişimi sıkarak, sabır göstererek, onların işini zorlaştırarak ölümümü onlara en pahalıya patlatmak istiyorum. Bunun ucunda da ölüm var, ama bu, ölümü de öngören ölümden öte bir şeydir, bence ölümden fazla bir şeydir. Zafere doğru ilerlerken bu işkenceci pis böceklerin korkudan kaçacak delik aradıklarını görmek ve öylece son nefesini vermek bir devrimcinin isteyebileceği en mutlu şeydir. O yüzden ben sizlere ölümden de fazla, ölümden öte bir yol öneriyorum, devrimci direnme yolunu..."

O arada yan hücrenin duvarına vuruldu ve yan taraftan bize doğru bir el uzandı, kalem kâğıt nerden bulmuşlarsa küçük bir not yazmışlar. Onlar da nasıl bir tavır takınmak gerektiğini soruyorlar.

"Bizi takip edin, birlik halinde davranın, birbirinizi kollayın" diyerek onlara ortak görüşümüzü özetle iletiyoruz.

Dış kapıdan ve mazgallardan duyulmayacak kadar düşük bir fısıltı ile aramızda konuyu tartışmaya devam ediyoruz. Herkes "cezaevinde neden hiç ses yok, bu vahşeti hiç mi bir koğuş duymadı?" gizemi üzerinde yoğunlaşıyor.

Cezaevinde ölüm sessizliği hakim. Arada bir koridorlarda gardiyanların mahalle serserilerinin çirkin şakalaşmalarını andıran lümpence diyaloglar ve nağralarından başka çıt yok. Çok uzaklarda gardiyanların karşılıksız kalan anlaşılmaz tehditkâr bağırmaları çınlıyor koridorlarda. Niye bağırıyorlar, kime bağırıyorlar belli değil.

İnsanın aklından çok değişik düşünceler geçiyor. Buradan yüzleştirmek amacıyla gözaltına getirilen Serdar Can ile Ali Sarıbal'dan bilmesek herkesin öldürüldüğü ve gizlice buralarda bir yerlere gömüldüğü bile aklımızdan geçebiliyor. Bizler burada vahşet altında inlerken aynı anda Ali Sarıbal'ı (19 Kasım'da) ağır işkence altında öldürüyorlar (bunu henüz bilmiyoruz tabi

ki). İnanılmaz bir şey! Binlerce insan böyle kahırlı bir sessizliğe nasıl gömülebildi? Bu ne biçim bir vahşettir, nasıl bir susturma tekniğidir ki binlerce devrimciyi böyle teslim alabildiler?

Soğuktan büzüldüğüm yerde bu düşüncelere dalıp gitmişim.

Zengo'nun sürüp giden su sondajı denemeleri sonuçsuz kalıyor, su yerine musluktan akan hava tıslaması ve su hırıltısıyla kendime geliyorum. Herkes çok susamış, musluktan su akmıyor. Elimiz, yüzümüz, her tarafımız pislik içinde, birazcık su aksa hiç değilse yüzümüzü yıkasak. Nafile su akmıyor. Zengo hayal kırıklığı içinde yerine geçip boş gözlerle bana bakıyor: "Akmıyor namussuz, çok susadım kirve!" diyor. Bazı arkadaşlar çömeldikleri yerde hala ufak ufak kestiriyorlar. Musluktaki tıslamalar artınca Zengo ümitle tekrar yerinden tuvalet bölümüne fırlıyor. Musluğu ağzına alıp su çekmek için emiyor, birkaç denemeden sonra birden tıslamalar yerini su gıgıltılarına bırakıyor ve yavaş yavaş akmaya başlıyor. Fakat su diyebilmek çok zor, pis, kırmızı bir pas. Zengo düşüncelerimizi tahmin ederek, "pis su değil, içme suyu, borulardaki pas biraz sonra bitebilir ve temiz suya dönüşebilir" diyor fısıltıyla. Bir-iki arkadaş daha musluğun başına üşüşüyor. Bazıları paslı da olsa akan suyla yüzlerini yıkamaya başlıyor. O arada yan koridordan biri "ne yapıyorsunuz lan, gelirsem hepinizi oyarım!" diye bağırıyor. Kimse karşılık vermiyor. Musluğun başındakiler kedi çevikliği ile yerlerine geçiyorlar. Musluk açıkta kalıyor. Bağıran hergelenin ayak seslerinden ana koridora doğru uzaklaştığını anlıyoruz ve biraz sonra su fışkırarak akmaya başlıyor.

Zengo'nun "su biraz sonra kesilebilir, herkes sırayla elini yüzünü yıkasın, o zamana kadar arınırsa bu kez de sırayla içelim" komutuna herkes uyuyor. Zengo, yüzünü yıkayıp yerine geçiyor, onu ötekileri izliyor. En son ben gidiyorum. Elimi yüzümü, ağzımı bir güzel yıkıyorum. Su hala pas ve küf kokuyor ama artık içilebilir diye düşünüyorum ve avucumu musluğun önüne açıp biraz içiyorum. Su çok soğuk, ellerim üşüyor, yerime geçip sırayı ötekilerine bırakıyorum. Herkes sırayla susuzluğunu giderdikten sonra bu kez temizliği biraz daha

derinleştirmek isteyenler oluyor. "Biraz sonra gelip bizi yeniden pisliğe bandırabilirler, boşuna kendinizi üşütmeyin" uyarım üzerine sadece sırayla kafalarını yıkamakla yetiniyorlar.

Bizim bu yoğun temizlenme faaliyetimiz sürerken koridorda tangur tungur karavana sesleri geliyor. Sabah olmuş demek ki, kahvaltı dağıtıyorlar. Muslukları kapatıp olan-bitenlere kulak kesiliyoruz. Boş karavana seslerinin yerini dolu karavana sesleri ve artan ayak sesleri alıyor. Birden sert ve otomatiğe bağlanmış gibi bir dizi tekmil sesi koridorlarda yankılanıyor, ardından acımasızca ellere inen cop sesleri altında kurbanların acı içinde inlemeleri karışıyor. Belli ki karavana taşıttırılanları dövüyorlar. Vurma sayısı arttıkça inlemeler yürek paralayıcı bağırtılara dönüşüyor. Adamcağız "yeter komutanım ölüyorum" diye yalvarıyor, fakat bu yalvarışlar vuran işkenceciyi keyiflendirmekten başka işe yaramıyor. Nefesimizi tutup adamın akıbetini izlemeye koyuluyoruz. Adamdan artık ses çıkmıyor ve vurmalar duruyor. "Herhalde öldü!" sanıyoruz. Karadeniz şivesiyle "Yemek yerune pokumi yersunız. Size pugün yemeç yok. Götürün bu orospi çociğuni" diye emrediyor. Aynı anda "emredersin komutanım! " diyen adamlar yere yıkılan arkadaşlarını hızla sürükleyip götürüyorlar. Biraz sonra koğuşlardan ardı ardına koro halinde; "Allahımıza hamdolsun, düşmanlar kahrolsun, ordu millet var olsun!" şeklinde biten ve komutanın "efiyet olsun", ötekilerin "sağ ol!" diyaloğu ile biten yemek duası sesleri yükseliyor koğuşlardan.

Çok ürpertici bir manzara. Açlıktan kıvrandığımız halde inşallah bize yemek vermezler de bu belaya muhatap olmayız diye dilek tutuyoruz nerdeyse. Hele birimizin karavana taşıtmak amacıyla çağırılıp bu vahşeti yaşaması ihtimali!.. Hepimiz kurbanlık koyunlar gibi susuyoruz. Neyse ki "yemek cezamız" olduğundan bu beladan şimdilik istisnayız. Yarım saat kadar sonra bütün cezaevinde askeri yürüyüş eşliğinde yükselen iğrenç faşist marşlarla ortalık inleyince tedirginliğimiz büsbütün artıyor. Bu faşist gürültü tufanı içinde artık fısıltıyla birbirimizi duyamıyoruz, ister istemez konuşmalarımız sesli olmaya

başlıyor. Az sonra bulunduğumuz yere doğru kalabalık ayak sesleri yaklaşıyor ve hücre bölümünün giriş kapısı şakırdayarak açılıyor. Aynı anda "dikkat!" diye sert bir komut çınlıyor ve başlarında bir subayla birlikte 8–10 civarında elleri kazma sapı ve torna çıkışlı sopalı gardiyan içeri dalıyor. Küfür ve sataşmalar eşliğinde ayağa kalkıp parmaklığın önünde sıra olmamızı istiyorlar. Hepimiz yan yana sığamıyoruz, bazılarımız mecburen arka tarafa sıralanıyorlar. Başlarındaki subay; "Durumu görüyorsunuz, herkes kurallara uyuyor. Sizler de uyacaksınız. Aksi takdirde size ekmek–su falan yok ve burada geberirsiniz, koğuşlara gitmeyi de unutun! Kurallara harfiyen uyarsanız, herkes gibi siz de insanca muamele göreceksiniz... Anlaşıldı mı?"

Kimseden ses çıkmıyor. "Anlamadınız mı?" diye yineleyerek gözlerime bakıyor.

"Biz tutukluyuz, tutukluların uyması gereken kurallara uyarız" diye sakince yanıtlıyorum.

"Haa, aferin işte böyle, sen akıllı adama benziyorsun, yanlış yapmazsın!.."

Beni bırakıp öteki arkadaşlara yöneliyor. Onlar da benzer yanıtlar veriyorlar. O arada gardiyanlardan biri;

"Komutanım sabah su sesi geliyordu, bunlar izinsiz muslukları açtılar!" diye ihbarda bulunuyor.

"Haa bak işte bu olmaz! Burada izinsiz sinek bile uçmaz. Her suçun bir cezası var. Kimdi onlar?!"

Israrla sormasına rağmen karşılık alamıyor.

"Kimdi lan! Kimdi o!"

Dişlerini sıkarak yakından gözlerimizi tarıyor birer birer... Hiç kimseden yanıt alamıyor...

"Keyfiniz bilir!.." (Yanındaki onbaşıya dönerek) "Bunun cezası ne kadar oğlum?" diye soruyor. Onbaşı;

"Nizami el uzatma 50 cop komutanım!"

"Hayır hayır, bunlar yeni, henüz bilmiyorlar, 20 tane yeter..."

Gardiyanlar "Emredersin komutanım" deyip; "Elleri mazgal dışına uzat, dayak vaziyeti al!" komutu veriyorlar.

Kimse el uzatmak istemiyor, bazı arkadaşlar bana bakarak bir işaret bekliyorlar. Bir anda çok kritik bir kararın eşiğinde olduğumuzu hissediyorum. Uzatmazsak bu bir direniş anlamına gelir ve sonuna kadar sürdürmemiz gerekecek. Gerçi hücre kapılarını açar bizi bu pis sulara bandıra bandıra yine fazlasıyla dövecekler ve sonu nereye varacağı da kestirilemez. Uzatırsak, onu yeni istekler izleyecek ve yine sonu nereye varacağı bilinmez bir işkence ve onur kırıcı bir süreç başlayabilir! Bir anlık kararsızlık yaşıyorum ve akşam aldığımız kararı bu somut durumda taktik olarak nasıl uygulamamız gerektiğini doğrusu kestiremiyorum. Aynı anda bazı ellerin dışarıya uzanmaya başladığını görüyorum, ben de uzatıyorum. Ellerimize acımasızca "hınk" diye 20'şer cop vuruyorlar. Kimisi 5–10 coptan sonra dayanamayarak ellerini çekiyor. Dayananlara indir diyorlar, çekenlere cezalı olarak vurmaya devam ediyorlar. Bazılarınınki 40'a varıyor ve elleri balon gibi şişiyor.

Kimisinin "tipini beğenmedikleri" için ekstradan 5–10 tane daha vuruyorlar. Böylece aşağı yukarı herkes 40–50 cop yemiş oluyor. Acıdan ayakta duramayacak vaziyetteyiz, inlemekten, kıvranmaktan konuşamıyoruz. Bu faşist zalimler karşısında metanetli durmak için kendimi zorluyorum. Yandaki sempatizan arkadaşlara da vurduktan sonra tekrar bizim hücrenin önüne geliyorlar. Subay bana ve Mazlum Eren'e sataşıyor. Acı kemiklerime işlemeye devam ediyor. En çok da onlara el uzatmış olmak onuruma dokunuyor ve bir anda şu subay bozuntusunun suratına okkalı bir tükürük fırlatıp ipleri koparmak geçiyor içimden. Acıdan gözlerimden yaş süzülüyor. Beni kastederek gardiyanlara dönüp;

"Yahu çocuklar bakın bu ağlıyor... Merkez komite ağlar mı?" diye dalga geçmeyi deniyor.

Kendimi toplayarak sakince onu yanıtlıyorum:

"Ağlamak, acı duymak insani bir şeydir, insani olmayan

sizin bu yaptığınızdır...."

Bunun üzerine işkenceci gardiyanlar hırlıyor ve hücrenin kapısını açmaya yelteniyorlar. Sözde "mert Türk subay" onları önlüyor ve bize, yaptıklarının "vatani bir görev" olduğunu anlatmaya çalışıyor. Ona "kendi vatandaşına suçlu bile olsa eziyet ve hakaret etmenin görev olamayacağını" söylüyoruz.

"Size gösteririm ben!" tehdidiyle hırlayarak gardiyanları alıp gidiyor.

Hepimiz acı içinde kıvranıyoruz, en çok dayak yiyen arkadaşların ellerini ovarak kan toplanmasını önlemeye çalışıyoruz. Nafile, çoğunun elleri hızla şişiyor ve ağrıları dayanılmaz hale geliyor. Biraz sonra işi şamataya verip gülmeye başlıyoruz. Arkadaşın biri bana takılıyor;

"Yav biz kokım öldü ölecek diye korkarken iki gündür giderek canlanmış, bunda bir iş var. Şuna bak, hepimizden iyi!.."

"Zulüm insanı sertleştirir. Kendi halime ben de şaşıyorum. Dünden beri can geldi sanki, ağrı-sızı duymuyorum sahiden, hastalığım da geçti, ilginç gerçekten. Korkmayın bana artık bir şey olmaz. Ben Mazlum Hoca'ya üzüldüm, alçaklar ona çok fena vurdular. Ama iyi idi ha, helal olsun Hoca'ya!"

"Valla sen dayanırsın kirve. İşkence sana ilaç gibi geliyor. Bir daha gelirlerse, derim bu bizim önderimizdir, bizi bu örgüt mörgüt işlerine bu bulaştırdı, bize atacağınız dayağı bizahmet ona atın. Böylece sen daha çok iyileşirsin, biz de sayende dayaktan kurtulmuş oluruz."

Mazlum hocanın bu esprisi herkesi güldürüyor.

"Ero heya heya xorê pê kaybıkere sıma. Eke dêne deyro zere mıra gon şiyene. Ree qaytbine ke heyvetu ver çımura herş yenê. Deste xo pelmeşiyero, mı va herhal beçik meçike xo şikayi. Ama cıre rınd bi, boşver. Mı vat, kokım kokım na "esnek direnme çizgisi" çıko, merdene ke merdena xıre xıre çıra! Na zalımu dest çae serva dıre roj omır ser xo kaykerdenedime. Kısene se bıkıse, qe ju qeydek qewul nêkeme!"[6]

6 [*Evet evet, sizler öyle alaya alın bakalım... Oysa ona vurduklarında içim*

"Ma bıra kami destê to pegureti. Tı bivejiyene na worte, bıvatene, 'ez qeydune sıma nasnêken, destu ki derg nêken, sekenê bıkerê. Peydo sebiyene? Tı vetene wortê ne uwa ci, verê çımune made denê toro belka tı kıştenê. Mae bini ki tersune xo ver belkya kotene sıra vatene "ma newazme bımırime, se vane qewul keme. İşte tore 'esnek olmayan direnme çizgisi!' ..."[7]

"İşi sulandırmayın. Doğrusunu isterseniz bu köpeklere el uzatmak çok onuruma dokundu ..."

Çok ağır bir geri adımdı el uzatmamız. Hepimiz dayaktan çok bunun manevi sarsıntısı ve şoku içindeydik. İrademizin dışında vurmaları, işkence etmeleri, hatta öldürmeleri bir şey değil, fakat emirlerine uyarak el uzatmak, onların işkence iradesine iradi olarak katılmaktı aslında. Kendimizi bu yüzden suç işlemiş gibi çok kötü hissediyorduk.

Arkadaşlar kendi aralarında fısıltı ile konuşurken, ben onların direnme gücünü ve basiretlerini kestirmeye çalışıyorum. Bir yandan da kendi özümü yokluyorum; "Ölümden mi korkuyoruz, yoksa sahiden aklen başka bir yol bulamamaktan mı?.."

Hiç kimsede yaltaklanma ve savrulma görünmüyor, birlik ruhu güçlü. Fakat birkaç arkadaş dışında çoğunluğun bu koşullarda radikal bir direniş tarzını göze alabileceğini varsayarak hareket etmenin çok riskli olacağı belliydi. Bireysel olarak meydan okuma tavrının grubun saygısını uyandırsa bile onların ufkundan kaybolabilecek bir kahramanlık ne işe yarayabilirdi,

---

kanıyordu. Bir baktım ki can azabından gözlerinden yaş geliyor. Elleri pörsümüş, dedim herhalde parmakları marmakları kırıldı. Ama ona iyi oldu, boşver. Ben demiştim, ihtiyar ihtiyar şu 'esnek direnme çizgisi' nedir, ölümse ölüm, bu can çekişme niye. Üç günlük ömür için niye bu zalimlere kendimizi oyuncak edelim. Öldürürlerse öldürsünler, hiçbir kurallarını da kabul etmiyoruz!]

7 *[Yav birader kim seni tuttu. Orta yere çıksaydın, deseydin 'ben kurallarınızı tanımıyorum, ellerimi de uzatmıyorum, ne yaparsanız yapın!' Sonra ne olurdu? Seni şu boklu suya çeker gözlerimizin önünde döver, belki de öldürürlerdi. Biz ötekiler de korkumuzdan belki sıraya girer derdik, 'biz ölmek istemiyoruz, ne istiyorsanız kabul ederiz. 'Aha sana esnek olmayan direnme çizgisi!.."]*

böyle bir şey doğru olur muydu?..

Grubun ufkundan kaybolmadan, onlarla birlikte, inisiyatif kaybetmeden biraz esnek bir yol izlemek daha gerçekçiydi. Ancak vereceğimiz her taviz, bizi onu daha fazlasıyla geri almak sorumluluğuyla karşı karşıya getirmiyorsa elbette ihanettir; bunun bilincindeyim. Verilecek her taviz, onların gırtlağına daha sıkı sarılmak üzere bize zaman kazandırıyor ve ellerimizi güçlendirmek amacıyla veriliyorsa zararı yoktu. Fakat bizden onur kırıcı ağır şeyler isterlerse, "o zaman hiçbir kuralınıza uymuyoruz" restini çekebilmeli ve bunu hissettirmeliydik. İnisiyatifi elde tutmanın pratik anlamı budur. Şimdilik sürdürmekte olduğumuz da zaten böyle bir şeydir. Onlar da şimdi şöyle düşünüyorlar "daha fazla üstlerine gidersek bunlar patlayabilirler". O subay bozuntusu pezevenk sıradan bir işkenceciye benzemiyor, oldukça eğitimli bir işkence uzmanına benziyor. Partimizi iyi tanıyor ve ne düşündüğümüzü az çok kestirebiliyor, bunu fark edemeyen cahil gardiyanların aşırı saldırısını o yüzden önledi. Anlık ve kısa vadeli çıkışlar, bireysel kahramanlıklar onların işini kolaylaştırmaktan başka bir işe yaramayacaktı. Bir devrimcinin amacı düşmanı yenmektir, burada faşistlerin onur kırıcı isteklerine boyun eğip şerefsizce biraz daha fazla yaşamak değil... Burada ölümü öngörmeden hiçbir yaşama ve direnme şansı yoktur. Kesinlikle bunu öngörerek hareket etmeliyiz. Ölümden korkan o anda bitti demektir, zaten burada başka bir anlamı da yok. Ancak iyi bir devrimci ölümü yücelten değil, o gerekli hale geldiğinde yüreklice kucaklayabilendir.

Ben bu düşüncelere dalmışken arkadaşın biri "Kirve çok daldın, bir şey mi oldu?" diye sordu. Hissettim ki benim ümitsizliğe düştüğümü sanıyor soran arkadaş. Böyle düşünmeleri tehlikeliydi, onların yanlış sanısına yanıt olsun diye kısa cümleler kuruyorum:

"Bu işin lafı, palavrası olmaz, sabırla ve kararlılıkla onlara ne sert kayalar olduğumuzu göstereceğiz. Görecekler!.. Biraz zamana ihtiyaç var... Burada olmaz... Aynı şekilde devam ediyoruz, şimdilik farklı bir şeyi uygun görmüyorum..."

Aradan bir süre geçtikten sonra, ellerinde bir tomar dosya kâğıtlarıyla tekrar geliyorlar işkenceciler. Düzgün el yazılarıyla yazılmış 50-60 sayfa marş. Bu kez subaylar yok, akşam bize işkence yapan erbaş ve er gardiyanlardır:

"Bunları yarına kadar hepiniz ezberlemiş olacaksınız, bir tekiniz ezberlemesin, domaltırım! Tamam mı lan?!.."

Mustafa Kaya uzatılan kâğıtları alıyor ve gayri ihtiyari göz gezdirmek istiyor. Gardiyan erlerden biri "Ulan kimden izin aldın okumaya! Uzat bakıyım ellerini!" diye hırlıyor, ötekileri de. Mustafa şişik ellerine 10-15 kadar cop vuruyorlar. Orta Anadolu şivesiyle konuşan, yamuk yürüyüşlü suratsız biri Mazlum Eren'e elindeki sopanın ucuyla sert biçimde göğsüne dürterek, "Öğretmen bey, İstiklal Marşı'nın on kıtasını oku bakalım!" diye emrediyor. Mazlum, "on kıtasını bilmiyorum" diye itiraz ediyor. "Ne biçim öğretmensin lan! Çocuklara komünizmi öğretmesini biliyorsun da İstiklal marşımızı bilmiyorsun!" Mazlum, "Okullarda on kıtayı öğrenme zorunluluğu yok, sadece marş bölümü öğretilir" diye yanıtlıyor onu. "Şimdi öğretirim ben sana! Uzat ellerini!" Mazlum Eren'in sabahki dayakta kan toplamış, topaç topaç olmuş ellerine kazma sapıyla 20 kez vuruyorlar. Mazlum, acıyla inliyor ve daha fazla tahammül edemeyerek ellerini çekiyor, bacaklarının arasına koyarak yere çömeliyor. "Bana hücre kapısını açtırtma ulan, uzat ellerini numara yapma!" diyerek iğrenç küfürler savuruyor yamuk gardiyan. Mazlum hâlâ elleri dizlerinin arasında iki büklüm kıvranıyor. Yanındaki Zeki Karagök, "Yazıktır, yeter artık, adamı öldürdün!" der demez, "Öyleyse sen uzat onun yerine orospu çocuğu!" diye hırlıyor. Zeki, Mazlum'u kurtarma düşüncesiyle tereddüt etmeden ellerini uzatıyor. Kazma sapıyla "hınk" diye ardı ardına acımasızca vuruyorlar ellerine.

Zeki biraz inatçı, acıdan gözleri kısılıyor ama inlemiyor ve ellerini çekmiyor. Mazlum, Zeki'nin kendisi yüzünden uğradığı vahşeti önleme düşüncesiyle yerinden doğrulup tekrar ellerini uzatıyor. Mazlum'un elleri bileklerine kadar şişmiş, patladı patlayacak gibi. Yine de vuruyorlar vicdansızlar ve her vuruşta

Mazlum yine dayanamayarak ellerini çekiyor. Bu durum karşısında arkadaşlar söylenmeye ve mınldanmaya başlıyorlar. Bu kez erbaş gardiyanın "Hepiniz ellerinizi uzatın orospu çocukları!" komutuyla eller mazgallardan dışanya uzanıyor. Şimdi bütün gardiyanlar hücrelerdeki bütün arkadaşlara girişiyorlar. Kazma sapı, cop, üzerinde "beni öp haydar" yazılı kalın yuvarlak sopayla bir vahşet senfonisi oluşuyor, ona inleme, çığlık sesleri, işkencecilerin "hıh" hınçları ve galiz küfürleri karışıyor. Bu vahşet armonisi bir süre devam ediyor. Toplu dayak komutu veren erbaş;

"Bana bakın lan götüne koyduğumun piçleri! Bu sadece bir uyandır. Bundan sonra biriniz komutanın işine karışsın oyarım! Tamam mı laannn!"

Kimseden yanıt almıyor, insanlar inlemeye ve kıvranmaya devam ediyorlar. O tekrar "Tamam mı laann?" diye soruyor. Yan hücreden birkaç arkadaş hafif bir sesle "tamam" diyor.

"Öyle değil lan, öyle değil, emredersiniz komutanım diyeceksiniz. Şimdi hep bir ağızdan söyleyin bakiim, teki söylemesin siktim onu! Tamam mı laannn?"

Birkaç kişiden kısık bir biçimde "Emredersiniz komutanım" sesi çıkıyor.

"Olmadı, bir daha hep beraber!"

Bu kez birkaç kişi daha katılıyor ve "Emredersiniz komutanım" sesi biraz daha gürleşiyor. "Komutanlar" yine beğenmiyor, "Daha daha canlı!" diye bağırıyor. Ses biraz daha artıyor. "Olmadı olmadı daha canlı" diye üsteleyince bu kez ses biraz düşüyor.

"Ne lan bu, emirlere karşı mı geliyorsunuz? Kes, dayak vaziyeti al!" komutuyla ses kesiliyor ve mazgallardan eller yine uzanmaya başlıyor. Vurmalar biraz sürünce, karşı koridoradaki mazgal deliklerinden başından beri vahşeti izleyen gözlerin ağızlarının sesi çınlıyor:

"Oğlum baştakiler baştakiler, baştakilerden ses çıkmıyor! Onlar çömez, onlara bugünlük yeter!"

Aynı anda koridordaki ayak sesleri uzaklaşıyor. Biraz sonra üç dört subay ayaklannda çizmelerle pis sularda yürüye yürüye bize doğru geliyorlar ve hücremizin önünde durup içlerinden biri düşmanca, yılan gibi tıslıyarak soruyor;

"Sizin sesiniz niye çıkmıyor bakiimmm!"

Yanıt beklemeden, biraz geri planda kalan beni işaret ediyor:

"Yakın gel merkez komitesi, seninle biraz muhabbet edelim."

Arkadaşlar yer açıyorlar, parmaklıklara yanaşıyorum. Yakamdan tutup kafamı birkaç kez şiddetli biçimde demirlere vuruyor:

"İntihar etmek istersen, işte böyle kafanı buraya vura vura, geberir gidersin... Karşıdan izliyorum, hiçbir emre uymuyorsun, ağzın açılmıyor. Kullanıp buralara getirdiğin bu aptalların arkasına saklanıp onları kışkırtıyorsun. Kurallara harfiyen uymadığın takdirde, burada, bu cennet suları içinde fare gibi titreye titreye geberir gidersin! Koğuş yerine mezarı boylarsın! Aklını başına topla! Yanna kadar!.."

Bu aşağılık pis suratlı, subaydan çok bir serseriyi andıran adama yanıt vermek istemiyorum. Çünkü süre uzadıkça ayaklarımız pis soğuk suların içinde daha çok üşüyor ve soğuk iliklerimize işliyor, istiyorum ki ne yapacaklarsa yapsınlar bir an önce def olup gitsinler. Kafamı birkaç kez daha parmaklıklara vurarak her şeyi bildiğini ve benim insanları kışkırttığımı iddia ediyor. Kafamda şişikler oluştuğunu ve beynimin zonkladığını hissediyorum. Yakamı bırakıp geriye doğru hızla itiyor. Aynı anda iriyarı bir asteğmen;

"Artık burada bir bok değilsin, her şey bitti aslanım, kimseyi yönlendireyim deme!"

"Benim kimseyi yönlendirme durumum yok, hiç tanımadığım insanları nasıl yönlendirebilirim, ama kurallara uyulduğu halde dayak atılıyor, o zaman uymakla uymamak arasında bir fark kalmıyor..."

Onların hırlama, saldın ve hakaret tufanı arasında "insan-

lık", "kanun, yasa", "hak hukuk" üzerine boşuna kurmaya çalıştığımız bütün cümleler yanın kalıyor... Fakat olsun, ne demek istediğimizi anlasınlar, bu hergeleler... Fazla ileri giderlerse onlara can için minnet etmeyeceğimizi bilsinler!..

Yaptıkları her şeyin açıkça insanlık suçu olduğunu çok iyi bilen bu sözde komutan birer robot haline getirdiği eratı, komutancıklarını toplayıp gidiyor:

"Sizinle daha işimiz var, görürsünüz!"

Giderken yan hücredeki arkadaşlara bakarak alaylı biçimde "Oğlum bunlara hiç yemek verdiniz mi?" diye soruyor gardiyanlara. Onlar "Hayır komutanım" diye yanıtlıyorlar.

"Aaa yazık olmuş, şimdi acıkmış çocuklar, o yüzden sesleri çıkmıyor!"

Şamata zırlama koridorda başka yerlere yönelip gidiyor. Az sonra başka yerlerde inleme ve dayak sesleri yükseliyor... Belli ki işkence seremonisi seferi halde yürütülüyor.

***

Güneş batalı birkaç saat olmuş, marş, askeri yürüyüş, kalas ve cop sesleri yavaş yavaş diniyor. Birkaç yerde hâlâ toplu marş sesleri gelmekte. Belli ki "cezalı"lar, cılız, ölgün bitkin, aheste bir ses. Az sonra onlar da diniyor ve yerlerini koridorda şangırdayan karavana tangırtıları, sert tekmiller ve arada bir kulak tırmalayan çığlık ve dayak sesleri alıyor.

Karanlık iyice koyulaşıyor dışarda. Koridorlardaki hareketlilik azalıyor. Nöbetçi oldukları anlaşılan birkaç ayak sesi dışında bütün sesler kesilmiş şimdi. Hepimiz gün boyunca pis sular içinde kalan yarı donmuş ayaklarımızı çıkartıp çoraplarımızı sıkıyor ve tekrar giyiyoruz. Açlık susuzluk, pislik, soğuk, üstüne üstlük gün boyu yediğimiz dayaklardan mosmor olmuş ellerimiz, yüzlerimiz... harabiyet enkazıyız kısacası. Herkeste müthiş karamsarlık, ümitsizlik öfkeyle harmanlanarak daha önce görmediğim yüz manzaraları oluşturuyor.

"Yahu bu nasıl iştir. Burası resmen bir mezbaha. Bu kadar

insanlık dışı işkencelere nasıl izin verilebiliyor. İnanamıyorum! Burası Çin'in eski Beyaz Saray Zindanı'ndan da beter. Paulo Condor, Evin zindanı buranın yanında halt etmiş. Avrupa'nın bitişiğindeki Türkiye gibi bir ülkede böyle şeyler nasıl olabiliyor. Hiç kimsenin haberi yok mu burada olan bitenlerden?"

"Buraya gelmeden önce bizim var mıydı ki?.."

Dur daha neler göreceğiz! Bütün faşist rejimler birbirine benzerler. Farklılıklan sadece ülkelerin özel şartlanndan kaynaklanır. Doğrusu faşizm üzerine bir yığın kitap okumamıza, yazmamıza ve onun tamamen insanlık dışı bir canavarlık olduğunu çok iyi bilmemize karşın bu kadanna da ihtimal verememişiz demek ki, söylediklerimize inanmamışız herhalde. Şimdi yaşayarak anlıyoruz o canavarlığın nasıl bir şey olduğunu! Üstten alta doğru korku ve kuşku ile birbirini denetleyen hasta ve paranoyak ortak aklın dizayn ettiği, sadece kötülük etmeyi düşünebilen, insana yabancılaşmanın uç noktaya vardığı soğuk, militarist aygıt içinde görevlendirilmiş her elemanını robotlaştıran ve sadece vurma, sindirme ve öldürme yetisine elverebilen, yüreksiz, akılsız, hain bir canavarlıktır faşizm. Başka halklann yazıya döktüğü öykülerine gerçek anlamda inanmış olsaydık, bu durum karşısında şaşırmazdık belki. Düşünüyorum da, bizler okuduklarımıza gerçek manada inanmamışız kesinlikle. İnsan gibi düşünmüşüz, "İnsan insana bunu nasıl yapar" demişiz ve faşistleri de insan sanmışız, halbuki onlar sadece görünüşte bize benzeyen, gerçekte insana yabancılaşmış robotlardır. Kendi birey akılları, vicdanları, yürekleri, duygulan yoktur. Vardır da, dehşet korkusu bunlan kullanmasına izin vermemektedir. Toplum bir kez ipleri faşistlerin eline kaptırdı mı, aynı anda başlamak üzere hızla toplumun büyük bir kısmını mekanizmanın basit aletleri haline getirir ve toplumun insan kalan öteki bölümüne karşı bir ölüm ve zulüm makinası gibi işletmeye başlar. En sonunda şeflerin kendileri de yarattıklan bu mekanizmanın basit kölesi olur çıkarlar ve onlan da artık sadece ölüm kurtarabilir. Faşizmin sindirip kendisine, aygıtına alet ettiği kimseleri robotlaştırma özelliğini düşününce şu bize

işkence yapanların ne kadar zavallı olduklarını düşünebiliyor ve onlara bile acıyabiliyoruz. Gerçekte acınası bir insan çöplüğüyle besleniyor ve vücut buluyor faşizm ve durmadan insanlardan çöplük oluşturuyor!.. Sonra insanlığı bir çöplük yığınına çeviriyor, her türlü kötülüğün ve kokuşmuşluğun boy verdiği iğrenç bir çöplük! Ondan her kötülüğü beklemeliyiz, hiç duyulmamış, hatta hiç düşünülmemiş olanları bile!..

***

Birkaç arkadaş, kafa kafaya vermiş verilen marşlan okuyorlar sessizce. Onlara okuduklarını bana da vermelerini ve nasıl şeyler olduğunu görmek istediğimi söylüyorum. Okuduklarını bana da veriyorlar, bir-iki saatte hepsini okuyoruz. Üniversite koridorlarında, ülkücü faşist yürüyüşlerinde duyduğumuz bütün ırkçı faşist marşların yanı sıra kimi halk türkülerinden derlenmiş toplam 54 adet işkence marşı. Çırpınırdı Karadeniz, Harbiye Marşı, Mehter Marşı, İstiklal Marşı, Ankara Marşı, Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi, Onuncu Yıl Marşı, Komando Marşı... Kısacası bilinen bütün şoven, ırkçı faşist barbarlık zırıltısını toplayıp getirmişler. Bu militarist zırvanın arasına "Çanakkale İçinde", "Karayılan", "Aldırma Gönül Aldırma", "Yemen Türküsü" gibi bazı halk türkülerini de katmışlar; bunların çoğunu ezbere biliyoruz zaten. Hepsini sabaha kadar ezberlememizi emretmişler. Dünyanın en süper beyni bile bir gecede bu kadar marşı ezberleyemez. Kaldı ki içimizde okuma yazması bile olmayan köylüler var, bazıları Türkçeyi bile zor anlıyor.

Bir iki arkadaş onlara işkence bahanesi yaratmayalım diye habire ezberlemeye çalışıyor.

"Boşver, nasıl olsa dayak atmak için başka bir bahane bulurlar, boşuna bu rezil safsatayı ezberleyip kendinizi yormayın... Köylü Köylü sen de herhalde üstün zekanı göstermek istiyorsun, biz akıllı olduğunu biliyoruz, yeter ha!"

"Her birimiz birkaç tane ezberlese iyi olur kirve, boşuna onlar yüzünden dayak yemeyelim, gerisini ezberleyemedik deriz."

"Valla hepsini kelime kelimesine ezberlemeyi dayatacaklar. Hatta ezberlediğiniz halde, onlara ezbere okurken heyecanlanıp kekeler veya es kaza bir mısrasını unutursanız veya yanlış söylerseniz yine dayak atacaklar. Hatta hepsini bu kadar sürede ezberlediğine göre "tehlikeli bir aklı var" diye belki daha fazla döver, hatta öldürebilirler. Bir gecede bu kadar marşın ezberlenemeyeceğini onlar bilmiyorlar mı? Zaten sırf işkence gerekçesi olsun diye dayatıyorlar."

"Hoca haklı. Ezberlemeye çalışıp ezberleyememiş numarasına yatarak oyalamaya çalışın. Varsın dövsünler. Döveceklerse aynı gerekçeyle hepimizi dövsünler. Aksi takdirde ezberleyebilenlerle ezberleyemeyenler farkı ortaya çıkar ve hiçbir zaman ezberleyemeyecek olan arkadaşlara çok kötü işkence yaparlar. Buna yol açmayalım. Döveceklerse hepimizi dövsünler, işkenceyi de yoldaşça paylaşalım. Bazıları dövülürken ötekilerin ezberlemesi ve bu nedenle ödüllendirilmelerine, böyle çirkin bir yarışa sokmalarına fırsatı vermeyelim, diğer arkadaşları düşünün!"

Bu uyarıya rağmen bir-iki arkadaşın yine de ezberleme çabasına biraz bozuluyorum... Uç veren bir zayıflık alameti mi? Pek kesin değil ama yine de canım sıkılıyor.

Yarın neler olacağı düşüncesiyle sekinin üzerinde yanımdaki arkadaşa sokularak çömelik vaziyette uykuya dalıyorum. Biraz sonra hücrenin ana kapısı şakırdıyor. Yanımdaki arkadaş sert biçimde ırgalıyor;

"Kalk kivre, geldiler!.."

Sabah olmuş sanıyorum. Oysa daha gece yarısını 2-3 saat ya geçmiş ya geçmemiş. Hepimiz sekinin üzerinde yan yana çömelik vaziyette toparlanıyoruz. Çalp-çülp seslerinden kalabalık bir grubun geldiği anlaşılıyor. Hemen aklımızdan herhalde yeni bir grubu getiriyorlar düşüncesi geçiyor, belki de "vukuat işleyen" koğuş sakinlerinden bazıları... Hayır hayır, hepsi asker! Başlarındaki bir asteğmenle bizi "gece ziyaretine" gelmişler. Birkaç gardiyan aynı anda;

"Ne oturuyorsunuz lan ibneler, ayağa kalksanıza!"

Sekinin üzerinde ikişer ikişer arka arkaya ayağa dikiliyoruz.

"Ooo şu beylere bakın! Tabii ayakları ıslanacak ipnelerin! Herkes aşağıya, çabuk!.."

Hepimiz aşağıda hücre tabanındaki pis-soğuk sulara ayaklarımızı indirip sıralanıyoruz parmaklıkların önünde.

"Lan gece boyunca vıdı vıdı orospu karılar gibi ne konuşuyordunuz? Belli ki keyfiniz yerinde. Burası keyif yeri mi yavşaklar!"

Bir yanıt vermeye gerek yok, anlaşılan bu da "gece eğitimi"dir, nasıl olsa dövecekler. Arkadaşın biri "Konuşmuyorduk, marşları ezberlemeye çalışıyorduk" diye bir savunma denemesinde bulunuyor.

"Bu marşları her Türk gencinin önceden ezbere bilmesi gerekmiyor mu lan kanı bozuklar, tabii sizin gibi Ermeni piçleri ezberlemez böyle şeyleri, ama Marks'ın, Lenin'in, Mao'nun kitaplarını satır satır ezberlemeyi bilirsiniz! Falaka vaziyeti al! Ayakları on santim dışarı!"

Gecenin bu saatinde soğuk pis suların içine sırt üstü yatıp ayakları falakaya uzatmak hepimize ölüm gibi geliyor. Kaçamak gözlerle birbirimize bakıyoruz, kimse bu emre uymak istemiyor.

"Kime diyorum lan! ne duruyorsunuz, son sayı üç..!"

"Öldürürseniz öldürün bu pis sulara yatamayız, hepimiz hastayız zaten" diyor bir arkadaş. Bütün arkadaşlar onun söylediklerini onaylar şekilde mırıldanıyor.

"Ölürseniz ölün, tohumunuza para mı saydık, bunu daha önce düşünecektiniz" diye çıkışıyor başındaki yedek subay. Gardiyan erlerden biri hiddetle elindeki anahtar tomarı içinde sözde hücre kapısının anahtarını araştırıyor, kapıyı açıp dışarıda işkence yapacaklar. Olsun istifimizi bozmuyoruz, ölümün yarımı da ölüm tamı da, zaten el uzatmayı aslında bu pis sulara yatmama yüzünden yapmamış mıydık. Gardiyan bütün anahtarları deniyor, kapıyı açamıyor.

"Bu ibneler kilitleri bozmuş! Onun için kabadayılık taslıyor-

lar! Siktim sizi! Nasıl olsa kapıyı açarız!"

Onlara bir şeyler söylemek istiyorum, yanımdaki bir arkadaş dirseğiyle hafif dürterek uyarıyor, vazgeçiyorum. Başlarındaki yedek subay devreye giriyor:

"Burada emirlere itaatsizlik yok, size çok pahalıya patlar! Acıyorum, ayakta duracak halde değilsiniz, yoksa şimdi gider anahtarları getirir, sizi bu pis suların içine devire devire, kanırta kanırta emirlere uydurmasını bilirim!.."

O arada koridorda yeni ayak sesleri duyuluyor, birkaç gardiyan daha içeri dalıyor. Onlar da geçip yan hücrelerdeki kalabalık arkadaşlara sataşıyorlar ve birkaçının ellerine vuruyorlar. Subay, "Dur biraz oğlum konuşuyoruz" diye onları uyarıyor ve bizimle konuşmaya dalıyor. Sol başta duran Mazlum Eren'e, "Nerelisin, ne iş yaparsın, mesleğin ne, evli misin, kaç tane çocuğun var?" gibi sorular soruyor. Sırayla her arkadaşla bu minval üzere diyaloğa girişiyor ve aldığı yanıtlardan başka sorular türetiyor. Bir arkadaş lise mezunu, diğerleri, öğretmen ve üniversite öğrencileri. Bu arada ben ile Mehmet Özgül'e yoğunlaşıyor;

"Bu işlere bulaşmasaydınız şimdi benim gibi yedek subay olmuştunuz. Devlet sizi okuttu ki memlekete hizmet edesiniz. Siz ne yaptınız? Devleti yıkmaya kalktınız. Hangi devlet kabul eder bunu! Her birinize devletin, ailenizin yaptığı masrafı düşünün! Nankörsünüz siz nankör! Oysa üniversite kapılarında bekleyen ne kadar gencimiz var..." Gözlerime bakıp, "sen söyle, öyle değil mi?" diye onay almak istiyor.

"Memleketim ve halkımın zararına hiçbir şey yapmadığımdan eminim" diye baştan savmaya çalışıyorum.

Fakat ısrarla sataşıyor;

"Asker vurmak, polis vurmak, memleket ve halk yararına mı oluyor?!"

"Böyle bir soruşturma bile geçirmedim".

"Ama arkadaşların vurdu, sen yazılarınla onları kışkırttın, yönettin, onları senin gibiler zehirledi!"

"Fikirleri zehir sayıyorsanız bir şey diyemem..."

Bu lafıma hiddetlenen tıknaz, kel bir çavuş elindeki sopayı karnıma dürterek

"Kes lan! Devleti yıkmak için örgüt kur, bir de fikirlerden, yasalardan, mahkemeden söz et, bu komünist taktiği biliyoruz biz! Ben devletin yerinde olsam sizi hemen vururum! Ne yasası, vatan haini teröristlere yasa mı uygulanırmış, siz tanıyor musunuz ki o yasaları?"

".....!"

Bunun "Vehpi" denen bir katil olduğunu sonradan öğrenecektim. Gözlerine bakıyorum, son derece ciddi, bir caninin sinsi karanlığıyla bakıyor gözbebekleri. Böyle katillerle tartışmak anlamsızdır. Onu muhatap almayan bir aldırmazlıkla Asteğmen'e çeviriyorum yüzümü. Asteğmen, "Dur bir çavuş" deyip ikinci bir saldırı hazırlığını önlüyor ve benden vazgeçip başka arkadaşlara yöneliyor.

"Komutan kim sizden komutan?" sorusuna yanıt almadan Mustafa Kaya'ya bakarak, "Ne saklanıyorsun lan, öne gel öne! Söyle bakalım kaç asker vurdun?"

"Asker vurmadım" diyor Mustafa yavaşça.

"Vurmuşsun vurmuşsun! Vurmadıysan, niye asker desinler sana, o silahlarla koyun mu otlatıyordun, yoksa süs için mi taşıyordun, mutlaka vurmuşsun!"

"Hayır vallahi kimseyi vurmadım."

"Görürüz vurup vurmadığını!"

Giderayak hepimizi şöyle bir gözden geçirip yan hücredeki arkadaşlara yönelerek "Yeriniz rahat mı?" diye soruyor onlara. 14, 15'er kişiyi tabanı lağım suyu 4 metre karelik alana tıkmışlar "rahat"lıktan söz ediyor. Biri kısık bir sesle "Yerimiz çok dar, sık sık bayılanlar oluyor komutanım" diye yanıtlıyor.

"Yapma ya? Çok mu dar?" diye alay ediyor ve gardiyanlara "Oğlum bunlara yemek verdiniz mi?" diye soruyor numaradan.

"Hayır komutanım, yüzbaşım vermeyin dedi" diye yanıtlıyor bir onbaşı. "Suları akıyor mu?" diye devam ediyor, bu

kez iri esmer biri "Yerdeki zemzem suyu, onu içsinler ibneler komutanım" diye yanıtlıyor.

"Kurallara harfiyen uymazsanız, koğuşu moğuşu unutun!" diye bir tehdit savurarak işkenceci ekibini alıp gidiyor asteğmen.

Bu Asteğmen, diğerlerine nispeten daha yumuşak gözüken, eli ayağı düzgün bir tip. Daha sonra 35'teki bir konuşmamızda "Üniversitedeyken Halkın Kurtuluşu grubunda gençlik faaliyetinde bulunduğunu, ama sonradan vazgeçtiğini" söyleyecekti bana bir vesileyle.

Dış kapı sürgüsü çekilip kilitlenince herkes beton sekinin üzerine fırlıyor. Ayaklanmız soğuk pis sular içinde buz kesmiş, keskin soğuk kemiklerimize işliyor. Yine de birbirimize sokularak bir-iki saat de olsa uyumayı becerebiliyoruz. Yandaki arkadaşlara içim sızlıyor, daracık seki üzerinde o kadar kişi nasıl sığabilir, biz hiç değilse yanyana oturup, biraz dinlenebiliyoruz. Alçak şerefsizler!..

Zengo, yarı uykulu bir halde sayıklar gibi, "onlarla keşke hiç konuşmasaydın kirve" dedi. Mazlum, "He yav, biz istiyoruz ki biran önce çekip gitsinler, kirve onlara insanlık dersi vermeye kalkıyor, ne anlar insanlıktan o alçaklar."

Yanıt vermedim, benim uyuduğumu sanarak onlar da sustular. Ne yapmamız gerektiği üzerine düşüncelere dalmışım, bir çıkış yolu bulamadan uykuya dalıyorum...

***

Belki bize işkence yapmaktan yorulduklarından, belki de yeni şeytani taktikler geliştirmekle alakalı bulunduklanndan, o gece bir daha gelmediler. Fakat her an yeniden geleceklermiş gibi daha zorlu bir işkence beklentisi içinde yorgun, aç ve teyakkuz halinde kulaklarımız koridordan gelecek seslere ve kapı şakırtısına kilitlenmiş durumda bekledik; ne geliyorlar, ne gelmeyecekleri belli! Koridorlardaki her ayak sesi, her lümpen argo konuşma veya herhangi bir koğuşa veya bize yönelik tehditkâr zırlamalan kapanmak üzere olan göz kapaklanmızı açı-

yor, kan çanağına dönmüş gözlerimiz kocaman büyüyor, kalp atışlarımız hızlanıyor ve herkes soluğunu tutar gibi pür dikkat kesilerek bekliyor. Sonra birinden birimiz "yok bir şey, yatın!" diyor. Yeniden derin bir nefes alarak birbirimize sokulup uyumaya çalışıyoruz.

O gece işkenceciler gelmedi ancak, bedenlerimizde artan acılar, açlık nedeniyle giderek etkili olmaya başlayan soğuk, her an yeniden kapılan şakırtıyla açıp içeri dalacaklar beklentisi birkaçımızın dışında kimseyi uyutmadı. Üstelik herkese kötü bir öksürük tebelleş olmaya başlamıştı. Her öksürmede koridorda nöbette oldukları anlaşılan gardiyanlar "Ses yok lan, boğazınıza s..im mi kaçtı ibneler, geldim mi oyanın haaa!" diye zırlıyor. Herkes öksürüğünü engellemeye, olmadı ağzını kapatarak gidermeye çalışıyor.

Benim için en kötü geceydi o gece sanki. Anladım ki dayak ve işkence beklentisi, dayak ve işkenceden daha betermiş! Bu yeni buluşumla, "Gelsinler, ne olacaksa olsun!" diyerek rahatlıyorum ve anda uykuya dalıyorum.

Sözde "sabah kahvaltısı" karavanalarının tangırtısıyla uyandığımda sanki kuştüyü yataklarda uyumuş gibi kendimi dinç hissediyorum. Fakat iki büklüm, çömelik vaziyette uyumaktan iki bacağım tutmuyor, ayağa kalkmak istiyorum kalkamıyorum.

Bütün arkadaşlar gece boyunca uyuyamamaktan yakınıyorlar. Kimisi ağrı sızıdan, kimisi üşütmekten ve ateşi yükselmekten, kimisi açlıktan, kimisi de sigarasızlıktan yakınıyor.

Bu cehenneme gelişimizin üçüncü günü ve ikinci sabahıdır. Zaten aylardır işkence altında iyice erimiş, çelimsiz ve zayıf düşmüş bedenlerimiz üç gün içinde iyice çökmüş durumda. Herkesin gözleri çukura kaçmış, hepimizin yüzleri kirli gri renge bürünmüş. Üstümüzdeki elbiseler kendi vücut ısımızla biraz kurumasına karşın canlanan bakterilerin yaydığı pis koku ve kaşıntı ayrı bir işkence haline gelmeye başlamış. Herkes uyuz olmuş gibi kaşınıyor. İlla da Zengo! Uzun sorgulama sürecinde tamamen bit larvalarına bürünmüş elbiselerimizi İstihkâm-

da önemli ölçüde anndırmamıza karşın yine de dikiş aralarına saklanmış yavşaklar canlanmaya ve çoğalmaya başlamışlar. Bir yandan işkenceciler bir yandan bu pis asalaklar zaten halden düşmüş bedenlerimizden kanımızı son hızla emiyor, güçten düşürüyorlar. Tek "gürbüz" yanımız ellerimiz. Hepimizin elleri mosmor kocaman bir tokmak gibi ve ateş içinde yanıyorlar, acı ve şişler bileklerimizden kollarımıza doğru yayılıyor ve dayanılmaz bir sancı içinde bırakıyor. Birbirimizin ellerini ovuyor ve toplanan kanları dağıtmaya çalışıyoruz. "Keşke el uzatmasaydık" diye söyleniyor elleri çok kötü olan arkadaşlar.

Gün ağarıyor. Sabah tazeliği her yerde güzeldir, bu cehennemde de tavandaki çatı arası camlardan sızan sabah aydınlığını hissediyoruz ve insanda iç çekişleri çoğaltan bir duygu uyandırıyor.

Herkes biraz sonra gelecek olan işkencecilerin ne yapacağını ve işkence programında ne tür bir vahşet uygulaması olacağı beklentisi içinde yorgun ve bitkin birbirlerine sokulmuş bekliyor. Bir dizi "yemek duası" ve koridor işkencesi seslerinden sonra ortalık biraz sakinleşiyor ve sonra cezaevini marş zırıltısı, sert komut ve dayak sesleri dolduruyor. Çok acıkan arkadaşlar "Herhalde bugün de yemek vermeyecekler" diye fısıltıyla görüş belirtiyor. Bazıları, "İyi ki vermiyorlar, bir de o bahaneyle işkence yapacaklar, siktiret" diyorlar. Biraz sonra bizim kapıya yönelik kalabalık ayak sesleri gelmeye başlıyor, herkes susuyor, öksürenler öksürüklerini koynuna gömüyor ve işte geliyorlar! Kapı kilidi açılıp sürgüsü çekilince biri "Dikkat komutan!" diye bağırıyor. Hepimiz ayağa kalkıyoruz ve onların azarlamasına gerek bırakmadan ayaklarımızı pis sulara indirip parmaklıkların önünde sıralanıyoruz. Çalp-çulp sesleriyle içeri dalıyorlar. Bu sabah çok kalabalık değiller beş-altı gardiyan ile "Minik" asteğmenden oluşan bir güruh. İşkence uzmanı "Minik"in elinde bir dosya var. Hepimizi soğuk bir yılan gibi süzüyor. Sonra yan taraftaki arkadaşlara doğru gidiyorlar. Tekrar dönüp bizim önümüzde duruyor.

"Şimdi beni dinleyin... Herkes kimliğini doğrulayacak en az

iki isim yazacak, yani 'bu şahıslar beni tanıyor, kimliğim hakkında bilgi alabilirsiniz' diye... Yanlış bilgi veren sonunu kendisi düşünsün!"

İlk anda "bizi kullanarak yeni insanlara zarar vermek istiyorlar" endişesine kapılıyoruz. Bu tereddütümüzü hisseden Minik;

"Lan bu bir sorgulama değil. Sizin gerçekten siz olduğunuzu nerden bileceğiz, savcılık istiyor, sizin siz olduğunuzu doğrulayan güvenilir tanıklar istiyorlar... Çoğunuz sahte kimlikle yakalandınız, yine polise sahte isim vermediğiniz ne malum..."

Bu kez sıranın sağ başında ben bulunuyorum, her ihtimale karşı kendilerine zarar veremeyeceklerini düşündüğüm, liberal sağcı olarak bilinen, beni iyi tanıyan biri çalıştığım okulun personel şefi, biri yakınım iki kişinin ismini veriyorum. Diğer arkadaşlar da aynı şekilde ikişer isim veriyorlar ve onlan yazıp gidiyor Minik.

Bir süre sonra tekrar hücre koridoruna doğru ayak sesleri geliyor. İçeri giren gardiyanların kucağında 3-4 somun ekmeği var. Somunun birini biz 6 arkadaşa, diğerlerini de yan hücrelerdeki arkadaşlara veriyorlar. Yandakilerin her birine birer lokma bile düşmeyecek, bize hiç değilse birkaç lokma düşebiliyor.

"Size katıksız hücre cezası var, katık yok! İzinsiz yemek yok, önce yemek duası okuyacaksınız! " diye sertçe emrediyor.

O arada yan hücrelerdeki bir arkadaşa "Sen yemek duasını söyleteceksin lan!" diye emrediyorlar. Arkadaş gözaltında öğrendiğini söylemeye başlıyor, "Allahımıza hamd olsun, ordu millet var olsun..." Gardiyan beğenmiyor, "Yüksek sesle söylenecek, yüksek sesle, öyle okuyacaksın ki tavan havaya uçacak sesten, tamam mı lan!" Arkadaş sesini biraz daha yükseltiyor, yine beğenmiyor ve "Dayak vaziyeti al!" diyerek coplamaya başlıyor. Diğer gardiyanlar da coplarını çekiyorlar... Her birimize onar cop vuruyorlar, bazılarının payına biraz daha fazla düşüyor. Patlayacak gibi kan toplamış ellerimizdeki ekimozlar vücudumuza yayılıyor ve ter basıyor vücudumuzu. Son kez titrek bir inleme sesiyle "Allahımıza hamd olsun, ordu millet var

olsun! "deniyor ve onlar da "Afiyet olsun!" deyip gidiyorlar. Tek somun ekmeği şiş ellerimizle eşit altı parçaya bölmeye çalışıyoruz, yapamıyoruz, ellerimiz tutmuyor. Ekmek bayat olduğu için her kırışta kırıntıya dönüşüyor, az çok elleri tutabilen bir arkadaş mendilini açıp üzerinde parçalamaya çalışıyor ve mendile dökülen kırıntıları da eşit biçimde üleştiriyor. Her birimiz payına düşeni büyük bir iştahla yiyor. Şiş ellerin beceriksizliği yüzünden üstüne dökülen son kırıntıları da herkes özenle toplayıp yiyor. Kendimizi ekmek kırıntılarıyla beslenen serçe kuşlarına benzetiyoruz. Neyse buna da şükür, üç günden sonra serçe yemi kadar da olsa midemize biraz gıda girmiş oluyor, mide gürültüsü biraz diner herhalde.

Öğle olmadan üçüncü kez tekrar geliyorlar... Bu kez kalabalıklar ve başında üç yıldızlı subay bozuntusu da var.

"Dersler nasıl gidiyor dersler bakiim? Herkes marşları ezberledi mi?"

Yanıt beklemeden, yanımdaki bir arkadaşa sopanın ucuyla dürterek, "İstiklal Marşı'nın on kıtasını oku bakiim!" diye emrediyor.

Arkadaş; sanki ezberlemek için çok çalışmış da ezberleyememiş gibi bir giriş yaptıktan sonra "Daha ezberleyemedim, zaten akşam verildi" diye atlatmaya çalışıyor onu.

"Hiç mi bir tanesini ezberleyemedin?"

"Bir gecede bunları ezberlemek imkânsız, zaten benim ezberleme yeteneğim yok."

"Öyle miii? Şimdi görürüz olup olmadığını! Biz burada insana ezberleme yeteneği kazandırırız evladım ezberleme yeteneği, bak o zaman nasıl ezberlersin!"

Bir baş işaretiyle iki işkenceci gardiyan "Uzat elleri uzat" diyerek arkadaşa girişiyorlar. Büyük bir hınçla bir sopa, bir cop inip kalktı ellerine, gözleri acıdan kısıldı, ama inlemedi, o tuttu onlar vurdular, her şaplamada acısını biz duyduk, onlar vurdukça hayvanlaştılar, kudurdular... "O ellerden artık hayır gelmez" diye düşündüm. Artık ellerini geri çekme takati bile kal-

mamıştı arkadaşın, yakasından çekip yüzüne bir sert yumruk da Esat indirdikten sonra kestiler vurmayı.

"Bu marşlar satır satır, eksiksiz ezberlenmeden buradan bir yere gidemezsiniz, yemek de, su da yok! Anladın mı evladımmm!"

Arkadaş vakarlı bir öfkeyle onun suratına bakıp durdu parmaklığın önünde.

Onu bırakıp bana yöneldiler;

"Çırpınırdı Karadeniz marşına başla!"

"Hiçbirini ezberleyemedim."

"Ezberleyemedin ha! Senin de ezberleme yeteneğin yok he mi! Ulan bu aptal kafayla mı memleketi yönetecektin! Tabii aptal değilsin, ezberlemek istemiyorsun, sana göre faşist şeyler bunlar!"

Yanındaki gardiyan bana vurma emri olduğunu anlıyor onun baş hareketini.

Bu kez arkadaşlar acıdan kısılan gözlerimde ölüp ölüp diriliyorlar, hissediyorum. Ben önceki arkadaş kadar dayanıklı olamıyorum, inliyorum, bu onların hoşuna gidiyor, daha da çok vuruyorlar, artık nefesim kesiliyor acıdan inleyemiyorum. Kollarım omuzlarımdan kopmuş gibi, ellerimi çekiyorum gayri ihtiyari. "Uzat ulan uzaaat!" diyorlar, uzatamıyorum, yere çöküyorum. Yakamdan tutup ayağa kaldırıyorlar ve ellerimi zorla dışarı çekerek gelişigüzel vurmaya devam ediyorlar. Ellerim, kollarımdan sarkan iki kocaman topaç gibi, artık onları yönetecek durumda değilim. Yarısı mazgal demirlerine, yarısı benim ellerime değen cop ve sopalar onlar için artık verimli vuruşlar olamıyor, ağır küfür ve hakaretler eşliğinde tehditler savurarak son veriyorlar:

"Kan gibi ne yalan söylüyorsun! Mertçe de ki ezberlemek istemiyorum!.. Ezberleme de göreyim!"

Yeri gelmişken "Çırpınırdı Karadeniz" adlı bu ırkçı zırvayla ilgili bir bilgiyi aktarayım. Haftalık haber dergisi Yeni Aktüel, bu şarkının 18. yüzyılda yaşamış ve Ermenilerin en önemli oza-

nı olarak kabul edilen Sayat Nova'ya ait olduğunu yazdı. Sayat Nova'nın en sevdiği enstrümanı "Kamança"sına ithaf ettiği şarkı, 1960'larda Türkiye'deki Turancı faşistler tarafından sözleri değiştirilerek kullanıldı. Üniversitelerde ülkücü faşistler devrimci marşlara karşı bunu söylerlerdi. Türk ırkçılığının kalpazanlığı bununla da sınırlı değil. 1974'teki Kıbns Banş Harekâtı sırasında Ayten Alpman'ın yorumuyla üne kavuşan "Memleketim" şarkısının orijinali de eski bir Yahudi bestesi. Üstelik şarkının orijinali çapkın bir Yahudi din adamının yaptıklannı konu ediniyor. Ancak şarkının Türkçe sözlerinin yazarı Fikret Şeneş, eseri ilk kez Fransız şarkıcı Mireille Mathieu'dan dinlediğini söylüyor.

Beni bırakıp diğer arkadaşlara yönelmişlerdi bile. Onlardan bir-ikisi ezberledikleri bazı şeyleri söylemeye çalıştı, beceremediler ve aynı minval üzere onları da takattan düşürene kadar dövdüler. Yan taraftaki kalabalık gruptan da ezberlemeye dair olumlu karşılık almıyorlar ve onlara da girişmiş durumdalar. Şimdi bütün işkence hücresi duyulmamış ve belki de hiçbir zaman duyulamayacak olan bestelenmemiş işkence senfonisinin insanı isyana getiren armonisi ile ürperiyor! Böylesine zulüm, böylesine insafsızlık, böylesine namert bir düşmanlık daha önce hiçbirimiz tarafından düşünülememişti. Sonuçta bu ülkenin birtakım hakları olan yurttaşlan, devrimci evlatlarıydık. Bunlar da aynı ülkenin askerleriydi. Genellikle böylesine her pis göreve zorlanabilen bu en alt tabakanın özgürlüğü için bu işlere kalkışmamış mıydık? Onlar da işgal ordusunun askerleri değildi, nasıl bu kadar azgın düşmanlar olabilmişlerdi bize karşı? Bunları bu kadar ölçüsüz boyutta acımasız canavarlara çeviren şey neydi?.. Sahiden insan mıydı, yoksa insan sıfatında robotlar, yırtıcı canavarlar, yabani hayvanlar mı? İnsan, insana dair bütün sanılannda kuşkuya kapılıyor burada!..

O gün gördüğümüz işkence zirveydi. Hepimizi inilti içinde bırakıp gittiler.

Bu dayanılmaz vahşet sonraki günler boyunca gece gündüz sürüp gitti. Bizler onlann akla gelmedik işkence uygulamaları

için birer denek olmuştuk. Dayanma gücümüzü ölçen taktik işkenceler geliştiriyorlar, yeni buluşlar yapıyor ve uyguluyorlardı. Bütün çabalarına karşın verilen faşist marşları hiç kimse onların istediği gibi ezberlemedi, kimi arkadaşlar ezberledikleri biraz okuyup unutma numarası yaptı ve onlar da her defasında daha vahşice dövüldüler. Bir süre sonra yemeğe benzer bulamaçlar da vermeye başladılar. Bütün arkadaşlar kısa sürede bir deri bir kemiğe dönüşmüşlerdi. Mazlum Eren'le ikimiz en zayıflarıydık, artık giysilerimiz üzerimizde bol bir çuval gibi duruyordu. Çok komik bir görünüş almıştık, her gün permatik jiletleriyle sabunsuz tıraş olmaktan suratlarımız verimsiz bozkır yüzeylerinin bodur çalılıklarını andırıyordu.

Bir hafta geçtikten sonra herkes koğuşlara dağıtılma beklentisine girmişti. Hepimizde "Yılbaşında bizi buradan mutlaka çıkartırlar" umudu doğmuştu her nasılsa. Cezaevinin diğer kitlesiyle temas kurmak, ne olup bittiğini öğrenmek öyle gizemli bir heyecana dönüşmüştü ki şimdi. Bunca süre içinde cezaevinde işkence sesleri, marş gürültüleri, yürüyüş rapraplan, karavana şıngırtıları, koridorlardaki gardiyan argoları, kurbanların yalvaran iniltileri ve dayak seslerinden başka moral veren hiçbir şey duymamıştık. Cezaevindeki bu esrarlı hava koğuşlara bir an önce gitme sabırsızlığımızı öylesine körüklüyordu ki. Artık koğuşlara gidince ne yapacağız, acaba bizleri nerelere dağıtırlar, bir koğuşa mı düşeceğiz, yoksa her birimizi bir tarafa mı dağıtırlar, birbirimizden koparsak ne yapacağız gibi konuları düşünmeye ve aramızda akıl yürütmeye başlamıştık. Bizden önce bu cezaevine düşen yoldaşlarla bir araya düşer miyiz? Bizi mutlaka dağıtırlar. Her defasında, en iyi örgütlenme direniştir, sadece direniş bizi yeniden bir araya getirebilir, neye mal olursa olsun direneceğiz, bu insanlık dışı vahşete boyun eğmeyeceğiz! Zaten bu halde de bizi öldürürler, burada ölüme meydan okunmadan yaşanamaz, ölümü öngörmeden bu zulümden kurtulmak imkânsızdır gibi düşünceler hepimizin kendiliğinden ortak inancı haline gelmişti.

Gerçekten pratikte bunu yapabilecek miydik? Tabii koşul-

ların devrimci insan aklında oluşturduğu mantıksal sonuçları bir inanç halinde birlikte düşünmek başka şeydir, onları bireysel iradeyle uygulamaya koyma cesareti başka. Her birimizin değişik koşullarda, tek başımıza veya birkaç arkadaşla birlikte bu düşüncelerin gereğini pratikte yapması, yeniden yeni koşulların her birimizin aklında, vicdanında ve direnme bilincinde yaratacağı yeni değerlendirmelere dayanacağı aşikârdı. Diyarbakır sorgulamasına düştüğümden beri arkadaşlarda meydana gelen toparlanma ve moral düzgünlüğü bana hem güven veriyordu, hem de ağır sorumluluklar yüklüyordu. Bu sevgi ve güveni neye mal olursa olsun boşa çıkartmayacaktım! Benim için yaşamımı onurla noktalayacağım yer belli olmuştu: İbrahim yoldaşın adıyla özdeşleşmiş bu Diyarbakır cehennemi!

35. Koğuş'a Konuluyoruz

Yoğunlaştırılmış tecrit ve işkence bölümü olan "boklu hücre" bölümünde dokuzuncu günümüz geride kalmıştı. 27 Aralık 1981'de hücre kapılarını açıp bizleri "merdiven altına" aldılar, "son sayı 3" deyip birbirlerine karışmış ve bir çöplük yığını gibi duran paçavra halindeki eşyalarımızı toplamamızı emrettiler. Bu süre içinde gelişigüzel toparlayabildiğimiz bazı eşyaları kucağımıza alıp beklemeye koyulduk. Bir süre sonra Esat'la subay ekibi geldi, sırıtarak sataşmalarda bulundu, tehditler savurdu, "Eğitimimizin başarılı olmadığını, o yüzden bizi hücreye koyacağını" söyledi, "Orda aklınız başınıza gelir" dedi.

Gelir, görürsün sen!..

"Kadro" diye tanımladıkları biz 6 arkadaşı "35. Koğuş" diye adlandırılan karşı taraftaki hücre bölümüne götürdüler, buranın üçüncü katına çıkardılar. Katın birinci hücresinde bir adam tek başına tedirgin biçimde başı öne eğik duruyordu. Kaçamak gözlerle bakıştık. Hücresinde kamış hasırdan başka bir şey yoktu. "Arkanı dön!" diye sert azar çektiler adama ve sırtını döndü bize uzun boylu zayıf adam. Bizi onun yanındaki ikinci hücreye koydular. Arkadaşların bazıları onu tanımıştı; bu, PKK davasına bakan Dersimli avukat Hüseyin Yıldırım'dı. Hüseyin

Yıldırım, PKK davasına girmemesi için tehdit edilmiş, aldırmayınca da tutuklanıp onların yanına konulmuştu. Meğer biz gelmeden önce 37'deymiş. Bir süre sonra onu birinci hücreden alıp başka yerlere götürdüler ve bir daha hiç temas kurma şansımız olmadı. Birinci hücre boşalınca, oraya bizi koydular. Esat, aşağıdaki geniş meydanda herkese görünür bir yere geldikten sonra yüksek sesle bizi tanıttı:

"Beni dinle! Sana yeni arkadaşlar getirdim. Bunlar TKP-ML, TİKKO örgütünden... (bize hitaben) sırayla tekmil verin bakiim!" dedi.

Hepimiz adımızı, soyadımızı ve doğum yerimizi söyledik. Bize tekrar kuralları hatırlattı ve "aksi takdirde ne olacağını biliyorsunuz!" dedi. Bana hitaben, "Tuncelili biliyor musun, ben Tunceli'yi çok severim. Oooh oradaki dağlar, sular, ormanlar, geyikler... Bayılırım ben oraya, sık sık oraya giderim biliyor musun? Aslında Tunceli'yi toptan doğal parka çevireceksin, harika bir yurt parçası, enfes bir dinlenme yeri olur" dedi.

Bu kez hücrelere hitaben "Aranızda bunları tanıyan hiç kimse var mı?" diye sordu.

Üst kattan kalın bir ses, "Yok yok, kimseyi tanımıyoruz!" dedi.

"Kemal, yanına adam ister misin? Birini senin yanına verelim" dedi Esat.

Aynı kalın ses "Ver ver, isterim" dedi. Esat bu tanıştırma faslından sonra erleri toplayıp gitti. Bir süre sonra bir grup gardiyan nara ata ata, şiddet gösterisi eşliğinde tekrar geri geldi. Bizler nispeten sıcak ve geniş bir yere gelmiş olmanın rehavetiyle mayışmışız biraz. On günlük cehennemi işkenceden sonra burası bize cennet gibi geliyor.

"Yeni gelenler! 35 dayak vaziyeti al!"

Ellerimizi parmaklıklardan uzattık. Eskilere gözdağı, bizlere de aşağılama olsun diye vurdular. İnlememizi, ağlamamızı istiyorlardı. Ellerimizin vurulacak halleri kalmayınca "Falaka vaziyeti al, ayaklar on santim dışarı!" dediler. Ayaklarımıza

da balon olana ve parmaklarımız sakatlanana kadar sopalarla vurdular. Bizlere "hoş geldin", eskilere de "hoş bulduk" dayağı idi bu. Tabii "hoş geldin dayağı" ötekinin birkaç katı olmalıydı, öyle oldu.

Eskiler bizi bu koşullarda karşılamış olmaktan üzgün ve ezikti. Bizler de onlara parlak bir direnme rüzgârı getirmemiş olmaktan üzgün ve mahcuptuk. Fakat artık yalnız değildik, ayaklarımız toprağa erişmiş ve kendimizi daha güçlü hissediyorduk. Gardiyanlar gittikten sonra alt katlardan biri seslendi:

"Hayri abi, ben Hamili Yıldırım, İstanbul Hasköy'den! Beni tanıdın mı?"

Tanımaz olur muyum, sesini hemen tanıdım, bu bizim "disiplin" vukuatına konu olan hemşehrim afacan gençti. Birlikte aynı evde kaldığı arkadaşın silahını, onun bilgisi dışında beline takıp dernekte oturduğu için, hem derneği, hem kendisini riske attığı gerekçesiyle sert biçimde eleştirildiğini ve ilişkisinin askıya alındığını duymuştum. Tabii ki yaptığı büyük bir hata idi, ama benim gibi bazı arkadaşlar "gençlik kusuru"na sayılmasını, eğitilmesini ve bunaltacak derecede üstüne gidilmemesi gerektiğini düşünmüştük, bu vesileyle kendisiyle de konuşup tanışmıştım.

"Evet, tanıdım!"

"Hoş geldiniz" dedi, "Hoş bulduk" dedim.

Gerçekten hoş bulmuştum bu durumu, sevimli, gözü pek, sağlam bir gençti ve üstelik hemşerimdi, moral bulmuştum.

Hamili'nin bu davranışı nitelikli bir ataktı. Amacı bizim güvenilir insanlar olduğumuzu kendi yoldaşlarına duyurmaktı anlaşılan. Çok hoşuma gitmiş ve bir anda bütün yabancılık, yalnızlık duygumu yitirmiş, kendimi dostlar ve tanıdıklar arasında hissetmeye başlamıştım. Hamili'yi yakalanmadan önce Dersim'deyken de duymuş, dayanışmacı mütevazı davranışlarıyla içimde sıcak güven duygusu uyandırmıştı. PKK ile ilişkilerimizde önemli, güvenilir bir halka olabileceğini düşünmüştüm. Bu sanımdaki isabet sonradan öğrendiklerimle pekişecek ve birlik-

te girişti̇ği̇mi̇z birkaç feda eyleminde iyice artacaktı. Gerçekten Sakine Cansız'la birlikte Elazığ PKK grubunda direnebilen birkaç kişinin başında geliyordu Hamili.

Akşam olmuştu, karavana dağıtıldıktan sonra dış kapılar kapandı. Yemek çok azdı, on gündür doğru dürüst bir şey yiyememişiz. Yemekten sonra yan hücreden bize doğru bir şey uzatıldı; bir nottu. Hemen tuvalet bölümüne geçip bir çırpıda okudum:

"Hoş geldiniz arkadaşlar. Sizleri bu koşullarda karşılamaktan mahçup ve üzgünüz. Sizlere geçmiş olsun. Sorgulamadan geldiniz, çok yıpranmış olmalısınız. Biraz sonra biraz ekmek göndereceğiz. Dışarda ne var ne yok, durum nasıl? Bize biraz bilgi verirseniz seviniriz. Bütün arkadaşların selamları var. Adaşıma özel olarak selam. Mazlum Doğan"

Notu bir-iki arkadaşa daha okuttuktan sonra ufaltıp tuvalet deliğinde suya verdim. Birkaç saat sonra beyaz küçük bir torbacık içinde ufak ufak parçalardan oluşan bir miktar ekmek geldi.

Bu ekmeği aralarında toplayarak göndermişler. Biz yesek onlar aç kalacaklar. Onlar uzun süredir bu vahşet ortamında yaşıyorlar, biz yeniyiz henüz.

"Bu ekmeği geri gönderelim" dedim arkadaşlara.

Boğazına düşkün bir-iki arkadaşın isteksiz onayına karşın önerim oybirliği ile kabul edildi. Önce kısa bir not yazıp gönderdim:

"Merhaba arkadaşlar, hepinize geçmiş olsun. Dayanışma duygularınıza yürekten teşekkürler. Kendinizi horlamanıza gerek yok, şu anda bu cezaevinde herkesten bir adım ilerdesiniz, sizlerle bir arada olmaktan onur duyuyoruz. Bu zulmün nasıl sona erdirileceği üzerinde düşünelim. Özveriniz için teşekkürler, ekmeğe sizin daha çok ihtiyacınız var, biz yeniyiz. O yüzden ekmeği kabul etmedik, lütfen farklı yorumlamayın. Dışarda mücadele devam ediyor, ama cunta saldırılarını çok azgınlaştırdı ve halkın hoşnutsuzluğunu derinden kamçılıyor. Moralimiz iyi. Devrimci selamlar."

Bu notun hemen ardından aynı torbayla ekmeği geri gönderdik.

Daha sonra Kemal Pir'le aynı hücreyi paylaştığım günlerde, bu tavrımızdan çok etkilendiğini anlatmıştı. Kemal'in dediğine göre ekmek gönderme işini Mazlum Doğan önerip örgütlemiş. Bazılarından ekmek gelmeyince hepsine şöyle sert bir azar çekmiş:

"Siz ne biçim insanlarsınız! Arkadaşlar işkence altından gelmiş, ne halde olduklarını bilmiyor musunuz? Devrimci dayanışma böyle mi olur? Bir-iki lokma az yesek ölür müyüz?"

Bu azardan sonra, ekmek miktarı biraz daha artmış, bazı hücreler bütün ekmeklerini toplayıp göndermişler. Mazlum, geri gönderdiğimiz ekmeklerin sahiplerine dağıtılmasını istiyor, bazılan azardan dolayı alınmış, geri almak istemiyorlar. Bunun üzerine Kemal, "Yahu kimse istemiyorsa, bana gönderin, iyice bir karnımı doyurayım sayenizde" diye espri yaptığını anlatmıştı bana.

İlk gündeki bu güzel devrimci dayanışma ve karşılıklı devrimci jestler çok hoş bir anı olmuştu benim için.

Yanımdaki diğer arkadaşlar hücredeki PKK'li arkadaşların çoğunu şahsen tanıyorlardı. Ben ise şahsen sadece Hamili Yıldırım'ı tanıyordum. İsmen de Kemal Pir'i, Diyarbakır Belediye Başkanı Mehdi Zana'yı ve basının "Urfa Canavarı" diye manşete çıkardığı Celalettin Delibaş'ı basından biraz tanıyordum, diğerlerinin hepsi benim için yeni insanlardı. Yıldırım Merkit'in ailesi aile dostumuzdu, babası bir ara köyümüzde orman memuruydu, fakat Yıldırım diye bir ad anımsayamadım. Şimdi de Mazlum Doğan'la yürek yüreğe dokunuyoruz ve Mazlum Eren'in anlatımlarından ayrıntılı öyküsünü de öğrenerek tanımlanması imkânsız bir sıcaklıkla dost oluyoruz. Ölüm Oruçları sürecinde hep yan yana olduğumuz Mustafa Karasu ile bilince çıkmamış eski bir tanışıklığı ise aylar sonra ölüm orucu arkadaşlığımız sırasında ondan öğrenmiştim.

Bizim 1. MK'nın, PKK hakkında tartışmaya açmak istediği

"karşı-devrimci" tespiti nedeniyle İstanbul 1 Mayıs Mahallesi'ne gönderildiğini ve bizimle konuşmak istediğini, ama randevu alamadığını anlatmıştı. Gerçekten o sıralar böyle bir talep semtteki Sivaslı sempatizanlar üzerinden iletilmişti. Bir ön görüşme için zaman ayarlamaya çalışırken bir de duydum ki gitmiş, zaten şahsen de tanışmıyoruz. Bu tür görüşme isteklerini reddetme gibi bir anlayışımız yoktu, tersine devrimcilerin sürekli temas halinde olmasını ve sorunları görüşerek çözmelerini önemsiyorduk. Sonradan bunu Karasu'ya söylediğimde, sitemkâr bir tebessümle; "Yok yok, bence o zamanlar bizi fazla ciddiye almadığınız için görüşmek istemediniz, ben öyle anladım" demişti. Aslında gerçekten güç kibirliliğinden ileri gelen bir şey değildi, TKP-ML bu konuda alçakgönüllülüğe iyi örneklerin başında gelirdi. Fakat bir güvensizlik olduğu doğruydu; gerçekten buna haklılık kazandıran epey yanlış eylemleri olmuştu. Buna karşın ben de dahil bulunduğum İstanbul bölgesindeki arkadaşlar çoğunlukla Birinci Merkez Komitesinin kararını eleştirmiş "askıya alınmasını" önermişlerdi.

Zaten II. Konferans'ta da böyle bir karar alındı ve görüşme teklifinde bulunuldu. Ne yazık ki, o sıralar, PKK yurtdışına çekilme kararı aldığı ve Dersim'deki grubu da "görüşmeye yetkili olmadığını, üstleriyle bağ kuramadıklarını" bildirdikleri için gerçekleşememişti. Ama yerel gruplarıyla dayanışma içinde bulunmayı birbirimize yardım etmeyi sürdürmüştük. Hamili Yıldırım da bu grupların öncülerindenmiş.

İşkence ve zulüm 37'deki kadar olmasa da 35'te de sürüp gidiyordu. Buna karşın direnme konusunda güvenebileceğimiz ve cezaevi kitlesinin ezici çoğunluğunu oluşturan PKK'nin öncü kadroları ve direnişçi unsurlarıyla bir arada olmaktan hoşnutuz. Ayrıca kendi grubumuz da henüz başka hücrelere dağıtılmamış, hepimiz bir hücredeyiz; gerçi bunun çok fazla sürmeyeceğini, bizi dağıtacaklarını tahmin ediyoruz.

O haftaki görüşe bir-iki arkadaşın görüşmecisi geldi. Yılbaşı olması nedeniyle sözde biraz "iyi davranılmış"mış. Görüşmeye giden arkadaşlar, ilk görüşe çıkmanın şerefine iyi bir dayak

yemişlerdi halbuki. Görüşme "son sayı üç" süresinde olup bitmişti. Yine de arkadaşlar yakınlarıyla görüşmekten mutluydu, hiç değilse yakınlarına "sağ" olduklarını göstermiş ve onların ölümcül endişelerini biraz yatıştırabilmişlerdi. Görüş boyunca yaşadıkları zulüm ise, görüşçüsü gelmeyen bizlere bir tür teselli olmuştu garip biçimde; "İyi ki bizimkiler gelmemişler" dedik, "bu işkenceye değmez." Üç ayı aşkın zamandır tek bir yakınımı görmüş değildim, büyük merak içindeyim. Acaba ne düşünüyorlar, yakalandığımdan haberleri var mı? Benim yüzümden başlarına bir şey geldi mi? Mutlaka evi basmış çok kötü davranmışlardır gibi soru ve endişeler içindeyim. Bir dakikalık görüş için onca eziyete, bin küsur kilometrelik yola, onca tehlikeye değmezdi. Gerçi haberleri olsa onları hiçbir zulüm durduramaz, ne pahasına olsa çıkar gelirler, belli ki haberleri yok. Gözaltında karşılaştığım köylüm öğretmen komşumuz Mustafa Düzgün haber verdi mi bilmiyorum. Belki onu da hala bırakmamışlardır.

Öğretmen köylüm kendi halinde ressam, TÖB-DER'li mutedil bir insandı, gözaltındayken bizimle ilişkilendirilir, adama yok yere zarar verirler diye kendisiyle doğru dürüst konuşamamıştım, oysa benden iki-üç yaş büyük çocukluk arkadaşımdı, İstanbul'da bazen onlara gider atölyesinde sanat çalışmalarını izlerdim. Şu rezil düzene bakın ki iki komşu birbirlerine yakınlık göstermekten kaçınıyor, birbirleri adına endişe duyuyorlar! İnsanlara dostluklarını saklatan, yabancılaşmayı yararlı kılan alçaklık düzeni işte!

Vahşet iyice tırmandırılmıştı. Her gün "vukuat" diye birbirleriyle konuşan, yan hücrelerle konuşan veya bir alışverişte bulunan insanlar öldüresiye işkence görüyorlar. Kimi zaman birilerini hücrelerinden çıkartıp götürüyorlar ve saatler sonra yarı ölü bir ceset gibi getirip iniltiler içinde tekrar hücrelerine atıyorlar. Bazıları hiç geri gelmiyor; ne oluyor onlara?

Bütün hücreler tıkabasa dolu, sadece dördüncü kattaki bazı PKK kadroları tecritin içinde tecrit etmek için ikişer hücre aralıklarla tek tek hücrelere konulmuşlar. Biz 35'e gelmeden birkaç gün önce 4. katta 10 kişiymişler, Karasu'yla birlikte 6 kişiyi

alt katlara dağıtmışlar. Herhalde bu düzenlemeyi artık nasıl bir hinlik düşündülerse bizim için yapmış olmalılar. Diğer katlardaki her hücrede en az 5–6 kişi kalıyor. Yuvarlak bir hesapla 150'ye yakın insan olduğunu düşünüyoruz. Anlıyoruz ki bizim davadan, bizden başka kimse yok. Burada marş söyletme görevi verilen İsmail Hakkı Oruç'un da bizim davadan olduğunu sonradan öğreniyoruz, ki o da sıradan sempatizan, madde bağımlısı halktan biri aslında. İsmail Hakkı, cezaevinden çıktıktan sonra fazla yaşamadı.

35'te garip şeyler oluyordu, tam olarak çözemediğimiz esrarengiz bir hava. Sanki insanları bir şeylere zorluyorlar, kabul etmeyenleri ısrarla sıkıştırıyorlar ve ölümle onursuz bir yaşam arasında tercih yapmayı dayatıyorlar. Herkes aynı akıbete sıralanmış kurbanlar gibi endişe ve dehşet içinde sıralannı bekliyor. Yaşlı insanlara bile iğrenç işkenceler yapılıyor. İşkence esnasındaki diyaloglardan izliyoruz, eğlenerek yapıyorlar bu vahşeti, ağızları kulaklarında kahkahalar ata ata! Her vahşet gösterisi, onu izleyenleri dehşete düşürüyor ve kurbanlık koyun gibi sırasını beklemektense intihar etmeyi deneyenler, başaramayanlar daha beter biçimde sırasını öne almış oluyorlar. Bu vahşet sonucu sayısı hayli çoğalmış itiraf ve ihanetçilerden henüz haberimiz yok. Meğer her gün birileri sıvışıp saf değiştiriyor ve işkencecilere yardım ederek iyice azgınlaştırıyorlar. Bu yüzden işkencecilerin en tepedeki generallerden büyük iltifat gördükleri ve ölüm dahil her yetkiyle donatıldıkları anlaşılıyordu.

Bu hengame arasında bizler de başımıza gelebilecek haller üzerinde düşünmüyor değiliz tabii ki, sıra bize de gelecek, belki de geldi bile! Binlerce tutsağın arasında sayısı az ve üstelik bütün koğuşlara dağıtılmış, birbirlerinden habersiz komünist bir grup olarak neler yapabiliriz? Nerdeyse bütün anlarımızı dolduran bu soruya verilecek bütün yanıtlar büyük özveri, gözüpeklik ve ölüme meydan okuma şeklinde oluyor. Her devrimci eylem tasarımı sonsuza uzanıp giden bir bedel bilançosu koyuyor önümüze. Hepimiz her işkence seansında kurbanların iniltilerine ve akıbetlerini öğrenmeye dair ses ve konuşma–

lara pürdikkat kitlenmişken "marşa başla" komutuyla her şey gürültü içinde bulanıyor ve kesintiye uğruyor.

"Böyle gitmez, bir şeyler yapmalıyız!"

Ödenecek bedellerin niteliği ve kişisel katkı payı açısından tahmin edemediğimiz farklılıklar olsa bile, "mutlaka bir şeyler yapmalı" konusunda tam bir görüş birliği içindeyiz. Sonra "Falaka vaziyeti al!" komutuyla marşlar kesiliyor, sopa senfonisi başlıyor. İniltileri iniltiler bastırıyor, iniltiler bütün hücreleri ürpertici bir şekilde dolduruyor. Katillerin kan tutmasını andıran kudurması, küfür, hakaret ve ölüm tehditleriyle dolu nağraları iniltilere Pavarotti imgelerini katan ürpertici bir senfoni armoniliyor. Etten ve kemikten ibaret tutsaklara bitmez tükenmez biçimde sürüp giden ve durmadan artan bu vahşet, ölümü dünden razı olunan bir şey haline getiriyor. Bu durum ölümün bile bir şey olmadığını, daha ötesine hazır olmamız gerektiğini düşündürüyor hep. Evet, ölümü öngörmeden hiçbir direniş biçimi başarı şansına sahip değil, fakat bir devrimci için bu da yeterli sayılmaz, ölümden de öte bütün olasılıklara hazır olmak gerekiyor.

Her gün işkencede yeni bir yaratıcılık sergiliyorlar, şeytanın bile aklına gelmedik işkence biçimleri bulunuyor ve uygulanıyor.

35'e getirilişimizin ikinci haftası "Her hücre bir fare yakalayacak!" emri verildi. "Yakalamayanlar sonunu kendileri düşünsünler"di. Hücreler fare dolu, onlarla iç içe yaşıyoruz ve her şeyimizi onlarla paylaşıyoruz! Gece biz yatınca onların harekâtı başlıyor. Hücreden hücreye koşuyor, yatakları yokluyorlar, bazen kulaklarımızı ve parmaklarımızı ısırdıkları oluyor. Kocaman Cordon fareleri ki kedi kadarlar! Ne var ki onlar da dünyanın en şansız cordonları sayılır, çünkü çok az şey yiyebilen tutsaklardan tuvalete ve onların payına fazla bir şey düşmüyor. Aç kalıyorlar hayvancıklar, aç kalınca da araştırma ihtiyaçları artıyor, saldırganlaşıyorlar. Öğünden öğüne idareli kullanmak zorunda olduğumuz az miktardaki

ekmeklerimizi onların talanından korumak için yüksekçe bir yere asmak zorunda kalıyoruz, fakat duvardan sıçrayarak inanılmaz komando hareketleriyle oradan bile yağmalayabildiklerini şaşkınlıkla izliyoruz. Farelere karşı bir paylaşma hesabımız var, ama onları yakalamak istemiyoruz, çünkü yakalayınca kaybetmek sorun oluyor. Bu emirden birkaç gün önce arkadaşın biri ipten yaptığı basit bir düzeneği, farelerin geçiş yolu üzerine kurmuş, daha biz yatmamışken oradan dalıveren kocaman bir fara yakalanmış ve ciyak ciyak bağırmaya başlamıştı, arkadaşlar kafasına vurup sesini kestiler, ama nasıl kaybedeceğimiz sorun olmuştu! Tuvalete atsak tuvaleti tıkayabilir, merdiven boşluğuna atsak, gelip insanlara işkence bahanesi yaparlar, hatta belki yedirmeye kalkarlar. Sonunda arkadaşın biri gardiyanların ayak seslerinin çekildiği bir anda ne olursa olsun deyip ölü fareyi birkaç denemeden sonra merdiven boşluğuna attı. Gece orada fare sürüsünün ciyaklamasını duyduk, herhalde diğer fareler açlıktan onu yiyince, bir beladan kurtulmuş olduk. Bir daha fare mi yakalarız, asla; barış ilan ettik farelerle ve hiç bozmaya niyetimiz yok! Zaten bu son emirde bir hinlik var! Fare yakalatıp, sonra da insanlara "yiyin!" diye işkence gerekçesi yapabilirler. İletişim kurabildiğimiz herkesi "Sakın fare yakalamayın" diye uyarıyoruz. Gene de bazı hücreler "fare yakalama ustalığını" göstermek ve dayak yememek için uyarıya aldırmamıştı. Yakalamayanlara sıra dayağı attılar, yakalanan fareleri yakalamayan hücrelere getirip yedirmeye kalktılar. Tabii kimse boyun eğmedi ama bir-iki gün o yüzden korkunç işkence gördük. Bu işkenceye maruz kalanların başında da yeni olmamız nedeniyle bizim hücre vardı. Sonradan öğreniyoruz ki, o günlerde 37'de itirafa zorlanan bizim davadan Remzi Ercanlara zorla fare yedirmişler ve o da intihara kalkışmış. Başka insanlara canlı canlı kurbağa yedirmişler. Böylece bu işkence icadının nerden kaynaklandığını aylar sonra öğrenmiş olduk. Tabii nerdeyse günlük olarak koğuşlarda insanlara dışkı yedirdiklerini çok sonra öğrenecektik!..

1982 Ocak ortalarında arkadaşların çoğunun görüşçüleri gelmişti, gelenlerin çoğu yoksul aileler, biraz para yatırmış-

lar. Ertesi gün paket paket dolmakalem getirdiler, her birimiz 5'er tane almak zorundaymışız! Fiyatları da hayli yüksek, sivil hayatımızda hiçbirimiz böyle pahalı kalemler kullanmamıştık, ucuz, kullanışlı tükenmez kalemler ne güne duruyor. Fakat komutanlar zahmet edip getirdiklerine göre almaktan başka çaremiz yoktu. Altı kişilik TKP–ML hücresinde 30 tane dolma kalemimiz var şimdi! Ne var ki hiçbirinde mürekkep yok, onu da "sonra" vereceklermiş. Zaten yazacak kâğıdımız da yok ya. Böylece görüşçülerimizin yatırdıkları paranın çoğu gitmiş oldu. Ancak birkaç paket filtreli (başka sigara vermiyorlar!) sigara, biraz deterjan ve sabun alabilecek paramız kaldı geriye. Oysa beslenmeye öyle acil ihtiyacımız var ki. Bir ayı geçkin zamandır yarı–aç duruyoruz, deri–kemik kalmışız, gözlerimiz çukura kaçmış. Gerçi kantinden yiyecek şeyler almak pek mümkün değil, aç bırakarak kasten zayıf düşürüyorlar. Arada bir "Kantin listesi yazın lan yavşaklar!" diye bir iyilikte bulunuyorlar, ama o zaman da yazılan listelerden çoğunun üzerini "yok" veya "yasak" diye çizer geri getirirler. Genellikle az miktarda kötü, reçel ve pastörize süt vermekle yetiniyorlar. Onları da ani baskınlarda tahrip edip birbirine katıyor, yok ediyorlar. Üstelik elbiselerimizi, yataklarımızı süt, reçel, diş macunu, tıraş sabunu ve deterjanla kirleterek yeni zahmet ve masraflara yol açıyorlar. Günlerce onları ayıklıyoruz. Yalnızca paralarımızı yararsız biçimde tükettirmiyorlar, ayrıca alçakça bıktırıcı bir işkence aracına da dönüştürüyorlar.

Kalemleri bize zorla sattıktan iki gün sonra, tüm hücrelere "arama var!" deyip baskın yaptılar. Bütün hücredekileri dışarı çıkartıp üst aramasından geçirdiler, kalemlerden birini cebine koyanlar varsa "yasak" diye aldılar ve sırtımızı hücreye dönük ara yerde bekleterek hücreleri tek tek hallaç pamuğuna çevirdiler; askeri yatakları boşaltıp pis paçavraları eşyalarımızla birbirine karıştırdılar, süt, reçel, bisküvi ne varsa onu da üzerine boşalttılar. Arama bitip hücreye alındığımızda şaşırıp kalmıştık. Her şey berbattı! Uzun uğraştan sonra hücreyi eski haline getirene kadar akla karayı seçtik. Doğal olarak kalem adına ne

varsa her şey gitmişti, bize zorla sattıkları pahalı dolmakalemler de elbette!.. Kalemlerimizi gaspetmek için "arama" işkencesi de yanımıza kâr kaldı böylece. Aklımıza Naziler tarafından parası, fabrikaları ve diğer maddi varlıkları için öldürülen Yahudiler geldi. O kalemleri gardiyanlarda gördükçe öfkeden ateş basar galiz küfürlere bürünürdü bütün sözcüklerimiz.

Faşizm, aynı zamanda azgın bir sömürü demekti. Malınızı gasp etmek için şiddet kaçınılmaz bir araçtır. Faşistleri şiddete tapar hale getiren dürtü, şiddetin onlara sağladığı otorite ve sömürü olanağıdır. Bütün gardiyanların cebinde filtreli sigaralar, bir iki fırt çeker yarım yarım atar, yenisini yakarlardı. Askerlerde bu kadar para ne arasın? Onlara yüzbaşı Esat cebinden para verecek değil ya, bizden gasp ettiğini onlara veriyor. Onlar da daha çok gasp etmenin iştiyakıyla daha çok saldırganlaşıyorlar ve onun zalimane emirlerine daha çok itaat ediyorlar. Şaşılacak bir şey yoktu aslında. Daha sonraki günlerde hücre duvarlarına, ara yerlere militarist, ırkçı faşist sloganlar yazdırmak, cuntacıların ve eski feodal monarşist sultanların portrelerini yaptırmak için de aynı şeyi yaptılar. Paramızla yağlı boya, tiner, cetvel ve karton aldırdılar, bizim paramızla bize düşman kendi ideolojilerini ve asalak önderlerini övdürdüler.

Kemal PİR'le 54 Gün Aynı Hücrede

Birkaç gün sonra arkadaşlarla bir arada olma mutluluğumuz sona eriyor. 26 Ocak 1982'de her birimizi değişik katlarda, birbirinden uzak hücrelere dağıtıyorlar. Beni birinci katın 5. hücresine koydular. Orada hepsi PKK davasından sanırım 4 kişi vardı. Doğal olarak her değişiklikten bir anlam çıkartıyoruz. Aramızdaki yabancılık ve kuşkulu bakışlar yavaş yavaş çözülüyor ve konuşmaya başlıyoruz. Onlar dışarıyı merak ediyorlar, ben ise burada ne olup bittiğini öğrenmek istiyorum. Kısaca direniş ve teslimiyet dönemini temkinli biçimde özetliyor ve son günlerde "itirafçılaştırma" hamlesinin geliştirildiğini anlatıyorlar. Bizim merak ettiğimiz ve çözemediğimiz esrarengiz hareketliliğin nedeni buymuş meğer! İşkencenin bundan

kaynaklandığını, bazı insanların ihanete sürüklendiğini söylüyorlar ve isimlerini veriyorlar. Ben de onlara dışarıdaki durumu önemli ve moral verici yönleriyle anlatmaya çalışıyorum. Bana karşı ilk andaki çekingenlikleri gidiyor ve aramızda sıcak bir diyalog başlıyor. Fakat alt kat hücreleri küf kokan, az ışık alan ve en kötüsü de her an işkencecilerle yüzyüze kalınan ayakaltı bir yer, mezara konulmuş gibiyim! Neyse ki ertesi gün Esat ekibiyle gelerek benim "yanlış yere" konulduğumu söyledi ve beni oradan alıp Kemal Pir'in yanına, 4. kat birinci hücreye çıkarttılar, Mustafa Kaya'yı da benim yerime indirdiler.

Alt katta her an gözaltında bulunmak, bir sürü işkenceci hergelenin, keyfi sataşmalanna muhatap olmak ve angarya işlerine koşturulmak hiç katlanamayacağım bir şeydi zaten! Oysa burası karşıdaki çatı altı pencerelerinden gökyüzünü görebildiğimiz aydınlık ferah bir yer! Üstelik insanı her an teyakkuzda tutan gözetleme delikleri de yok! Sonuç olarak bu değişiklik her yönden tam da istediğim bir şey olmuştu!

Gardiyanlar beni hücreye koyup gider gitmez, Kemal'le çocukluk arkadaşıymış gibi hararetle kucaklaşıyoruz. O, ancak işkenceci gardiyanlarla diyaloglardan tanıyabildiğim Pavorotti sesiyle kocaman bir "Hoş geldin! Allah seni gökten indirdi" dedi gözleri parlayarak. Sıcakkanlı, mert, yiğit, dost insanlar yalnız gözlerinden değil, sesinden de belli olurmuş meğer. Sesinden tasavvur ettiğim bir insanla karşılaşıyorum. Sesinin tersine son derece nazik, ölçülü, içten, samimi arkadaş canlısı olması da fazladan bir sürpriz. Faşist, şovenist ve gerici çevre basınından iki yıl önce okuduğum ve nerdeyse inanmaya başladığımız "ajan" çamurundan şimdi nefretle iğreniyor içimden lanetler yağdırıyorum atanlara.

Büyük bir heyecan ve merakla soru sormaya, konuşmaya başlıyor. Belli ki Mustafa Kaya hakkımda ona epey şeyler anlatmış, hiçbir şeyi sakınmadan yoldaşına, yakın bir arkadaşına anlatır gibi anlatıyor. Ben de öyle. Sohbete sınırsız bir şekilde dalıveriyoruz. Belki az süre yan yana kalınz ihtimaliyle mümkün olduğunca birbirimize geniş bilgi verme ve bütün merak-

larımızı karşılıklı giderme yarışındayız. Arada bir eksikliklerimi soruyor, "Duş yapmak ister misin?" diyor, yedek diş fırçasını ve temiz bir havlusunu veriyor sonra. Geç saatlere kadar fısıltı halinde bu sohbetlerimiz sürüp gidiyor. Hücrede tek askeri yatak kötü bir battaniyemiz var sadece.

"Bir battaniye daha olsa yerde yatabilirdim, umarım seni rahatsız etmiyorum?"

"Ne demek, hayır hayır, öyle şey mi olur, beraber yatarız, bu yatak ikimize de yeter. Gördün alt katlarda 7–8 kişi bir arada yatıyor. Burası Hilton Oteli'nin kral dairesi ha! Hem iki kişi olunca üşümeyiz, böyle daha iyi..."

Sekinin üzerindeki yatağında bana yer ayırıyor, kafalarımızı ters koyarak yatıyoruz.

"Merak etme ben çok rahat uyuyorum, horlamam falan da yok haa!" diyor.

Sahiden de sanki yatakta tek başıma yatıyormuşum gibi en ufak bir rahatsızlık dahi hissetmeden deliksiz uyuyorum. O da öyle.

"Yahu sen bir meleksin heval. Bir ara yatakta yoksun sandım, nasıl telaşlandım bilsen, elimi dolaştırdım ayağına rastlayınca rahatladım; hissettin mi? Meğer iyice duvara yapışmışsın... Ben rahatsız olurum diye herhalde? Seni gece alıp götürmüşler zehabına kapıldım! Yaparlar haa bu alçaklar, gelir adamı gece alır götürürler! İnsanın sevincini yarıda bırakırlar..."

"Sen melekten de iyisin Kemalcim, gerçekten çok rahat uyudum, sağol!"

Evet, hissetmiştim, gece aranan eliyle ayak parmaklarıma dokunmuş, sonra güvenle uyumaya devam etmişti. Demek ki koca gecede sadece bir kez uykumuz bölünebilmiş; o hücre arkadaşını kaybetme telaşıyla, ben de onun telaşını hissederek.

İlk gün sabah kahvaltısını birlikte yiyeceğiz. Dünden kalma küçücük bir parça ekmeği var. İkiye bölüp büyük parçasını bana veriyor. Ben de onu ikiye bölüp yarısını kendisine iade ediyorum! Gülüyor, geri veriyor, ama ben ısrarla onun önü–

ne koyuyorum, "bu bana yeter" diyorum. Sonra, insanlar marş okurken biz de bu gürültüden yararlanarak sohbetlerimizi duraklı duraklı ayakta sürdürüyoruz.

Kemal, aylarca böyle yüzyüze konuşacak bir arkadaş bulamamanın verdiği iştiyakla konudan konuya geçiyor ve durmadan soru soruyor ve konuşuyordu. Boş, sıkıcı değildi konuşmaları, anlamlı, gerekli ve ihtiyaç duyduğum şeylerdi hepsi. Heyecanlı, estetik kıvamda beden dilini de katarak konuşuyordu. Arada bir dikkatimin dağıldığını sanarak, "Kafanı şişirmiyorum değil mi? Yaa bırak seni bulmuşken konuşalım bee, kusura bakma" diyor.

Tersine hoşuma gidiyor konuşmaları ve dinlemek istiyorum, fakat katın merdiven tarafında gizlenip bizi dinleyen olmasın diye tetikteyim. Bir yanda onu dinlerken, bir yandan da gardiyanların kata aniden sinsice dalarak bizi "suçüstü" yakalama olasılığına karşı merdivendeki ayak seslerini ve kata giriş kapısını kolluyorum. Dayaktan değil, bu bahaneyle birbirimizden ayırmalarından ve anlatmamız gereken yığınla şeyin akamete uğramasından korkuyoruz. Daha konuşacak o kadar çok şeyimiz var ki! Bu fırsatı iyi değerlendirmek istiyoruz, zaman bizim için altın değerinde. Aşağıdan ayak sesleri geldiğini hissettiğimde, Kemal'i uyarıyorum, konuşmayı kesiyor, gelen biri olmadığından emin olunca devam ediyoruz.

Sonraki günlerde çocukluk ve köy yaşamı, gençlik anıları, okul yaşamı, devrimci anılara giriyor ve daha ayrıntılı tanışıyoruz.

Kemal Pir, Gümüşhane'nin Torul ilçesine bağlı Güzeloluk adlı bir dağ köyünden, 1952 doğumlu. Yörede "Piri Giller" diye bilinen bir aileye mensupmuş. Liseyi Ordu'da okurken Haki Karaer'le tanışır ve arkadaş olurlar. Daha sonra Ankara Siyasal Bilgiler Dil Tarih Coğrafya bölümünde okumaya başlar. Burada okuduğu 1974–76 yılları arasındaki bütün öğrenci hareketlerine katılır. AYÖD'de (Ankara Yüksek Öğrenim Derneği) faaliyet yürütürken Abdullah Öcalan ve arkadaşlarıyla tanışır ve onlarla

birlikte örgütlenmeye başlar. Kürdistan illerinde ilk bu yıllarda propaganda etkinliklerine katılır. 1977'de uğradığı Ankara Tuzluçayır'da üzerinde silahla yakalanır ve bir süre Kızılcahamam Cezaevi'nde yatar. Daha sonra Ordu'nun Ulubey ilçesindeki küçük bir cezaevine götürülür ve oradan örgütün yardımıyla firar eder. Firardan sonra Kürdistan'a gider. G. Antep, Ş. Urfa ve Dersim'de faaliyet yürütmeye başlar. Bu sırada liseden beri arkadaşı olan Haki Karer, "Stêrka Sor" adlı örgüt tarafından öldürülür, bu Kemal'i duygusal yönden hayli sarsar. Bu sırada Hilvan ve Siverek'teki sert mücadele ve çatışmalarda yer alır. 8 Kasım 1978'de Pazarcık'ta yakalanır 17 Kasım'da tutuklama karanyla Urfa Cezaevi'ne konulur ve 16 Ocak 1979'a kadar orda kalır. Daha sonra dava dosyasının Adana Sıkıyönetim bölgesine gönderilmesi nedeniyle oradaki cezaevine nakledilir ve 15 Haziran 1979'da burada ikinci kez tünel kazarak firar eder. Firardan sonra önce Suriye'ye, oradan da Lübnan'a geçer. Bu sırada PKK Merkez Komitesine askeri sorumlu olarak atanır. Lübnan'da örgütleyip eğittiği gruplarla birlikte Türkiye'ye döner. 1980 Ağustosu'nda Batman'dan uzak bir köye bir pikapla giderken bir arama noktasına rastgelirler. Kemal Pir, Mehmet Can Yüce ve Mahsun Korkmaz, üstü brandalı pikapta ayakta eli tetikte beklerken şoför aniden gaza basıp kaçmak isterken üçü birden pikaptan yere çakılırlar. Mahsun Korkmaz şans eseri yolun kenarına savrulup çalıların arasına yuvarlandığı için görülmez ve kaçıp kurtulur, ancak Kemal'le Mehmet Can Yüce yola kafa üstü düştükleri için bayılırlar ve yakalanırlar. Kemal gözaltında ağır işkence görmesine karşın hiç ifade vermez ve tutuklanarak Diyarbakır 1 No'luya (eski Askeri Cezaevi'ne) konulur. 12 Eylül darbesinden bir süre sonra arkadaşlarıyla birlikte yeni yapılan Diyarbakır 5 No'luya getirilirler.

Çok sayıda Karadenizli arkadaşım olmuştu, İstanbul, Ankara gibi kentlerde doğup büyüyenlerin bile mutlaka şu veya bu ölçüde Karadeniz aksanı olurdu. Kemal'de hiç yoktu, çok düzgün Türkçeyle konuşuyordu. "Haa" ünlemleri de konuşmasına kendine özgü hoş bir hava veriyordu. Kemal'in özgeçmişini

kendi ağzından dinlerken aklıma takılan bir soruyu da sormadan edemedim:

"Bildiğim kadarıyla partiniz darbe olmadan bir süre önce geri çekilme kararı almıştı, sen neden geri geldin?"

"Ben Urfa Cezaevi'nden kaçtıktan sonra Suriye'ye gittim. Bir gün Abdullah Öcalan bana dedi ki, 'Yahu en güvenilir dost bildiğimiz tek örgüt şu TİKKO kaldı, onlar bile bize düşman olmuş. Git de bunlarla konuş, sorunu çöz. Biz onları dost biliriz, İbrahim Kaypakkaya'ya büyük saygımız var. Bu kararlarını değiştirsinler' dedi. Bunun üzerine ben birkaç arkadaşla tekrar Türkiye'ye döndüm. Yakalanmasaydım doğru Dersim'e geçip sizinkilerle görüşecektim haa" dedi.

"Ah ne iyi olurdu, biz de sizinle görüşmek için fırsat kolluyorduk" dedim.

Gerçekten durum Dersim bölgesindeki PKK birimlerine iletilmişti, fakat onlar 'merkezle ilişki kuramadıklarını ve bu konuda karar verme yetkisine sahip olmadıklarını' belirttikleri için görüşme gerçekleşememişti. Kemal'e partinin II. Konferans kararını anlattım, memnun olmuştu.

Aslında partimizin 1. MK'nın henüz karar haline gelmemiş o değerlendirmesinin tabanda epey taraftar bulduğunu ve ondan kaynaklandığını, buna PKK'nin yanlış yaklaşım ve eylemlerinin de büyük katkı sağladığını anlatırken, beni etkileyen bir olayı örnek olarak anlattım:

"Hasan Erkılıç'ı hatırlar mısın bilemem. Sizin örgüt Nazimiye'de öldürmüştü. Bu arkadaş, babası sağır ve dilsiz, çok sevdiğimiz bir aile dostumuzun oğluydu. Yusuf Küpeli'ler olayından sonra İstanbul'dan Dersim'e gelmişti ve 12 Mart döneminde böylece tanışmıştık. Sonra ben İstanbul'a bir okul boykotu olayı nedeniyle sürgün gidince 75–76'larda falan Sungurlar ve Demirdöküm direnişleri sırasında yeniden karşılaştık ve birlikte işçi direnişlerinde yer aldık. Bu mücadelede çok iyi bir sınıf tavrı sergilemişti. O daha sonra Aydınlık grubuna katıldı, ama dostluğumuz sürdü. Aydınlık hareketine katılmakla siyaseten

önemli bir hata yaptığını düşünmeme ve bunu kendisine söylememe karşın devrimciliğinden hiçbir zaman en ufak bir kuşku duymamıştım. Çok sayıda devrimci insanın ideolojik ve politik performanslarının yetersizliği ve başka nedenlerle böyle niteliklerine uygun olmayan saflarda yer almaları çok sık rastlanan bir durumdur. O yüzden tümden gelim metoduyla her kişiyi içinde yer aldığı siyasi grubun günahlarından sorumlu tutmak yanlıştı. Kaldı ki aynı dönemde örgütünüzün istisna tutmadan Kürdistan'daki bütün örgütlenmelere 'ajanlaşmış kurum ve yapılar' yaftası asması sonucu yerelde görev yapan militanlarınızın çok yanlış işler yaptığını bizler ve diğer devrimci örgütler de söylüyorlardı. Sizinkiler onu çok kötü biçimde sırf Aydınlıkçı olduğu için öldürdüler. Çok üzülmüştüm. PKK'yi yeterince tanımadığım halde bu olay, sizin örgütün eylemleri karşısında bende derin bir güvensizlik ve kuşku yaratmıştı. Çünkü o dönem sol içi çatışmalardan şahsen çok rahatsızlık duyuyordum ve bunun devlet tarafından kasten körüklendiğini düşünüyordum. Partimiz bu konuda çok titiz davranırdı. 'Sosyal emperyalizmin işbirlikçisi' olduğunu düşündüğümüz örgütlerin bize karşı şiddet uygulamasına bile, 'sonuçta kitlesinin ezici çoğunluğu esas olarak sosyalizme sempati duyan insanlardan oluşuyor' diyerek karşılık vermekten kaçınırdık, siyasal eleştiriyi esas alırdık. Bu özenimize karşın azgınlık gösteren ve bize karşı şiddet kullanan kuşkulu unsurlarına karşı kendimizi savunmak ve korunmakla yetinirdik. Aydınlık kitlesinin de ezici çoğunluğu devrime inanan insanlardı, bunu biliyorduk, böyle çok tanıdık dostumuz vardı. Zaman içinde sosyalizme ve devrime sempati duyan bu kitlenin kendi liderlerinin karşı-devrime hizmet eden politikalarını görüp onlardan uzaklaşacaklarına, ya da onları yanlış hareketlerinden vazgeçmeye zorlayacaklarına derin güven duyuyorduk ve sabır göstermek gerektiğini düşünüyorduk. Biz de II. Konferans'ta Aydınlıkçıların yaptığı karşı-devrimci tutumlarına tavır aldık. Fakat, Hasan Erkılıç örneğinde de görüldüğü gibi herkes aynı kefeye konulamaz, titiz ve dikkatli olmak gerekiyordu. Her hâlükârda sol içinde şiddetten özenle kaçınmak çok tayin edici

bir meseleydi. İnsan ancak bildiği örnekler üzerinde akıl yürütebilir; bu bildiğim ve beni etkileyen bir örnek olduğu için sana anlattım. Siverek'te bizim arkadaşlara karşı da bir harekete girişildiğini duymuştum. Tatilini geçirmek üzere Dersim'de ailesinin yanına giden öğretmen bir arkadaşın bana bizzat anlattıkları ise çok can sıkıcıydı. Bu öğretmenin bir kardeşi sizin örgüte sempati duyuyormuş. Okuldan arkadaşım olan ve dürüstlüğüne çok güvendiğim bu öğretmen oradayken, sizin kadrolardan biri evlerine uğramış ve sempatizanınız olan kardeşine şöyle demiş: 'Hâlâ bu ulusal ihanetçileri eve mi alıyorsun!' Tabii ailece bu kabalığa çok kızmışlar ve onlar da kaba biçimde 'Bu evi derhal terket' demişler. Çünkü öğretmen arkadaş saygın, 12 Mart döneminde bedel ödemiş, devrimci düşüncelerin bu bölgede ilk tohumlarını atanlardan biriydi. Ona 'ihanet yaftasını' layık gören kişinin ise, 12 Mart döneminde dikkate değer bir tavrı hatırlanmıyormuş. Arkadaşımı 'Şaka havasında söylemiştir, abartmaya değmez' diye yatıştırmaya çalıştığımda, 'Yok ya ciddi ciddi böyle söyledi!' demişti. Başka devrimci örgütlere karşı da benzer şeyler olduğunu duymuştum. Tabii önderlik düzeyinde yapılan siyasi yanlışlıklar tabanda böyle daha kaba, abartılı haller alabiliyor. Bir dost olarak bu hatalarınızı düzeltmeniz gerektiğini düşünüyorum. Devrimci saflarda ve halk içinde şiddet asla bir mücadele biçimi olarak kabul edilemez!"

***

Kemal'le sohbetlerimizde cezaevi hakkında epey bilgi edinmiştim. Teslimiyet sürecinin oluşmasına etki eden faktörler, tek tek grupların payı, öncü kadroların tutumları, cuntacıların yaklaşım tarzı ve taktikleri hakkında yaklaşık bir fikre sahiptim artık.

Mevcut bu teslimiyet durumunun ortaya çıkması bana kaçınılmaz gibi gelmişti. Bir defa gruplar arası ilişkiler sağlıklı değildi. Dışarda yaşanan kötü ilişkiler cezaevine doğal olarak yansımıştı. Özellikle Kürt sorununu eksen alan siyasi gruplar arasındaki husumet, yenilgide çok etkili bir rol oynamış gözü-

küyordu. Cezaevinde sayıca en fazla olanlar PKK başta olmak üzere bu gruplardı. Cezaevine gelmeden önce bu grupların çoğu PKK ile çatışma halindeydi. Örneğin KUK'la çatışmalarında Ferhat Kurtay'ın abisi Davut Kurtay öldürülmüş, PKK de onlardan vurmuştu. Şimdi onların hepsiyle bir aradaydı ve aynı kaderi paylaşıyorlardı, ancak bunun gerektirdiği ortak bir hareket geliştirmek kolay olmuyor. Aradaki güvensizlik, her direniş esnasında siyasi diyaloglara kaçınılmaz olarak her bir grubun kendi siyasal niteliğine ve grupla arasındaki ilişki biçimine uygun olarak yansıyor. Herkes faşizme karşı birlikte hareket etmek gerektiğinin farkında. Fakat bunun nasıl olacağı sorusuna ortak bir yanıt bulunamıyor. Birbirlerine yakın siyasal duruşta olanlardan bir takım gevşek alt ittifaklar oluşuyor. Herhangi bir cezaevi siyasi hamlesine karşı bir eylem önerisi söz konusu olduğunda, bu grup kombinezonlarının herbiri farklı yaklaşımlar sergiliyor. PKK kendisi dışındaki Kürt ulusal programına dönük örgütlenmiş KUK, Özgürlük Yolu, DDKD, Rızgari ve Ala Rızgari gibi gruplar ile TKP, TSİP, TİP gibi "Türk solu" dedikleri grupları "sağcı", "korkak", "ihanetçi", "teslimiyetçi", "revizyonist", "eylemden kaçanlar" diye hor görürken, onlar da PKK'yi "yandım Allah çetesi" diye niteliyor eylem çizgisini maceracı ve güvenilmez buluyorlardı. PKK yalnız bunlara karşı değil, TKP-ML, Kawa, DY, HK, Kurtuluş gibi devrimci gruplara karşı da en kalabalık grup olmanın siyasal kibirliliği hatasına düşmüş, güvenlerini sarsmıştı. Bir şey yapılması gerektiğinde kendisi dışındaki gruplara usulen "önermekte" ama fiilen "Biz böyle uygun bulduk, ister uyun ister uymayın" havasına girmiştir. Önderlik hakkının kendilerine ait olduğunu düşünerek, faşizme karşı direnişin önüne çıkartmış ve onları birleştirme sorumluluğuyla hareket etmek yerine hor görmüş ve manevi olarak hırpalamayı tercih etmiştir. Oysa yapılması gereken şey, herkesin anti-faşist mücadeleye bir katkısının olabileceğini düşünmek, onu küçümsemeden değerlendirmek ve değer vermekti. Kısacası o kuşak devrimci hareketinin büyük sorunu olan birlikte yürümeyi becerememe hali burada da bütün keskinliği ile yaşanmış gözüküyor.

Şubatın sonlarına doğru görüşmecisi gelenler arasında Kemal'in ismi de okundu. Çok heyecanlıydı. Babası gelmişti, birkaç parça eşya getirmişti. Eşyanın arasında özenle insanın içini rahatlatan çok uyumlu renkli iplerden örülmüş iki tane de banyo lifi vardı. Gökmavisi ağırlıklı, beyaz, açık sarı tonları ressam ustalığıyla yakıştırılmış el örmesi iki lif. Yumuşacık lifleri burnuna dayadı derince kokusunu içine çekti Kemal; "Ooh, yeğenimin kokusu geliyor" dedi, gözleri doldu. Çok duygulu bir andı. "Yeğenim göndermiş, ağabeyimin kızı, onu çok özledim, bana çok bağlıydı" dedi. Birini bana verdi. Onları banyo lifinden çok bir sanat hatırası olarak saklardık. Yazık ki bir arama operasyonu sırasında diğer şahsi eşyalarımız gibi onları da gasp ettiler. İkimiz de çok hayıflanmıştık. "Başına bir hal gelmez de çıkarsan, mutlaka git yeğenimi gör ve onu çok sevdiğimi anlat lütfen!" demişti. Maalesef onun bu isteğini gerçekleştirme şansım hiç olamadı.

Kendi ailesi, memleketi ve köyü hakkında bilgiler verince "Pir" soyadını ilginç buldum ve nerden geldiğini merak ettim, çünkü Kemal'in Sünni kökenli olduğunu duymuştum.

"Bilmiyorum" dedi gülümseyerek, "Bizim aileye yörede Pirigiller deniyormuş, yani soyadımız uydurma bir şey değil, eski bir şey, soyumuzun sahici adı. Sonra da soyadımız olarak nüfusa geçmiş" dedi.

"Peki bu 'Piri giller' adının nerden geldiğini hiç düşündün mü?' Bence iki ihtimal olabilir ya çok ünlü bir kadın anadan geliyordur; çünkü Anadolu'da Kürtler ve bazı Türk aşiretleri yaşlı kadınlara 'Pire' ya da 'Pirike' diyorlar. Ya da Aleviler'deki Pirlik makamıyla alakalıdır. Sence hangisi olabilir?"

"Sahi yahu, bunu hiç düşünmemiştim ha!"

"Osmanlı baskısı sonucu o zaman çoğunluğu Alevi ve Babai inancına mensup olan Türkler dağlara sığınarak varlıklarını gözden ırak yerlerde sürdürebilmişler. Sizin ailenin bir dağ köyünde olması soyadınıza etimolojik bir anlam kazandırıyor. 'Pirigiller' adı bu tarihsel geçmişten geliyor olmasın? Sonradan genel eğilime uyarak varlıklarını korumak amacıyla Sünniliği

benimsemiş ve bu geçmiş Alevi köküne dayalı adını da korumuş olamazlar mı?"

"Haklısın, hiç aklıma gelmemişti... Ama bizimkiler Sünni, benim babam sakallı, koyu bir dindardır. Görsen Bayburt elinin baş müftüsü sanırsın. Bozuluyorum bu haline ama beni de çok seviyor. O yüzden inancına hiç karışmadım doğrusu..."

"Karışmaman da gerekiyor zaten, anladığım kadarıyla baban çok iyi bir insandır. Türkiye'deki amansız şovenist baskıya aldırmadan senden onur duyuyor ve pek çok tehlikeyi göze alarak ziyaretine koşuyor. Böyle dindarlara can kurban!"

Sahiden babası Kemal'in anısına çok bağlı bir insan olduğunu ölümünden sonra da kanıtladı. 1982 Eylül'de ölüm orucunda hayatını kaybettiğinde; "Kemal, bu bölgeyi ve insanlarını çok seviyordu, onların arasında defnedilse daha iyi, benim için sorun yok" dediğini basında çıkan yazılardan öğrenince hiç de yanılmadığımı anladım.

Bitmez Tükenmez İşkence Vahşetinde Yaygınlaşan İntihar Düşüncesi

İnsanı canından bezdiren işkence cenderesi sıkıldıkça sıkılmıştı. Organ tahribatlarıyla sürüp giden fiziki, psikolojik ve manevi işkenceler durmadan çeşitlilik kazanıyor ve insanın tahammül gücünün bütün sınırlarını darmaduman ediyordu. Uykusuz, yorgun ve aç bırakılarak bütün bedensel fonksiyonları depreme uğratılmış insanlara daha nasıl eziyet edebiliriz diye kafa yoruyorlar. Belli ki dünyanın bilinen bütün zalimane işkence metotlarını biliyorlar ve uyguluyorlar. Fazladan buranın özgün koşulların anlık akıllarına getirdiği kendi buluşlarını da keyifle ekliyorlar.

Kemal'le kaldığımız dördüncü katın birinci hücresinin karşısında, koridor tarafında yekpare demir kapılı "kör hücre" vardı. Oraya "Co"nun orta büyüklükte bir eniğini koydular. Hayvanı annesinden ayırdıkları ve aç bıraktıkları için feryadufigan demir kapıyı tırmalayıp duruyor; öyle bir feryat ki dayanabilirsen dayan! Gündüz götürüp biraz besliyorlar, gene

getirip oraya koyuyorlar ve gece gündüz sinir bozucu seslerle ortalığı inletip duruyor. Gündüz neyse de gece uyutmuyor. Sanki demir kapıyı değil de pençeleriyle beynimizi tırmalıyor. Dayanılır gibi değil! Demir kapıyı tırmalayıp tiz metalik sesler çıkartıyor ve ona eşlik eden finocuk viyaklamalarıyla dakika uyutmuyor. Yorgunluktan ve uykusuzluktan fiziki olarak yıkılmış durumdayız, zor ayakta durabiliyoruz.

Aynı dönemde Esat işkence ekibiyle nerdeyse her gün gelip nasıl perişan olduğumuzu keyifle kontrol ediyor, sataşıyor ve ardından da tüm hücrelere toplu dayak attırıp gidiyordu. Onun sözlü sataşmalarına eskisi gibi muhatap olacak kadar sinirlerimiz sağlam değildi artık, dişlerimizi sıkıyor ve biran önce def olup gitmesini istiyoruz. Yaklaşık 10 gün kadar sonra yavru Co'yu kör hücreden alıp götürdüler. Oh be dünya varmış! Koğuşa sanki ıssız dağ başının dingin sessizliği çökmüştü. O gece yatar yatmaz deliksiz uykuya dalıyoruz ve sabah biraz toparlanmış buluyoruz kendimizi.

Çıkış Yolu Olarak Yaygınlaşan İntihar Girişimleri

Nasıl bir gündü o gün!..

Alt katlarda tangur tungur sesler geliyor, bütün hücreler pür dikkat!

Ne oldu acaba?

Bir çılgınlık hali, "Kafayı üşüten birileri var galiba!"

Kulak kesiliyoruz. Az sonra alt katlara gardiyanlar doluşuyor ve marşlar kesiliyor.

Kambur Çavuş'un sesini duyuyoruz:

"Ne kafayı vuruyorsun ibne! Ölmek istiyorsan söyle biz sike sike yaparız bu işi. Artistliğe ne gerek var!"

Az sonra başka bir hücreden gümm diye sert başka sesler!..

"Ne oldu yine lan, kimdir o, ölmek isteyen başka bir ibne mi var? Ben şimdi gelir sikerim onu!"

Gardiyanın bu tehdidine karşılık bir tutsak "Komutanım kafası yarıldı, kan akıyor, bayıldı" diyor!

"İyi ya gebersin, artistlik yapıyo! Kim o ibne?.. Su dök üstüne su, ayılsın yavşak!.."

Yanıt beklemeden gardiyanlar oraya koşuyorlar... Kapılar açılıp kapanıyor. Sonra birileri götürülüp getiriliyor! Esrarengiz bir atmosfer içindeyiz, merak ediyoruz. Düşük bir sesle "ne oldu" diye alt katlara soruyor Kemal. Kimse yanıt vermeye cesaret edemiyor, belli ki hala orda gardiyanlar sinsice gizlenmiş duruyorlar.

"Kim ulan o kan gibi fısıldayan ibne? Kemal sen misin yoksa?"

Aslında Kemal olduğunu kendisi de biliyor fakat o bilmemezlikten gelerek soruyla birlikte hakaret etmeyi tercih ediyor.

Kemal, "Yok yok, bişey yok!" diye yanıtlıyor.

"Bak Kemal, bu ibneler intihar etme numarasıyla artistlik yapıyorlar, mazgallara, duvarlara kafalarını vuruyorlar! Sen söyle, ölmek isteyen böyle mi yapar, alır jileti eline, keser gırtlağını, ya da kendisini ha şuradan asar olur biter! Kendini öldürmek kolay mı öyle, sıkar biraz, yavşaklar artistlik yapıyor. Öyle değil mi Kemal?"

Kemal "Bilmiyorum" demekle yetiniyor hüzünle.

"Yoksa sen de mi intihar etmeyi düşünüyorsun patron? Eğer düşünüyorsan bunlar gibi artistlik yapma, sen erkek adamsın, sana artistlik yakışmaz, o işi de adam gibi yaparsın!"

Kemal, "Yok yok, ben öyle bir şey düşünmüyorum!"

Kemal'in bu yanıtını, "intihar" girişimlerinden rahatsız olduğuna ve arkadaşlarına uyarı mesajı vermek istediğine yormuştum.

Sonra üç gardiyan dördüncü katta hücremizin önüne geldi; "İki ibne kafalarını mazgallara vurmuş" diye nabzımızı yoklar gibi tekrardan anlatıyorlar gözlerimizin içine bakarak. Bazen bana, bazen Kemal'e sataşıyorlar. Ben yeniyim, o yüzden yabancı gibi konuşuyorlar, yüzgöz değiliz, birbirimize resmi ve soğuk duruyoruz, ama Kemal'le düşman ahbaplar gibiler. Atışmalarını dışardan gözleyen olsa, düşman değil de samimi arka-

daş grubunun şakalaşması sanırdı. Bizi biraz taciz edip bıraktılar, Mazlum, Hayri, Delibaş ve Ayata'ya yöneldiler.

Sonradan öğreniyoruz ki, PKK davasından alt kat 5. hücredekilerden H.E. ile T.F. kafalarını kalorifer peteklerine vurarak, aynı kat 10. hücredeki M.Ç. de kafasını mazgal demirlerine vurarak intihar girişiminde bulunmuş, kafalarını yarmışlar. M.Ç. bayılıp kendine gelmeyince üç gün sonra hastaneye kaldırmışlar!

Sonraki günler başkaları benzer başarısız intihar girişimlerinde bulundu. Bu kez jiletle boynunu, bileğini kesenler olduğunu anlıyoruz! Alt kat üçüncü hücrede kalan Ali Çiçek de boynuna jilet atar ve kendisini ağır biçimde yaralar. Ali'den birkaç dakika sonra, ikinci kat dördüncü hücrede A.A. adlı bir PKK'li bir avuç ağrı kesici hapı yutarak intihar denemesinde bulunur.

Artık bunlar itirafa zorlama ve işkence hengâmesi arasında yaşanan günlük olaylar haline gelmişti. Ürpertici ve o kadar da üzücüydü...

Bu intihar teşebbüsleri üzerinde sohbet ederken, Kemal birden çok önemli bir sırlarını açmak istediğini söyledi:

"Sana özel bir şey söyleyecem... Aramızda tartıştık, arkadaşlar bu onursuz duruma katlanmaktansa 'ölmeliyiz' diyorlar. Burada en büyük zaafımız ölümü göze almamaktı; şimdi ağır bedeller ödeyerek onu telafi etmeliyiz. Böyle şerefsizce teslimiyet ve ihanet içinde yaşamaktansa ölmeliyiz" diyorlar...

"Sahi mi diyorsun?! Hangi arkadaşlardan sözediyorsun, kim kim? Sen de mi öyle düşünüyorsun?"

"Ben henüz karar vermedim, ama diğer arkadaşlar bu konuda kararlı, Avreş, Mazlum, Doktor, Delibaş sırayla canlarına kıymayı düşünüyorlar! Başka arkadaşlar da var!"

"Şimdiye kadar intihar girişiminde bulunanlar bu arkadaşlardan mı yoksa?"

"Evet, bunlardan bazılarını biliyorduk, onlar da protesto için kendilerini öldürmek istediklerini bildirmişlerdi! Mesela

Ali Çiçek bunlardan biriydi. Bilesin, Ali çok yiğit bir çocuktur haa, ben onu çok seviyorum. Devrim böyle gençlerle olur!.. Biz ona bizim kızıl yıldızımız diyoruz..."

Bu bilgi karşısında donup kalmıştım, ne diyeceğimi bilemiyordum, sarsılmıştım! Kemal'in soru dolu gözleri gözlerime çakılıp kaldı. Sonra sanki hata yapmış gibi gözlerini yere indirdi, ellerini gayri ihtiyarı minderin üzerinde gezdirdi, sigara paketini aradı, aldı, birini bana verip birini kendi dudaklarına tutuşturdu. "Ya şu kibrit nereye gitti" diye arandı, sonra cebinde onu da buldu bir çöp çıkarttı ve hınçla kutuya çakıp tutuşturdu, sigarasını yaktı, peş peşe birkaç fırt çekti üfledi...

"Niye şaşırdın? Çok mu kötü?!"

"Evet yoldaş, çok kötü buldum, şoktayım! Nasıl olur Kemal, bu çok yanlış bir şey değil mi? Düşmanlarımızın işini kolaylaştırmış olmuyor muyuz? Öleceksek devrimciler gibi direnerek ölelim! Onların bizleri öldürme işini biz kendimiz mi gerçekleştireceğiz? Adını ne koyarsak koyalım, ne kadar soylu bir gerekçeye dayandırırsak dayandıralım, sonuç olarak bunun adı "intihar"dır. İntihar, bunalımlı, korkak, devrimden ümidini kesmiş, gelecek düşünü yitirmiş, halka ve insanlığa olan güvenini kaybetmiş güçsüz insanların işidir! Biz devrimciler böyle miyiz? Bu kara günler geçer gider be dostum, insanlık ve halklarımız bu canilerden yaptıklarının hesabını er veya geç mutlaka soracaktır; buna güvenmiyor muyuz? Lütfen bundan hemen vazgeçin! Arkadaşları uyaralım, kimse intihar etmeye kalkışmasın! Sonuç olarak bu ümitsizlik ve bunalım belirtisidir, devrimcilere yakışmaz. Daha da ötesi bundan sonra gözlerine kestirdikleri iyi devrimcileri alçakça katletmeye başlar, 'intihar etti' diye kamuoyunu aldatırlar. Böylece burası bizim bu hatamızın da katkısıyla mezbahaya dönüşür çıkar! Nasıl böyle bir şey düşünebilirsiniz? Doğrusu çok üzüldüm, bu çok vahim bir durum! Arkadaşları uyar, durdurun bunu lütfen!"

Belki incinir diye çekine çekine kurduğum bu cümleler tersine Kemal'i rahatlatmıştı, gözleri parladı, boynuma sarıldı öyle

birkaç dakika bekledi. Sonra tuvalete gitti yüzüne biraz su attı. Çok duygulanmıştı, gözleri yaş içindeydi. Ellerini kuruladı, bir sigara daha yaktı. Birini de bana uzattı, almadım. O her içtiğinde ben de içsem zaten sınırlı verilen ne sigaramız dayanır, ne de benim bünyem. "İç yaa, biterse bitsin, arkadaşlardan isteriz!" diye ısrar edince aldım. Hücre içinde tuvaletle kapı arasında birkaç volta attıktan sonra "Aslında..." dedi ve yanıma oturdu:

"Aslında ben de senin gibi düşünüyorum! Haklısın. Fakat arkadaşlar, 'bu hallere ölümü göze almadığımız için düştük. Biz ölümden korkacak adamlar mıyız? Bunlar teker teker bizleri işkence altında parça parça öldürmek veya ihanete sürüklemek istiyorlar. Canımızı, devrimci onurumuza ve Kürdistan davasına karşı bir zaafa çevirmek istiyorlar. Onu avucumuza alıp pis suratlarına fırlatmalıyız. Ölümden korkarak ihanet eden, itiraf yapan bir sürü dönek alçağa da ders olsun! Ölüm mü daha kötüdür, ihanet mi görsünler! Herkes bizden önderlik bekliyor, gerekirse şerefimizle ölümü kucaklamakta da önderlik yapmasını bilmeliyiz! Alt kadrolardan, sempatizanlardan, sıradan halktan bunu beklemeye hakkımız yok! Biz bulunmaz şeyler değiliz, Kürt halkı bağrından bizlerden daha değerli yüzbinler çıkartır! Bu halimiz utanç vericidir ve asla Kürt halkına örnek olamaz. Çünkü asıl öldürülmek istenen biz değiliz, Kürtlerin özgürlük davasıdır! Bizlerin ölümü bir şey değil, fakat Kürdistan davası bizim şahsımızda ihanete uğrarsa bu feci bir şey olur, ölümden bin beterdir'... Özet olarak böyle düşünüyorlar" dedi.

Onurlu bir duruş, haklı bir gerekçe, fakat doğru bir eylem değildi.

"Bu fikir ilk kimden çıktı, sakıncası yoksa söyleyebilir misin?"

"Ya Mazlum ve Avreş çoktan düşünüyorlar haa. Onlar Hayri'yi her gün sıkıştırıp duruyorlar, "Haydi karar verin, artık ne yapacaksak yapalım, ne bekliyoruz!" diye. En son Kheko, Doktor'a fırça da çekmiş, 'Ölmekten korkuyorsunuz Doktor, bari bizi oyalamayın' demiş. Hayri bu söze çok üzüldü, eylem için

bazı tarihler verince zor ikna etti onları. Hayri korkak değil, kararlarını soğukkanlı biçimde çok yönlü düşünerek veren çok akıllı bir insan. Ama galiba daha kafasında çözemediği bazı şeyler var, zaman ve fırsatını kolluyor. Ben ona çok güveniyorum, kritik kararlarımda mutlaka Hayri'ye danışırım, daima soğukkanlı ve doğru kararlar vereceğine güveniyorum. Fakat Mazlum'la Avreş de haklı, ben de onlar gibi düşünmeye başladım zaten. Biliyor musun, Avreş 1981 eyleminde bize rağmen eylemi birkaç gün daha fazladan sürdürmüştü, bu teslimiyetin bizi ihanete sürükleyeceğini söylüyordu. Mazlum da aynen öyle düşünüyordu. Haklı çıktılar! Bir de iletişim zorluğu zaman ayarımızı bozuyor, sen de görüyorsun. Paldır küldür sonu belli olmayan eylemlere girişilmez. Ben 1981'deki eyleme önderlik yaptım, yenildim. O yüzden yeniden başlatan ben olmak istemiyorum, ama biri başlasın ikincisi benim!"

"Bu teslimiyet ve ihanet dalgası karşısında acı duymak, kabullenmemek saygın, onurlu bir davranıştır. Fakat intihar çözüm de değil, doğru da değil yoldaş (yoldaş lafını Kemal'e karşı kullanmak içimden gelmişti, gerçekten taşıdığımız aynı enternasyonalist duygular bana spontan biçimde öyle dedirtmişti). Birkaç gündür girişilen başarısız intihar girişimleri 'artistlik' diye düşmanlarımız tarafından alay konusu oluyor. Bu Nazi cehenneminde ölümü öngörmeden, ölümü göze almadan, ölüme yüzde yüz hazır olmadan direnmek zaten imkânsızdır. Direnmenin sonunda da ölüm var, ama bu intihara benzemez, hem dostlarımızda, hem düşmanlarımızda saygı uyandırır. İyi düşünülmüş, sabır ve kararlılıkla yürütülecek bir direniş bu cehennemi yerlebir edebilir. Ama intiharlar bu sonucu asla vermez, belki biraz acıma duygusu uyandırırız, hepsi o kadar. Hatta safların bozulmasına ve moral yıkılmasına da yol açabilir. Çünkü bunun bir zayıflık belirtisi olduğunu düşmanlarımız da biliyor.

Öleceksek direnerek ölelim, onların işini kolaylaştıramayız! Böyle olursa her türlü direnişte sonuna kadar sizinle birlikte olacağım, sadece kendimizi hazırlayabileceğimiz sürede haber

verirseniz yeter. Şimdi nasıl bir direniş yapabiliriz onun üzerinde kafa yoralım! Bence hemen Hayrigillere bir not yazsan iyi olur, bu düşüncelerinden vazgeçsinler!.."

Tartışmamızı burada kesip not hazırlamaya başlıyoruz. Kemal notu yazarken, ben de gardiyanların ani ve sinsi baskınlarına karşı kapıyı kolluyorum. Yarım saat kadar zamanda not tamamlanıyor. "Yanımdaki de böyle düşünüyor" diye bir cümleyi de benim adıma eklediğini söylüyor, teşekkür ediyorum. Notu cep bozması bez keseye ipe bağlayıp yine temkinli bir kontrolle arkadaşlara atıyoruz. Birkaç dakika içinde not Hayri'ye ulaşıyor ve "tamam" deyince ipi geri çekiyoruz. Hayri yanıt olarak çok kısa birkaç cümle de yazmış:

"Tamam... Haklısınız, sizinle aynı görüşteyim... Bekleyin!"

Hayri'nin hemen olumlu yanıt vermesi bizi rahatlatıyor. Ciddi bir hatayı önlemiş olmanın bir tür sevincini yaşıyoruz. "İyi oldu yahu, kafama yatmamıştı zaten" diyen Kemal de huzurlu bir rahatlamaya erişmişti.

Not gittikten sanırım bir gün sonra Muzaffer'den Kemal'e bir not geldi. Notta "Partiye karşı kullanılma noktasında yaşamıma son vermeyi düşünüyorum" demiş. Kemal notu okuduktan sonra, "Koli'den, o da canına kıymak istiyormuş!" dedi şaşkınlıkla. Notu okuyup yaktıktan sonra;

"Yok yok, öyle olmaz Koli, bekle!" dedi.

Hayri, mesajımızı aldıktan sonra güvendiği arkadaşlarına "Ölüm orucuna kimler katılmak istiyor" diye bir yoklama yapmaya başlamış. Onlar da düşüncelerini bildiriyorlar. Bu arada Muzaffer Ayata da düşüncelerini Hayri'ye bir not yazarak bildirmek istiyor. Notta, "... Ölüm orucuna katılanlarımız olsa da artık bize güvenme, hareket tarzını ona göre düşün, kimlerin sonuna kadar götürebileceğine inanıyorsan kendin bildir... Olabilir, eyleme gelmeyebiliriz, bakarsın düşman bizi düşürebilir" diye yazdıktan sonra bazı önerilerini de eklemiş. Fakat notu Hayri'ye atarken, isabetsiz atıyor, not gidip öndeki demir parmaklıklara takılıyor ve bir türlü alınamıyor. Sonun-

da not kesesi ipten kopup birinci kat boşluğuna 10. hücrenin önüne düşüyor! Notu kurtarabilmek için iş Metin Aslan'a kalıyor, fakat uzak bir yere düşmüş, üstelik alt kat sürekli kontrol altında, Metin'in alma hamlelerini görürlerse notu yakalayabilirler! O gece bu esrarengiz not kurtarma hamleleri gerilimi sabaha karşı Metin'in battaniyeleri üzerine atarak notu çekip kurtarmasıyla sona erdi. Tesadüfen o sırada gardiyanların orda bulunmaması veya uyuklaması sayesinde büyük bir tehlike atlatılmıştı. Yüreği ağzında olan hücreler nihayet derin bir of çekti, bir iki saat yatabildiler. Çünkü notun yakalanması halinde hem eylem planı açığa çıkar ve bir sürü engelle karşılaşılabilir, örneğin artık kadroları duruşmalara çıkartmayabilirler, hem de tutsakların ruh halinin iyi olmadığını öğrenip acımasız saldırılar yapabilirlerdi.

Yeri gelmişken notu kurtaran Metin Aslan'dan biraz sözetmek isterim. Metin, Ankara Tuzluçayır kadrolarından Alevi kökenli bir gençti. Sivil hayatta uzun süre boks yapmış, iyi dövüşçülerden. 12 Eylül sonrası 5 No'luda başlayan saldırı sırasında gardiyanlarla yumruk düellosu yapmış. Kemal bana anlatmıştı:

"Bunlar bize topluca saldırınca Metin, 'Ulan erkekseniz teke tek gelin, ne köpek sürüsü gibi saldırıyorsunuz! Aha buradayım, teke tek en kendine güvendiğiniz kimse getirin dövüşelim! Görelim yiğitliğinizi' diye meydan okudu. Subay hinoğlu hin bunu kabul etti, iriyarı bir adamını seçip getirdi. Herkes onların dövüşünü seyrediyor. Metin onu dövüp, gitti. Sonra başka birini getirdiler, Metin onu da nakavt etti, derken başkalarını ringe sürdüler... Metin toplam teker teker beş kişiyi dövdü. Ondan sonra subay koridora topladığı askerlere 'İşte gördünüz bölücü vatan hainlerini, haydi aslanlarım sizi göreyim!' dedi ve bütün askerleri üstümüze saldı, o gün mahvettiler bizi!"

Metin mert, yiğit bir arkadaştı, kalçasında problem olduğu için yamuk yumuk yürüyordu.

.....

Peki şimdi ne yapacağız?

Bu soruya yanıtı tarihi eylemler verdi.

Şimdi kronolojik sıra dahilinde Diyarbakır Zindanı'ndaki direniş öykülerine geçelim...

***

Özgürlük tutkusunun çoğaldığı yerde
Çoğalır zulüm ve zindanlar
Çoğaldıkça yıkılırlar
Özgürlük çiçeklenir onların yıkıldığı kentlerde

Kışla İçindeki 1, 2, 3 No'ludan 5 No'luya

Aralık 1978 Maraş Katliamından sonra ilan edilen sıkıyönetim, yeni katliam denemeleri ve yeni provakasyonlarla nerdeyse bütün ülkeye yayılmış ve fiilen bir askeri yönetim manzarası ortaya çıkmıştı. Katliamların ardından patlayan protestolar, kitle gösterileri ve yoğunlaşan silahlı çatışmaları kanlı polis ve askeri operasyonlar izliyor, yeni katliamlar yaşanıyor ve binlerce insan işkenceden geçirilip gözaltına alınıyor, tutuklanıyordu. Artık mevcut cezaevleri kapasitesi ve personel sayısı yetmez olmuştu. Bir yandan yeni cezaevleri yapılırken bir yandan da sağlam metruk binalar, kışlalar, okullar sorgulama yeri ve hapishaneye çevriliyordu.

Diyarbakır her cunta döneminde en zalimane işlemlerin yaşandığı yerdir. Kısa sürede kentteki cezaevleri tıkabasa dolmuş ve kapasitesi çoktan aşılmıştı.

Siyasi tutuklular Diyarbakır Yedinci Kolordu askeri sahasında bulunan bir cezaevine konuluyorlar. Burası yetmeyince İstihkâm'ın iki askeri koğuşunu boşaltıp onları da cezaevine dönüştürüyorlar.

Diyarbakır'a Cezaevi mi Yeter?

O da yetmiyor. Bağlar'da Emek Caddesi üzerinde 5 bloktan oluşan E-Tipi yeni bir cezaevi yapmaya başlıyorlar.

SSK hastanesi civarında 7.Kolordu askeri sahası içindeki 1 Nolu Askeri Cezaevi 12 Mart Cuntası döneminde devrimcilere konukseverlik yapmaya başlamış ünlü bir yer. Diyarbakır'da ser verip sır vermeyen TKP-ML kurucusu İbrahim Kaypakkaya da 1973'te burada toplam sayısı 8 olan hücrelerden birinde tutulmuş ve tüyler ürpertici işkencelerden sonra katledilmişti.

İstihkâm'daki koğuş bozması cezaevlerine ise genellikle yeni yakalananlar konuluyor. Burada işkence izleri biraz kaybolduktan sonra savcılığa çıkarılıyorlar, salınanlar salınıyor, tutuklananlar da başka yere götürülüyorlardı. Söylemeye gerek yok ki, Diyarbakır'da bu cezaevlerinde mahkûm yoktur, hepsi suçluluğu kanıtlanmamış siyasi tutuklulardır. Hemen hemen bütün Kürt örgütlerinden siyasiler var. PKK, Kawa, DDKD, KUK, Özgürlük Yolu, Rızgari, Ala Rızgari gibi belli başlı Kürt örgütlerinin yanısıra az sayıda, Dev-Yol, Halkın Kurtuluşu, Kurtuluş, TKP gibi ülke çapında örgütlenen sol siyasi gruplar da var. TKP-ML davasından tutuklu olanlar diğer sol örgütlere göre daha fazla olsa da genel sayı içindeki sayıları azdır, 20-25 kadar falan... 600-700 civarındaki tutsakların çoğunluğu PKK davalarından oluşuyor. PKK tutsaklarını ağırlıklı olarak buraya toplamışlar. Oysa bizim davadan tutuklu olanlar İstanbul Metris başta olmak üzere hemen hemen ülkenin bütün belli başlı cezaevlerine yayılmış durumdalar, buradaki arkadaşlar sadece 7. Kolordu sahasında faaliyet gösteren arkadaşlardır.

Darbe öncesinde bu cezaevlerinde ilk dönemlerde fazla büyük sorunlar yaşanmaz. İlk sürtüşmeler, polis sorgulamasından geçmiş insanların yeniden sorguya götürülmesi girişimi, tutsakların yer darlığı, havalandırma süresi, beslenme yetersizliği ve dışardan görüşçülerden gelen eşya ve yiyeceklerin içeri alınması, kitap-gazete gibi yayınların kısıtlanmadan verilmesi gibi istekler çerçevesinde yaşanıyor. 1980'in başlarında siyasi

tutsakların bulunduğu askeri sahadaki cezaevlerinde yapılan 5 günlük açlık grevi ile bu sorunlar da büyük ölçüde çözülmüş oluyor.

İkinci Olay Mazlum Doğan'ın Başarısız Firar Girişimidir

Mazlum Doğan, 1955 Karakoçan doğumlu, bizim arkadaşların yakından tanıyıp sevdiği bir devrimci. PKK'nin kurucu kadrolarından, birikimi ve pratik tutarlılığıyla göz dolduran önderlerinden. Zindancıların bile "ayaklı kütüphane" dedikleri bir insan. 1979 Kasım ayında Urfa'da yapılan bir toplantıda PKK'ye bağlı askeri bir örgütün kurulmasına dair kararlar alınmış. Duran Kalkan bu kararları Mazlum Doğan, Aysel Çürükkaya ve Yıldırım Merkit'in bineceği taksinin çamurluklarının altında saklıyor. Duran Kalkan'ın bindiği araba önde, Mazlum Doğan ve arkadaşlarının bindiği araba arkadan Duran'ı izleyerek Mardin'e gidecekler. Yolda arama veya herhangi bir şüphe karşısından Duran Kalkan'ın bindiği araba kendilerini izleyen arabaya sinyal verecek. Güya sinyal verilmiyor. Mardin Urfa karayolunda trafik polisi, Mazlum Doğan'ın içinde bulunduğu arabayı durduruyor ve doküman yakalanıyor. Böylece Mazlum 27 Kasım 1979 günü Yıldırım Merkit ve Aysel Çürükkaya ile birlikte yakalanırlar. Üçü de sahte kimlik taşımaktadır. Üzerlerinde yakalanan PKK dokümanlarını, "kurye" olduğunu ve "Ceylanpınar'da birisine vermek üzere aldığını" söyleyen Yıldırım Merkit üstlenir. Mazlum Doğan, Hilvan nüfusuna kayıtlı "İbrahim Şen" adına düzenlenmiş kimliğiyle Ceylanpınar Devlet Üretme Çiftliği'nde çalıştığını söyleyerek asıl kimliğini gizler ve 20 günlük polis sorgusunu böylece atlatır. Fakat serbest bırakılmaz, şüpheli sıfatıyla getirilip Diyarbakır'daki İstihkâm koğuşlarına konulur. Kamer Akbalık ve Mehmet Emin Yavuz'la aynı dönemde polis soruşturmasını yaşarlar.

Bir gün bir sempatizan Kamber Akbalık'a "çöp bidonuyla firar etme" fikrini açar. Bunun üzerine, çöpü götüren askerlerin, çöpü nereye döktüklerini, kaç kişi olduklarını ve silah

taşıyıp taşımadıklarına kadar bütün ayrıntılarını araştırır ve öğrenirler. Son kez dışardaki örgüt üzerinden de bu bilgileri doğruladıktan sonra uygulamaya koyulurlar. Ancak firardan sonra doğacak olası gerilim nedeniyle devrimci sorumluluk gereği ve ayrıca aynı yerde birlikte olmanın pratik uygulamada karşılaşılabilecek olası sorunları düşünülerek durumu Mazlum Doğan'a da anlatırlar. Mazlum, bu duruma çok sevinir ve Kamber'e, "Benim durumum kritik, kimliğim her an açığa çıkabilir, bu iyi bir şans" der ve bu fırsatın kendisine tanınmasını ister. Kamber, "Arkadaşlarla konuşayım, olabilir" der ve sonra grup kararı olarak onaylarlar.

Mazlum artık firar hazırlıklarına başlamıştır. Dışardan gelip alacak ekip de hazırlanır. Bir sabah erkenden Sabri ve Halil German adlı yoldaşları tarafından çöp bidonuna yerleştirilerek gönderilir. Çöpler üç silahsız asker tarafından Mardin Kapı tarafında Dicle üzerindeki On Gözlü Köprü'nün oraya boşaltılıyor. Anlatılanlara göre kaçırma işini bizzat Duran Kalkan örgütlüyor ve bu iş için Akif Yılmaz'la Şükrü Çiçek'i görevlendiriyor. Fakat aynı yere belirli aralıklarla 15 civarında farklı askeri araç tarafından çöp döküldüğünü görürler. Mazlum'un hangisinde olduğunu bilemiyorlar. Böyle belirsizlik ve tereddüt içinde kalan grup daha fazla riske girmeme düşüncesiyle olay yerini terkediyor. Onlar gittikten sonra cezaevi aracı gelip çöpünü döker. Mazlum ayakları uyuşmuş vaziyette çöple birlikte yere yuvarlanır. Fakat dışardan alması gereken grup ortalıkta yoktur! Askerler telaş içinde onu alıp tekrar geri cezaevine götürürler. Bu tür aksi ayrıntıları hesaba katmadan eylemi planlamaktan birinci derecede kendisini sorumlu hisseden Akif Yılmaz çok üzülür. Akif daha sonra cezaevine düştüğünde bu olaydan dolayı kendisini suçlu hissederek, "Mazlum'un hayatına ben sebep oldum" diye sık sık hayıflanırmış. PKK'lilerin daha sonraki anlatımlarında ise bu konuyla esas görevli olan Hıdır Akbalık olduğu ve "kasten" Mazlum'u almadıkları söylenir. Aynı gün öğleden sonra savcılığa çıkartılan Mazlum asıl kimliğini kabul eder. Bu olay nedeniyle ortaya çıkan gerilim de böylece yatı-

şır. Fakat bu firann planlamasıyla ilişkilendirildiği anlaşılan TKP–ML'den Kamber Akbalık, İstihkâmdan alınarak daha sağlam ve PKK'lilerin yoğunlukta olduğu eski askeri cezaevinin en dip hücresine konulur. Burası 1973'te İbrahim Kaypakkaya'nın konulduğu hücredir. Bir süre sonra yandaki başka bir hücreye de Haydar Aslan'ı getirip koyarlar. Ardından Mazlum Doğan'la birkaç arkadaşını da getirirler. Hücrelere koyma olayını duyan cezaevindeki tutsaklar yoğun tepki gösterir ve protesto ederler. Bunun üzerine akşama doğru hücredekilerin çoğunu çıkartıp koğuşlara verirler. Sadece Kamber Akbalık kalır.

Gerçi bu dönemdeki hücre cezasının fiilen fazla anlamı yok, koğuştaki tutsaklar hücredekilerle sürekli temas halindedir ve konuşuyorlar, her türlü ihtiyaçları karşılanıyor, fakat firar edenin PKK'li olmasına karşın idarenin daha çok TKP–ML tutsaklanna yönelmesi, öncelikle onları hücreye atması ve hücrede onlan daha fazla tutmaları anlamlı bulunuyor. Kamber'in kuşkuları Yıldınm Merkit üzerinde yoğunlaşır. Çünkü firar olayının planlanmasında temsilci olması ve Mazlum'la yakın arkadaşlıkları nedeniyle onun da bilgisi vardır. Yıldınm Merkit, Aydınlık'tan PKK'ye geçmiş, itici bir tiptir. TKP–ML tutsaklan onu yakından tanıyordu ve ona hiçbir zaman güvenmemişlerdi. "Lafazan, sekter, grupçu özelliklerinden başka bir hüneri olmayan biri" diye tanımlıyorlar. Zaten daha sonra ünlü itirafçılardan biri olmuştu. Neyse ki hiçbir işkence ve soruşturma yaşamadan Kamber Akbalık da üç gün sonra hücreden çıkarılır.

Bu firarın asıl sarsıntısı Diyarbakır'daki PKK örgütlenmesinde kendini gösterir. Nisan 1980'de Diyarbakır Yerel Sekreteri Hıdır Akbalık, Bölge Sekreteri olan Hamit Baldemir'le birlikte Ofis semtinde dolaşırken sivil polisler tarafından yakalanırlar. Hıdır'ın çözülmesi sonucu genişleyen operasyonda Diyarbakır İl Sekreteri Akif Yılmaz, Diyarbakır işçi komitesi üyeleri H.B ve A.Y., Diyarbakır Basın Sorumlusu Selim Çürükkaya, teksir işlerinde görevli M.Ç. ve eylemci A. da yakalanır ve 24 Mayıs'ta cezaevine konulurlar. Ardından bir dalga da sempatizanlara çekilir ve onlar da toplanıp cezaevine getirilirler.

Böylece ilk firar girişimi başarısızlıkla sonuçlandığı gibi hem Mazlum'un kimliğinin açığa çıkmasına yol açar, hem de dolaylı olarak önemli yakalanmalara neden olur.

Ali Erek'in Firar Girişimi ve İlk Fiili Durum

5 No'lu öncesi ilk büyük saldın Temmuz 1980'de yine başarısız bir firar girişiminin ardından yaşanır. Eski Askeri Cezaevindeyken PKK–Bozova grubundan dört kişinin tahliye karan gelir. Ali Erek, bunlardan biri olan İsmet Akgün'ün yerine onun kimliğini kullanarak firar etmek istediğini söyler. İsmet Akgün'ün kabul etmesi üzerine onun kimlik kartına kendi fotoğrafını yapıştırıp demir iki buçuk lirayla "soğuk damga" da vurduktan sonra diğer üç tahliyeciyle birlikte idareye doğru giderler. Fakat idare durumu farkeder ve firar suya düşer. Şimdi cezaevi yönetimi tahliye kâğıdını kullandıran İsmet Akgün'ü polis sorgulamasına almak istemektedir. Tutsaklar, polis sorgusuna adam vermeme anlaşması gereği bu isteği reddederler. Cezaevi Müdürü Kel Yarbay, "Kesinlikle gelip alırlar, boşuna zarar görmenizi istemem" diye ikna etmeye çalışsa da kimse aldırmaz. "Biz de kesinlikle vermeyiz" diyerek rest çekerler ve böylece idareyle ipler kopar. Bir süre sonra zırhlı polisler ve çelik miğferli komandolar tam teçhizatlı vaziyette cezaevini ablukaya alırlar, çatı ve pencereler de tutulmuştur. Tutsaklar direnme hazırlığı yapınca polisler içeriye çok sayıda gaz bombası atarak tutsakları gaza boğarlar, çok sayıda yaralanan ve baygınlık geçiren olur. Bu operasyon sırasında, sadece tutsakların topladıkları 38 gaz kapsülünden saldırının şiddetini anlamak mümkün. Gerçekten öldürme kastı içeren son derece sert bir müdahale olmuştur. Neyse ki sonunda "işkence yapılmaması koşuluyla" ve Kel Yarbay'ın "size söz veriyorum, fiske dahi atılmayacak" teminatı üzerine İsmet Akgün'ün polise verilmesi kabul edilir, asker ve polis birlikleri geri çekilir. Olaydan sonra cezaevi içi tam bir savaş alanı görüntüsündedir. En kötüsü de her şeye sinmiş olan kimyasal gazlar, tüm koğuşlar havalandırılmasına ve günlerce oksijen sıkılmasına karşın bir türlü giderilemez. Artık

bu ortamda yemek yemek, uyumak nerdeyse imkânsızdır. Tutsaklar durumu kamuoyuna duyurur ve protesto ederler, atılan gaz bombalarının kapsüllerini görüşçülere gösterirler. Görüşçüler 7.Kolorduya yürüyerek saldırıyı protesto ederler.

Bu sırada cezaevinde çok sayıda PKK kadrosu bulunmaktadır. Aralık 1979'da birlikte yakalanan Mehmet Hayri Durmuş ile Ferhat Kurtay, daha önce bir soygun olayında yakalanan Mustafa Karasu, Siverek'teki 16 Mart 1980 kitle katliamından sonra gözaltına alınıp tutuklanan Muzaffer Ayata, bu olaydan kısa süre sonra Ağustos 1980'de Urfa'da yakalanıp tutuklanan Kemal Pir'le Mehmet Can Yüce de buradadır.

O aşamaya kadar TKP–ML henüz çok ciddi darbeler almamıştır. Rutin faaliyetler içinde genellikle farklı zamanlarda tekil nedenlerle yakalanan, çoğu suç delili bulunmayan ve ifade vermemiş yerel düzeyde görev yapan birkaç parti üyesi ile bazı sempatizanlardan oluşmaktadır. Toplam sayıları 20–25 civarındadır. Kamer Akbalık, Haydar Aslan, Ayhan Uzala ve kardeşi, Ahmet Kesikkulak, Burhan Kartal, Remzi Şenioğlu, Haydar Söylemez, Ali Tansık, Şahabettin Kızıl, Mustafa Gözcan, Fahri Yakar, M. Ali Elalmış, Tahsin Kaplan, 30 Eylül'de tahliye olan Abdullah Delibalta, daha sonra İbrahim Ekinci, Ramazan Kılavuz, Hasan Özgül, üç kadın arkadaş ve anımsayamadığım başka bazı sempatizanlar var.

Diyarbakır zindanları denince akla ilk gelen devrimci isim, kuşkusuz İbrahim Kaypakkaya'dır ve az çok politikayla uğraşan aydınlanmış Kürt halkı ve sol örgütler saygı duyarlar. Tabii bu sevgi yalnızca "ser verip sır vermemesinden" ileri gelmiyor, ayrıca Kürt ulusunun kendi kaderini tayin etme hakkına karşı gösterdiği çok farklı siyasal yaklaşımlardan da kaynaklanıyor. Ek olarak TKP–ML kadrolarından Cafer Cangöz ile Müslüm Elma gibi kadroların sorgulamadaki destansı direnişleri de o günlerde Diyarbakır'da dillerdedir. Polis sorgulamalarında işkenceciler direnen herkese "Caferleşme lan!" diye azar çektikleri herkesin dilindeydi. 18 Ekim 1981'den itibaren Diyarbakır'da bulunduğum sorgulama ve gözaltı sırasında bu duruma

bizzat tanık oldum.

Özellikle Müslüm Elma'nın bütün tutsaklığının altı ayını çeşitli illerdeki işkencehanelerde geçirmesine karşın işkencedeki parlak direnişini sürdürmesi, "işkenceyi protesto etmek için ifade vermeme"si herkeste hayranlık uyandırmıştı. Bu yüzden PKK'liler dâhil bütün siyasi gruplar Partizan tutsaklarına büyük güven duyardı. Sayıca az olmalarına karşın, ayrıca devrimci dayanışma konusundaki özenli tutumları, tüm gruplarla iyi ilişki içinde bulunma gayretleri yüzünden de siyasal etkileri nicelik sayılardan oldukça fazladır. Bu etkiyi Diyarbakır Zindanı'nda geçirdiğim on yıl boyunca her an hissettim.

Gerçekten yargılandığımız dava dosyasında adı geçen 255 civarında insan olmasına karşın Diyarbakır zindanlarında ortalama sayımız hiçbir zaman 60'ı geçmemiştir. Yani yaklaşık %5 küsurluk orana karşın direnişlerde adı daima ön planda geçen gruplardan biri olmuştur. Bu yüzden gruplar arası ilişkilerde TKP-ML tutsakları dayanışmayı kolaylaştıran birleştirici bir rol oynamıştır. Öte yanda Diyarbakır cezaevinde sayılan az olmasına karşın Türkiye genelinde hatırı sayılır güçleri bulunan bazı devrimci sol gruplar ile KAWA da TKP-ML tutsaklarıyla birlikte hareket etmekte ve aralarında yoldaşlık bağına yakın bir dostluk bulunmaktadır; kabul etmeliyim ki bu da TKP-ML'nin inisiyatif kazanmasına küçümsenmeyecek bir katkı sağlardı. Tabii PKK ile de arası en iyi örgütlerden biriydi. Özellikle Mazlum Doğan'ın sıcak ilişkileri ve yakın dostluğu PKK ile ortak direniş çizgisi izlenmesinde rol oynadığı söylenirdi. Bütün bu saydığımız nedenler Diyarbakır zindanlarında her zaman TKP-ML tutsaklarına ayrıcalıklı bir rol verdiğini söyleyebiliriz.

Darbe öncesi cezaevlerinde siyasi tutsaklar her gün seminerler, okuma akşamları ve çeşitli tiyatro oyunlarıyla günlerini geçirirken Genelkurmay Başkanı Kenan Evren de Diyarbakır E Tipi cezaevi inşaatının hızla tamamlanması üzerine emirler yağdırmaktadır.

Bu sırada cezaevinde çeşitli konularda seminerler verilmek-

te, siyasi tartışmalar yapılmaktadır. TKP–ML tutsakları nerdeyse her fırsatta askeri bir darbenin an meselesi olduğunu anlatıyorlar. Bu arada özellikle önemli kadroların firarı üzerine kafa yoruyor ve olanaklar araştırıyorlar. Bir ara PKK'lilerin kaldığı bir koğuşun çatısında kaçmaya olanak veren bir imkân daha bulunduğu tespit edilir. O koğuş PKK'li tutsakların kaldığı bir yer olduğu için doğal olarak onlara bildirirler ve birlikte firar etmek üzere bir plan önerirler. O dönem cezaevleri güvenlik birimlerinde görev yapan çok sayıda devrim sempatizanı asker bulunmakta ve her türlü yardım yapacaklarını, güvendikleri devrimcilere söylerler. TKP–ML tutsakları bu fırsatın mutlaka değerlendirilmesi gerektiğini PKK temsilcilerine ısrarla anlatır ve "Sonra pişman olursunuz" diye de uyarırlar. Fakat PKK'liler "Askeri saha içindeyiz, çok risklidir" gerekçesiyle bir süre reddederler. Daha sonra ikna olurlar ama bu defa da sayı kontenjanı üzerinde anlaşmazlık çıkar. Aynca yardım edeceğini söyleyen askerlerin birinden kuşkulanmaları üzerine vazgeçilir. Artık herkes yapımı bitmek üzere olan yeni cezaevine, yani 5 No'luya nakledilmenin beklentisi içindedir...

5 No'luya Sevkler Başlıyor

Bu konuya geçmeden önce E Tipi Askeri Cezaevi olan bu hapishaneye neden "5 No'lu" dendiğini açmak gerekiyor. Çünkü çıkan pek çok yazı ve anlatımda bir karışıklık olduğu gözleniyor. Kimisi eski askeri cezaevine "1 No'lu", kimisi "2 No'lu" demekte, 5 No'luya kimisi "2 No'lu", kimisi "Askeri Cezaevi", kimisi de "E Tipi" demektedir. Dolayısıyla okuyucunun gereksiz yere kafası karışmaktadır.

Aslında;

1 No'lu denilen yer, asker tutukluların konulduğu bir cezaevidir.

2 No'lu ise 1970'te asker tutuklular için yapılmış ama her darbe döneminde siyasi tutukluların konulduğu bir yerdir. 1973'te İbrahim Kaypakkaya ve diğer siyasi tutuklular buraya konulmuştu.

3 No'lu, etrafı dikenli telle çevrilerek ceza evine dönüştürülen İstihkâm denilen askeri kışlanın iki koğuşudur.

4 No'lu, Seyrantepe'de adli tutukluların konulduğu sivil cezaevidir.

5 No'lu ise Bağlar semtindeki en son yapılan E Tipi cezaevidir, yani ünlü "5 No'lu" denilen yer burasıdır. Kentin Urfa tarafındaki girişinde Emek Caddesi'nin alt tarafında, Direkhane'de tuğla ocaklarının bulunduğu bir arazide Adalet Bakanlığı'na bağlı olarak inşa edilmiş, cunta yönetime el koyunca Askeri Cezaevi'ne dönüştürülmüştür.

Her neyse, biz bu numaralandırma yerine daha anlaşılır olması açısından sonra da sorgulamadan çıkanların bir nevi gözaltı sürecinin devamı ve savcılığa çıkana kadar bekletme yeri olarak kullanılan yere "İstihkâm", 5 No'ludan önce siyasi tutsakların konulduğu yere "Eski Askeri Cezaevi", E-Tipi yeni cezaevine de meşhur adıyla "5 No'lu Cezaevi" demeyi tercih edelim.

Son firar girişimi gaz bombalı baskın olayı, 5 No'luya ilk sevklerin yapılmasına yol açar. Eski Askeri Cezaevi, kimyasal gaz sinmesi ve tahribat nedeniyle artık kullanılmayacak durumdadır. Cezaevi idaresi, "Sizleri tamamlanmış olan yeni yapılan cezaevine nakledeceğiz" diyerek sözde tutsakların lehine bir gerekçe gösterirler. Oysa işin aslı, bu sevkler, eli kulağında olan askeri darbenin toplama kampı olacak bir yere yapılıyordu. Tutsakların çok az bir kısmı bu öngörüye sahipti. Çoğu kimsede daha iyi bir cezaevine gidiyoruz sanısı saklı bir sevinç halindeydi. Sahiden de bu daracık, insanların üst üste, hatta ara koridorlarda yattığı, tuvalet, banyo, yemek gibi belli başlı sorunların bile tam bir eziyet halinde olduğu bir cezaevinden, nispeten geniş, tuvaleti, banyosu, çamaşırhane ve yemekhanesi, spor ve sinema salonu bulunan yeni, modern bir cezaevi dünden tercih edilebilecek bir yerdir. Ne var ki, hiç de beklendiği gibi olmayacaktır.

1980 Ağustos ortalarında 5 No'luya sevkiyat başladığında

TKP–ML davası tutsakları ilk sevk edilenler arasındadır. Tutsakları tek tek veya ikişer üçer gruplar halinde naklediyorlar. Kawa, Devrimci Yol ve TDKP'den tutuklu olanları da TKP–ML tutsaklarının yanına koyuyorlar. Bu sevkiyat sırasında bazı sertlikler ve gerilimler yaşanıyor. Fakat henüz kimse hücrelere konulmuyor, direkt koğuşlara dağıtılıyorlar. Önce sayıca az olan grupları götürmeleri ve kapasitesi küçük koğuşları öncelikle doldurmaları anlamlıdır. Belli ki başlatılmak istenen şiddet denemelerine böylece karşı konulmayacağını düşünmüşlerdir. Yetkili subayların ve gardiyanların tutum ve davranışlarından bir fırtına öncesi gizem seziliyor. Sanki her temasta "durun bakalım size gösteririz gününüzü, az kaldı!" der gibiler. İyi hayaller kuran kimi tutsaklar için bu son derece hayal kırıcı ve endişe yaratan bir durumdur. Fakat özellikle TKP–ML tutsakları dayak ve sataşmalara karşı koyunca şimdilik fazla ilişmeden koğuşlara koyuyorlar. Sonra başka siyasi davalardan tutsaklar getirilir. Yeni getirilen tutsaklar koğuşlara yerleşme ve düzenleme işleriyle meşguller. Sevk işlemleri Kasım 1980'e kadar sürüyor. Boşalan Eski Askeri Cezaevi yönetim kadrosu da yeni takviyelerle 5 No'luya gelmiştir.

Yeni cezaevi insanları yutup kaybeden bir dehliz gibidir. Önceki cezaevindeki yakın bağlar, ilişkiler, diyaloglar kopuyor. Kimin nerde olduğunu tespit etmek epey zaman alıyor.

TKP–ML davasından tutuklular ile diğer bazı devrimci gruplardan insanları 17. ve 21. koğuşlara konulmuşlar, bizimkiler 21. koğuştalar. Tilki Selim ve Necmi Öner'le birlikte bir kısım PKK'li 14. koğuşa, Mazlum Doğan'la M. Hayri Durmuş 15. koğuşa, Rızgari davasından Mümtaz Kotan, Ruşen Aslan, Rıza Sayın ile PKK'nin tecrit ettiği 7–8 kişi 11. koğuşa konuluyorlar. Sonraki günler haberleşmeler sürüyor ve kimin nerede olduğu yaklaşık olarak tespit edilmiş oluyor. Ardından örgütlenme, komün ve koğuş temsilcilerinin tayinlerine girişilir.

Her şey henüz çok düzensiz ve can sıkıcı, yemek, gazete, diğer ihtiyaçlar düzgün karşılanmıyor, fazladan gardiyanların sert davranışları da sık sık gerilimlere yol açıyor. Farklı koğuş–

lar ve siyasi gruplar arası ilişkiler eski mekândaki gibi değil. Bu arada karşılanmayan pek çok ihtiyaçlar konusunda idareyle görüşmek istiyorlar. Bu sırada İç Güvenlik Amiri Orhan Şahin adlı bir yüzbaşıdır. Kel Yarbay da yine müdür olarak buradadır. Yüzbaşı Orhan Şahin, sonrakilerle kıyaslanırsa fazla hoyrat biri değil. Her defasında "Acele etmeyin yeni cezaevidir, henüz birçok konu çözülememiş, elimizde bir şey yok, her gün Kolordu'ya bildiriyoruz, biz de emir kuluyuz" gibi şeyler söyleyerek durumu idare etmeye çalışır.

5 No'ludaki ilk büyük olay, TKP–ML tutsaklarıyla duvara çizilen İbrahim Kaypakkaya portresi üzerinde patlak verir.

37. Hücre Bölümü Nasıl 'Boklu Gölet'e Dönüştü?

Oldukça anlamlı olan bu olay üzerinde biraz detay vermek yerinde olur, çünkü burası daha sonra cezaevinin en önemli işkence yeri olarak kullanılacaktı.

12 Eylül Darbesi'nden kısa süre önce yeni açılan 5 No'luya sevkler başlayınca, getirilen ilk gruplardan biri TKP–ML tutsaklarıdır.

Geldikleri hafta genç bir arkadaş koğuş koridor duvarına kömürle Kaypakkaya'nın bir portresini yapar. Portreyi gören idare onu hücreye atmak için koğuştan almak isteyince, arkadaşlar itiraz eder ve direnirler. Bunun üzerine 7.Kolordu'dan getirilen kalabalık sayıda askerle koğuş basılır. Karşı konulunca sayıları 60 civarında olan tutsakları iyice hırpaladıktan sonra 37'deki hücrelere koyarlar.

O sırada 21. koğuşta bulunan arkadaşlardan Şahabettin Kızıl olayı şöyle anlatıyor: "Biz hatırladığıma göre 21. koğuştaydık. Bizim Remzi Şenioğlu bir askerle tartışmış, kavga etmiş. Kel Yarbay onu hücreye attı. Biz de protesto edince hepimizi attılar. 50 – 60 kişi kadardık. Dev Yolcular da vardı. Hücrede, yaz sıcağı, hava alamıyoruz. Karşı camları kırmak istedik. Onun için de önce lavaboları kırdık. Lastiklerden sapan yaparak camları kırdık. Bizim hücreye atılışımızı diğer koğuşlar da duyunca olay büyüdü. O zaman Kel Yarbay bizi koğuşlara geri aldı ve

o zaman para anlaşması yapıldı; fakat ödemedik. Hücrede çok kalmadık iki üç gece gibi hatırlıyorum."

Yeni açılmış ve Nazi kamplarına benzer amaçlarla kullanılması planlanan 5 No'lu'nun duvarlarına çizilen İbrahim Kaypakkaya portresine karşı gösterilen bu öfke ilginçtir. Aynı zamanda cezaevinde ilk direnişin Kaypakkaya imgesi üzerinde patlak vermesi de...

İbrahim Kaypakkaya Türkiye'de faşizme karşı direnmenin sembolü olmuş ve bu ünü Diyarbakır'la anılan bir isimdir. Burayı bir işkence merkezine çevirmeyi düşünen cunta, Kaypakkaya'nın portresini görünce herhalde onun direniş ruhunun kendilerinden önce bu cezaevine geldiğini düşünmüş ve endişelenmiş olmalıdır. Haksız da değiller, gerçekten söz konusu olan faşizm ve Diyarbakır olunca işkencecilerin İbrahim Kaypakkaya'nın hayaletinden ürküntüye kapılmamaları mümkün değil. Başta Kürtlerin özgürlük ve kendi geleceğini belirleme hakkı olmak üzere devrim ve özgürlük ruhuna mezar edilmek istenen bu cehennemde daha ilk anda Kaypakkaya'nın hayaletiyle karşılaşmaları kendileri için hayra alamet sayılmazdı! Ne olursa olsun o ruhu daha başından, ezmek, sindirmek, öldürmek gerekiyordu.

Hücrelere konulan arkadaşlar sürekli sloganlar atıp marşlar söylüyorlar. Bu kez gelip teker teker hücrelerden çıkartıp acımasızca dövüyorlar. Bunun üzerine arkadaşlar lavaboları kırarak onlarla kendilerini savunmaya çalışıyor. Aynı zamanda havasızlıktan dolayı dördüncü kata bakan hücre camlarını da lastik sapanlarla kırıyorlar. Bir süre sonra arkadaşların sloganlarına diğer koğuşlar da katılınca cezaevinde genel bir isyan havası doğar ve idare geri adım atmak zorunda kalır. Kırılan lavabo, musluk ve camlardan oluşan 200 bin liralık tahribatın karşılanması koşuluyla idare arkadaşları hücrelerden çıkartacağını söyler. Şiddetin bu gerekçeyle tırmanmasından endişe eden bazı gruplar "Hemen ödeyelim, sorun olmasın" derken, radikal gruplar da, "Bu çok paradır hemen ödememiz imkânsız, arkadaşlar hücreden çıksın, sonra koğuşlardan para toplar veririz"

derler. Sonunda bu çerçevede anlaşma sağlanır. Üç günlük direnişten sonra arkadaşlar toz, pislik içinde, uykusuzluk ve açlıktan bitap düşmüş halde hücrelerden çıkartılır. Bizim arkadaşlan bu kez eski koğuşlanna koymazlar, 25. koğuşa yerleştirirler.

Bir gün sonra Cezaevi Müdürü Kel Yarbay, koğuş sorumlulannı toplayarak söz verilen parayı ödemelerini ister. PKK'li temsilci, "yoksuluz, paramız yok diyelim ve kesinlikle parayı ödemeyelim" önerisinde bulunur. 11. koğuşta kalan Rızgari önderlerinden Ruşen Aslan, DDKD ve Özgürlük Yolu temsilcileri "bu uygun bir usul değil, ayıp olur, söz verdik, hemen ödeyelim" deyince tartışma başlar. PKK'li temsilci, "Ayıp mayıp nezaketini boşver, usulü bize bırak" diyerek tartışmaya son verir. Kel yarbay, "Ne oldu kendi aranızda karar verdiniz mi, ödeyecek misiniz?" diye üsteleyince, PKK temsilcisi, "Evet konuştuk, kesinlikle ödemeyeceğiz. Olayın sorumlusu idaredir, arkadaşlara şiddet uygulamasaydınız, bunlar olmazdı. Ne lavabolar, ne musluklar ve camlar kırılırdı, ne de mazgal kapısı sökülürdü. Duvara İbrahim Kaypakkaya'nın portresi çizilmişse kolayca silinebilirdi" der. Tabii bu karar bizim arkadaşların da dahil olduğu radikal gruplann ortak kararıdır.

Yarbay, aldatılıp hakarete uğramış duygusuyla çok öfkelenir ve önceki yumuşak üslubunu ilk kez bir yana bırakarak, "Vereceksiniz vereceksiniz, ben almasını bilirim!" diye tehditkâr biçimde dişlerini sıkarak çekip gider. Bu arada "Sözümüzü tutmadık, ayıp oldu" diyenlere temsilci, "Ödemek isteyenler gitsin ödesin, biz ödemiyoruz" diye tersler.

Bu restleşmeden sonra idarenin tavrı gözle görülür biçimde değişir. İdare artık tutsakları muhatap almaz bir hava içindedir ve hiçbir yetkili subay ortalıkta görünmez olur, sadece gardiyan erlerle karavana alma verme ilişkisi kalır. Hastalarla ilgilenilmiyor, dergiler içeri alınmıyor, dilekçelere yanıt verilmiyor, tüm görüşme talepleri gardiyanlar aracılığıyla reddediliyor. Bu durumdan PKK'yi sorumlu tutan Rızgari, Özgürlük Yolu ve DDKD gibi guruplarla PKK'lilerin arası da yeniden önemli ölçüde bozulmaya başlar ve Eylül Direnişi'ne kadar sürer.

İdarenin diyaloğa zorlanması için tutsaklar yapılabilecek uygun eylem türleri üzerinde tartışmaya başlar ve aşağıdaki eylemlerden hangisinin uygulanması istendiği koğuşlara sorulur:

- Birkaç gün yemek almamak;
- Geceleri karavana kapakları ve tabaklarla pencere ve kapılara vurup gürültü çıkartmak;
- Havalandırmaya çıktıktan sonra akşam içeri girmemek;
- Görüşmeci ziyaretlerine çıkmamak, boykot etmek...

Tüm tutsakların ortak tercihine göre ilkin "havalandırmaya çıkıp akşam koğuşa girmeme" eyleminde karar kılınır. "Cezaevi idaresi gelip görüşmedikçe kimse içeri girmeyecek"ti.

Ertesi gün bu eylem uygulamaya konulur. Havalandırmaya çıkan tüm koğuşlar (DDKD, Özgürlük Yolu ve KUK koğuşları hariç) akşam koğuşlara girmeyi reddeder. Gece ilerledikçe idare telaşa kapılır ve koğuş temsilcilerini toplantıya çağırarak sorunları görüşmeyi kabul eder. Toplantı yerinde bir araya gelen koğuş temsilcileri, toplantı başlamadan önce kendi aralarında görüş alışverişinde bulunurlar. Bu esnada direnişe katılmayan koğuşlar eleştirilir ve bu toplantıda söz hakkı kullanmamaları istenir. Hatta Selim Çürükkaya, "Biraz diplomatik olalım" diyen DDKD temsilcisini "Kes sesini geveze herif, bundan sonra hiçbir toplantıda hiçbir konuda söz söyleme hakkına sahip değilsin, burada ancak direnişe katılanlar konuşur" diye azarladığını söylüyor. Örgüt temsilcileri üzerinden süren diyaloglarda tespit edilen talepler listesi bir kez daha kontrol edildikten sonra sözcü olarak seçilen 15. koğuşun sorumlusu PKK'li bir tutsağa verilir. Kel Yarbay elinde kalın bir dosya ve iki yüzbaşıyla oturumu başlatır:

"Söyleyin bakalım ne istiyorsunuz?"

Sözcü onun sorusunu "Neden sorunlarımızla ilgilenmiyorsunuz?" sorusuyla yanıtlar.

Yarbay, "Bugünlerde çok acil işlerimiz olduğundan fazla ilgilenmedik. Bundan sonra ilgilenmeye çalışacağız. Sorunları-

nız neyse söyleyin not alalım, çözebileceklerimizi çözelim" der.

Sözcü, hazırlanan listeyi okur ve yarbaya verir. Yarbay, bunların tümünü karşılamaya çalışacağını, "Ayrıca kitap ve dergi listelerini de hazırlayın biz sizlere sağlarız" dedikten sonra güler yüzlü ve sempatik bir havada toplantıyı tamamlar.

Anlaşmayla sonuçlanan bu olay vesilesiyle idareyle başlayan diyalog da gelişme kaydeder, en azından görüntü öyledir. Tutsaklar kendi aralarında belirledikleri ve Yarbay'ın da not aldığı 11 maddelik talep listesini bir de her koğuşun yazdığı dilekçeyle idareye bildirirler. O zaman 5 No'lu İç Güvenlik Amiri olan Yüzbaşı Orhan Şahin, koğuş temsilcilerini toplantıya çağırarak dilekçelerde geçen taleplerden bu aşamada sadece "Deterjan ve sabun talebini karşılayacağını" söyler. Ancak gösterilen tepki üzerine birkaç gün sonra taleplere daha kapsamlı yanıt verilir:

- Havalandırma gün boyu olacak;
- Dışardan kitap ve dergi getirilmesi bazı sınırlamalara karşın kabul edilir;
- Her gün 5 kişiyi geçmemek kaydıyla koğuşlar arası misafirlik yapılabilecek;
- Koğuşlara ısıtıcı ve demlik verilecek, gerekli elektrik düzeneği tesis edilecek;
- Berberler koğuşları dolaşarak tıraş yapabilecekler;
- Hastalar için et ve süt içeri alınabilecek...

"Kel Yarbay" denilen subay, aslında yumuşak huylu yasaların gereğini yapmaya çalışan, tutsaklarla gerilim istemeyen uyumlu bir insan görüntüsü veriyor. Öyle ki eski askeri cezaevinde kimi diyaloglarda tutsakların pek de uygun olmayan "fırça atmalarına" bile fazla aldırmaz, hatta anlayışlı bir tavır takınır. Arkadaşların anlattığına bakılırsa tutsakların ruh halinden iyi anlayan bir yöneticidir. Kendi yetkisi çerçevesinde makul davranan alışılmadık bir subay prototipi sergiler. Ancak bu kez, "aldatılmış" ve zor durumda bırakılmış olmanın öfkesi içindeyken böyle ani yumuşaklık göstermesi farklı nedenlere dayanmaktadır ve anlamlıdır. Nitekim siyasal uyanıklığı iyi olanlar

durumu fark eder ve kuşkuyla karşılarlar.

Bir sohbetimiz sırasında Mustafa Karasu bu olayı anlattığında şöyle demişti:

"Yarbay nerdeyse bütün isteklerimizi kabul etmişti! Bu kuşku verici ilginç bir şeydi! Benim içime kötü şeyler olacak kuşkusu düşmüştü! Sanki Yarbay bize üstü kapalı bir mesaj vermek istemişti. Öyle ya, yann tümü çöp tenekesine atılacak talepler karşısında sonsuz derecede cömert davranmanın bir zaran yoktu!.."

Sahiden de öyle olmuştu! Kısa süre sonra "acil işleri"nin darbe hazırlığı olduğu ortaya çıkar ve tüm cömertlikler çöp tenekesine gider.

Tekrar lavabolann kınlması olayına dönersek...

Arkadaşları hücreden çıkarma olayında öyle bir anlaşma yapmak doğru muydu? Öyle bir anlaşma yapıldıktan sonra da devrimci insanların verdiği sözden cayması ve "ödemeyeceğiz" şeklinde rest çekmesi uygun olur muydu?

Bu sorulara olumlu yanıt veremedim, bana tutarsız bir davranış gibi geldi. Doğrusu öyle bir anlaşma yapılmamalıydı, çünkü saldın gerekçesi olmayacak bir şey yüzünden altmış kişilik bir koğuşa şiddet uygulamak, hepsini hücrelere atmak ve orada da tek tek çıkartıp vahşice dövmekle idare zaten yeterince hak-hukuk ihlali yapmış ve suç işlemiştir. O şiddet karşısında insanların öfkeye kapılması ve kendilerini korumak amacıyla bazı şeyleri tahrip etmesi idarenin saldınsına karşı insani bir tepkidir, asıl kusur buna yol açan idarenindir. Tahribatın tazmin edilmesini kabul etmek, kabahatin idarede değil de şiddete uğrayanlarda olduğunu kabul etmek anlamına gelir ki, bu doğru değil. Nitekim aynı durum 33. koğuşta Dörtler olayı sırasında da olmuş, ama savcı bile tutsakların suçlanmasını reddetmişti. Bu bakımdan öyle bir anlaşma yapılmamalıydı, ama yapılınca da Ruşen Aslan'ın "verdiğimiz sözü tutmalıyız" tavrı doğruydu. Gerçi faşizmin saldın için sonsuz bahaneleri var, lavabo olmasa başka bir gerekçe bulacağı elbette kesindir, fakat

prensip olarak onlara manevi üstünlük sağlayacak kozlar vermekten kaçınmak gerekirdi. Nitekim bu yalnızca idareyi gereksiz yere kışkırtıp bilemekle kalmaz kendi saflanmızı da bozar ve güvensizliğe iter; tam da öyle olmuş. Aynca direnişe katılmayan grupların temsilcilerini "sus, geveze" gibi sözlerle aşağılayıp azarlamak da doğru bir davranış değildi. İnsanlar farklı düşünebilir, bazı direnişlere katılmayabilirler; yapılması gereken şey onların onurunu inciterek azarlamak değil, onlara da değer vererek direnişe kazanmaktı. Gruplar arası ilişkilerde, yönetim ve diğer resmi görüşmelerde sivri dilli insanlan değil, ağırbaşlı, dikkatli, bilinçli ve aynı zamanda kararlı, muhatapları üzerinde saygı uyandıran kimseleri görevlendirmek gerekiyor.

Lavaboların kırılması olayı 5 No'luda çok kötü işlerin gerekçesi oldu. En başta hücrelerin o bölümünde, idare bu kınk lavabo parçalarına yeni materyaller ekleyerek tuvalet deliklerini tıkamak suretiyle koca bir pislik göleti yaratarak müthiş bir işkence ortamı sağlamak için yararlanmıştı. Aynca hem üstlerini ve personelini tutsaklar aleyhine etkilemek, hem de o dönem ve daha sonraki süreçlerde tutsaklara saldın için manevi dayanak olarak kullanmıştı. 17 Aralık 1981'de tutuklanıp bu cezaevine getirildiğimizde 35 yoldaşımla birlikte uğradığımız vahşi işkencenin bir gerekçesi de bu lavaboların yoldaşlarımız tarafından kınlmasıydı.

Bu lavabo kırma olayının bu şekilde kullanılabilmesi herhalde sadece bu işkenceci şeytanların aklına gelebilecek bir alçaklıktı. "Biliyor musun bu gölet senin TİKKO'cu piçlerin marifetidir. Lavabolan kırıp tuvaletleri tıkadılar!.. Cennet suyu değil mi, ne güzel!.. Size içirtirim bunun hepsini size, bitene kadar!" demişti Esat Oktay Yıldıran. Hiçbir zaman bitmedi o iğrenç sıvı, hem tutsakların dışkı, idrar ve balgamları hem de ara koridorlar yıkanırken yüzlerce ayağın bıraktığı kir ve deterjan karışımından oluşan pis, siyah bulamacı buraya süpürerek sürekli çoğalttılar. İstisnasız bütün tutsaklar, kimisi defalarca olmak üzere bu gölette insafsız işkencelere tabi tutuldu. Beş altı ay kadar bana da mekânlık eden bu hücre bölümü çok sayıda insanlık dışı

öyküye konu olmuştur.

Böylece TKP–ML tutsaklarına yönelen bu saldın ve kararlı karşı koyuş olayı, 5 No'lu'nun tarihine ilk olay olarak böyle bir hatıra bırakarak kayda geçer.

12 Eylül Darbesiyle Ordudaki En Azgın Faşist İşkenceciler İşbaşında!

11 Eylül 1980'de karanlık basınca tutsaklar tatlı hülyalarla yataklarına çekildiler.

Hepsi değil, kitap okumayı, gecenin sessizliğinde hayal kurmayı, sessizce küçük el radyolarından haber kanallarını yoklamayı, haber ve müzik dinlemeyi yeğleyenler de vardı. Tutsakların ezici çoğunluğu genç insanlardı, henüz hayattan öyle çok alacağı vardı ki, akılları hep dışarda, özlemini duydukları şeylerdeydi. Çoğu zaman geç saatlere kadar uyuyamazlardı, ancak sabaha bir–iki saat kala biraz uyurlar, sonra "haydi kahvaltıya" komutu verilince aç kalmamak için yataktan fırlar, gözleri uykusuzluktan kanlanmış ve şişmiş olarak sofraya otururlardı. Mahpusluk zor zanaattı velhasıl. Yaşlılar için farklı, gençler için farklı nedenlerle. İnsanız ya, hani uzaya fırlamaya hazır her şeyi öğrenip hükmetmek isteyen ol acayip canlıyız ya, sığdırılamaz böyle dört duvar arasına. Hele haksız biçimde konulmuş devrimci insanlarsa bunlar, aydınlarsa, dünyada ne olup bittiğini hep özenle izleyip insanlık adına kaygı taşıyanlarsa mahpusluk daha bir zor ve feci gelir! Bilindiği kadarıyla hapishane denen şeyi sadece akıllı yaratıklar kullanır, onların buluşudur bu melanet şey. Neden? Çünkü düşünen aklı kapatmak için! Ya ne garip şeydir, hem düşünme yetinle tanrının en aziz varlığı olduğunla övünedur, hem de akıl hüner gösterdikçe kapat içeriye, vur, işkence et, parçala, gebert! Niye?

Bizim genç delikanlı Ahmet Kesikkulak, okumuş, dirsek çürütmüş "abe"lerine baktıkça hem hayıflanır, hem de bunları düşünür. Henüz 17 yaşında bir çocuktur aslında, anne özlemi, baba özlemi, eğer varsa ki mutlaka vardır güzel bir kıza kavuşma özlemi bizim Ahmet'i uyutmaz. Radyo kulağında haber din–

ler. Diyarbakır radyosunu dinlemeyi de seviyor. Birden radyoda bir sessizlik olur, sonra acayip marşlar ve borazanlar öter, sonra "dikkat dikkat" diye bir uyan anonsu duyulur, ardından da sert, ürkütücü bir konuşma başlar! Kimdir bunlar, ne konuşuyorlar diye Ahmet iyice kulak verir. Hiç "darbe" lafı geçmediği için Ahmet'in fazla dikkatini çekmez, bir operasyon haberi olduğunu düşünür. Biraz sonra yine aynı sessizlik, sonra yine marş sesleri ve işte yine o konuşma:

"…. Emirle, emir komuta zinciri içinde yönetime el konulmuştur!"

El koymak ne demek; Ahmet bunu biliyor, hani kirveler "halk adına el koyduk" diyorlar ya onun gibi bir şey olmalı, yani açıkçası silah zoru ile yönetimi gasp etmek demektir! Yoksa kirvelerin söylediği gibi "darbe" mi bu! Evet evet, belki odur! Ama yine de radyo spikerlerinin "ihtilal" lafı bu olağanüstü haberin simgesi olarak aklında kalır. Hemen hâlâ uyumakta olan Kamber hocanın yatağına koşar, onu ırgalar; "Hoca abe Hoca abe kalk, herhal ihtilal oldi!" der.

Aynı anda bütün cezaevi ayaktadır artık. Herkes bir yandan haberlere kitlenmişken bir yandan da darbenin cezaevlerine nasıl yansıyacağını ve neler olacağını düşünür. Tutsaklar büyük bir tedirginlik ve saldın beklentisi içinde koğuşlarında kendi aralarında harıl harıl konuşuyor, nasıl bir tavır takınmak gerektiğine dair haberleşmeye çalışıyorlar. Koridorlardaki her hareketlilik ve sese pürdikkat kesilen tutsaklar hemen kapı ve mazgal deliklerine üşüşüp ne olup bittiğini anlamaya çalışıyorlar.

O sırada 21. koğuşta kalan Abdullah Delibalta 12 Eylül sabahını şöyle anlatıyor:

"12 Eylül günü akşamı sayım istediler. Mazgalı açarak 'Sayım düzeni alın' dediler. Almadık. Asker kasaturayla içeri girmişti, benim sakalıma sürerek 'Bu sakalı görmeyelim' dediler. Onlar çıktıktan sonra bazı koğuşlardan sesler yükseldi, slogan sesleri gelmeye başladı. Bazı koğuşlar sayımı kabul etmemişti anlaşılan."

12 Eylül Darbesi'nin olduğu gün PKK'lilerin önemli bir bölümü hala Eski Askeri Cezaevi'ndedir; oradaki üç koğuşun üçü de tamamen PKK'lilerle doludur. Bir bölümü de 5 No'ludadır. Saat 12'ye doğru PKK koğuşlarına giden gardiyanlar listedeki isimleri okur ve "Hazırlanın idareye gideceksiniz" diyerek onların kadrolarını toplarlar. Topluca sinema salonuna götürüp orda hazırlanmış masalara oturturlar ve cuntanın gönderdiği test kâğıtlarını doldurmalarını isterler. Toplantıya 2 yarbay, 2 binbaşı ve elleri telsizli 2 yüzbaşı katılır. PKK'den Mehmet Hayri Durmuş, Mazlum Doğan, Kemal Pir, Ferhat Kurtay, Selim Çürükkaya, kadınlar koğuşundan insanlar ve başkaları var. Tombul yapılı gözlüklü yeni bir Yarbay, "Kimse adını yazmasın" diye açıklamalarda bulunarak "başlayın!" komutu verir.

Test kağıdında yer alan sorulardan hatırlanan bazıları şöyledir:

• En çok hangi yazarı seversiniz?

a) Uğur Mumcu, **b)** Rauf Tamer, **c)** Gorki, **d)** Necip Fazıl Kısakürek.

• Türkiye bugün hangi rejimle idare edilmektedir?

a) Monarşi, **b)** Demokrasi, **c)** Faşizm, **d)** Askeri diktatörlük.

• Örgüt üyesi olmanıza neden olan etkenler bunlardan hangisidir?

a) Arkadaşlarım, **b)** Kitaplar, **c)** Yoksulluk, **d)** Ailevi sorunlar.

Aslında sıradan sempatizanlara göre hazırlandığı anlaşılan bu testi, kendilerine aptalca gelecek kültürlü, politik üniversiteli kadrolara doldurtmaları ilginçtir. PKK'liler işi biraz da matrağa alarak testi doldurur ve koğuşlarına geri götürülürler.

Öğleden sonra 15. koğuşta Mazlum Doğan'la satranç oynamakta olan Mehmet Hayri Durmuş yeniden idareye çağırılır. Hayri bu kez her ihtimali düşünerek üstüne ceketini ve yanına sigarasını da alır. Bir daha dönmeme olasılığını düşünür ve arkadaşlarına "hoşça kalın" diyerek koğuştan çıkar. Koridorda bir süre bekletildikten sonra küçük bir odaya alınır ve orada bekleyen bir yüzbaşıyla karşılaşır. Yüzbaşı yerinden kalkarak;

"Hayri, Kolordu'dan buraya kamera göndermişler. Seninle röportaj yapmak istiyorlar; örgütünüzün amacını soracaklar. Kürdistan sözcüğü yerine Doğu ve Güneydoğu sözcüğünü kullanman kaydıyla iki buçuk dakika ne istersen konuşabilirsin" der.

Hayri Kürdistan sözcüğünü kullanmama şartını kabul etmez ve "olmaz" der.

Yüzbaşı;

"Emir üstten, Kürdistan kelimesini kullanmayacaksın, ama konuşacaksın da!" şeklinde tehdit eder. Ardından da gardiyanları çağırarak onu içi boş, ranzası ve yatağı olmayan bir koğuşa tek başına attırır.

Hayri Durmuş, akşamleyin tek başına atıldığı boş koğuştan uykusuz ve yorgun olarak sabah 7'de yeniden alınarak idareye götürülür. Önceki akşam yüzbaşıyla görüştükleri odada bu kez Mazlum Doğan, Muzaffer Ayata, Yıldırım Merkit, Celalettin Delibaş ve birkaç kişi daha var. Meğer dün akşam Hayri'ye dayattıkları kameraya konuşma mizansenini onlara da yapmışlar. Bu buluşmada "Kürdistan sözcüğünü kullanmama" şartı kaldırılınca PKK kadrolarını birer birer özel olarak düzenlenmiş odada kameranın karşısına oturturlar. Hepsi kendi aralarında kararlaştırdıkları gibi Kürdistan'dan, özgürlükten ve örgütlerinin amaçlarından söz ederler. Koğuşlarına geri götürüldüklerinde durumu tüm cezaevine duyururlar ve herkes televizyonların karşısına dizilerek bu çekimlerin yayınlanmasını bekler. Ana haber bültenlerinde bu yayını bekleme saflığı sonraki günlerde de sürüp gider, fakat hiçbir zaman yayımlanmaz.

Evet, böyle bir dönemde cuntanın farklı amaçlarla tezgâhladığı bir oyunu fark edememeleri ve hâlâ bunu "örgüt propagandası yapma fırsatı" saymaları ilginçtir.

Eylül ayı boyunca Haydar Aslan'ın dövülmesi ve PKK'lilere yapılan bu el-ense yoklamasından başka dikkate değer şiddet olayları yaşanmaz. Ekim'de de henüz ciddi bir saldırı yoktur.

14 Eylül ve sonrasında yakalanan İbrahim Ekinci, Ramazan

Kılavuz ve Hasan Özgül de 14-15 Ekim 1980'de tutuklanarak 5 No'luya gelir. İbrahim Ekinci, "Ben gittiğimde dua, sayım verme, komut gibi şeyler yoktu. Aslında bu kurallar esas olarak 1981'in başından itibaren dayatıldı" diyor.

Fakat Kasım'da şiddet politikası hızla tırmanır. Her şey dayak atma ve kısıtlama için bir bahane olur.

TKP-ML tutsaklarının koğuşu ilk ezilmesi gereken baş hedeflerden biridir. Haydar Aslan'ın dövülmesi olayından sonra koğuştan adam vermeme kararı alınmıştır. Bu kez gardiyan "Hazırlan, idareye gideceksin" diye Ayhan Uzala'nın adını okur. İdarenin niye çağırdığı bellidir, götürüp dövecekler! Rest çekilir ve Ayhan verilmez. Bunun üzerine koğuştaki tüm tutsaklar dövülerek havalandırmaya çıkartılır ve meydan işkencesiyle adeta linç edilirler. Ayhan'ı da götürüp sopa ve coplarla iyice hırpaladıktan sonra getirip koğuş kapısından içeri atarlar.

Bu haber tüm cezaevinde hızla yayılır ve herkes saldırı beklentisi içinde teyakkuza geçer. Ertesi günler ve ondan sonraki günler PKK ve diğer grupların koğuşları da benzer saldırılara uğrar. Tabii şimdilik esas saldırı gerekçesi sayım sırasında sıraya dizilmemek ve askeri usulle sayı saymamaktı. Artık operasyonel saldırılar başlamıştır.

İdam Edilen Necdet Adalı İçin Eylem

Ortalığın sayım vb. gerekçelerle barut gibi olduğu bir sırada Necdet Adalı'nın idam haberi yayılır. 8 Ekim 1981'de Abdullah Çatlı'nın tetikçilerinden bir dizi devrimciyi katleden faşist Mustafa Pehlivanoğlu ile aynı gün Mamak Askeri Cezaevi'nde idam edildiler. Faşist Pehlivanoğlu, işlediği cinayetleri itiraf etmiş, kullanıldığını ima ederek nedamet dilemişti.

Necdet Adalı, 1958 doğumluydu. Ankara Yıldırım Beyazıt Lisesi'nde 19 yaşında bir öğrenciyken, Ankara İsmetpaşa'da bir kahvehanenin taranması olayıyla ilgili sanılarak 1977'de tutuklanır ve Ulucanlar Cezaevi'ne konulur. Tutuklu bulunduğu sırada yanındaki arkadaşları firar ettiği halde o "Nasıl olsa suçsuzluğum anlaşılacak" diyerek eyleme iştirak etmez. Çün-

kü suçsuz olduğundan ve serbest bırakılacağından çok emindir. Kendisini yargılayan mahkemenin başkanı Albay Hamdi Sevinç de Necdet Adalı'nın masum olduğuna kuvvetle inandığı için idam kararına şerh düşer. Ne var ki yönetimdeki zalim cunta beşlisi için önemli olan suç değil kurbandır, korku salmaktır, bu delikanlının suçsuz olma ihtimali onları zerre kadar ilgilendirmezdi. Tez elden birini sallandırmalı ki kimse postunda kıpırdamaya kalkmasın!

Necdet Adalı, bu minval üzere cuntanın "önceden tasarlanmış, düşünülmüş ve hukuki kılıfı uydurulmuş ilk cinayeti" olarak tarihe geçer. 22 yaşındayken, 8 Ekim 1980'de Ankara Ulucanlar Cezaevi'nde asılarak idam edilir. Sonradan suçlandığı eylemin asıl failleri yakalandı ama Necdet Adalı artık bir daha geri gelmeyecekti. Ölümünün ardından ondan bize Nevzat Çelik'in yazdığı ve Ahmet Kaya'nın seslendirdiği o ünlü "Şafak Türküsü" kaldı.

Necdet, Kurtuluş Hareketi'nden Dev-Lis üyesiydi. O'nun idamını herkes gibi Diyarbakır 5 No'lu'nun 20. koğuşunda tutuklu bulunan yoldaşları da televizyon haberlerinden öğrendiler ve diğer gruplara bir protesto eyleminde bulunmayı önerdiler. Ertesi gün devrimci tutsaklar saygı duruşu ve bir günlük açlık grevi kararı alarak dilekçeyle idareye bildirdiler. Cezaevi idaresi kalabalık bir ekiple Kurtuluş grubunun 20. koğuşu ile Mustafa Karasuların kaldığı 21. koğuşu "arama" bahanesiyle basarak tutsaklara ait her şeyi tahrip eder, yırtar, birbirine katar, bazı şeylere de el koyar.

Gestapo Mevlut Akkoyunlu Dönemi

Darbeciler yönetime el koyunca tüm askeri cezaevlerindeki yönetim kadrosunu değiştirirler. Orduda ne kadar azgın faşist katil varsa bu alana kaydırılır. Bunlar Özel Harp Dairesi'nin tedrisatından geçmiş tam bir karşı-devrim militanlarıydı. Zaten o sırada Diyarbakır 7. Kolordu Komutanı olan Korgeneral Kemal Yamak da bu ÖHD'nin ünlülerindendir ve bu kolorduya özel bir amaçla atanmıştır. 1971-1974'te Özel

Harp Dairesi Başkanlığı yapan Yamak, Kıbrıs Harekâtı'nın gizli planlarını yürüten özel operasyon subayıydı. 1967–1971'de Özel Harp Dairesi'nde kurmay başkanıydı. En yetkili makama böyle bir generalin atanması Diyarbakır'daki operasyon, sorgulama ve cezaevlerinde bu çetelerin bir araya toplanmasını ve suç ortaklığını kolaylaştırıyordu; suç işler, aralarında kapatır giderlerdi. Kuşkusuz bu çetenin sivil ve asker elemanları mahkemelere de yerleştirilmişti. Böylece her türlü insanlık suçunu örtebilir, dışarıya sır vermez tam bir karanlık çete tezgâhı kurulmuş olur. Darbe öncesi yaygınlaşan faşist terör ve katliamların bunlar tarafından planlanıp yürütüldüğü zaten biliniyordu. Şimdi aynı kontra subaylarının bir bölümü operasyon ve sorgulama alanında kullanılırken, bir bölümü de cezaevlerinde konumlandırılmıştı. Devletin en tanınmış işkencecileri İbrahim Şahin, Mehmet Ağar gibi adamların bölgede fink atığını düşünürseniz vaziyet kolayca anlaşılır.

Bu ekipten 5 No'luya ilk atanan kişi, "Ortadoğu'nun en gaddar askeri" olduğunu övünerek söyleyen Hava Başçavuş Mevlut Akkoyunlu'dur. Nazi Gestapo subaylarını aratmayan bu Havacı Başçavuş, tutsakların önemli bir bölümü 5 No'luya nakledildikten bir süre sonra Eski Askeri Cezaevinde görevlendirilmiş, Kasım 1980'de de 5 No'luya gelmişti. Aynı anda gardiyanlar da artık gelişigüzel değil, birliklerinden özel olarak seçiliyorlardı. Bu olayı bizzat seçilenlerden Kambur Çavuş kendisi anlatmıştı.

Kambur'dan söz etmişken, bu tür gardiyanların olduğunu da belirtmeliyim.

5 No'luya gelişini anlatan, kimliğinin yere düşmesi sonucu asıl adının Hasan Bayram olduğunu sandığım Sivaslı "Kambur Çavuş" adlı askerin Kemal'e anlattığına göre, cezaevindeki bu kontra subayları Kolordudaki askeri birliklere gidip içtima halindeki erlere "Komünistlere ve bölücülere karşı cezaevinde görev yapmak isteyen, milliyetçi, vatanperver Türk evlatları, daşşaklı askerler bir adım öne çıksın!" derlermiş, öne çıkanlardan gözüne kestirdiklerini cezaevi birliğine tayin ettirirlermiş.

Bu askeri ritüel sırasında Esat bizzat bulunur ve gardiyanlık yapacak erleri kendisi özenle seçermiş. Kambur Çavuş, Kemal'e "Ben onların dediği gibi bir adam değildim, ama operasyonlara katılıp tehlikeye atılmaktansa cezaevine gider rahat ederim diye geldim" dermiş. Gerçekten de ilk geldiğinde tutsaklara dayak atmayı reddettiğinden dolayı idareyle-hücre arasındaki koridorda pes ettirilene kadar "yat-sürün-kalk" yaptırılarak kendisine vahşice işkence yapılmış ve en sonunda, "Tamam, dediğinizi yaparım" diyerek ayağa kalkmış, eline verilen kazma sapıyla 35. koğuş hücrelerindeki tutsaklara amansızca girişmiş, hıncını onlardan çıkartmıştı.

Kemal Pir, "O gün onun bize attığı sopa hiçbir zaman atılmadı, bizi mahvetti" demişti. Gerçekten bu asker fırsat buldukça gizliden bazılarımıza tolerans göstermeye çalışırdı. Bir ara aşırı yorgunluk, uykusuzluk ve işkence sonucu fena halde halsiz ve hasta düşmüştüm, ayakta duramıyordum. Hastalanmayı işkence aracına dönüştürdüklerini bildiğimden, halimi gizliyordum. Üçüncü katın 1. hücresinde tek başımayım. Dayanamayınca sekiye oturdum ve bu asker kata girip beni "suçüstü" yakaladı. Böyle hallerde bütün gardiyanlar insanın başına üşüşür öldüresiye döver galiz hakaretlerde bulunur, ayrıca aç bırakma, sürekli ayakta tutma (bunu hücre önündeki kapı mazgal demirlerine bağlayarak yaparlardı) gibi cezalarla da cezalandırırlardı; öyle yapmadı, etrafını kontrol ettikten sonra bana eğilerek, fısıltıyla, "Sakın başkaları görmesin seni mahvederler, dikkat et!" demiş ve gitmişti.

Kambur'a benzer başkalarına da tanık olduk. Trakyalı olduğunu tahmin ettiğimiz "Uzun" diye bir gardiyan vardı, o da bu işi tiksinti duyarak mecburiyetten yapan biriydi. Dayak fasılları geçildiğinde, 4. kata koşarak bize kendisi numaradan vurur, kendince biz üst kattakileri azgın işkencecilerin şerrine bırakmamaya çalışırdı. Özellikle Kemal'le ikimize gizli gizli bir yakınlık duyardı. 35'e MHP'nin Bozova Belediye Başkanı Mustafa Arusoğlu getirildiğinde, ona, kendisi "pis faşist" diye kötü bir dayak attı. Ardından bizim hücrenin önüne çıkarak,

"İyi yaptım değil mi, faşistin teki!" dedi övünme havası içinde. Bizden hoşnutluk ve onay beklerken, "Yapmamalıydın, yanlış oldu, üzüldük, yaşlı bir adama bu yapılmaz, siyasi düşüncesi ne olursa olsun, sana yakışmadı" dediğimizde hayrete düşmüş, şaşkınlık geçirmişti. Bu olaydan sonra Uzun, Arusoğlu'na karşı gazabını göstermekten kaçındı. Arusoğlu'yla bir diyaloğunda "Lan ibne bak bunlar sana vurmamı istemiyorlar, artık benden torpillisin, sen olsan solcuları öldürün dersin alimallah, öyle değil mi?" demişti. Arusoğlu bu değişikliğin bizden kaynaklandığını böylece hissetmişti ve bir yüz yüze gelme anımızda minnet duygusuyla çaktırmadan başıyla selam vermişti.

İşte bütün özel seçme çabalarına karşın yine de çok nadiren de olsa böyle insan evladı askerlerle karşılaşabiliyorduk. Elbette bu istisnaların dışında ezici çoğunluğu azgın faşist ve gericiydi, kimisi resmen devrimcilerden öç almak için cezaevine gelmiş faşistlerdi ve büyük ihtimalle hâlâ dışardaki şefleriyle temas halindeydiler ve onlar tarafından da kimi tutsaklara karşı özel olarak yönlendirilmekteydiler. Bunların bazılarına ilerde yeri geldiğinde yine değineceğim.

Havacı Başçavuş Mevlut Akkoyunlu 5 No'luya gelir gelmez, ardı ardına saldırılar düzenledi. Saç-sakal kestirmek, sayımda ayağa kaldırmak gibi Batı'daki cezaevlerinde zorla uygulanmaya konulan kurallarla işe başlanmıştı. Kurallara uymayan tutsaklar kan revan içinde bırakılır, saçları zorla makineyle çirkin biçimde "tren yolu" yapılarak kesilir ve hâlâ direnenler olursa hücrelere atılırdı. Aynı uygulamalar yeni nakledilenlere de uygulanıyordu. Artık 5 No'luya yeni getirilen hiç kimse dayaktan geçirilmeden, kurallara boyun eğdirilmeden ve hücrelerde iyice sindirilmeden koğuşlara dağıtılmıyordu. Bu sırada 1500 civarında olan tutsak sayısı her gün yeni getirilenlerle kısa sürede birkaç bine ulaşmış, yine yer darlığı başgöstermişti. Bu operasyonlarda kurallara uymayı reddeden TKP-ML tutsakları da birlikte kaldıkları diğer devrimci örgütlerden tutsaklarla birlikte havalandırmaya alınıp vahşice ağır işkenceden geçirildikten sonra hücrelere konulurlar. Yeni yeni tutuklananlar da

oraya konulunca hücrelerdeki tutsak sayısı iyice artar. Artık her hücrede en az 8–10 kişi bulunmaktadır. Bu arada vahşet karşısında dökülmeler de baş gösterir. Zaten daha ilk saldırılarda bazı gevşek siyasi gruplar teslim olmuş, kurallara uymaya başlamışlardı. Yılgınlığa düşmüş radikal direnişçi gruplardan bazı insanlar da onlara katılınca cezaevinde fiilen ikili bir statü ortaya çıkar; direnenler ve direnmeyenler. Direnenlerin sayısı azaldıkça üzerlerindeki vahşet daha dayanılmaz bir hâl alır. Artık direnenlerin nerdeyse tümü hücrelerdedir, koğuşlarda çok az direnişçi kalmıştır. Hücre blokunun her ikisi de tıka basa doldurulmuş, sayı 700'e ulaşmıştı. Bu, hücre başına 10 kişi düştüğü anlamına gelir. Ancak öyle onar onar koymuyorlar, bazı hücreleri boş bırakırken kimisine işkence olsun diye 40 kişiye varana değin tıkıştırarak üzerlerine hücre kapılarını presleyip kilitliyorlar, aç bırakıyor ve üstlerine hortumla su sıkıyorlar. Bu, o dönem uygulanan en insafsız, en zalimane işkencelerden biridir.

Aralık sonlarına doğru fiziki direniş büyük ölçüde kırılıyor ve yeni eylem türleri üzerinde tutsaklar arasında tartışma başlıyor. DDKD, Özgürlük Yolu, KUK, Rızgari ve TKP cephesi, "Direnişin işkenceyi tırmandırmaktan başka başarı şansı yok" diyerek eylem fikrinden uzak durmayı yeğlerler. PKK, TKP-ML, KAWA, Kurtuluş, HK, DY, Ala Rızgari ve az sayıdaki diğer devrimci gruplar 8 günlük Açlık Grevi kararı alırlar. Hücrelerde ve koğuşlarda 400 civarında insan katılır. Koğuşlarda açlık grevine katılanlar da hücrelere konuluyor. Açlık grevi idareye "işkence ve baskılar durduruluncaya kadar" diye bildirildiği halde, aslında 8 günlük olarak kararlaştırılmıştır. Saklı tutulan bu iç karar PKK'lilerin kendi aralarındaki bir yazışma esnasında yakalanan notla idarece bilinir olunca idare üzerindeki yaptırımcı etkisi kalmaz. Bütün açlık grevi boyunca işkence hız kesmez, tersine daha da artarak sürer. Bu vahşet karşısında yeni dökülmeler baş gösterir, grevin üçüncü, beşinci günlerinde bırakanlar olur. Süresi belli ve kararlılık göstermeyen direniş idareyi daha da azdırır. Sonuçta açlık grevi 4 gün daha

uzatılarak 12. gününde hiçbir kazanım elde edilmeden sona erdirilir.

Açlık grevinin bir anlaşma olmaksızın bitirilmesi ve işkencenin devam etmesi halinde başka eylem planlarının da düşünülüp devreye sokulmaması bir şaşkınlık, belirsizlik, çaresizlik ve bozgun havası yaratmıştır. Darbeciler bu fırsattan yararlanarak şiddetin dozunu iyice arttırırlar, öngörülen faşist disiplin kurallarını ağır işkence ve şiddet altında uygulamaya hız verirler. Artık cezaevindeki tutsakların büyük çoğunluğu yemek duası okumakta, sayım sırasında içtimaya girip sayım vermekte, avukat ve ziyaretçi görüşmelerine veya mahkemeye "nizami yürüyüşle" gidip-gelinmekte, saç-sakal sorunu ise fiilen idarenin istediği biçimde sonuçlanmış olmaktadır. Zaten direnenlerin büyük kitlesinin bulunduğu "boklu hücreler" (37) bölümünde, hücreden çıkartılıp işkenceye uğramaktansa, 'dayak vaziyeti al' denildiğinde ellerini uzatması da, aslında direnişin esas olarak kırıldığı anlamına geliyor ve onu doğal olarak diğerleri izlemiş görünüyor. Bu aşamada direnenlerin sayısı görece daha az olmasına karşın 35'te henüz eller uzatılmıyor, fakat birbirleriyle haberleşemedikleri için 37'dekiler bunu bilmiyor ve el uzatıyorlar. Gerçi orda da direnişi bırakanlar çoktur ve onları orta katlarda tutmaktalar. Buna karşılık koğuşlarda da hâlâ az da olsa direnenler var, fakat hücrelerin kapasitesi dolduğu ve direniş de önemli ölçüde kırıldığı için artık hücrelere atmıyorlar, tersine hücrelerdeki direnişçilerin bir bölümünü koğuşlara dağıtarak onların arasında eritmeyi planlıyorlar.

Bu durum bütün ocak ve şubat ayları boyunca sürer. İnsanlık dışı, akla ziyan vahşet zoruyla direnci kırılmış, teslim alınmış mazlum halkın bu en yiğit evlatlarına bu kez artık insanlığıyla, izzetiyle, onuruyla oynamaya geliyor sıra. İhanet ve ölümden başka seçenek tanımayan bu alçaklık, ancak çok hain ve ruhsal dünyası iyice kararmış hasta kişilikler eliyle uygulanabilirdi. İşte böyle biri artık 5 No'luda işbaşındadır.

Ölüm Makinası Esat Oktay Yıldıran İşbaşında!

Kara Yüzbaşı Esat Oktay Yıldıran, 24 Şubat 1981'de efendisi Özel Harp Dairesi generali Kemal Yamak tarafından her türlü yetkiyle donatılmış olarak 5 No'lu cezaevine İç Güvenlik Amiri olarak görevlendirilir. 1974 Kıbrıs harekâtı sırasında özel harp (kirli savaş) subayı olarak Rum esirlere uyguladığı insanlık dışı vahşet sürecinde ruhsal ayarı iyice bozulmuş ve tam bir ölüm makinesine dönüşmüş bu iğrenç yaratık, şimdi de Kürt halkının esir düşmüş evlatlarına ve sosyalistlere karşı son kez kullanılmaktaydı. Her burjuva ordusu ve devletinde böyle süprüntü unsurlar bolca vardır ve bu insan müsveddesi paçavraları sadece kirli işlerde kullanır ve sonra da bir tarafa fırlatıp atarlar. Aslında her biri ordunun pis işlerde harcanabilir sayılan marjinal birer zavallıdırlar.

Esat, 22 Ekim 1988 tarihinde, güneşli bir öğlen sonrasında İstanbul Kısıklı'da belediye otobüsü içinde, işkencesine maruz kalan bir Kürt militan tarafından kafasına sıkılan üç kurşunla öldürüldü. Kürt militan, tetiği çekmeden önce ona, 1982 Eylül'ünde benim de katıldığım cezaevindeki ölüm orucu eyleminde yaşamını yitiren "Laz Kemal"in (Kemal Pir) selamını iletmeyi de unutmaz. (Bu eylemin, sonradan kontralaşan Alaattin Kanat tarafından gerçekleştirildiği basına yansımıştı, oysa bu doğru değildi, eylem sonradan PKK ile ilişkilerini kesen ancak ismi açıklanmayan başka biri tarafından yapılmıştı).

İnsanlık düşmanı faşizmin bu pis aleti cehennemi boyladığı haberini tutsaklara duyurduğumda sevinç çığlığına yol açmıştı. Böyle bir zalimin yok edilmesi o dönemki cezaevi personeli tarafından bile nasıl memnuniyetle karşılandığına bizzat tanık oldum. Ne var ki her biri bir dağ parçası olan onlarca yiğit devrimcinin ölümüne ve yüzlercesinin sakatlanmasına yol açan Esat'ın bu ölümü kimsenin yüreğini rahatlatamadı, çünkü pis cismi onların tekinin tırnağını bile karşılayacak değerde değildi. Ve o güzel atlarına binip giden güzel insanların hiçbiri bir daha geri gelmeyecekti artık...

Esat, 24 Şubat 1981'de 5 No'luya tantanalı bir giriş yapar. Derlediği faşist unsurlardan müteşekkil seçme kadrosuna ara koridorlarda askeri marşlar söyleterek ırkçı çığlıklar attırır, lümpen ve argo konuşmalar yaptırır, korku salma çabasıdır bu. Sonra Napolyon edasında askeri kıyafetiyle koğuşları "ziyaret" eder. İlkin kadınlar koğuşuna uğrar ve nasıl iğrenç bir kişi olduğunu onlara duyurur, sonra hücredekilere gider. Ölüm ve ihanetten başka bir seçenek bulunmadığını kanlı dişlerini göstererek tıslar ve sadece 2 günlük süre tanıdığını bildirir. Kendi vahşetine oldukça iyi ortam hazırlamış olan Gestapo'yu da yeni ekibinde konumlandırmıştır. 5 No'lu yaman ikilisinin yeni müdürü ise artık Binbaşı Alaattin Bayar'dır. Ben cezaevine geldiğimde bu üçlüden Binbaşı Alaattin Bayar yoktu, onun yerine Binbaşı Birol Şen atanmıştı.

Herkesin uymasını, uymayanların "uydurulacağını" söylediği "kurallar" tüm koğuşlann kapılarına yazılarak yapıştırılır. "13/1 No'lu Talimatname" diye adlandırılan bu yazının özeti şöyledir:

"... Koğuşlarda komün kurulmayacak. İstekler, asker gibi, 'komutanlık önüne' başlığı atılarak yazılacak. Koğuşlarda, havalandırmalarda diğer koğuşlarla konuşulmayacak. Er dahil her kademeden askere 'komutanım' denilip, karşısında ön iliklenip hazır olda durulacak. Gün aşırı sakal tıraşı yapılacak. 15 günde bir üç numara saç tıraşı yapılacak. Koğuşlarda türkü, marş söylenmeyecek. Sayım zamanı hazır olda durulacak; duvara yaslanılarak sayım verilecek. Gece saat 10.00'da yatılacak..."

Direnen tutsaklar onun bu tehdit ve şiddet gösterilerini, Kıbrıs'a dair palavralarını "Aptal bizi korkutacağını sanıyor!" diye alaylı bir tebessümle karşılasalar da aslında iş ciddiydi. Çünkü teslimiyet aşamasından ölüm ve ihanet sürecine intikali bu lümpen fiyakalı mahlûk yürütecektir. Hem de bunu öylesine acımasız bir soğukkanlılıkla yapacaktır ki ölümden ötesini düşünmenin artık mümkün olduğunu ilk kez bu cezaevinde dolaysız pratikle herkese düşündürebilecekti! İnsanoğluna

yaşanmamış olan şeyleri yaşatacaktı. Bir insanın, insanlığını tamamen yitirdiğinde nasıl iğrenç bir canavara dönüşebildiğini gösterecekti. Yeryüzündeki hiçbir yırtıcı etobur hayvanın insanın böylesinden daha korkunç bir canavar olamayacağını kanıtlayacaktı. Çünkü bildiğimiz kadarıyla insandan başka hiçbir hayvan işlerini düşünerek yapmaz. Sadece insandır ki düşünerek canavarlığı en üst boyuta çıkarabilme gücüne sahip olduğunu gösterebilecekti! Doğrusu Amerika ve NATO savaş aygıtının insandan nasıl canavarlar türetebildiğini bizzat yaşayarak öğrenecektik... Helal olsun "özgür dünya"ya, müthiş bir şeydi bu! Cahil, lümpen insanların eziyet ve işkence yapmadaki yaratıcılığı karşısında aydınlanmış aklın ürpererek dehşet ve şaşkınlık içinde kaldığına tanık olunacaktı orada.

Birkaç gün içinde insan aklının tasavvur edemeyeceği dehşette tezgah işlemeye başlar. Bütün cezaevi artık tahammülü imkânsız amansız işkence cenderesi içindedir. Fiziki ve manevi işkencenin bütün boyutlarıyla amansız bir zenginlik ve çeşitlilik kazandığı bir dönemdir artık. İnsanlık diye bir şey kalmış olsa orada ellerini yüzüne kapatarak utanç içinde ölecekti. "Hayır! Bu kadarı da olamaz, insan insana bunu yapamaz!" diyecekti. İnsana ait olan her şeyin, kendisine karşı bir eziyet, aşağılama ve yıkım aracı haline dönüşebildiği bu ortamda, insan insanlığından nasıl nefretle soyunmak istemez ki! İnsan olmak, devrimci olmak, yurtsever ve sosyalist olmak ne korkunç şeymiş meğer insan aklının alamayacağı, tasavvur edilebilir ve edilmez bütün zulmü hakkedecek kadar hem de!..

Elbette devrimciler dayatılan bu iki seçenekten başka üçüncü bir seçeneğin olduğunu gösterebilecekti, yeter ki ölümden ötesine cüret eden cesaret ve gözü pekliğe sahip olabilsinler. Bu cezaevinde yürekleri sol memelerinin altında aslan gibi kükreyen nice devrimci vardı. Böyle insanlar yenilebilirler, esir düşebilirler, yanlış bir hesap, kötü bir yanılgıya düşerek teslim de olabilirler, ama asla sol memelerinin altındaki aslan zaptedilemez, yeri geldiğinde göğüs kafeslerinden fırlayarak zalimleri şaşkına çevirebilir. O zaman hiçbir insafsız işkence ve ölüm

makinesinin onlara güç yettiremeyeceğini efendileri de görecekti, kendileri de...

Yenilgiyle Sonuçlanan İlk Büyük Ölüm Orucu

Yenilgiyle sonuçlanan ilk büyük ölüm orucunu anlatmaya geçmeden önce, bir spekülasyon üzerinde durmak isterim.

5 No'lu cezaevinin tarihini yazma sürecinde grupçu amaçla ortaya uydurma bir iddia atılmıştı. Güya direniş sürerken TKP-ML tutsakları ile Devrimci Yol, Halkın Kurtuluşu ve Kawacı'lar direnişi bırakıp kurallara uyarak koğuşlara gitmişler. Bu sav, daha sonra Selim Çürükkaya'nın "Diyarbakır Şafağı" adlı kitabında da yer aldı ve cezaevi hakkında yazılan ilk kitap olması nedeniyle dayanaktan yoksun bu uydurma gerçekmiş gibi öyle algılandı kaldı. Selim'in kitabında S.S.A adlı kendi arkadaşlarından bir kişiye dayandırarak Partizancılar hakkında yer alan manipülasyon ve uydurmalar bundan ibaret değil, sözde "işkenceye alıştırmak için" hortumla (sanki hücrede hortum varmış da!) birbirlerini dövmekten tutun başka saçmalıklar da yer alıyor. Daha sonra sözlü olarak özür mahiyetinde "Parti (PKK) bana öyle yaz dedi, öyle yazdım" dese de hiçbir zaman özeleştiri ve düzeltme gayretinde bulunmadı. Arkadaşları tarafından bile onaylanmayan diğer iddiaları üzerinde durmaya değmez, onları da bu kitabı onun yazdıklarıyla kıyaslayarak okuyucunun kendi takdirine bırakıyorum, fakat "İbrahim Kaypakkaya'nın kemiklerini sızlatıyorsunuz dedik buna karşın direnişi bırakıp gittiler" iddiası bizim açımızdan önemlidir, es geçemeyiz.

Ben o sırada henüz yakalanmadığım için durumu bilmiyorum ve araştırmak zorundaydım. 17 Aralık 1981'de tutuklanıp 35 yoldaşımla 5 No'lu'nun 37'deki hücrelerine konulduğumda her şey bitmişti, Esat'ın deyimiyle kurallara uymayan "tek bir sinek" bile kalmamıştı, vahşet tepe noktadaydı ve biz bunu boklu hücrede bütün dehşetiyle yaşadık.

1985'te bu söylentiyi ilk duyduğum andan itibaren "ateş olmayan yerde duman çıkmaz" halk düsturuna istinaden araş-

tırmaya başladım. Öyle ya biz cezaevine geldiğimizde bizimkiler neden hücrede yoktu? Fakat konuştuğum hiçbir arkadaş iddiayı doğrulamadı, hepsi "uydurma" olduğunu söylediler.

Tek ihtimal vardı: Mehmet Emin Tüysüz nedeniyle mi böyle bir söylenti çıktı acaba? Çünkü o 35'e getirildiğinde böyle bir çağrı almış, ama kurallara uyarak koğuşa gitmişti.

Tüysüz, Siverekli sıradan genç bir sempatizandır. Darbeden sonra örgütsüz, ilişkisiz biçimde bir süre Adana'da yakınlarının yanında saklandıktan sonra ailesinin baskısıyla 23 Aralık 1980'de teslim olur. 33 günlük sorgulaması tamamlanınca 27 Mart 1981'de Garabet Demirci ile birlikte tutuklanırlar. Garabet başka koğuşa götürülürken Tüysüz bizim davadan olmayan Ömer Horse ve diğer bir kişiyle birlikte 35. hücre bölümüne konulur. Tüysüz 2012'de bana dürüstçe, "Orda bizi direnişe çağırıyorlardı, fakat kurallara uydum ve 3-4 gün sonra koğuşa götürüldüm" dedi. Büyük ihtimalle olay bundan ibarettir. Şubat 1981'de sempatizan bir kişinin tavrını, bu cezaevinde ilk direnişi ortaya koymuş, direnişte Ali Sarıbal gibi ilk kayıplardan birini vermiş bir partiye maletmek ne kadar dürüstçedir?

TKP-ML diğer örgütler gibi 12 Eylül darbesinden hemen sonra öldürücü darbeler almış değildi, bu sürede İkinci Konferansını yapmış, toparlanmış faaliyetlerini sürdürüyordu. Bu bölgedeki ilk büyük darbeyi 1981 Eylül-Ekim döneminde aldı ve 5 No'luya 17 Aralık 1981'de getirilen en büyük grup bizdik. 17 Aralıktan önce bizim davadan 5 No'luda tutsak bulunanların sayısı 20-25 kişiyi geçmez, bunların çoğu da sıradan sempatizanlar veya gelişigüzel davaya eklenen halktan kimselerdir. Kurallara uymadıkları için hücrelere konulan sekiz civarında arkadaş var. Bunlardan Haydar Aslan, Kamber Akbalık, Müslüm Elma, Ayhan Uzala gibi arkadaşlar soruşturmada ifade vermedikleri için tahliye beklentisi içindeler ve Müslüm hariç diğerleri belirli aralıklarla zaten serbest bırakılırlar. Serbest bırakılanlardan Haydar Aslan, 24 Ocak 1981'de Hazro'nun Zoğbırin'ın Mecnefa bölgesinde yaşanan çatışmada İhsan Parçacı ile birlikte hayatını kaybetti. Hazro çatışmasında sağ

yakalanan Serdar Can, direniş büyük ölçüde ezildikten sonra cezaevine getirilir ve koğuşa verilir. Müslüm Elma da direniş içindeyken sık sık hücreden alınıp polis sorgulamasına götürülür ve daha sonra da "Dörtler"in kendini yaktığı 33. koğuşa konulur ve orada bu tarihi olaya tanıklık eder. İbrahim Ekinci ise direniş içinde 37'deki hücreden alınarak soruşturmaya götürülür ve geri getirildiğinde DDKD'lilerin bulunduğu 26'cı koğuşa verilir. Recep adlı bir arkadaş da 27 Aralık 1980'de tutuklandığında direkt 18.koğuşa konulur.

Bu sırada 8 kadar TKP-ML tutsağı birkaç HK'lı, DY'li ve Kawa'cıyla birlikte 37. hücre bölümündedir ve burada PKK'lilerle birlikte direniyorlar.

Direniş sürerken 5 Martı 6 Marta bağlayan gece 84 kişilik Elazığ PKK grubunu Elazığ'dan 5 No'luya getirirler. Bunlardan Hamili Yıldırım ve Şahin Dönmez'in de aralarında bulunduğu 9 kişiyi 35'teki hücrelere, Sakine Cansız'la Elif Kara'yı kadınlar için kullanılan özel işkence yerine, diğer 73 kişiyi de 37'nin 4. kat hücrelerine koyarlar. Elazığ PKK grubundan 37'deki hücrelere konulanlara şimdilik işkence yapmıyorlar, alt katlarda direnen yerli tutsaklara yapılan işkenceyi onlara izleterek yıldırmayı tercih ediyorlar. Fakat onların getirilmesiyle birlikte TKP-ML tutsakları da dahil büyük bir direnişçi grubunu koğuşlara dağıtıyorlar. Aynı zamanda aralarında 4-5 HK'lının da bulunduğu bir bölümünü de 37'den 35'e götürürler. TKP-ML tutsaklarından Kamber Akbalık, Tatlıcı, Remzi Şenioğlu ve Ahmet Kesikkulak gibi bazılarını Ferhat Kurtay gillerin de aralarında olduğu PKK'lilerle birlikte 33. koğuşa götürüyorlar (Antep soruşturmasından dönen Müslüm Elma'yı da bu koğuşa veriyorlar, mahkeme tahliye kararı verdiği halde serbest bırakılmıyor). İbrahim Ekinci, Ayhan Uzala, Abdullah Delibalta, Ali Sarıbal, Ramazan Kılavuz, Ali Elalmışgilleri ise 3 koğuşa koymuşlar, daha sonra Kamber Akbalık da bu koğuşa konulur ve Mart 1982'de oradan tahliye olur. 150 kişilik 3. koğuşta kurallara uymayan 20 kişi arasından 5-6 kişiyi yeniden hücreye (37) atarlar, bunların arasında Dev-Yol'cu Osman Lokum-

cu ile bizim davadan İbrahim Ekinci de var. Ekinci buradan DDKD'lilerin kaldığı 26. koğuşa verilir ve bir süre sonra oradan yeniden polis sorgusuna götürülür.

Görüldüğü gibi 37'den koğuşlara götürülme işi direnişi bırakmaktan dolayı değil, idarenin direnişi dağıtma amacına dönük kendi tasarrufudur. Aynı şey Ferhat Kurtay gibi önemli direnişçi PKK'liler için de geçerlidir, Ferhat için de sanki kendi ağzından çıkmış gibi gerçeğe uygun olmayan şeyler yazıldığını düşünüyorum. Çünkü Yıldınm Merkit'in itirafına kadar Farhat da tahliye beklentisi içinde olan bir devrimcidir.

Selim'in, "Esat Oktay Yıldıran gelir gelmez ikinci günü teslim olup gittiler" iddiası da doğru değil. Çünkü Esat 26 Şubat 1981'de göreve başlar, bu duruma göre bizim arkadaşların 27 Şubat'ta koğuşlara gitmiş olması gerekir. Oysa arkadaşları 6 veya 7 Mart'ta Elâzığ PKK grubu getirildikten sonra koğuşlara alıyorlar.

Yazık ki bu senaryoyu, anlatımlarında daha dürüst davranan Muzaffer Ayata da bir ölçüde Selim'in savını tekrarlıyor: "Partizan, HK ve Kawacı'lar da teslim olma kararı alıyorlar" diyor. Oysa o sırada her ikisi de 37'de değiller, oradaki belli başlı PKK'li kadrolar Mustafa Karasu, Mazlum Doğan ile Ferhat Kurtay'dır. Bu iddiayı tutarsız kılan bir kanıt da HK'lıların durumudur. Bu grup 37'de bizim arkadaşlarla birlikte direnirken bu dağıtma esnasında, onlar da 35'e götürülür. Muzaffer Ayata'nın dediğine göre burada bir süre daha direnirler, ancak daha sonra kurallara uyarak koğuşlara götürülürler. Demek ki 37'deki dağıtma işi "teslim olma" sonucu değil, cezaevi idaresinin kendi tasarrufu sonucudur; bu olay da bunu kanıtlıyor. Ancak daha sonra kurallara uyanlar uyar, uymayanlar uymaz, o ayrı bir konudur.

Bildiğimiz kadarıyla bu sırada koğuşların üzerine fazla gitmezler, bazı koğuşlar kurallara uymadıkları gibi kurallara uyan koğuşlar içinde de hâlâ uymayanlar var. Bu ikili statü hücrelerdeki direniş tamamen ezildikten sonra koğuşlara yöneltilen

daha amansız ve acımasız vahşet altında adım adım ortadan kaldırılır.

Aslında böyle bir çağrının yapılıp yapılmamış olması da o kadar önemli değil. Polis sorgularından direnerek gelmiş insanlar bu çağrılarla direnmiş değillerdi, önderleri İbrahim Kaypakkaya'nın direniş çizgisine ve halka bağlılık gereği direnmişlerdi. Benim amacım, yoldaşlarımın olası bir kusurunu örtmek olmadığı gibi, onlar da buna tenezzül etmezler. Nitekim çoğu tahliye bekledikleri halde bunu tehlikeye sokma pahasına direnmekten geri durmamışlardı. Buna karşın sürece müdahalede yetersiz kaldıklarını zaten söylüyorlar ve onu da süreç içinde yine dişe diş direnişle düzelttiklerini herkes gördü. Özeleştiri böyle olur, lafla değil. Yaptığım araştırmada o dönem 37'de olan TKP-ML tutsaklarından bu söylentiyi doğrulayan hiçbir arkadaşa rastlamadım. Sadece 27 Aralık 1980'de tutuklandıktan sonra 5 No'luda 20. koğuşa konulan Recep'in söylediklerinden bu söylentinin nasıl yayıldığına dair bazı ipuçları edinebiliyoruz. Recep 8 günlük açlık grevinden sonra 18. koğuş'a konulmuş. Bu koğuşa '81 Mart'ta hücreden bazı PKK'liler Recep'e "Sizinkiler teslim oldu" derler. Recep, "Bu teslimiyette Kamber Akbalık'ın etkisi olduğunu bana Avukat Osman Ergin söylemişti" dedi. Oysa Recep'in söylediğinde de çelişki vardı; çünkü "18. koğuşa gittiğimde PKK'lilerin direnişi vardı, fakat gün geçtikçe dökülmeler oluyordu" diyor. Demek ki koğuşlarda da direniş hâlâ var ve her koğuşa giden teslim olmuş değildir.

Bir defa bu yoldaşların koğuşlara götürülmesi "kurallara uyarak" kendi iradeleriyle değil, idarenin 37'yi boşaltma ve oraya nakledilen Elazığ grubu ile cezaevine getirilecek olanlara yer açmak veya burayı boşaltarak sistemli işkenceler için hazırlamak amacıyladır. Bununla birlikte ölüm orucuna başlayanları diğerlerinden tecrit etmek için yer açmayı düşündükleri anlaşılıyor. Ayrıca direnişçileri koğuşlara dağıtarak oralarda kurallara uyanların arasında sindirme amacı güdüldüğü de biliniyor. Nitekim kurallara uyanlar 35'te daha çoktur, direnenlerin ezici

çoğunluğu 37'dedir, fakat burada direnenler de dayakta el uzatarak gerilemişlerdir. 37. hücre bölümü 20 Mart'ta 37 boşaltılıp buradan 35'e götürülenlerin de hepsi kurallara uymayanlar değil. Örneğin; Mehdi Zana, 24 Mart'ta oraya konulan Şerafettin Kaya, Celal Paydaş, Nurettin Yılmaz, Mustafa Kılıç gibi eski vekiller ve sayılı Kürt aydınları da var. Buna karşın koğuşlara götürülen herkesin kurallara uymadığı da biliniyor. Örneğin Müslüm Elma ve Ferhat Kurtay gibi bilinen direnişçiler de koğuşlara götürülmüş ve oradaki direnişlerini bir biçimde sürdürmüşlerdir. Elbette direnişin ağırlık merkezi hücrelerdedir, fakat sadece orası olduğu da gerçeğe uygun değil.

Sonuçta ciddi bir siper yoldaşlığı içinde olduğumuz bir parti yazarlarının grupçu kaygılarla böyle söylentileri dayanaksız ve araştırmadan yazabilmeleri yakışmamıştır. PKK, 5 No'luda kitlesel gücü nedeniyle elbette belirleyici devrimci bir gruptu. Fakat sayıca az olmasına karşın TKP-ML'nin direnişinin de sonuca nasıl etki edebildiği objektif bir gerçektir. İtibarsızlaştırma gayreti yerine bunun takdir edilmesi direnişçi bir gruba manevi ve siyasi olarak herhalde bir şey kaybettirmezdi. Oysa bu yakışıksız gerçek dışı iddialar hem iddia edenlerin sözlerini itibarsızlaştırmış, hem de partiler arasındaki güven ilişkilerini bir ölçüde zedelemiştir.

Esat, vahşetini adım adım tırmandırır ve tüm cezaevine yayarken, tutsaklar da yeni bir eylem kararı üzerinde tartışıyor. Bu sırada PKK kadrolarının çoğu 35. hücre bölümüne toplanmış. Burada Kemal Pir'in önerisiyle PKK'liler tarafından 3 Mart'ta 1981'de 14 kişiyle ilk ölüm orucu başlatılır. Katılanlar: Kemal Pir, M. Hayri Durmuş, Rıza Altun, Mehmet Cihat Şener, Celalettin Delibaş, Muzaffer Ayata, Orhan Aydın, Ahmet Serin, Ali Erek, Yılmaz Uzun, Ahmet Öğretmen, Süleyman Günyeli, Halil German, Zeki Yılmaz'dır. O dönem yoğun işkence ortamında bırakalım koğuştan koğuşa haber gönderebilmeyi, aynı bölümdeki hücreler arasında bile haberleşme çok riskli ve imkânsızdır. Dolayısıyla bizim arkadaşlarla PKK'nin Mazlum Doğan, Mustafa Karasu, Akif Yılmaz ve Ferhat Kurtay gibi

direnişçi unsurlarının bulunduğu 37. hücre bölümündekilerin bu karardan henüz haberleri yoktur. Haberleşmeyi tamamen kesmek için PKK Urfa Grubunu 35'e, Diyarbakır grubunu da 37'ye toplamışlar.

Ölüm Orucu eyleminin elbette ki Cezaevi Müdürü Binbaşı Birol Şen ve Esad için anlamı farklıdır; onlar bunu, insanları daha kolay ezmek için iyi bir fırsat sayarlar. İşkenceyi tam bir vahşete dönüştürürler, ölüm orucunda deri-kemik kalmış insanlara bile dayak atar, hakaret ederler. Bunu yalnızca "kurallara uymalarını" sağlamak amacıyla değil, itirafa ve ihanete sürüklemek için yapıyorlar. Daha çok idam cezası çıkartmak, sıradan köylülere daha fazla ceza aldırmak, tahliye olması gereken insanları içerde tutmak, bölge insanlarına yeni yeni operasyonlar çekmek, baskı ve ölüm olayları yaşanabilsin diye gerekçeler oluşturmak için de yapılmaktadır. En önemlisi de insanın kendine güvenini yıkmak, aşağılamak ve kişiliğini parçalamaktır. İnsanların kişiliğini ve onurunu hedef alan akla gelmedik bütün ahlaksızlıklara başvurulur. Cezaevinde eşleri ve kadın yakınları bulunanları direnişçilere karşı kalleşçe kullanır ve onlara cinsel saldırılar yaparlar. Örneğin Selim Çürükkaya'ya karşı eşi Aysel şantajını kullanarak bu yolla boyun eğdirirler.

Esat gelir gelmez, koğuşlara yapılan operasyonlarda tutsakların bütün eşyalarına el koyar. Bu arada el konulmuş olan çanta, valiz, radyo, elbise gibi tutsak eşyalarını ziyarete gelen tutsak yakınlarına verirken sözde "arama" adına yırtar, tahrip ederler. Dışardan gelen eşyaları da aynı şekilde paramparça ederek kullanılmaz hale getirerek sahiplerine verirler. Bu esnada, daha önce eski Askeri Cezaevinden gelirken valizlerin gizli bölümlerine konulan bazı yazı ve notlar yakalanır; "dışarıyla haberleşmede kuryelik yapıyorlar" diye çanta sahibi görülen tutsakların yakınlarını gözaltına alır, işkenceden geçirir ve tutuklar, onları da 5 No'luya koyarlar. Örneğin, kardeşini ziyaret etmeye gelen ve sudan sebeplerle toplam 12 kez gözaltına alınan Mazlum Doğan'ın öğretmen Ablası Serap Doğan Mutlu, annesi ve

3 yaşındaki kızıyla, bu kez de bu gerekçeyle gözaltına alınır ve tutuklanarak 63 gün bu cehennemde tutulur. Aynı nedenle Hamit Kankılıç'ın annesi, Medeni Gürgen'in babası, Yılmaz Dağlum'un annesi, Zeki Yılmaz'ın babası, Ferzende Toğaç'ın babası sorgulanmaya alınır. Hiçbir şeyden haberi olmayan ve bu nedenle hiçbir şey söylemediği için "azgın militan" sanılarak ağır işkenceye uğratılan Medeni Gürgen'in babası soruşturmada öldürülür, diğerleri de tutuklanıp 5 No'luya konulurlar. 1981 Haziran sonlarında sorgulamaya alınan ve Ağustos'ta 50. günlerde olmasına karşın hala orada işkence gören bizim davadan Ayhan Toprak onlara yapılan işkenceye tanıklık eder. Görüşe gelen ailelerin yanı sıra cezaevindeki çanta sahipleri görülen Mazlum Doğan, Medeni Güngör, Yılmaz Dağlum, Hamit Kankılıç, Karadenizli Zeki Yılmaz ile Ferzende Toğaç da polis sorgusuna (Kurtoğlu işkence merkezine) alınmışlardır.

Ayhan Toprak o olayı ve Medeni Güngör'ün Batman'da gece bekçisi babasının işkencede katledilmesini şöyle anlatıyor:

"Ağustos ayıydı, tam tarih anımsamıyorum. Kalabalık bir grup getirmişlerdi. Rap rap yürüyerek gelen bu grubun, "emret komutanım" vb. tavırlardan cezaevinden getirildiklerini anladım. Sırayla işkence odalarına alıp "Notu kimlere gönderdiklerini" soruyorlardı. Yan tarafta bir kadın sesi geliyordu. Salonda da seslerinden, yaşlı iki amcanın olduğu anlaşılıyordu. Bir amca Türkçe ama Laz şivesiyle konuşuyordu. Karadenizli olduğu belliydi. Diğeri de bizim Kürt aksanıyla Türkçe konuşuyordu.

Bir iki gün sonra gelenlerin durumu anlaşılmıştı, cezaevinden not zulalayıp dışarı vermeye çalışırken, not ele geçirilmişti. Ondan dolayı bunları toplayıp getirmişlerdi. İşkenceciler getirdikleri kişilere işkence yapıyorlardı. Esas olarak üzerinde durmak istedikleri şey, notun dışarıda kime gideceğiydi.

Salonda oturtulmuştuk. Polisler içeri girdiler. Ayak sesleri yanımda durdu. Ben yine benim için geldiklerini düşünmeye başlamıştım ki, yanımda oturanın adını sordular. O da, Mazlum Doğan olduğunu söyledi. Onlar da 'hani oğlum senin adın ... (bir başka isim söylediler) bu değil miydi?' diye sordular.

O da 'hayır' dedi. 'Peki, PKK'nin neyisin?' dediler. O da, 'sempatizanıyım' dedi. İşkenceci, 'aç lan bakayım elini o...çocuğu adam mı kandırıyorsun, mahkemede bile MK üyesi olduğunu kabul ediyorsun, burada sempatizanım diyorsun' deyip, coplarla eline vurmaya başladılar.

Gelenler içinde yaşlı bir amca vardı, en çok onu dövüyorlardı. Amca, Medeni (soyadını anımsamıyorum) denilen arkadaşın babasıydı. O Batman'da gece bekçiliği yapıyordu. 'Devlet memuru nasıl böyle şeyler yapar' diye, ona yükleniyorlardı. Laz şivesiyle konuşan amcayı da korkutmaya çalışıyorlardı. 'Neden bu teröristi görmeye geldin' diyorlardı. O da, 'ilk defa geldiğini' söylüyordu.

Beni işkence odalarından birine götürdükleri bir gün baygın düşmüştüm. Orda bir kenara atmışlardı. Dinlenmeye çalışıyordum. Mazlum Doğan'ı içeri getirdiler. Onunla konuşuyorlardı. O da, onlarla konuşuyordu. Sonra, 'Ne zamandan beri yeğenini görmedin' dediler. O da, 'Çok uzun zaman oldu' dedi. Onlar da, 'Peki sana göstersek görüşmek ister misin' dedi. O da, 'Evet çok iyi olur' dedi. Gidip getirdiler. Hayli duygulu sahneler yaşandığı belli oluyordu. Gözlerim kapalıydı, öpüşme koklaşma sesleri iyi geliyordu. Yeğeni küçük bir çocuktu ama kaç yaşlarında olduğunu göremediğim için çıkaramıyorum.

Yaklaşık 10 gün civarında orda kaldılar. Bir gece Bekçi amcayla yan yana bizi uzatmışlardı, amcanın ağrıları vardı. Kendini tutamıyor bolca kıvranıyordu. Askerler de başından ayrılmıyordu, dayak atıyorlardı. Bir kaç kez olay çıkardım, onu bırakıp bana saldırsınlar diye. Askerler bir kaç darbe vurup beni bırakıyorlardı. Tekrar ona dönüyorlardı.

Bir ara amcadan tuhaf sesler çıkmaya başladı. Ben elimi ona doğru uzattım. Onlar ellerime vurdular. Ben ellerimi çekmedim, ona az darbe gelsin diye. Beni tutup amcadan uzak bir yere attılar. Ona, 'Dur, bağırma rahat dur, rahat dur demenin ne anlama geldiğini bilmiyor musun' deyip, daha saldırganca yöneliyorlardı.

Askerler birden paniklemeye başladı. Amca yakasını çekiştirip

duruyormuş. Biri, 'Oğlum adam nefes alamıyor, göğsünü aç' dedi. Diğeri, 'Doktor çağır' dedi. Telaşla içeri doğru koştular. Gelen kişiler yavaşça, 'Öldü ulan' dediler, amcayı apar topar alıp götürdüler.

Sabah olunca, cezaevinden gelenlerin tümünü toplayıp götürünce, amcanın öldüğü anlaşıldı."

Ayhan'ın anlattığına göre Batmanlı gece bekçisi Güngör'ü kaba dayakla o sırada işkence yapan "Kozanlı" diye çağrılan işkenceci ile "Karslı" diye çağrılan bir onbaşı öldürüyor.

Bu çantalarda çıkan doküman olayı bahane edilerek hem tutsaklar hem de aileleri üzerinde insafsız bir terör estirilmiş ve bir cinayetle sonuçlanmıştı.

TKP-ML tutsaklarının da içinde yer aldığı 37'deki direnişin asıl kitlesi dağıtılınca, geriye başında Mazlum Doğan'ın bulunduğu direnen PKK Diyarbakır grubu ile PKK Elazığ grubu kalır. Bu dağıtmanın hemen ardında işkencenin asıl ağırlığı Elazığ grubuna yöneltilir. Grup kısa sürede iyice ezildikten sonra kurallara uymayı kabul eder ve koğuşa gider. PKK'nin geriye kalan direnişçilerini ise 35'e götürürler. Artık hücrelerdeki bütün direnişçiler bir yere toplanmış, 37 (yani boklu hücreler bölümü) ise ölüm orucu eylemcilerini tecrit etmek ve yeni gelenlere işkence uygulamak amacıyla boşaltılmıştır.

Ölüm orucunda olanlar 35'in birinci katındaki hücrelerde tutuluyor. Bunlar arasında idam cezası alan Zeki Yılmaz ile Orhan Aydın da var; onları tek tek hücrelere koyarlar. Diğerlerini ise her hücreye birkaç kişi şeklinde dağıtırlar. Eylemciler işkenceyi bizzat uygulayan Esat Oktay Yıldıran'ın taleplerle ilgili söylediklerine ve pazarlık isteğine itibar etmezler ve taleplerini doğrudan Adli Müşavirliğe iletmek isterler. 25. günü "Adli Müşavir gelir, isteklerinizi onunla görüşeceksiniz" diyerek eylemciler toplu olarak 37'ye götürülür, 3. ve 4. katlardaki hücrelere konulurlar. O sırada Avukat Şerafettin Kaya, darbe sırasında parlamenter olan Ahmet Türk, Celal Paydaş, Mustafa Kılıç da oradadır. Buraya konulduklarının ilk sabahı Adli

Müşavirlikten gelecek yetkililer beklenirken Ali Erek, mide sorununun azması üzerine dayanamaz ve eylemi bırakır, ancak utandığı veya konuşma yetisini kaybettiği için kimseye söylemez ve sessizce gardiyanlara bildirip gider. Ali'yi cezaevi revirine götürüp serum takarlar. Onun gidişinden sonra 7. kolordu Adli Müşavirliğinden havacı bir subay gelir ve "Ne istiyorsunuz?" diye taleplerini sorar.

Eylemcilerin tek isteği vardır: "İnsanlık dışı işkenceye son verilsin"; bunu söylerken yapılan işkenceleri de anlatırlar. Uzun bir lakayıtlıktan sonra ilk kez görüşmeye gelen Adli Müşavir, "Kurallara uyun, işkence olmaz" diye yanıt verir ve gider. Bu tavır işkencecileri çok keyiflendirir. Zaten orada olan bitenler komuta zinciri içinde ta beşli çeteye kadar hepsinin bilgisi ve direktifi dahilinde olmaktadır.

Bu görüşme bittikten sonra, eylemciler tekrar 35'deki hücrelerine geri götürülür. Adli Müşavirliğin işkencecilere cüret kazandıran tavrına karşılık, Mustafa Karasu'nun da içinde olduğu 15 kişilik ikinci bir grup daha ölüm orucuna başlar.

3–4 gün sonra Ali Erek'i getirip birinci kat birinci hücreye koyarlar. Çünkü Ali eylemi bırakmasına karşın kurallara uymaz; ne istiklal marşı okur ne de "Türküm" der. Bu yüzden bakımı keser ve onu ölüme terkederler. Halden düşmüş ve konuşamaz durumdadır, bir süre sonra inleye inleye bulunduğu hücrede son nefesini verir. Cesedini bir çuvala koyup bir köşeye atar bir süre bekletirler, daha sonra da gelişigüzel bir ölüm raporu düzenleyip ailesine teslim edilir. Ali Erek'e yapılan bu zulüm, direnişçilerin moralini bozmak ve korkutmak içindir. Böylece 5 No'luda ilk ölüm olayı da gerçekleşmiş oluyor.

İsa Tekin'in anlattığına göre Ali'nin ölümünden sonra Diyarbakır 7. Kolordu Komutanı Korg. Kemal Yamak 35. koğuşa gelip direnişçilerin durumunu izler.

Onun gidişinden birkaç gün sonra cezaevi Müdürü Binbaşı Alaattin Bayar gecenin geç bir saatinde içkili biçimde 35'e gelerek ölüm orucundakilere işkence yapar. Hatta yatağından

kalkamayacak durumda olan Kemal Pir'i iki gardiyan koltuklarına girerek ayakta tutar, bu rezil binbaşı da yüzünü, karın boşluğunu yumruklar.

Mert direnişçi insanları ölüm orucundakilerin moralini bozmak için getirip önlerindeki salonda kişiliksiz adamlara dövdürtür, hakaretimsi işler yaparlar.

Ölüm orucu sürerken, Bişar Akbaş ile Şahin Dönmez'i hücrelerinden çıkarıp ölüm orucundakilerin bulunduğu 1. katın önündeki salona indirirler. Mevlut Çavuş denilen işkenceci boklu hücreden bir teneke boklu su getirtir. Suyu Bişar Hoca'ya verir ve Şahin Dönmez'in başına dökmesini emreder. Bişar Hoca yapar mı! Bütün vahşice işkenceye rağmen tenekeye elini bile sürmez. Bu kez Şahin Dönmez'e aynı emri verir; "Boklu suyu Bişar Hoca'nın başından aşağı dök lan!" Şahin biraz itiraz etmeye kalksa da birkaç cop yiyince boklu suyu kaptığı gibi Bişar Hoca'nın üzerine boca eder. Şahin poliste fena çözülmüş PKK merkez komite üyesidir, zaten daha sonra da itirafçıların şefi olarak ünlenecekti. Bişar Akbaş ise sıradan sempatizan, yurtsever bir öğretmendir. Tahliye olduktan sonra mücadeleyi sürdürdü ve hayatını kaybetti. Bu sevgili yiğit insanı anmak ve anısı önünde saygıyla eğilmek devrimci bir borçtur.

13 Nisan'da PKK Ana Dava duruşmaları başlamak üzeredir. Bu duruşmaya az bir zaman kala Esat Oktay Yıldıran eylemcilerin bütün taleplerini kabul ettiğini, bunlara karşılık sadece "Ziyarete gidiş–gelişlerde nizami yürüyüş", ile "Subaylar geldiğinde ayağa kalkmaları"nı istediğini söyler. Bunların kabul edilmesi halinde işkenceye son vereceğine ve savunma haklarına müdahale etmeyeceğine dair "Asker sözü, namus ve şeref sözü" verir.

Direnişçiler kendi aralarında Ana Dava'da duruşmaya çıkanların talepleri kabul edilinceye ve eylem sonuçlanıncaya kadar kimlik bildirimlerinde bulunmayacaklarını kararlaştırmış. Ancak daha duruşmanın ikinci gününde Vedat Alataş'la başlayan bu kararı çiğneme tavrı hızla yayılır ve herkes kimlik

bildiriminde bulunmaya başlar. Bu olay Diyarbakır grubunun duruşmasında yaşanır. Bu grupta direniş çizgisinde en çok ısrar eden Mustafa Karasu ile Mazlum Doğan da var. Selim Çürükkaya, Hamit Baldemir, Sinan Caynak, Yıldırım Merkit ve daha başkalarıyla birlikte direnişin ölüm orucunda olmayan (gerçi daha sonra 15 kişilik ikinci ölüm orucu ekibinde Mustafa Karasu gibi bazıları yer alır) "fiili direniş cephesini" oluşturuyorlar. O ana kadar Mazlum Doğan'ın çabasıyla ayakta kalabilen Merkez Komite üyesi Yıldırım Merkit'in bu kimlik bildirme işinde etkili olduğu ve bir oldu-bitti durumuna yol açtığı söylenmekle birlikte fiilen herkes de uyuyor.

Direniş cephelerinden biri sayılan "Mahkeme ve Savunma cephesi" böylece çöküyor. Fiili direniş içinde olanlar da çeşitli aşağılık taktiklerle iyice azalmıştır. "Fiili direniş" denilen şey, subayların önünde kalkmamak, askerlere komutanım dememek, mahkemeye, görüşe veya bir yere gidip gelirken askeri yürüyüşle gidip-gelmemek, yemek duası okumamak gibi kurallara uymamadır. Buna karşılık, idare de onlara topluca dayak atmakta, hücrelerden çıkartıp dövmekte, üstlerine su sıkmakta, çok az yemek vermekte, sigara gibi şeyler vermemekte ve böylece yıldırmaya çalışmaktadır. Kimlik bildirimindeki gerileme başta Kemal Pir olmak üzere ölüm orucundakilerin canını fena halde sıkar ve mahkemenin önemini düşünerek eylemi bırakmaya karar verirler.

Neticede 43. gününde eyleme son verilir. Ancak Esat'ın verdiği "asker sözü", "namus ve şeref sözü" tam da kalleş bir işkencecinin karakterine uygun olarak yerde kalır; verdiği hiçbir sözü tutmaz, tersine daha acımasız bir işkence dönemi hızla tırmanır. Zaten mahkemelerde savunma yapmak amacıyla ölüm orucundan yeni çıkmış kadrolara ilk gıda olarak mercimek ve turşu yedirmekle bu kalleşliğin ilk ipuçları verilmiştir. Kısa süre sonra onlara da ağır işkenceler başlar. Manevi ve moral dayanağı ölüm orucu olan fiili direnişin bu şartlarda sürebilmesi artık çok zordur.

PKK dava dosyası, bütün illeri kapsayan, birkaç bin kişiden

oluşan çok sanıklı bir dosyadır ve bunların hepsi Diyarbakır 5 No'luya toplanmıştır. Hepsinin birlikte mahkemeye çıkartılması idari ve teknik olarak zor ve riskli olduğu gibi siyasi yönden de sakıncalı bulunuyor. Bu yüzden Urfa Grubu, Mardin Grubu, Diyarbakır Grubu, Batman Grubu, Elazığ Grubu gibi farklı gruplara bölünmüş ve her grup için ayrı ayrı duruşmalar yapılmakta, yargılamalar böyle sürdürülmektedir. Duruşmalarda siyasal etkileşimin oluşması, ortak siyasi tavrın konulması ve olası bir direniş hamlesinin bir anda tüm cezaevine yayılması tehlikesini önlemek için idare, özellikle hâlâ direnmeye devam eden kadroların içinde yer aldığı grupların birbiriyle temaslarını elden geldikçe kesmeye çalışır. Örneğin Diyarbakır Grubu duruşmalara çıktığında o gruptan direnmeye devam eden Mazlum Doğan ve Mustafa Karasu'yu 35'e; Urfa Grubu içinde yer alan Kemal Pir, Rıza Altun ve Muzaffer Ayata'yı ise 37'ye koyarlar. PKK'nin birinci derecede kadrosu durumundaki M. Hayri Durmuş'u ise hepsinden tecrit ederler; önce kör hücrede, ardından da yine tek başına cezaevi revirinde tutarlar. Cezaevindeki kör hücreler her katın girişinde sol tarafta bulunan penceresiz ve kapıları yekpare demirden 4 hücreden oluşuyor. Tabii aynı şekilde 4 tanesi de öbür hücre bölümündedir.

Hayri'nin tek başına revirde tutulması, yalnızca tecrit amaçlı değil kuşkusuz, aynı zamanda direnişten vazgeçirmek ve "ikna" amacı da güdülüyor. Nitekim oradaki diyalog sürecinde M. Hayri Durmuş, Esat'a, yukarda andığımız anlaşma önerisi çerçevesinde direnişi kişisel olarak bırakacağını söyler. Esat ise diğer direnişçileri de ikna etmesi için Hayri'yi onlarla görüştürmeyi teklif eder. Hayri'nin kabul etmesi üzerine hepsini Kemal Pir'in 37'deki hücresinde bir araya getirir ve serbestçe konuşabilsinler diye de cezaevi idaresine mensup tüm personel oradan çekilir. Hücrede toplananlar; M. Hayri Durmuş, Kemal Pir, Mazlum Doğan ve yanında başka biri, Muzaffer Ayata, Rıza Altun, Celalettin Delibaş'tır. Hayri, son gelişmeyi özetledikten sonra şöyle der:

"Sizlere kurallara uymanız konusunda bir şey söylemi-

yorum. Böyle bir hakkı kendimde görmüyorum. Direnen arkadaşların sayısı oldukça azaldı. Bu güçle direnişi başarıya götüremeyiz. Kalan arkadaşlar da genellikle önder, militan kadrolarımız. Ve bizler de yapımızdan koparılmış, tam bir tecritliğe alınmışız. Eğer kurallara uyarsak arkadaşların arasına gitmemiz, tekrar bir toparlanma yaşamamız, direnişi yeniden örgütlememiz, bir nefes almamız, bu arada da savunma yapmamız olanaklı olabilir. Faşist cuntacı iktidarın Diyarbakır Zindanı özgülündeki amaçlarını boşa çıkararak yeni ve daha güçlü bir direniş örgütleyip başlatmamız için geçici, taktik olarak kurallara uyulabilir düşüncesindeyim..."

Mazlum Doğan bu teklife ilk itiraz edendir:

"Böyle bir teslimiyet sonrası toparlanıp daha güçlü bir direniş örgütleme olanağı olmaz. Bu şansı bize vermezler. Vahşetin hafifletileceğine de inanmıyorum. Bunlar teslimiyetle yetinmezler. Ardından ihaneti dayatırlar. Direniş esastır, tek doğru çizgidir. Direnen bir kişi de kalsa, direnmeli, ölüme kadar götürüp partiyi temsil etmelidir. Partiyi temsil etmek direnişle mümkündür."

Mazlum, 35'te yanında bulunan Mustafa Karasu'nun da böyle düşündüğünü ve bu konuyu aralarında tartıştıklarını ifade eder.

Kemal Pir, Hayri'nin önerisini askeri gözle değerlendirerek şöyle konuşur:

"Yenilen, düzenli geri çekilen bir ordunun yeniden toparlanması, savaşması olasıdır. Ama bizde yaşanan bir yenilgi, düzenli bir geri çekiliş olmadığını, bozgun olduğunu görüyorum. Bozguna uğramış orduları toparlayıp savaştırmak kolay olmaz. Bozguna uğramış bir orduyla zafer kazanılamaz. Düşman teslim aldığı bir orduyu dağıtır. Tekrar toparlanamaz hale getirir. Sonra da onu eritip bitirir. Direnmeliyiz!.."

Bu konuşmaların ardından geriye kalanlar da Kemal ve Mazlum'un "direnelim" kararını desteklerler. Hayri "geri çekilip, güçleri yeniden toparlama" düşüncesinde tek başına kal-

mıştır. Ancak cuntacılar sarsıntının farkındadır ve daha büyük bir hışımla saldırırlar. Bunlar mahkeme duruşmalarının sürüp gittiği ve tutsakların nerdeyse her gün duruşmalara gidip geldiği sıralarda oluyor. İşkence için aranan bahaneler böylece daha da çoğalmıştır. Siyasi savunma yapanlar, işkenceyi mahkemeye bildirmek için yazılan dilekçeleri saklayarak götürenler, cezaevindeki durumdan sözedenler, idarenin istediği doğrultuda ifade vermeyenler, itirafa zorlanıp kabul etmeyenler, "Kürdistan" ve "Kürtlük"ten söz edenler, gidiş-gelişlerde kendi aralarında konuşanlar veya selamlaşanlar, kısacası akla gelebilecek bir yığın sebeple dayak atılmakta, çırılçıplak soyunarak dövülmekte, cinsel saldırı ve hakaretlere maruz kalmaktadırlar. İnsanlara "ölüm neredesin!" dedirtecek derecede tahammülü olanaksız zulümler yapılıyor. Bu koşullarda direnen öncü kadrolar da birer birer "kendilerini bağlayan kişisel karar"la teslim olurlar. Geriye 35'in 4. katında hâlâ direnen 12 kişi kalmıştır. Onları da boklu hücre bölümüne (37'ye) alarak bütün vahşetiyle yüklenirler. Bu alçakça saldırıya ancak 3-4 gün daha dayanabiliyorlar ve onlar da her mahkeme gidiş-gelişlerinde uğradıkları azgın işkence ve başka entrikalar sonucu önce 6 kişi, sonra eşi Aysel şantajı üzerinden S. Çürükkaya'yı, ardından Hamit Baldemir'i teslim alırlar. Geride direnen sadece Mazlum Doğan, Mustafa Karasu, Sinan Caynak ve Akif Yılmaz kalmıştır, fakat onlar da artık sürdürecek durumda değiller.

Böylece hücredeki direniş 26 Mayıs 1981'de fiilen sona ermiş olur. Artık 5 No'lu, kapkaranlık bir zindan, bir insan mezbahasına dönüşmektedir.

Ölüm orucu sürerken, PKK Ana Davası mahkeme heyeti 35'e gelir. Gelenler; duruşma yargıcı Emrullah Kaya, Niyazi Erdoğan, mahkeme başkanı, diğer askeri yargıçlardır. Ana Dava savcıları Cahit Erdoğan, Basri Özgenç de var. Esat, gelen heyete gösteriş olsun diye Av. Şerafettin Kaya'ya istiklal marşının on kıtasını okutur. Yani buradaki işkenceler tam tekmil bütün yetkili, etkili, adli, idari zevatın bilgisi dahilindedir.

Onurlu Bir Çoban: Cemal Kılıç

Direnişin ezilmesinden sonra 35. hücre bölümünde 1,5–2 ay kadar görece işkence azalır, tutsakların bazı kantin vs. ihtiyaçları karşılanır. Tutsaklar bundan yararlanarak yeniden toparlanmaya ve hatta yeniden komün kurmaya çalışırlar. Bu sırada komünle ilgili bir yazı hücreler arasında dolaştırılırken yakalanır ve şiddet dalgası yeniden kabarır. Bundan sonra askeri eğitim başlar; tüm tutsaklar hücrelerinden çıkartılarak ön taraftaki salonda içtimaya, komutlu yürüyüşe ve marş söylemeye zorlanırlar. Özel hazırlanmış sopalarla yürütülen dayak ve hakaret sonucu adım adım bütün tutsaklara boyun eğdirilir. 1981 Temmuz sonlarından başlamak üzere Ağustos boyunca her gün bu eğitim ağır işkence eşliğinde sürdürülür. Bu arada her gün yeni ırkçı–militarist marşlar getirilerek zorla ezberletilir ve sayıları günbegün arttırılır.

Cemal herkesle birlikte hücresinden çıkartılıp bu eğitime tabi tutulanlardan biridir, ama herkesten çok farklı bir durumu var; hiçbirine nizami biçimde uymaz, aslında istese de uyamaz. Çünkü okuma yazması olmayan, yarım yamalak Türkçe bilen Urfa Hilvan ilçesinden bir çobandır. Yoksul bir ailenin çocuğudur. Küçüklüğünde iyi beslenemediği için raşitizm hastalığından vücudu çarpık çurpuk engelli bir garibandır. Fakat teslimiyetten büyük acı duyan, fiziki yetersizliğini ve okuma yazma bilmemesini kendince direnme nedeni yapan onurlu bir insandır. Devrimcilere çok güvenmiştir, onları gözünde öyle büyütmüştür ki, ona göre devrimcileri hiçbir güç yenemez, onlar asiliğin, dikbaşlılığın ve direnmenin sembolüler, asla boyun eğmezler. Teslimiyet onun bütün bu hayallerini yıkmıştır. Arkadaşlarının ısrarına rağmen marşları ezberlemeyi reddeder, askeri yürüyüşte en arka sırada yürütülürken gelişigüzel yürür ve bütün sopa ve tekme darbelerine karşın kimseye ayak uydurmaz. Her defasında "ma zorla mı yapamıyorum" der. O sırada 35'te görev yapan Laz Ali (Laz halkını tenzih ederim, Karadeniz aksanı nedeniyle öyle denirdi) adlı iğrenç işkenceci

bir gardiyan var, Cemal'e "Ütüsüz Nuri" adını uygun bulur ve gerçekten bu kaba, şekilsiz ama onur abidesi çobanı "ütülemek" için akla gelmedik vahşeti dener ve Cemal'i ezer. İşin acı tarafı ona yapılan bu ürpertici mezalime kimse sesini çıkartamaz. Cemal büyük bir üzüntü içinde suskunluğa bürünür ve hayata küser. "Ütüsüz Nuri" Cemal'i ütüleyemeyen işkence ekibi artık onu alçakça bir yöntemle öldürmeye karar vermiştir. Bir bacağına bağlanan iple onu duvarda yüksek bir yerde bulunan projektör lambasının demir stabilesi çengeline baş aşağı asarlar. Sonra duvardan uzaklaştırıp bırakarak sarkaç gibi beton duvara çarparlar. Bu işlemi ağzından burnundan kan akana kadar sürdürürler. Sonra asılı halde bırakıp giderler. İyice kendinden geçince öldü sanarak indirirler ve hücre arkadaşlarına hücresine taşıttırlar. Ama artık Cemal konuşamamakta, ya da konuşmak istememektedir. Yemek yemez, su içmez, yatağından çıkmaz, vücudu kokmaya ve parazit kaplamaya başlar. Durumu ağırlaşınca hastaneye kaldırırlar. Ertesi gün Apartman Sami adlı işkenceci asteğmen gelip hücre arkadaşlarından onun eşyalarını isteyince, Cemal'in artık hayatını kaybettiğini anlarlar.

Cemal'in ölümünden sonra hücrede askeri eğitime son verilir, artık tutsaklar hücrelerinden çıkartılıp her gün bu toplu işkence seansına tabi tutulmazlar. Herkes bulunduğu hücrede ayakta İsmail Hakkı Oruç'un söylediklerini tekrarlayarak marş söyler, Atatürk'ün nutkunu okur. Tabii hücrelerdeki toplu sıra dayağı, el ve ayak falakası, kimisinin hücresinden çıkarılıp özel olarak işkenceye tabi tutulması devam eder.

İhanete Zorlama Süreci

Bundan sonra vahşi işkencelere her türlü ahlaksızlık ve entrikalar da eşlik eder. Bunlardan ilki M. Hayri Durmuş'a sözde tanınan "savunma yapma olanağı"nın "itiraf yazma" gibi gösterilerek diğerlerini ürkütmek ve itirafa yöneltme çabasıdır.

Esat, sözde verdiği "asker ve namus sözü"nü yerine getirme dalgasında Hayri'yi 35'teki hücresinden alarak 37'de tek başına bir hücreye koyar. Kendisine bolca dosya kâğıdı ve kalem veri-

lir; "Haydi Hayri savunmanı yazabilirsin" denir. Hayri savunmasını yazmasını sürdürürken, Esat, oyunu yutabileceğini düşündüğü bazı arkadaşlarını getirip hücrelere karşı koridordan bakan gözetleme deliklerinden Hayri'yi göstererek, "Bak Hayri itiraflarını yazıyor, hepinizi mahvedecek!" deyip geri götürür. Böyle bir dizi tutsağa gösterir ve onların da "Kendilerini kurtarmaları için itiraf yapmalarının iyiliklerine" olacağını söyler; "Hadi git düşün, kararını bana bildir" diye mühlet verir. Hayri'nin 37'de tek başına konulduğu hücrede düşüne taşına bir şeyler yazdığını görenlerden, çevrilen entrikayı farkedemeyenler şok içinde kalır, endişelenirler. Yerlerine döndüklerinde kendi aralarında fısıltı halinde "Hayri böyle bir şey yapar mı, yapmaz mı?!" diye mülahazada bulunurlar. Direnişçi unsurlar, "Hayri asla böyle bir şey yapmaz, bu bir oyundur" derken, tükenme sürecinde olanlar ise bunu bahane sayarak "Bal gibi yapmıştır, gözlerimle gördüm" deyip hemen saf değiştirirler.

Hayri'nin "itiraf yazıyor" komplosunun hemen ardından, Mazlum'un ölümünden kısa süre sonra Yıldırım Merkit idareye götürülür ve bir daha geri gelmez; 23 Nisan'dan beri idareyle saklı ilişkiler içindeyken artık açıkça saf değiştirir. Yıldırım'ın götürülmesinden hemen sonra Hayri tekrar 35'e getirilerek eski hücresine konulur ve oynanan oyun açığa çıkar.

10 Kasım Tezgâhı

Esat Oktay Yıldıran, Atatürk'ün ölüm yıldönümü olan 10 Kasım için özel bir "anma programı" hazırlamaktadır. Bu programın özü, bilhassa PKK'lilere dönük yeni bir saldırı hamlesidir. 1981'de, 10 Kasıma az kala kadrolar birer birer hücrelerinden alınarak bir yerlere götürülürler. Sonra yine geri hücrelerine konulurlar. Sıkı bir konuşma yasağı olduğu için kimse ne olduğunu anlamaz, herkes merak içinde. "Herhalde, televizyon veya basınla ilgili bir şeydir" diye düşünenler çoğunluktadır.

Aslında tezgahlanan hile, kadrolara okutulan bazı metinlerin gizlice ses kayıtlarını alarak cezaevi hoparlöründen tüm cezaevine yayımlamak ve "ihanet ettikleri" imajı yaratmaktır!..

Önce M. Hayri Durmuş'u hücresinden alıp idareye götürürler. Esat onun eline bütün dillerin Türkçeden türediği safsatası içeren Güneş Dil Teorisi'ne dayalı bir metin verir ve sesli biçimde okumasını ister. Hayri metni okur ve hücresine geri götürülür. Ardından Kemal Pir'i götürürler. Kemal'in eline de "Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi"ni verir, sesli olarak okumasını ister. Kemal de okur, o da hücresine geri götürülür. Son olarak Rıza Altun'u götürürler. Rıza'ya da "Andımız"ı okuturlar. Bir de kadınlar koğuşundan Rıza Altun'un akrabası olan Gönül Aslan'ı götürürler; Gönül'e de Atatürk'ü öven bir şiir okuturlar.

Atatürk'ü Anma Programı'nın en önemli hazırlık bölümü tamamlanmıştır.

PKK'li kadrolar kısa sürede bunun bir komplo olduğunu düşünmeye başlarlar ama iş işten geçmiştir. 10 Kasım günü saat "dokuzu beş geçe" çalan sirenin ardından, programın en önemli bölümü anons edilir. Esat'ın kısa hamasi nutku bitince, "Önderlerinizin konuşmalarını dinleyin!" diyerek "programa katılan" PKK önderlerinin "konuşmaları" dinletilir. Marş, dayak, yürüyüş durdurulmuş cezaevi pürdikkat bir sessizlik içinde kulakları hoparlördedir. İnanılmaz konuşmalar art arda ses cihazlarını titretir.

Herkes şok içinde!

Alçaklığın bu kadarı fazla!..

Hayır aslında fazla değil, faşizmin kendisi bir alçaklık, hainlik, düşkünlük, ahlaksızlık, canavarlık ideolojisi değil midir zaten! Paulo Condor zindanları, Vietnam ve Çin Beyaz Saray zindanları üzerine yazılan ünlü romanları eğitim amacıyla daha bir süre önce okutup bunlar üzerinde kitlesini eğiten, tartışan, Mazlum Doğan'ın "Direniş Zafere, Teslimiyet İhanete götürür" broşürünü elden ele dolaştıran insanların bunu bilmemesi sözkonusu olmamalıydı. Ne var ki insan, özellikle de başkaldırmış insan bir kere teslim olduktan sonra yeniden direnebilmesi, düşmanın emirlerini reddetmesi ancak daha ağır bedeller ödeme pahasına mümkün olabilmektedir.

Bu olay özellikle Mazlum Doğan, Mustafa Karasu gibi kadroları çok üzer. "Bütün mesele bunca yaşananlara rağmen hâlâ ölümü göze almamış olmamızdır, bu halleri yaşamaktansa ölmeliyiz!" diye sitem ederler. 35'in dışındaki koğuşlarda ise daha da yıkıcı bir moral etkisi yapar. İşkenceci subay ve erlerin dayak eşliğinde yürüttüğü, "işte hepsi bu kadar, bak onlar bile her istediğimizi yapıyor" propagandası şimdi daha yıkıcı sarsıcı olabiliyor. O sıra koğuşlarda bulunan arkadaşlar, "Bu olaydan sonra koğuşlarda direnen az sayıdaki insan da dökülmeye başladı" diye özetlediler.

Başta M. Hayri Durmuş olmak üzere peş peşe kadrolar üzerinden tezgâhlanan bu tür moral bozucu entrikalar gevşek unsurları hızla ihanete yöneltir. İlkin Hıdır Akbalık, onu Şahin Dönmez, Erol Değirmenci, Halef Çarpar, Ali Gündüz, Fehmi Yılmaz, Hasan Garip, Vedat Alataş, Faysal Çınar, Teoman Düzgören gibileri izler.

10 Kasım Atatürk'ü Anma programında yalnızca PKK'lilere komplo tezgâhı kurulmaz, TKP-ML'den de kurban istenmiş ve alınmıştır.

Ali Sarıbal, İspiyonlanarak Katlediliyor

Bu tarihlerde bizimle birlikte sorgulanan kadın yoldaşları, bizden 35-40 gün kadar önce 8-10 Kasım günlerinde 5 No'luya götürmüşlerdi. O sırada onlardan sadece Haydar Aslan'ın eşi Nazlı Aslan ile Ali Sarıbal'ın eşi Reyhan Sanbal 5 No'ludalar. Zeynep Akkuş, İsmehan Yağmur, Hüsniye Kıllı, Zeynep Yalçınoğlu, Zeynep Soylu "köpek kulübesi" dedikleri yerde özel işkenceye tabi tutuldukları sırada Ali Sarıbal'ı da 3. koğuştan alarak alçakça katlederler. Ölümüne tanıklık eden ve aynı koğuşta kalan Kamber Akbalık, Ayhan Uzala, Abdullah Delibalta, Ramazan Kılavuz gibi arkadaşlar da var. Cezaevinde farklı koğuşlarda olanların hiç kimsenin kimseden haberi yoktur. Bizler Diyarbakır polis işkencesindeyken bazılarıyla yüzleştirmeye getirilmiş ve biz daha 5 No'luya gelmeden 37 gün kadar önce onu öldürmüşler. Belli ki bize gözdağı olarak da

düşünülmüş haince bir cinayettir.

Ali Sarıbal, Erzincan kökenli İstanbul kadrosu bir Parti üyesiydi. Partinin faşizme karşı gerilla savaşını yükseltme kararı nedeniyle, Kürtçe bildiğinden dolayı Diyarbakır'a gönderilmiş, kısa sürede yakalanmış. Diyarbakır'da epey vahim hatalar içeren bir polis otosunun taranarak iki polisin ölümü olayından dolayı ağır işkenceye tabi tutulmuş ve önemli ölçüde çözülmüştür. Fakat dürüst, mert, komünist yaşam biçimini içselleştirmiş bir insandır. Polisin zalimane işkencesinde zaaf göstermesi yüzünden kahrolmakta ve bu kabahatini düzeltmek için fırsat kollamaktadır. Sorgudan cezaevine döndüğünde daha kararlı bir tavır alır ve gizli direniş örgütlenmesine girişir. Biz Diyarbakır Kurtoğlu işkencehanesinde sorgulamadayken Ali ile Serdar Can'ı yüzleştirmek için 5 No'ludan oraya getirmişlerdi. Ben Ali'nin ismini ilk orda duydum. Cezaevindeki işkence ekibiyle sorgulama ekibi içiçeydi. Biz sorgulamadayken Cezaevi İç Güvenlik Amiri Yüzbaşı Esat Oktay Yıldıran birkaç kez gelip sorgulama işkencelerine eşlik etmişti. Kurtoğlu işkence merkezindeki nöbetçi askerler bu yüzden cezaevinde neler olup bittiğini günübirlik biliyorlardı. Bundan dolayı cezaevinden gözaltına getirilmiş olan arkadaşlar orada öğretilen marşları söylemeye zorlanıyorlardı.

Cezaevine gittiğimizde daha iyi anlayacaktık ki, sorgulamadaki "disko" asker işkenceciler cezaevindeki işkence ekibiyle tamamen aynı jargonu kullanan ve iletişim halinde olan, aynı tedrisattan geçmiş askerlerdir; biri hariç tümü seçme faşistti. Sorgulamada cezaevi hakkında konuşan, dikbaşlılık yapan, kurallara uymayan tutuklular cezaevine geri gittiklerinde bedelini ağır işkencelerle buluyorlar. Anımsadığım kadarıyla Serdar, dikte edilince bazı marşları söyledi, ancak Ali söylemedi. İşkence altında olan bizlerin arasında, cezaevinden gelen bir arkadaşın faşist marşlar söylemesi tabii ki moral bozucuydu ve rahatsızlık duymuştuk. Bunu hisseden Serdar da bir daha söylemedi. Arkadaşların sorgulamadaki bu tavrı Ali'yi olumlu etkilemişti. Orada olduğu günlerde fırsatını bulunca arkadaşlara "Bundan

sonra kesinlikle direneceğim" diye fısıldar ve cesaretlendirici sözler söyler. Gerçekten cezaevine döner dönmez 3. koğuşta komün çalışmalarına daha sıkı asılır, ispiyoncu işbirlikçilere karşı daha açık tavır takınır, mümkün oldukça idarenin dayattığı kural ve aşağılamalara uymamaya çalışır. Sorgulamada söylediği bu sözlerin o sırada çok kötü çözülenler tarafından işkenceci polislere çıtlatılmış olması ve onların da iletişim halinde bulundukları Esat Oktay Yıldıran'a bildirmiş olma ihtimalini de bu nedenle olasılık dahilinde olduğunu düşünüyorum. Bir de koğuştaki ispiyoncu ajanlar "yemek duası okumuyor, marş söylemiyor" gibi ihbarları gidince, cezaevi ölüm timi harekete geçmekte gecikmiyor. O sırada TKP–ML dava sanıklarına karşı özel bir yönelme vardı. Sarıbal'dan kısa süre önce Ali Elalmış ve Ramazan Kılavuz'u da vahşice öldüresiye dövmüşlerdi. Fakat belli ki asıl gözlerine kestirdikleri kişi Ali Sarıbal'dır.

Gerisini tanıklardan dinleyelim.

Koğuş arkadaşı PKK davasından Cuma Kuyukan olayı şöyle anlatıyor:

"Kaldığımız koğuş çok kalabalıktı. Mevcudumuz yaklaşık 110 civarındaydı. Üç katlı tahta ranzalarda istifleme uyuyorduk. Aynı yöreden olma ve aynı davalardan yargılanma nedeniyle koğuştaki tutukluların çoğu birbirini tanıyordu. Ali Sarıbal, hücrelerden koğuşa götürülenlerdenmiş. Yeni koğuş açıldığında, 30–35 kişilik bir grup oraya yerleştirilmiş, Ali de onların arasındaymış.

Ben Mardin'den geldiğimde Ali sorumluydu. Dürüst, iyi bir insandı. Fakat koğuş sorumluluğu kısa sürdü. Çünkü ikide bir cezaevinden polis soruşturmasına alınıyordu. Sanırım o ara iki–üç defa gitti geldi. Her gidişinde, geri getiriliş süreci uzadığı için koğuşa yeni iki sorumlu atandı: Hasan Bora ve Nevzat Gültekin. İlk sorumlu Hasan'dı. Bunlar ilk önce bizden yanaydı. Ya da biz öyle sanıyorduk. Koşullar ağırlaştıkça, karakterleri de değişmeye başladı. Sonunda 'Haydar'ın bir uzantısı' olmuşlardı ('Haydar': Kalastan yapılma sopa. R.S.) Ali'nin olayı,

Aralık'ta başlar, ama bütün yoğunluğunu daha çok Kasım'da hissettirdiği için, önce o günleri anmak gerekir. Yukarıda sözünü ettiğim iki kişi sorumlu olduktan sonra, Ali sürekli kendi dönemindeki uygulamalarla bunlann uygulamalarını karşılaştırır, eleştirilerde bulunurdu. Ve bunu çoğu kez açık açık yapardı. Yeni kural ve yeni yaptırımlar, yeni dayatmalar daha çok o günlerde uygulamaya sokuluyor ve çarkın vidaları sıkıştırılıyordu. Diyarbakır bölgesindeki olayların birçoğunda adı geçtiği için, üsteğmen Ali Osman Aydın'ın kendisini çağırdığını, itirafçı olması için 'tavsiye'lerde bulunduğunu söylemişti. Bu olaydan sonra bazı çavuş ve erler ona takılıyordu. 10 Kasım günü onunla bir başka tutuklu Atatürk heykelinin önünde saygı duruşunda bulunmaya götürüldüler.

Koğuşta düzensizlik ve kurallara uymayanlar var diye idareye ispiyon gidiyor. 19 Kasım günü sabah havalandırmasına çıktıktan sonra dört arkadaşın adı okundu. Bunlar, Ali ve aynı davadan yargılanan iki kişi, bir de HK'den yargılanan bir başkasıydı. Özel işkence uygulamaları başladı. Niyetlerinin ne olduğu belliydi. Sürekli işi yokuşa sürüyorlar, bilmem hangi marşın on kıtasını oku! Bilmem hangi marşın dördüncü kıtasını tersten oku, vb. denerek yapılan her yanlışta dövüyorlardı. Dayak ve marş söyleme faslı bittikten sonra içeri alındık. Daha ranzalarımıza oturmamıştık ki –öğleden önceydi– Kara Bela denilen çavuş dokuz–on gardiyanla koğuşa girdi. Elinde bir kâğıt parçası vardı. Biz koğuşun en dip köşesindeydik. Ali'nin yatağı da oradaydı.

Çavuş, 'Bu koğuşta dua okumayanlar var' diyerek sözünü ettiğim dört arkadaşın isimlerini okudu. Biri mahkemeye gittiği için diğer üçünü koğuşun ortasına çıkardılar. Sorgusuz sualsiz yere yıkıp vurmaya başladılar. Hepsinin ellerinde kalaslar vardı. Uzun bir süre dövdüler. Sonra koğuştan dışarı çıkardılar. Bu arada HK'den olan arkadaş bayılmıştı. Onu yatağına yatırdılar. Ali'ye uzun süre dış kapının önünde dayak atıldı. Biz hep ne olduğunu anlamaya çalışıyorduk. Öğle yemeğinden kısa bir süre önce, Hasan'ı içeri getirdiler. Diyarbakır Zinda–

nında dayak yemenin nasıl olduğunu yaşayanlar bilir. Hasan içeri girdikten sonra, dışarıda kapının önünde tekrar Ali'nin sesi gelmeye başladı. İstiklal marşının on kıtasını yüksek sesle okutuyorlardı. Ama sesi kesik kesikti. Sonradan öğrendiğimiz kadarıyla, esas duruşta İstiklal marşını yüksek sesle okurken askerin biri elindeki sandalyeyle sırtına sürekli vurup onu devirmeye çalışıyormuş.

Ali'nin her yere düşmesinde tekrar ayağa kaldırıp hem marş söyletiyor, hem de vuruyormuş. Sandalye demir olmasına rağmen kaynak yerinden atmış kırılmış!.. Yemek saati gelince onu bir torba gibi içeri attılar. Vücudu simsiyahtı. Teni dokunulmayacak denli şişmişti. Yarı baygın durumdaydı. Kapı önünden alıp yatağına getirdiler. Tam bu sıra yemek geldi. Yemeği alıp duaya başlamak üzereyken Ali'nin zorla kaldırılıp duaya katılmasını sağladılar. Onu zorla duaya kaldıran koğuş gardiyanıydı. Ali'nin sesi kısılmıştı, çıkmıyordu, inliyordu.

Öğleden sonra durumu daha da ağırlaştı. Durum koğuş gardiyanına söylendi. Yanımızda tıpta okuyan bir öğrenci olduğu için gelişmeleri biliyorduk. Nabzı hemen hemen hiç atmıyordu. Bütün hayati fonksiyonları durmuş gibiydi. Bu haldeyken onu alıp dışarı çıkardılar. Koğuşun bitişiğindeki fotoğrafhaneye götürdüler. Orayı gardiyanlar kullanıyordu. Ali orada bekletilmeye başlandı. Bu ara tıpta okuyan arkadaş da başında bekledi. Akşam oldu. Cezaevi doktoru gelip muayene etti. İkinci günün akşamı hastaneye kaldırıldı. Birkaç gün sonra da öldüğünü öğrendik.

'Bunlar koğuşta huzursuzluk yaratıyor, yemek duası okumuyorlar' diye Nevzat Gültekin tarafından ispiyon edilmişler..."[8]

Ali Sarıbal öldürüldüğünde 3. koğuştaydı. Bu koğuşun alt katındaki koğuşta kalan İrfan Welat, "Ali'yi ihbar ederek ölümüne yol açan Adanalı ispiyoncuyu, daha sonra bizim koğuşa verdiler. Arkadaşlar onu ispiyonculuk yapmaması için tuvalete

8 Aynı koğuşta kalan Cuma Kuyukan'ın anlatımından, Muzaffer Ayata, *Türkçe Konuş Çok Konuş*, I.Cilt, 205–206.

götürüp tehdit ettiler. Bu tehdit olayından hemen sonra bizim koğuşu dağıttılar" diyor.

Cuma Kuyukan'ın sözünü ettiği ve cinayetin bütün merhalelerini bilen Tıp Fakültesi öğrencisi Sinan Olcay, tahliye olduktan sonra tahsiline devam etti ve doktor oldu.

Dr. Sinan Olcay, araştırmamız sırasında ricada bulunmamız üzerine gönderme nazikliği gösterdiği 6 Ocak 2012 tarihli yazısında olayı şöyle anlatıyor:

"Önde E. Oktay, arkada ölüm timi içeri girdiler. Ölüm timi (Karabela, Lusi, Horoz, Pinoşet v.s) kod adı kullanıyordu.
Başta Ali Sarıbal olmak üzere 3 arkadaşın ismini okudu. Birisi mahkemedeydi. Ali ve diğer arkadaş ortaya çıktı. Kalaslar, demir sandalyeler ve coplarla dövmeye başladılar. Öbür arkadaş bayıldı, ya da bayılmış gibi yaptı. Ama Ali yıkılmadı. Onlar da dövmeye devam ettiler.
Sebep; İstiklal marşı ve andımızı okurken, içten okumamıştı, ya da boyun damarları şişinceye kadar bağırmamıştı.
Yüzde yüz şikâyeti yapan Hasan Bora idi. Koğuş sorumlusuydu. PKK Batman davasından yargılanıyordu. İçerde ajanlaşmıştı. Suruçlu kaçakçı grubuyla hareket ediyordu. Bunlar da ajanlaşmıştı. Öyle ki kendi arkadaşlarını bile jurnalliyorlardı. Gece yat komutundan sonra kapının altından ihbar pusulaları atıyorlardı. Herkes onlardan korkuyordu. Hasan Bora gücü yetenlere tokat bile atıyordu.
Ben o zaman Tıp Fakültesi 4. sınıf öğrencisiyken yakalanmıştım. Herkes beni doktor diye çağırıyordu.
Ali Sarıbal kötüleşince Ramazan Kılavuz, Ayhan Uzala ve Abdullah Delibalta beni çağırdılar. Ali'nin tüm vücudu ödem içindeydi, iç kanama geçiriyordu. Hasan Bora'nın yanına gittim, doktor rica ettim. Hasan doktor çağırdı. Ali'yi koğuşun dışına, kapının karşı sol tarafta küçük bir odaya aldılar. Doktor, şu andaki Sevgi Hastaneleri sahibi, o zaman asteğmendi.
Bana serum bağlattırdı. Ama Ali gittikçe kötüleşti refleksleri düzensizleşti. Konuşamıyorduk ve sadece bakışıyorduk. Bir elini ranzaya bağladık, çünkü irade dışı hareket ediyordu, bir

elini de ben tutuyordum. Ama hazırolda tutuyordum. Elim, kolum yorulduğunda tekmil vererek değiştiriyordum. Bir ara hepsi dışarı çıktılar. Ali'nin nişan yüzüğünü parmağından çıkardım ve yanaklarından öptüm.

Aradan 2–3 saat geçti. Ali vefat etti. Geldiler, leş kargaları gibi üşüştüler. Kahkahalar atıyorlar. Bana da "Koğuşta Ali'nin öldüğünü söylersen, sen de böyle olacaksın" dediler. Ama ne olursa olsun Apo, Ramazan ve Ayhan'a söyledim. Yüzüğü de verdim. O arada tahliye olan Kadir dayıya yüzüğü verip dışarı çıkarttık. Ama defalarca yüzük için gelip gittiler, istediler. Ama biz olmadığını söyledik. Yüzüğü dışarı çıkarmak sanki Ali'nin intikamını almış gibi...

Sonra kaçakçıları ifadeye çağırdılar. Onlar da Ali 'Gardiyana saldırdı, 3. kattan gardiyanın üzerine atladı, yere çakıldı' vs. gibi ifadeler vermiş."[9]

Koğuş arkadaşlarından Mehmet Akoğlu da cezaevi yönetimi ve 12 Eylül darbecileri hakkında yaptığı suç duyurusu dilekçesinde şöyle diyor:

"Ali Sarıbal isimli tutuklu ile aynı koğuştaydık (3. koğuş) havadan bahanelerle Celal Türkmenoğlu–Hasan Çakır–Ali Sarıbal– ismini hatırlamadığım bir kişi daha vardı. Bu kişileri koğuştan aldılar. Dört veya beş saat boyunca dayak yediler. Üçünü yerde sürükleyerek içeriye aldık. Ali Sarıbal duvarlara tutunarak yürüyordu, yardım etmek için ona doğru yürüdüm, bana yavaşça 'yıkamadılar' dedi gülümseyerek. Yatağına uzattılar. Tıp fakültesinde okuyan Sinan Olcay isminde bir arkadaş nabzına baktı; '125 atıyor nabzı' dedi. Ertesi gün Ali Sarıbal'ı kaybettik."

Bir başka tanık bizim davadan Abdullah Delibalta. 17 Ocak 2015'te bana olayı bizzat kendisi şöyle anlattı:

"160 kişilik koğuştaydık. Kapı açıldı. Bize sayım düzeni almamız söylendi. Başlarında Yüzbaşı Esat Oktay Yıldıran ar-

9 6 Ocak 2012, Dr. Sinan Olcay, Aile Sağlığı Merkezi.

kasında ölüm timi, timin önünde Karabela denen çavuş vardı. Üç isim okudular. Biri mahkemede olduğundan Ali Sanbal ve Hasan Çakır'ı (Rızgari davasından) koğuşun ortasına çıkardılar. Ellerinde beşe-onluklar ve kalaslarla dövmeye başladılar. Ne kadar zaman geçtiğini bilmiyorum. O kadar ki Ali'nin havada olduğunu gördüm ve düştüğünü... Yine de bayılmadı. Hasan bayılmıştı onu bıraktılar. Ali'ye devam ettiler. Daha sonra bırakıp çıktılar. Biz Ali ve Hasan'ı ayrı ayrı yataklara koyduk. Hasan iyiydi. Fakat Ali, vücudunun hiçbir yerinde ten rengi kalmamıştı, mosmordu. Ağzını açamıyorduk. Pamukla dudaklarına su sürmeye başladık, hırıltılar geliyordu. Sinan çok ilgilendiği halde kendine gelemedi. Kapıya vurup haber verdik. Gelip Ali'yi aldılar. Sonra tıp fakültesi öğrencisi olduğu için Sinan'ı götürdüler. Burasını zaten Sinan yazısında anlatıyor. Döndüğünde sanırım benimle birlikte Ramazan'a da Ali'nin öldüğünü söyledi. Yapılacak birşey yoktu. Koğuş sorumlusu Hasan Bora (PKK davasından) yardımcısı Nevzat Gültekin ve birlikte hareket ettikleri Suruç'tan getirtilmiş kaçakçıların (Adil Saraç ve Müslüm Canbeyli) idareyle birlikte düzenledikleri öldürmek üzerine kurulu bir tezgâhtı.

Benim düşüncem Ali'nin sorgulamada kötü çözülmesinin sonucu bazı konularda itirafa zorlaması (Çünkü bir kaç defa Ali'yi alıp götürmüşlerdi. Sonra geri getirmişlerdi). Ali'nin böyle bir şeye cevap olmadığını biliyorum. Çünkü Ali sorgulamadan sonra içeride düzgün hareket eden birkaç kişiden biriydi. Yani kısaca anlatımlarım hatırladıklarımdır. Çok zaman geçtiği için bazı şeyleri hatırlayamıyor olabiliriz. Ancak yukarıda anlattıklarım genel hatlarıyla böyle gelişti. Sinan'ın anlatımları benim de hatırladıklarımdır."

Ali Sanbal, başarısızlıkla sonuçlanan 1981 ilk uzun ölüm orucu sırasında hayatını kaybeden PKK'li Ali Erek'ten sonra 5 No'luda işkence altında öldürülen ilk tutsaktır. Bu cezaevinde TKP-ML davasının da ilk şehididir. 3. koğuş direnişçilerle cunta yardakçısı unsurların bir arada bulunduğu bir koğuş-

tu. Koğuştaki direnişçiler kendi aralarında komün halinde gizlice örgütlenmişlerdi. Ali Sarıbal da TKP-ML komünündeydi, koğuştaki en güvenilir, namuslu, yiğit insanlarla temas halindeydiler ve vahşete karşı gizlice direnişi örgütlemeye çalışıyorlardı.

Ali, polis sorgusundaki şokunu atlatmış toparlanmaya başlamıştı. Bütün zalimce zorlamalara rağmen idarenin ihanet dayatmalarını kararlılıkla reddetti. Koğuştaki komün arkadaşlarını ve temas halinde oldukları diğer grupların gizli komünlerini hayatı pahasına korudu. İhbar edilenlerden Ali Sarıbal'ın TKP-ML, Celal Türkmenoğlu'nun TDKP ve Hasan Çakır'ın Rızgari gibi farklı davalardan olması, koğuştaki gizli komün örgütlenmesinin hedef alındığını düşündürüyor. Katledilmesinde idareye gammazlık yaparak alçakça yardım eden PKK davasından tutuklu koğuş sorumlusu Hasan Bora, yardımcısı Nevzat Gültekin, gardiyanlar tarafından "şeş-beş" lakabıyla çağrılan Suruçlu kaçakçılar Adil Saraç ve "Canbeyli" lakabıyla çağrılan Müslüm Canbeyli oldukları tüm tanıkların ortak kanısıdır. İspiyonculuk gizlice yapılan aşağılık bir iştir ve kesin olarak tespit etmek mümkün değil, fakat Hasan Bora'nın birinci derecede rol oynadığı kesindir. Olaydan sonra zoraki açılan soruşturmada savcılık 160 kişi arasından cinayeti karartmak için sadece Suruç'lu iki kaçakçının ifadesine başvurur. Onlar da idarenin isteği doğrultusunda "Ali gardiyanlara saldırdı, generallerimize, Kenan Evren'e hakaret etti, kargaşa çıktı, o arada Ali ölmüş, bildiğimiz budur" diye yalan ifade verdiler. Bu dava katillerin isimlerinin kayda geçirilmesine bile olanak vermeden kapandı.

Ali'nin 3. koğuş dışındaki koğuşlarda bulunan dava arkadaşları bizler onun katledilişini iki yıl sonra öğrenebildik!

Ali'nin katledilmesinden sonra, 27 Aralık 1981'de, yani bizim 35. koğuşa götürüldüğümüz gün, 22. koğuşta İbiş Ural adlı başka bir tutuklu koğuşta sopalarla dövüle dövüle öldürülüyor.

Olaylar Hızla Gelişiyor

TKP–ML dava duruşmaları henüz başlamamış. Hiçbir dava arkadaşımızla ilişkimiz yok, nerdeyse cezaevinin bütün koğuşlarına serpiştirilmiş durumdayız. En kalabalık sayıda bir arada bulunduğumuz yer 35'tir. Şimdilik İ.Hakkı Oruç'u da sayarsak 9 kişiyiz. Diğer arkadaşlar Mehmet Özgül, Ali Demir, Kazım Akkuş, Mazlum Eren, Mustafa Kaya, Hüseyin Yıldırım ve Zeki Karagök'tür. Ali Demir ile Kazım Akkuş, bizden yaklaşık bir ay sonra Antep soruşturmasından dönünce 35'e getirilmiş ve ikinci kattaki hücrelere konulmuşlardı. Fakat 35'te bile birbirimizle temas kuramıyoruz, ben dördüncü kattayım, diğerlerini de alt katların değişik hücrelerinde PKK'liler arasına serpiştirmişler. Bir arkadaşa bir mesaj iletecek olsak ancak bir haftada ulaştırma fırsatı bulabiliyoruz. Onu da genellikle ancak PKK'li arkadaşlar üzerinden yapabiliyoruz. Çünkü karavana dağıtmaya genellikle onları çıkartıyorlar.

Her gün birinin birden ortadan kaybolup itiraf yapmaya gittiği bir dönemde herkese güvenemiyoruz. Onların arasından da ya Ali Çiçek'e ya da Yılmaz Uzun'a söylüyorum. Zaten bazı mesajları da Yılmaz Uzun bana kendiliğinden getiriyor. Bu iki genci seviyorum ve güveniyorum. Arada bir de alt katta bulunan Mehmet Özgül'le Mazlum Eren'e yemek dağıttırıyorlar. İşte ancak o zaman bir haber alış verişi dava arkadaşlarım üzerinden mümkün olabiliyor ki, o da "o anda" olup bitiveriyor. Yemek verme esnasında gardiyanlar başlarına dikilmeden ne fısıldayabildilerse şansımıza. Mesajı veren arkadaş bütün anlamları mümkün oldukça bir–iki sözcüğe yükleme çabasında, biz de bu derin manalı şifreyi bir–iki sözcüğü doğru çözümlemek ve hemen anında veya sonraki karavana dağıtımında karşılığını vermek zorundayız. Şayet bir ceza falan yoksa günde 3 defa böyle bir şansımız var. Mehmet Özgül kurnaz, mesajlarını daha iyi formlar içinde sunuyor, bizim hücrenin önünde kasten oyalanıyor ve ustaca başında duran gardiyanın dikkatini dağıtarak bir çırpıda söyleyiveriyor. Mazlum Eren'in mesajları daha nite–

likli, fakat onu çok dövdükleri için tedirgin ve telaşlı geçiyor, bazen söylemek istediklerini söyleyemiyor, gardiyan hemen yanına dikiliveriyor, "Hadi lan, çabuk ol, hasret mi gideriyorsun!" diye azarlıyor. Kimi zaman o telaş içinde hafif yemek döktüğü ve bu yüzden dayak yediği oluyordu. Bazen birkaç gün "yemek cezası" nedeniyle karavana dağıtmadıkları oluyor; bu zamanlar işkencenin en amansız anlarıdır, vahşet sesleri ve iniltilerden başka haberleşme tamamen kesiliyor. Gerçi PKK'li arkadaşlar önceden kendi aralarında bir haberleşme ağı kurmuşlar, zaten bütün katlarda ve her hücrede arkadaşları var, haberleşmede bizim kadar ağır problemleri yok. Onların kendi aralarındaki haberleşmede önemli duyumlar olduğunda Kemal benimle de paylaşıyor.

Şubatın sonlarına doğru Kemal'le kaldığımız hücreden kapısı görünen dördüncü katın Kör Hücre'sine bir kurt köpeği yavrusunu koydular. Sanırım Yüzbaşı Esat'ın Co'sunun yavrusu olmalı. Henüz küçük bir hayvancağız. Galiba biraz da aç bıraktıkları için bütün gün ve gece demir kapıyı tırmalayarak, dişleyerek inliyor. Öyle sinir bozucu sesler çıkartıyor ki, uyumak mümkün değil. Bir hafta 10 gün kadar bize işkence olsun diye orada tuttular. Uykusuzluktan, köpeğin dinmek bilmeyen ciyaklama seslerinden sinirlerimiz altüst olmuştu.

Köpek sesiyle işkence bittikten sonra beni hücreden çıkartıp cezaevi banyosuna götürdüler. Bütün elbiselerimi soyup gözlerimi bağladılar. Kollarıma demir kelepçe vurduktan sonra kalın bir iple yüksekçe bir yerden astılar. Ayaklarım yerden kesik. Binbir çeşit işkence beklentisi içindeyim, ama tınlamıyorum. Neyse ki hiçbir şey yapmıyorlar, bir şey de sormuyorlar. Belki benim de "Ermeni" olup olmadığımı kontrol ediyorlar, kim bilir, hani "sünnetli mi değil mi?" diye. O sıralar ASALA'nın suikast eylemleri nedeniyle Ermeni imgesi faşist saldırganlık için eşsiz bir doping gerekçesi olmaktadır. Ermeni kökenli Sıdıka Ana'nın "Ermeni'dir, akrabam olur" dediği Diyarbakır 7. Kolordu Komutanı Kemal Yamak'ın bu tür saplantılar taşıması ilginçtir.

Kollarımın uyuştuğunu ve ılık bir şeyin kollarımdan aşağı aktığını hissediyorum. Demir kelepçeler bileklerimin derisini sıyırdığı için kanıyorlar. Bileklerim kopmuş gibi acı veriyor. Bir ara kalabalık bir grup içeri girdi. Oradaki subay ve gardiyanlar büyük bir disiplin içinde sessizleşti. İçeriye ayağında gıcır gıcır ayakkabı olduğu anlaşılan biri girdi. Göremiyorum ama Kolordu'dan gelen yüksek rütbeli biri olduğu kesin. Yüzbaşının saygılı tavırlarına bakılırsa Kemal Yamak olmalı. Anlayamadığım bir fısıltıyla aralarında bir şeyler konuştular. Sonra çekip gittiler. Gittiğinde bir yığın ayak da onu izledi. Oldukça kalabalık bir dizi üst rütbeli olduğu ayak seslerinden belliydi. Gardiyanlarda çıt yok, sessizler. Benim yanıma nöbetçi olarak diktikleri asker, 35'in gardiyanlarından biri. Bu işi mecburiyetten yaptığı belli sarı, zayıf, uzun boylu bir asker. Nerden öyle düşündüğümü anımsamıyorum, ama onun Zonguldaklı olduğu aklımda kalmış. Bunu biraz hayra alamet sayıyorum. Çünkü işkence veya cinsel saldırı gibi bir şey yapsalar, hücrenin azgın işkencecilerini görevlendirirlerdi. Bana dayak atmak, hatta öldürmek için can atan, katil, azgın faşistler çok. 35'te bir tanesi bir defasında bana dayak atma izni alabilmek için hücre çavuşuna adeta yalvarmıştı. Başıma nöbetçi olarak diktikleri çocuk ise verilen görevin dışında özel işkence gayreti olmayan biri. Uzun süre askıda kaldım. Kollarım kopacak gibi, nefesim kesiliyor, kalp atışlarım giderek artıyor. Bir ara askerin yanımdan ayrıldığını ayak sesinden hissettim. Bu fırsattan yararlanarak duvarda ayaklarımı koyacağım bir çıkıntı aradım. Ayaklarımın sallandığı yerden birkaç santim yukarda duvarda bir çıkıntı farkettim. Ayak parmaklarımın ucunu oraya koyarak biraz rahatladım. Askerin içeri döndüğünü anlayınca yine ayaklarımı saldım. Ama dayanacak gibi değil, kollarımdaki uyuşma boynuma, başıma ve göğsüme doğru yayılıyor. Şubat soğuğunda ter içinde kalıyorum. "Artık ne olursa olsun" diyerek nöbetçi gardiyanın yanında da ayak uçlarımı az önceki çıkıntıya koyarak rahatlıyorum. Gardiyan buna aldırmıyor, sesini çıkartmıyor. Artık başka biri gelene kadar bunu yapma-

ya devam ediyorum. Bir–iki saat sonra Esat bir grup subay ve gardiyanla gelerek "İndir onu götür!" dedi. İndiriyorlar beni külotumu giyip elbiselerimi kucağıma alarak tekrar hücreme dönüyorum.

Hücre kapısı kapatılıp gardiyanlar gittikten sonra Kemal, "Ne oldu, ne yaptılar sana, kolların niye kanıyor?" diye peş peşe merakla sorular sordu.

"Dur elbiselerimi giyineyim, hepsini anlatırım. Önemli bir şey yok..."

"Bi dakka, önce bileklerini saracak bir şey bulalım, baya yaralanmış!"

Kanayan bileklerime bakıyoruz, demir kelepçeler deriyi sıyırmış, sırtımda da morarma var, kollarım hâlâ odun gibi işlevsiz.

Kemal eski temiz bir atletini yırtarak onunla iki bileğimin sıyrılan derisini düzeltip bağlıyor.

Neden bunu yaptıkları üzerine akıl yürütüyoruz.

"Kemalciğim, bence Kemal Yamak'la tanıştırma töreniydi. E bizi gözleri açık, elbiseli, insan gibi tanıştıracak değillerdi herhalde, böyle kasaplık hayvan gibi çengele asarak göstermeyi tercih etmiş olmalılar" diyorum.

Kemal'in anlattığına göre o süre içinde kimseye dokunmamışlar, herkes kuşku ve endişe içinde benim akıbetimi bekliyor. Olan biteni kısaca anlatıyorum.

Kemal merak eden arkadaşlara, "Durumu iyi, bir şey yok, biraz bilekleri..." diye kendi üslubunca koğuşu haberdar ediyor.

Daha sonraki günlerde sık sık 4. kattaki bizleri birer birer çıkartıp idareye götürmeye başladılar. Bunların hepsi anlamsız gidiş–gelişlerdi. Bazen götürüp koltuğumuzun altına bir magazin dergisi tutuşturup geri getiriyorlar, kimi zaman da Yüzbaşının bürosuna götürüp tartışmaya zorluyorlar. Bu gidiş–gelişlerde duruma göre dövüyorlar da. Ama genellikle dövmeden geri hücrelere koyuyorlar.

Kemal'le biz, hakkımızda arkadaşlarda kuşku uyandırmak amacıyla böyle yaptıklarını tespit ediyoruz. O yüzden aramızda karar alıyoruz, her götürüldüğümüzde birbirimize bir tür rapor veriyoruz ve koğuşu bir iki sözcükten ibaret şifrelerle bilgilendiriyoruz.

Bir gün beni hücreden çıkartarak "idareye" diye Yüzbaşı Esat'ın bürosuna götürdüler. İçeri girdiğimde kapı kenarına konulmuş bir masada oturuyordu. Masanın bu tarafında da boş bir sandalye vardı, belli ki onu da benim için koymuşlar. İçerde on civarında da gardiyan var.

"Otur şuraya" dedi. Gardiyanlara da "Oğlum bize iki tane çay getir!" diye emretti.

"Hayır, oturmayacağım" dedim, "Çay da içmeyeceğim!"

"Otur diyorum sana, bu bir emirdir, emre karşı mı geliyorsun?"

"Hayır, ama uygun bulmuyorum..."

"Bak sana bir şey yapmayacam, biraz sohbet etmek istiyorum... Otur şuraya!"

Fazla ısrar edince oturuyorum. Sırıtıyor, rahat yüz ifadesi ve tavırlarıyla güven vermeye çalışıyor. Kafamda PKK'lilere yaptıkları gibi bir 10 Kasım tezgâhı kuşkusu doğuyor, etrafa bakıyorum, ses kaydeden bir şey göremiyorum, rahatlıyorum. O arada iki nefis demli çay da geliyor, çoktandır böyle güzel bir çay içmemiştim. Aylardır plastik bidonlarla arada bir gelen, soğuk, bulamaç gibi sudan başka bir şey değildi çay diye içtiğimiz. Hiçbir zaman bir şeyi zaafa dönüştürecek kadar tutkuyla istemedim, ama gerçekten iyi bir çay tiryakisi sayılırım. Ne olursa olsun deyip, oturdum ve çaydan bir-iki fırt aldım. O da çayından bir fırt aldıktan sonra söze üst perdeden başladı konuşmaya:

"Ben bir Kuvayı-i milliye evladıyım... Babam Kurtuluş Savaşı'nda düşmanları denize dökenlerin arasındaydı..."

"İyi, o dönem Kuvayı Milliyeci olmak yurtseverce bir şeydi!.. Ben de bir köylü çocuğuyum. Bizimkiler de doğu cephe-

sinde gönüllü birliklerde görev yapmışlar. Aileden birkaç kişinin madalyası varmış, dedemin kardeşine, halamın kocasına yüzbaşı rütbesi vermişler."

"Peki, şimdi sen niye devlete karşı çıkıyorsun?"

"Ben de farklı bir şey yapmıyorum, her zaman kurtuluş savaşı olacak değil, ülkenin ve halkın geleceğini düşündüm. Ülkemdeki siyasal yapılanma ve yönetimi iyi görmedim. O halde siyaseten bir şeyler yapmak gerekiyordu. Kişisel çıkarımı düşünsem asla buralara düşmezdim. Pek çok insanın gıpta ettiği bir üniversiteye girmiştim, yine ülkenin önemli bir üniversitesinde çalışıyordum. İnsan bu olanaklardan ancak çok sevdiği şeyler uğruna vazgeçebilir. Ben ülkemin gidişatına karşı bütün bunları bilerek gözden çıkardım."

"Tabii memleketin gidişatı iyi değildi, o yüzden ordu işe el koydu işte. Yoksa memleketin çocukları, siz solcular ve sağcılar birbirinizi yerdiniz!"

"Bu ilerde çok tartışılacak bir konudur. Bakıp göreceğiz, şu anda zaten içerdeyiz ve yapacağımız bir şey yok, ama iyi şeyler olabileceğini sanmıyorum. Bu işi kökten ele almak gerekiyor. Toprak reformu, gerçek bir demokrasi, emperyalist anlaşma ve vesayetin ortadan kaldırılması, ulusal sanayi ve ekonominin bağımsız, öz kaynaklara dayalı üretkenlikle inşa edilmesi, halkın, üretici insanların desteklenmesi ve özgürlüğü gibi temel sorunlara dokunulmadıkça her defasında bir 11 Eylül öncesini yine yaşarız..." gibi şeyler söylüyorum.

"Bir çay daha ister misin?"

"Hayır, teşekkür ederim."

"İç iç..." "Asker, bize iki çay daha getir!"

"Ben sahiden senin gibi insanlara acıyorum. Bak, kültürlü yetişmiş bir insansın, memleketin sizin gibilere çok ihtiyacı var. Ne işiniz var terörle, illegal örgütle, şunla bunla."

"Bu bizim tercih ettiğimiz bir şey değil, mecbur bırakıldığımız bir şeydir. Memleket yararına iyi bir şey yapmak veya söylemek isteyenlerin karşısına hep ölüm ve hapishane çıkar-

tıldı. Böyle olmasa memleketin gerçek aydınlarından hiç kimse illegal örgüt ve şiddeti tercih etmez. Bu kötü yönetim tarzının yarattığı bir sonuçtur. Yoksa ülkenin bu kadar aydınlanmış genç insanı neden bu yola başvursun? Bizi de içerde çürütebilirler. Ama göreceksiniz bir şey değişmeyecek."

"Değişir değişir. Hepimiz elele verirsek daha hızlı değişir."

"Umarım dediğiniz doğru çıkar. O zaman biz de hiç tereddüt etmeden yanıldığımızı söyleriz."

Özetle bu minval üzere bir, bir buçuk saat kadar konuştuk. Bir dizi konuda beni tartışmaya çekmek istedi. Tartışmaktan kaçmayı onuruma ve inancıma uygun bulmadım, fikirlerimi sivriltmeden ifade etme çabasındaydım. Bizi izleyen gardiyanları bana karşı kışkırtmasına elverecek şeylerden özenle kaçındım. Değindiği her konuda çok bilgisiz ve cahil olduğunu anladım, ülkenin hiçbir sorunu hakkında ortalama bilgiye bile sahip değildi. Oysa sosyal hayatta birikimli, bilgili, ülke sorunları hakkında kafa yoran, çok okuyan hayli subay tanıyordum. Çözüm konusunda ise kafası bom boştu, ona göre "Türk ordusu her şeyi çözer"di. Her defasında dönüp dönüp "Kuvayı Milliye"ye dair soyut hikâyeler anlattı. Buna karşın aşağılık kompleksine kapılmasın diye zorlandığı, anlayamadığını tahmin ettiğim şeyleri farkettiğim an hemen kapatıp başka konuya geçiyordum.

Bu zoraki ilk sohbetin artık sonuna geldiğimizi anladım.

Kısa bir sessizlik oldu. O gardiyanlara şöyle bir baktı, sonra:

"Kemal'le aranız nasıl?" dedi. Yanıt beklemeden, "Gazete okumak ister misin? diye başka bir soruya geçti.

"Verirseniz isterim" dedim.

"Oğlum oradan bir gazete ver buna!" dedi gardiyana.

Gardiyan çıplak kadın resimleriyle dolu bir-iki tane magazin gazetesi verdi.

"İstediğimiz gazeteler bunlar değil" diyecek oldum ki, hücre gardiyanlarına oğlum bunu götür" diye emretti. Sesi soğuk ve memnuniyetsizdi. Beni geri götürüp hücreme koydular.

Epey bir zaman geçmişti, artık akşam karavanası dağıtılmak üzereydi. Bugün gardiyanlarda bir hal var. Hücre önünde gruplaşıp sohbet etmek istiyorlar. Yüzbaşı'yla konuşmamızdan etkilenmiş gözüküyorlar. Bu kuru-cılız, bir yumruk kalmış adamda neler varmış meğer gibi gizli bir hayranlık ve saygı da seziyorum. Oysa benim başım çatlıyor, stres ve sıkıntıdan. Bir yandan da artık gitseler de Kemal'e ne olup bittiğini anlatayım diyorum. Kemal de merak içinde ve onların biran önce gitmesini istediği için kestirme cevaplar veriyor, konuşmakta isteksiz davranıyor. Neyse sonunda aşağıdan biri "Gardiyan aşağı in!" deyince gidiyorlar.

Kemal bir yandan gazetelere bakarken bir yandan da "Anlat hele ne oldu, bu defa iyi görünüyorsun."

"Evet, bir şey yapmadılar, Esat'ın canı sıkılmış tartışmaya götürdü herhalde. İki tane de nefis demli çayını cam bardakta ikram etti!.."

"Tartıştın mı?"

"Valla önce ne çay ikramını kabul ettim, ne oturmayı ve ne de tartışmayı, ama sayın 'komutanın emri gereği' zoraki bir tartışmaya dalıverdik, aynı emir gereğince çayımı da içtim. Sonunda iki tane de gazete verdi 'götürün bunu' dedi, geldim. Stresten, sıkıntıdan ölüyordum, o pis herifin karşısında saatlerce oturmak ne korkunç işkenceymiş meğer! Tepemizde de bütün gorilleri, her an üstüme sopalar yağdıracakmış gibi duruyorlar. Sırat köprüsünde yürümek gibi bir şey. Her yanın tehlike dolu, altta katran kazanları kaynıyor. Konuyu idare etmek çok zor oldu, ama şimdilik başardık galiba. Hem ülke sorunlarıyla ilgili düşüncelerini saklamadan söylemek, hem de çevrendeki düzenbaz cahil gorilleri tahrik etmeden bunu yapabilmek çok zor bir iş Kemal! İnsan kendisini mengeneye sıkışmış gibi hissediyor. Ama merak etme en ufak bir taviz yok, gardaşına güven!.."

"Güven lafı etme lütfen, üzülürüm, bundan en ufak bir kuşkum yok. Sadece çok uzun sürdü, merak ettim. Dedim herhal

artık seni geri getirmezler, gelip eşyanı isterler. Kendin gelince çok sevindim haa."

"Asıl bundan sonrası önemli Kemalciğim, bunlar bizi hedefe koydular, rahat bırakmazlar. Belki bir süre sonra yine götürürler, bu kez de başka şeyler isterler. Biz de "hassittir" çeker, işkencemizi görür geri geliriz, ya da ölürüz. Bir daha da bizi rahatsız etmezler!.."

"Evet, biran önce birşeyler yapmalı, bunlar hepimizi düşürmek için her türlü alçaklığı yapabilirler, tetikte olmalıyız!"

Kemal, Koli'ye söylemiş gibi yaparak bütün arkadaşların duyacağı şekilde, "Bir şey yok Koli, iyi iyi" dedi.

Ertesi gün Hayri'yi götürdüler, sonra Mazlum'u, ardından da Kemal'i götürdüler. Kemal'e de bana yapıldığı gibi yapılmış, karşısına oturtup çay ikram etmiş ve tartışmış. Ama Kemal'in işi zor, çünkü o bir Türk ve Kürt davasını savunuyor. Yüzbaşı lafı evirip çevirip "Türk çocuğunun bölücü Kürt örgütünde ne işi var"a getiriyor. Bunu ne Esat anlar, ne de çevresindeki robotlar, nasıl anlatsın ki, kestirme yanıtlarla savmaya çalışmış. Sonra Esat'ı tarihi olayları tartışmaya çekerek savmayı deniyor. Fakat boş tenekenin teki, aşağılık kompleksine kapılarak Kemal'e bir tokat atmaya kalkıyor, zoraki sohbet sona eriyor. Ona bu yüzden gazete vermemişler. Kemal biraz öfkeli, "İte bak, hem konuş diyor, konuşunca da saldırıyor, ne iğrenç pezevenk bee!"

"Gardiyanlar vurdu mu sana?"

"Yok. Aşağıda biri 'Dayak vaziyeti al!' dedi ama Kambur, 'Boşver oğlum, bugün Kemal'e dayak yok, benden torpilli' dedi yukarı çıkardı."

"Ama bugün biz senin kadar şanslı değildik, sen gittikten sonra bize hem ayak falakası hem de ellere cop ve sopalarla feci sıra dayağı çektiler. Aşağı katlarda bayılanlar olmuş. Bana da çok vurdular, baksana ellerime topaç gibi şişmiş. Sağ ayak başparmağım da kırıldı mı ne dokunamıyorum, canım çıkıyor."

Kemal, ellerimi ve ayağımı kontrol ediyor. Sonra sabunlu suyla ovarak şişi indirmeye çalışıyor. "Ayak parmağında kırık

falan yok, incinmiş, geçer, ben bu işlerden anlarım biraz haa" diyor.

"Umarım öyledir, çok sancı veriyor."

O gece ağrıdan uyuyamadım. Bir de üstüne üstlük mutat gece baskınlarından birini yaptılar. Saat 02 civarı. Bir yığın hergele ellerindeki sopaları hücrelerin mazgal demirlerine Trrııt-layıp tarayarak, "Koğuş dayak vaziyeti al, eller on santim dışarı!" diye hayvanca bir nara attılar. Uyku mahmuru alelacele pantolonu bacağımıza geçirip ellerimizi uzatıyoruz. Ellerim mosmor iki kocaman mavi topaç, parmaklarım açılmıyor. İlk vuruşta ellerimi çekiyorum, çünkü dayanılır gibi değil artık, kazma sapı değer değmez sanki bütün ekimozlar beynime pompalanıyor, ter basıyor.

"Uzat lan, kapıyı açtırma bana!"

Uzatıyorum çaresiz, bu kez iki tanesine dayanabiliyorum, ellerim kendiliğinden düşüyor.

"Uzat uzat, cezan iki katına çıktı!"

İnsanın ölümü aradığı anlardır bu anlar. İnliyorum, ellerim kopacak gibi, ayağım bir yandan sancıyor ve giderek sancı dayanılmaz bir hal alıyor. Yine de doğrulup uzatıyorum ellerimi. İşkence karşısında zayıflık göstermek, o sadistleri keyiflendirmekten başka işe yaramıyor. Dişimi sıkarak dayanmaya çalışıyorum. Sonunda yorulup bırakıyor vurmayı. Kemal de epey hırpalanmış, ama öğle dayağıyla birlikte benimki bugün tahammül sınırlarını çoktan aşmış durumda, hem de gecenin ikisinde! Neyse ki acıdan uyuyamamışım, belki daha da kötü olurdu diye teselli buluyorum kendimce. Ter içinde kıvranıp kalıyorum, uyuyamıyorum, Kemal'in uykusunu bozmamak için de özen gösteriyorum. Bir ara tuvalet bahanesiyle gidip tuvalette duruyorum, çünkü ayakta görürlerse fena işkence yapıyorlar.

Birkaç gün sonra Hayri'yi hücresinden çıkartıp götürdüler. Bekle bekle gelmiyor! Hepimiz endişe içindeyiz, götürüp öldürdüler mi ne yaptılar? Ertesi günü akşama doğru geti-

rip hücresine koydular. Meğer sözde savunmasını yazsın diye 37'ye götürmüşler. O süre içinde de başkalarına gösterip "Bak işte önderiniz itiraf yazıyor" komplosunu tezgâhlamışlar. Hayri geri gelince bu tezgâh açığa çıktı. Fakat bu arada Yıldırım Merkit de düşmüş oluyor. Yıldırım Merkit'in bu gidişte itirafa başladığı, ancak mayısa kadar gizlediği anlaşılmıştı.

Bu olaydan birkaç gün sonra beni üçüncü kez götürdüler. Yine İç Güvenlik Amiri Esat Oktay Yıldıran'ın karşısındayım. Bu kez beni oturtmuyor, ayakta tartışıyor. Konuya sert bir giriş yaptı:

"Bana bak Tuncelili! Bu işin şakası yok. Devlete yardım edeceksin!"

"Devletin benim yardımıma ihtiyacı olduğunu sanmıyorum!"

"Devlete yardım etmeyen bir vatandaş, nasıl o devletin vatandaşı olabilir? Aptallığın gereği yok, devletine yardım etmeyen onun şefkatinden yararlanamaz!"

"Benim istediğim şefkat değil, yasaların uygulanmasıdır, insanca muameledir. Şu anda tutukluyum, mahkeme yargılayacak, bir suçum varsa cezasını çekerim, başka bir şey istemem."

"Ama biz istiyoruz, anladın mı biz istiyoruz! Sen de vermek zorundasın!!.."

"İnsan kendisinde olan bir şeyi verebilir, sanırım istediğiniz şeyler bende yok!"

"Hem de nasıl var! Sen hiçbir şey söylememişsin ki! Beynini yıkayıp terör örgütüne kattığın ibneler dışardalar. Bunlar dışarda kaldıkça kim bilir ne boklar yerler. Olacaklardan sen sorumlusun, anladın mı lan, sennn!"

"Ben poliste, savcıda ifade verdim, mahkemede de savunmamı yapacağım, yargılanacağım. Cezaevi bunun yeri değil!"

"Görüşürüz yeri mi değil mi!.. Götürün bunu!"

İpler kırp diye kopmuştu!

İyi ki sert davrandı, iyi ki böyle tam yerinde, siyasi üstünlük kurarak onu bunalttığım bir anda oldu. Gardiyanlar tam ikiye bölünmüştü; bir bölümü hayranlık duyuyor, öteki bölümü ise

öfkeden kuduruyor. Olsun, bitiyor ya bu pis mahlûkla diyaloğumuz, gizli bir sevinç kaplıyor içimi.

Daha oradan başlamak üzere tekme sopa, cop, yumruk darbeleri altında yıkılıp yıkılıp kalkıyorum. O vaziyet beni idareden hücre boşluğuna kadar dövüyorlar. Yetmiyor, bir de hücrenin merdiven altı boşluğunda falakaya çekiyorlar. Artık yürüyecek durumda değilim. İkinci kata kadar iki gardiyan ayağımdan çekerek sürüklüyor. Sonra ayağa kaldırmaya çalışıyorlar. Koltuklarıma girerek beni dördüncü kata çıkartıyorlar.

Normalde böyle hallerde başka tutukluları çıkartarak onlara taşıttırlar, ama herhalde onlara bir şey söyleriz veya bizim tavrımızdan olumlu etkilenirler düşüncesiyle bizi kendileri taşımak zorunda kalıyorlar. Kemal, hücre parmaklıklarının önünde sürüklenerek gelişimi izliyor, üzüntülü, yüzü acıdan buruş buruş. Onun bu halinden kendimi sanki aynada görüyor gibi oluyorum. Hâlbuki ki ben bugün çok keyifliyim, onlar artık beni bir daha asla çağıramazlar! Böylece arkadaşlara her defasında sağlam duruyoruz manasında "Bir şey yok, iyidir!" dememize de gerek kalmayacak. Herkes tavrını net koysun, mızmızlık işe yaramıyor. Yüzüm gözüm şiş içinde, dudağım patlamış, ayaklarıma basamıyorum, her tarafım mosmor, sırtım, omuzlarım, baldırlarım, kalçalarım...

Özellikle şakağımdan yediğim sert iki yumruktan şişerek yamulan gözüm, kafam... Ama gerçekten moralim çok iyi. Nerdeyse hiç ağrı hissetmiyorum. Sekiye oturup biraz dinlenince Kemal'in üzüntülü biçimde koşuşturmasını izleyip gülüyorum. O daha da telaşlanıyor, herhalde bilincini kaybetmek üzere olan bir insanın son garip refleksleri sanıyor, işi alaya alıp gülmemi.

"Gel otur ya, inan bişeyim yok. Varsa bi sigara ver!"

"Sigara bitti ya, dur bi Koli'den isteyeyim."

"Boşver boşver, istemem o zaman, gel otur sana ne olduğunu anlatayım!"

Kemal beni dinlemiyor, sigara bulma telaşında. Sonun-

da Koli fazla sigara içmiyor, birkaç sigarasını bize gönderiyor. Sigaralarımızı idareli kullanmak zorundayız. Bir tanesini yakıp sırayla içiyoruz, diğerlerini de saklıyoruz. Fakat tatmin olamıyoruz. Kemal gülerek, "Boşver ya, buluruz, yak bir tane daha!" Bir tane daha yakıyoruz. Kemal rahatlamış, iyi olduğuma inanıyor artık. O arada olan biteni Kemal'e anlatıyorum.

"İyi yaptın haa! Ben de tavır koyacam. Bizi dövmeden getirdiklerinde arkadaşlar kuşkuya kapılıyor, üzülüyor, hakkımızda kötü düşünmeye başlıyorlar ha! Söylemiyorlar ama ben hissediyorum. Böyle dayak yiyerek gelince herkes seviniyor, sağlam duruyor, helal olsun diyorlar, moral buluyorlar. Biz de öyle düşünmüyor muyuz? Bak bir defasında Hamit Baldemir'i dövmeden getirdiler, "eyvah gitti herhalde!" dedik, başka bir gün iyice dövüp çuval gibi hücresine attıklarında ne biçim sevinmiştik, 'Hamit direniyor, onurlu çocuktur' falan diye... Ne günler bee! Eskiden olsa hainlerden başka kim bizden kötülük beklerdi! Şimdi kendimizi yoldaşlarımıza bile kanıtlamak zorunda hissediyoruz. Kahroluyorum bee, bu hallere mi düşecektik!.."

Esas Duruşta Futbol Maçı

Şubatın sonu veya martın ilk haftasıydı, bir gün alt salonda top oynamamız için üst kattan bizden birkaçını, üçüncü kattan da başka PKK'li arkadaşlardan rakip takım diye eşit sayıda kişinin isimlerini okudular ve aşağıya inmemizi emrettiler. İsmi okunanlardan biri de bendim. Kemal, "Arkadaşlarla bir şeyler konuşmamız için iyi fırsat, müsaade et senin yerine ben gideyim" dedi. "Evet, çok iyi olur, sen gitsen daha iyi, umarım farkına varmazlar!" dedim. Kemal gitti.

Benim yerime Kemal'in gitmesine ya gözyumdular, ya da farkına varmadılar. Onlar 15–20 dakika kadar orda "esas duruşta" futbol oynadılar. Sonra "maç bitti" komutuyla geri getirdiler. Sanırım Mazlum, Kemal ve Ayata bizim katın takımı olarak gitmişti. Top oynarken fısıltıyla birbirlerinin kulağına "Artık başlayalım" diyorlar. Hayri'nin indirilmemiş olmasından dolayı üzülmüşler. Kemal arkadaşlarıyla böyle can cana haber–

leşmekten çok mutlu olmuştu. "Mazlum sana selam söyledi, teşekkür etti" dedi.

İdare bir patlama anının yaklaşmakta olduğunu sezmişti. O yüzden iğrenç entrika ve işkencelerden sonra arada bir böyle yumuşatıcı uygulamalar yapıyordu. Ama ne "yumuşaklık", esas duruşta top oynamak!..

Türküler İsyan Dumanı

Birkaç gün sonra ellerinde kötü bir bağlama ile alt kata geldiler;

"Lan saz çalan var mı, saz! Bak saz getirdim..." dedi Kambur.

Kemal'le konuşmalarımızda müzikle uğraştığımı öğrenmişti. Hemen "Var var, getir!" dedi.

"Aman Kemal yapma gözünü seveyim, bizde saz çalacak hal mi bıraktılar, çalamam!" dedim kısık bir sesle. Kemal da artık ısrar etmedi. Zaten alt katlarda taliplisi çok olunca bizimkisi arada kaynadı gitti, iyi de oldu. Nedense o an aklıma Şilili ozan Victor Jara'nın trajedisi gelmiş ürpermiştim. Şili'nin bu yiğit halk ozanı, stadyumda toplanan 30 bin siyasi tutukluya gitarıyla devrimci halk şarkıları söyleyince gitarını parçalayıp parmaklarını kırmış ve sonra da öldürmüşlerdi.

Bir kaç kişinin başarısız çalma denemesinden sonra Kambur çavuş sazı alıp bizim hücrenin önüne geldi;

"Al bakalım sen çalıyormuşsun, çal da kulaklarımızın pası gitsin."

Şöyle bir baktım çalınacak gibi değil, akortu berbat, biraz sap atmış, telleri paslı, berbat bir şey. Belli ki tutukluların el konulan bir enstrümanı.

"Bu çalınacak gibi değil, zaten bağlama çalmayı da pek beceremiyorum" dedim. Biraz ısrar edince "Hayır, çalamıyorum" diye kestirip attım.

Sazı Hayri'ye, Koli'ye, Mazlum'a götürdü;

"Yok mu lan sizde saz çalan?"

Yoktu. Kimse çalmadı, sazı alıp alt katlara indi.

Bu defa "Kim türkü söylemek istiyor?" diye tutturdular.

Türkü söyleyen çoktu. En başta marş söyleten İsmail Hakkı Oruç belli ki çok türkü sever biri. O Tatlıses'ten arabesk bir Urfa türküsü söyledi. Gardiyan bıraksa İsmail Hakkı söylemeye devam edecek, Kambur "Kes lan, boru gibi ötüyorsun" deyince kesti, başkalanna emretti. Bu türden suya sabuna dokunmayan birkaç türkü–şarkı daha söylendi. Kimisi becerdi, kimisi komik beceriksizlikler göstererek hücreleri güldürdü.

Kambur çavuş, "Hey dördüncü kat, siz hiç türkü de mi bilmiyor musunuz lan?"

Kemal, "Hadi bir türkü söyle!" diye ısrar edince, "Olur, tamam, söylerim" dedim.

Kemal, "Hasan Hayri söylemek istiyor" dedi Kambur'a. "Tamam, dinliyoruz" dedi Kambur, "Başla!.."

İçimden gelerek ve duygulu içten hüzünlü bir üslupla Pir Sultan Abdal'ın "Ötme bülbül ötme şen değil bağım"ı söylemeye başladım. Hücrelere esrarlı bir hüzün ve sessizlik çöktü. Herkes çok etkilenmişti. Benim açımdan bu bir direniş çağrısıydı, bilinçli olarak her ihtimali göze alarak o deyişi seçmiştim. Ve aynı zamanda bu koşullarda arabeskleşmeye karşı bir uyarı olarak düşünmüştüm. Zaten ondan sonra da kimse arabesk şeyler söylemedi. Türkü bitince kısa bir sessizlik oldu. Ama ne sessizlik, patlama öncesi dinamit sessizliği! Hücrenin havası tamamen değişmişti. Artık insanlar nitelikli ezgiler istemeye başlamıştı.

Bu kez herkes M. Hayri Durmuş'tan "Ağlama yar ağlama, mavi yazma bağlama" türküsünü istedi. Hayri bu türküyü çok severmiş. O da benimkine benzer bir hüzünle Mavi Yazma'yı söyledi. Gerçekten çok, içli, duygulu, hoş bir yorumla söylemişti Hayri. Ardından Kemal, "Hekimoğlu" türküsünü istedi (ya da kendisi mi söyledi tam iyi hatırlamıyorum). O da söylendi.

Dördüncü kat yaptığını yapmıştı. İşkenceciler özümüzdeki

isyan duygusunun ölmediğini, yüreklerimizdeki hüznün patlamaya hazır volkan öncesi dumanları olduğunu öğrenmiş ve ağızlarının payını almışlardı.

Belki çok kişi bu olayı küçümseyebilir, fakat o andan başlamak üzere hücredeki direniş ruhunun adım adım dirilmeye başladığını ve bir daha da hiç geriye gitmediğini söyleyebilirim. O andan başlamak üzere artık hücrede tavırlarımız hep böyle oldu, her fırsatta direniş ruhunu ateşlemek!

İki İşkence Mağduru Kürt Çoban Üzerinden Cinsel Saldırı Denemesi

Uğruna "yandığımız" halkın nasıl düşkün bir şey olduğunu ve işkenceden kurtulmak için bizlere nasıl kötülükler yapabileceğini kanıtlamak istiyorlardı belli ki.

Esat, bu olaydan sonra daha sık hücrelere gelmeye başladı. Her gelişinde mutlaka dördüncü kata çıkar Mazlum'dan başlamak üzere hepimize sataşır, hakaret eder, dövdürür giderdi. Fakat bunlar bir şey değil, daha ağır bir saldırı beklentisi içindeyiz. Ateşlenen kıvılcımı hissediyor ve bir karşı hamle için tezgâhlar hazırlıyordu. Ama doğrusu aşağıda anlatacağım böyle iğrenç bir şeyi de çok fazla düşünmemiştik.

Birkaç gün sonra hücrenin alt katına şamata, kahkaha ve rezilce argo konuşmalar eşliğinde girdiler. Anormal bir durumdu! Belli ki alt katın salonunda kepaze bir gösteri sahneleniyor. Pürdikkat olup bitenleri anlamaya çalışıyoruz...

"Öp oğlum öp... Bak onunkisi daha büyük... Sen ölmüşsün lan... Yatakta nasıl yaptın ha? Oğlum tatbikat yapıyoruz, bir daha dene, hadi... Olmadı olmadı. Sen geç ulan onun arkasına, bak onun götü daha güzel!... Hülya Avşar maşallah!... Hadi dördüncü kata gidelim de önderleriniz de görsün!.."

Biraz sonra yan taraftaki merdiven boşluğundan yukarıya doğru aynı şamata ile kalabalık bir grup halinde koşar adım çıkmaya başladılar. Yüreklerimiz hainice, rezilce bir saldırı beklentisi içinde titriyor.

Ve işte karşımızdalar!

Yüzbaşı Esat Oktay Yıldıran, işkenceci ekibi ve aralarında çırılçıplak iki genç adam. Sonradan öğreniyoruz, gençlerden biri Birecikli Mehmet Şen, öteki de İbrahim Yıldız'dır. PKK sempatizanı iki Kürt çoban. Güya gece yan yana yatarken birbirleriyle seks yaparken yakalanmışlar. Çocukları önce koğuş ortasında öldüresiye dövmüşler, sonra da boklu hücre bölümüne götürmüşler ve orada 15 gün boyunca yapmadıkları kalmamış. Ama iftira olduğunu söylemiş ve hiç kabul etmemişler. Böyle bir şey yapmadıkları kesin. Fakat canavarca işkencelerle fukaraları perişan etmişler.

Göğüslerine, penislerine, makatlarına, göbeklerine, yanaklarına iğrenç boyamalar yapılmış, dudaklarına ruj sürmüşler. Futbol takımı formaları gibi halka halka değişik renklerle boyanmış penisleri çaput gibi sallanıyor çocukların. Son derece bitkin, çaresiz ve ümitsizler. Gördükleri işkence vahşeti altında adeta hayvanlaşmışlar, ne istenirse yapıyorlar. Bizim hücrenin önüne getirip durdular.

"Bak Patron bunlar sizin adamlarınız, gece yatakta birbirlerini sikerken yakalandılar! Onları sizin yanınıza koyalım mı?"

Kemal'in gözlerinden yaşlar dökülmeye başlamıştı bile. Çok onuruna dokunmuştu. Onun halini görünce benim gözlerim de doldu, fakat dişlerimi sıkarak renk vermemeye gayret ediyorum.

"Yapmayın yahu, bari bunu bize yapmayın, ayıptır!" dedi Kemal.

İkimiz yan yana demir parmaklıkların önünde ayaktayız. Kemal'i dirseğimle hafif dürterek, devreye giriyorum:

"Onlar bize bir şey yapmazlar, koyabilirsiniz! Onlar kötü insanlar değil" dedim.

Çünkü korktuğumuzu düşünürlerse, asıl o zaman onları hücremize koyar, başımızı derde sokabilirlerdi. Yine de hücremizin kapı kilidini açarak koymaya kalkıştılar. Fakat o da ne çocuklar direniyor! Doğrusu bu tavrımın o çocukların ruhun-

daki insani özü bu kadar hızlı biçimde uyandırabileceğini hiç düşünmemiştim. İşkence altında o kadar düşmüş, kişilikleri o derece tahrip edilmiş bu insanların bize hakaret etmemek için canını ortaya koyabileceklerini kim tahmin edebilirdi ki!

Bunu söylemem üzerine hücremizin kapısını açarak onları zorla içeri koymaya çalıştılar.

"Hadi lan girsenize içeri, bak ne yakışıklı adamlar her birinize bir sevgili, bol bol sikin işte ibneler!"

Bu emri veren Esat Oktay Yıldıran. Ama o kadar düşürülmüş bu iki genç hücrenin kapısından içeri girmiyor! Yerlere yıkılana kadar vuruyorlar, zorla içeri itiyorlar, ama çocuklar yine de girmiyorlar! Her defasında "Komutanım, elini ayağını öpeyim, yapamam komutanım, bu abilere nasıl kötülük yaparız komutanım! Öldür beni komutanım. Yapamam komutanım, elini ayağını öperim komutanım. Ayıptır komutanım, yalvarırım komutanım, Allah için komutanım! Utanıyorum komutanım!.."

Çocuklar hem ağlıyor, hem de içeri girmemek için yalvarıyorlar.

Kemal, "Yapmayın ya yeter, yazıktır, bak yapmamışlar işte temiz çocuklardır, siz zorluyorsunuz onları!"

Bu kez gençler daha büyük bir dirençle karşı koyuyorlar. Zorla hücremize sokmak istiyorlar, onlar kapı demirlerine tutunarak direniyorlar, copla kollarına vurup koparıyorlar, bu kez de yere yıkılıyorlar ve yine işkencecilere yalvarmaya başlıyorlar:

"Komutanım elini ayağını öperim komutanım, bokunu yerim komutanım, biz bu abilere nasıl hakaret edek komutanım, Allah için komutanı, peygamberin hatırı için komutanı, yalvarırım komutanım!..."

Gençlerin her tarafı mosmor. Gözlerine bakıyorum, yardım isteyen umutsuz gözler, derin bir saygı ve sevgiyle bakıyorlar bize. Artık ben de Kemal de bir saldırıya uğrama beklentisi içinde değiliz, tersine gençleri korumaya bu zulümden

kurtarmaya kitlenmişiz, ama elimizden fazla bir şey gelmiyor, ancak davranışlarının aşağılık bir şey olduğunu çok rafine sözcüklerle söylemeye çalışıyoruz. Epey uzun sürmüştü. Gençler onca vahşete karşın hücremize girmediler ve direnişlerini adım adım arttırdılar. Özellikle bir tanesi Kemal'e çok büyük saygısı olduğu belli, gözlerine bakarak özür diler gibi utancını hissettirmeye çalışıyor.

Sonuç müthiş bir zaferdi!..

"Peki lan o zaman birbirinize yapın, hadi!"

Yenilmişliğin çaresizliği ile söylüyordu bunu Esat!

Çocuklar birbirlerinin arkasına geçerek onun istediğini yapıyorlar. Tabii çocuklarda cinsel bir etkinlik yok, sadece çaresiz işkencecilerin maskaraca eğlencesine boyun eğiyorlar, hepsi o kadar. Çocuklar ağır işkence, açlık ve kötü koşullarda olmanın sonucu halden düşmüş iki çöp, tıpkı bütün 5 No'ludaki işkence mağduru binlerce insan gibi. Böyle insanlarda cinsel dürtü mü kalır. Belli ki koğuştaki alçak bir ispiyoncunun iftirasına uğramışlar. İspiyona da gerek yok, her yeni tutuklanan, polis işkencesinden yeni çıkmış hâlâ vahşetin şoku ve sendromu altında olan insanları 14. koğuşa götürüp itirafçı, hain, sapık Hasan Garib'e "karı" diye sunan ve tecavüz ettiren bu alçak yüzbaşı değil mi? "Bunları ya itirafçı yapacaksın, ya (diğer koğuşlarda kullanılmak üzere) ispiyoncu yapacaksın, hiçbirini kabul etmezlerse sikeceksin, her şey serbest" diyen bu yüzbaşıdır. Kim inanır böyle maskaralıklara.

Sonunda Esat pes etmek zorunda kalıyor. Hücremizin kapısını kapattırınca çocuklar "Sağ ol komutanım" deyip Esat'ın elini öpmeye yelteniyorlar, tabii ki öptürmüyor elini tiksintiyle iterek bu kez diğer hücrelerdeki arkadaşlara yöneliyor.

"Hey Mazlum göt ister misin göt?" "Doktor sen de mi istemiyorsun, bak güzel parça bunlar?" Meslekten seks kölesi pazarlayan kimseleri andıran bir edayla söylüyor bunları.

Herhalde bu maskaralığa son vermek ve diğer arkadaşlara onları alet ederek cinsel saldırı yapılmasını önlemek için olacak

ki Celalettin Delibaş devreye giriyor.

"Komutanım ben onları tanıyorum, benim yanıma verin, biz onlarla iyi anlaşırız!" diye seslendi.

Çocuklan Celalettin'in yanına koyup gittiler. Bu iki çoban bize fazla bir katkımız olmayan müthiş bir zafer kazandırmıştı! Esat bizim hücrenin önünden geçerken, bu kez Kemal'le biz alaylı biçimde bakıp gülümsedik. Kulakları düşmüş bir sıpa gibiydi, bir şey demeden def olup gitti.

Celalettin Delibaş'ın çocuklarla sesli konuşmalarını dinliyoruz. Celalettin kasten yüksek sesle konuşuyor ki herkes duysun:

"... Ya siz ne biçim insansınız, insan nasıl böyle bir şey yapar, ayıp değil mi, Kürtlere yakışır mı, utanmaz herifler!"

Çocuklar korktukları için düşük sesle yanıt veriyorlar, onların söylediklerini duyamıyoruz. Ama belli ki "İftira ediyorlar, biz böyle bir şey yapmadık. Dayanamadık, çok dövdüler, zorla yaptırıyorlar" diyorlar.

Celalettin de;

"Siz de direnseydiniz, öldürürse öldürsünler, böylesi daha mı iyi! Nasıl bu aşağılanmayı kabul edersiniz, sizde hiç mi şeref yok? Bir daha yapmayın, böyle şerefsizliklere boyun eğmeyin, hiç değilse namusunuzu koruyun be, can için bu kadar düşülür mü?"

Çocuklar sakinleşiyor, moral buluyorlar. Bize karşı tavırlarından dolayı da Delibaş kutluyor onları.

İşte olayın gerçek oluş biçimi tamamen böyleydi...

Bu olayı Selim Çürükkaya, çocukları aşağılayarak, onların bizi korumak için ortaya koydukları soylu davranışı es geçerek tamamen uydurma bir şey yazmış. Benden söz etmiyor gerçi ama "Kemal'e saldırdıklarını" söylüyor. Çok üzüldüm. Sorsaydı kendisine olayın nasıl olduğunu anlatırdık. Olayın doğrudan muhataplarından biri olarak yaşayan tek tanığıyım. Her nedense Muzaffer Ayata da Selim'in yazdıklarını onaylar gibi yazmış. Hâlbuki Muzaffer bize en yakın hücrede bulunan kişiydi ve

konuşmaları hiç değilse ana hatlarıyla duymuş olmalı. Hele "Komutanım elini ayağını öperim komutanım, biz bu abilere nasıl hakaret edek komutanım" yalvarışlarını duymaması mümkün değil! Ben bu çocukların adlarını yaşadıkları sosyal çevreyi düşünerek insani nedenlerle hiçbir yerde zikretmedim. Sonra baktım ki herkes yazmış, o zaman o çocuklara yapılan bu haksızlığı onarmak için hiç değilse doğrusunu yazma gereği duydum ve ilk kez burada adlarını anıyorum. Onlar gerçekten bize büyük bir zafer kazandırmışlardı ve bir daha da idare bu çapta manevi saldırılara kalkışmamıştı. Üstelik hücredeki spontan direniş rüzgârına da kuşkusuz çok önemli bir katkı yaptılar. Bu olaydan bir süre sonra tahliye olup gitmişlerdi, sıradan insanlardı zaten.

Bu iki genç çobana yapılan iğrençlikler aslında cezaevinde yaygın manevi ve cinsel saldırılardan sadece bir örnekti. Örneğin hırsızlıktan tutuklanan ve 32. koğuşta kalan K. ile C.'ye de aynı şeyi yapmak isterler. Sözde "yataklarının altında ekmek saklama" suçundan ceza olarak birbirlerine cinsel saldırıda bulunmalarını istiyorlar. Ama bu çocuklar boyun eğmiyorlar, adeta çıldırırlar ve onurlarına yapılan bu iğrenç saldırıya yiğitçe karşı koyarlar. Üstelik her sopalanmanın ardından daha da dikleşirler. Bunun üzerine vazgeçmek zorunda kalırlar. Böyle davranmasalardı, onları da bu iki çoban gibi kullanmaktan çekinmezlerdi. İbrahim'le Mehmet'in bunlardan farkı boyun eğmeleriydi, yoksa kesinlikle atfettikleri "suç" bir iftiradan ibaretti.

21 Mart 1981, Mazlum DOĞAN'ın Newroz Eylemi

Artık kış bitiyor, marta giriyoruz. Bahar güneşi çatı arasındaki camlardan dördüncü kat hücrelerine kısa bir süreliğine de olsa uğrayabiliyor. Bu cehennemde en mutlu anımız güneşin hücrelerimize uğradığı o kısacık andı. Geçip gidene kadar güneşe tutuyoruz yüzümüzü, mayışıyoruz. İnsanı özgürlüğe, yaşamaya davet eden harika bir şey. Bu şansa sadece dördüncü

kattaki bizler sahibiz yazık ki.

Bu günlerde işkence dayanılmaz bir vahşet boyutuna ulaşmış. Sabahın köründen "koğuş kalk!" komutuyla herkesi uyandırıp ayakta bekletiyorlar. Duruşmalara tutuklu götürmek için hücre kapıları açılıp kapanıyor, hücresinden çıkartılan her tutsak mutlaka saldırıya uğruyor. Sonra koridorlarda inanılmaz bir hengâme başlıyor:

Yürüyüş kararında marşlar; "Neslin baban ceddinatan... Hep kahraman Türk milleti ..."

"Kes!.. Harbiye marşı, başla!.. Sonra;

"Her Türk asker doğar–her Türk asker doğar!";

"Yerinde; say– rap rap–rap rap!";

"Ses çıksın lan, dizleri çek... rap rap rap trap!"...

Cezaevi gümbür gümbür gürültü tufanı içinde. Dayanılır gibi değil. Yarım saatlik yemek arası dışında hep ayakta tutuyorlar, ta ki akşam saat 21'de "kaybol!" komutu verilene kadar. Yatarken herkes başını battaniyelerin altında saklamak zorunda. "Kaybol" komutundan sonra yatakta başları gözüken olursa feci şekilde dövüyorlar. Battaniyeler, kirli, pis, kurtlu, bakteri kaynıyor, leş gibi kokuyor. "Kaybol!" demek, yatağa gir, battaniyeyi başını da kapatacak şekilde ört, yat demektir. Başın gözükmesi çok büyük bir "vukuat" sayılıyor. Çıt çıkartmak yasak, hücre içinde bile ancak fısıltıyla birbirimizle konuşabiliyoruz. Akşam olunca duruşmalardan getirilenlerin ara maltada insafsızca dövülmesinin işkence hengâmesini dinliyoruz. İşkence seslerini dinlemek zorunda kalmanın işkenceye bizzat uğramaktan daha korkunç bir zulüm olduğunu bu süre içinde öğreniyoruz!

Bizim davada henüz duruşmalarımız başlamamış, hâlâ iddianamemiz bile yazılmış değil, ama PKK davaları olağanüstü bir hızla devam ediyor. Bu gidiş–geliş işkencesinin ağırlığı onlara dönük. İtirafçılaştırma baskısı da esas olarak onları hedef alıyor. Cezaevi idaresi yargılamayı etkilemek, çok kişinin ağır cezalar almasını sağlamak ve insanları birbirine düşürmek için bütün pis yöntemleri uyguluyor. Hemen her gün duruşmala–

rı var, günde yüzlerce kişi götürülüp getiriliyor. Her duruşmadan sonra yürütülen işkence vahşeti altında dayanamayıp düşenler, itirafçı olanlar çoğalıyor. Hayri, Kemal, Mazlum PKK Merkez Komite üyeleri olduğu için hemen her grubun duruşmasına götürülüyorlar. Kemal, her çıktığı duruşmada yeni itiraf haberleriyle dönüyor ve öfkeden kalın kaşlarını çatarak anlatıyor. Koğuşlarda işkenceden çok sayıda insanın öldüğü haberleri yayılıyor, ama kimlerdir, tam olarak öğrenemiyoruz. Bu haberleri mahkemeye gidip gelenler veriyor. PKK davası çok kalabalık olduğu için hemen hemen her koğuşta arkadaşları var ve fısıltıyla da olsa konuşmaya cesaret edebilenler olursa bütün cezaevinden bilgi edinme olanağı oluyor, yalnız biz hücredekiler değil diğer koğuşlar da... Tutsaklar can pahasına bilgi sızdırmaya çalışıyorlar. Her duruşmada babayiğitlik gösteren sanıklardan herhangi biri duyduklarını-yaşadıklarını açıklayıp kamuoyuna duyurursa, biz de öğreniyoruz, bu mertliği gösteren gözüpek az sayıda insan var. Böylece her duruşmada cezaevinde olup bitenlerle ilgili yeni haberler duyabiliyoruz. Bu görevi yapmak büyük bir gözüpeklik ve fedakârlık gerektiriyor; öldüresiye işkenceleri göze alamazsan yapamazsın! Mahkemelerden başka cezaevinden dışarıya bilgi sızdırma şansı yok. Orada da faşist yargıçların engelleyici tavrıyla karşılaşılıyor. Mahkemeler işkenceyi önleyici müdahaleler yapacağına, cinayetleri ve işkenceyi duyuran tutukluları bastırma ve susturma yoluna gidiyorlar. Neden tutsakların dilekçelerini-şikâyetlerini apış aralarına saklayarak mahkeme heyetine ulaştırmak zorunda kaldıklarını sormuyorlar da bunu kendilerine yapılmış bir "hakaret ve saygısızlık" sayarak sanıkları azarlıyor, işkencecilere hedef yapıyorlardı. Yargıçlar işkenceci ekiple tam bir birlik içinde hareket ediyorlar. Belli ki üstten "Diyarbakır Askeri Cezaevi'nde öldürmek serbesttir" yetkisi verilmiştir ve mahkemeler de bunun farkında. Duruşmalara katılan savunma avukatlarından durumu kamuoyuna duyurduklarından şüphe ettiklerini azarlıyor, işkenceye çekiyorlar ve çoğu kez de tutuklayıp savundukları insanların yanına gönderiyorlar.

Bu arada aşırı derecede ayakta yorduktan sonra "Kaybol!" komutuyla herkesin başını battaniye altında saklama olayı dikkatimi çekiyor. "Yoksa birkaç cinayet hazırlığı mı var?" Çünkü bu uygulamayla birlikte hücrelerin asma kilitleri de yağlanıyor, iyi işlemeyen asma kilitler değiştiriliyor ve kapılar ses çıkartmadan çıt diye açılıp kapanır hale getiriliyor! Bu kuşkumu Kemal'e de açıklıyor, dikkatli olmalarını söylüyorum. Kemal de aynı kuşkuyu taşıyor. Gerçi birini katletmek istediklerinde gizliliğe pek gerek yok, zaten açık açık yapabiliyorlar bu işi, ama gene de taktik olarak gece gizlice infaz etmenin bazı "yararlarını" düşünmüş olabilirler diye düşünüyorum. Örneğin böyle bir durum daha dehşetli bir korku uyandırabilir, o kısacık uyku süresini de artık gece kâbusu ve korkuyla zehirleyebilir, dökülmeleri ve ihanetleri hızlandırabilir diye düşünmüş olabilirler.

19 veya 20 Mart akşamıydı. Bütün hücreler sıra dayağından geçirildikten sonra dördüncü kata çıkıp yine bize sataşmaya başladılar. Yüzbaşı Esat Oktay Yıldıran, bir-iki asteğmen ve malum işkenceci gardiyanlar var. Esat önce bizim hücrede biraz Kemal'e sataştı, sonra Hayri'ye gitti ona sataştı, en son da Mazlum Doğan'ın kaldığı dokuzuncu hücrenin önüne gittiler. Orada epeyce oyalandılar. Kemal'le biz birinci hücredeyiz; 2. hücre boş bırakılmış, üçüncü hücrede Muzaffer Ayata (Koli) var; 4. hücre boş bırakılmış, 5. hücrede Celalettin Delibaş duruyor; 6. hücre boş bırakılmış, 7. hücrede M. Hayri Durmuş (Doktor) kalıyor; 8. hücre boş, 9. hücrede Mazlum Doğan (Kheko) konulmuş durumda. Mazlum bizden 25 metre kadar uzak, çok az şey duyabiliyoruz, ne konuştuklarını tam anlayamıyoruz. Büyük ihtimalle bize yaptıkları gibi moral bozucu, intihara teşvik edici şeyler konuşuyorlar diye düşünüyoruz. Sonunda onu bırakıp bize doğru geliyorlar. Ayata'nın hücresinin önünden bize doğru gelirken Esat Oktay Yıldıran;

"Kemal, Mazlum'un işi tamam sıra sende!" dedi bağırarak.

"Tamam"dan neyi kastettiğini düşüne duralım bizim hücrenin önüne gelip biriktiler.

"Patron intihar etmeyi düşünmüyor musun intihar?" dedi Kemal'e.

"Hayır düşünmüyorum!.."

"Düşün düşün!" dedi Esat, "Sana ip de veririm." Hücre kapısının üst tarafındaki betondan geçen kalorifer borularına elleriyle asılarak, "Bak buradan kendinizi asabilirsiniz, sağlam!" demesiyle asıldığı borunun yerinden sökülerek sıvanın kendi üzerine dökülmesi bir oldu! Kırılan bir miktar beton yere döküldü ve Esat ufalan sıva tozu içinde kaldı. Beklenmedik komik bir şey olmuştu!

Kemal sözü gediğine koyan hazır cevap bir insan:

"Bak o seni bile taşıyamıyor, beni nasıl taşısın!" deyince çevresindekiler gülüşmeye başladı. Bizim yüzümüze de alaylı gülümseme mimikleri yayıldı.

Esat bozulmuştu. Cezaevini yapanlara galiz bir sürü küfür savurduktan sonra çekip gitti.

21 Mart sabahı, güzel bir gün. Sabah karavanası olarak çorba dağıtılıyor. Tek karavana olduğu anlaşılınca çorba olduğunu anlıyoruz, ellerimizde süt ambalaj kutusu taslarımızı parmaklıklardan uzatmış bekliyoruz. Bugün kahvaltıyı Sürmeli Çelik dağıtıyor. Sürmeli, mesaj alma–verme imkânı olsun diye bir hücreden öbürüne koşuyor, mümkün oldukça gardiyanı geride bırakmaya çalışıyor bir şeyler fısıldayabilmek için. Rüzgâr gibi bizim kata girdi ve sadece "Nasılsınız?" diyebildi. Biz iyiyiz diyemeden gardiyan tepesinde belirdi. Bir buçuk kepçe çorba verip Koli'ye, oradan Delibaşa, oradan da Hayri'ye ulaştı. Öyle inanılmaz bir hızla dağıtıyor ki, her kat bir–iki dakikada bitiveriyor, 4. kat ise belki bir dakika bile sürmüyor! Vahşi dayaklar zoruyla yaratılmış bu serilik, artık alışkanlığa dönüşerek inanılmaz bir hız kazanmış. Hele 25 litrelik alüminyum karavanalardaki oncacık çorbayı, çayı 150 kişiye eşit biçimde paylaştırabilmesi ise hâlâ aklımın almadığı sıradışı bir hünerdi! Ama bu kez gecikme oldu nedense. Gardiyan, suratı birden değişerek "Çabuk olsana lan ne yarrak gibi bekliyorsun" dedi Sürmeli'ye.

Sürmeli, "Komutanım Mazlum!.. Bir şey olmalı!" Birkaç kez daha "Mazlum abi çorba!" dedi yanıtsız..

Gardiyan hızlı adımlarla o tarafa doğru seğirtti.

"Mazlum, lan çorba almıyor musun çorba, neredesin?"

Hücrenin önüne varınca birden ciddileşti, sustu gardiyan... Olağandışı bir durum var, anladı! Hemen Sürmeli'yi alıp alelacele aşağı indi...

Bu kez en yakın hücre komşusu Hayri Durmuş, hüzünlü bir sesle "Kheko ne oldu sana Kheko!" diye seslendi...

Muzaffer Ayata, "Kheko yok artık, Kheko gitti, ne boşuna çağırıyorsun!.." dedi üzüntülü ve hayıflanan bir sesle.

Biraz su bulamacından ibaret olan çorbamız konulduğu yerde kaldı.

"Ne oldu dersin, ona bir şey mi yaptılar?"

"Herhalde canına kıydı! 21 Mart ya... Protesto için..."

"Yapma yahu, yapar mı böyle bir şey, hani karar almıştık! Onu katletmiş olmasınlar?! Dün sana 'Kemal, Mazlum'un işi tamam sıra sende!' demedi mi? Hücre kilitlerini çıt çıkartmayacak biçimde yağlamaları, başlarımızı battaniye altına sokmaları, gün boyunca ayakta tutup yormaları bu nedenle olmasın? Sessizce girip onu öldürmüş olabilirler!..21 Mart'ı, cinayeti bulandırma fırsatı saymış olabilirler!"

"Evet, olabilir. İlk olasılık olarak bunu düşünmeli, ama eğer kendisi canına kıydıysa 21 Mart'ın Kürtlerin ve Ortadoğu halklarının direniş ve özgürlük günü olması nedeniyle, zulmü protesto etmek ve biz kalanlara yol göstermek amacıyla yapmıştır..."

Mazlum'un başına bir hal geldiği, onun artık aramızdan ayrıldığı kesindi, sadece nasıl olabildiğini tartışıyoruz. Bütün hücreler fısıltı halinde aynı şeyleri konuşuyor ve sessizce ağlıyorlar, hıçkırıkları duyulanlar oluyor. Bizim de gözlerimiz doluyor, nefesimiz tıkanıyor. Demek ki Mazlum, o karagözlü Kheko'muz yok artık! O ayaklı kütüphane diye ün yapan, zeki, entelektüel, nüktedan, sevimli, sıcakkanlı, dost canlısı, yüre-

ğinde güneşler saklayan, gözlerinde ışık tufanları gezdiren yiğit delikanlı, delişmen Dersimli yok artık!

Alt katta, ara koridorlarda merdiven boşluğunda olağanüstü hareketlilik başgösteriyor, gardiyanlar sessiz ve gizemli biçimde koşuşturuyorlar. Biraz sonra uğultu halinde kalabalık subay ve gardiyan grubu doluşuyor 35'e ve aceleyle dördüncü kata çıkıyorlar. Bulunduğumuz her bir hücrenin önüne nöbetçi gardiyan dikiyorlar. Kambur, elinde anahtar tomarıyla hücrelerimizin kapılarını birer birer açıyor ve bizleri çıkartıp 37'ye (boklu hücre bölümüne) götürüyorlar. Hayri'yi 2. katın ilk hücrelerinden birine, biz dört kişiyi de 3. katın hücrelerine birer hücre boş bırakarak koyuyorlar. Kemal'le ikimizi yine birlikteyiz, bunun son birlikteliğimiz olduğunu ikimiz de bilmiyoruz, aklımız Mazlum'da. "Artık nerde inceyse orda kopsun" duygusuyla diğer arkadaşların duyabileceği bir sesle fikrimizi açıklıyoruz;

"Bu bir cinayettir! Onu öldürdüler..!"

Hayri, "Olabilir, fakat öyle olsa sezerdim, bence protesto eylemi" diye özetledi fikrini.

Epey bir beklemeden sonra Hayri'nin hücresinin kapısı açıldı ve onu alıp bir yerlere götürdüler. Hayri'yi bir saat kadar sonra geri getirip yeniden hücresine koydular. Meğer Hayri'yi cezaevine gelen savcıya ifade vermeye götürmüşler.

Savcı: "Mazlum Doğan arkadaşınız kravatıyla kendisini asmış. Yakın hücre arkadaşı olarak duyduğun, hissettiğin, söylemek istediğin bir şey var mı?" diye sormuşlar.

Hayri:

"Mazlum intihar etmiş olamaz, öyle bir insan değil, böyle bir ihtimal yok. Eğer kendi canına kendisi kıydıysa, bunu, buradaki baskı ve işkenceyi protesto etmek için yapmıştır. 21 Mart'ı seçmesi bundandır. Baskı ve işkence sürerse, böyle olaylar da devam eder gider. Ölümünden cezaevi idaresi ve 7. kolordu sorumludur. Ben gece hiçbir şey hissetmedim" şeklinde bir ifade verir.

Başka da hiçbirimizi ifadeye çağırmadılar.

Mazlum'un naaşını bir askeri battaniyeye koyup götürdükten sonra, bizi tekrar 35'e geri getirdiler. Ama bu kez beni Kemal'in yanına koymadılar. Hücre kapısını açıp Kemal'i hücreye koyduktan sonra bana da, "Eşyanı topla 9'a" dediler. Birkaç parçadan ibaret eşyamı aldım, beni götürüp iki saat kadar önce boşaltılan Mazlum Doğan'ın hücresine koydular.

Bir gün içinde iki can dostumu birden kaybetmenin derin üzüntüsü içindeyim. Kemal'den vedalaşmadan ayrılmış, artık bir daha hiç göremeyeceğimiz Mazlum'un hayatına son verdiği katil hücresindeyim şimdi! Devasa bir boşluk içimde büyüdükçe büyüyor. Bütün bedenimi ateş basıyor. Hücre bomboş, ne yatak var ne başka bir şey. Artık Kemal de yok, üstelik ondan en uzaktaki hücredeyim, en baştaki hücrede o, en sondakinde benim. 54 gün boyunca aynı hücreyi, aynı yatağı, aynı tabağı ve sayısız unutulmaz güzel sohbetleri paylaştığımız Kemal'le artık hiç yan yana gelemeyeceğiz.

Dokuzuncu hücrenin teselli veren tek iyi yanı artık merdiven boşluğunu kollamak zorunda olmamam, istediğim zaman oturur, "esas duruşta" gün boyu ırkçı marşlara iştirak etmeyebilirim. Herhalde Mazlum da böyle yapıyordu diyorum kendi kendime. Sonra hücreyi incelemeye başlıyorum. Mazlum'dan izler, işaretler, anılar arıyorum. Dördüncü katın çatı altı olması nedeniyle tuvalet bölümü tavanının ön taraftan yaklaşık bir metre daha alçak olduğu bir yerde 1.70 boyundaki bir insanın kendisini nasıl asabildiğini anlamaya çalışıyorum.

Bir süre sonra alt kata gelen gruptan bir yedek subay;

"Dinle! Bu akşam arkadaşınız Mazlum Doğan hücresinde kendisini asmış. Üzüldük, yazık oldu! Başınız sağolsun" dedi hainice sinsi bir sevinçle. Ardından da İ. Hakkı Oruç'a, "Marş başlat!" diye emir verdiler!

Hain, namert alçaklar!

Hücreler ağıt söyler gibi ırkçı militarist marşları hüzne ve isyan imgelerine belediler. Hücreden uğurlanan bir yiğidin naaşını taşıyan cenaze merasim kıtasının söylediği Mozart klasiğiy-

di sanki her biri.

Sonra yeniden grup halinde gelip, "Hücrelerde ip ve benzeri hiçbir şey kalmayacak, kravat dâhil her şey dışarı!" dedi birisi. Ağn kesici ilaçlan, ipleri-iplikleri, jiletleri ve kravatları topladılar.

Akşam olmuştu. Gardiyan pis bir askeri battaniye getirip üstüme fırlattı. "Al lan geberirsin soğuktan, yatak yok, bu yeter sana!" dedi gitti.

Biraz sonra karavana dağıttılar. Ekmeğim, kaşığım, kabım yok. Yemek dağıtan arkadaş, gardiyana yemek için kabım olmadığını söyledi. Gerçi iyi ki yok, canım hiçbir şey yemek istemiyor zaten. Mazlum'un öldüğü bir günde, hem de onun hücresinde, öldüğü yerde, hâlâ her tarafın ölüm koktuğu bu mezarda yemek mi yenir! Her taraf kan ve ölüm kokuyor, her şey ölümü ve yalnızlığı imgeliyor. Yeniden kekreyip kaynayarak gözlerim doluyor, bağırasım, isyan edesim geliyor! Öte yanda Kemal'in kalın sesini duyuyorum; biraz ekmek, kaşık, bir süt kutusunu bana hazırlamış, "Alın, bunlar Hasan Hayri'nin" diyor. Karavanacıyı gözeten gardiyan gidip getiriyor. Yemeği alıp sekinin üzerinde bir yere koyuyorum.

Gardiyan kat kapısını kilitleyince ölümün nasıl olabildiğini anlamak için hücreyi incelemeye koyuluyorum:

Mazlum'un kendini astı dedikleri tuvalet bölümünden başlıyorum. Su tesisatının bağlandığı yer, yerden 1 metre 37 santim yüksekliğinde. Lavaboda bir şey yok. Tuvalet taşı sanki üzerine kahverengi boya dökülmüş, ama yıkanmasına karşın lekeleri giderilememiş hali dikkatimi çekiyor. Tek belirgin ölüm izi, tuvaletten başlayarak dış kapıya kadar uzanan kalorifer borusuna sürtünmüş kan izleri; kurumuş ve kararmış halde öyle duruyor Mazlum'un kanı. Onu silmeye akıl edememişler herhalde. Tuvaletin tabanını suyla yıkamışlar, hâlâ ıslak ve nemli. İçerde Mazlum'a ait başka hiçbir iz yok, döşeğini, battaniyesini, her şeyini boşaltmışlar. Duvarları inceliyorum, belki bir yerlere bir şeyler yazmış diye; hava kararmış, onu sabaha bırakıyorum.

Yaşadığım şok yavaş yavaş geçiyor. En yakın hücre arkadaşım Hayri yedinci hücrede. Ona bir şeyler yazmak istiyorum, ama yanımda hiçbir şey yok, ne kalem, ne kâğıt, ne ip, ip yapmak için sökeceğim fazla çorabım da yok. Sekiye ilişip iyice soğuyan yemeğimi yemeye çalışıyorum, boğazımdan gitmiyor, ikrah ede ede bitiriyorum. Sonra sekinin üzerine pis, kokarca battaniyeyi serip birkaç parçadan ibaret giysimi yastık yapıp üzerine uzanıyor düşüncelere dalıyorum. Sadece birkaç kez hücremizin önünden mahkemeye giderken görebildiğim düz saçlı, esmer, orta boylu, kara gözlü Mazlum'un hayali dolup duruyor gözlerime, ne yana baksam onu görüyorum. Dün bu saatte buradaydı, şimdi benim uzandığım yerde. Eğer kendi yaptıysa bu işi, kulakları son kişinin uykuya dalmasını bekledi, sonra kalktı yaptığını yaptı! Sessiz ve kararlı biçimde...

Böyle bir yerde, böylesi bir ölüm sessiz olabilir miydi?

Oldu işte! Korkudan en iyi arkadaşımıza bile sahip çıkamıyoruz! Kahredici bir şey...

"Asma" ihtimalini imkânsız buluyorum. İki olasılık var: Birincisi, öldürülmüş olması ihtimali. Birkaç deneyimli katil, sessizce içeri girdi, uyurken üzerine atılıp Mazlum'u boğdular. Böylece tepinme, can çekişme, inleme gibi hiçbir ses çıkmadı. İkinci olasılık: Mazlum tuvalet taşına çökerek jiletle bacaklarının ana damarlarını, bileklerini keserek kanını vücudundan boşalttı, önce kalbi durdu sonra beyni ve sessizce öldü...

Mazlum'un annesinin bir gazetede yayınlanan konuşmasında sadece bu iki olasılığı destekleyen şeyler söylemişti, o gazete haberini arşivime aldığım halde bu kitabı yazarken maalesef bulamadım, bilgisayardan silinmiş olmalı. Mazlum'un annesi: Kendisini asmış diyorlar, boynunda böyle bir işaret yok, morarma var ama ip morarmasına benzemiyor. Bacaklarında ve bileklerinde yaralar vardı. Doğru dürüst otopsi raporu yapmadan verdiler bize ve alelacele defnetmemizi istediler. Korkuyoruz, herkes korkuyordu, en yakın birkaç yakınımızla onu defnettik, benim yavrumu öldürdüler, o intihar etmez

gibi şeyler söylemişti. Babası bir süre önce görüşüne gelmişti, Mazlum'un yüzü gözünü şiş içinde görünce "Oğlum ölüyor" diye bağırmış ikisi de daha görüş kabinindeyken askerlerden okkalı dayak yemişti. Çok endişeli olduğu için kısa süre sonra tekrar görüşüne geliyor babası, cezaevi önünde görüşe gelen başka tutuklu yakınlan kendi aralannda "Karakoçanlı biri kendini asmış" şeklindeki konuşmalara kulak misafiri olunca Mazlum'un öldüğünü anlıyor. Bunu ağabeyi Fevzi anlatıyor. Demek ki haber bu kadar yayıldığı halde ailesine haber vermemişler, caniliklerine uygun kılıflar hazırlamaktadırlar belli ki!..

Cinayet ihtimaliyle ilgili yukarıda bazı hazırlık belirtilerini anlatmıştım. Hayri, "ben de ilkin öldürdüklerini düşündüm, fakat epey zamandır böyle bir harekette bulunabilecekleri olasılığına karşı geceleri uyanık duruyordum, en ufak bir seste uyanıyordum, içeri girip öldürselerdi mutlaka hissederdim" demişti.

Gerçi ne fark eder, kendi canına kendisi de kıymış olsa, yine o faşist cuntanın işlediği sayısız cinayetlerden biri sayılır, çünkü buna yol açan onların ölümden de öte vahşetiydi. Bu cezaevinde vahşetten kurtulmak için ölümü aramayan kaç kişi vardı ki? Tek farkla ki, Mazlum 21 Mart'ta onu yakalamış, direniş ve protesto anlamı yükleyerek başarmış olması olabilir.

Mazlum, üçüncü katta, ikinci katta altındaki hücrede kalan Mustafa Karasu ile su musluğu borusu üzerinden haberleşirlermiş. Bir defasında üstte sert bir ses gelince Karasu soruyor, "Ne oluyor Kheko, ne yapıyorsun orda?" "Yok bir şey" demişti. Karasu, olaydan sonra bu seslerin eyleme hazırlık denemelerinden kaynaklandığını düşünüyor. Her konuşmada "Ne duruyoruz, artık bir şeyler yapmalıyız" diye söylenmesine karşın o "bir şey"in ne demek olduğu konusunda sır vermemişti.

Bir ara tutsakların "Abla çocuğu" diye adlandırdıkları ve Samsunlu olduğu söylenen işkenceci çavuş-gardiyan, "Mazlum Doğan ölmeden önce bir yazı bırakmıştı" diye ağzından kaçırır, fakat nasıl bir yazı olduğunu öğrenmek mümkün olmadı.

Bilgimiz dâhilinde olan emareler değerlendirildiğinde ben öldürülme ile bu işi kendisinin yapmış olma olasılığı kıyaslandığında en azından eşit değerde imkân tanıyordum. Kendisinin bu işi protesto amacıyla yapmış olma olasılığını düşününce, o zaman da "Ölüm orucu üzerinde karar vermişken, neden onu beklemeden böyle bir eyleme girişti?" sorusu aklımı karıştırdı durdu.

Mazlum, 1981'deki 43 günlük ölüm orucunun ilk ekibinde 37'de bulunduğu için yer almamıştı, bu eylemi 35'tekiler başlatmış, o buraya sonradan getirilmişti. Dolayısıyla diğer kadrolardan farklı olarak böyle uzun bir ölüm orucu deneyimine sahip değildi. O eylemin olumsuz sonuçlarını düşündüğünde, bu eylemi riskli ve göze alınmaz bulmuş olabilir miydi? İkinci olasılık ise güvensizlik olabilir. Mazlum, dayatılan ihanete karşı her fırsatta "Haydi ne duruyoruz!" der dururdu. Hayri'nin "uygun bir anı kollama" adına bir-iki kez eylemi ertelemesi, onda "bunlar ölümü göze alamıyorlar, oyalıyorlar" kanısı yaratmış olmaz mı? O durumda Hayri'yi aşarak Mustafa Karasu ile birlikte bir eyleme girişmeyi hem yoldaşlık hukuku nedeniyle hem de başarı şansı bakımdan uygun bulmamış ve tek çıkış yolu olarak kendi canına kıymayı görmüş olabilir mi?

1981 Mart-Mayıs ölüm orucundan sonraki teslimiyet, 10 Kasım'da düşülen kötü durum, pek seslendirmese de Mazlum'un güvenini hayli sarsan olaylardı. Ayrıca Elazığ grubunun cezaevinde çok kötü pozisyona düşmesi, yakın arkadaşlarından Şahin Dönmez gibi kadroların kötü tutumu onu çok sarsmıştı. Daha Yıldırım Merkit gibi kadroların tavrından da endişeleniyordu. Nitekim Yıldırım Merkit de Mazlum'un ölümünden sonra Mayıs'ta itiraf yaptı. Bunların işkence, hapis cezası ve can korkusuyla alçalmasına karşı örnek bir protesto mahiyeti de taşıyor Mazlum'un yaptığı. Bütün bunların yanında bireysel özveri ve feda ruhu bakımından bizlerin de yaşadığı etik bir yönü de düşünebiliriz. "Başkalarına 'niye devrim onurunu yukarda tutmak için kendini feda etmiyorsun' demek etik değildi, o feda işini kendim yapmalıyım." Bu tarz iç hesaplaşmaları herbirimiz defalarca yaşadık, yaşıyoruz. Çünkü iyi bir

devrimci, feda işini başkalarından isteyemez, kendisi yapar; bu çok temel bir ilkedir. Mazlum önderlik özellikleri taşıyabilen insanlardan biriydi ve kendi kadrolarına bu türden bir önderlik örneği olmak istediği de büyük olasılıktır.

Nasıl düşünmüş olursa olsun ve hangi etken rol oynamış olursa olsun, sonuç olarak Mazlum Doğan'ın bu olayı cezaevi direnişi üzerinde ve özellikle PKK kitlesi açısından tarihi bir işlev görmüş ve çok güçlü biçimde isyan ateşini tutuşturmuş oldu. Herkes yaylanna dizilmiş ve fırlayıp faşizmin kalbine saplanmaya hazır oklar gibiydi artık! Dünya halklarının köleliğe ve esirliğe karşı mücadele günü olan Newroz'la özdeşleşmeyi ondan daha fazla kimse hakketmiş olamaz!.. Aşkolsun sana yiğit kardeşim, aşkolsun!

Mazlum'un Hücresinden 9. Günde 3. Kat 1. Hücreye

Dördüncü katın dokuzuncu hücresi, tecrit içinde tecrit bir yer sayılır. Birinci hücrede tecritte ne olup bittiğini az çok hissediyor, izleyebiliyorduk. Dokuzuncu hücre tam bir inziva yeriydi. Kitap yok, gazete yok, kalem yok, kâğıt yok, sigara yok, sadece üç kez karavana dağıtan tutukluları ve bir de sataşmaya veya dayak atmaya gelen gardiyanları görebiliyorum. Marşlara iştirak etmiyorum, kimseye görünmediği için ayakta durmama da gerek yoktu, sekiye ilişip olası gardiyan baskınlarını kolluyorum, gelen olursa ayağa kalkıyorum, yoksa volta atıyorum, oturuyorum. İnsan ruhunu sıkan mengene gibi bu hücre. Mazlum'un burada ölümü de ağırlığını daha bir dayanılmaz kılıyor. Kimi günler çiseleyen yağmur sesleri ve çatılarda hışıldayan sular tek tesellim oluyor, dalıp gidiyorum.

Ah kalem kâğıt olsa da duygularımı yazabilsem şimdi! Marş sesleri başladığında ben kendimce başka türküler mırıldanıyorum, şiirler söylüyorum. Her sabah ve her akşam farklı dizeler sıralanıyor dilime. Dilimde saklıyorum dizeleri, tınıları, gardiyanlar her geldiğinde. Konuşamıyorum onlarla ağzımdakiler dökülmesin diye sanki. Bozuyorlar bendeki imge tufanını. Tam maya tutmak üzereyken çalkalanan süt gibiyim. İnadına bazen

bulaştıkça bulaşıyorlar, sopaladıkları, galiz küfürler ettikleri yetmiyormuş gibi. Tuhaf tuhaf bakıyorlar suratıma, konuşamıyorum ya, konuşunca sözcükler yuvarlanıp renksiz, şekilsiz hale geliyorlar ya ağzımda, ondan. İşkence yaptıklarında ağzım iyice kenetleniyor, acılar insanı susturur ya, öyle oluyor. Onlar belki de aklımın firar ettiğini düşünüyorlardır kim bilir. Hani firar etse haksız da sayılmazdı, her gün birkaç kez insan organizmasını dövmekten bıkmayan bu aptalları düşünmek, yıkılan ve tahrip olan dokuları yeniden düzenlemek, düzeltmek her aklın düzenini bozmaya yeter de artar bile. Ne istiyorlar insanın ellerinden ve ayaklarından? Çığlıklardan keyif alan ne acayip yaratıklardır bunlar? Ben başka şeyler taşıyorum ağzımda, onların duymak istedikleri başka şeyler, hiçbirbirine benzemiyor bendekilerle bunların taşıdıkları, ayrı galaksilerin birbirine benzemeyen elementleri gibiyiz. Çatışıyoruz her noktada, her temas noktasında ateş ve kıvılcım saçılıyor bu ilkyaz ikliminde.

Üşüyorum betonu delerken acılarım, beton yüreğime işleyip sertleştiriyor beni. Sarsılma aslanım, ölüm yabancısı olduğumuz bir şey değil. Seni yıldırmak için koydular ölüm hücresine, sevindirirsen kara zulmün bu iğrenç böceklerini yuh olsun sana! Her gece bir mezarlıkta yatıyormuşum gibi ürperti ve histeri içinde yarım yamalak uyuyor ve gece birkaç kez kâbusla uyanıyorum. Bazen sopayla tam başıma vuracakları bir anda, bazen boğazıma kanlı ellerin uzandığı esnada, bazen da dipsiz bir uçuruma biri beni tam itmek üzereyken uyanıyorum. Bu kâbusların birinde babamla bizi öldürmeye çalışan silahlı adamlardan kaçarken Dersim'de bir dağın zirvesinde buluyoruz kendimizi, aşağıya bakıyoruz korkunç bir uçurum, artık kaçacak bir yer yok. Babam beni korumak için kalkan olmaya çalışıyor. Tam o sırada kayalar yıkılıp bizi öldürmek isteyenleri süpürüp dereye döküyor, bizi kurtarıyor kayalar. Babamla birbirimize sarılıyoruz ve sevinç içinde uyanıyorum. Ter içindeyim, ne zor yokuş tırmanmışız meğer!..

Neyse ki hepsi rüya, ama artık uyumak da ne mümkün. Kendi kendime "İnşallah kâbus sırasında bağırmamışımdır!"

diyorum. Çünkü geceleri böyle olaylar çok sık oluyordu, birden birileri "Yapma! Kurtarın!" çığlıklarıyla bağırıyor ve tüm hücreyi ayağa kaldırıyorlardı. Gerçi benimki biraz farklı, galiba kâbus sırasında tam bağırmak üzereyken uyandığım için bağırmamış oluyorum, bu iyi. Bu halim 3. kat birinci hücrede de bir süre devam ediyor, sonra kesiliyor.

Bütün kalın eşyalarımı giymişim ama yine de üşüyorum. Her gece battaniyenin birazını altıma, diğerini de üstüme çekip uyumaya çalışıyorum, olmuyor, kısa sürede betona gelen yanım buz kesiyor. Üşütmüşüm, salya sümük ağlar gibiyim. Ateş içindeyim de üşüyorum gene. Gastritim de azdı bu arada. Faşizmin robotlaşmış bekçilerinin beni bu halde görmesini istemiyorum. Kata her geldiklerinde, her karavana dağıtımında kendimi toparlayıp dinç görünmeye, vakur durmaya çalışıyorum.

Mazlum'un ruhunun dolaştığı, geçen her anın ölümü hatırlattığı bu hücrede dokuzuncu günüm bitiyor. Katın dış kapısı açılıyor, iki gardiyan gelip Hayri'yi hücresinden çıkartıp götürüyorlar. Mahkeme için değil, başka bir şeyden olmalı. Hayri üzerinden alçakça entrikalar tezgâhlıyorlar, emredilmiş yüce bir emri yerine getirir gibi onu yıpratmak ve itibarsızlaştırmak birinci derece amaçları. Gelen gardiyanlardan biri bana "Sen de eşyalarını topla" deyince toparlandım. Toplanacak neyim var ki. Bir süre sonra gelip beni de hücremden çıkarttılar. Hücrelerin önünden geçerken kim varsa kaçamak bakışlarla selam vermeye çalışıyorum. Beni götürüp üçüncü kat birinci hücreye koydular. 35'e geldiğimde arkadaşlarla ilk konulduğum hücredir burası, Kemal'in hücresinin altında, komşu olduk yine Kemal'le. Ama bu kez tek başımayım, hücreyi benim için boşaltmışlar. Nisan 1 şakası gibi olup biten bu değişiklik iyi mi oldu bilmiyorum, ama sanki sevinmiş gibiyim. Hâlbuki burası her an gözetim altında. Yandaki merdiven boşluğunda sürekli gardiyanlar bulunuyor, karşı tarafta da dört delikli mazgallardan izleniyor. İzlemeseler bile her an izleniyormuşsun gibi tedirgin kılıyor insanı. Karşıdaki mazgallar korkunç işkencelerin gerekçesi oluyor; hiç yoktan "vukuat" icat edebi-

liyorlar dövmek için. O yüzden her hareketini kontrol etmek zorundasın.

Mazlum'un ölümünden sonra 2–3 hafta kadar işkencenin dozunda görece bir azalma olmuştu. Bazen bidonla sıcak çay veriyorlar, yemekler biraz daha iyileşiyor ve arttırılmış oluyor. Kantin de vermeye başladılar. Gerçi benim hâlâ görüşçüm gelmediği için kantinden bir şeyler alacak param da yok, hücrede tek başımayım.

Hücrede önemli bir insanın ölüm olayının yarattığı rüşvet kabilindeki bu şiddet azalması adım adım yerini daha sert vahşete bıraktı kısa sürede. Zaten Mazlum'un ölümünden sonra, hücredekinin tersine koğuşlarda ürpertici işkence uygulamaları hız kazanmış peş peşe ölüm ve çıldırma olayları yayılmaya başlamıştı. Mahkeme gidiş gelişlerinde, koridorlarda, eğitim ve havalandırma saatlerinde yükselen işkence çığlıkları hiçbir şeyin değişmediğini gösteriyordu. "Kalkın lan orospu çocukları, götünüz mü kalktı ibneler" nağrasıyla, "Dayak vaziyeti al!", "Ayaklar on santim dışarı–falaka vaziyeti al!" komutlarıyla başlayan insafsız işkence, Mayısa doğru zirve yaptı, dayanılmaz bir hal aldı. Uyutmama cezası adına insanları hücre önündeki mazgallara ayakta bağlayıp bırakmaları, cinsel organlarını mazgal demirlerine ipe bağlayıp "sağa dön–sola dön–arkanı dön" komutu vermeleri, ayaklarından yüksekçe yerlerden asmaları gibi zalimce işkence türleriyle insanlara ölümü aratır hale getirmişlerdi. İtirafçılık ve ihanetçilik dayatmaları son gaz işlemekteydi. İnsanlar hücrelerinden çıkartılıp pestili çıkana kadar dövülüyor, bayılınca da bir ceset gibi ayaklarından sürüklenerek tekrar geri getiriliyorlardı. Dökülmeler artmış, önceden itiraf ve ihanet edenler pervasızlaşmıştı. Kısıtlama ve yasaklara her gün yenileri ekleniyor, nerdeyse aç yatıp aç kalkar olmuşuz.

Elbette bütün bunlara karşın "artık durma zamanı değil, bir şeyler yapmalı" diyenler de çoğaldıkça çoğalmıştı. Herkes direniş kararının geciktiğini düşünüyor. Bizim durumumuz bir direnişi kendi başımıza başlatmaya uygun değildi, doğru da olmazdı. Her şeyden önce daha duruşmalarımız başlamamış,

başlatacağımız bir eylemi kamuoyuna duyurma olanağımız bile yok. Üstelik direnişi kararlılıkla götürebilecek arkadaşlar da bir arada değil. Hücredeki arkadaşlardan kaçının benimle birlikte ölümü göze alabileceğinden de emin değilim. Bu konuda kesin olarak güvendiğim arkadaş Mazlum Eren'dir, fakat onu da her an tahliye ihtimali bulunduğu için böyle ölümüne bir şeye angaje etmek istemiyorum. Sonuç olarak PKK'li arkadaşlarla birlikte hareket etmek ve onların kararını beklemek durumundayım. Bu yalnızca cezaevindeki en büyük direnişçi grup olmalarından dolayı değil, nerdeyse her gün duruşmalan sürüyor olması nedeniyle de çok uygundur. Kendi gücümüz ve içinde bulunduğumuz durum bunu gerektiriyor, kılı kırk yarmak ve gerçeğe uygun hareket etmek zorundayım.

Karavana dağıtan arkadaşlar üzerinden bir eğilim yoklaması yapmaya çalışıyorum. Bir gün fırsat yakalayınca Mazlum'a, "Her an eylem başlayabilir, ben katılacağım, benimle hareket edebilecek kimse var mı, bir sor!" dedim. O, "Ben varım" dedi. "Seni kabul etmiyorum!" dedim, gitti. O gün akşam karavanasına da haber getirmek için çıktı, ama bu defa bir şey söylemeye fırsat bulamadı, çünkü gardiyan yakın takipte tepesindeydi.

1 Mayıs yaklaşırken artan azgın saldırı ve sataşmaları, bizleri Mazlum gibi birer birer yok ederek "intihar" süsü vermek istediklerine yordum ve arkadaşlara şu mesajı iletme gereği duydum: "Eğer 1 Mayıs veya 18 Mayıs'ta başıma bir hal gelirse, bilin ki bu bir cinayettir, intihar etmeyi düşünmüyorum!"

Birinci hücrede gizlice oturma şansım yok, gün boyu ayaktayım. Stres, uykusuzluk, yorgunluk ve işkence ağır mide sancılarına dönüşüp mahvediyor, ayakta duracak takat bırakmıyor. Artık ne olursa olsun deyip beton sekinin köşesine oturup merdiven boşluğunu kolluyorum, bir gözüm de mazgallarda. Birden hücre sorumlusu Kambur gardiyan kat kapısından beliriverdi! Ben "Dayak vaziyeti al!" demesini beklerken, eliyle kalkmamı işaret ederek yanıma sokuldu ve kısık bir sesle, "Çok kötü görünüyorsun, hasta mısın?" dedi. "Evet" dedim, "Mide ağrısından dayanamadım oturdum." "İlaç ister misin?"

dedi, tam olarak ne dediğini anlamak için yüzüne baktım, çünkü burada bu sorunun anlamı "Dayak ister misin?" demektir. Değilmiş, insan gibi soruyor... "Hayır" dedim. "Başkaları görmesin, seni mahvederler!" dedi ve gitti. İlaç neyse de "hastayım" deyip revire gitmek, ölümle eşdeğerde, cezaevi doktoru Orhan Özcanlı tam bir Mengele veledi, yarım hasta giden tam hasta döner, tam hasta giden komalık veya ölü döner. Cezaevinde Kurtuluş davasından tutuklu bulunan Dr. Adnan Güllüoğlu'nun Ankara Tıp Fakültesi'nde laboratuvarda birlikte grup çalışması yaptıkları azgın bir MHP'li. Okul arkadaşı Adnan'a bile "torpilli" işkence yaptırıyormuş. O yüzden bayılıp düşmedikçe veya ağırlaşıp kendinden geçmedikçe kimse hastalığını bildirmiyor! Daha önce yine mide sancısı tutunca bir arkadaşın tavsiyesi üzerine sigara külünü suya karıştırarak içmiştim, sahiden sancıyı kesmişti. Fakat sigaram yok. Dördüncü katta Kemal'le birlikteyken herkese 5 sigarayı aynı anda içme ve filtresini de yutma cezası vermişler, sonra da sigaraları toplayıp içme yasağı koymuşlardı.

Kemal'in Kambur hakkında anlattıkları doğruymuş, bu çocuk iyi bir insandır, çaresizlikten işkence yapıyor, işkence yapmak bu türden insanlar için de işkencedir herhalde. Üstlerine karşı diğerleriyle canavarlık yarışına girmek "zorunda" kalan bu adamdaki insani öz ölmemiş henüz.

İşkence artık yalnızca gündüzleri yapılmıyor, gece saat 2'de 3'te de hücreler basılarak herkes uykudan kaldırılıp cop ve falakaya çekiliyor. İşte kısa süre içinde ikinci kez gece baskını ve ben rüya aleminin derin uykusundayım. İnsan her zaman kâbus görmez ya, bu gece de güzel rüyalar demindeyiz. Çok sevdiğim bir yoldaşla hoş bir dağın tepesinde –ki burası 1937–38 Dersim soykırımında askerlerin konuşlandığı bir yermiş– tulumlarımızın içinde uyuruz rüya gereği. Ay ışığının vurduğu Munzur'un ışık seli gibi parıldayıp giden cazibesine dalmışız. Koyu, keyifli bir sohbetteyiz. Birden "trrrıt" diye bir ses ve ardından "Kalkın lan... Dayak vaziyeti al!.. Son sayı üç!..." narası duyuyorum!.. Rüya ile gerçek birbirine karışıyor! Baskına

mı uğradık? Neredeyiz? Bir yanda ay ışığında gümüş bir yılan gibi kıvrılıp giden Munzur suyu, bir yanda cehennem tarifini doğrulayan loş hücreler, ellerinde işkence aletleriyle acımasız zebani sürüsü... Cehennemin resimleriyle cennet ırmağının resimleri, katran kokusu ile kekik kokusu, özgürce akan suların serin sesiyle emir, korku ve vahşet yüklü işkencecilerin sesi birbirine karışıyor. Tam nerede olduğumu kestiremeden sekinin üzerinden fırlayıp mazgalların önüne dikiliyorum. Maalesef cehennemdeymişiz!..

Gece baskınları sırasında ellerindeki kocaman sopalarla mazgalları tarayarak ürkütücü bir gürültü çıkartıyorlar. Birkaç saniyede kat kapıları açılıyor ve delirten çığlıklar içinde sopa ve cop sesleri dolduruyor her yanı. Vura vura geliyorlar. Eller yetmiyor, bir de ayak falakası. Feci dövmüşler, ama ben hala rüyadayım, Munzur Dağı'nın tepesinde uyku tulumumun içinde!.. Hâlâ rüyadaki o güzel resimler cehennemin gerçek fotoğraflarından daha güçlü ve daha etkileyici, baskın çıkıyorlar. Memleketimin anlığımda kalan son fotoğrafı bütün acılarımı silip süpürüyor, hepsini örtüyor. Ne işkencecilerin hayvanca bakan suratlarını, ne de bedenime kalkıp inen sopaları hissediyorum! Durumum işkencecilerin de dikkatini çekiyor, biri ötekilerine eliyle "Kafayı yedi!" işareti yapıyor. Tam o sırada parlak asteğmen söze giriyor;

"Biliyor musun bu dayağı niye yediniz?"

"Nerden bileyim?"

"Bak sizin piçler bugün bizim konvoy Elazığ'dan geçerken cemselere taş atmışlar. Onları siz zehirlediniz siz!"

"Haa öyle mi? İyi o zaman, bundan sonra her gece gelin öyleyse! Bize de moral oluyor!.."

Şaşkın şaşkın yüzüme bakanlar, küfür edip hırlayarak hücremin kapısını açmaya yeltenenler oluyor, asteğmen engelliyor, zaten bende hal kalmamış. Herhalde "kafayı yediğime" sahiden inanmış olacaklar ki benimle eğlenmeyi ve kafa bulmayı yeğliyorlar:

"Biliyor musun, ben de solcuydum. Üniversitede Halkın Kurtuluşu sempatizanıydım. Baktım bu işler boş, bıraktım. Boşuna kendinize yazık ediyorsunuz."

"Sizin bileceğiniz şey, ben bırakmam."

Daha başka bir şey demeden gorillerini toplayıp gitti bizim "Halkın Kurtuluşu sempatizanı" hergele. Sahiden bize moral vereceğini düşündüklerinden mi yoksa fırsat bulamadıklarında mı bilinmez ama bir daha da hücreye o türden gece baskınları olmadı.

33. Koğuşta 4'ler Feda Ateşi

24 Şubat 1981'de Yüzbaşı Esat Oktay Yıldıran'ın İç Güvenlik Amirliği'ne başlamasıyla işkence bütün cezaevine yayılmıştı. Bütün koğuşlar artık birer işkencehaneydi. Özellikle de direnen, itirafçı ve ispiyoncuların müşteri bulamadığı ve tutunamadığı koğuşlara bütün insafsızlığıyla yüklendiler. Koğuşlarda yapılan işkence hücredekini katbekat aştı. "Direnmenin işkencecileri daha da tahrik edeceğini" düşünerek ta başından itibaren teslim olanları daha da düşürmek, bütün insani değerlerinden uzaklaştırmak istiyorlardı. Karışık ve kararsız duran koğuşları kesin teslimiyet çizgisine çekmek ve en kötülerine uydurmak için uğraşıp duruyorlar. Teslim olmalarına ve kurallara uymayı kabul etmelerine karşın yürekleri direniş ateşiyle çarpan, aşağılanmaya ve onurlarına yönelik hakaret ve itiraf isteklerine direnen koğuşları ise her türlü entrikanın hedefi yapmış ve gizil direnme ruhunu açığa çıkartıp öldürmek için vahşice yüklenmişlerdi. Fakat bu tür koğuşlarda tırmandırılan vahşet sadece patlamaya yol açmakta ve onu hızlandırmaktaydı. Bizim davadan arkadaşlar genellikle direnme ruhunu koruyan koğuşlardadır, bu koğuşta da Müslüm'le birlikte 4 arkadaş (Tatlıcı, Ahmet Kesikkulak, Remzi Şenioğlu) var. PKK kadrolarından Ferhat Kurtay'la Müslüm Elma arasında devrimci dayanışma ve dostluk örnek nitelikteydi, her biri kendi yoldaşlarıyla gizlice komün örgütlenmesi yaratmış ve dayanışma halindeler. Koğuş, Mazlum'un ölümünü PKK Batman Grubu'nun duruşmasından

sonra öğrenmişti. Ferhat Kurtay, haberi Müslüm'le paylaşırken kendilerinin de artık bir şeyler yapacaklarını ima ediyordu, fakat eylemi en yakınlarından gizledikleri gibi Müslüm'e de söylememişlerdi. Gerçekten o günden itibaren bir eylem planı üzerinde çalışmaya ve hazırlık yapmaya başlamışlardı artık. Neticede Necmi Öner, Eşref Anyak ve Mahmut Zengin'le birlikte kendilerini yakmaya karar verirler. Artık "Mazlum itiraf ve ihanet karanlığını Newroz ateşiyle deldi" haberinden ötürü mü yoksa Newroz'un ateşi çağrıştırmasında mı, yoksa örgütün öyle duyurmayı uygun görmesinden midir her neyse PKK'liler o sıralar Mazlum'un ölüm şeklini "kendini yakarak" protesto etmek olduğunu düşünmektedir. 33. koğuştakiler de böyle sanıyorlar. Eylem biçiminin seçiminde bunun rol oynadığı anlaşılıyor. Tarih olarak, da İbrahim Kaypakkaya'nın Diyarbakır işkencesinde katledildiği 18 Mayıs ile PKK kadrolarından aynı tarihte katledilen Halil Çavgun ile Haki Karaer'in katledildiği 17 Mayıs'ı uygun buluyorlar.

Yıldırım Merkit, yakalandığında üzerinde yakalanan ancak polis sorgusunda şifreleri açıklanmamış örgüt belgelerinin bu şifrelerini Esat'a gizlice söyleyerek daha önceden itiraf yaptığı ve tahliye bekleyen Ferhat Kurtay'ın örgütsel durumunu açığa vurduğu belliydi. Bu yüzden, "Eyalet Komitesi üyesi, artık seni kimse elimden kurtaramaz" diyen Esat, Ferhat'ın üzerine daha acımasızca yükleniyordu. Zaten Dörtler Eylemi'nden sonra da bu itirafları Merkit mahkemede okunmaya başlanmıştı.

Müslüm Elma dört yoldaşıyla birlikte Dörtler kendilerini yaktıklarında bu koğuştadır.

18 Mayıs, saat 04.30'a doğru kalorifer kazanının bulunduğu saklı bir köşede dördü birbirlerine sarılarak biriktirdikleri tiner, kâğıt ve diğer yanıcı maddeleri üzerlerine dökerek kibriti çakmış, alev topu olmuşlardı. 33. koğuş bir alev ve duman topudur, göz gözü görmemekte, uyku mahmuru, şaşkınlık ve şok içinde neler olduğunu ve ne yapması gerektiğini kestirmeyen insanlar koşuşturuyor. Bazıları camları kırar, kimisi panik içinde "Gardiyan gardiyan, yanıyoruz, boğuluyoruz!" diye bağırır,

kimisi suya koşarak söndürmeye çalışır... Tam bir hengâme ve can telaşı havası var. Ferhat ve diğer arkadaşlann yatakla-n üzerine bıraktıkları mesajı N.E okur ve imha eder. Müslüm de bu notu okuyan 3–4 kişiden biridir. Durum anlaşılmıştır; alevlerin içindekiler dört devrimci yürektir, alevlerin arasında hâlâ slogan atıyorlar; "Kahrolsun işkence, kahrolsun sömürge-cilik!" Üstlerine su dökerek söndürmeye çalışanlara "ihanetçiler su dökmeyin!" diye uyarıyorlar. Tutsaklar bir an durur, ancak yürekleri dayanamaz, yangını söndürüp kurtarmak isterler yine de. Artık çok geç! Birbirlerine kenetledikleri kollarının yanık dokulan birbirine yapışıyor, yanıklardan sızan kanlar birbiri-ne karışıyor, daha çok bütünleşiyorlar! Dudakları, kulaklan, burunları, kaşları, kirpikleri ve saçları yanmış, hiçbirisi tanın-maz durumdadır artık, az sayıdaki belirti ve ipuçlanndan, bir de seslerinden seçebiliyorlar biraz.

Cezaevi idaresi onca hengâmeye karşın hâlâ ortalıkta yok. En ufak çıtırtıda leş kargaları gibi koğuşlara üşüşenler bugün ortalıkta görünmemeyi yeğlemişler. "Varsın yansınlar, hatta 5 No'ludakilerin tümü yanıp kül olsa ne iyi olurdu" diye sevin-diklerinden belki. Öyle ya istedikleri de bu değil miydi, bu vahşi barbarlığın böyle patlamalara yol açacağını nasıl bilmez-ler! Belki de beklemedikleri bir şey olduğu için korkmuş panik halinde dışarıya kaçmışlardı... O da olasılık dâhilinde. Epey zaman geçip yangın dinince sonunda olay yerine gelebilenler de korkusundan koğuşun içine giremezler, eylemcilerin maz-galdan görünebilir bir yere taşınmasını emrederler beyefendi-ler. Tutsaklar yere yatakları açıp dördünü oraya getirip yatırır-lar. Eşref konuşamıyor, nabzı iyice yavaşlamış. Necmi, başının altına bir yastık konulmasını istiyor. Mahmut bağırıyor, slogan atıyor hala. Ferhat, Adnan Yılmaz'ın elini tutarak, "Arkadaşlan yalnız bırakmayın, birbirinize destek olun" diyor son enerjisiy-le. İnsanların kendisini yaktığını gören nöbetçi subay sıvı yanık ilacı getirtip mazgaldan içeri tutsaklara verir ve yaralarına dök-melerini söyler. Esat kendi ekibi ve bir savcıyla saatler sonra gelir. Savcı olayın nasıl olduğunu soruştururken eylemcilerin

iradesi ve metaneti karşısında hayranlığını gizleyemez, saygıyla söz eder. Esat ise atılan sloganların ve kırılan camların peşindedir; olaya "toplu isyan" havası vermeye ve bu yönde ifadeler imzalatmaya çalışır, başaramaz! Çünkü peş peşe gelen direniş eylemlerinin, kurduğu ihanet tezgâhlarını tuzla buz etmesinin telaşındadır. Savcı "İyi ki camları kırmışlar, yoksa hepsi ölebilirdi" der onu azarlar gibi. Yaralıları koğuş arkadaşlarına revire taşıttırır. Revirden de askeri hastaneye kaldırırlar ve orada birer birer son nefeslerini verirler bu eşsiz direniş abideleri.

Eylemciler götürüldükten sonra başlarında Esat olmak üzere cezaevinin bütün işkenceci haydutlarıyla koğuş basılır. Eylemcilerin bıraktıkları bir mesaj var mı diye bütün eşyalarını paramparça ederler, yataklarını söker ortalığa döker didik didik ararlar. Gün boyunca saatlerce koğuştakilere işkence ederler.

Koğuşta kalan herkesi tam anlamıyla linç ettikten sonra bu kez de koğuş tabanını 10 santimetre kadar suyla doldurarak "Ranza altı ol!" komutu verirler ve ertesi gün sabaha kadar su içinde bekletirler. Ertesi gün sabah "Kalk!" komutu verildiğinde bir kişinin eksik olduğu görülür. Onu da ranza altında buldular. İşkence karşısında canına kıymaya karar veren Fettah Yiğit, yanında sakladığı jiletle ranza altında bileklerini kesmiş, kan kaybından bayılıp kalmıştı. Onu da eylemcilerin kaldırıldığı hastaneye kaldırırlar.

20 Mayıs'ta koğuşu tamamen boşaltıp dağıttılar.

Esat'ın "Senin için iyi bir çözüm buldum!" dediği Müslüm Elma'yı ve bir PKK'liyi grup sorumluları diye 37. koğuşun 4. katına, veremlilerin yanına koyarlar. Esat ölmelerini istemektedir. Burası veremlilere münasip görülen lağım göletli hücre bölümüdür!

Müslüm Elma, 1980'de askeri darbenin olduğu eylülün sonlarında yakalanmıştı. Bir aylık yoğun işkenceyi direnerek savmıştı. Bir süre İstihkâm denilen yerde gözaltında tutulduktan sonra, oradan 5 No'luya getirilmiş İbrahim Ekinci,

Ramazan Kılavuz, Ahmet Kesikkulak, Ayhan Uzala, Kamber Akbalık, Remzi Şenioğlu, Ali Sanbal gibi toplam 15 civarında TKP-ML yoldaşının KAWA'cılarla birlikte kaldıkları 21. koğuşa konulmuştu. 1981 Kasım-Aralık civarında Gaziantep ve Elazığ işkence merkezine götürülür, buralarda toplam 4 ay işkence görmesine karşın yine direnişini sürdürmüştü. 1982'de 5 No'luya geri getirilir ve Dörtler eyleminden kısa süre önce 33. koğuşa konulmuştu. Buradayken TKP-ML ilk davasının mahkemesine çıkmış ve tahliyesine karar verilmişti, fakat serbest bırakılmamış, bekletilmişti. Esat Oktay Yıldıran işkenceci sorgu ekipleriyle birlikte çalıştığı için Müslüm'ün durumunu iyi bilmektedir. İşkenceyle boyun eğdirilemeyeceğinden emindir ve onu yok etmenin başka yollarını aramaktadır. 20 tüberküloz hastasının bulunduğu lağım göletli 37. hücre bölümünün dördüncü katının en dip hücresine atılır. 14 Temmuz eylemi başlayınca onları diğer tüberküloz hastalarıyla birlikte 4. koğuşa götürürler. Müslüm, Ağustos-Eylül 1982 sıralarında yine soruşturmaya götürülürken biz de Kemal Pir'lerle 37'de ölüm orucundayız. Ölüm orucu eyleminin sonuçlanmasından sonra bizi yine 37'ye koyarken Müslüm'ü de veremlilerin kaldığı 4. koğuştan alıp 35'e götürürler. Müslüm toplam 5-6 ay veremlilerin arasında kalmıştı, ama tesadüfen verem olmamıştı.

Dörtler eyleminden sonra 33'ten 40 civarında kişiyi 35'e getirdiler ve bunların 4'ünü benim hücreme koymuşlardı. Az ötemizde aynı bina içinde tezahür eden olayı biz ancak üçüncü gününde yanımıza konulanlardan öğrenebilmiştik. Hıncını alamamışlar, gelip gelip yanımıza konulan arkadaşlara işkence yapmaya devam ediyorlar. Laz Ali denilen iğrenç san bir akrep ki bu aşağılık faşistin en az 5 tutsağın katili olduğu söylenirdi, yanıma konulan İrfan'ın çenesine elindeki "haydar"ın keskin ucu ile dürterek etini çene kemiğinden sıyırdı, kanlar içinde bıraktı. "Haydar"; 8-10 santimetre çapında silindir şeklinde bir metre uzunluğunda beyaz bir sopa, testere ile kesildiği için uç kenarları keskin bıçak gibi. Cılız, çelimsiz bir genç olan İrfan'ın suçu "Ermeni" olmakmış! Bir tokatlık canı olan Laz

Ali gibi pis böceklere böylesi anlarda insan bir şey yapamamanın kahrı ile ölüyor. Gözlerimizin ateş saçtığını gören bu it uzaklaşıp gitti, İrfan'ın çenesini kendi olanaklarımızla sarmaya koyulduk.

İlk gün vahşi işkencenin şokuyla çekingen davranan gençler ilerleyen günlerde olayı bütün ayrıntılarıyla anlattılar bize. İnsan yüreği dinlemeye bile dayanamıyor, gözlerim kararıyor, başım dönüyor, ağzım kuruyor, gözlerim doluyor, konuşamaz oluyorum, kanımın beynime sıçradığını hissediyorum.

Bu ne kalleşçe, namertçe düşmanlık böyle, bu ne canavarlık, bu nasıl insanlıktan çıkma halidir ki bu kadar acımasız, vicdansız ve hain olabiliyorlar! Dört gencecik insan çıra gibi kendini yakmış, koğuştaki 53 civarındaki insan topluca ölüm tehlikesi atlatmış... Onların matemine saygı duymuyorlar, yine saldırıyorlar, yenilerini öldürüyorlar ve 3 gün canavarca işkence yapıyorlar. Düşmanın namert, kalleş, saygısız, ahlaksız türü bu olsa gerek! Bir insanlık grubunun en büyük talihsizliği böyle namert bir düşmana sahip olmasıdır herhalde!

Daha da ürkütücü olanı bizlerin de bu canavarlığa karşı hâlâ sessiz kalabilmemizdir! Dehşet korkusu bu kadar mı etkilidir ki bunca yiğit, mert, delişmen yüreği susturabiliyor. Ölüm bir şey değil, kimsenin ölümden korktuğu yoktu, herkesin ölümü aramasından biliyorum bunu, peki ya ondan ötesi nedir ki bu haşere sürüsü önünde bu kadar çaresiz durabiliyoruz? Belli ki bardak dolmayınca taşmıyor, demek ki daha boşluk var öfke tulumumuzda!

Eminim ki herkes aynı duyguları taşıyordur ve bütün hücreler barut fıçısı gibidir, her işkence seansında öfke dağ dağ büyüyor. Faşist işkenceciler de farkındalar bunun. İşkencenin hızında dikkate değer bir düşüş yok ama, hücrelerimizin önünden korka korka geçiyorlar artık, sık sık bidonla çay veriyorlar, daha kaliteli ve bol yemekler gelmeye başlıyor, "eğitim" esnasında "Marş kes, istirahat et" komutlarını birkaç günde bir de olsa daha sık duymaya başlıyoruz, daha sık kantin listesi

vermemizi istiyorlar. Bu arada ilk kez gazete veriyorlar. Manşetler İsrail'in Beyrut işgali ile dolu. Sistem her tarafta devrimcilere, mazlum insanlara saldırıyor. Böyle aptalca rüşvetlerle kabaran ve artık patladı patlayacak öfkeleri yatıştırabileceklerini sanıyorlar. Budala, hain, aptallar!

Yanımıza yeni gelenlerin kim olduğunu ve niye getirildiğini bir kat üstümüzdeki arkadaşlar ancak 4 gün sonra Ali Çiçek'ten "33'te yakmışlar!" mesajıyla öğrenebiliyorlar. Onu da ilkin yanlış yorumluyorlar; hız kazanan itirafların birilerini yakmasını kastettiğini sanıyorlar! Ancak Mustafa Karasu'nun olayı Hayri'ye musluk borusundan iletmeyi başarmasından sonra öğreniyorlar. Eskiden Mazlum Doğan'la musluk borusu üzerinden haberleşen Karasu, onun ölümünden sonra bu kez Hayri üzerinden dördüncü katla haberleşme sağlıyor.

Mayıs sonlarına doğru Urfa Grubu'nun duruşması vardı. Fevzi Yetkin, bu duruşmada söz alarak Dört yoldaşlarının cezaevindeki işkenceyi protesto etmek için kendilerini yakarak yaşamlarını yitirdiklerini açıkladı. Böylece bütün cezaevi ve dışardaki kamuoyu olayı duymuş oldu.

Özgürlük, talibini ateş ve ölümle sınayan bir sevgilidir, layığını bulmayınca kimseye varmaz, ancak onu hak edebilenlerin yüzüne gülebilirdi! Eşitsizlik ve zulüm altında yaşayan bir halkın göbeğinde, Diyarbakır'da en delişmen evlatları bunu öğretiyordu insanlığa.

PKK kadroları arasında yoğun tartışmalar var. Urfa grubunun duruşmalarında başlatılması gereken eylem, mahkeme heyetinin durumu sezerek Hayri'ye söz hakkı vermemesi, paldır küldür duruşmayı bitirmesi ve fırsat vermemesi nedeniyle ertelenmişti. Şimdi Diyarbakır Grubu duruşmaları sürüyor. Kemal Pir ile Mustafa Karasu bu grupta başlatılmasında ısrar ediyorlar. Fakat Hayri bunu kabul etmiyor, Urfa Grubu'nun daha kalabalık ve cezaevinin tümüne duyurmak bakımından daha elverişli olduğunu düşünüyor. Hayri, liderlik özelliklerine sahip, çok yönlü düşünebilen, kararlarını kadro ve sem-

patizanlann coşkusuna kendisini kaptırmadan soğukkanlılıkla verebilen, kimsenin göze alamadığı risklere atılabilen nitelikli bir insandı. O yeni olanaklar araştıran, düşman ve devrim saflarındaki hareketlenmeyi gözlemeye çalışan, cephanesini idareli kullanmayı tercih eden, "ihanet", "korkaklık" laflarına çok fazla pirim vermeyen bir insan manzarası sergiliyordu. Böyle insanlar geç karar verirler, ama kararlarını verdikleri andan itibaren de herkeste güçlü kazanma inancı yaratır ve yüreğinde zafer ateşi taşıyan insanları kolayca sürükleyebilirler. Olayların gelişmesi Kemal'in onun hakkındaki düşüncelerini doğrular mahiyetteydi. Kendi arkadaşlarını ikna etmekte neler söylerse söylesin, benim kanımca Hayri, biraz daha zaman kazanmak istiyor, o yüzden biraz daha zamana yayıyor ve yeni olanakların ortaya çıkmasını, direnişin iyice mayalanmasını bekliyordu. Nitekim 33'teki Dörtler Eylemi'nin kitlesel direnişin mayalanmasında oynadığı rolü bizler de farkediyoruz. Şükrü Gülmüş'ün kendisine yazıldığını söylediği Hayri'nin bir notunda da bunun ipuçlarını bulabiliyoruz.

Hayri, Şükrü Gülmüş'e yazdığı notta şöyle diyormuş:

"Dışarıda ricat taktiği var. Arkadaşlarımız sıkıştı, geri çekildiler. Suriye–Lübnan sahasına çekildiler. Burada direnişimiz tıkandı. Artık hava alacağımız bir delik yok. Bu durumu mahkemelerde sürdüreceğiz. Direniş platformu mahkemelere taşınacak. Orada hava deliği açalım, kitlemizle birlikte sahaya çıkalım."[10]

33'ten hücreme konulanlardan bir süre sonra Necmettin Büyükkaya'yı da getirip yanımıza koydular. Böylece hücre nüfusumuz altıya çıkmıştı. Necmettin'in adını daha önce duymuştum, Siverekli önemli Kürt aydın ve siyasi simalarından biridir. Eskiden Kemal Burkay'ın partisinde siyaset yaparken, şimdi Celal Talabani'nin Kürdistan Yurtseverler Birliği (Yekîtiya Niştimani Kürdistan) ile çalıştığını kendisinden öğreniyoruz. 12 Eylül'den sonra İsveç, Irak Kürdistan'ı, İran gibi ülkeler–

10 Şükrü Gülmüş, Ali Yaverkaya ile söyleşide.

de barınmış. Böyle bir dönemde Türkiye'ye uğrama cüretinde bulununca da yakayı ele vermiş. Eşi Diyarbakır'da eczane işletiyor. Aramızda durumu en iyi olan ve en son yakalanan kişi o, haberlerle dolu. Anlattıklarından bizden sonra ülkenin siyasi atmosferinde fazla bir değişikliğin olmadığı anlaşılıyor. İşkenceler, operasyonlar, toplu ve tek tek infazlar sürüp gidiyormuş. Siyasi kulislerde yeni bir anayasanın hazırlanması ve beşli cunta çetesinin kontrolü elde tutmak kaydıyla yönetimi sivillere devredeceği söyleniyormuş. Buna iç ve dış kamuoyunun baskısı, cuntanın bıktırıcı devlet terörüne karşı giderek yükselen homurdanmaların yol açtığı anlaşılıyor. Ancak Necmettin'in anlattıklarından şimdilik cuntaya karşı en etkili siyasal muhalif odağın hala cezaevleri olduğunu anlıyoruz. Üzücü bir durum! Bu durum, işimizin hayli zor olduğunu göstermeye yetiyor.

Büyükkaya'nın her hafta görüşçüleri geliyor, her görüşten önce bizlere "İstediğiniz bir şey varsa söyleyin, eşim getirir" diyor. Bizler istemeden kendince ihtiyaç saydığı bir şeyler getirtiyor ve bizlere dağıtıyor. Laz Ali'nin çenesini yaraladığı arkadaşın tedavisini de büyük bir sevecenlik ve özenle kendisi üstleniyor. Onun sayesinde yataklarımıza temiz çarşaflar çekiyoruz, yeni iç çamaşırlarımız oluyor. Hücreye, bizim yanımıza konulmaktan o da memnun, biz de. Tek sorun, Diyarbakır'ın yaz sıcağında 5 metrekarelik bir hücrede balık istifi yatmak. Gerçi alt katlar biraz serin ama yine de başlı başına bir işkence. Dışarda siyasi nedenlerle birbirlerine selam bile vermeyen insanların faşizmin cenderesinde birbirlerine sarılmaları zorunluluktan öte haz veren anlamlar taşıyor; devrimci hareketin en yıkıcı hatasına tarihsel bir ironi, etkili bir tokattır aslında bu. Hücrenin yaşça en büyükleri Necmettin'le ikimiziz. Gençler sekinin üzerindeki yatağı bize bırakmış, Necmettin'le ikimiz kafaları Kemal'le yaptığımız gibi ters koyarak yatıyoruz. Eski yoldaşı Mehdi Zana ve bir dizi Siverekli hemşerisi de 35'te. Necmettin'in gelmesiyle hücremizde siyasi hava da canlanıyor. Her gün çeşitli sorunlar üzerinde tartışıyoruz, yanımızdaki PKK'li gençler de dinliyorlar, bazen de iştirak ediyorlar.

Tartışmalanmızın sertleştiği anlar da oluyor, o zaman gençler havayı yumuşatıyor ve birkaç gün hiç siyasi tartışma yapmamayı yeğliyoruz. Tabii kısık bir sesle konuşuyoruz, fısıltı gibi, gerilimli tartışmalara uygun olmayan bir ortamdayız. Neyse ki cezaevindeki bu zulmün sona erdirilmesi ve direnme çizgisi konusunda bizimle nerdeyse aynı düşünüyor, direnişte feda ruhuyla hayatını kaybedenlere büyük hayranlık ve saygı duyuyor. Bu, ona karşı daha önceki önyargılarımı da kınıyor. Necmettin'i aynı siyasi hattaki diğerlerinden daha yürekli ve dürüst buluyorum. Böyle bir dönemde ülkeye gelip yakalanması da bunu gösteriyor. Zaman ilerledikçe birbirimizi daha iyi anlıyor ve siyasi konular üzerindeki tartışmalarımız daha olgunlaşıyor. Bir ara, "bilmem gereken bir şey" söylüyor bana gizlice; "Haberin olsun bu alçaklar beni öldürmek istiyorlar, her fırsatta bunu söylüyorlar, basit bir blöf olduğunu sanmıyorum. Benim Sovyet ajanı olduğuma ciddi ciddi inanıyorlar!" dedi.

Ne yapabiliriz ki, hepimiz aynı durumda değil miyiz? İşte sırayla birer birer öldürüyorlar zaten, ya da ölüme zorluyorlar. "Boşver kafaya takmaya değmez, hepimiz için aynı şey geçerli" diyorum. Fakat anlattıklarından onu gerçekten kafaya taktıklarını düşünüyorum. Esat'ın 33'teki eylemden sonra seyrelen gelişlerinden birinde ona imalı biçimde kafa salladığını görmüştüm. Bir ara şaka havasında "Yaşayanlar, öldürülenlerin hesabını sormakla yükümlüdür kirvem!" diyorum. "Kendi adıma söz olsun!" diye yanıt veriyor gülerek. Mazlum toplulukların davası, özgürlük ve devrim için can veren bütün insanların hesabını sormak, yaşayanların boynuna borçtur.

Necmettin Büyükkaya'dan başka da hücreye yeni getirilen ünlü isimler var; Kawa Kabul'ün lideri Nuretin El Hüseyni, Rızgari liderlerinden Mümtaz Kotan ile Ruşen Aslan, DDKD'den Mahmut Çıkman ve Ömer Çetin... Bunları da başka hücrelere dağıtmışlar. Onlardan şahsen hiç kimseyle tanışıklığım yok, hepsinin isimlerini ve hangi örgütlere mensup olduklarını burada öğreniyorum. Bir ara Mümtaz Kotan'dan şahsıma yazı-

lan bir not geldi:

"İdare üzerime çok fena geliyor, çok sıkıştırıyorlar, beni yok edecekler. Lütfen bunu kamuoyuna duyurur musunuz?" gibi şeyler yazmıştı.

Bizim dava daha başlamadı ki, nasıl duyuracağız. Mayıs civannda ilk kez babam görüşüme gelmişti, ona da sadece "Bir daha gelme!" diyebilmiştim. Çünkü ceketinin yakasındaki çamurdan, gözlerindeki parlaklığın melül, yorgun ve endişeli halinden dışarıda "yat-sürün-kalk" işkencesine uğradığını, hakaret gördüğünü hemen anlamıştım ve öfkeden gözlerim kararmıştı, benim yüzümden öldürülebilirdi, dehşete düşmüştüm. O yüzden "Baba ben iyiyim, lütfen bir daha gelme!" deme ihtiyacı duymuştum, o da ne demek istediğimi anladı zaten. Çünkü eğer yaşarsam onu sağ olarak görmek ve bağrıma basmak istiyordum. Şimdilik dışarıyla tek temasım bu olmuştu.

Her neyse, fırsat doğarsa Mümtaz için de zulme uğradığına her gün tanık olduğumuz bütün tutsaklar için de elimizden geleni yaparız elbette. Fakat bu zulmün öyle kamuoyuna duyurmalarla falan duracağı yok, ancak kararlı bir direnişle olabilir, şimdi bütün dikkatimiz bu konu üzerinde odaklanmış durumda. Kendi kendime "Merak etmeyin, hepiniz için, bütün zulme uğrayanlar için öyle şeyler yapacağız ki çoğunuz inanamayacaksınız!" Yine de güvenerek ahvalini bana bildirmesinden ve yardım istemesinden onur duyuyorum elbette. Pek fazla ilişkimiz olmamasına karşın, belki de Beşikçi'nin etkisinden olsa gerek Rızgarili arkadaşlar bize karşı dostluk ve sevgi duygusu içindelerdi.

Dörtler olayını değinmişken onlar için yazılıp bestelenen bir ağıtı da buraya almak isterim.

Bizim davadan Serdar Can'ın yazdığı ve sonradan değişik makamlarda bestelenen **"Tarihin Şen Çocukları"** şiiri onlar için yazılan ilk tanıklık eseridir. Bunu Serdar'ın yazdığını sonradan öğrendim. Selim Çürükkaya'nın kitabında orijinali bozularak yazılmış. Şiirin orijinali şöyledir:

Mayısın on sekizinde
Zindanın dip köşesinde
Alev almış derileri
Yanıyorlar diri diri

Tarihin şen çocukları
Halkımın kahramanları

Zindancının kırbaçları
Yakıyordu acı acı
Akan kanın her damlası
Güzel günlerin mayası
Tarihin şen çocukları
Halkımın kahramanları

Ey İbrahim yoldaş Haki
Kıpkızıl bir şafak vakti
Kolundaki kelepçeler
Çözülecek birer birer

Tarihin şen çocukları
Halkımın kahramanları

Diyarbakır zindanında
Özgürlüğe giden yolda
Ferhat, Necmi, Eşref, Mahmut
Çıkıyorlar tabut tabut

Tarihin şen çocukları
Halkımın kahramanları[11]

33. koğuş, bu eylemden dolayı camları kırık, duvarları is ve duman içinde tamamen harap durumdadır. Cezaevi idaresi eylemden dolayı 33'ü 'cezalı koğuş' ilan etmiş ve onarmamıştı. Dörtler Yangını eyleminin olduğu günlerde boklu hücrelerde (37'de) biriken 70 civarında yeni tutuklular var. Bunların arasında 21 Mayıs'ta "PKK'ye yardım etmekten" gözaltına

11 İrfan Welat'ın, Auschwitz'den Diyarbakır'a 5 No'lu Cezaevi, sf. 127.

alınan Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası yöneticilerinden, büyük toprak sahibi ve Şırnak Kömürleri nakliye şirketinin, Dicle İnşaat ve Ticaret Limited Şirketi'nin müdürü ve ortaklarından işadamı Felat Cemiloğlu ile muhasebecisi Bedii Tan ve kömür nakliye şirketi yöneticilerinden Aziz İpekçi de var. Bedii Tan, R.T. Erdoğan İstanbul Belediye Başkanı iken kendisine danışmanlık yapan hukukçu ve gazeteci Altan Tan'ın babasıdır. Altan Tan, sonradan HDP milletvekili oldu ve halen HDP Diyarbakır milletvekilidir. Bunların Dörtler olayının idarede yarattığı korku, öfke ve çılgınlık anına rastlayan tutuklanmaları feci zulüm ve işkenceye uğramalarına yol açar. 37'de iyice ezdikten sonra haziranda götürüp eylem koğuşu 33'e koyarlar. Hâlâ tabanı su ile dolu koğuşta suyun içine yatırırlar ve günlerce acımasızca işkence yaparlar. Ramazan ayıdır, Bedii Tan oruç tutuyor. Cezaevi idaresi oruç tuttuğunu öğrenince Bedii Tan'a önce ağır işkence yapar ve copla tecavüz eder, ardından da havalandırmadaki lağım rögar kapağını açtırarak pislik yedirir. Bundan dolayı ishal olur ve kaptığı basil parazitlerden hastalanır ve tamamen harap düşer. Gardiyanlar zorla yataktan kaldırır ve döverler, düşer, tekrar kalkar, bu kez gardiyanın biri tekvando gösterisiyle göğsüne vurduğu tekme ile kafa üstü yere düşer, yerde karnına basarak bağırsaklarını ve diğer iç organlarını patlatırlar, ölür. Ölümünden sonra koğuşa gelen bir hakim yüzbaşı ile bir asteğmen "Bedii Tan koğuşa gelmeden önce ishale yakalanmıştı. Bağırsak enfeksiyonundan dolayı öldü" diye koğuştaki tutsaklara ifade imzalatırlar. Fakat Selim Dindar gibi bazı tutsaklar, "Kim mahkemeye çıkarsa cinayeti anlatacak" diye aralarında karar alırlar ve öyle yaparlar. Bu suç duyurusundan sonra "Gestapo" diye çağrılan gardiyan az bir cezaya mahkûm oldu. Ama asıl sorumlular dava konusu bile olmadılar.

33 olayının yakın tanıklarından olan Selim Dindar, 2009'da Diyarbakır'da iki grup arasında yaşanan silahlı çatışmanın arasında kalarak vuruldu, talihsiz biçimde hayatını kaybetti. Felat Cemiloğlu, çıktıktan birkaç yıl sonra öldü.

14 Temmuz 1982 - Büyük Ölüm Orucu

Dörtler'in kendilerini yakma eylemi artık bütün cezaevi tarafından bilinir olmuştu. İki ayda vahşetin son bulması çığlığıyla peş peşe girişilen ve beş kişinin hayatını kaybetmesiyle sonuçlanan eylemler cunta yönetiminin umurunda bile değildi, onlar ölümsever insanlardı çünkü. Tersine her eylem olayından sonra daha bir kudurganlıkla saldırıyor yenilerini de kendi Gestapoları, Karabelaları, Vehpileri ve Laz Alileri öldürüyordu. Eylemle, protestoyla, direnmeyle tutsaklarda bir sonuç alınamayacağı inancı yaratmak istiyorlardı. Bütünüyle itirafa, ihanete, onur ve haysiyet kırmaya, kişilik parçalamaya kilitlenmişlerdi. Bunlar yalnızca daha fazla ceza verdirmek, daha fazla idam cezası çıkartabilmek falan için de yapmıyorlardı, özgürlük isteyen bir halkın çocuklarını birbirine karşı güvensizliğe düşürmek, birbirleri karşısında rezil rüsva etmek, ibret-i alem olsun diye aşağılayıp itibarsızlaştırmak, birbirinin yüzüne bakmayacak derecede utanç içinde bırakmak, iyice hayvanlaştırdıklarını da Kürt halkına ve devrime karşı kullanmak için yapıyorlardı. Böylesine iğrenç, aşağılık, kalleşçe bir plandı yürürlükte olan.

Mayıs boyunca koğuşlarda bir dizi insan öldürüldü, yaralananlar, sakatlananlar, aklını yitirenler çoğaldı. Bu süre içinde 35'te nispeten gerileme gösteren vahşet, haziranda yeniden zirve yapmaya başladı. Her bir eylemden sonra artan bireysel cesaret halleri ve teşhir çabası ile yönetimin bir an önce sonuç alma telaşının yarattığı gerilim trajik sonuçlara yol açıyor, ölüm ve sakatlanmaları hızla boyutlandırıyordu.

Bizim duruşmalarımızın henüz başlamamış olması, dağınık ve değişik koğuşlara serpiştirilmiş olmamız ve birbirimizle iletişim kurma olanağımızın hiç bulunmaması, en kötüsü de kişi olarak bütün arkadaşlardan tecrit edilmiş olmam grup olarak bağımsız bir tavır ortaya koymamıza olanak vermiyordu. Aynca bölge kadrolarına çok yabancıydım, kimin ne kadar benimle birlikte gelebileceğini ve böyle zorlu bir direnişi ne ölçüde göğüsleyebileceğini de bilmiyordum. Gıyabi tanışlar arasında

bu işi götürebileceğini düşündüğüm tek kişi, polis soruşturmalarındaki ünü nedeniyle Müslüm Elma'ydı. Onun nerde olduğunu ise ilk kez 33'teki Dörtler Eylemi nedeniyle yanıma gelen PKK'lilerden öğrenmiştim. İdarenin onu 35'e getirilenlerden ayırıp veremlilerin arasına götürmesi sadece bu yolla yok etmek veya "komün sorumlularından biri" olduğunun ispiyonlanması değil elbette, bilinçli olarak bizi dağınık tutarak etkisiz hale getirmek istediklerini de gösteriyor. 1980 sonlarındaki lavaboları kırma olayından beri bize karşı böyle bir taktik uyguluyorlar. Bu yüzden kişi olarak PKK kadrolarıyla birlikte hareket etmek ve onların kararını beklemek durumundayım.

PKK duruşmaları sürüp gidiyordu. Kendi aralarında Urfa Grubu'nda eylemi başlatma kararı aldıklarını doğal olarak bilmiyoruz. Bildiğim tek şey eylemin ölüm orucu şeklinde olacağıydı. Son günlerdeki nefessiz bırakan sıkı vahşet yüzünden onların da kendi aralarında temasları kolay olmuyor. Herkes bir beklenti içinde, bütün gözler ve kulaklar dördüncü katta.

Yeni bir ölüm orucu eylem kararını Hayri'ye bırakmışlardı. Kemal Pir'le aynı hücredeyken bana şunu söylemişti: "1981 Mart–Mayıs ölüm orucuna ben öncülük ettim, yenildik. Yenilmiş bir komutanın ikinci kez komutayı üstlenmesi doğru olmaz. Ama birisi başlatırsa ikinci kişi ben olurum" demişti.

Nihayet o gün geliyor. PKK Urfa Grubu duruşması var, tarih 14 Temmuz 1982.

Diyarbakır sıcağı baharın nemiyle harmanlanarak bunaltıcı bir hal alıyor. Baskının sessiz bir mezarlığa çevirdiği Diyarbakır'ın yoksul ve onurlu insanları hüzünle sokakları dolduruyorlar, yoksul, işsiz, çaresiz ve öfkeliler. Kürt çocukları dışarda patlak naylon toplarını koşturuyorlar cıvıldaşarak. Diyarbakır Bastille'inde her gün öldürülen devrimcilerin, aydınların tabutları çıkarken, Paris'te Bastille zindanını halkın basarak başlattığı aydınlanma devriminin yıl dönümü bayramı... Paris'in Şanzelize (Champs Élysées) Bulvarı ve Devrim Meydanı'nda (Concorde) 1789 Fransız Devrimi'nin 193. yıl dönümü kutlanıyor–

du coşkuyla. Çoktandır militarist gösteri ve kapitalist malların reklam arenasına dönüşmüş büyük aydınlanma devriminin bu yılki yıl dönümünde de göz kamaştırıcı ışıklar ve maytap gösterileri içinde devrimin temel sloganı olan "eşitlik–özgürlük–kardeşlik" ile "Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi" unutulup gidiyor yeniden.

Hayri'nin eylem kararını 14 Temmuza getirmesinin raslantı olmadığını düşünüyor ve anlamlı buluyordum. 14 Temmuz Devrimi bir burjuva devrimidir. İlk anda, sosyalist devrim sembolleri yerine burjuva devrim sembolü bir tarihin tercih edilmesi yadırganabilir, ben de ilk anda yadırgamıştım. Fakat içeriğini düşününce, yadırganmaması gereken isabetli bir tarih olduğunu kabul ettim. Halkın Bastille zindanını basarak siyasi tutsakları kurtarması ve devrimi başlatması, aydın ve Kürt direngen unsurları mezarlığına çevrilmiş 5 No'luda uygun bir mesaj değil miydi? Gerçi ne Hayri'nin ne de bizim mevcut koşullarda Bastille türü bir beklentimiz yoktu, fakat hiç değilse "Bu zulüm ancak halkın bize sahip çıkması ve başkaldırmasıyla durdurulabilir!" mesajını içermiyor muydu? Bence içeriyordu. Hayri, açıkça söylemese de bunu da düşündü, o yüzden arkadaşların "Haydi ne duruyoruz" ısrarlarına karşın sabırla o günü bekledi sanırım.

Bu duruşmada Savcı Bülent Cahit Aydoğan'ın "seni kurtaracağım" sözü vererek itirafa sürüklediği Karadenizli "hemşerisi" Fehmi Yılmaz'ın iddialarına muhatap olanların "ne diyecekleri" sorulacaktı. Her zamanki gibi sabahın köründe gardiyanın, "Urfa Grubu hazırlan, mahkeme!" komutuyla hücrelerin kapıları açılıp kapanıyor ve duruşmaya götürülecekler alt kata toplanıyorlar. Herkes didik didik arandıktan sonra uzun koridorda bütün koğuşlardan gelenlerle bir araya getiriliyorlar. Taciz, dayak, marş, askeri yürüyüş beton koridoru deli davuluna çeviriyordu. Ardından esirler gibi arkadan bağlanmış kelepçelerinden grup grup "sevk zinciri" geçiriliyor. Sonra bir misine telinde oltaların ucunda sallanan balıklar gibi çekilerek askeri sevk araçlarına sürükleniyorlar hepsi.

Hayri ve arkadaşları önceki duruşmalarda pek çok itirafçı ihanetçiye karşı tavır koymuş, fırsat buldukları ölçüde de sözlü siyasi savunmalarını yapmışlardı. Yazılı savunma şansı tanımadıkları belliydi artık. Mahkeme duruşmalarıyla fazla işleri kalmadığını düşünen Hayri, o gün eylemi başlatmaya karar vermişti. Fakat bu kararından kimsenin haberi yoktu, en yakın arkadaşlarına bile önceden haber verme olanağı bulamamıştı. Ya da eylem kararını açıklama tarihini riske sokmamak için öyle uygun görmüştü. Bu sevk esnasında bile kararını kimseye hissettirmiyor, çünkü bir terslik olur da yine engellenip ertelenir endişesindedir. Artık kimsenin sabrı kalmamış, herkes bu kararı beklemektedir.

Tutsaklar mahkeme salonunda mumyadan mankenler gibi oturtuluyorlar, sağa sola bakmak, birbiriyle fısıldaşmak veya birbirine bakmak yok, bir şey istemek yok, öksürmek yok, tuvalete gitmek yok, herkes elleri diz üstünde dik oturacak ve mahkeme kürsüsünün arkasındaki duvarda yazılı olan "Adalet Mülkün Temelidir" yazısına bakacaktır.

Mahkeme heyeti kendilerine ayrılan yere çıkınca tutsaklar, avukatlar ve iyi bir raslantı olarak o gün gelen birkaç gazeteci ayağa kalktılar. Mahkeme heyetinde; Başkan Binbaşı Kemal Kavi, Duruşma Hakimi Emrullah Kaya, Üye yargıçlar Nihat Beyhan Özyurt, Niyazi Erdoğan, Yüzbaşı Celalettin Çelik ve iddia makamında Savcı Bülent Cahit Aydoğan var. Savunma sıralarında ise Av. Erdinç Uzunoğlu ve Av. Süleyman Demirkapı oturuyor.

Duruşmaya geçilince Hayri ısrarla el kaldırarak söz hakkı ister, duruşma yargıcı Emrullah Kaya, önceki günlerde olduğu gibi görmemeye ve geçiştirmeye çalışır. Bunun üzerine ayağa kalkan Hayri, "Siz her duruşmada 'sonra konuşursun' deyip söz vermiyorsunuz, konuşmam gerekiyor!" diye çıkışınca "Duruşmanın bitiminde sana söz vereceğiz, söz" deyip Hayri'yi yerine oturtuyorlar.

Fehmi Yılmaz'ın itiraflarına karşı bazı sanıkların savunma-

ları alındıktan sonra sanki unutmuşlar gibi yaparak Hayri'nin konuşmasına yine fırsat vermeden duruşmayı bitirmek istiyorlar. Emrullah Kaya "Gereği düşünüldü" der demez Hayri yine ayağa kalkarak, "Siz bana duruşma sonunda söz verecektiniz. Fehmi Yılmaz'ın söylediklerine yanıt hakkım doğdu. Partiyle ilgili çarpıtmalarına değinmek istiyorum" diyerek çıkışır ve mecburen "gereği düşünülmeden" "kısa konuşması" uyarısıyla söz hakkı verirler.

Mehmet Hayri Durmuş kürsüye doğru yürürken salondaki herkes pürdikkat onun açıklamalarına kulak kesilir, önemli şeyler söyleyeceği sezilmiştir.

Özet olarak şöyle konuşur:

"Baskı ve işkence bütün sınırları aştı. Yaşama hakkımıza fütursuzca saldırı var. Cezaevinde insanlar katlediliyor, her gün tabutlar çıkıyor, yüzlerce insan sakatlandı. Onurunu ve insani değerlerini korumak isteyen insanlara ölümden başka seçenek bırakılmıyor. Artık kimse ne zaman öldürüleceğini bilmez durumda. İnsanlara zorla itiraf yaptırılıyor. Bunun için en rezil komplolara başvuruluyor. Savunma yazarken, beni tutuklulara göstererek 'bakın itiraf yazıyor' diye insanları kandırmaya çalıştılar. Cezaevinde sürüp giden insanlık dışı vahşeti protesto etmek için Mazlum Doğan hayatına son verdi. Aynı şekilde bu vahşete dur densin diye 33. koğuşta dört arkadaşımız kendini yakarak can verdi. Savunma hakkımız tamamen gasp edilmiş durumda. Sizden önce cezaevi idaresi insanları sorguluyor, yargılıyor, cezalandırıyor. Bu durumu defalarca heyetinize söylediğimiz halde, önlem alınmadı, kulak tıkandı. Yasalarınıza göre bize verilecek cezanın bin beterini cezaevinde çektiriyorlar. Burada ağzımızdan çıkan her sözün bedelini cezaevinde dönünce vahşete maruz kalarak ödüyoruz. İşlenen bu ağır insanlık suçlarını bütün engellemelere karşın dünyanın vicdanlı insanlarına göstereceğiz. Bizlere yazılı olmayan özel bir yasa ve hukuk uygulanıyor. Her şey, her gün karşı karşıya olduğumuz işkencecilerin keyfine bırakılmıştır. İşkencenin edilgen bir nes-

nesi gibi yaşamanın bir anlamı yoktur. Bu zulmü protesto etmek için şu andan itibaren ölüm orucuna başlıyorum. Şayet eylemim ve ölümümle arkadaşlarıma, partime ve halkıma layık olacaksam, ne mutlu bana. Bütün yeteneğimi, bilgi ve becerimi son sınırına kadar halkımın hizmetine sunmaya çalıştım. Kendimi tamamen halkımın özgürlüğüne adadığım halde yine de görevlerimi tam olarak yerine getirmediğimi biliyorum. Öldüğümde mezar taşıma 'Bu halkına karşı borçlu öldü...' diye yazılmasını vasiyet ediyorum. Bu benim son duruşmam olacak. Son olarak şunları söylemek istiyorum: Kürdistan'ın bağımsızlığı adına yola çıkanlar, ulusal kurtuluş mücadelesinde samimilerse, silahlı mücadeleyi temel almalıdır. Kürdistan ancak bu yolla kurtulur. Dünya, ülke ve bölge koşulları bunu dayatıyor..."

Mahkeme heyeti bir anlık şaşkınlıktan sonra, birbirlerinin kulağına bir şeyler fısıldadıktan sonra Emrullah Kaya, "Hayri ölüm orucuna başlamana gerek yok. Kolordu Komutanlığı'na yazı yazarız, cezaevinde yazılı savunma hazırlama koşullarının sağlanmasını isteriz, vazgeç" dedi.

Hayri bu sözleri çok işitmişti. İşkencenin ve ölen onca insanın durumundan söz bile etmeden sanki sorun sadece savunmaymış havası yaratıyordu bu sözde yargıç beyler.

"Yazılı savunma olanağı sağlanırsa, bundan memnun olurum, fakat durumun değişeceğine güvenim kalmadı. Kararımdan dönmeyeceğim" diyerek yerine oturur Hayri.

Hemen arkasından Kemal el kaldırıp söz ister, ısrarla söz hakkı verilmeyince ayakta "Hayri'nin söylediklerine ben de aynen katılıyorum. Ayrıca diyeceklerim var. Böyle olmamalıydı. İlk ölen biz olmalıydık. Geç kaldık. Ben de ölüm orucuna başlıyorum" der.

Kemal'in ardından, onun çok sevdiği ve çok güvendiği, "bizim kızıl yıldızımız" dediği Ali Çiçek söz almak için elini kaldırdı. Duruşma hâkimi telaş ve tedirginlik içinde "Yok, artık duruşmayı kapatıyoruz Ali, sonra" der ama Ali ısrarlı:

"Ben bazı olaylarla ilgili bilinmeyen önemli açıklamalar

yapacağım!"

"Önemli olayları açıklayacaksan gel bakalım" der duruşma hâkimi.

"PKK bize teslimiyeti değil, direnişi öğretti, kurtuluşun direnişle olacağını gösterdi, ama biz ona layık olamadık, teslim olup suç işledik. Direnişçi, savaşçı kişiliği yeterince konuşturamadık. Bundan sonra bu suçu sürdürmeyeceğiz. Ben de ölüm orucuna başlıyorum. Bu eylemde öleceğimi biliyorum, o yüzden partim ve halkım adına yaptığım bazı eylemleri açıklamak istiyorum, benim eylemlerim başka insanların üstüne yıkılmasın!" diyerek yaptığı eylemleri sırayla açıklayıp üstlenerek yerine oturur.

Ali daha yerine oturmadan Bedrettin Kavak da ölüm orucuna başladığını söyler. Onu Fuat Çavgun'la Ali Kılıç izler...

Böylece 6 kişi ile eylem başlamış olur ve o günkü duruşma da sona erer. Avukatlar, gazeteciler alelacele çıkar giderler. Mahkeme heyeti de şok içinde ayağa kalkar, salonu terk eder.

Cezaevi dönüşünde ilk kez kimseye dokunmadan hücrelerine ve koğuşlarına konulurlar. Belli ki şok içindeler ve üst makamlardan nasıl yapmaları gerektiğine dair buyruğu henüz alamamışlar. Ana maltada koğuşlarına dağıtılmadan önce ölüm orucuna girenleri ötekilerden ayırdılar, "Başka katılan varsa çıksın lan!" diye tehdit ettiler. Muzaffer Ayata'yı da ölüm orucuna başlayanların yanına ayırmışlardı; Muzaffer "Ben ölüm orucunda değilim" deyince onu ayırdılar. Gardiyanlar, ellerinde işkence araçlarıyla "Sizlere ölüm orucunda ölme şansı bile vermeyiz" havasında sataşma ve küfürlerle vahşet gösterisi yapmakla yetindiler. Yüzbaşı Esat, Kemal'e "Patron, bu sefer kesinlikle öleceksin ha! Önceki gibi öyle yarım bırakmak yok. Sonuna kadar götürmezsen seni yerlerde süründürürüm!" der. Kemal, "Geçmişten ders aldım, bu defa kesin öleceğim, sen merak etme!" diye yanıtlar onu. Akşam sayımında ayağa kalkmadığı için sadece Ali Kılıç, Ali Osman Aydın'ın saldırısına uğradı, dövüldü.

Eyleme katılanları yerlerine koyar koymaz, Hayri musluk

borusundan alt katta kalan Mustafa Karasu'ya haber verdi;

"Başardık! 6 kişiyle başardık!.."

Karasu çok sevinmişti, ama kendisi niye içinde yoktu, neden kendi ismini de açıklamamışlardı? Tekrar boruyu tıkladı. Musluk borusuna ağzını yanaştırarak "Söyle!" dedi Hayri. Karasu, "Ben de katılıyorum!" dedi. Hayri, bu teklifi onaylamadı, "Hayır, sen sonra katılırsın!" dedi. Tartışmaya gerek yoktu, Hayri'nin planlamasına uymak gerektiğini düşündü.

Ölüm orucu kararının cezaevinde yayılmasıyla birlikte önceden karar verenler, hazırlıklı olanlar hemen katılma kararı aldı. 35'in 7. hücresinde kalan Akif Yılmaz'la Fuat Kav da bunlardandı. Bu arkadaşlar 18 Mayıs'taki Dörtler Eylemi'nden sonra birlikte "feda eylemi" üzerinde karar vermişler, ancak ölüm orucu yapılacağı bildirilince, bundan vazgeçip onu bekliyorlar. 15 Temmuz'da onlar da başladılar.

Ben o sıra diğer davalardan 5 arkadaşla üçüncü kat birinci hücredeyim. Dördüncü katta üstümüzdeki hücrede Kemal Pir kalıyor. Baktım kalın sigara dumanı hücresinden salona doğru süzülerek yayılıyor. "Tamam" dedim, "Bu duruşmada eyleme başladılar!" Heyecanlıyım. Biraz sonra Kemal bana hitaben "Kusura bakma sana önceden haber veremedik, ben de duruşmada öğrendim haa!" dedi. Tahmin ediyordum. "İyi oldu, önemli değil" dedim duyabileceği bir sesle.

Karavana dağıtmadan önce ölüm orucuna başlayanları hücrelerinden çıkartıp 37'ye (dışkılı hücre bölümüne) götürdüler. Açılıp örtülen hücre kapılarından kaç kişinin eyleme katıldığını böylece öğrenmeye çalışıyoruz. Üst kattan 2 kişi çıkartılıyor, bunların Hayri ile Kemal olduklarını hemen anlıyoruz. Diğerleri kim, henüz bilmiyoruz. Yanımızdaki ikinci hücrede kalanlar, "6 kişi" olduğunu fısıldıyorlar ve bazı isimler söylüyorlar, tam anlayamıyorum. O arada gardiyan kata girince bildirimler yarıda kalıyor. Herkes durumu olabildiğince öğrenme telaşında, hücreler arası fısıldaşmalar durmuyor, gardiyanı görünce susuyorlar, o geçince devam ediyorlar. Artık işkence kimsenin

umurunda değil, herkes vicdanıyla hesaplaşma içinde cüretini ve cesaretini yokluyor.

37'de tutulan veremlilerden bazılarını koğuşlara götürerek ölüm orucuna katılanlar için ikinci, üçüncü ve dördüncü katları boşaltıyorlar. Dördüncü kata bir-iki hücre aralıkla Kemal Pir, Fuat Çavgun ve Bedrettin Kavak'ı; üçüncü kata Akif Yılmaz, Ali Çiçek, (sonradan Hamit Kankılıç da bu kata konuldu); ikinci kata da M. Hayri Durmuş, Fuat Kav ve Ali Kılıç ve 20 Temmuz'da eyleme başladığı halde ancak 5 Ağustos'ta 37'ye götürülen Mustafa Karasu'yu da bu kata yerleştiriyorlar (Daha sonra M.Cihat Şener, Muzaffer Ayata, H.Hüseyin Karakuş, Hamit Baldemir ve beni de geçici olarak bu katın birinci hücresine topluca koymuşlardı).

Alt katta Mehmet Can Yüce, Muzaffer Kızartıcı ve birkaç başka veremli tutsak var ve hâlâ ordalar. 33. koğuştaki Dörtler eyleminden sonra 4. kat 9. hücreye konulan Müslüm Elma, bir soruşturmaya daha götürüldüğü için bu değişiklik sırasında orda değil. Hayri hâlâ oradaki veremli arkadaşlarına eylemin amacı ve nasıl davranacaklarına dair bazı mesajlar veriyor; "Biz kesinlikle öleceğiz. Savunmaya önem verin, tarihe kalacak iyi bir siyasi savunma hazırlayın" der. M. Can Yüce, "Yaparız!" diye yanıtlar. Kısa süre sonra veremlileri buradan alıp götürürler. Onların yerine birinci kata gizlice Türkçeden başka Kurmanci ve Zazaki bilen bir-iki hafiye yerleştiriyorlar.

Hücredeki arkadaşlar, kimler katıldı, nasıl oldu, nasıl olacak gibi konular üzerinde akıl yürütürken ben eyleme nasıl katılacağımız üzerinde düşünüyorum. Anlık bir durum, bireysel olarak karar vermekle karşı karşıyayım. Fakat burada dokuz kişiyiz, başka arkadaşlardan da katılanlar olursa ve hemen başlarsak siyasal dayanışma ve eylem birliği niteliği kazanır, daha etkili olur" düşüncesindeyim. Ancak onların düşüncelerini almak gecikmeye yol açıyor. Tabii yaşamını kesin biçimde feda etmeyi öngören böyle bir eyleme kimseyi iradesi dışında etkileyerek alelacele katmak da istemiyorum, herkes kendisi karar vermeli diyorum. O ana kadar "Benimle her türlü eylemde var oldu-

ğunu" bildiren Mazlum Eren'i "Hayır sen yoksun!" diye reddetmiştim. Gerçi böyle direnişlerde tahliye, ceza alıp almama hesapları yapılmaz, zulme ve vahşete karşı mücadelede, sıradan vicdanlı insanlann bile bigâne kalmaması gerekiyor. Zulmü, insanlık dışı vahşeti protesto etmek için ağır suçlara muhatap kadro mu olmak gerekiyor sadece? Hayır! Vahşeti durdurmak için böyle yüreklice çıkışlar iyi bir fırsattır, daha ne güne durulacak! Yine de ailenin tek oğlu, evli ve iki çocukları olması, duygusal olarak beni onu reddetmeye zorluyor. Tabii kendisi ısrar eder katılırsa, güven konusunda en ufak bir endişem yok, herkesten daha sağlam götüreceğini biliyorum. Bizim arkadaşların hepsi üç kattaki hücrelere dağıtılmış vaziyette, hiçbir hücrede iki kişi değiliz, üstelik birbirlerinden uzak hücrelere koymuşlar. Çoğu birinci ve ikinci katta, üçüncü katta tek ben varım. Birbirine yakın hücrelerde bulunan ve not alışverişi yapabilme şansına sahip olanlar sadece ikinci kattaki Kazım Akkuş'la Ali Demir'dir. Ölüm orucu, açlık grevi gibi eylemlere kendim de ilk kez katılacağım, hiçbir deneyimim yok, bütün deneyimim okuduklarımdan ibaret. Tutuklanmamdan 6-7 ay önce IRA üyesi Bobby Sands ve arkadaşlarının İngiltere'nin İrlanda halkı üzerindeki baskıları ve mezar tipi hapishaneleri protesto etmek için yaptıkları açlık grevini basından günü gününe izlemiştim. İçerdeyken milletvekili seçilen Bobby Sands ve arkadaşları Mayıs 1981'de birer birer yaşamlarını yitirdiler. Bu yüzden ne yapacağımı biliyorum, sonuna kadar götüreceğime dair de kendime güveniyorum. Sadece son günlerde iyice azan mide gastriti biraz moral bozuyor, onu da önemsemiyorum. Bu bir maraton koşusudur, herkes ipi erkenden göğüslemek ister, ne mutlu ilk göğüsleyene.

O akşam verilen yemekleri yedik, ama hiçbirimizin boğazından gitmiyor. Sanki oruç bozmuş, günah işlemiş gibi bir duygu içindeyim. "Ben onlara söz verdim, arkadaşları beklemeden hemen katılmalıyım! Diğer arkadaşlardan katılan olursa iyi olur, ama katılmasalar da, tek başıma katılmalıyım" diyorum. Önceden haberimiz olsa, mahkemede bizim de katıl-

dığımız duyurulabilseydi iç ve dış kamuoyu duyarlığına etki etmede büyük katkımız olacaktı. Çünkü hâlâ mücadele içinde aktif olan nerdeyse tek parti TKP-ML'dir ve o sıralar Avrupa'da en güçlü örgütlenmesi olan devrimci örgüt durumundadır. Bizim eylemde olduğumuzu duymaları halinde, daha doğrudan sahiplenmeyle Batı'da eylemin başarısını kolaylaştıracak etkili kampanyalar yürütebilirdi. Nitekim daha sonraki eylemlerimizde parti kampanyalarının böyle bir etkisi oldu. Oysa bu eylemden haberleri bile olmadı, benim eyleme katıldığımı ancak aylar sonra başlayan ilk duruşmamızda yaptığım açıklamayla öğrendiler. O yüzden eylem sona erdiğinde PKK'li arkadaşların aileleri hastane ziyaretine geldikleri halde benim ailemin haberi bile olamamış ve gelememişlerdi. Bu küçümsenemeyecek önemli bir avantaj kaybıydı. Yetkililerin tavrı da bu açıdan manidardır, diğer bütün arkadaşların ailelerine haber verdikleri, hatta bazılarını bir nevi zorla evlerinden askeri araçlarla apar topar alıp getirdikleri halde, benim aileme ve avukatlarıma haber bile vermemişlerdi.

Sabah bu karar ve düşüncelerle uyanıyorum. Sabah alt hücrelerden başkalarının da gittiğini hissediyoruz, fakat tam emin değiliz. Sonradan onların Akif Yılmaz ile Fuat Kav (Kure Mau) olduğunu öğreniyoruz.

O gün karavana dağıtmaya daha fazla arkadaş görevlendirmişler. Sanırım sabah Mazlum Eren çıkartılmıştı, bana yemek verirken, "Eyleme katılmak istiyorum, haberiniz olsun!" diyebildim.

Akşam karavanasına da sanırım Mehmet Özgül çıkartılmıştı. Yemek verirken yavaşça, "Kirve bekle, ikinci grupta..." deyip geçti. Uyarıyı kimden getirmişti, bizim arkadaşlardan mı, kendi kişisel fikri mi, yoksa PKK'li arkadaşların bildirimi mi bilemezdim, belli değildi.

Ertesi sabah yan hücrelerden bir not uzatıldı; "İkinci grupta katılacak arkadaşlar hazır beklesin. Gelişigüzel kimse kendi başına eyleme girmesin!" gibi şeyler yazılmıştı. Böylece PKK'li

arkadaşların tavn anlaşılmış oldu. Demek ki bizimkiler de o düşüncedeler. Karar doğru olmasına karşın beklemek içime sinmiyor. Ali Demir'in tavrını öğrenmek istiyorum, onlar ikinci katta arka hücrelerdeler, iletişim kuramıyorum. Kısacası içim içimi yerken günler geçiyor, ilk feda grubuna katılma şansını kaçırdığımıza hayıflanıp duruyorum. Sıkıntımı diğer davalardan hücre arkadaşlarım da hissediyor ve sevecenlikle beni yatıştırmaya çalışıyorlar.

On gün kadar sonra bizim arkadaşlardan yine Mazlum Eren karavana dağıtmaya çıkartılmıştı, bir haber vermek istediği belliydi, fakat yemek dağıtma esnasında tepesine gardiyan dikildiği için bir şey söyleyemeden geçip gitti. Ancak dönüşte fırsat bulabildi, "Gogo ile Sarı da hazır!" deyip hızla geçti. Hamit Kankılıç'ın da hemen hemen Mustafa Karasu ile aynı sırada dilekçe yazarak eyleme katıldığını çok sonra öğrenecektim. Keza Mustafa Karasu'nun da altıncı günde eyleme katıldığını, 5 Ağustos gününde hücremizin önünden geçirilip götürülürken öğrenebilmiştik. Ölüm orucuna başladığı halde 37'ye götürmemişler, 35'in ikinci katındaki dokuzuncu hücresinde bekletmişler. Karasu'nun daha fazla bekleyemeyeceğini tahmin etmiştim, çünkü eylemde en çok ısrar eden ve "geç kalıyoruz" diye diretenlerin başında geliyordu. Grup kararı olsa bile şimdi etik olarak beklemeyi içine sindirememesi doğaldı.

Artık uygun bir anı kollayarak eylemi başlatmaya karar veriyorum. Eyleme başladığım andan itibaren bizim ve başka gruptan insanların katılacağını, böylece ikinci büyük grubun oluşabileceğini tahmin ediyorum. Bir süre bizim arkadaşlardan bir haber gelmiyor, karavanaya da çıkartmıyorlar. Bir an "Yoksa bizimkiler benden habersiz eyleme katılıp gittiler mi!" kaygısına düştüğüm oluyor. Karavana dağıtan Yılmaz Uzun'a "Ali Demir yerinde mi?" diye soruyorum, "Buradalar" diyor. Rahat bir nefes alıyorum. "Hazır olsunlar, ilk grubun ölümünü bekleyemeyiz!" diyorum Yılmaz'a, "Tamam, söylerim" deyip geçiyor. Yılmaz Uzun, PKK davasından güvendiğim, sevdiğim Siverekli bir genç, ağırbaşlı, oturaklı, kararlılık ve iyimserlik yayan düz-

gün bir insan. Cezaevinden tahliye olduktan sonra 21 Temmuz 1994 günü Silopi'de gerillaya katılmak üzere bindiği ticari taksi, onu askeri kışlaya götürüyor ve orada tüyler ürpertici işkenceyle vahşice öldürüyorlar. Olayı gazete ilanında duyduğumda yüreğim acıyla burkulmuştu. Uzun'lar, Siverek'in aydın ve devrimci olarak bilinen sayılı ailelerden. Kürt edebiyatının ünlü yazarı Mehmet Uzun da onlardandı. Keza o sırada 35'te bulunan Ala Rızgari kadrolarından Paşa Uzun da bu sülaleden. Yılmaz'ın abisi Erkan Uzun da 35'te. Kürdistan'da, böyle çok örnek var; aile ocağını tüttürebilecek kim varsa 5 No'luya tıkmışlar, insafsız, zalimce bir dönem.

Sıkıntı ve stres içinde fırsat kollarken bir-iki hafta daha geçiyor. Tam o sırada cezaevinin merkezi ses cihazları cızırtı yapmaya başlıyor. Pürdikkat durumdayız, kalp atışlarım hızlanıyor, kötü bir şey olduğu belli! Böyle zamanlarda ya bir imama vaaz verdiriyorlar ya Esat bir takım tehditler savuruyor ya da bir musibeti konuşturuyorlar. Her ikisi de insanı tövbeye getiren, ağız dolusu ana avrat küfür ettiren haince şeyler. Tüm cezaevinde marş söyletmeyi, askeri eğitim yaptırmayı durdurmuşlar, cezaevi ölüm sessizliğine bürünüyor.

"... Dikkat dikkat" sesinden sonra Yüzbaşı Esat Oktay Yıldıran'ın "Beni dinle" ile başlayan sesi duyuldu:

"Ben izindeyken bunu fırsat sayan birkaç kişi güya açlık grevine girmiş. Bunların neler yaptıklarını, sizi nasıl kandırdıklarını, aklı başına gelip açlık grevini bırakan ve hepinizin yakından tanıdığı kişiden dinleyin... Şimdi o konuşuyor!"

Ardından künyesiyle başlayan Ali Kılıç'ın cılız, perişan sesi duyuldu. Eylemi karalamak ve eylemciler hakkında güvensizlik yaratmak için kendisine dikte edilen iftira dolu alçakça bir metni okutuyorlar:

"Ben Ali Kılıç... 14 Temmuz 1981 tarihinde ölüm orucuna katıldım. Mehmet Hayri Durmuş mahkemede ölüm orucuna başlarken, Kemal Pir, yanında beni dürterek hadi sen de kalk diye zorladı, tehdit etti, ben de korktuğum için ölüm orucu-

na başladığımı söyledim. Duruşmadan sonra 37'ye konulduk. Ben 30. günümde ölmek üzereydim, ama Kemal Pir'le M. Hayri Durmuş hala ayaktaydılar, hücrede volta atıyorlardı, konuşuyorlar, türkü söylüyorlardı. Ben hiçbir şey yemeden ölüme giderken, onlar gizli gizli yemek yiyorlardı. Komutanlar önlerine konulan yemek tabaklarındaki yemeğin eksildiğini görünce, 'siz yemek yiyorsunuz' dediklerinde, yemeği farelerin yediğini söylediler. Bizi kandırıp ölüme sürüklüyorlar, sırtımızdan kahramanlık taslıyorlar. Bunu anladığım için ölüm orucunu bıraktım..." gibi şeyler söyledi zorlana zorlana. Bunun kaset kaydı olduğu belliydi, herhalde cezaevinde inandırıcılığına dair konuşmalar istihbar etmiş olmalılar ki Ali'yi bir de canlı olarak mikrofonda konuşturdular.

Gerçek olan tek şey Ali Kılıç'ın eylemi bırakmış olduğuydu ve onu eyleme karşı namertçe kullanmışlardı. Moral bozucu bir şeydi, ama gerisinin yalan olduğunu herkes biliyordu.

"Vay alçaklar! Bu kadar şerefsizce iftira da olmaz" dedim. İkinci grup eylemini bu alçaklığa bir yanıt olarak başlatmanın tam sırasıydı. Artık kimseyi beklememe gerek yoktu, bundan daha iyi bir an olamazdı! Zaten zaman da hayli ilerlemiş ve gecikmiştim.

O anda eyleme başlayacağımı hücre arkadaşlarıma açıkladım. Hepsiyle birer birer içten kucaklaşarak öpüştük. Necmettin Büyükkaya, "Tartışmalarımızdan dolayı bir kırgınlık yarattıysam bağışla. Sizleri büyük bir saygı ve hayranlıkla hatırlayacağım" dedi gözleri dolarak. Bütün arkadaşlar hüzün, umut, saygı ve hayranlık doluydu.

Artık gardiyanların gelip beni almasını bekliyorum. Bir süre sonra iki tanesi geliyor. Onlara; "Bu insanlık dışı durumu protesto ediyorum. Şu andan itibaren ölüm orucundayım, beni buradan çıkartın. Yemek yiyor iftirasına uğramak istemem!" dedim kararlı bir ses tonuyla.

Gardiyanlar bir şey demeden gittiler. Biraz sonra Kambur çavuşla daha kalabalıkça bir grup olarak geri geldiler. "Eşya-

nı topla çık!" dedi Kambur. "Hiçbir şey almama gerek yok" dedim ve hücreden kolsuz gömlek ve pantolonumla ayakkabılarımı ayağıma takıp çıktım. Beni götürürken saygı duyanların yanı sıra sataşanlar, tekmeleyenler, tokat atanlar, hakaret edenler de oluyordu. Umurumda değil. Bir süre ana maltada başıma birini dikerek beklettiler. Gelen giden her koğuş gardiyanı "Bu da mı ahiret yolcusu lan!" diye laf atıyor alaylı alaylı. Rahat duruş ve özgüven içinde onların sataşmalarına hüzünle gülümsüyorum, "Aptal herifler, sizler de insanlığın ve mertliğin ne demek olduğunu öğreneceksiniz!" diyorum içimden. Bir süre sonra Kambur çavuş geri geliyor, idareye doğru götürüyor beni. Esat'ın huzuruna çıkartılacağımı düşünürken, beni ikinci kata çıkartıyorlar ve orada boş, genişçe bir yere koyuyorlar. İçerdeki makina ve metal kazanlardan buranın tutukluların hiçbir zaman yararlanamadığı cezaevinin çamaşırhanesi olduğunu anlıyorum. Kapıyı kitleyip gidiyorlar. İçerde hiçbir şey yok, ne yatak, ne battaniye, ne su, hiçbir şey. Gezinip uzaktan ortalığı gözetliyorum, susamışım, hiçbir yerde su musluğu gözükmüyor. Burada betonun üzerinde kaç geceyi geçireceğimi de bilmiyorum, oturacak bir yer bile yok. Keşke bir-iki giysi daha alsaydım diye hayıflanıyorum. 37'deki arkadaşların yanına götürülmeyi beklerken buraya tek başıma koymalarını tabii ki hayra yoracak değilim, artık işkence, hakaret, her şey bekleyebilirim. Ruhen onların tümünü göze almış durumdayım. Öylesine rahat ve gönül huzuru içindeyim ki, hiçbir şey umurumda değil. Asıl zor olan can dostlarımın ölümünü beklemekti, işte ondan da kurtulmuş oldum! Konulduğum yer oldukça aydınlık, hücrenin loş ışığına alışmışız ya, burası cennet gibi geliyor bana. Bitişikteki odada gardiyan şamataları ve argo konuşmalar da olmasa tabii!.. Anlaşılan bir süre işkenceci hergeleler sürüsüyle kapıkomşu olacağız!

Orada sessizce duruyorum. Arada birileri gelip mazgalı açıyor, kontrol ediyor, sonra kapatıp gidiyorlar. Akşam güneşi camlardan içeriye doluşuyor, sıcaktan terliyorum, pencerelerin önüne gidip dışarıyı seyrediyorum. Buranın camları biraz geniş

ve alçakta, hayli geniş ve yere daha yakın büyük bir uzay parçasını, hatta biraz kara parçasını da görebildiğimi hatırlıyorum.

Akşama doğru koridorda kalabalık ayak sesleri ve ölçülü konuşmalarla bir grubun bana gelmekte olduğunu anlıyorum. Kapı açılıyor ve başta Esat olmak üzere birkaç subayla 8-10 gardiyan içeriye doluşuyor. Çakal sürüsü gibi etrafımda çember oluşturuyorlar. Esat umursamaz bir eda içinde odanın orasına burasına bakıyor, sonra bana doğru gelip karşımda duruyor.

"Sen de mi ölmek istiyorsun?"

"İnsan gibi yaşamayacaksam, evet!"

"Sen TKP-ML örgütünden değil misin?"

"Ne fark eder, insanca bir şey istemek için bir örgütten olmak gerekmiyor. Burada yapılanlar hiçbir yasa ve hukuk formu içinde bulunmuyor. Bizim istediğimiz, bütün yurttaşlara ne yapılıyorsa aynısını görmektir."

"Ama sen suçlusun, diğer vatandaşlar gibi misin ki!"

"Şu anda sadece bir tutukluyum, suçlu olup olmadığıma mahkemeler karar verir, henüz mahkemeye bile çıkmış değiliz. Kaldı ki suçlu olsam bile, işkence gibi ilkel bir ceza biçimi hukukumuzda yoktur!"

"Senin PKK ile ne işin var? Onlar ülkeyi parçalamak istiyorlar. Bu açlık grevini onlar başlattı, onların eylemi, bölücü bir eylem, sen solcu değil misin?"

"Evet, ben sosyalistim, fakat bu eylemi onlar başlattı diye, katılan herkes PKK'li olmaz, önemli olan gerekçeleridir. Onlar da insanca muamele istiyorlar, benim için geçerli olan haklar onlar için de geçerli, ben de aynı şeyleri istiyorum, burada hiçbir insan bu olagelenleri kabul etmiyor, ölüm orucuna katılma nedenim budur."

"Peki, ne umuyorsun, açlık grevi yapmakla bir şey alacağınızı mı sanıyorsun?"

"Sanmıyorum, hakkım olduğunu düşünüyorum sadece. Verilmezse ben de uğruna ölmesini bilmeliyim. Şimdiye kadar bekledik, siz bize ölümü dayattınız. Biz de ölüyoruz işte. İste-

diğiniz de bu değil mi?"

"Ölmeyeceksiniz ölmeyeceksiniz, ben bu ayakları bilirim, blöf yapıyorsunuz blööööf!"

Bu "blööööf" lafını çok iğrenç bir eda ile tıpkı bir sokak serserisi gibi söylemişti.

"Kendi adıma blöf yapmıyorum, kesinlikle, göreceksiniz, insanca yaşama şansı yaratılmazsa buradan tabutum çıkar. Öldürecekseniz öldürün, bu sizin bileceğiniz bir şey, ben her şeyi göze alarak bu eyleme karar verdim, çoktan düşündüğüm bir şeydi..."

"Peki, geber öyleyse!" deyip gidiyor, gardiyanlar da arkasından, rahatlıyorum. Giderken Vehbi denilen tıknaz, domuz, alçak bir katil aniden bir tekme savuruyor, sırtıma geliyor, bir an nefesim kesiliyor, refleks göstermesem karnıma gelecek kötü bir darbe almış olacaktım. Onu bir asteğmen uyarıp engelliyor. Kapı kapanıyor, su falan vermiyorlar, özel olarak istemeyi de onuruma yedirmiyorum. Çok susamışım, ağzım kuruyor, bir de konuşarak stres içinde beni yordukları için başım ağrımaya başlamış. Betonun üzerine kıvrılarak dinlenmeye çalışıyorum, olmuyor. Yere otururak başımı ellerimin arasına alarak bir süre öyle duruyorum.

Onların gidişinden sonra cezaevine derin bir sessizlik çöküyor. Böyle haller, üst düzey bazı kimselerin gelişine delalet eder. Benim eyleme katılmamın, hem de Ali Kılıç rezaletine meydan okuyarak başlatmamın önemli bir siyasal etki yapacağını, onları telaşa düşüreceğini zaten düşünmüştüm. En azından eylemin, onların kamuoyuna lanse ettiği gibi bir "PKK bölücü terör eylemi" olmadığı, cezaevi şartlarıyla ilgili tutukluların haklı bir protesto eylemi olduğu mesajını yayacaktı. Keşke başka gruplardan birkaç kişi daha olsaydı! Kürt düşmanı azgın şovenizmle lekelenmiş Türkiye kamuoyu için bu çok önemliydi.

Bir süre sonra ortalık yeniden hareketleniyor, sonra kalabalık bir gardiyan grubu yan odada şamataya başlıyor. Öyle sanıyorum ki orda kafayı falan da çekiyorlar. Demek ki yukar-

dan gelenler cezaevi idaresi ile durum değerlendirmesi yapıp gittiler.

Gece yarısına doğru koridorda yine kalabalık ayak sesleri geliyor, yandaki odanın susmasından, gelenlerin yöneticiler olduğu anlaşılıyor. Evet, yine onlar, hala uyumamışlar hergeleler. Apartman Sami, Abla Çocuğu, Ali Osman Aydın, onların arkasında yine bir grup gardiyan. Bir buçuk metre ötede durup yerde oturan bana bakıyorlar, istifimi bozmuyorum. Sivillikte emniyetten olduğu söylenen Apartman Sami denilen "Minik" asteğmen, azgın, sinsi bir işkenceci, bana doğru bir adım öne çıkınca, tekmelerine hedef olmamak için gayri ihtiyari ayağa kalkıyorum.

"Senin dosyanda bir şey yok, gazeteciymişsin, olsa olsa biraz hapis cezasıyla sıyırırsın, ne işin var PKK eyleminin içinde? Onların hepsi idamlık, nasıl olsa asılacaklar..."

Yanıt vermeye değmiyor, bu alçak cezaevine gelişimde de bana yapılan işkenceyi bizzat yönetmişti, nefret ediyorum heriften. Yılışık gardiyanın biri, "Komutanım, bu daha birinci günde konuşamıyor, çırası sönmüş, boşver bırakacak birkaç günde!" diye söze karışıyor.

"Siz bilirsiniz, istediğiniz gibi düşünebilirsiniz..." diyorum.

"Bir şey istemiyor musun?" diye soruyor biri.

"Hayır..."

"Lan diğerleri su içiyor, sen içmeyecek misin, su da mı istemiyorsun?"

"Su olursa içerim, vermezseniz ne yapabilirim."

Bunu söylemek zorundayım, çünkü "suyu kendisi istemedi" diye propaganda yapmalarına olanak vermek istemiyorum. İrlandalıların ölüm orucu sırasında bir uzmanın söyledikleri aklımdaydı: "Gıda almaksızın insan iki ay, belki biraz daha fazla yaşayabilir, ama su içmezse altıncı günden itibaren her an ölebilir..." demişti.

Ortalığa sessizlik çöküyor, hepsi susuyor, sonra da Minik'in kafa hareketiyle gardiyanlara "Hadi gidelim" işareti yaparak

gidiyorlar. İnşallah bir daha gelmezler. Ayakkabımı başımın altına koyarak betonda uyumaya çalışıyorum. Yan odadaki gardiyanların zırlaması, şamatası ve argo konuşmaları, aptalca şarkılar söylemeleri uyutmuyor. Sesler kesilince ben de uykuya dalıyorum. Beton üzerinde üşütme histerileriyle uyanıyorum. Dışarısı hala karanlık, gökte yıldızlar görünüyor. Yine uyumaya çalışıyorum olmuyor. Pencerenin önüne gidip gökyüzünü, yıldızlan seyrediyorum. Sekiz dokuz aydır yıldızlara, böyle daha geniş lacivert uzay boşluğuna hasretim, doya doya seyrine dalmışım ki ne uykusuzluk umurumda ne ölüm.

Günlerim bu ahval üzere geçip gidiyor. Gece betonda yatmaktan üşüyorum, gündüz ağustos sıcağı onu söküp alıyor, iyileşiyorum. Susuzluktan halsiz düştüğüm bir sırada üçüncü günün akşamında büyük bidonla su getirip bırakıyorlar. Yine kalabalıklar, bu defa aralarında subay yok, konuşmak istiyorlar, kestirme yanıtlarla ya da susarak başımdan savmaya çalışıyorum onları. Gitmiyorlar, ısrarla laf atıyorlar ve ister istemez konuşmak zorunda bırakıyorlar, susuzluktan dudaklarım yapışıyor, gitseler de biraz su içsem. Gitmiyorlar. Su bardağım yok, bidonun kapağına koyarak içmek istiyorum. Tam o sırada yine Vehbi denilen it su içtiğim anda tekmeyi yüzüme savuruyor, bidonun kapağı alnımda kalın, kızıl yuvarlak bir mühür damgası bırakıyor. Ayağa kalkıyorum, "Sen insan değilsin!" diyorum ona. Bir daha karate hamlesi yapıyor, bereket Kambur çavuş orda, "Oğlum yılan bile su içerken dokunmaz, haydi gidelim" diyerek engelliyor onu, sonra hepsini dışarı çıkartıp kapıyı kitliyor. Çavuş erbaş rütbesi olan Vehbi takma isimli bu faşist cezaevinin kullanılan katillerinden biridir. Onlar gidince karnım şişene kadar su içiyorum özgürce. Hayret ne kadar da susamışım bugün! Bir süre sonra idrarım zorluyor, ama tuvalet yok, burada tuvaletin olmadığını düşünememişim! Fena halde sıkışıyorum zaman geçtikçe. Yatmak istiyorum yatamıyorum. Çözüm yok, öyle dayanacağız. Arka taraflarda makinelerin bir yerine yapsak, görür mörürler olmadık hakaretler yaparlar, mahcubiyet duygusundan göze alamıyorum. Tekrar betona

kıvrılıp yatmayı deniyorum. Nihayet yorgunluk biraz uyutuyor. Yine uyanıyorum, idrar saldırısı biraz daha artmış durumda, dayanamıyorum. İdrar torbası patlar gibi ağrı veriyor, ter basıyor beni. Keşke içmeseydim o kadar suyu, susuzluk tuvalet sorununu unutturmuş bana. "Bir daha burada su da içmeyeceğim, ne olursa olsun!" diyorum nefsimi azarlayarak.

Sabah olmuş, karavana sesleri geliyor. Buradaki dördüncü günüm. İdrar basıncı yavaş yavaş azalıyor, ya da ben artık çaresiz alışıyorum. Öğleye doğru Kambur çavuşla iki gardiyan geliyorlar. "Lan ceset, tuvaletini nereye yapıyorsun tuvaletini?" diye sorarken gözleriyle de ortalığı inceliyor. Ne koku var ne bir dışkı izi. Saşkın, sorar ifadelerle yüzüme bakıyorlar.

"Tuvalet yok ki burada" diyorum.

"Bokun çişin de mi gelmiyor oğlum, yoksa sıçıp sıçıp yiyor musun ne?" diyor pis ağızlı başka bir gardiyan. Böyle hakaretimsi konuşan alçaklara muhatap olmamak en iyisi, yanıt vermiyorum. Odanın içinde biraz gezinip, ortalığı araştırdıktan sonra çekip gidiyorlar.

O gün başka da kimse odaya girip sataşmıyor, arada bir mazgalı açıp kontrol ediyorlar.

Ölüm orucunun ilk dört-beş gününde insan çok fena oluyor, metabolizma hızlanıyor, beden ateş içinde yanıyor. Gece mide gastriti de sıkıştırmaya başlıyor, sancısına dayanamıyorum, ağzım aseton kokuyor, baş ağrısı da bir yandan, gözlerim yanıyor sanki. Bidonu yana devirip yüzüme biraz su atıyorum arada bir, azıcık rahatlatıyorum. Yerler ıslanıyor, yavaş yavaş buharlaşan sular içerde biraz serinlik yaratıyor. Betonun üzerinde kıvrılıp yatıyorum. Sabaha doğru, birisi mazgalı açıp "Hey ceset, neredesin lan, yaşıyor musun?" diye bağırıyor, irkilerek uyanıyorum. Ortalık aydınlanmış. Oh be, sabah serinliği ne güzel. Vücudumdaki hararet biraz azalmış, bugün kendimi biraz daha iyi hissediyorum, mide ağrılarım da azalmış. Bidon kapağına su koyup içiyor ve tekrar biraz daha uyumak istiyorum. Sabah uykusu da öyle güzel ki, hemen dalmışım. Uyandı-

ğımda ağustos güneşi binayı iyice ısıtmış, ter içinde kalmışım.

Bugün beşinci günüm. Artık beni fazla rahatsız etmemelerinden memnunum. Tam böyle düşünürken, kalabalık ayak sesleri koridoru dolduruyor. Yüzbaşı Esat'ın tiksindiren sesi çınlıyor koridorda. Kapıyı açıp içeri giriyorlar, öğleyi bir-iki saat anca geçmiş. Esat en önde hızlı adımlarla içeri giriyor, suratı allak-bullak, belli ki çok sıkışık vaziyetteler. Önceki gibi belden yukarı çıplak değil, yakası gene serseriler gibi açık olsa da üniforması var üstünde. Biraz sağa sola baktıktan sonra topuğu üzerinde bana doğru ani dönüş yapıyor ve aynı anda söyleniyor:

"Umurumda değilsin, anladın mı, eylemin umurumda değil bunu bil! Ölmen bir şey değiştirmez! Hiiiç bir şey!.. Acıyorum, sadece acıyorum!"

Bir an içimden bir yığın şey söylemek geçiyor, ama boşver değmez bu zalimle atışmaya, sözcüklere yazık. Sahiden içinde azıcık insanlık ve acıma duygusu olsa böyle bir vahşet kuyusu yaratır mıydı? Hassittir oradan, pislik!

Bir karşılık alamayınca devam ediyor:

"Son defa söylüyorum sana, vazgeçersen, hiçbir şey olmamış gibi hiçbir disiplin cezası görmeden gardiyan alır seni yerine götürür, o kadar!.. Aksi takdirde sen bilirsin!" Son cümlesine ağır tehditler yükleyerek ve dişlerini sıkarak söylüyor. Pis suratında iki çirkin gözle yanıt arar gibi gözlerime bakıyor.

"Vazgeçmem sizin burada yapacağınız inandırıcı değişikliklere bağlı, zaten şu andan itibaren diğer arkadaşlarla konuşmadan hiçbir şeye karar veremem, asıl onların hayatı tehlikede, belki de öldüler!"

"Belki de bıraktılar!"

Pis pis alaylı biçimde sırıtarak gözlerimin içine bakıyor, palavrasına karşı tepkimi anlamaya çalışıyor.

"Onlar seni düşünmüyor ki!" diye devam ediyor çenemi tutarak.

"Fark etmez, ben bırakmam, ya insan yerine konulurum, ya da ölürüm, başka bir şey düşünmüyorum... Bunu yalnız

kendim için de istemiyorum, herkes için! Burada insan çığlıkları içinde delirmek istemem! Dayak sesleri dinlemek, dayak yemekten daha zordur, bunu burada öğrendim! Gerisi sizin bileceğiniz şey, bu da benim umurumda değil!"

Çıldırasıya öfkeleniyor, elindeki kamçıyı hiddetle havaya kaldırıyor, ama bana vurmuyor, bidona vuruyor. Aynı anda da iriyarı gardiyanın biri bidonu kaparak suyu başımdan aşağıya boca ediyor. Su ağustos sıcağında ısınmış, ılık banyo suyu gibi, üstümdeki bütün kokuşmuş giysilerden süzülüp gidiyor, bedava duş yapmış oluyorum. Aynı anda kimden geldiğini bilmediğim bir tekme yiyip suyun içine devriliyorum. Su bidonunu tekmeleyip kapıdan dışarı atıyorlar ve ardından da bir yığın ağza alınmayacak küfürler savurarak çıkıp gidiyorlar. Kapı kapanınca önce gömlek ve atletimi, sonra da pantolonumu sıkıp yeniden giyiyorum.

Gündüz su banyosu iyi de gece geç saatlerde, özellikle sabaha karşı tam anlamıyla felaket, çöl akşamı gibi! Üşüyorum, aksırmalar, burun akması canımdan bezdiriyor. Ateşim var bir yandan, baş ağrıları da uyutmuyor. Bereket ki mendilim cebimde, fakat yarım saatte sırılsıklam oluyor meret, ince bir mendil, sıkıp tekrar kullanıyorum. "Bu beni fena edecek ha işte, bütün enerjimi silip süpürecek namusuz" diyorum mırıl bir sesle. Sabaha karşı dış duvarın dibinde kuru bir yere çömeliyorum. Hayret duvar hala sıcak, bacaklarımı uzatıp sırtımı iyice duvara dayıyorum. Çok geçmeden başım yana düşüp uyuyorum. Sabah birinin "Hey ceset, kahvaltı ister misin lan?" sorusu ile uyanıyorum. Yanıt vermeden gözlerimi aralıyorum, mazgalı kapatıp gidiyor.

Bugün altıncı günüm, ayakta duracak halim yok, grip vücudumdan az miktardaki suyu da emip boşaltmış, ateşim var hâlâ, dudaklarım kurumuş, baş ağrısı da yeniden başladı başlayacak. Duvarın dibinden ayrılmak istemiyorum, yeniden üşütürüm diye. Benim kapıma nöbetçi olarak diktikleri gardiyan mazgalı açıp beni her zamanki yerimde göremeyince heyecanlanıyor. Ortalığı velveleye vermesin diye ayağa kalkıp kapı-

ya doğru yürüyorum. "Lan ben de sandım intihar falan ettin! Neredeydin?" dedi haber bombası sönmüş yaramaz çocuk edasıyla. Bu gardiyanı daha önce hiç görmemiştim, belli ki "libero" olarak kullandıkları ve yetiştirmeye çalıştıkları yeni işkenceci adaylarından.

"Buradaydım... Ben intihar etmem, onu düşünseydim ölüm orucu gibi zor bir yolu seçmezdim... Böyle bir şey düşünmene gerek yok!"

Gecenin ilerleyen saatlerinde o gidiyor, başka biri geliyor, onu da tanımıyorum. Anlıyorum ki, benim kapımda sürekli bir nöbetçi bulunduruyorlar.

O gün başka da kimse beni rahatsız etmedi, canımın istediği gibi volta attım, dışarıyı seyrettim, hatta özlemini çektiğim bir-iki halk türküsünü bile kendime yetecek bir sesle sonuna kadar söyleyebildim. Fakat dakikada bir içeriye ciğerlerindeki sigara dumanını üfleyen gardiyanın iştahlı iştahlı sigara tüttürmesi iştahımı kabartıyor, canım sigara istiyor, ama geldiğimden beri sigaram yok. Sigara ölüm orucundakileri mahveder, A vitaminini soğurduğu için beyin, gözler, denge ve dikkat çok erken iflas ediyor. Ama insanın canı istiyor işte. Küfür, hakaret ve argo sözcükler kullanmayan gardiyan beni bir sigara istemeye yüreklendiriyor, ama yine de "zaaf zannederler" diye vaz geçiyorum, burada olan biten her şeyi Esat'a iletiyorlar çünkü. Saat 2-3 civarı falan, yan odadaki işkenceci gardiyanlar biraz şamata yaptıktan, zırlayıp zırvaladıktan sonra uykuya çekiliyorlar, sessizlik çöküyor kata. Hayret gardiyan eliyle işaret ederek kapıya çağırıyor ve fısıltıyla "Sigara içmiyor musun?" diye soruyor. "İçiyorum ama sigaram yok" diyorum. Hemen samsun paketini uzatıp bir sigara almamı istiyor, "Ama içtiğin belli olmasın mazgaldan dışarıya üfle dumanı" diye de uyarıyor. "Boşver, sana zarar gelmesin!" diye itiraz ediyorum, "Yok yok, ben kolluyorum, bişey olmaz iç" diyor fısıltıyla. Hızlı hızlı içip bitiriyorum sigaramı ve izmariti alıp bir yere atıyor.

"Teşekkürler dostum, sağol" diyorum, çocuk bir şey demeden uzaklaşıyor.

Nikotin ihtiyacımı fazlasıyla almışım, bir haftadan beri ilk sigaram olduğu için, çarpıyor meret, başım dönüyor, gidip duvarın dibine kıvrılarak uyumaya çalışıyorum. Yine akşam serinliği nerdeyse çıplak bedenimi sarmaya ve titretmeye başlıyor. Bir-iki saatlik kuş uykusuyla atlatıyorum o geceyi.

Yedinci günümdür. Öğleden sonra beni yalnız başıma konulduğum çamaşırhaneden alarak 37'deki arkadaşların yanına götürüyorlar ve ikinci katın birinci hücresine koyuyorlar. Benden sonra katılan Muzaffer Ayata, Mehmet Cihat Şener, Rıza Altun, Hasan Hüseyin Karakuş, Hamit Baldemir de ordalar. Onlardan bir gün önce eyleme başlayıp benim gibi bir süre ayrı bir yerde tuttukları Mehmet Emin Keskin de orada. Ölüm orucunun 20. gününde katılan ve altı gün sinema salonunun makine dairesinde hiç su verilmeden tutulan Hamit Kankılıç da orada. Benim konulduğum 2. kat 1. hücrede M.Cihat Şener (Şevket), Rıza Altun, H. Hüseyin Karakuş, Hamit Baldemir ve M. Emin Keskin var. Hasan Hüseyin Karakuş, Vehbi denilen gardiyandan yediği sert bir yumrukla çenesi kırılmış, gariban çenesini tutup duruyor, inliyor, hepimiz acıyoruz ona, bıraktırsak olmaz, rezilce kullanırlar ve bundan sonra bıraksınlar diye herkesi sakatlarlar. Ölümse ölüm, sakat da ölünebilir, toprak öyle de kabul eder insanı. Rıza Altun, Vehbi'nin H. Hüseyin Karakuş ile Hamit Baldemir'e işkence yapması ve meydan okumasına tepki olarak "Ben de varım" deyip o da öylece katılmış.

İkinci grubun böyle kalabalık olması tahmin ettiğim bir şeydi, seviniyorum, ama bizim davadan kimsenin gelmemiş olması biraz burukluk yaratıyor. Sonradan öğreniyorum ki, eyleme katılacağını bildiren Ali Demir ile Kazım Akkuş'u Elazığ'a soruşturmaya götürmüşler (Bu kitabı yazmaya karar verdiğimde hangi tarihte götürüldüklerini kendilerine söyletemedim, hatırlayamadılar. Ya ben eyleme başlamadan 1-2 gün önce, ya da ben eyleme başladıktan sonra, onlar da haber alıp katılmasınlar diye alelacele alıp Elazığ'a götürmüşler ve 5 Eylül'de de geri getirmişler).

Selim Çürükkaya, kitabında bu olayı da özel politik kaygı-

larla komik biçimde manipüle etmiş. Kitabında diyor ki: "... Birkaç gün önce ölüm orucuna girerek 36'ya (37) getirilen TİKKO'cu H.H.A, yeni gelen tutsaklara: 'ben 35'teyken başka hücrede kalan arkadaşlarımdan K.A. ile A.D'nin ölüm orucuna katıldıklarını zannettiğimden, ben de ölüm orucuna katılarak buraya getirildim. Fakat onları burada bulamadım. Sizin bu arkadaşlardan haberiniz yok mu?" diye sorunca yeni gelenler de K.A ile A.D'nin ölüm orucuna girmediklerini, Elazığ'a soruşturmaya götürüldüklerini söylediler" (12 Eylül Karanlığında Diyarbakır Şafağı, Selim Çürükkaya, sf.402).

Bir defa orada birinci derecede eyleme karar veren bir insanım, başkalarına endeksli eyleme başlayacak biri olmadığımı Selim çok iyi bilir. Eylemi başlatma iradesi bendedir, yoldaşlarım beni izler mi izlemez mi kendileri bilir. İkinci en önemli husus ise, birilerinin eyleme katıldığını zannederek katıldığımı üstelik benim ağzımdan söylemesi. Zaten eyleme başlamak için fırsat kolladığımı, Ali Kılıç üzerinde yapılan kalleşçe saldırıya meydan okuma ve bu alçaklığa da bir yanıt olsun diye tam sırası olduğunu söylediğimi, Esat'ı kastederek "Namertliğin nasıl karşılık bulacağını şimdi görürsün kalleş, katil pis böcek!" diyerek eyleme o an başladığımı 33. koğuştan yanıma konulan arkadaşlarla Necmettin Büyükkaya da biliyordu, zaten herkes de böyle anladı ve o yüzden ikinci grup hemen harekete geçmiş oldu. Selim de çok iyi bilir, fakat nedense haset şemsiyesi altında yalan mırıldanmayı tercih ediyor. Yoksa Ali Demir ile Kazım Akkuş'un benim eyleme başlamamda en ufak bir etkisi olmamıştı. Yanımdakilere o arkadaşlar için, "Benim için kendilerini zorunlu hissetmesinler, göze alabiliyorlarsa girsinler, kendileri bilir" diye iletmeleri için mesaj bırakmıştım. Selim uydurma jeneriklerle olayı çarpıtarak hem Ali ile Kazım'ı sanki beni aldatmışlar gibi töhmet altında bırakmayı, hem de beni oyuna gelmiş bir zavallı gibi göstererek tavrımın yarattığı devrimci etkiyi itibarsızlaştırmayı umuyor. Uydurma jeneriklere başvuracağına yanımda bulunan o insanlara niye sormamış? Cezaevine geldiğinden beri bütün eylemlere canı paha-

sına katılmış, direnişin sürekliliğini sağlamakta rol oynamış ve sağlığını büyük ölçüde yitirerek zindanlardan çıkmış bir insana karşı Selim'in bu derecede kadirbilmez basitliğe düşmesini bizi tanıyanların kadirbilirliğine ve vicdanına bırakıyorum.

Benim 37'ye götürülüşüm, farklı bir heyecan yaratmıştı. Kemal hemen sordu, "Kim o yeni gelen?" M.C. Şener, "Hasan Hayri, Kemal abi, Hasan Hayri Aslan, senin hücre arkadaşın! Bir hafta önce başlamış buraya yeni getiriyorlar haa!" dedi.

"Tahmin ettim, bekliyordum." Bana hitap ederek, "Hasan Hayri, arkadaşlara söyledim haa, Hasan Hayri de mutlaka gelir, göreceksiniz dedim, hoş geldin, iyi oldu!" dedi.

"Geç oldu Kemalciğim, sizi yalnız bırakmak canıma dokundu, mahcubum."

"Yok yok, normaldir, biz sana haber veremedik. Valla benim de haberim yoktu, Doktor başlattı, aha ben de varım dedim katıldım. Önceden bilsem sana haber verirdim, bilesin" dedi.

Diğer hücrelerdeki arkadaşlar da birer birer "hoş geldin" dediler. Kemal keyifliydi, kalın iyice çatlamış gümbür gümbür sesiyle bir türkü söylemeye koyuluyor, ama nefesi yetmiyor. Türküyü yarıda keserek, "Ya benim sesim iyi değil, başka biriniz söylesin ha... Doktor sen söyle doktor!" dedi. Hayri, "Sonra sonra, şimdi biraz dinlensin arkadaşlar" dedi "Sonra söyleriz!"

Kısa bir sessizlik oldu. Hücremdeki arkadaşlara bir haftada yaşadıklarıma dair özet bilgiler verdim. Konuşamıyorum, susuzluktan dudaklarım yapışıyor ve ikide bir gözlerim bidondaki suya kayıyor. "İlk 3 gün su vermediler, beton üzerinde yattım, iki gün önce kalan suyu üzerime boca edip bir daha da vermediler" demem üzerine Hamit Baldemir, "Ooo sen çok susamışsın, biraz su iç ondan sonra anlat" dedi ve bidondan su doldurup verdi, bir, bir daha derken 3–4 bardak içtim. Oh be dünya varmış. Rahatlıyorum, gözlerime ışık geliyor. Uykusuzluktan ve yorgunluktan pis askeri döşeğin üstüne çöküp mayışıyorum, gözlerim kapanıyor, uyumak istiyorum. Arkadaşlar dokunmuyor, "Bırakın uyusun biraz" diyor Rıza. Tam o sırada bir grup gardiyan kat kapısını açarak hücremizin önün–

de birikiyor. "Kalkın lan!" diye emrediyor "kıçı kırık" denilen pis bir işkenceci. M. Cihat Şener, "Düzgün konuş!" diye çıkışıyor ona. Orta Anadolu şivesiyle konuşan bu iğrenç yaratık, kalçasından sakat olduğu için yamuk-yumuk yürüyor, bezgin suratlı çirkin, aşağılık kompleksi içinde azgın bir faşist. "Kalk" emrine kimse aldırmıyor tabii ki. İki tanesi, hücre önündeki dolu su bidonunu kaldırıp hücre parmaklıklarından üstümüze püskürtüyorlar. Mazgallara yakın yerde oturduğum için, suyun çoğu benim üzerime geliyor. Yerimizden kalkıp geri çekiliyoruz. Bidonu tamamen boşalttıktan sonra diğer arkadaşlara gidiyorlar, onlara da sözlü sataşmalarda bulunuyorlar, deri-kemik kalmış bedenleriyle alay ediyorlar, çirkin benzetmeler yapıyorlar.

Suyumuz yok artık, iyi ki kana kana içmişim! Gerçi ikinci kata ara sıra musluktan su akıyor, ama bizim her an suya ihtiyacımız oluyor. Takatsiz halimizle elbirliği halinde yatakları toplayıp suyu tuvalete süpürmeye çalışıyoruz, epey bir efor harcıyoruz tabii. Onların amacı da bu zaten, ya yıldırmak, ya da erkenden düşmemizi sağlamak, eylem uzadıkça fena halde huzursuz oluyorlar.

Bu cezaevine geldiğimden beri bu insanların hepsiyle ilk kez yan yana bulunuyoruz. Hepsi son derece sıcakkanlı ve saygılı davranıyorlar. Benim eyleme katılmamın idarede yarattığı telaşla ters orantılı onlarda heyecan ve sevinç yaratmış. Bunu hissetmek onurlandırıyor.

En tedbirsiz gelen ve üzerinde en az giysi bulunan benim, onlar da sırılsıklam olunca soğuktan titremeye başlıyorum. Diğer arkadaşlar önceki ölüm orucunda edindikleri tecrübeyle çoğu üstlerine fazladan giysi almış. Mehmet Cihat Şener, üstündeki kalın kazağını çıkartarak bana veriyor, "Bunu giy, benimki bir daha var, kasten üstüme kalın giysi aldım" diyor.

Teşekkür ederek giyiniyorum, üşümem ve titremelerim diniyor.

Konuşmaya ve sohbet etmeye devam ediyoruz. Rıza Altun

sık sık Nazım Hikmet'ten, Ahmet Arif ve Enver Gökçe'den şiirler okuyor. Rıza'nın sesi şiir okumaya tiyatral etki yapacak denli yatkın ve ezberinde hayli miktarda devrimci şiirler var, artistik bir kıvam içinde okuyor. "Genco Erkal'dan iyi okudun" diyorum, sahiden öyle. Onu bazen benim, bazen Hayri'nin türküleri izliyor. Hayri'ye defalarca "Ağlama yar ağlama" türküsünü söyletiyorlar. Hayri ile ikimiz hücrenin türkücüleriyiz. Emekçi'nin "Özgürlük Mahkûmları" türküsü darbeden sonra yaygınlaştı, ilk kez benden duyuyorlar ve çok hoşlarına gidiyor, tekrar tekrar istekte bulunuyorlar, ben de isteklerine uyarak söylüyorum. Bu türkü gardiyanları da etkiliyor, merdiven boşluğunda gizlice dinlediklerini farkediyoruz. Arada bir Muzaffer Ayata Urfa türküleri söylüyor. Hamit Baldemir ile M.C. Şener de birer türküyle katılıyorlar. M.Emin Keskin de Kürtçe türküler söylemeyi deniyor. Arkadaşların ısrarı üzerine Kemal, sevdiği ve bildiği tek Kürtçe ezgiyi söylemeye çalışıyor. İlk gün buluşmamız düşmanları öfkeden çıldırtan bir kutlama havasında geçiyor, sonraki günlere hüzün ve acılar karışıyor bütün bu sevinçlere...

Ölüm Ölür Biz Ölmeyiz
Canlar Ölesi Değil...

Günler ilerledikçe ilk gruptaki arkadaşlar düşmeye başlıyorlar. Özellikle dördüncü kattakiler aşırı sıcağın da etkisiyle bünyeleri erken iflas ediyor, takatları kesiliyor, bidondan su almaya bile güçleri kalmıyor artık. Kerbela gibi dördüncü kat! Bazen su içeyim derken bidonu devirip sularını yere döküyor, yok ediyor, susuz kalıyorlar. Gardiyanlar onlara yenisini çok geç veriyor. Ama yine alamıyorlar, "Amaaan boşver, içemiyorum yahu" deyip yerlerine uzanıyor ve inlemeye başlıyorlar. Susuzluk fiziki iflas ve ölümü hızlandırıyor. O süre içinde arada bir uğrayan cezaevi doktoru Orhan Özcanlı sinir bozucu sataşmalarda bulunuyor. "Su verin" diyen arkadaşlara, "Ne yapacaksın suyu, zaten öleceksiniz" diyor iğrenç alaylı sırıtkanlıkla. Özellikle de Kemal'e manevi saldırılarda bulunuyor, onu sinirlendirmeye

çalışıyor. Kemal'in gözleri de görmemeye başlamış, sigarasını bazen filtresinden, bazen ortasından yakıyor. "Tüü" deyip atıyor, yenisini yakmaya çalışıyor, "sigarayı ters yakmışım yahu" diyor. Her hareketini ve açmazını bize duyuruyor Kemal, zaten kulaklarımız onlarda, ne olup bittiğini tahmin ediyoruz. O arada birer birer hücrelerden artan inlemeler ve hıırltılar duyuyoruz, bayılan, kendilerinden geçen bazı arkadaşları sedyeye koyup götürüyorlar. İlk giden dördüncü katta kalan Bedrettin Kavak oluyor. Bedrettin Kavak 35. gününde hastaneye kaldırılıyor, eylemi bırakıyor, daha sonra 35'e konuluyor. Aynı katın 9. hücresinde kalan Fuat Çavgun da aşırı sıcaklık ve susuzluktan fiziki olarak çöküyor ve onu da 50'li günlere yakın hastaneye kaldırıyorlar, ancak o eylemi bırakmıyor, kendine gelince serumu çekiyor. İnsafsız bir alçaklık, Diyarbakır'ın 40-45°C'ye varan kavurucu sıcaklığı altında ateş gibi ısınan çatı katı hücrelerine konulan ölüm orucundaki insanlara su vermiyorlar ki erkenden ölsünler!

Ölüm orucunun 50. günlerinde Kemal Pir, M. Hayri Durmuş, Ali Çiçek, Akif Yılmaz ve Fuat Kav'ı revire götürdüler. Sözde sağlık kontrolü bahanesiyle orada eylemi bırakmaları yönünde ikna çabasına girişiyorlar. Arkadaşlar kararlı davranınca geri getirdiler. Daha sonra Fuat Kav da hastaneye kaldırıldı, o da Fuat Çavgun gibi bilinci yerine gelince serumu reddediyor.

Kemal de bilincini kaybetmek üzere ve sık sık yataktan düşüyor. Artık zor konuşabiliyor. İyice ağırlaşınca gelip 6 Eylül'de onu da götürdüler. Fakat gitmek istemiyor, "Bırakın arkadaşlarımın arasında öleyim yahu!" diye bağırıyor sedye üzerinden koridor boyunca. Kemal'in gidişi müthiş bir hüzün ve sessizlik getiriyor, o durmadan konuşan, varlığımızı hissettiren koca yürek yok artık. Biliyoruz, sonsuz yolculuklar başladı, fazla yaşayamazlar. 10 Eylül'de Hayri'yi götürdüler. Hücremizin önünden geçerken son halini gördük, upuzun fidan gibi güzel adam bir iskelet gibiydi, sakalları bir karış uzamıştı, saçları kafatasına yapıştırılmış keçe gibiydi. Tek battaniye ile beton üzerinde geçirmişti bütün ölüm orucunu. 11 Eylül'de

Akif Yılmaz'ı ve diğerlerini götürdüler. İlk gruptan tek Mustafa Karasu kalmıştı. Bizim hücreyi de hastaneye kaldırılanların yerlerine dağıttılar. Beni 4. katın sanırım 5. hücresine koydular. Beton sekiye serilmiş pis bir askeri döşekten başka bir şey yok. Döşek feci kokuyor, başımı koymaya iğreniyorum, kılıfı kirden insanın yüzüne yapışıyor. İkinci kattaki serinlik burada yerini ateşe bırakıyor, fırına sürülmüş tavuk gibiyiz. Üstelik şimdi eylülün ortaları artık. Kemalgillerin temmuz-ağustos harareti altında, üstelik günlerce susuz bırakılmalarının nasıl korkunç bir işkenceye dönüştüğünü şimdi daha iyi anlıyorum. O gece bana su vermediler. Ertesi gün yarım bidon su getirip hücremin önüne bıraktılar. Su birkaç saatte ısınıp plastik kokuyor, ikrah ediyorum, ama mecburen birkaç saatte-bir biraz yüzüme atıp serinliyorum, birkaç yudum da içiyorum.

Çamaşırhanedeyken yanıma yemek falan getirip koymuyorlardı, sadece su vardı, rahattım, şimdi bir tabldot tabağına birkaç çeşit yemek koyup hücremin önünde 1 metre kadar uzağa bırakıyorlar. Yemek soğuyana kadar buharı ve kokusu hücreye vuruyor, insanın iştahını kabartıyor, ister istemez mide salgıları artıyor ve huzursuz ediyor. Yemek biraz soğuyunca bu kez fare sürüsünün saldırıları başlıyor, tabaklar üzerindeki tepinmeleri demirciler çarşısındaki çekiç seslerini andıran bir gürültü senfonisi oluşturuyor. Gece boyunca onların metal tabaklardaki kurumuş yiyecekleri kemirirken çıkardıkları sinir bozucu sesleri dinliyoruz. Bazen birbirlerine saldırarak ciyak ciyak ötüyorlar. Her gün bizim adımıza onlara sunulan ziyafetten keyifleri yerinde, tavlanmış koç gibiler. Yemekleri bitince bu kez sürü halinde bize saldırıyorlar, parmaklarımızı, kulaklarımızı ısırdıkları geceler oluyor. Sık sık bedenimiz üzerinden yürüyerek tuvalet deliğine, oradan çıkınca yine bize basarak dışarıya, başka hücrelere koşmaları irkiltip küfre getiriyor bizi. 37'nin boklu hücre bölümü burası, veremlilere ve ölüm orucundakilere münasip bulunmuş bir yer, tabanında on santim derinliğinde pislikten oluşan bir gölet var. Gölet bu aylarda tam bir sivrisinek kuluçkası. Hücrenin her tarafı sivrisinek dolu, bulut gibi

üşüşüyorlar cesetlerimize geceleri, hem de kocaman. Uyutmuyorlar, açıkta kalan her yerimizi yara içinde bırakıyorlar, sabah uyandığımızda her tarafımız sızlanıp kaşınıyor. İğrenç bir ortam!..

Dördüncü kata konulduğumuzdan birkaç gün sonra Rıza Altun da eylemi bırakıyor. Daha doğrusu Hayri'nin önerisiyle PKK'lilerin ona eylemi bıraktırdığını düşünüyorum. Böylece hem 35'e burada ne olup bittiğini bildirmesini sağlamak, hem de geriye sağlam adam bırakmak istiyorlar diye yorumluyorum. Çünkü Rıza ölümden korkacak, arkadaşlarını yolda bırakacak biri değil, yürekli, mert bir devrimcidir. Fevzi Yetkin de eylemi bırakmış. Bırakanları 35'e götürmüşler. Sanırım o arada M. Emin Keskin de fenalık geçirince hastaneye kaldırıyorlar. Mustafa Karasu da hastaneye kaldırılmış. Kala kala 37'de beş kişi kalmışız, ben, Hamit Baldemir, Muzaffer Ayata, Hasan Hüseyin Karakuş ve M. Cihat Şener. Hasan Hüseyin Karakuş'un kırık çeneyle bu kadar dayanabilmesi hayranlık uyandırıyor doğrusu. Cezaevinde beni en çok şaşırtan şey, böyle bir insanın tam da zafere yöneldiğimiz bir anda itirafçılık yapması olmuştu! Ölüm orucu bittikten ve bizler 37'ye geri götürüldüğümüzden bir süre sonra gizliden idareyle ilişki kurarak Şubat 1983'te itiraf yapmaya başlamıştı.

Eyleme başladığımın 28. günüydü sanırım, hepimizi alıp revire götürdüler. Orada özel düzenlenmiş bir kabine aldılar. Anımsadığım kadarıyla bezden perdeler gibi gerilerek yapılmış uydurma bir yer. Kabine bir masa ve iki sandalye koymuşlar. Masanın üzerinde iki kalem ve test kâğıdına benzer bir şeyler var. Masanın iki yanındaki sandalyenin birine ben birine beyaz önlüklü adam oturuyor. Elimi sıkarak "Ben doktorum" diyor, "Bu metni okuyun önce." Metnin ilk satırlarını okuyunca hemen anlıyorum ki, akıl sağlığımızın yerinde olup olmadığını test etmeye gelmişler! Gerisini okumaya gerek görmüyorum. Biraz sinirleniyorum, ama bozuntuya vermeden soruyorum:

"Siz psikiyatrist hekim misiniz?"

"Evet" diyor.

"Bakın doktor bey, inanıp inanmamak size kalmış bir şey ama gerçekten akıl sağlığımızda bir sorun yok. Belki de az çok tek sağlıklı kalan organımız aklımızdır, öyle olduğu içindir ki böyle bir eylemi insani bir tepki olarak ortaya koyabiliyoruz! Sizlerin Hipokrat yeminine sadık bir hekim olduğunu düşünmeye hakkım var. Şu halimize bakın! Ölüme giderken bile insana mahsus bir davranış göremiyoruz, bizi susuz, fırın gibi, tabanı fosseptik göleti, cehennem gibi bir yerde tutuyorlar. Orada gözlerimizle göremediğimiz binbir türlü parazit ve bakteriden başka sivrisinekler ve fareler de bedenimizi yiyor, bakın derimiz onların tahribatıyla doludur! Sorun akıl sağlığımızla ilgili bir şey değil, insanla, insan haklarıyla, yasa ve hukukla ilgili bir sorundur Doktor bey! Burada bunlardan eser yoktur!

Bu şartlarda onuruna düşkün insanlar yaşayamaz! Ben de onlardan biriyim! Bu şartlar ortadan kalksın, göreceksiniz, ne eylem kalacak ne başka bir şey, biz de "oh be yaşamak ne güzel şey!" der devam ederiz, yaşamayı uğruna ölecek kadar çok seviyoruz! Bu eyleme katılan bütün arkadaşlarda bunu gördüm. Hiçbirimiz ölmek istemiyoruz, hayatımızın baharındayız, yüksek eğitim görmüş istikballeri parlak insanlarız, niye intihar edelim ki. O yüzden de bir gün biter diye yıllardır bu zulme katlandık boşu boşuna... Zulmün oyuncağı olmuş böyle bir yaşam olmaz olsun, bir daha asla ona dönmeyiz!.."

Sözlerimin burasında birden bütün cezaevinde aynı anda koğuş havalandırmalarındaki eğitim başlıyor! Çıldırtan bir zırıltı ve gümbürtüyle her taraf titriyor! Marşlar, ayak sesleri, yürüyüş kararı havasında militarist sloganlar ortalığı çınlatıyor. Öyle sert adımlar ki, sanki beynimize basıyorlar! Çok iyi oldu! Şimdi psikiyatrist doktorumuza söylemenin tam sırası:

"İşte, buyurun! Siz olsanız bu koşullarda çıldırmaz mısınız?!.. Mesleğinize ve şahsınıza saygım var, ama henüz çıldırmış değiliz, sizlik bir iş değil bu! Kolordu ve Adli Müşavirlik çözmesi gerekiyor!"

Doktor, apışıp kalıyor, söyleyebilecek bir şey bulamıyor.

Önüme bıraktığı test kâğıdını katlayıp yan cebine koyuyor, elindeki kalemi verilen bu görevden nefret eden bir tiksintiyle masaya atarak ayağa kalkıyor ve usul saygılı bir sesle:

"Sizi anlıyorum! Haklısınız! Geçmiş olsun! Bana verilen emri yerine getiriyorum. Gidebilirsiniz!" diyor.

Psikiyatrist benden önce de Muzaffer Ayata'yla görüşmüş. Ayata'ya "Ölmemelisiniz, ölüm sorunu çözmez, mücadele edebilmek için yaşamanız gerekiyor, insanın kendi hayatına son vermesi zayıflıktır, boşu boşuna ölüme gidiyorsunuz, belki gazeteler ardınızdan bir-iki söz eder, sonra unutulursunuz, sorunlar varsa onları ölmeden çözmeye çalışın, ayrıca her sorunu her zaman çözmek mümkün olmayabilir, bazı kural ve yönetmelikleri kabul etmeniz gerekir, askeri bir dönemdir, disipline, kurallara uymak gerekir" gibi şeyler söylüyor.

Muzaffer de "Biz ruhsal yönden sağlıklı insanlarız, sanıldığı gibi böyle bir sorunumuz yok, ruhsal sorunu olan onlar. Eylemimiz tarihin en haklı eylemlerinden biridir. Bizim için yaşamak kutsaldır, yaşama sevincimiz büyüktür ve onu sürdürmek isteriz. Ama işkence ve vahşet altında her gün yüzlerce kez ölünen bir yaşamı sürdürmek zorunda kalacaksak, o zaman yaşamın ne anlamı kalır? Onurlu bir ölüm böyle bir yaşama binlerce defa tercih edilir" gibi yanıtlar verir. Ayrıca doktoru da, eylemin haklılığını karartmak amacıyla bizlerin deli olduğu sanısını yaratmak isteyenlere alet olduğu için eleştirir ve gerçek bir hekim gibi davranmaya davet eder.

Doktor, Muzaffer'le ikimizle görüştükten sonra diğer arkadaşlarla görüşmeye gerek görmüyor.

Askeri Hastahane Baştabibi İbrahim Turan, Muzaffer Ayata ve diğer PKK'li arkadaşlara "İsteklerinizi yazın, bir zarfa koyun, bizzat ben götürüp Kolordu'ya veririm" demiş. Bunun üzerine Hayri ve Kemalgillerin önerdiği 4 maddeden oluşan talepleri yazıp bir zarfa koyarak Baştabip İbrahim Turan'a vermiş. Talep yazısını aldıktan sonra, bizi hastaneye götürüp diğer arkadaşlarla görüştüreceğini söylüyor. "Onlar da sizlerle görüşmeden

ölüm orucunu bırakmayacaklarını söylüyorlar, Mustafa Karasu ölmek üzere, ona serum taktık kabul etti. Sizinle görüşene kadar canlı tutmaya çalışıyoruz. Bugün cumartesi, sizi ancak pazartesi götürebiliriz. İnşallah o güne kadar başına bir iş gelmez. Sizler de bu arada şekerli su alın, sağlığınız, vücudunuz fazla tahrip olmasın" diyor. Arkadaşlar doğru tavır koyuyorlar, "Görüşmeden hiçbir besin almayız" diyorlar. Normalde ölüm orucunda zaten şekerli su alınıyor, fakat vermedikleri için kullanmamıştık, günlerce su bile vermemişlerdi, şeker mi verecekler!

Talepler üzerindeki bu diyalog ve kapalı zarf olayından benim haberim yoktu. Ya o sıra psikiyatristle görüşmede idim, ya da ben revire gitmeden önce konuşulmuş. Fakat psikologla görüşmeden çıktığımda Muzaffer ve diğer arkadaşlar revir kapısının iç tarafında Baştabip ve diğer subaylarla ayaküstü konuşma halindeydiler, herhalde o sırada geçen bir olaydır. Netice itibariyle doğru tavır takınmışlar, zaten talepler Kemal ve Hayri giller tarafından daha önce de yazılı olarak verilmişti, Muzaffer de aynı şeyleri yazmakla doğru davranmıştı. Onların taleplerinde ısrar etmek, yaşamını yitiren arkadaşlarımızın anısına ve ahdimize bağlılık gereğidir.

Bizi tekrar hücrelerimize geri götürüyorlar. Önemli gelişmeler olduğunu hissediyoruz. Zaten alacaklarını fazlasıyla almışlardır, hastaneye kaldırılan arkadaşlarımızın çoğunun artık yaşamadığından eminiz! Bu telaş ve ilgi ondandır. Hüzünlü bir iyimserlik içindeyiz, zafere yaklaşıyoruz!

Bu arada Selim Çürükkaya'nın uydurma becerisi gösterdiği uydurma bir yalana daha değinmek isterim. Yukarıda anlattığım olay askeri hastaneye götürülmemizden birkaç gün önce yaşanmıştı ve zaten Muzaffer Ayata da "Türkçe Konuş Çok Konuş" adlı kitap halinde yayınlanan röportajında olayı zaten olduğu gibi anlatıyor.

Bakın Selim Çürükkaya nasıl yazıyor, bu yalan harikasını tarihe düşmek gerekiyor:

"... Bir gün hastanede Mustafa Karasu ile görüşen Kolordu'dan yetkili kişiler hep birlikte Otuz Altıncı koğuşa (37) gittiler. Burada Baştabip Yarbay, hastanede Mustafa Karasu'ya söylediklerinin üç aşağı beş yukarı aynısını anlattı. 'Dayak atılmayacak, savunma yapabileceksiniz' vb. diyordu. Daha sözünü tam bitirmeden dördüncü katın bir hücresinde kalan TİKKO'cu Hasan Hayri Aslan, 'Tamam, benim istediklerim de bunlardı' diyerek eylemi bırakabileceğini açıkladı. Diğer tutsaklar H.H.A.'nın bu açıklama ve davranışını uygun bulmadıklarından: 'Eyleme önderlik eden arkadaşlarımız hastahanede ölümle pençeleşiyorlar. Sizin onlarla konuşmanız, bizim de onlara danışmamız gerekir' dediler"[12]

Cezaevinde benim dahil edildiğim böyle bir olay hiç yaşanmadı, tamamen uydurma bir itibarsızlaştırma çabası ve Selim'e gördürülen hayallerden ibarettir. İnsan kendi canını, namusunu, onurunu korumak için yaşamını ortaya koyan insanlara karşı vefa borcunu böyle mi ifade eder? Eylemin bırakılması ve taleplerle ilgili diyalogların benim dahil olduğum bölümü askeri hastanede yaşandı ve Selim'in yazdıklarıyla en ufak bir benzerliği yok. Kendim söylesem övgüye kaçar, yanımda olan PKK'liler nasıl davrandığımı iyi biliyorlar. Geri kalanı aşağıda yeri geldikçe anlatacağımdan burada tekrarlamayacağım.

Birkaç gün daha 37'deki hücremizin kokuşmuş yataklarında yatmaya devam ediyoruz. Artık ne küfür ediyorlar, ne sataşıyorlar ve ne de üstümüze bidonla su döküyorlar, işkencenin bu biçimleri kesintiye uğruyor, düzenli günlük su veriyorlar. İç Güvenlik Amiri Yüzbaşı Esat Oktay Yıldıran ve diğer rütbeli işkencecilerin hiçbirini artık göremiyoruz. Ünlü işkenceci gardiyanlar da görünmemeye çalışıyor. Hemen her gün birkaç doktor gelip tansiyonlarımızı ölçüyor. 30. günlere doğru hepimizi Diyarbakır Askeri Hastanesi'ne kaldırıyorlar. Kollarımıza girerek yürüterek araçlara bindiriyorlar, henüz yürüyebiliyoruz. Orda iki Fuat'ın kaldığı bir koğuşa koyuyorlar hepimi-

12 12 Eylül Karanlığında Diyarbakır Şafağı, Selim Çürükkaya, sf. 427.

zi. Fuatgillerin yataklarının yanında serum sehpası ve şişeleri duruyor. Bilinçleri uyanınca serum iğnelerini çekmişler. Eylem bitene kadar serum kabul etmiyorlar, bizi bekliyorlar. Daha sonra Mustafa Çepik'i de getiriyorlar, o da 8 gün önce yeni başlayanlardan. Mehmet Emin Kesik de orda... Hatırladığım kadarıyla bunların hepsi eylemi hâlâ sürdürenlerdi. Kimlerin yaşadığını, kimlerin hayatını kaybettiğini hâlâ kesin olarak bilmiyoruz. Fuatgiller "Avreş'in dışında hepsinin öldüğünü sanıyoruz" diyorlar.

Biz bilgi alma telaşındayken koğuşa Hastane Başhekimi Askeri Dr. Yarbay (sonra Albay oldu) İbrahim Turan, Asteğmen Dr. Seydi Paksüt (aynı zamanda akademisyen), Kolordudan bazı kurmay subaylar ve başka doktorlar bulunduğumuz koğuşa doluşuyorlar. Doktorlar stetoskoplarını alıp muayene etmeye çalışıyorlar, ama tedavi kabul etmeyeceğimiz için muayeneyi gereksiz buluyoruz. Sadece tansiyonlarımızın ölçülmesine izin veriyoruz. Bu arada Başhekim İbrahim Turan ve kurmay subaylar şartların düzeltileceğini, ölmemizin gerekmediğini söyleyerek ikna etmeye çalışıyorlar.

Bu konuşmalardan sonra bizim Mustafa ile görüşme talebimiz ve onun da adını vermesi üzerine M. Cihat Şener'i üst katta onun yanına götürdüler. Karasu, Şener'e, Kolordu'nun kabul ettiği taleplerimizle bizlerden neler istediklerini anlatıyor. Baştabip ve Cezaevi Müdürü Binbaşı Birol Şen'in taleplerimizin kesin yerine getirileceğine dair "namus ve şeref sözü" ile güvence veriyorlar. Karasu, "Git diğer arkadaşlarla konuş, kesin kararınızı bana bildirin" diyor Şener'e.

Bizim taleplerimizi kabul ediyorlar, artık savunma haklarımıza karışılmayacak, dayak son bulacak, mevcut personel değiştirilecek, aile ve avukat görüşmeleri normalleştirilecek, gazeteler ve yasak olmayan kitaplar verilecek, yemekler yeterli olacak ve kaliteleri iyileştirilecek. Ama kendi talepleri bizi endişeye düşürüyor. Haftada 3 gün 3 saat marş ve eğitim ile emir-komutaya uymamız şartının yeniden şiddet ve işkenceyi kaçınılmaz kılacağını düşünüyoruz. Sanırın bu nedenle o

gece anlaşma sağlanamadı, zaten Kolordu Kurmay subayları da mesai süreleri doldu diye çekip gitmişlerdi. Bizler gece boyunca konuyu enine boyuna konuşmaya devam ettik. Bütün endişemiz, bu pazarlığın uzamasının Karasu'nun ölümüne yol açması riskiydi. PKK'li arkadaşların ilettiği ve takipçisi olduğumuz talepler hakkında benim bir itirazım veya farklı bir talebim yoktu. Görüşümü kısaca arkadaşlara şöyle özetlemiştim: "Bence karan fedakârlıkta en önde olan arkadaşa bıraksanız iyi olur. Alacağınız karara tabi olacağım, karar sizin. Fakat Karasu'nun durumunun aciliyetini de düşünmelisiniz. Sonucu değiştirmeyecek bir pazarlığın onun ölümüyle sonuçlanması iyi olmaz."

Hatırladığım kadarıyla hepimiz bu konuda tam bir görüş birliğine varmıştık. Kolordunun öne sürdüğü iki şartın ortadan kaldırılması için ısrar etmeye devam edeceğiz, ancak olmazsa, Karasu nasıl bir karar verirse ona da uyacağız. Bu süre içinde Dr. Seydi Paksüt düzenli aralıklarla kontrol bahanesiyle geliyor ve "Artık eylemi bırakın, bütün talepleriniz kabul edildi, Kolordu ile bizzat kendim konuştum, Mustafa Karasu'ya gecikmeden müdahale etmemiz gerekiyor!" diye adeta yalvarıyor. Dr. Seydi Paksüt, Sivas – Gürünlü, Mustafa Karasu'nun yakın köylüsüymüş, sahiden sütü temiz, yürekli bir insanoğlu! O endazesi on para etmez işkenceci gardiyanlar, bazı subay ve astsubayların taciz, engel ve tehditkâr bakışlarına rağmen canhıraş çalışıyor ve artık ölümleri durdurmak istiyor! Bunu öyle içten bir samimiyet ve çabayla yapıyor ki, "İşte gerçek hekim bu!" diyebiliyoruz.

Benim eylemdeki 31. günüm geride kalıyor, önceki arkadaşlara göre yarı süre sayılmasına karşın ilk kez böyle bir eyleme katılmış olmam ve fazladan bir haftalık kötü koşullarda sürdürmemden dolayı olması gerekenden daha fazla yıpranmışım. Arkadaşların an meselesi olan zafer sevinciyle kendi aralarında kısık sesle sürdürdükleri konuşmalara katılmak istiyorum, ama takatim kalmıyor. Şener'e, "Başka konuşulacak bir şey yoksa ben uzanmak istiyorum, takatim kalmadı" diyorum, "Tamam abi yok bişey, gerekli olanı konuştuk, sen

rahatına bak!" diyor. Yatıyorum, onların ne kadar sürdüğünü bilmediğim kısık konuşmaları bana müzik gibi etki yapıyor ve dalıp gidiyorum...

Sabahleyin yine bütün Kolordu ekibi ve doktorlar toplu olarak koğuşumuza geldiler, "Kararınızı verdiniz mi?" diye sordular. "Kararımızı Mustafa Karasu ile konuşacağız, o açıklayacak" dedik ve hemen Şener'i alıp yukarı çıktılar. Dr. Seydi Paksüt'ün sevinçten gözleri parlıyordu, faşizmin yarattığı dehşet korkusu olmasa hepimizi birer birer kucaklayıp öpecek. Karasu, M. Cihat Şener'i dinledikten sonra, "Tamam, bırakabiliriz" diyor ve o gün tedavi olmayı kabul ettik. Dr. Seydi Paksüt, önceden hazırladığı ekibiyle hemen işe koyuluyor. Her birimizin yanına serum sehpaları dikiyor ve uygun serum şişelerini asıyor. Sıkı kontroller yapıyor, tahlil örnekleri alıyor, nasıl davranmamız gerektiğini anlatıyor, velhasıl böyle bir cehennem ortamında böyle insanlara rast gelmiş olmanın sevinç ve talihini yaşıyoruz.

Geride 4 can bırakmıştık:

7 Eylül 1982'de Kemal Pir;

13 Eylül 1982'de Mehmet Hayri Durmuş;

15 Eylül 1982'de Akif Yılmaz;

17 Eylül 1982'de Ali Çiçek...

Bu zaferimizi onların yiğit bilgeliğine, mertliğine, devrime bağlılığın ölçü tanımaz fedakârlığına ve dürüstlüğüne borçluyuz. Şimdilik bir zafer elde etmişiz, anlaşma yapmışız, tedavi oluyoruz, yeniden yaşama dönmenin tarifsiz sevinci içindeyiz, ama yüreğimiz yara bere, onların şimdi aramızda olmamasının sonsuz boşluğu gözlerimize yaş dolduran bir hançer gibi saplanıyor bağrımıza. Her sohbetimize onların anıları gelip oturuyor, anlatıcıların gözleri doluyor adlarını anar anmaz, nutukları tutuluyor ağlıyorlar yüzlerini yastığa gömerek. Acı ile sevinç durmadan yer değiştiriyor her birimizin yüreğinde. Temmuzdan beri yaşanan kimi zaman komiklikler de içeren 3–4 aylık serüvenlerimizi döküyoruz sözcüklere yeniden, öfkelendiği-

miz anda birden gülebiliyoruz da hep beraber, sonra saygısızlığa düşmüşüz gibi ürperip susuyoruz yeniden, onlar yok ya dört tane kocaman adam, dört tane eşsiz yürek yok ya!..

Bir süre sonra Mustafa Karasu, yani bizim Avreş'imizi de serum şişeleri ve sehpasıyla birlikte yanımıza getiriyorlar. Ağzında dişleri kalmamış bir iskelet harabesi, yürüyen bir hortlak gibi. Yatağına yatırıldıktan sonra birer birer gidip öpüyoruz onu, ellerimizi mengene gibi sıkıyor konuşmadan. Karasu'nun yaşamasına çok seviniyorum, onun 5 No'ludaki en iyi direnişçilerden biri olduğunu biliyorum ve işte şimdi direnişlerimiz sayesinde yanyanayız, artık kimse bizi yenemez, daha yapacağımız çok işler var. Yitirdiğimiz dört koca yüreğin, önceki bütün yitirdiklerimizin sorumluluğu var omuzlarımızda, bu cehennemi yerle bir etmeden durmayacağız!.. Öyle bir muharebede kazanılan zaferle faşizmin yakamızı bırakacağı hayalinde değiliz! Daha çok dövüşeceğiz. Bu ilk muharebenin bize kazandırdığı mevzileri asla terketmeyeceğiz, pekiştireceğiz ve yeni dövüşlere hazırlanacağız, size söz veriyoruz yoldaşlar!...

Karasu'ya soracağımız çok şeyler var, ayrı kaldığımız bir hafta içinde onun bildiği, bizim bilmediğimiz final koşusunda ipi göğüsleyen maratoncuların yürek durduran anın heyecanını öğrenmek istiyoruz. Ama şimdilik yormuyoruz onu, o altmışlı günlerinde. Kendisi isteyince arada bir kurduğu birkaç cümleyle yetiniyoruz yenisini kurana kadar. Daha şimdiden her cümlesi yüreğimizi parçalıyor.

Karadeniz'in tepeden tırnağa enternasyonalist ruhla dolu delişmen delikanlısı Kemal Pir faşizmin kalbine saplanan ilk mermimiz olmuştu ve sonsuz yolculuğuna yürürken faşizmin robotlarından başka yanında tanıklık edecek hiçbirimiz yoktuk. "Bırakın arkadaşlarımın arasında öleyim" demekle ne kadar haklıymış meğer! Gümüşhane Torul kazasının Güzeloluk köyünden ailesine "Gelin oğlunuzun cenazesini alın" diye bildirim yapıyorlar. Babası gelip alıyor Kemal'i. Avukatlarla yaptığı görüşmede, "Oğlum burayı sevdi ve bu insanlar için canını verdi, Diyarbakır'da gömülmesini isterim, ancak annesi

illa da getirin bir yüzünü göreyim" diyor. Bunun üzerine doğduğu yere götürüyorlar Kemal'i.

Faşizme ikinci büyük vuruşu yapan Kürt halkının kararlı evladı Mehmet Hayri Durmuş'un bir tanığı vardı. O sırada verem hastası olarak hastanede yatmakta olan bizim davadan İbrahim Ekinci'den dinleyelim:

"... Ben ikinci kez soruşturmaya alınmış, Urfa'ya götürülmüştüm. Dönüşte hastalandım ve sulu zatülcenp oldum. Sırtımda sağ böğrümde yumruk büyüklüğünde bir apse çıktı. Beni o gün hastaneye götürdüler. Apseye müdahale olacak. Daha ilk gün. Ölüm oruçlarından sanırın haberim yok. Yanlış hatırlamıyorsam mahkemede PKK tutukluları söylemişler. Oradan duymuş da olabilirim. Tam hatırlamıyorum.

Ben gittim, içeri aldılar. Daha yatağa filan gitmeden... Öğlen karavanası gelmiş. Bunu dağıt dediler. Diğer hastalar odalarda, yataklarında. Ben de aldım dağıttım. Yalnız sondaki odanın önünde bir asker bekliyor. Oraya geçmeye sıra gelince, 'Yalnızca hoşaf getir' dedi. Ben de herhâlde oradaki hasta ya da hastalar yemek yiyemiyorlar, ondan hoşaf isteniyor sandım. Bir tas hoşaf alıp girdim içeri... İki yatakta iki kişi. Ölüm oruççuları olduğunu anladım. Hayri Durmuş, kendinde değil gibiydi. (O sıra tanımıyordum!) İki yatağın arasında bir sehpa... Elimdeki hoşafı bıraktım. Evet, Akif beni tanıdı. Gülümsedi. Biz birinci soruşturmamda birlikteydik. Akif, ben, Ali Çiçek... İyi bir dayanışma olmuştu aramızda. Sanırım bana 'Hayri öldü...' değil de, 'Kemal öldü' dedi. 'Namussuzlar ölüsüne tükürdü' dedi. (Sonradan öğrendim ki Kemal birkaç gün önce ölmüş... Onu alıp götürmüşler başka bir yere... Ali'yi hatırlayamıyorum. Ben odadan çıktıktan sonra baş odaya geçerken daha, tam o sırada ses geldi. Akif hoşafı devirmiş olmalı. Ama bundan yüzde yüz emin değilim. Çünkü orada asker de vardı. Ben muhtemelen oydu diye düşündüm.

Hayri ve Akif'in bulunduğu koğuşa hatırladığım kadarıyla sadece bir kez girdim.

Sonra...

Ben ilk gittiğim günün ertesi veya belki de ikinci gün olabilir, soğuk apse ameliyatına gittim. Döndüğümde –ki tarihi hatırlayamıyorum, götürmüşlerdi.

Sonra ben taburcu oldum, cezaevine döndüm.

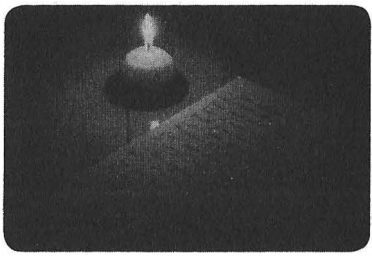
Yanlış hatırlamıyorsam bir hafta kadar kalmış olmalıyım hastanede."

İbrahim Ekinci'nin bu tanıklığını da Selim Çürükkaya çarpıtarak, Ekinci'nin sanki gardiyanların "tembih etmesi" ile Akif'in eylemini kırmaya çalıştığını ima etmiş. Kendisine durumu sorduğumda, Selim'in söz konusu kitabını okumadığını belirterek şunları söyledi:

"Selim Çürükkaya'nın yazdıklarını senin gönderdiğin nottan okudum. Öyle anlaşılıyor ki 'tilki' lakabını hak eden biri. Onun yazdıklarına bakılırsa, beni subaylar tembihliyor, sonra ben yemek vermeye çalışıyorum filan... Bu sözler alçakça! Keşke Akiflerin yanına daha çok girme imkânım olsaydı. Karavana dağıtmak bahanesiyle de olsa... Bu ameliyattan sonra cezaevine döndüm. Koğuşta yine hastalandım bir süre sonra. Tekrar doktor ve tüberküloza çevirdiği anlaşıldı. O zaman hasta koğuşuna geçtim. Selimlerle orada karşılaştım. Fuat da oradaydı. Sürekli birlikteydik. Selim'in savunmasının önemli bir kısmını da ben yazdım. O'nun aramızda, o sıra gelişen dostluğa rağmen böyle yazabilmesi çok şaşırtıcı. Bu sarsakça ifadeleri karaladığı sırada aklındaki hinliği sezmeye çalışıyorum ama çok da bir derin sezgiye ihtiyaç yok; kahramanlıkları, direnmeleri kendine yontan, başkalarını karalamaya çalışan kaba ve basit bir siyaset esnafı kafası. Çok ayıp etmiş" dedi.

M. Hayri Durmuş, daha önce ailesine yazdığı mektupta şöyle yazmış:

"(...) Zindanlardan size sesleniyorum. Ama bu sizi asla umutsuzluğa düşürmemelidir. Soğukkanlı olunuz ve geleceğe umutla bakınız. Mücadeleye nasıl ve niçin katıldığımı size uzun uzun anlatacak değilim. Bunu beraber olduğumuz dönemlerde pek çok defa anlattı-

ğımı hatırlıyorum.

Eğer kafalarınıza bir şeyler girmediyse bundan sonra mücadeleye faal olarak yürütecek olan yoldaşlarım tüm halkımızı ve sizleri eğitecek ve aydınlatacaktır. Yalnız şunu söyleyeyim ki, mücadeleye katılmam sadece ve sadece ülkem ve halkımın, insanlığın çıkarı için olmuştur. Asla bir zorlama veya aldanma sonucu değil, sorumluluğum ve tarihin bana yüklediği görevleri çok iyi bilerek mücadeleye atıldım. Bundan hiçbir kuşkunuz olmasın. (...)"

Hayri'nin ölüm tutanağı tutulup götürüldükten sonra onun yatağına Mustafa Karasu'yu götürüp yatırıyorlar. Karasu, Akif'in ve Ali Çiçek'in art arda canvermelerine tanıklık etti. Her biri yiğit bir kararlılıkla ölümü kucakladı. Akif'le epeyce konuşabilme şansı yakaladı. "Ailesine hatıra kalsın" diye saatini Karasu'ya verdi, ona artık gerekli değildi. Ölüme giderken bile yoldaşını korumaya çalışıyordu faşizmin zulmünden. Küfür eden gardiyanlara "siz insan değilsiniz" lafı son sözü olmuştu. Gerçekten onlar insan değildi Akif'im, dürüst, mert, devrim karşısında sağlam duruşun iyi bir insanlık dersi olur onlara belki! Akif'in son yolculuğu öylesine sohbet arası sessizlikte olmuştu ki, şekerleme gibi, usulca, kimseyi ürkütmeden, heyecanlandırmadan, tam da kendisine yakışır vakur bir ağırbaşlılıkla yoldaşının yanında olmanın huzuruyla bir sıcacık gülümseme gibi olup bitivermişti.

Akif'in ölüm tutanağını yazdıktan sonra, naaşını alıp götürdüler.

Onun yatağına bu kez Ali Çiçek'i getirip serdiler. Ölü mü sağ mı belli değildi, hatta kim olduğu da. Su ve et olan ne varsa buharlaşmıştı, sinir ve kemik toplamından ibaretti bütün cisimsel varlığı, bir de ışık, öylesine gür öylesine alazlı, parlak! Zulmün kemirdiğinden arta kalan cisminin son kalıntılarını da şimdi adı "Hastane" olan kurumun bir odasında kara ve siv-

risinekle kemiriyorlardı! İnsana layık görülen o ne pislik, o ne rezalet öyle, faşizmin yüreği ve yüzü gibi! En genciydi öncü bölüğümüzün ve kuşkusuz en sevimlisi Ali! Yoldaşlan boşuna ona "bizim kızıl yıldızımız" dememişlerdi! Sahiden kızıl bir yıldızdı Ali! Söndüğü zaman bile etrafına ışık ve umut saçmaya devam ediyordu. Bana da sevdirmişti Kemal onun ününü anlata anlata. Öyleydi de sahiden Ali, yüreğimizin başına karanfilden bir öpücük oldu gitti! Faşizmin nasıl yiğitlik, mertlik ve güzellik düşmanı olduğunu bilmek isteyen Ali'lerin ölümüne baksın yeter...

Diğer arkadaşlann ailelerine telefonla ya da doğrudan askeri direktiflerle çağırmışlar, görüşlerine geliyorlar. Karasu'nun ailesini İstanbul Maltepe'den askeri araçla alıp getirmişlerdi, "Oğlunuz öldü, gelin naaşını alın" diye. Ölüm orucundayken aileleri eylemi kırmak için baskı aracı olarak kullanmak insanlara insanlığını vermeyen faşizmin adetlerindendir. Sanının henüz yürüyemediği için sadece Karasu'nun görüşçüleri koğuşa alındılar, diğer arkadaşları koğuşun dışında bir yerde görüştürüyorlardı. Karasu'nun tıpkı kendisine benzeyen babası, babamın adaşı Hıdır Amca bize moral veriyor, ihtiyaçlanmızı soruyor, tanışıyoruz böylece, annesiyle de tabii. Görüşçülerin hepsi birer hortlakla karşılaşmanın dehşeti içinde ağlıyorlar, gözleri yaş içinde kalıyor. Benimkilere haber bile vermemişler, belli ki eyleme katılışımı ailemden bile saklama ihtiyacı duymuşlar. Kamuoyu baskısı genişlemesin diye, ya da sessiz sedasız halledip, "intihar" ambalajıyla kimsesizler mezarlığına gömebilmek için belki!

Ölüm orucu sürecinde yaşadığımız eziyeti, beslenme sürecinde daha değişik biçimde yaşıyoruz. Aldığımız her besin midemizi şişiriyor, bütün iç organlanmızı sıkıştırmaya başlıyor çıkış bulamayan gazlar. Sindirim aygıtlanmız işlevini unutmuş gibi müthiş bir kaos ve kriz içindeler. Kimi zaman ishal, kimi zaman kabız belasıyla kıvranıyoruz. Bir arazı halletmek için verilen ilaçlar başka arazlara yol açıyor, doktorlar da şaşınyor ne yapacaklarını. İlk tuvaletimde kocaman karaciğer görüntüsün-

de bir pelte bırakıyorum deliğe, biraz rahatlıyorum.. İhtimal ki sonradan kendiliğinden duran bir mide kanaması geçirmişim, "Belki de kanama yerini kapatarak ölümden bu pelte korudu beni" diye düşünüyorum. Biri bitince diğeri takılan kocaman serum şişelerinden akan sular vücudumuzu peltek peltek, nem çekmiş buğday taneleri gibi şişiriyor, yapay, çirkin, hantal bir etlenme görüntüsü yaratıyor. Henüz hepsi sindirimi kolay süt, yoğurt, çorba gibi ince şeylerden ibaret besinler nasıl mideyi bu kadar kaosa sokabiliyor şaşıyoruz. Sonra sık sık kabızlık belası tebelleş oluyor, kabız giderici hap veriyorlar, bu kez boşalan midenin durmadan boşalma ihtiyacı gösteren boş sindirim aygıtının tacizine uğruyoruz hepimiz. İyileşeceğimize kötüleşiyoruz ilk günlerde, tuvaletlerimizi yatağımızın altına bırakılan "ördek"lere yapmak zorunda kalıyoruz, utanıyoruz, ama ne yapalım. Durumu biraz iyi olan Mustafa Çepik'le M. Emin Keskin yardım ediyorlar bize tuvalete ve el yüz yıkamaya gidiş gelişlerde. Bir haftadan fazla bir süre alıyor bu berbat kaos. Sonra yavaş yavaş dengeye geliyor bünyelerimiz. Bu kez temizlenme telaşına düşüyoruz, pislik içindeyiz! Ama nasıl? Banyo yok, sıcak su yok! İdare bir çözüm bulamıyor. "Sıcak su verin tuvalette yıkanalım" diyoruz, doktorların baskısıyla kabul ediyor nöbetçi gardiyanlar, tabii hâlâ cezaevinde bizlere diş bileyen üstlerine danışarak birkaç gün de öyle geçiyor. Sırayla bidonla getirilen sıcak suyla tuvalette bedenlerimize yapışan pislik ve parazitleri temizlemeye çalışıyoruz. Sıcak su vermeyi külfet sayan, zahmete katlanmak istemeyen gardiyanlann mırın kırınlarını doktorlara şikâyet etmekten bıkıyoruz ve soğuk su ile duş yapmaya başlıyoruz. Fakat her defasında üşütüyoruz, ateş içinde kaldığımız oluyor, bir cesaret meselesi haline geliyor artık soğuk su ile duş yapmak. Arkadaşların görüşçülerinin getirdikleri iç çamaşır ve diğer giysileri paylaşıyoruz. Eksik ihtiyaçlarımızı bazen Karasu'nun, bazen Muzaffer'in, bazen Şener'in görüşçüleri üzerinden sağlıyoruz. Biraz kendimize gelince gazete istiyoruz, nazlana nazlana veriyorlar, Tabii bizimle ilgili önemli haberleri ya da bize moral olacak yazıları keserek, delik deşik edilmiş gazetele-

ri!.. O halde vermeseler daha iyi..

Sanının eylemi bıraktığımızın 15. günlerinde durumu biraz iyi olan arkadaşları cezaevine götürdüler. Onlardan sonra anımsadığım kadarıyla beni diğer durumu hâlâ tedavi gerektiren birkaç arkadaşı bodrumdaki normal tutuklu hastaların yattığı koğuşa indirdiler. Loş, sağlıksız, pencereleri sık demirli dışarda silahlı askerlerin, içerde seçme üstelik torpilli azgın faşist askerlerin nöbet tuttuğu, daha doğrusu gardiyanlık yaptığı bir yer. Eski halinde hiçbir değişiklik yok, yine hasta tutsaklara eziyet ediyorlar, dayak atıyorlar. Adını hatırlayamadığım 50 yaşlarında ünlü bir kaçakçıya yaptıkları deliye çeviriyordu beni. Sözde orada tedaviye getirilmiş hasta adama dayak atıyorlar, "Yerde alçak sürünme, son sayı üç!" diyerek süründürüyorlar, yemek yasağı cezası veriyorlar. Sık sık "Ranza altı, kaybol!" komutuyla süründürerek daracık ranzaların altına sokuyorlar, saatlerce beton üzerinde bekletiyorlar, copluyorlar. Bir ara, bir fırsatını bulunca "Beni bunlardan kurtar, ne olur!" dedi bana. Nasıl kurtaracağım ki, zaten her gün, her yaptığında, "Bunları yapamazsın, günah, hasta ve yaşlı bir adamdır" diyorum, ama "Sana ne, sen karışma, yoksa sen de mi kaşınıyorsun" diye tersliyor beni. "Bak biz bunların olmaması için dört arkadaşımızı verdik, bize söz verildi bunları yapmamalısın, yaptıklarını söylerim doktorlara!" dedim, aldırmadı. "Söylersen söyle, bana hiç kimse bir şey yapamaz, sen de dilini götüne koysan iyi edersin" demesin mi! O sıralar Başhekim de pek uğramıyordu artık. Dr. Seydi Paksüt de çok az uğruyordu, herhalde engelliyorlardı. Adamın yakarması üzerine gelen ilk doktora söyledim:

"Bakın bize işkence yapılmayacağına dair söz verildi, eylemi öyle bıraktık, ama daha burada işkence devam ediyor, bu hasta adama yat–sürün–kalk yaptırıyorlar, prostat ve kalp hastasıymış, nefesi kesiliyor, ölecek!" dedim. Doktor, onbaşı rütbesindeki azgın faşist gardiyana, "Yapma" dedi. Hayret, "Bu sizin işiniz değil" diye doktoru da terslemesin mi! Doktor boynunu büküp gitti, "Ne yapayım!" dedi. Şimdi "Artık beni buradan götürün" diyeceğim başka bir hekim bekliyorum. O gece

işkenceci onbaşının ve ondan geri kalmayan diğer nöbetçilerin küfür, sataşma ve dayak tehdidi altında sabahladık. Her gözgöze gelişimizde başını sallayıp dişlerini sıkarak, "Görüşürüz seninle cezaevinde!" diye tehdit ediyor. Neyse ki o sabah Dr. Seydi Paksüt geldi kontrole, ona, "Başhekimle görüşmek istiyorum, burada insanlara işkence yapıyorlar, rahatsız oluyorum, bize söz verilmişti hani?" dedim. "Sana bir şey yaptılar mı?" diye sordu. "Bana yapmadılar ama başkalarına yapıyorlar, biz salt kendimiz için canımızı ortaya koymadık ki, bunlar olmasın diye yaptık!" dedim. "Sabırlı ol, hallederiz, onlarla muhatap olma" dedi. Akşam kontrollerinde Başhekim, iki hemşire ve bir doktor geldi. Kapıdan girer girmez hazırolda bekleyen faşist onbaşıya "Evladım, hastaları rahatsız etmeyin, güvenlik önlemleri dışında hastalara karışmayın!" dedi, "Emredersiniz komutanım!" dedi sahtekârca. Beni muayene eden doktora, "Durumu nasıl?" diye sordu, "İyiye gidiyor, birkaç günde toparlar" dedi doktor. Belli ki şikâyetimi Dr. Paksüt iletmiş, yeniden tekrarlamama gerek kalmadı. "Hayri iyileşiyorsun, sevindim. Birkaç gün daha kalacaksın, seni tahliye edebiliriz. Sorunlarınız çözülür, sabırlı ol, yavaş yavaş. Size söz verdim, gereğini yaparım. Şimdi rahat ol, hiç canını sıkma, iyileşmeye bak, tamam mı?" dedi. "Teşekkür ederim" dedim "İyi akşamlar "deyip gitti.

Nöbetçi gardiyanlar süt dökmüş kedi gibi, şimdi de onlar benimle göz göze gelmemeye çalışıyorlar. Fakat gazetemi "emre itaatsizlik" gerekçesiyle kestiler. Bazen "Gazeteler bugün gelmedi" dediler, bazen "Cezaevi komutanımın emri, bugün verilmeyecek" dediler vermediler. Oysa hararetlenen Anayasa tartışmalarını, sivil yönetime geçiş, cuntanın sıkıştığını gösteren başka haberleri izlemek istiyorum. Ne yapabilirim ki, canları cehenneme, vermezlerse vermesinler. Burada işkenceleri izlemekten kurtuldum ya, gerisi önemli değil.

O hafta cuma günü akşam kontrollerinde artık tedavimin tamamlandığını söyledi doktor, fakat pazartesi gününe kadar beklettiler. Pazartesi başka hasta tutuklularla birlikte Cezaevine götürdüler. Yine 37'de dördüncü kattaki beşinci hücreye

koydular. Hücrede benden önce götürülen Fuat Kav, Keskin var, keyifliyiz. Bir süre sonra bazı eşyaları kucağında Mustafa Karasu'yu da yürüterek getirip bizim yanımıza koydular. Mustafa'nın artık yürüyebiliyor olmasına öyle seviniyoruz ki!.. Böylece eylemimizin hastane süreci tamamlanmış oluyor. Hücrede arkadaşlarla bir arada olmaktan mutluyuz. Doğru düzgün yemek vermiyorlar, aç kalıyoruz, soğuk, ama artık kimse bize dokunmuyor ya bu yeter!

1. hücrede: Muzaffer Ayata ile Hasan Hüseyin Karakuş; 3. hücrede: Mehmet Cihat Şener, Hamit Baldemir, Mustafa Çepik; 5. hücrede: Ben, Mustafa Karasu, Mehmet Emin Keskin, Fuat Kav; 7. hücrede: Fuat Çavgun'la Hamit Kankılıç kalıyor.

Bir defasında duruşmaya çıkan Keskin, başlattığımız teşhir kampanyasına uygun olarak mahkemede yaptığı açıklamadan dolayı, hücreye konulmadan önce önümüzde "Uzat elleri!" komutuyla dövmeye kalktılar. Emin de bir anlık ihtiyatsızlığa düşerek ellerini uzattı, bizler tepki gösterince indirdi, gardiyanları azarladık. Panik içinde hücre kapısını açıp Emin'i içeri koydular gittiler. Bir daha da öyle bir harekete kalkışmadılar. Teşhir kampanyamızı daha da yükselttik, her duruşmada cezaevinin duyduğumuz bütün bilinmeyenlerini tutanaklara geçirmeye başladık. Onlar söz verdikleri anlaşmaya uymayınca biz de uymadık, ne marş söyledik, ne de emir-komuta disiplinine itaat ettik, sadece subaylar gelince ayağa kalktık. Gerçi hücreye artık subay falan da gelmiyor.

Eski gardiyanlar görünmüyordu ortalıkta. Bir gün eski işkenceci gardiyanlardan bir grup çıkıp geldi. Yumuşak gönül alıcı sözler söylüyorlar. "Biz askeriz, emir kuluyuz, kendi irademiz olsa kimseye dayak atmayız" gibi şeyler söylediler. Onlara "Emir kulu olmamaları gerektiğini, yasalara göre hareket etmek zorunda olduklarını" anlattık. Karabela da var aralarında bana işkence yapanlardan biri;

"Beni dışarda görsen ne yaparsın?" diye sordu.

"Eğer emir kulu değil de adam olsaydın, bir yere oturtur

sana yaptıklarınızın kötülüğünü anlatırdım, ama gördüğüm kadarıyla hâlâ değilsin. Biz cana kıymayı sevmeyiz. Siz bizi anlamasanız da biz sizi anlayabiliyoruz, asıl suçlu siz değilsiniz, bu düzeni yürütenlerdir. Fakat siz de 'hiçbir suçumuz yok' diye düşünmeyin, çok ağır insanlık suçu işlediniz, çoğu zaman zalimlerin gözüne girme yarışındaydınız... Kulluktan çıkmaya bakın aslanım, kullardan cumhuriyet vatandaşı olmaz, bizden yana rahat olun, size bir kötülüğümüz olmayacak" dedim. Karabela denen caninin Ali Sarıbal yoldaşı öldüren alçak olduğunu o zamana kadar bilmiyorduk. Sonradan onun Minik Asteğmen ve Yüzbaşı Esat Oktay Yıldıran'la birlikte yoldaşımız Cahide Karakaşa tecavüzde de suç ortaklığı yaptığını öğrenecektim.

Zayıf bir pişmanlık belirtisi vardı yüzlerinde, utandılar sanırım, çekip gittiler.

O süre içinde sonradan derin üzüntü duyduğumuz bir olay da gerçekleşti.

Bulunduğumuz 37'nin boklu katında yeni tutuklananları veya "vukuat işleyenleri" koyuyorlardı ve orda işkence yapıyorlardı. Bir ara Nurettin Yılmaz'ı da getirmişlerdi, dövüyor hakaret ediyorlardı. O sıra yeni gelen sonradan Giresunlu olduğunu öğrendiğimiz bir gardiyan iyi davranıyordu, bir şey istedik mi getirmek için çaba gösteriyordu. Biz de sık sık kantinden bisküvi, kraker, peynir, sigara gibi şeyler istiyorduk, getiriyordu. Bundan cesaret alarak, "Yapabilirsen Nurettin Yılmaz'a da bişeyler ver, yazıktır" dedik. O da yapmış gerçekten. Nurettin Yılmaz da ona harçlık yapsın diye biraz para vermiş iyiliğine karşılık. Gece gardiyan koğuşunda üstünü arayıp parayı yakalamışlar. Duyduk ki Esat Oktay Yıldıran adamcağızı dövdürte dövdürte öldürmüş! Hürriyet gazetesi "teskere aldı gitti, kayboldu" diye haber yapmış. Öldürdükten sonra kaybedip, sahte bir teskere evrakı düzenleyerek ailesine bildiriyorlar. Ailesi de kayıp ilanı veriyor, öyle gitti çocuk. Çok üzüldük.

37'ye konulduğumuz günlerde kalabalık bir grubu döve döve getirip alt katlardan birine koydular. Biraz sonra çocuk-

lar koğuşundan getirildiklerini anladık. Aralarında bizim dava tutuklularından Fehmi Bahçeci de var. PKK'li arkadaşların tanıdığı Hilvanlı gözüpek bir çocukla liderlik yapıyorlar. Çocuklar, 1980'de Diyarbakır uçağını kaçırmaktan tutuklanan dinci uçak korsanlarının zorla şeriatçı eğitim yaptırmalarına ve dayak atmalarına karşı çıkınca, dincileştirilen diğer çocukları bunların üzerine salıyorlar ve kıyasıya dövüşüyorlar. Ceza olarak bizimkileri hücreye getirmişler. Çocuklara kendimizi tanıtıp, korkmamalarını söylüyoruz. Zaten korkmuyorlar, mert çocuklar belli ki. Bizim sesimizi duyunca daha da yürekleniyorlar ve bir nevi bize de mesaj olsun diye yüksek sesle konuşuyorlar, birbirlerine moral veriyorlar. En çok sesi duyulanlardan biri bizim Fehmi, belli ki onu "önder" sayıyorlar. Yirmi kadar olduğunu sandığımız bu delişmen çocukların getirdiği şenlik kısa sürdü; sanırım o akşam tekrar koğuşa götürdüler. Ceza-evinden çıktıktan sonra Ahmet Türk'ün "gerçek yurtseverlik" diye "barış" çabalarına övgüler yapan ve 5 No'ludan "cehennem" diye yakınan dinci korsan Yılmaz Yalçıner, bu koğuşta idarenin verdiği çocukları şeriatçılaştırma görevi üstlenmişti. Çocuklara falaka ve diğer şeri cezalar eşliğinde gece gündüz dini eğitim yaptırıyor, namaz kıldırıyorlar. Uymayanları önce kendileri dövüyor, sonra da gardiyanlara söyleyip dövdürüyorlar. Çocukların ailelerinden gelen görüşçü paralarına "beytülmal komünü" adı altında el koyup kendi harcamaları için kullanıyorlar. Arkadaşlarıyla birlikte çocuklara cehennem içinde cehennem yaşatıyorlardı. Bunların sapık ideolojisinin insafına teslim edilen çocuklardan bir grup bu şeriatçı eğitimden etkilenerek daha sonra Hizbullah'a katılmışlar. PKK'li arkadaşlar çoğu kendi sempatizanı olan çocukların beyinlerinin fena halde yıkandığını ve bir türlü vazgeçiremediklerini anlatmışlardı. Neyse umalım ki Yılmazer'in aklı başına gelmiş, "gerçek yurtseverliği" keşfetmiş olsun.

Çocukların bu toplu direnişi bize iyi moral olmuştu.

Satranç oyunu belli başlı zaman geçirme aracımız. Önce

kantin eşyalarının ambalaj kâğıdından uyduruk satranç yapıp oynuyoruz, tartışıyoruz, cezaevinin geleceğiyle ilgili konuşuyoruz, yeniden hayata dönüşümüzü adım adım sağlıyoruz. Sonra okunan gazete kâğıtlarını suda eritip ekmek içi ile hamurlayıp, daha kalın ve sahici satranç tahtası ve taşlarını yapıp kurutuyoruz. Artık satranç tahtamız da var, zamanımızın önemli bir bölümünü bazılarımız oynarken, bazılarımız da izleyerek geçiriyoruz. Diğer hücrelerdeki arkadaşlar bizi kıskanıyor, çünkü bizler kalabalığız ve sık sık satranç rakipleri sıraya girip değişebiliyor, oysa onlar ikişer kişiler ve hep tek takım oynamak zorundalar.

O arada beklenmedik bir şey oldu; Hasan Hüseyin Karakuş, itiraf yaptı! Karakuş, Muzaffer Ayata ile 4. kat 1. hücredeydiler. PKK Urfa Grubu duruşmalarına gidince 35'ten gelen Rıza Altun'la karşılaşır ve her defasında anlamlı biçimde, o sıra basında itirafları yayımlanan ASALA militanı Leon Ekmekçiyan'ın durumunu sorarmış. Bizler yeniden direnme hazırlığı içindeyken, Karakuş, "O kadar arkadaşımız öldü, durum değişmedi, bunlar hepimizi öldürecekler, direniş bir şey değiştirmez" gibi konuşmalar yapmaya başlamıştı. Yılmıştı, böyle insanlar ölümden çok korkarlar. Hasan Hüseyin Karakuş, Muzaffer'in duruşmaya gittiği ve hücrede yalnız kaldığı bir sırada hücreden çıkarılıyor ve bir daha da geri gelmiyor.

Muzaffer akşam duruşmadan dönünce hücrenin boş olduğunu görüp, "yanımdaki gitmiş!" dedi. Herkes şok içinde. Çenesi kırık girdiği ölüm orucunu sonuna kadar götürmüştü, cezaevinde direnenlerden biriydi, kısacası beklenmedik bir şeydi yani! Ardından da örgütü ve arkadaşları aleyhinde konuşmaya başladı! İnanılmaz bir şey! Onun bu itirafları sırasında zaten akli dengesi bozulmuş olan "Deza" Hamit Kankılıç'ın sigortaları büsbütün attı. Duruşmanın birinde kalkıp Karakuş'un inadına yapmadığı bir dizi eylemi üstleniyor. Bununla kalmadı, şizofrenisi iyice azdı, herkesten şüpheleniyor! Bir gün yanında kaldığı Fuat Çavgun'u boğmaya kalkıyor.

Tehlikeli bir durum adamı, öldürecek! Galiba onun duruşmaya gittiği bir gün, idareye söyledik, onu yanımıza verin ruh sağlığı bozulmuş, yanındaki arkadaşı öldürebilir, sorumlusu siz olursunuz" dedik, yanımıza verdiler. Bizden de şüpheleniyor, ikide-bir, herhangi birimize "Dedemi sen öldürdün di mi?!" diye sert, düşmanca bakıp dişlerini sıkıyor. Bir defasında Karasu ile satranç oynarken baktım durmadan dişlerini sıkarak bana bakıyor, birden omuzuma yapıştı, "Benim dedemi sen öldürdün" dedi!.. Kuvvetli, genç bir çocuk, ona karşı tek başımıza kendimizi koruyabilecek durumda değiliz. Arkadaşlar yatıştırdılar, durdu neyse. "Yahu Deza" dedim, ben İstanbulluyum, Siverek'ten hiç kimseyi tanımam, oralara hayatımda hiç gitmedim, nasıl dedeni öldürmüş olabilirim. Ben senin dostunum canım, yanlış düşünüyorsun." Kafasını salladı "He he ben bilirim!" dedi "Sen öldürdün!" Nafile kafayı takmış bir kere! Sonraki günlerde benden vazgeçti, diğer arkadaşlara yöneldi. Artık mecburen kendimizi korumak için geceleri sırayla birer birer nöbet tutuyoruz. Nöbet sırasının bende olduğu bir gece, yerdeki yatağın tuvalete gidiş tarafında bir ayaklık boşlukta volta atıyorum. Kış artık, dışarda kar yağıyor, rüzgâr biraz hızlanınca kırık camlardan toz halindeki kar tanelerini nerdeyse bize kadar ulaştırabiliyor. Buz gibi içerisi, kaloriferler falan yanmıyor, iyi beslenemiyoruz, pis iki askeri döşek ve iki battaniyeyle yetiniyoruz, herkes nerdeyse bütün giysilerini üstüne geçirmiş. Karasu, 3-4 tane gömleğini üstüste giymiş, yakaları demet demet, Hint fukaraları gibi komik bir görüntü veriyor.

Voltayı ısınmak için atıyorum, sonra yavaş yavaş bir ritme dönüşüyor, bir dizi halk şarkısı mırıldıyorum o ritim içinde, ama tatmin olamıyorum. Bu koşullarda tutsaklık dayanılmaz bir şeydir, "Diyarbakır ne devrandır bu devran" dedim bir kaç kez sitemle. Sonra bu büyüdü büyüdü başka mısralara büründü, derken bir, iki, üç dizmeye başlıyorum dörtlükleri. Oturup, boşalmış Samsun paketinin kâğıdına yazıyorum unutmamak için. Hayret çoktandır şiir yazmak bile aklıma gelmemiş! Şiir elimde daha uygun bir makam arıyorum. Eh, idare eder bir

makam da buluyorum. Sabah uyanan arkadaşlara okuyorum, beğeniyorlar. Mehmet Emin Keskin, "Hocam bana yazar mısın, mahkemeye çıkınca koğuşlardaki arkadaşlara vereceğim, iznin varsa" dedi. Olmaz mı, onur duyarım, bir nüshasını da ona yazıyoruz. Mehmet Emin ilk duruşmaya çıktığında güvendiği arkadaşları üzerinde koğuşlara ulaştırıyor ve hızla yayılıyor. Eylül ayaklanmasında bir ajitasyon öğesi oldu. İlk kez Garabet Demirci Yeni Demokrasi Dergisi'nde 5 No'lu üzerine yazdığı bir yazısında işledi. Aramalarda ele geçmesin diye ben de ezberleyip, üstüne yazdığım Samsun kâğıdını yırtıp atmıştım.

Diyarbakır 5.Nolu Zindanı'nın tarihine geçmiş ilk türküsü olması nedeniyle onu buraya alıyorum[13]:

13 Bu şiir 1982'de katıldığım ve 31 gün sürdürdüğüm 14 Temmuz 1982 Ölüm Orucu'ndan sonra konulduğumuz yerde Samsun sigarasının kâğıdına yazıldı. Ölüm Orucuna bizden önce girişen dostlarımdan Kemal Pir (7 Eylül), Mehmet Hayri Durmuş (12–13 Eylül), Akif Yılmaz (15 Eylül) ve Ali Çiçek (17 Eylül) yaşamını yitirmişti. Hiçbir zaman uygulanmayan anlaşmadan sonra ben, M. Karasu, Keskin, Hamit Kankılıç, Muzaffer Ayata, Mehmet Şener, Fuat Kav, Fuat Çavgun ve Mustafa Çepik özel işkence yeri olarak kullanılan, "37. Koğuş" diye anılan tecritin dördüncü katına konulmuştuk. Kıştı, hastaneden yeni gelmişiz daha iyileşmemişiz, tüy gibiyiz, birbirimize sokularak dayanabiliyoruz. Dört–beş metrekarelik bir yerdeyiz. Tetikteyiz, nöbet tutuyoruz, nöbetleşe yatıyoruz, zaten yatmak için ne yatağımız ne de yerimiz var. Burası, ön taraftaki ortak boşluğun tabanında pislik sularından işkence havuzu bulunan bir yer, rezilce kokuyor, camları kırık, kaloriferleri yanmıyor, alt katında yeni getirilenlere ve *"vukuat işleyenlere" işkence yapılıyor. Velhasıl öldürülmek için* konulduğumuz bir yer. Anlaşmayı uygulamıyorlar, yaşamını yitiren arkadaşlara verdiğimiz söz gereği yeniden, kapsamlı bir direniş için fırsat kolluyor, hazırlık yapıyoruz. Bazen bize de dayak atmaya kalkıyorlar, fakat karşı koyuyoruz, izin vermiyoruz. Bu ahvalde günler geçip giderken, kendi gece nöbetimde iki adım uzunluk 20 cm'lik genişlikteki yer yatağının boşluğunda küçük küçük adımlarla tempo tutarak, şiiri biten sigara kâğıtlarımızın üzerine yazdım. Aynı gece ezberledim de. Sabah arkadaşlara okudum. Keskin'in çok hoşuna gitmişti, o bir kopyasını yazarak gittiği mahkemede gizlice kendi yoldaşlarına verdi. Eylül 1983'te yeniden direnişe geçtiğimizde şiirin başta sevgili yoldaşım Garabet Demirci olmak üzere çok sayıda tutsağın ezberlediğini anladım. O direnişte bir ajitasyon şiiri olarak

HÜCREM DEMİR YÜREK DEMİR

Şirindir de yarenlerim can şirin
İşkencede tükeniyor günlerim
Yara bere kan içinden inlerim
Hücrem demir, yürek demir can demir.

Diyarbekir ne devrandır bu devran
Zebanisi bol cehennem bu zindan
Kara zulüm kudurmuştur korkudan
Hücrem demir yürek demir can demir

Kaldırın da şu zindanın üstünü
Kimi asmış kimi yakmış kendini
Kimi yatmış ölüme de oy beni
Hücrem demir, yürek demir, can demir

Gün ışımaz, ışık sızmaz hücreme
Yol bulunmaz haber edem yarenime yarime
Bir mezar mı bakıyorum çevreme
Hücrem demir yürek demir can demir

Verem girmiş hepimizi kemirir

---

kullanılmıştı ve o direnişte bütün cezaevi ilk kez topluca yumruk gibi ayağa kalkmıştı. Artık o direnişten sonra Diyarbakır cezaevinde "hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktı." Azgın işkenceci katiller kaçacak delik aramaya başladılar. Şiir ilk kez sevgili Garabet Demirci tarafından Yeni Demokrasi Dergisi'nde yayımlandı. Küçük bazı hatalar oluşmuştu doğal olarak ve herkes öyle öğrendi gitti. Sonra Kadir Demir ve Grup Munzur tarafından bestelenerek ilk albümlerinde kullanıldı. Ardından Haydar Bayar ve başka sanatçılar albümlerine aldılar. Son olarak 2000 yılında cezaevlerindeki işkencelere ve F Tipi hücre cezaevlerine karşı başlatılan birleşik büyük bir kampanya için hazırlanan, çok sayıda dayanışmacı müzik grubu ve sanatçıdan oluşan Sanatçı Birliği tarafından "Hücre" albümüne alınarak Ada Müzik, Kalan Müzik ve Anadolu Müzik kurumlarının katkılarıyla onurlandırıldı. Böylece Diyarbakır 5 No'lu zindanının tarihine tanıklık eden bir türkü olarak kayda geçti. İçimden geldiği gibi yazdığım, estetik kaygılar taşımayan bir şiirdir. Burada onu tam orijinal haliyle yeniden paylaşıyorum.

Zülüm yanda öfkem kinde semirir
Cellat çekmiş hançerini çevirir
Hücrem demir yürek demir can demir

Kardeşlerim yanıyordu ateşte
Ölüm orucunda ölür peş-peşe
Alem sağır hele bakın şu işe
Hücrem demir yürek demir can demir

Neylersin de bire cellat neylersin
Hiç usanmaz zülüm cefa eylersin
Bizden kemlik döneklik mi beklersin
Hücrem demir yürek demir can demir

Can kurbandır sakınır mı bu halktan
Gün bugündür dayan yürek can dayan
Hasret eder kavim kardaş şin şivan
Hücrem demir yürek demir can demir.[14]

Sanırım bir süre sonra Muzaffer Ayata'nın isteği üzerine Deza Hamit Kankılıç'ı onun yanına verdik. İkisi de Siverekliydi, Muzaffer'i seviyordu. Bir süre sonra durumu iyice kötüleşti, onu Elazığ Akıl Hastanesi'ne götürdüler. Uzun bir tedaviden sonra yeniden iyileşti. Yiğit, mert, sağlam bir devrimciydi Hamit. Akli dengesi bozulduğunda her şeyden geçer, herkese verir veriştirirdi ama devrimden asla vazgeçmez, devrimcilere toz kondurmazdı, "Hamit komünisttir, Hamit ihanet etmez!" derdi.

Mahkemeler de sürüyor. Savunma hazırlayan arkadaşlar birbirlerine yardım ediyor. Mustafa Karasu, biraz kendine gelince savunmasını hazırlamaya başladı. O müsveddelerini yazıyor, yazım güzel olduğu için ben de kendisine temize çekiyorum. Bu arada, imla, ifade hatalarını da kendisine danışarak düzeltmeye çalışıyorum. Savunması, kendi görüşleri doğrultusunda daha iyi olsun diye öneriler ve hatırlatmalarda da bulunuyoruz. Velhasıl kolektif bir yardımlaşmayla güzel bir yazılı savunma hazırlayıp

14 Şubat 1983 / Diyarbakır 5 Nolu 37. koğuş hücresinde

mahkemeye sundu. Böylece ölüm orucunda yaşamını yitiren yoldaşlarının en önemli isteğini yerine getirmiş oldu.

Bizim dava duruşmaları da başlamıştı sanırım. Ölüm orucundan sonra arkadaşlar ilk kez beni görüyorlar, hepsi kaçamak bakışlarla selam veriyorlar, konuşmak için can atıyor, fırsat kolluyorlar. İlk duruşmada ölüm orucuna katılma gerekçemi ve cezaevindeki uygulamaları anlattım. "Hala kötü uygulamalar sürüyor, böyle devam ederse, yeniden bıraktığımız yerden devam ederiz" diye mahkemeyi uyardım. Bizim arkadaşlar ile avukatlarımız da böylece durumumu ilk kez öğrenmiş oldular. Hepsi onur duygusu ve sevgiyle gülümsediler. Birkaç arkadaş siyasi savunma yapıyoruz, sempatizanlar da siyasi savunma yapmak istiyor, ancak bu nedenle fazla ceza almasınlar diye izin vermiyoruz, niteliğini koruyan parti üyelerinin yapmasını yeterli buluyoruz.

Babam haber alır almaz hemen İstanbul'dan Dersim'e, oradan da Ali amcamı alarak görüşüme geldi. İkisi de sanki on yaş daha yaşlanmış gibi geldi bana. Beni görünce tanıyamadılar, şaşkındılar, bu kadarcık sürede insan nasıl bu kadar değişebilir! Hayret, şaşkınlık ve endişelerini gözlerinden okuyordum. "İyiyim, ölüm orucundaydım ondan, merak etmeyin" dedim moral vermek için. Onlar da herkesin iyi olduğunu söyleyip durdular, zaten başka şey de konuşamıyoruz, uzak yerden gelmiş iki ihtiyarla hemen görüşümüzü şiddetle kessinler istemiyorum. Bana biraz para ve eşya getirmişler, zaten ihtiyacım da vardı. İlk defa görüş yerine dayak yemeden gidiyor ve çok kısa sürmesine karşın biraz konuşma fırsatı bularak dayak yemeden geri hücreme dönmüş oluyorum. Fakat diğer tutsaklara karşı değişen fazla bir şey yoktu, eskisi gibi olmasa da dayak, küfür, hakaret devam ediyordu. Hala koridorda karşılaştığımız tutsakların çoğu sağına soluna bakamadan robotlar gibi esas duruşta önlerine bakarak yürüyorlardı. Bu duruma kesin bir son vermek için, yeniden direnme kararı aldık ve cezaevindeki tüm yoldaşlarımızı direnişe hazırlamaya başladık.

Yeniden 35. Hücre Bölümündeyiz

10 Mart 1983'te, biz 14 Temmuz ölüm orucundan kalanları 37'den yeniden 35'teki arkadaşların yanına götürdüler. Beni bu kez 2. katın 1. hücresine tek başıma koydular.

Oraya gittiğimizde hâlâ işkencenin önemli ölçüde devam ettiğini gördük. Eskisi kadar olmasa da marş söyletiyorlar, mahkeme gidiş-gelişlerinde dayak atılıyor, koğuşta da bir gerekçe icat edip kimilerini dövüyorlar. Yine dayak için eller uzatılıyor, gardiyanlara "komutanım" denilip tekmil veriliyor. Yani bize verilen sözler nerdeyse hiç uygulanmıyor diyebiliriz. Bu durum karşısında ne yapmamız gerektiğini tartışmak durumunda kalıyoruz. Bazı arkadaşlar, "Yeni bir direnişe kadar koğuştaki duruma uyalım" havası içindeler. Benim düşüncem, "Koğuşun geri statüsüne uymak yerine, kendi statümüzü esas alarak, koğuşa da bunu kazandırmak" yönündedir. Biz ölüm orucundan gelenlere pek sataşmıyorlar ama yanımızda diğerlerine dayak atmaları, genel olarak koğuşun bize göre geri olan pozisyonu rahatsız ediyor.

Biz ölüm orucundayken koğuşta da önemli bazı değişiklikler olmuş, önemli sayıda eski arkadaş koğuşlara dağıtılmış. Hatırladığım kadarıyla bizim davadan Mazlum Eren, Mehmet Özgül ve Zeki Karagök de koğuşlara götürülenler arasında. Eskilerden hücrede kalanlar Mustafa Kaya, Hüseyin Yıldırım ve Elazığ soruşturmasından sonra geri getirilen Kazım Akkuş'la Ali Demir'dir. Buna karşılık veremliler arasında tutulan Müslüm Elma ile Remzi Ercanlar'ı da 35'e getirmişler. Müslüm'le bir arada olmamıza seviniyorum.

Geldiğimizin aynı günüydü galiba, annem, babam ve Almanya'dan gelen birkaç kuzenim görüşüme gelmişti. Ölüm orucundan çıktığımdan beri artık her ay bir-iki kez düzenli olarak görüşüme geliyorlar. Annem, babam, amcalarım, kardeşlerim, kuzenlerim, arada bir Hıdır dayım geliyor. Anne-baba-kardeşler dışındakilere büyük güçlükler çıkartıyorlar, illa da savcılığa gönderip oradan izin aldırıyor adeta işkence çekti-

riyorlar. Çoğu kez gelen kimi yakınlarım görüş süresi içinde bu işlemleri tamamlayamadan akşam oluyor ve görüşemeden geri gidiyorlar. Annem hemen hemen her görüşme grubunda var. O gün bana hayli giysi falan da getirmişler. Duruşmalarda giyeyim diye gri bir takım elbisemi de getirmiş. Birkaç kazak, birkaç gömlek, takım takım iç çamaşır, havlular, banyo lifleri, bir–iki pantolon, tişörtler, velhasıl tahmin ettikleri bütün ihtiyaçlarımı fazlasıyla düşünerek getirmişler. Hayret bu kez hiçbirini yırtmadan, parçalamadan vermişler, hepsi tertemiz duruyor.

Gelen eşyalardan güzel bir gömlek seçerek takım elbisemi giyerek oturuyorum, bir günlüğün paşalığı paşalıktır nasıl olsa. Biliyorum ki bunları uzun süre giyemem, bir katakulliye getirir yağmalarlar veya paramparça ederler gider. Bir süre sonra içlerinde havacı subayların da bulunduğu bir grup subay koğuş salonuna giriyor, hiçbirini tanımıyorum, ilk kez görüyorum onları. Gelip salonda hücremin tam karşısında bir yerden bana bakıyorlar. Az sonra bir yüzbaşı yanında bir subay iki gardiyanla ikinci kata çıkıp hücremin önüne geliyorlar.

"Hayri Bey, görüyorsun, biz verdiğimiz sözü tutuyoruz, sizler de sözlerinizi tutarsanız hiçbir sorun olmaz. Geçmişte olanları unutalım, hoş şeyler olmamış, artık öyle şeyler olmayacak."

"Hayri Bey" lafını biraz alayımsı bir havada kullanıyor, fakat renk vermeden ciddi bir muhatapla konuşur gibi söylüyor bunu.

"Verilen sözler yerine getirilirse biz de verdiğimiz sözleri tutarız. Fakat hâlâ ciddiye alınabilecek bir değişiklik yok. Daha yeni geldik buraya, söylediklerinizin doğru çıkmasını dilerim. Kış boyunca karşı taraftaki hücrelere koyarak ölmemizi istediniz! "

"Oraya sizi ben koymadım, ben bu göreve yeni geldim, gelir gelmez de sizi oradan çıkarttım."

Farklı bir yönetici olduğuna inandırmak için sözlerine devam ediyor:

"Bak hiçbir eşyana zarar vermeden sana verdik, herkese

de öyle yaptık, bundan sonra hep böyle olacak. Elbiselerin de bayağı yakışmış!"

"Teşekkür ederim, evet bu benim için güzel bir sürpriz oldu. Aslında olması gereken buydu, ama hasret kaldığımız normal insani davranışlar bize hâlâ olağanüstü görünüyor!"

Sanırım bu sohbet esnasında "Ben Abdullah Kahraman, yeni İç Güvenlik Amiri'yim!" gibi bir cümle de kullanmıştı. Şimdiye kadar bütün görevli personelin illegal adlar kullandığı bu cezaevinde bir subayın ilk kez kendi adını söylemesi, güven verici temkinli bir iyimserlik yaratıyor bende. "İstirahatine bak" deyip diğer hücrelerde birkaç arkadaşla daha muhabbet ettikten sonra gidiyorlar.

Birkaç gün hücrede böyle ılımlı bir hava sürüp gidiyor.

PKK duruşmaları nerdeyse her gün sürüyor. Bizim dava duruşmalanysa iki haftada bir bazen ayda bir oluyor. Mahkemelerde cezaevinde işlenen suçları her fırsatta teşhir etmeye ve kayıtlara geçirmeye devam ediyoruz. Bu durum tansiyonu sık sık arttırıyor ve yine dayak, işkence, hakaret tırmanıp gidiyordu.

Biz daha 37'deki hücrelerdeyken Ceylanpınar–Viranşehir PKK grubundan Faysal Dunlayıcı, Ömer Tiz ve Mahmut Güvenç'in de aralarında bulunduğu 15 civarında kişiye hazırladıkları bir ifadeyi zorla imzalatmak için baskı ve işkence yapıyorlar.

Mahmut Güvenç, cesaretli davranır, bu dayatmayı reddeder ve cezaevinde sürdürülen işkenceyi, yapılan protesto eylemlerinde hayatını kaybedenleri, işkenceyle öldürülenleri anlatan bir suç duyurusu yazısı yazıp külotuna saklayarak mahkemeye götürür. Duruşmada bu yazıyı çıkartarak heyete verir. Başta Mahmut Güvenç olmak üzere duruşmaya çıkanları dönüşte cezaevinde feci şekilde dövdüler, yetmedi domaltarak aşağılayıp hakaret ettiler. Bu olayı bahane eden cezaevi idaresi, sonraki günlerde de bu uygulamayı sürdürdü. Artık mahkemeye çıkartılan herkesi "domaltarak çıplak arama ve makat kontrolü"nden geçirerek götürmeye başladılar!..

Şok olmuştuk, bunca olaydan sonra hâlâ böyle saldınlann yapılması bardağı taşırmıştı. Bu tür aramaları kesin olarak kabul etmemek ve tavır koymak gerekiyordu. Bu görüşümüzü PKK'li arkadaşlara bildirdik. Bir yanıt gelmedi. "Yeni bir direnişin örgütlenmesini riske atmamak için" temkinli davranıyorlardı. Ancak genel bir kitle direnişinin örgütlenmesiyle kesin sonuç alınabileceği konusunda hemfikiriz, fakat başlatılan bu iğrenç saldırıya gerekli tepkiyi anında göstermemek de epeyce riskli sonuçlar taşıyordu. Hatırladığım kadarıyla bu muameleye tabi tutulanlar arasında Fuat Kav gibi ölüm orucundan gelen arkadaşlar da vardı. Bu, fiilen bizim statümüzü de koğuş statüsüne eşitliyor, anlaşmadan doğan ahitlerimizden geriletiyor ve bu uğurda yaşamını kaybeden canlarımıza sadakati de yaralıyordu. İki hafta sonra bizim de duruşmamız vardı. Müslüm Elma'ya bu durumu kabul etmememiz gerektiğini bildirdim ve PKK'li arkadaşları uyarmasını söyledim. "Aksi takdirde tek başıma kalsam bile bu tür uygulamaları kabul etmeyeceğimi" ilettim. Müslüm, tavrımın doğru olduğunu, ancak şu anda onların duruşmaları sürdüğünden, "Bizim sırtımızdan kabadayılık taslıyorlar" demesinler, "Kesin tavır koymayı bizim duruşma günümüze bırakalım" dedi. Müslüm'üm bu teklifi akla uygundu, bizim duruşmayı beklemeye başladık.

Duruşma günü bizi hücrenin merdiven girişindeki yere topladılar. PKK'li arkadaşlarla birlikte 15 kişi civarındayız.

"Soyunun arama yapacağız!" dediler.

"Arama yapacaksanız böyle yapın, soyunmamıza ne gerek var, soyunmayacağız, bunu hakaret sayarım!" dedim.

"Bunu kıçınıza yazı saklayıp mahkemeye götürürken düşünmeliydiniz! Kesin soyunacaksınız ve makat araması yapacağız, komutanın emri!"

"İnsanlar dilekçelerini uygun olmayan yollarla mahkemeye götürmek zorunda kalıyorlarsa, bu sizin yarattığınız bir durumdur. Savunma hakkına, dilekçe verme hakkına engel olmasanız, bu yola kimse başvurma gereği duymaz. Kaldı ki, bunu herkese yapıyorsunuz. Yaptığınız her şey doğruysa, neden mahkemeye

duyurulmasını engelliyorsunuz?"

Başlarındaki subay bir iki tehditten sonra dışarı çıktı ve birkaç dakika da tekrar geri geldi. "Komutanın emri, kesin arayacağız, soyunun!" dedi, "Yoksa zorla soyarız, bizi buna mecbur etmeyin!"

"Ne yaparsanız yapın, bu onur kırıcı arama şeklini kabul etmiyoruz!"

Biriken gardiyan kalabalığını üstümüze saldılar. Onlar elbiselerimizi soymak istiyorlar biz engel oluyoruz, bir yandan da vuruyorlar. İşkenceye dayanamayan birkaç kişi dışında herkes aslan gibi direniyor. Boğuşma ve cebelleşme esnasında beni hücre salonuna kadar sürüklemişler, hücredeki bütün arkadaşlar izliyor. Bir yandan vurmaya, soymaya çalışırlarken bir yandan da karşılıklı atışıyoruz. Sonunda dayağı kesip bizi Sinema salonuna götürdüler. Toplu işkence yapıldığında genellikle ya oraya ya da hamama götürürlerdi. Aramada pes ettirilen arkadaşları karşı duvarın dibine, biz direnenleri de sol taraftaki duvarın önüne dizmişler. Salonda 100 civarında komando, ellerinde coplar, halatlar, kalaslar, zincirler tepinip duruyorlar. Bir üsteğmen, "Ne olursa olsun arayacağız, bizi boşuna oyalamayın duruşmaya geciktiriyorsunuz!" Eliyle çenemden tutup "Bu iş senin başının altından çıkıyor" diye tehdit ediyor. "Makat araması yapmayacağım, sadece pantolonunuzu indirin" diyor.

"Burada her gün arama yapıyorsunuz, silah taşıyacak halimiz yok ya, hücrelerimizde iğne bile bırakmıyorsunuz, bu tamamen anlamsız ve hakarete yöneliktir. Böyle hakaretleri artık kabul etmiyoruz. Kolordu, böyle şeyler olmayacak diye bize söz verdi. Bizi yeniden hayatımızı ortaya koymak zorunda bırakıyorsunuz! Bizler de yasalar önünde eşit haklara sahip bu ülkenin insanlarıyız. Biz ülkemizin bağımsızlığı ve özgürlüğü için buralardayız, yüz kızartıcı işler yapmadık. Sizler de onurunu çiğneten, aşağılanmayı kabul eden insanlara sanırım iyi gözle bakmazsınız. Bu ülkenin geleceği iyi olacaksa, onuruna düşkün, aşağılanmaktansa ölümü tercih eden insanlarla olacak."

Burada sözümü keserek, "ama sizler bu ülkeyi bölmek, dev-

leti yıkmak istediniz, suçlusunuz!"

"Suçlu olduğumuza cezaevi karar veremez, mahkemeler karar verir. Kaldı ki bu mahkemeler bile yanlış karar verebilirler. Ben suçlu olduğumu kabul etmiyorum. Mustafa Kemal'i de Osmanlı sultanı "suçlu" diye böyle zindanlara atmak istedi, ama şimdi ülkenin her tarafında heykelleri var. Kimin suçlu olduğuna tarih karar verir. Bu ülkede birlikte yaşayacağız, farklı fikirlerimiz olacak, birbirimizle mücadele edeceğiz, ama birbirimizi aşağılamamalıyız, birbirimizin onuruna saldırmamalıyız. Size yapılmasını istemediğinizi muanzlarınıza, muhaliflerinize de yapmamalısınız! Suçlu olsak bile bunu yapmamalısınız!.."

Bu konuşmayı subaydan çok askerleri etkilemek amacıyla yaptım. Bence epey de etkilenmişlerdi, içlerinden hayranlıkla bakanlan gördüm. Sopa, halat, cop tutan kaslar gevşemişti.

Konuşan subay tekrar salonun dışındaki üstleriyle görüşmeye gitti. Geri geldiğinde;

"Mahkemeye gecikiyorsunuz, sadece pantolonunuzu kemerinden biraz açın! Hadi itiraz etme!" dedi. Diğer arkadaşlar bu teklifi kabul etmekten yanaydı, ama benim durumum biraz farklı, ölüm orucunda elde ettiğimiz hakları kendi şahsımda geriletemem. Can vererek sağladığımız ve hâlâ uygulanmayan o anlaşmaya bizzat katılanlardan biriyim, benim gerilemem stratejik bir anlam taşıyor. "Size karışamam, ama ben anlamsız buluyorum, kabul etmiyorum!" dedim. Müslüm "ihtiyar bişey olmaz, bunu kabul et" dedi yumuşak bir sesle. Aslında Müslüm haklıydı, onları gerektiği kadar geriletmiştik, fakat kararlılığımızı son kez hissettirmek için Müslüm'e kasten fırça attım, "Sen bana karışma!" dedim. Herkes biraz gevşedi, güldü, o arada subay da gülerek, "Ya s...ne aşık değiliz" dedi kemerimi kendine doğru tutup çekti, ama bakmadı, zaten bir şey görülecek kadar da açılmamıştı!.. Böylece mantıksal uzlaşma sağlanmış oldu; subay usulen emri yerine getirmiş, apış arasını aramış oldu, ben de kendi irademle kabul etmemiş oldum...

Hepimizi toplayıp mahkemeye götürdüler. Kendisini aratan arkadaşlar biraz mahcup, onlara moral vermeye çalışıyorum,

kendilerini hor görmemeleri için.

Mahkeme hapishaneden 4 kilometre kadar uzakta, ama kent içinden özel güvenlik önlemleriyle götürüldüğümüz için bazen bir saati buluyor. Yol boyunca mahkemede yapacağım protestoyu düşünüyorum.

Duruşma başlar başlamaz elimi kaldırdım. Duruşma hakimi Şakir Kadıoğlu biraz tereddüt ettikten sonra, söz verdi.

"Bizler cezaevindeki kanun dışı, insan onuruna aykırı durumun son bulması için bir dizi arkadaşımızı kaybettik. Benim de içinde yer aldığım son ölüm orucunda 4 arkadaşımız can verdi. Benim durumumu da görüyorsunuz, hâlâ sağlığıma kavuşmuş değilim. Bu uygulamalara son verileceğine dair asker sözü verildiği için eylemi bıraktık, yoksa şimdi ben de yaşamıyor olacaktım. Savunma hakkımız engelleniyor, mahkemeye dilekçe bile getiremiyoruz. İnsanlar külotlarına saklayarak dilekçelerini getirebiliyorlar. Üstelik bu bahane edilerek işkence ve hakarete uğruyoruz, domaltarak makat araması yapıyorlar. Bu onurumuza yapılan manevi bir saldırıdır, başka da anlamı yoktur. Bu duruşmaya gelirken bize de aynı şeyi yapmaya kalktılar. Kabul etmedik, feci şekilde dayaktan geçirildik. Eğer heyetinizin onuruna dokunmayacaksa, üstümü açarak uğradığımız işkence izlerini sizlere göstermek istiyorum!" dedim ve montun düğmelerini açmaya başladım. Duruşma hakimi Şakir Kadıoğlu, "Hayri gerek yok, tamam, anladık" dedi.

"Huzura alınan sanık Hasan Hayri Aslan, Duruşmaya gelirken cezaevinde kötü muamele gördüklerini, bunu protesto ettiklerini, önlem alınmazsa yeniden eyleme başlamak zorunda kalacaklarını söyledi" gibi kısa cümlelerle tutanağa geçirdi.

Biz TKP-ML sanıkları hakkında iki dava açılmıştı ve ayrı ayrı yürütülüyordu, daha önce yakalanan arkadaşlar ayrı, biz 1981 Eylül-Ekim'inde yakalananlar ise ayrı yargılanıyorduk. Bir önceki duruşmada mahkeme, bu iki dosyayı birleştirme kararı almıştı. Bu yüzden, sürekli tahliye vermemize karşın sayımız artmış, ortak tavır geliştirmemiz kolaylaşmıştı. Bütün arkadaşlarla aynı duruşmaya çıkmak, ortak tavır geliştirme-

miz ve eylem hazırlığımız için iyi bir avantaj sağlıyordu. Şimdiye kadar, diğer gruptaki arkadaşlar, mesajlarımızı genellikle PKK'li arkadaşlar üzerinden dolaylı öğrenebiliyorlardı. Çıplak aramaya karşı geliştirdiğimiz bu direniş hem onur kırıcı bir saldırıyı püskürtmüş, hem de yeni bir eylem hazırlığında olduğumuzu arkadaşlara duyurma fırsatı vermişti. Ayrıca cezaevinde siyasal planda önemli bir inisiyatif kazanmamıza da yol açmıştı. Cezaevine dönüşte herhangi bir "cezalandırma" eylemine kalkışmadılar. Bizi götürüp 35'teki merdiven boşluğunda kelepçelerimizi söktüler. Sabahki üsteğmen bana, "Belden yukarı soyun" dedi! Bu emri verirken öyle saldırgan bir edası yok, rica eder gibi söylüyor. Fakat yine de "Neden soyunayım?" diye itiraz ettim. "Ya sana vurmamalarını söylemiştim, bakıyım gerçekten sana vurmuşlar mı, onu görmek istiyorum" deyince, gömleğimi çıkardım. Meğer her tarafım morartı ve kızarıklarla cop izleri dolu! Oysa ben hiçbir şey hissetmiyorum. Bu yüzden mahkemenin "Gerek yok, anladık" demesine sevinmiştim. "Ya gerçekten bedenimde işkence izleri görünmüyorsa, komik duruma düşerim!" diye endişelenmiştim. Üsteğmen vücuduma bakınca, "Ooo, sahiden seni dövmüşler ya, mahvetmişler seni!" dedi. Direnme onuru insanın acılarını onarıyor, hissettirmiyormuş meğer! Oysa bütün vücudum darbe izleriyle dolu, yüzümü vurmamaya özen göstererek iyice bir sopalamışlar meğer! Beni hücreme koyduklarında önemli bir zaferin heyecanı içindeyim.

Tam o günlerde bir kişinin getirilerek sessizce birinci kattaki kör hücreye konulduğunu hissettik. "Kimsin?" çağırılarımıza önce yanıt alamıyoruz. Alt hücredeki arkadaşlar ısrar edince alçak bir sesle "Ben Cafer Cangöz, Mamak'tan geldim" dedi. Çok seviniyoruz, büyük bir sürpriz!

"Rahat ol Cafer, ben Hasan Hayri, Müslüm Elma da burada, seni biraz sonra çıkartırız oradan merak etme!" deyince rahatlıyor. Müslüm de "Hoş geldin çoban" diye çağırıyor. "Hoş bulduk, hoş bulduk, iyi iyi!" derken güldüğü belli oluyor. Akşama doğru onu oradan çıkartıp normal bir hücreye koyuyorlar. Artık keyfimize diyecek yok...

Cafer Cangöz'ü Ankara Mamak Askeri Cezaevi'nden getirmişler. Cafer Ankara'da faaliyet gösterirken yakalanmıştı. O yakalandığında ben henüz dışardaydım. Cafer her zamanki gibi işkencecilere meydan okumuş, faşist cuntaya verip veriştirmişti. Tercüman gazetesi, "Cürete bak! Terörist Cafer Cangöz Meydan Okudu!" gibi kocaman bir manşetle duyurmuştu. Cafer'i biraz da ezmek amacıyla Ankara'dan Diyarbakır'a getirmişlerdi. Aslında aynı durum benim için de söz konusuydu. Normalde benim faaliyet alanım Diyarbakır Yedinci Kolordu Sıkıyönetim bölgesi değil, ya 7. Kolordu bölgesindeki Elazığ'da ya da 1. Ordu Sıkıyönetim Komutanlığı bölgesi İstanbul'da görülen merkezi ana davada yargılanmam gerekirdi. Diyarbakır'daki davayla normalde aynı davadan olmamdan başka hiçbir alakam yoktu. Fakat vahşet içinde ezmek veya yok etmek için Diyarbakır 5 No'luya koymuş ve bir daha da hiçbir yere götürmemişlerdi.

Sanırım Cafer'in gelişinden sonraki ilk duruşmada, Mahkeme, biz Malatya'da yakalananların dosyasını ayırarak başka dosyalarla birleştirmek için görüşümüzü sordu. Kazım Akkuş ile Ali Demir, "Normal olarak 8. Kolordu Sıkıyönetim Komutanlığı bölgesindeki Elazığ'da yargılanmaları gerektiğini" söyleyerek dosyalarının oradaki dava dosyası ile birleştirilmesini istediler. Haklıydılar. Böylece hem ailelerine yakın olacaklar, hem de bu vahşet ortamından kurtulacaklardı. Meğer avukatları da daha önce o yönde talepte bulunmuş. Ben bu tefrik işini ilk orda duyuyorum, haberim yok. Sıra bana geldiğinde, ciddi bir tereddüt geçirdim. Evet, İstanbul veya Elazığ'a gidersem, her bakımdan kişisel olarak büyük avantajlarım vardı, aileme yakın olacaktım, bu vahşet ortamından da yakayı sıyıracaktım, fakat 5 No'ludaki direnişi de yarı yolda bırakmak istemiyorum, bana "kaçıp gitmek" gibi geliyordu, üstelik şimdi sırtımı dayayacağım iki sağlam yoldaşım var yanımda, onlarla birlikte bu zulmü yerle bir etmek için çok katkımız olacak. Burada PKK'li arkadaşlarla direniş içinde oluşan sağlam bir dostluğumuz da var, onlarla sonuna kadar gitmek istiyorum. Büyük acılar içinde sayısız yiğit evladını veren Kürt halkının buradaki direnişini terkedip git-

meyi içime sindiremiyorum. Bu düşünceler içinde yanıtım gecikince duruşma hakimi Şakir Kadıoğlu, bir daha sordu:

"Ne diyorsun senin dosyanı da ayıralım mı?"

"Benim için fark etmez, ister burada yargılayın ister başka yere gönderin, siz bilirsiniz, özel bir talebim yok" dedim.

Mahkeme heyetinin istediği de buydu zaten. "Yaz" dedi sekretere, "Sanık Hasan Hayri Aslan'a soruldu, özel bir talebinin olmadığını, mahkemenin takdirine bıraktığını söyledi" dedi.

Diğer arkadaşların dosyalarını tefrik edip Elazığ'a göndermeye, benim yargılanmamı ise Diyarbakır'da sürdürmeye karar verdiler.

Aldığım kararın benim için kişisel olarak büyük özveri ve hayati risklerle dolu olduğunun farkındaydım, büyük ihtimalle ailem ve avukatlarım da bu kararımı iyi karşılamayacaklardı, ama doğrusu buydu. Nerde nitelikli bir mücadele olanağı varsa orda olmak bir devrimcinin ilk tercihi olmalıydı. Nereye gitsek de faşizme karşı mücadele edeceğiz, kişisel hesaplar yapmanın zamanı değildi. Diyarbakır'da onca siper yoldaşı ve mücadele arkadaşımızı yitirmişken, onların manevi hatırasına yakışır bir sonuç almadan nereye gidecektim!..

Kararım arkadaşlarda büyük sevinç yaratmıştı, bunu gözlerinden okuyabiliyordum. Bu zor günlerde bana ihtiyaçları olduğunu onlar da derinden hissediyorlar. Benim 5 No'ludan gitmem yarattığımız siyasi inisiyatifin zayıflamasına yol açabilirdi. Gerçi buradaki arkadaşların çoğuyla ilk kez karşılaşıyorum, çoğu ile tanışmıyoruz bile, ama artık benim söz ve davranışlarımı büyük bir dikkat ve saygıyla izlediklerini ve gereğini yapmaya çalıştıklarını görüyordum.

Kısa bir süre sonra Nisan 1983'te Kazım ile Ali'yi Elazığ Cezaevi'ne götürdüler. O sırada kadınlar koğuşunda bulunan yoldaşları da tahliye etmişlerdi. Kadınlar koğuşunda bizden sadece Nazlı Aslan kalmıştı.

Yeni bir direnişin hazırlıkları da son hızla gizli gizli sürüyordu. Koğuşlardaki bütün arkadaşlardan iyi mesajlar alıyoruz,

"Ben de varım, ben de varım" diye. Örgütleme işini, arkadaşları iyi tanıdıkları için Cafer'le Müslüm üstlenmişler. Fakat biz henüz kitlesel bir direnişin gelişebileceği konusunda fazla iyimser değiliz. Direnişi nereye kadar götürebileceğinden tam emin olmadığımızdan her arkadaşı gelişigüzel bu aşamada eyleme dahil etmek istemiyoruz, çünkü herhangi bir olumsuzluk, hem eylemin ciddiyetini sarsıyor, hem moral bozucu oluyor, hem de katılıp başaramayanlarda ruhsal çöküntü tehlikesi yaratıyordu. Bu hamleyi de kadro fedakârlığı ile yapmayı ön planda tutuyoruz.

Zaten bizim kitlemiz çok fazla değil, kitlesel bir direnişin örgütlenmesi büyük ölçüde Kürt siyasi gruplarının, özellikle de PKK'lilerin çabasına bağlı. Kesin zafer için kitlesel direnişin kesin zorunluluğunda hepimiz hemfikiriz, fakat bunun ancak bir sonraki hamlede imkân dahiline girebileceğini tahmin ediyoruz. Bütün adımlarımızı temkinli atmak ve eylemin kararlılığını düşünmek zorundayız. Maceraya düşmeden, her şeyin toptan çözülmesi hayaline kapılmadan, temkinli ve kararlı adımlarla ilerlemek, bu vahşet ortamında öğrendiğimiz en önemli devrimci pratik oldu. Örnek fedakârlıklarla kitlesel feda ruhunun biraz daha mayalanması gerektiğini düşünüyoruz. Tabii bu hamlede de "Bir sürpriz olabilir!" diyoruz, ama onu şimdilik sadece olası bir "sürpriz" hanesine yazmayı yeğliyoruz...

1983 Büyük Eylül Direnişi

1981 yenilgisinden sonra ilk kez planlı siyasi bir eylem birliği ile direniyoruz. Eylem birliği esas olarak bizimle PKK ortak iradesine dayanıyor, ancak diğer gruplardan da büyük ölçüde onaya sahip. Özellikle bizim eylem birliği içinde olmamız diğer gruplara güven veriyor. KAWA, Halkın Kurtuluşu, Devrimci Yol, Rızgari, Ala Rızgari destekleme mesajları iletiyorlar. Önderleri pek sıcak bakmasa da hatta DDKD, KUK, Özgürlük Yolu, TKP gibi grupların tabanı bile sempatiyle yaklaşıyor, umutla destekliyorlar. Diyarbakır cezaevinde ilk kez itirazsız, tartışmasız bir birlik ruhu yakalanmıştır. Bu aynı zamanda Kürdistan'da

da bir ilktir diyebiliriz! Şimdiye kadar birbiriyle didişen grupların faşizme karşı bir eylemde kucaklaşması ilerisi için çok şey değiştirebilecek nitelikli bir sıçramadır.

35. hücre bölümü direnişin merkezi durumundadır. Bizim ve PKK'nin öncü kadroları buradalar, TKP'den İsfendiyar Eyüboğlu, Rızgari'nin liderlerinden Mümtaz Kotan da 35'te. Bizim buradaki sayımız 5 kişiden ibaret; ben, Müslüm Elma, Cafer Cangöz, Mustafa Kaya ve sonradan getirilen Remzi Ercanlar. Ala Rızgari ve Kawa'dan birer kişi var. Sanırım DDKO'dan Mahmut Çıkman ile Mehdi Zana gibi bağımsız siyasi simalar da var. Biz öncü feda grubuna 3 kişiyle katılıyoruz; ben, Müslüm ve Cafer. Sanırım PKK'den de 5 kişi bildirilmişti, sonradan mahkemeye 15 kişinin ismini bildiriyorlar.

Biz eylem kararının bizim duruşmalarda açıklanmasını istiyoruz. PKK'liler, "Hayri, bizim kitlemiz daha geniş, cezaevinin tümünün kısa sürede duyabilmesi olanağı var. Üstelik çok sık duruşmalarımız olduğu için zaman esnekliği açısından da bizim duruşmalar uygun" diye ısrar edince, tartışmaktan vazgeçiyoruz ve onların duruşmalarına bırakıyoruz. İlkin 12 Eylül darbesinin yıl dönümüne getirmeyi düşünüyoruz, fakat cuntanın "Bizi hedef alan siyasi bir eylemdir" safsatasıyla eylemimizin asıl amacını karartması ve kamuoyu desteğini zayıflatma ihtimalini düşünerek vazgeçiyoruz. Sonunda 1 Eylül Dünya Barış Günü'nde başlatmayı uygun buluyoruz. Tabii PKK'liler ana davalarının sonuçlanmasından sonraki bir tarihte olmasını istiyorlar, başka da bir önerileri yoktu. Talepler konusunda görüş birliğine sahibiz; "Vahşet döneminin bütün uygulamalarına son vermeyi ve normal cezaevi koşullarını sağlamayı" hedefliyoruz.

Bu şekilde bir mutabakat sağlandıktan bir süre sonra PKK Ana Davası sonuçlandı, 35 kadar idam, bir o kadar da müebbet ve acımasız hapis cezaları verilmişti. İdam alanların hepsini 35'ten alarak 37'ye götürdüler. Böylece PKK'nin ve aynı zamanda direnişin ağırlık merkezi de 37'ye kaymıştı.

Eylem kararı PKK Suruç grubu duruşmasında duyurulacaktı. 1 Eylül günü PKK dava duruşmasında eylem duyurusu

yapılırken bizler de aynı saatlerde cezaevinde verdiğimiz dilekçelerle eyleme başlıyoruz. Eylem duyurusunu ve amacını Urfa Suruç grubunda Ali Yaver Kaya yapacak, bir aksilik çıkar da sözü kesilirse katılanların isimlerini de Zeki Yılmaz açıklayacaktı, neyse ki Ali konuşmasını tamamlayabildiği için Zeki'ye gerek kalmaz.

Mahkemeye giderken bir çavuş Ali'ye, "Siz bugün ölüm orucuna girecek misiniz?" diye soruyor. Ali bozuntuya vermeden, "Ne ölüm orucu, onu da nerden çıkardın" diye cevap veriyor, fakat çavuş tatmin olmuyor; "Haydi, dediğin gibi olsun. Siz bir şeyler yapacaksınız ama çıkaramıyorum" diyor.

Ali Yaver Kaya tüberküloz hastasıdır, bundan yararlanarak henüz Av. Erdinç Uzunoğlu oradayken eylem kararını açıklamak ve dışarıya duyurulmasını sağlamak ister: "Ben tüberküloz hastasıyım. Su anda bile yerimde zor duruyorum. Eğer öğleden sonraya kalırsa konuşacak halim kalmaz. Mümkünse şimdi savunma yapmak istiyorum" der. Suruç grubunda fazla sivri çıkışlar olmadığı için, mahkeme heyeti biraz daha müsamahalı, birkaç kez Ali'nin sözünü kesse de sonuçta konuşmasına izin verir. Ali cezaevinde yaşananları anlattıktan sonra;

"Bütün bu baskı ve işkencelere son vermek, cezaevinde insan haysiyet ve onuruna yakışır bir düzen kurmak için bugünden başlayarak 20 arkadaş ölüm orucuna başlamış bulunmaktadır: Muzaffer Ayata, M. Can Yüce, Hamit Baldemir, Cemal Arat, Kemal Aktaş, İrfan Güler, Cuma Kuyukan, Yılmaz Uzun, Süleyman Günyeli, Fuat Kav, Mustafa Çepik, M. Fahri Çiftkuş, Mehmet Takır, M. Emin Keskin, Mehmet Doluk, Şükrü Göktas, Mahmut Güvenç, Ahmet Nitelik, Mustafa Keser ve Alaaddin Aktaş..."

Ali Yaverkaya'nın 21 Mayıs 2008'de Şükrü Gülmüş'le yaptığı söyleşide bu görevi ne kadar büyük endişe ve tedirginlik içinde yapabildiği anlaşılıyor.

Eylem duyurusunda bizden grup olarak bile söz edilmemesi devrimci dayanışma açısından hoş olmamıştı. Bu grupçu refleksler ölüm orucu sürecinde de çok can sıkıcı biçimde tek-

rarlanacaktı. 1981 yenilgisinde benmerkezci bu grupçu sekter tavırların önemli rol oynadığını bildiğimiz için doğrusu endişe duyuyorduk, çünkü bu cezaevinde birlikte yapacağımız daha çok şey vardı. Aynı gün başka bir duruşmaya çıkan, PKK'lilerin "görev dışı" saydığı ve "eylemi riske attığı" suçlamasına hedef olan Celalettin Delibaş da eylem duyurusu yapar ve ölüm orucuna başladığını bildirir. Fakat kimse bizden söz etmez.

Duruşmalarda bunlar olurken bizler de 35'teki hücrelerimizde cezaevi idaresine eylemle ilgili tavrımızı açıklayıp yazılı olarak da bildirimde bulunuyoruz. Aynı günün sabahı Cafer Cangöz'le ikimizi birinci katta sanırım 4. hücreye koydular, Müslüm'ü de bizden ayn arka hücrelerden birine yerleştirdiler. Gıyaben tanışmamıza karşın Cafer'le ilk kez bir araya geliyorduk, sevgi ve sevinçle kucaklaştık. Kısa bir hoşbeşten sonra eylemden çok gözaltına alınmamızdan beri yaşadıklarımızı birbirimize anlatmaya koyuluyoruz. Tercüman gazetesinin onunla ilgili manşetini anlattım, haberi yokmuş.

Dilekçelerimiz gittikten kısa süre sonra İç Güvenlik Amiri Yüzbaşı Abdullah Kahraman hücrenin önüne gelip bizimle konuşmaya tutuştu, vazgeçirmeye çalıştı. Çok tedirgindi, suratı allak bullaktı, başına balyoz yemiş gibi bir hali vardı. Dilekçemiz elinde, adeta yalvarıyordu:

"Her şeyi adım adım düzeltiyorduk, bu eylem de nerden çıktı? Ben öncekilere benzemem. Anam avradım olsun sizleri düşünüyorum. Neden gençlerimiz böyle heder olsun. Hepiniz çok değerli insanlarsınız, yaşamanız gerekir. Bu eylemle beni zor durumda bırakıyorsunuz. Beni buradan alır, başka bir Esat'ı getirir, sizi mahvederler! Askeri yönetim dönemi, kimsenin gözünün yaşına bakmazlar. Biraz sabretseydiniz her şeyi düzeltirdik! Gelin beni dinleyin vazgeçin..." gibi şeyler söyledi.

Onun bu konuşmalarına karşı, kendisinin de çok iyi şeyler yapmadığını, Esat'ın ekibiyle baskıyı sürdürdüğünü, insanlara işkence yapmaya devam ettiğini, savunmalarımıza müdahale edildiğini, daha kısa süre önce bizi domaltarak çıplak arama ve makat kontrolü yapmaya kalktığını söyledik. Yeni bir Esat'ın

geleceği varsa göreceği de var, artık East mesat döneminin bittiğini, onların bize boyun eğdiremeyeceğini, onların mutlaka yaptıklarının hesabını vereceklerini anlattık durduk. "Belki biz öleceğiz ama bu zulmü yapanlar için de dünya güzel olmayacak, ölümden binbeter olacaklar!" dedik.

"Onlardan haberim yok, ben yeni geldim" dedi. Bir süre daha "ikna" denemeleri yapıp olumlu yanıt alamayınca gitti.

Aradan birkaç saat geçince tekrar geldi, "Tuncelili" dedi (bana hep Tuncelili diye hitap ederdi) "Gelin şu eylemden vazgeçin, anam avradım olsun yazdığınız bütün talepleri fazlasıyla adım adım gerçekleştireceğim." Bunlan söylerken yanında başka subay veya gardiyan yok, tek başına. Zaten bizimle görüşmeye her geldiğinde onları yanından uzaklaştırıyordu.

"Ben demokrat bir askerim, CHP'liyim, faşist değilim!"

Bizim Cafer, "CHP de faşist canım, çok demokrat bir partiden değilmişsiniz!" diye onu tersleyince, ben havayı yumuşatmak için söze girdim:

"Siz gerçekten iyi, demokrat bir subaysanız, endişelenmenize gerek yok, bizim eylemimiz demokrat, iyi insanların işini zorlaştırmaz, kolaylaştırır. Göreceksiniz, bu eylem bütün iyi insanların elini güçlendirir, iyi çabalarına olanak sağlar. Sizin kişisel çabalarınızla bize sağlayacağınız torpil ve icazet fazla bir işe yaramaz. Sizin de söylediğiniz gibi başka birini getirir, sağladığınız iyi ortamı bir anda tersine çevirirler, sizi de kolunuzdan tutar başka yerlere atarlar. Hatta belki bize yardım ettiğiniz için tutuklarlar. Bu iş sizi aşıyor. Biz doğal insani ve yurttaşlık haklarımızı, yasal ve hukuksal haklarımızı istiyoruz, kimsenin iyiliğine sığınmadan, icazete dayanmadan! Onlar bizim hakkımızdır ve mutlaka uygulanmalıdır. Aksi takdirde ölürüz, gerisini bizi öldürenler düşünsün, bu siz olacaksanız siz düşünün, herhalde günün birinde insanlık onların yakasına yapışır. Burada hayvan gibi dövülmekten, aşağılanmaktan, haysiyet saldırısına uğramaktan bıktık. Bakın ne kadar insan öldürüldü burada, izin versek daha da çok insan ölecek, sakat kalacak, kafayı üşütecek. Biz direnince, burada gizli gizli vahşet yapanlar, insanları

öldürenler kaçacak delik arıyor, çünkü suç işlediklerini biliyorlar, bunun farkındalar, direniş suçlarını açığa vuruyor, o yüzden direnişten telaşa kapılıyorlar. Hani nerde o Esat denen eski komutan, niye ortaya çıkmıyor? Yarın öbür gün onları toplayıp işledikleri cinayetlerden dolayı yargılamak zorunda kalacaklar. Ama biz sesimizi çıkarmadıkça onlara kimse dokunmuyor, dokunamaz. Biz direnmeden, can vermeden önce onlara kimse dokundu mu? Niye, bilmiyorlar mı burada insanlık dışı, hukuk, yasa ve uluslararası anlaşmaları tanımayan canavar bir grubun her gün cinayet ve ağır insanlık suçları işlediğini? Biliyorlar, ama onların canavarlığından yararlanmak istiyorlar, yapın, aferin, ezin şunları diye emir veriyor, sırtlarını sıvazlıyorlar zaten.

Bizim eylemimizi kırmak için uğraşmayın boşuna Yüzbaşım, bunu başaramazsınız. Biz kesin kararlıyız. Bu cezaevinde işkence, hakaret, her türlü yasa ve hukuk dışı keyfiyet son bulana kadar direneceğiz. Bunun muhatabı Kolordu ve daha yukarıdaki makamlardır, siz değilsiniz. Siz bizi düşünüyorsanız, taleplerimizi onlara iletin, kararlılığımızı onlara anlatın yeter. Göreceksiniz bu eylem iyi niyetli bütün insanları sevindirecektir, merak etmeyin siz de sevineceksiniz!"

Ben sözü yeniden Cafer'e bırakmak için sustum. Yüzbaşı, "Askeri yönetim var, biz verilen emre uymak zorundayız" diye giriş yapmaya kalkınca, Cafer "Bi dakikanızı rica ediyorum yüzbaşı" diyerek söze girdi:

"Ben Mamak'tan geldim, aynı insanlık dışı, yasa ve hukuk dışı uygulamalar orada da var. Orda da herkes 'Askeri yönetim' deyip duruyor. Ya askeri yönetim olunca her türlü kötülüğü yapma hakkı mı var Allah aşkına? Hiçbir görevli subay, 'Yahu yaptığım hukuka uygun mu, insanlığa uygun mu, vicdana uygun mu, adalete uygun mu?' diye sormuyor. Askeri yönetime, emir-komutacılara uygun mu değil mi ona bakıyor. 'Askeri yönetim var!' Allah sanki! Cahil, eğitimsiz yirmi yaşlarındaki genç erlerin eline vermişler sopayı vur ha vur! Yasadışılık, keyfiyet, adaletsizlik artık normal sayılıyor bu ülkede! Sizler bu ülkenin kamu görevlilerisiniz, yetkilerinizi yasalardan,

toplumsal sözleşmelerden alıyorsunuz. En az sekiz on senelik subaysınız. Niye yasalara değil de şeflere itaat ediyorsunuz? Hani cumhuriyet rejiminde yaşıyorduk! Cumhuriyet bu mu? Bakın bu bizim devrim için mücadele etmemizin ne kadar haklı olduğunu kanıtlıyor. Halkını bu kadar vahşice ezen, sindiren, susturan, bunu yaparken hiçbir yasa ve insani kural tanımayan ve bu vahşetin iyi olduğunu düşünen bir ordu nasıl bu ülkenin, bu halkın ordusu olabilir? Bu düşmana bile yapılmaz düşmana! Ülkedeki bütün askeri cezaevleri yurttaşların, özellikle yurtsever devrimci yurttaşların inim inim inlediği yerler haline geldi yüzbaşım! Bu iş Kürtçülük, bölücülük, terörist meselesi falan değil, siz de biliyorsunuz. Bakın sizler de bizlere 'ülkenin değerli evlatları' diyorsunuz, haklısınız, tevazu yapmamıza gerek yok gerçekten ülkemiz için yüksek bir değer ifade ederiz, bu ülkede bizim gibilerin sayısı o üfürükçü ırkçı takımından çok olsa bunlar asla olmaz! Bu cezaevlerinde inim inim inleyenlerin hemen hepsi bizim gibi ülkesini, halkını düşünen insanlardır. Ezilen, mahvedilen, ülkemizin namuslu, yurtsever, dürüst yanıdır yüzbaşım, bunu unutmayın!"

Yüzbaşı, sözlerimizi kesmeden dinledi. Sahiden Cafer de çok etkili konuşmuştu! Şok içindeydi, hepsi doğruydu, bu da onun farkındaydı. Biraz hücre salonunda o yana bu yana dolanıp başka eylemcilerle de biraz konuştuktan sonra gitti. Geceleyin, biraz da kafayı çekmiş olarak tekrar geldi. Ağlayacak gibi bir hali vardı, yine aynı şeyleri söyleyip durdu, eylemden vazgeçmemizi istedi. Bir umut göremeyince bu kez PKK'lilerle biraz konuştu, sonra da çıkıp gitti.

Eylemin ikinci veya üçüncü günüydü, bu kez birkaç astıyla birlikte geldi. Bizler de artık yavaş yavaş halsiz düşmeye başlamışız. Ayağa kalkmadık, yataklarımızda oturarak konuşmalara iştirak ediyoruz. Belli ki ailelerimiz, kişisel geçmişlerimiz hakkında hayli bilgiler edinmiş.

"Tuncelili, seninkiler duysa ta İstanbul'dan telaş içinde yola düşer gelirler, bir sürü eziyet, masraf, yazık değil mi onlara?"

"Evet yazık. Umarım gelmezler. Yoksa siz mi haber verdiniz?

"Henüz vermedik, ama haber vermek zorundayız. Bugün bir grup aileleriniz gelmiş, bize yalvarıyor, çocuklarımız ölmesin, ne olur eylemi durdurun diyorlar, ağlıyorlar."

"Ailelerimizi eylemimizi kırmak için boşuna kullanmayın, bunu önceki ölüm orucunda da denediler, bir sonuç vermedi, sadece onları üzdü. Annelerimizi ağlatan biz değiliz, ağlatanlar utansın! Eylemimizi kırmakla uğraşacağınıza, taleplerimizle ilgilenin, onları daha fazla ağlatmayın öyleyse..."

"Bu beni aşıyor, elimde olsa hepsini hemen karşılardım!"

"Yaa ben size demedim mi, bu iş sizi aşıyor!.."

Pot kırmanın mahcubiyetiyle yandaki arkadaşlara geçti, onlarla sohbete daldılar.

Esat'ın ölüm orucundayken bile dayak atmasına ve insanların çenesini kırmasına, üstlerine bidonlarla su dökmesine karşın, bu adamın tavrı ne olursa olsun insani yönler taşıyor, kötü bir insan değil izlenimi veriyor.

Cafer, "İhtiyar, sen de çok duygusalsın haa, adam numara yapıyor, öyle rol vermişler, öyle davranıyor. Şairliği bırak!" diyor kocaman gülerek.

"Öyle düşünme be Cafer, ben burada ne zalim puştlar gördüm, niye olmasın, ordu içinde de bir yığın nitelikli subay yok mu? Rus devriminde görmedik mi? Aynı şeyi Çin devriminde, başka devrimlerde de gördük. Bu ülkenin bütün askerleri sadece öldürmeyi bilen, sadece egemen sınıfların borusunu öttüren kötü insanlardan mı oluşuyor? Sanmıyorum. Ben kendim de şahsen namuslu, yurtsever pek çok insanla karşılaştım. Yakalanmadan önce cuntacılara ana avrat küfür eden 'Bu namussuzlar memleketi mahvedecek!' diyerek büyük üzüntü duyanları dinledim. 'Seferi kıyafet, teyakkuz hali, gece yarıları, sabahın köründe haydi göreve, 'terörist yuvası' basacağız, gidiyoruz, zavallı yoksul, işinde gücünde insanlar! Çoluk çocuk, kadın kız, ihtiyar insanların yüreğini ağzına getiriyoruz, evlerini darma duman ediyoruz! Lanet olsun böyle işe de göreve de! Kendi halkımıza düşman olduk be!' diye öfkeden çıldıran namuslu subaylar gördüm. Bence adam kötü birine benzemiyor. Kendi-

si rol yaptığı için değil, bu role uygun olduğu için özel olarak seçilmiştir. Yarın şiddet kararı alsalar, bu kez de o role uygun vahşi, haydut birini getirirler, onlar da rol yapmış olmayacaklar, sahiden öyle adamlardır. Esat mesela! Esat'ın rol yaptığını kim düşünebilir, bal gibi o role uygun, o zulmü isteyerek ve içine sindirerek yapan, öyle yaşayan, ruh hastası biriydi. O yüzden önemli olan sistemdir, sisteme hakim olan kötülerse, kötü olanlar daha çok ön plana çıkıyor ve sistemin kötü görevlerini yerine getiriyorlar. Sistemin iyi yanlan belki yoktur, ama iyi insanları mutlaka vardır, çoğu kez de kötü rejimlerin yıkılmasında bunlar halkın lehinde büyük rol oynarlar, bu gerçeği kabul etmeliyiz yoldaş!.."

"Haklısın, bunu kabul edebilirim ihtiyar delikanlı" diyor Cafer gülümseyerek.

Bizi bir süre 35'te tuttuktan sonra 37'ye götürdüler. Üçümüzü de ikinci katın hücrelerine dağıttılar. Sanırım Cafer'le Müslüm'ü 1. ve 2. hücreye, beni de 5. hücreye koymuşlardı. Yine birbirimizden ayırmışlardı bizi, aynı katta olduğumuz için not yazarak haberleşebiliyoruz. Konulduğumuz hücrelerde PKK'den orada ölüm orucuna katılanlar vardı. Benim hücremde sanırım toplam dört kişiydik. Bunlardan biri PKK davasından Dersimli hemşerim Kemal Sever'di. Kemal'in kalçasında derin bir çıban yarası vardı, her sabah irin akıtıp pansumanını yapıyoruz. Bu işi arkadaşların yardımıyla genellikle ben yapıyorum.

37'ye gittiğimizde PKK'lilerin ortak dilekçe hazırlıkları vardı. Onlar biraz daha ayrıntılı yazmışlar, 30 küsur sayfa civarında. Geldiğimizin ertesi günü onlar da toplu dilekçelerini verdiler.

Ölüm orucundakileri birinci ve ikinci katlara koymuşlar, 3. ve 4. katlarda ise ana davası sonuçlanan diğer PKK'liler kalıyor. Ölüm orucundakileri 37'ye toplayınca, onları da 35'e geri götürdüler. PKK'lilerin kadrolarının önemli bölümünü birinci katta, Mehmet Can Yüce de orda. M. Can Yüce verem hastası olmasına rağmen eyleme katılmış.

5 Eylül sabahı karavanalar dağıtılırken önce bir uğultu, ardından da slogan sesleri patlamaya başladı. Karavana veril-

dikten sonra idare tutsaklara "Marş söyleyin" direktifinde bulunuyor. Onca insan hayatını feda etmişken ve yeniden insanlar ölüm orucuna girmişken artık ırkçı marşlar mı söylenir! Tutsaklar emre uymuyorlar. İdare gözdağı vermek için koridorlara asker yığmaya başlıyor. Tutsaklar sloganlarla karşılık verince hemen askerleri geri çekiyorlar. 27. koğuşta Zeki Karataş koğuş penceresinden direniş çağrısı yapıyor. O arada bazı koğuşlar kapılara eşya yığarak barikat kurmaya başlıyor, ellerine geçirdikleri cisimlerle savunma hazırlığına girişiyorlar. Saatler ilerledikçe sloganlar bütün cezaevini sarıyor, her taraf gümbür gümbür! Artık ok yaydan fırlamış, zulmün yarattığı öfke patlama anını bulmuştu! Vahşetin 3 yıl boyunca ezip sıska bir çöpe, nerdeyse cesede çevirdiği insanların o haldeki diriliği bile ne kadar da görkemliymiş meğer. Oysa sinik bireylerden oluşan binlerce kişi şimdiye kadar hiçti, böcek gibi eziyorlardı hepsini birer birer, hem de özel hayatlarında belki de adam yerine konulmayan bir avuç gözü dönmüş haşere tarafından! Zulme karşı böyle görkemli başkaldınnın bütün ölülere can getireceği belliydi.

Dirilmenin, hiçlikten varlığa bürünmenin o mest edici keyfini yaşıyoruz şimdi! Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak, göreceksiniz! İnsanlar yaşama hakkı, onuru ve özgürlüğü için ayağa kalkmaya görsün, hiçbir zulüm onların karşısında duramaz! Güvenmiştim bu halka, hem de en hiçleştiği, en aşağılandıkları bir anda. Bir yıl önce ölüm orucu dönüşünde yine burada ölüme bırakılmışken yazdığım şiiri şimdi onlar koğuş camlarından birbirlerine isyan mesajı gibi okuyorlar: "Can kurbandır sakınır mı bu halktan/gün bugündür dayan yürek can dayan..." Tepeden tırnağa onur ve sevinç histerileri içinde tüylerim dirim dirim dikiliyor. Sonradan öğreniyorum, her slogan arasında bir dörtlüğünü en gür sesiyle okuyan yiğit Ermeni komünist yoldaşım Garabet Demirci'ymiş! Hırant'ın deyimiyle "su çatlağını bulmuştu", dilsizler dillenmişti, bütün yoldaşlar ayaktaydı artık! Bu zindanda en alçakça zulümlere uğrayan insanların başında gelirdi Garabet, Ermeni'ydi çünkü üstelik komünist! Tarihsel gerçek bir kez daha tekrarlanıyordu ki en görkemli direnişlerin

çakmak ateşi komünistler oluyor. Birkaç gün içinde çoğu hücrelere atılıyor, sayımız 22'ye ulaşıyor, Tüysüz gibi bazı yoldaşları da 35'e götürüyorlar. Zaten 5 No'lu zindanındaki sayımız nerdeyse hepsi bu kadardır. Toplam ölüm orucu eylemcisi ise 260'a varmıştı, bütün cezaevi ise fiili direniş halinde.

Direnişin ilk haftasındaki görkemli şahlanışı, cuntanın zindan zevatını paniğe düşürmüştü, şaşkınlık içindeydiler, ezmek için verdikleri onca zalimce çabanın böyle insani bir öfkeyle yerle bir olması ve isyanla kendilerine geri dönmesi bekledikleri şey değildi belki de! Başkaldırıyı yatıştırma telaşına düşmüşlerdi. Artık şiddetle bastırma şanslarının kalmadığını görüyorlardı. O ne gümbürtü, o ne şahlanış, yer yerinden oynuyordu ve korku içinde duvar diplerine siniyorlardı şimdi! Oysa ellerinde haklılığından, insani özünden, devrimci yüreklerinden başka bir şeyleri yoktu bu insanların. Zulüm edenlerin devasa gücü hak ve adalet karşısında son yaz yaprakları gibi titremekte ve yele savrulmaktaydı şimdi. Hücrede herkes birbirine sarılarak bu yüce uyanışın bayramını kutlamaktadır. Ne güzel!.. Sevinçten gözyaşı dökenler, birbirlerine sarılarak ağlayanlar, yüreği göğsüne sığmadan sağa sola delice koşturanlar, şiir okuyanlar, slogan atanlar... Yaşamın bütün kutlu tezahürleri gelip oturmuştu 5 No'luya şimdi.

Her büyük başkaldırı acemilikler, çocukluklar ve hatalar da taşımaktadır ister istemez. "Yaşasın ölüm!", "Kahrolsun sömürgecilik!", arada bir "Yaşasın PKK" gibi ortak olmayan ve eylemin amacına denk düşmeyen sloganlar da atılıyordu. Sonra yavaş yavaş akli bir mecraya oturuyor, ortak ve doğru sloganlarda karar kılıyorlardı:

"Kahrolsun işkence!"

"Baskıya son!"

"İnsanlık onuru işkenceyi yenecek!.."

Bu kitlesel uyanışın sağlıklı yürümesi, devrimci enerjinin en iyi biçimde değerlendirilebilmesi için müdahale etmek istiyoruz. İdarenin başkaldırıyı yatıştırmak için bize başvurması bu fırsatı yaratıyor. Direnişi temsilen bir grubun koğuşlara gitme

önerimizi kabul ediyorlar. Bizden Müslüm Elma'yı PKK temsilcisine bildiriyoruz. Fakat direnişe sözcülük yapan Muzaffer Ayata eylem birliğinin teamüllerine aykırı olarak sadece kendi arkadaşlan Mustafa Karasu ile Rıza Altun'u yanına alıyor, bir de bir tür bu davranışı protesto etmek için ısrar edince Celalettin Delibaş'ı alıyorlar. Bundan haberim yok. Bekle bekle Müslüm çağrılmıyor bir türlü, kendilerince buna "gerek yokmuş, bu kadar yeter"miş. Bunu öğrendiğim zaman çok rahatsız oldum. Grupçuluğun bu kadan da fazla oluyor artık! Direnişin bu tür ahmakça iç didişmeler yüzünden zarar görmemesi için farklı bir tavır geliştirmiyoruz, sorumlu davranıyoruz, kendi temsilcileri nezdinde sert biçimde protesto ederek bir daha böyle yapmamalarını söylüyoruz. "Tamam, haklısınız, bundan sonra sizin arkadaş da katılacak" diyorlar ama yine götürmüyorlar, bu kez de "Yüzbaşı istemedi"ye sığınıyorlar. Bu, direniş esnasında yaşadığım en can sıkıcı davranış olmuştu. "Bu arkadaşlann eski halinden bir değişiklik yok, demokrasi ve dayanışma kültürü, devrimci dostluk adabı hâlâ sıfırlarda geziniyor, yazık" demiştim arkadaşlara. Tepki göstermemiz üzerine ancak idare ile anlaşma sürecinde Müslüm'ü görüşme ekibine dahil edebiliyorlar. Son tutsaklar heyetinde Mehmet Can Yüce, Müslüm Elma, Muzaffer Ayata, Şükrü Gülmüş, Celalettin Delibaş, Rıza Altun, Mustafa Karasu ve Davut Utkun yer almıştı. Rıza Altun'la Mustafa Karasu ölüm orucunda olmadıkları için o sıra 35'teydiler.

Bunlar üzüntüyle izlediğim kötü anılar olarak kaldı, hiçbir zaman düzeltilmedi, tersine herkes kendi yalanına inanmış gibi yazmaya ve söylemeye devam etti gitti. Her bir siyasi oluşumun kendi ideolojik yaklaşımına uygun tavırları oluyor; kimileri devrimci dayanışmayı, dostluğu, halkın ve insanlığın yararını siyasetin merkezine koyar, kimileri grubun çıkarlarını. 5 No'luda eğer vahşet o boyutlara ulaşabildiyse, yalnızca düşmanın zalimliğinden ve gücünden değildi, esas olarak direnenlerin kendi hatalarından olmuştur; bunu bir türlü anlatamadık! Ortadoğu'nun lider kültü, birbirini dışlayan doğmalar yığınından oluşan din ve tarikat kültürü, sosyal ve siyasal kurumlara

mülkiyet alışkanlığıyla yaklaşım ve amaçsallaştırılması, ataerkil aşiret kültür ve hiyerarşisi bir yolunu bulup gelip karşımıza "devrimci siyasa" diye dikilebiliyor!

Direnişin ilerleyen günlerinde, yetkililerin ilgisi yoğunlaştı, çünkü aileler de harekete geçmiş, kamuoyu hızla duyarlılık kazanmaya başlamıştı. Ölüm orucunun 28. gününde taleplerimizin birinci derecede direniş nedeni ve önemli olanları kabul edilince eyleme son verdik ve bu kazanımların tüm cezaevine ait olduğunu koğuşlara söyleyerek eylemi tamamladık. Gerçi hâlâ duruşma, polis sorgusu ve savcılık nedeniyle cezaevi dışına götürüldüğümüzde o siyaha boyanmış pis askeri montları, haftada iki kez İstiklal Marşı okuma, subaylara komutanım diye hitap etme, sayımda 'dikkat' çekmek ve sıraya girerek sayı saymak, gece nöbet fişi doldurmak gibi askeri yaptırım kalıntıları duruyordu, ama her şeyi toptan çözmek henüz mümkün gözükmüyordu.

Aynı akşam, gardiyanlar gelip beni hücremden alarak 4. kata çıkardılar. Arkadaşların "grevdeki özel talebi"ymiş! Yan yana iki ayrı hücrede 8–10 kişiler. Mazlum Eren, Mehmet Karabulut ve başka kimlerin olduğunu hatırlayamadığım birkaç arkadaş daha subaylara benimle mutlaka görüşmek istediklerini söylemişler. Çok duygulandım, benim için büyük bir sürpriz olmuştu. Mazlum Eren ve bazı arkadaşlar önümüzdeki celsede tahliye olma ihtimalleri varmış; "Ne olur ne olmaz, son kez görelim" demişler, gerçekten de ilk celsede tahliye oldular. Hepsiyle candan kucaklaştık, yaklaşık bir saati aşkın söyleştik, halleştik. Eylemin bittiği akşam, Askeri Hastane Başhekimi Yarbaylıktan Albaylığa terfi etmiş olarak bir grup kolordu yetkilisi ve doktorla birlikte 37'ye geldi. Artık Başhekimle birbirimize iyece aşina olmuşuz, ikinci katı gezerken hücremin önünde durdu; adımla hitap ederek "Geçmiş olsun, durumun nasıl?" dedi. "İyiyim, teşekkür ederim" dedim, "Siz bize söz verdiniz, bir daha böyle şeyler olmayacak diye işte yine ölümden dönüyoruz, bu ülkede onurlu yaşama isteği başa belaymış" dedim. Üzüntülü ve mahcuptu, yanındaki doktorlara "Hayri'yi de yazın, onu iyi bir tedavi

edelim, önceki eylemde de vardı, kötü görünüyor" dedi. Ben "Kemal Sever'in durumu daha kötü, kalçasında kronik iltihaplanma var, beni ikinci postada da götürebilirsiniz, onu götürün" dedim, onu götürdüler.

Çok fazla sayıda eylemci olduğu ve hemen herkes bir aylık sürede hayli sarsıldığı için hastane kapasitesini zorluyordu. En acil olanları göndermemiz gerekiyordu. Ama çok kimse buna uymuyor, birinci derecede kendilerini düşünüyorlar. İkinci postada hastaneye gittim, durumum iyi değildi, midem fena olmuştu. Bu defa tedaviler alttaki pis mahkûm koğuşunda değil, üst katta, aydınlık, pencerelerden Dicle nehrinin göründüğü bir koğuşta yapılıyordu. Yatakları, yemek servisleri, tedavi titizliği iyi idi. Dışardan da istediğimiz şeyleri alabiliyorduk. Canımız istiyor diye pide, lahmacun bile getirtebilmiştik. Ziyarete gelen aileler de oluyordu. İlk kez insan yerine konulmanın sevinci ve rahatlığı vardı herkeste.

Koğuşta yirmiye yakın eylemci var, sürekli gelip-tedavisi bitince gidenler oluyordu. Koğuşta her yemek sonrası geziniyoruz, birbirimizle sohbet ediyoruz. Selim Çürükkaya da orda, verem hastası olduğu için ilk postada gelmiş.

Tedavisi bitenler grup grup geri gittiler. Başhekim beni biraz fazla tuttu, iyileşmiştim, artık sayı azalmış ve sıkılmaya başlamıştım. Bir sabah kontrolüne doktorlarla birlikte geldi Başhekim, "İyileşmişsin ama seni hafta sonuna kadar tutalım, Cuma günkü ekiple gönderelim" dedi, "Olur" dedim. Bu süre içinde Dr. Seydi Paksüt'ü hiç göremedim, bir sene geçmiş, "Herhalde teskere almış gitmiştir" dedim kendi kendime, iyi insanların sıcaklığı, sevgisi sönmüyor, özlemiştim o mert, yiğit insanoğlunu...

Büyük Eylül Ayaklanması ölümsüz sonuçlanmıştı. Eylemden sonra sindirim sistemi darmaduman olan İsmet Karak'ın ölümünü (eylem içinde değil de sonra oldu diye) saymazsak tabii. Ölüm orucunda aldıkları iç organ tahribatıyla pek çoğu sonradan ölüyordu oysa! İsmet Karak, Vedat Aydın, İsa Tekin ve Hüseyin Barış'la 32. koğuştayken eyleme girmişti ve tabii ki

bu eylemin tespit edilen kurbanlarından sadece biridir.

Cuma günü yerime döndüm. Hâlâ 37'de tedavisi süren arkadaşlarla anlaşarak koğuşa gitmeye karar verdik. Tedaviler bitince 35'deki eşyalarımızı aldık, 35'in arka tarafındaki 23. koğuşa verildik. 7'si bizim davadan olmak üzere toplam 47 kişiyiz, ama o süre içinde koğuş "TİKKO'cuların koğuşu" diye ün yapıyor; bu, ileri kadrolarımızın orda bulunmasından kaynaklanıyor. Normalde burası 16 kişilik bir koğuştur ve üstelik alt kattaki de koğuşa ait yemek ve oturma salon sayılıyor. Fakat koğuşa ait alt tarafı ayrı bir koğuşa çevirmiş, başka tutsakları koymuşlar. Bizim davadan hatırladığım kadarıyla benim dışımda, Müslüm Elma, Cafer Cangöz, Mehmet Özgül, Mahmut Karaçalı, M. Emin Tüysüz, İsmail Çardak ve Bekir Teker var. Devrimci Yol'dan Artvinli Servet Acar'la bir-iki arkadaşı da yanımızda. Kawa ve Halkın Kurtuluşu'ndan da birkaç kişi orda.

Çoğunluk yine de PKK'li, hepsi de çok uyumlu iyi insanlar, özellikle oradaki temsilcileri çok iyi bir gençti. Her gruptan insanların temsil edildiği bir komün yönetimi oluşturduk. Hepsi bize çok özenli ve biz de ona uygun bir sevecenlikle hepsine eşit ve kucaklayıcı davranıyoruz, sekter, kaprisli, grupçu ahmaklığın tersine iyi devrimci örnekleme sunma çabasındayız. PKK'nin eylem içindeki tavrını, kendi arkadaşlarından epey insan da dahil hiç kimse onaylamıyor, "Size karşı grupçuluk yaptılar" diye eleştiriyorlardı.

İlk bir kaç gün havalandırmaya çıkardılar. Bizimle birlikte bir yığın asker de havalandırmaya giriyor, adeta manevi bir taciz havası yaratıyorlar, sataşmalar da oluyor. Bu arada geçmişte ispiyonculuk yapmış ya da poliste rezilce çözülmüş bazı unsurlar, sözde keskin pozlar takınarak provakatif gerilimlere çanak tutuyorlar. Bir gün, havalandırma dönüşü koğuşa girerken önümsıra giden iriyarı bir tutsağı koğuş gardiyanıyla ellerinde bir şeyler çekiştirirken gördüm. "Nedir, ne yapıyorsunuz?" dedim. Gardiyan "Buradaki kibritleri aldı, yasak" dedi. "Bırak onları!" dedim tutsağa, "Kibritleri almak gerekirse koğuş sorumluları alır, sen değil, kimse kendi başına hareket etme-

sin!" Kibritleri gardiyana bıraktı, içeri geçtik. Çok canım sıkılmıştı, bu tür sahte militanlıklar ve sorumsuzca başıbozukluklar tehlikeliydi, zaten böyle bahaneler arıyorlar. Koğuşta, "Bu adam hangi gruptan?" dedim, "DDKO'dan PKK'ye iltihak etmiş, geçmişi düzgün olmayan biri" dediler fısıltıyla. Tahmin etmiştim! "Bir daha kimsenin böyle kendi başına hareket etmesine müsaade etmeyin" diye PKK'li temsilciyi uyardım. Adını hatırlayamadığım PKK'nin temsilcisi arkadaş bize karşı çok itinalı, saygılı, düzgün bir insandı, "Sen merak etme hocam, izin vermeyiz" dedi. O ucuz kahramanlık yapan kişi de dahil bir daha kimse böyle davranışlara girmedi, son derece vakur, ağırbaşlı, ne yaptığını bilen, aynı zamanda yumruk gibi sağlam bir koğuş yapısı şekillendi.

Havalandırmada asker bulundurma, sürenin kısa tutulması, işte kibrit gibi anlamsız sınırlamalar hakkında sık sık idareyle görüşmek istiyoruz, oyalayıp duruyorlar. Sonunda bu şekilde havalandırmaya çıkmanın anlamı yok diyerek protesto ediyor, havalandırmaya çıkmama kararı alıyoruz. Bizim tavrımız diğer koğuşlara da yansıyor. Gerilim tırmandıkça tırmandı, anlaşmayı kuşa çevirmek için ellerinden geleni yapıyorlar. İlk kez gördüğümüz yeni subaylar gelmiş, her birinin afrası tafrası ayn, herkes otoritesini hissettirme edasında. Gardiyanlar arasında eskilerini aratmayan faşist, diş bileyenler dikkati çekiyor. "Bunlar yeni bir saldırı hazırlığındalar, yenilgiyi içlerine sindirememişler, hınçlarını almak için mutlaka bizi yeni bir direnişe zorlayacaklar" inancındayız. Bunun için arkadaşlarla yeni stratejiler üzerinde gizli gizli tartışıyoruz. O arada batıdaki cezaevlerinde yaşanan "Tek Tip Elbise" gerilimi sık sık basında manşet oluyor. Özellikle Metris'te militan bir karşı koyma var, komik görüntüler de yansıyor basına, külotla mahkemeye çıkmalar falan!.. "Tamam" dedim, "Bu kez de bunu bahane edip saldıracaklar, bizi bu saldırıdan muaf tutmaları mümkün değil!.."

5 No'luda TTE uygulaması henüz yok ama aslında direniş kırıldığı 1981'in sanırım Haziranından beri siyah askeri montlarla duruşmalara gitme zorunluluğu var, TTE ile aynı şey yani,

sadece pantolonlarımız sivil...

Duruşmalarımız sona doğru yaklaşıyor, savunma hazırlığı içindeyiz. Cafer'le ikimiz görev bölümü yaparak taslaklar hazırlıyoruz, arkadaşlara okutup görüşlerini alıyor, sonra da yan koğuştaki arkadaşlara veriyoruz, onlar da redaksiyondan geçirerek temize çekiyorlar. Savunmanın genel teorik bölümünü, tarih, sosyo-ekonomik tahliller, siyasi bölümlerini ben üstlenmişim, Cafer de Ulusal Sorun ve Kürt Meselesi'ni yazıyor. Bazı arkadaşlara sorgulamada ve cezaevinde işkencede ölenlerin isim ve öykülerini araştırıp yazıya dökme görevi vermişiz. Savunmaya dört kişi imza atacağız fakat aslında bütün arkadaşlarla kolektif biçimde hazırlıyoruz. Elimizde hiçbir kaynak yok, hatta iddianame bile!.. Her şeyi doğaçlamadan, dağarcığımıza dayanarak yapmaya çalışıyoruz. Yataklarımızın üzerinde otururak dizlerimizin üzerinde yazıyoruz, müthiş yorucu oluyor, sık sık bel, boyun ağrılarımız başgösteriyor. Savunmamızın ana taslağını aralık ortalarında tamamladık, 900 sayfa tutmuştu, kısaltmaya ve daha akışkan hale getirmeye çalışıyoruz. İbrahim Ekinci yarısına yakınını mükemmel düzgün el yazısıyla temize çekmiş, sanırım 200-300 sayfa falan vardı. Biz Cafer'le temize çekilenleri yeniden gözden geçiriyor, bir hata var mı yok mu diye yeniden kontrol ediyoruz. Arkadaşlar mükemmel yazmış, nerdeyse hiç hata yok. Yan koğuşta İbrahim Ekinci ile sanırım Garabet Demirci'den başka Serdar Can, Hüseyin Yıldırım, Ayhan Toprak, Bekir Teker gibi arkadaşlar da var. Diğer arkadaşların nerelere dağıtıldığını hatırlamıyorum. Ama ağırlıklı olarak 35'in arka tarafındaki bloğun üst koğuşlarındayız. Garabet Demirci ile birkaç arkadaş da sanırım 24. koğuştaydı. Pencerelerimiz 35'in arka duvarına bakıyor. Aradaki havalandırma duvarının üzerinden pencereden pencereye teleferikle alışveriş yapabiliyoruz.

Savunma aralarında dinlenmeye çekilirken de koğuşça güzel halk türküleri, marşlar söylüyoruz. Şimdi artık koğuşun hepsi "Özgürlük mahkûmları"nı koro halinde söyleyebiliyor. Bu arada kendimize bir de bağlama yapma çabasında-

yız. Süpürge sapından sap, pekmez kutusundan tekne, naylon çorap söküğünden elde ettiğimiz iplerden tel ve perde yaparak bağlamamızı da tamamlıyoruz. Sahiden oldu ha! Arkadaşlara her gün bir–iki saat resital veriyoruz, Livaneli'den, Mahsuni'den, Aşık Emrah'tan, Muhlis Akarsu'dan, Aşık Daimi ve Ali Ekber Çiçek'ten, Aşık İhsani'den, Ruhi Su'dan, Neşet Ertaş'tan, Emekçi'den, Pir Sultan'dan, Karacaoğlan'dan, Harabi'den, Sadık Baba'dan, Ali İzzettin'den, kimi zaman Kürtçe, Zazaca ezgiler de okuyoruz. Gardiyanların, bazen subayların koğuşun koridora bakan mazgallarından bizi gizlice izleyip dinlediklerini farkediyoruz. Arkadaşlar mazgallara yastık, minder gibi şeyler koyup kapatıyorlar. "Yasak" deyip tekrar açtırıyorlar, bunun için gerilim yaratmak istemiyoruz, izlesinler umurumuzda değil, minderleri kaldırıyoruz. Bir gün yine böyle kendi alemimizdeyken koğuşu bastılar. Bağlama ortalıkta yok! "Nereye sakladınız, nerde o çaldığınız saz?" dediler. "Yok öyle bir şey, siz bize ne zaman saz verdiniz ki olsun?" dedik. Biraz ortalığı karıştırıp gittiler. Biz birkaç gün sonra bağlamamızı çıkartıp yeniden monte ettik ve çalmaya devam... Bir gece yine aniden baskın yaptılar, bağlamayı buldular! Adamlar şaşkındı, devrimci yaratıcılık karşısında küçük dillerini yuttu yutacaklar! Bize artık pekmez mi verirler!.. Biz de bu kez plastik küçük su bidonlarından yaptık, biraz zor oldu, ama oldu, ut gibi ses çıkıyor yeni bağlamamızdan. Artık koğuşu bunun için basmıyorlar, meğer amaçları bizim icadımızın ne olduğunu görmekmiş... Kulak veriyorlar ki insan sesleri arasında sahici bir enstrüman sesi! Fakat ses bağlamaya benziyor, bağlama değil, gitara benziyor gitar değil... Kafaları karışmış.

Aralıktayız, havalar soğuk, ortalık gerilimli, eylülde yapılan anlaşmaya uymuyorlar. Batıdaki cezaevlerinden de iyi haberler gelmiyor. Tetik düştü düşecek, hedefteyiz yeniden! Artık kesin saldıracaklarından eminiz. Eylül direnişinden bu yana daha 3 ay geçmemiş, yeniden eylem üzerinde koğuşlar arası teleferikler ve kürtçe–Zazaca ezoplu haberleşmeler, istişareler başlıyor. Görüşçülerden gelen elbiseleri vermiyorlar, arama esnasında

koğuşta kalan ceket, pantolon, palto, mont gibi üst giysimiz ne varsa el koyuyorlar, eşyalarımız adeta talan ediliyor. Bu, açıkça TTE saldırısının başladığını gösteriyor. Koğuşa döndüğümüzde, eşyalarımızın talan edilmiş olmasından çılgına dönüyoruz! Anlaşma maddelerini uygulamak yerine her gün yeni kısıtlama ve tahriklerle karşılaşıyoruz. Kitle direniş yorgunu iken kış mevsiminden yararlanarak bastırıp sonuç almaya çalışıyorlar. En azından birkaç devrimcinin, kadronun ölümünü sağlamayı kâr sayıyorlar belli ki. Vız gelir, onların eski özlemlerine asla izin vermeyeceğiz, görecekler!..

Yeniden feda ekipleri hazırlıyoruz. Bu kararımızı diğer gruplara da iletiyoruz, onlar da hazırlıklara başlıyorlar. Zaten pek çok koğuşta gerilim had safhaya varmış, görüşe ve mahkeme gidiş gelişlerinde dövmeye başlamışlar, baskınlar, tacizler gırla gidiyor, artık kimsenin tahammülü kalmamış, eski statüye dönmeyi de hiç kimse düşünmüyor, eylül kazanımlarını korumakta herkes kesin kararlı. Geri adım attık mı neler olacağını 3 yıllık acı deneyimle herkes öğrenmiştir. En mutedil gruplar ve kimseler bile eskisi gibi "Direniş idareyi kışkırtmaktan başka işe yaramaz" demiyor, "Destekliyoruz, sizinleyiz, direnelim" diyorlar.

İki koğuştaki hemen hemen bütün arkadaşlar kendilerini ölüm orucu feda ekibine öneriyorlar. Bir de "İhtiyar sen bu defa katılma" diyorlar hepsi. Kendilerini öneren arkadaşlara "Durumun eylüldekinden kat be kat sert geçebileceğini, herkesin mutlak bir ölümle sonuçlanabileceğini düşünerek kararını vermesini, direnişin kesin zaferini ve partinin burada yarattığı güven ve itibarı ön planda tutmaları konusunda uyarıp, önerilerini yeniden değerlendirmelerini istiyoruz. Bazıları "Başaracağımdan emin değilim" diyerek önerilerini geri alıyor. "Sonuna kadar götürebilir miyim, götüremem mi?" diye zihinlerinde sorusu olanlar varsa önerilerini geri çeksinler, destekleme ekibine veya fiili direnişe kalsınlar. Bu eylemde tereddüt asla yer olmamalı" diyoruz. Yan koğuştakilerden Garabet Demirci kesin kararlı olduğunu ve mutlaka katılmak istediğini bildiriyor. Bizim koğuşta da herkesin kesin güven belirttiği 4 kişi var, ben,

Müslüm Elma, Cafer Cangöz ve Mehmet Özgül. İbrahim Ekinci, tüberküloz hastası olduğu için değerlendirme dışında tutuldu. Arkadaşlar feda ekibinde 4 kişinin yeterli olduğunu, çok yıpranmam nedeniyle benim bu eyleme katılmamamı istiyorlar. Hepsi bu yönde ısrar edince, "Peki" diyerek geri çekiliyorum, ama içim rahat değil, içime sinmiyor, ölmek, yoldaşların ölümünü izlemekten daha iyidir. Kendim yaşarken onların ölümünü izlemek durumunda kalmak içimi karartıyor, kendimi çok kötü hissedeceğimi daha şimdiden tespit edebiliyorum.

Artık eyleme başlamaya sayılı günler kalmış.

1 Ocak'ta 37. hücreyi boşaltıyorlar; PKK ana davasında idam alan PKK'lileri buradan tekrar 35'teki diğer arkadaşlarının yanına koyuyorlar. Bu, 37'yi işkence için hazırlama faaliyeti anlamına geliyor.

2 Ocak 1984 akşamı komandolarla genel saldın başladı. Kalkanlı, miğferli komandolar, itfaiyeler, her tarafta olağanüstü hareketlilik var. Aynı gün Ankara Mamak Askeri Cezaevi'nde de saldırı başlatılmış, ardından Metris ve diğer cezaevlerine yayıldı saldırdılar. Bir yıl önce yeni bir Anayasa referandumla plebisite edilmiş, 6 Aralık 1983'te de genel seçim yapılmış, cuntanın sivil kanadı iktidara gelmiş, tipik bir yan-askeri yönetim işbaşındaydı. Hemen ardından böyle bir saldırının yapılması hiçbir şeyin değişmediğine, sadece elbiselerinin değiştiğine delaletti.

3 Ocak'ta bütün cezaevi fiili direnişe geçti, kapıların ardına eşyalar yığıp barikatlar kurdular. Siverek Komando Tugayı'ndan getirilen komandolar bütün koridorları doldurmuş, eskisi gibi militarist gösteriler yapıyorlar. Durmadan koğuşlar basılıyor, insanlar feci dayaktan geçirilerek Sinema Salonu, hamam ve diğer geniş yerlerde soğuk su sıkılarak işkence yapıyorlar, tutsakların üstü-başları yırtılarak zorla Tek Tip Elbise (TTE) giydiriyorlar. Biz de barikatlarımızı kurmuş birkaç saldırıyı püskürtmüş durumdayız. Savunma ekiplerimiz canla başla tek bir yumruk gibi direniyorlar. Mazgallardan su sıkılmasını engelliyor, pencerelerden sarkarak girmek isteyen komandoları püskürtüyor, kapılara yükleniyorlar, velhasıl müthiş bir

didişme var. Bu fiili durum ortamında ne yemek alabiliyoruz, ne kantin. Az miktarda kalmış, peynir, süt, yoğurt, bisküvi, reçel, yağ, bal, zeytin her ne varsa yemiyor, eyleme hazırlanan arkadaşlara yediriyoruz ve onlar da gün geçtikçe tükeniyor. Bu yüzden eylemden 5 gün kadar önceden başlamak üzere eyleme katılanların dışında koğuştaki bütün arkadaşlarla fiilen açlık grevindeyiz.

Koğuş baskınlarının her tarafa yayılması, her yanı insan çığlığı ve sloganların kaplaması, beni düşündürüyor, kararımı değiştirmeye zorluyor. Zaten Mehmet Özgül'ün günlerdir sigara üstüne sigara yakması, düşünceli hali ve durgunluğu da beni yeterince endişelendirmeye yetmişti, kararsızlığa düştüğünü seziyordum. Belki olan bitenler karşısında abartıyorum, ama içimde "Bu arkadaş sonuna kadar götürmeyebilir" kaygısı oluşuyor. Mehmet, Kürecikli yoksul bir ailenin tek umudu, kendisini ölüme hazır bulmamasını doğal karşılamak gerekiyor. Ölüm orucunun başlayacağı günün akşamı arkadaşları toplayıp kararımı değiştirdiğimi açıkladım:

"Yoldaşlar, hislerim bana bu direnişin öncekilerin hepsinden daha sert geçeceğini söylüyor. Ben işin içinde olmak zorundayım, kendimi böyle huzurlu hissetmiyorum, tartışma da kabul etmiyorum. Muhtar (Mehmet Özgül) sen çekil, ben devam edeceğim!" dedim.

Cafer, "İhtiyar bu defa ölürsün, sende can kalmamış, bize lazımsın yapma etme" deyip duruyor.

"Cafer sen işin ciddiyetinin farkında değilsin, lütfen sus, tartışma bitmiştir!" dedim.

Artık "Sen bize güvenmiyorsun" laflarıyla beni manevi baskı altına alarak vazgeçirmeye kalkışmıyorlar.

Feda grubumuz kesinleşmiş bulunuyordu: Ben, Cafer Cangöz, Müslüm Elma ve Garabet Demirci... 14 Ocak 1984 sabahı ortak dilekçelerimizi vererek Eylül'de verilen sözler yerine getirilinceye kadar ölüm orucuna başladığımızı bildirdik... Böylece Ocak 1984 ölüm orucunda bizden 4 kişi yer almış oluyordu. Bizim dışımızda ölüm orucu feda grubuna katılanlar:

Mustafa Karasu (PKK)
Cemal Arat (PKK)
Orhan Keskin (Devrimci Yol)
Şükrü Göktaş (PKK)
Mehmet Can Yüce (PKK)
Hamili Yıldırım (PKK)
Recep Maraşlı (Rızgari)
Cemal Miran (Kawa)
Paşa Uzun (Ala Rızgari) (Paşa, operasyondan sonra 35'tekilerin TTE giyilecekse anlamsız deyip bıraktı.)
Bişar Akbaş (PKK)

Bu arada kadınlar koğuşundan Sakine Cansız ile Aysel Çürükkaya da ölüm orucuna giriyor. Ölüm orucunun beşinci gününde, 19 Ocak'ta koğuşumuz tam bir muhasaraya alındı. Çatı, havalandırma ara koridorlar asker dolu. Bir yandan hortumla su sıkıyorlar, bir yandan pencerelerden ve kapıdan girmeye çalışıyorlar. İki büyük saldırıyı püskürttük.

Bir saat kadar ara verdiler. O gün bütün seferberlik bizim koğuşa göre planlanmış. O sürede iki kişiyi koğuşun kapısına getiren bir subay; "Mazgalın önünü açın, bakın arkadaşlarınız sizinle konuşmak istiyor!" dedi. Cezaevindeki herkesi en iyi Müslüm'ün tanıması nedeniyle onu kapıya gönderdik. Mazgalı açtığında Serdar Can'la Hüseyin Yıldırım'ın yüzü gözü kan içindeki perişan hali göründü. Onları bize göstererek bir yandan işte sizi de böyle yaparız mesajı vermek istiyorlar, bir yandan da onları bize karşı kullanarak küçük düşürmek, moralimizi bozmak istiyorlar. Bütün zorlamalarına karşın arkadaşlara "Direnmeyin" dedirtemediler, sadece Serdar, "Halimizi görüyorsunuz, siz bilirsiniz" diyebildi. Tam o anda Müslüm üzerinde tabak bardak bulunan yan yatırılmış metal gardıroba sert bir yumruk indirerek "Siz merak etmeyin, buradan bizim ancak ölümüz çıkar!" dedi bağırarak. Tabak, kaşık, bardaklar yere saçılınca ürkütücü bir gürültü oluştu. Koğuşun kapı dışındaki arkadaşların yanında duran subay ürkerek geri sıçradı ve mazgal sert

biçimde kapandı. Tam yerinde bir tavır koymuştu Müslüm. Bütün koğuş, subayın geri sıçramasını alaya alıp gülüyor şimdi. 23. koğuş idarenin bir numaralı baş belasıydı adeta, bütün ağırlıklarını buraya vermişler, koridorlardaki ayak sesleri, kaynaşma ve esrarengiz fısıltılar çok sert bir saldırıya hazırlandıklarını gösteriyor. Bir yığın komando da çatılara çıkmış, havalandırmada da asker ve itfaiyeciler ellerindeki hortumlarla su sıkıyorlar. Güneşin batımına yaklaşık bir saat kala amansız bir saldırı başladı, koğuş gölet gibi, hepimiz sırılsıklamız, her taraftan su sıkıyor, saldırıyorlar. Sonunda kapıyı açarak barikatın üzerinde koğuşa girdiler. Bütün askerlerin elinde kenarları keskin yuvarlak metal kalkanlar (bunları ilk kez orda görüyorum, tunçtan, sanırım Osmanlı döneminden kalma ilkel savaş araçlarıdır) ve sopalar var, aynı antik Roma askerlerini andırıyorlar. Kalkanların keskin tarafıyla kafalarımıza yüzümüze, ellerimize vuruyorlar, herkes kan içinde. Hepimizi dışarıya çekip koridorun iki tarafına ta öteye kadar dizilmiş seferi kıyafetli, elleri, cop, sopa, halat ve zincirli askerlerin arasından geçiriyorlar ve bu geçiş boyunca iki taraftan kafamıza coplar iniyor, yumruk ve tekmeler savruluyor. Tam bir vahşet koridoru! Beni bir kolumdan sarışın üsteğmen diğer yanımda bir çavuş sürüklüyor, üsteğmene aldırmadan vuruyorlar. Sinema salonunun merdivenlerine geldiğimizde artık ayakta değiliz, kollarımızdan, ayaklarımızdan çekerek sürüklüyorlar. Merdivenden yukarı sürüklenirken kenarda dizili komandolardan biri başıma ölümcül bir tekme savuruyor. Tekme çeneme geldi bir dişim kırıldı, kırılan dişimi ağzıma dolan kanla birlikte tükürdüm, sanki dişim değil de kafatasım yarılmış gibi hissettim. Bu saldırı sırasında Hüseyin Yüce adlı koğuş arkadaşımız ağır yaralanmıştı, tedavi etmediler, daha sonra ağrılara dayanamayarak bunalıma girip kendini asmıştı, omuriliği kopmuş halde kurtarıyorlar, hastaneye kaldırıyorlar, fakat hayatını kaybediyor.

Sürükleyip sinema salonunun ortasında yüzükoyun yatırılmış, elleri ensesinde çok sayıdaki tutsağın arasına aynı şekilde yatırdılar. Ellerimi enseme koymadım, halim yok zaten. Herke-

si soyarak zorla üzerlerine lacivert TTE geçirmeye çalışıyorlar, arkadaşlar direniyor, başaramıyorlar, zaman alıyor. Beni makine dairesinde özel işkenceye alıyorlar. Ocak'ın 19'u ölüm orucunun beşinci günündeyiz, hortumla su sıka sıka copla dövüyorlar. İşkenceyi yöneten subay, medeni görünüşlü, askerden çok entelektüele benzeyen sarışın bir Üsteğmendir:

"Bak bunu mecburen giyeceksiniz, emir üstten, biz uygulamak zorundayız, arkadaşlarını ezdirme, onlara söyle giysinler boşuna direnmesinler, inan zorla giydirirler!"

Soğuktan zangır zangır titriyorum, çenelerim birbirine vuruyor, ağzımdan hâlâ kan akıyor, konuşacak vaziyette değilim, "Ne diyorsun, tamam mı devam mı" diye üsteliyor.

"Ben kimseye giyin diyemem, hele bu yapılanlardan sonra asla, kendim de kabul etmiyorum, zorla giydirseniz bile çıkartıp atarım. Yeter artık, öldürürseniz öldürün!"

Sırtımda güzel annemin bana getirdiği lacivert kalın balıkçı yaka bir kazağım var, artık onu taşıyamayacağım kadar su almış. Kazağı sırtımdan çıkartarak bu kez su dökerek çıplak bedenimi copluyorlar.

Üsteğmen pes etmeyeceğime inanınca işkenceye son veriyor, vurmaya kalkışan bir gardiyanı engelliyor, özür diler bir edada, "götürün, sakın vurmayın oğlum" diye uyarıyor askerleri. Hâlâ su sızan, iyice ağırlaşmış kazağımı kucağıma verip merdivenlerden koridora indiriyorlar. Yürüyecek halde değilim, iki yanımdan kollarıma girerek beni götüren askerler iyi çocuklar, nazik davranıyorlar. Ayağımda bir ayakkabım nerde düşmüşse düşmüş, bir ayağım yalın. Koridorda bir asker ayağıyla bana doğru bir ayakkabıyı tekmeleye tekmeleye getiriyor, "Senin mi lan bu!" diyor, baktım benimkisi, onu da aldım. Soğuk iliklerime işliyor, sanki bütün hücrelerim isyan etmiş gibi titriyorum. Benim için ayırdıkları TTE sağ kolumdaki askerin elinde, "İstersen şunu şimdilik sırtına geçir, soğuktan ölürsün!" önerisinde bulunuyor. "Zaten öleceğiz, boşver" diyerek reddediyorum. Beni yürüterek götürüp içi tıklım tıklım direnişçilerle dolu alt katlardaki bir koğuşa (10. koğuştu sanırım) koyuyorlar.

Koğuş, direnişten sonra tahrip olduğundan içi bomboş, ranza falan yok, beton zemin kısa süre önce yıkadıkları için hâlâ ıslak, yer yer su birikintileri var, kaloriferler yanmıyor, herkes titrer vaziyette birbirlerine sokularak ısınmaya çalışıyor, yaralılardan inleyenler var. Tuvalet bölümüne girip kazağımın suyunu sıkarak giyiyorum. Isıtacağına büsbütün vücudumu karşı konulmaz bir titreme sanyor. Koğuşun bir duvar dibine çöküp duruyorum. İnsanlar, bunca direniş, ölüm ve verilen sözlere karşın ardı ardına yapılan bu vahşet saldırıları karşısında hüzünlü ve düşünceliler, sanki artık bu vahşet hiç bitmeyecek ümitsizliği içindeler. Eylül ayaklanması gibi büyük bir başkaldırıdan 3 ay sonra böyle bir saldırının olması bu ümitsizliklerini daha da arttırıyor. Onlara, "Direnin, geri adım atmayın, endişelenmeyin, belki biz ölürüz ama kesinlikle güzel günler de göreceksiniz. Eylül kazanımlarımızdan bir adım dahi geri atmayacağız. Bu, büyük ihtimalle onların son saldırısı olacak, en azından en son sert saldırısı olduğunu düşünüyorum. Onlar yaptığını yaptı, bundan sonra inisiyatif bizde, gelip yalvaracaklar, dışarda da şimdi ortalık gümbür gümbürdür. O kadar arkadaşımız öldükten sonra geri adım atmak, ihanettir. Ya kazanacağız, ya kazanacağız, başka bir şey düşünmeyin! Bize güvenin" temalı konuşmamı pürdikkat dinliyorlar.

Sanırım o gece veya bir sonraki gece geç saatlerde beni alıp camlan boş tarlalara bakan büyük bir koğuşa (32) koydular. Koğuşun ortasında yan yana yere serilmiş yirmi civannda askeri yatak var. Boş yatağın birine uzanıyorum. Bir süre sonra Cafer'le Müslüm'ü de getiriyorlar. Onlara da benim gibi başka bir yerde özel işkence yapmışlar. Müslüm'ün kaşı açılmış, revirde 4-5 pens atılmış, Cafer'in ayağı sargıda, falaka işkencesinde bir ayak başparmağı bilek bitişiğinden ayrılmış, yanlmış. Yine de gülüyor arsız arsız, "Sende bişey yok ihtiyar bizi mahvettiler!" diyor işkenceyi alaya alır bir edayla. "Ya benim de dişimi kırdı pezevengin biri" diyorum. "Aç ağzını bakıyım" diyor, açıyorum, "Lo yarısı kırılmış, diğer yansı duruyor, sana yeter boşver sen dee!" diye gülüyor kocaman kocaman. Yan yana üç yatakta yatıyoruz

üç yoldaş. Sanırım ölüm orucunda olmayan Mehmet Özgül'le birkaç arkadaşı daha yanımıza koymuşlar, onlar da bize hizmet ediyor. Koğuşa durmadan yeni yeni insanlar geliyor, çoğu belirli aralıklarla ölüm orucuna başlayan kimseler, Paşa Uzun da var. Bir haftada 90'ı geçiyor sayımız, her gruptan insan var. Koğuşumuz direnişin merkezi durumunda, koğuşlarda TTE giymeyenleri ve ölüm orucuna katılanların önemli bir bölümünü buraya toplamışlar. Doktorlar, subaylar, birkaç saat arayla gelip gelip gidiyorlar. Koğuş, oldukça büyük, hangar gibi bir yer, aslında atölye gibi amaçlar için düşünülmüş ama işkence atölyesi olmuş işte! Daha sonra koğuşlardan ölüm orucuna katılanların bir bölümünü de operasyon yemiş, boşaltılmış 24. koğuşla 37'deki hücre bölümüne koymuşlar, 37 de tıklım tıklımmış. Ölüm orucu birinci ekibinde olan Garabet Demirci ile diğer arkadaşları da 37. hücre bölümüne 15'er, 20'şer kişi halinde tıkıştırarak doldurmuşlar; bu bile tek başına alçakça bir işkence zaten! Bizim diğer arkadaşların çoğunu 37'deki hücrelere koymuşlar.

37. hücre bölümünde Mustafa Karasu, Hamili Yıldırım, Mehmet Can Yüce, Devrimci Yol davasından Orhan Keskin ölüm orucundalar.

Normalde ölüm orucu feda grubuna 20 kişiyle başlanmıştı, bunların 4'ü bizim TKP-ML davasından diğerleri ise PKK ve diğer gruplardandı. İlk 20 kişilik gruptan süreç içinde 6-7 tanesi eylemi bırakmıştı. Ayrıca düzensiz, plansız ve kendiliğinden eyleme giren 100'ün üzerinde insan var. Bizim arkadaşlardan daha sonra Mustafa Kaya, Mahmut Karaçalı. Mehmet Özgül, PKK davasından Metin Cansız, Mahmut Güvenç gibi arkadaşlar da yirminci günlerde ikinci ekipte ölüm orucuna başlamış.

Ölüm orucu 15-20. günlere yaklaşınca kötü bir haber yayıldı: "Hücrelerde kalan PKK kadroları TTE'yi giyme kararı almış!"

Şok oluyoruz, nasıl olur böyle bir şey? Biz bunun için direnmedik mi, şimdi ne olacak? Sonra bu ortak eylem değil mi, nasıl bizlerin görüşünü almadan kendi başlarına böyle karar verebiliyorlar?

Muamma büyük!..

Kimisi "Doğru bir haber olmayabilir, herhalde idarenin bir oyunudur" diyor, kimisi "Hayır haber doğrudur, idarenin oyunu falan değil", kimileri "PKK'lileri bilmiyor musunuz, onlar hep böyle yaparlar zaten, kimseyi adam yerine koymazlar, dünya onlardan soruluyor, tenezzül edip bize mi danışacaklar, canları cehenneme, yiğitlerse biz olmadan direnşinler de görelim demişlerdir" diyorlar, kimisi başka şeyler söylüyor... Ortalıkta müthiş bir bozgun havası başgösteriyor, herkesin suratı bir karış, "İhanete uğradık!" diye öfkeyle söylenip duruyorlar. Bu haber moral sarsıcı bir etki yapıyor. Eylemi bırakalım tartışmaları her köşede sürüp gidiyor.

"Yav durun bakalım, direniş PKK'lilerden ibaret değil, bakın direniyoruz işte, sonucu direniş belirleyecek. TTE konusunda bu oldu-bitti nedeniyle zorlansak bile diğer sorunlarımız var, hiç değilse onları kesin olarak ortadan kaldıralım. Eylemi bırakmak, 81'deki gibi felaket olacak! İnisiyatifi elden kaçırdık mı bir daha zor ayağa kalkarız. Ne taviz vereceksek kendi inisiyatifimiz içinde vermeliyiz, eylemin gücüne inanın, her şey bitmiş değil!" diye yoğun çaba sarfediyoruz.

Bu çabamıza karşın bazılan eylemi bırakıp gidiyorlar. Ala Rızgari'den Paşa Uzun'u da ikna edemiyoruz, o da bırakıp gidiyor. Paşa, direnişçi bir arkadaştı, uzun süre bizimle 35'teydi, bırakması yılgınlıktan değil, sahiden TTE giyildikten sonra direnişin anlamsızlaştığını düşündüğündendi, biraz da PKK'li kadroların kimseye danışmadan kendi başlarına karar vermelerine duyduğu tepkiden, o yüzden caydırmakta ısrar etmek yararsızdı. Direnişimizin moral bakımından önemli bir darbe aldığını ve eylemdekilerin yaşamlarının büyük ölçüde tehlikeye soktuğunu hissediyoruz, fakat kararlığımız sarsılmıyor, daha da bileniyoruz, "Tek başımıza kalsak bile sonuç alana kadar direneceğiz!" diye grup kararı alıyoruz.

Yeni yeni insanlar getiriliyor koğuşa, onlar da aynı şeyleri söylüyorlar. O operasyonda 24. koğuşta bulunan ve Ala Rızgari Davası'ndan Remzi Aytürk'ün intiharından sonra ölüm orucuna başlayarak yanımıza gelen İsa Tekin'le Ramazan Yolcu, ola-

yın tanığı olarak haberi doğruluyorlar. PKK'lilerin TTE'yi giyme kararı aldığı artık kesin gibi gözüküyor. Fakat yine de Şener'in bu teslimiyetinin nasıl olup da PKK'nin tavrı haline geldiğini, ya da sahiden gelip gelmediğini henüz tam olarak bilmiyoruz, her şey bir yığın söylenti halinde esrarengiz bir fenomen gibi henüz. Nedense PKK'liler de pek bilgi sızdırmıyorlar, sanki bir şeyler saklıyor gibi bir izlenim ediniyoruz. Yanımızda direnen arkadaşları da bir şey söylemiyor.

Koğuş arkadaşlarının anlattığına göre meğer 23 Ocak'ta 40 kişilik olan 24. koğuş sert bir saldırı ile basılıyor. Bu koğuştan haberleşmeyi sağlayan Necmettin Büyükkaya ile Mehmet Cihat Şener hamam bölümünde özel işkenceye alınıyorlar. Necmettin Büyükkaya hem Kurmanci hem de Zazakiyi iyi bildiği için koğuşlara seslenerek haberleşme görevi yürütüyormuş, M.C. Şener'den aldığı talimatları diğer koğuşlara bildiriyor. Bu yüzden idarece birkaç kez uyanlıyor. Necmettin Büyükkaya aldırmayınca, bizzat Cezaevi Müdürü Birol Şen, "Seni araştırdım, sen bu cezaevini bozuyorsun. Sen Orta Doğu'nun en tehlikeli adamısın! Senin kalemini kırdık, kendine dikkat et!" diye tehdit ediyor.

Necmettin Büyükkaya da ona yanıt olarak;

"Senin gibilerin çocukları babalarının işkenceci olduklarını öğrendiğinde hayatı boyunca vicdan azabı çekecekler, ömür boyu sizden, sizin çocuklarınız olduğunu düşündükçe nefret edecekler, ama bizim çocuklarımız yaşam boyunca bizlerle gurur duyacaklar... Tarihin çarkını geriye çeviremezsiniz, bu işkenceler bizi yıldıramaz, tehditleriniz bizi korkutamaz. Bu yola baş koymuşuz" diye tersliyor. Daha konuşmasını sürdürürken Cezaevi İç Güvenlik Amiri Yüzbaşı Abdullah Kahraman kapı mazgalını sertçe kapatarak gidiyorlar.

Necmettin Büyükkaya, diğer adıyla "Zinarê Mezin", Eylül direnişi sırasında da 35'in dördüncü katından Kurmanci ve Zazaki 35'in çevresindeki diğer koğuşlara seslenerek haberleşmeyi sağlayan arkadaşlardanmış.

Necmettin Büyükkaya'ya idarenin bu şekilde diş bileme-

si nedeniyle, PKK'liler bir ara kendi arkadaşlarına not yazarak, "Zinar arkadaşa söyleyin haberleşmeyi o yapmasın. Sizden biri yapsın. Onu koruyun, ona yardımcı olun. Bu mücadelenin ortak değeridir" gibi şeyler yazıyorlar ve fazla öne çıkmasın diye de ikaz ediyorlar. Notu kendisine de okutuyorlar, ama o "Sağ olun arkadaşlar, böyle başladık böyle götüreceğiz! Nerde inceyse orda kopsun!" diyerek görevine devam ediyor.

24. koğuş basıldığında Necmettin Büyükkaya'ya özellikle yöneliyorlar. Onunla M. Cihat Şener'i özel işkenceye alıyorlar, TTE giymeyi reddedince vahşice dövülüyor ve ensesine yediği sopa darbesiyle komaya girince de hastaneye kaldırılıyor. O sırada hastanede bulunan İsfendiyar Eyüboğlu da ölümüne tanık oluyor. Necmettin'in işkenceye uğramasına tanıklık eden çok sayıda koğuş arkadaşı, "Necmettin, meydan okudu, boyun eğmedi, TTE giyersem kefenim olsun dedi, dövüle dövüle komaya girdi, götürdüler. İşkenceyi Cezaevi Müdürü Birol Şen, Yüzbaşı Abdullah Kahraman ve Üsteğmen A. Osman Aydın bizzat kendileri yönettiler. Şener ise gevşek davrandı, onu alıp başka yere götürdüler, bir daha da geri getirilmedi" diyorlar. Bazıları da Şener'in geri getirildiğini, "Artık her şey bitti, TTE giyin" dediğini, buna karşılık Necmettin Büyükkaya'nın "Sen bittin, TTE'yi giymeyeceğim, benim kefenim olur" diyerek direndiğini ve Şener'i terslediğini söylüyorlar.[15]

N. Büyükkaya kafasına sopayla vurulup komaya girdikten sonra M.C. Şener korkup teslim oluyor. Onu alıp hücreye götürüyorlar ve arkadaşlarına TTE giymelerini söylüyor, hatta bunu gerekçelendiren bir de "rapor" veriyor, onlar da kabul ediyorlar. Bunun üzerine PKK'liler 29 Ocak'ta TTE giyme kararı alıyor ve kendi kitlesine de bu kararlarını bildiriyorlar. Bunun üzerine idare 35'tekilere zorla elbise giydirme operasyonu yapmaktan vazgeçiyor. Sanırım o saldırıda operasyon yemeyen tek koğuş da burasıdır. Böylece PKK'liler için TTE sorunu artık ortadan kalkmış oluyor.

15 İsa Tekin, *E Tipi Hilton*, sf. 196–197

O bulanık bilgi ortamında yeterince anlaşılamayan ve daha sonra da çok tartışılan bu konuda, Muzaffer Ayata'nın kitabında anlattıkları önemli netlikler kazandırıyor:

"... Aslında idare öne çıkmış, yönetici arkadaşlara karşı, o hengâmede fiziki imhayı önüne koymuştu. Koğuşlarda da en öne çıkan Şener'di. Buna rağmen, Necmettin Büyükkaya öldürüldü, hâlbuki ikisi birlikte kitleden ayrılmış, özel yönelmişlerdi. Daha sonraki anlatımlara göre, Şener'in panik içinde düşmana boyun eğdiği, hatta dizlerine kapandığını öğrendik. Bu hava içinde 35'i elbise giymeye ikna edeceği sözünü vermiş olmalı ki, onu yanımıza getirdiler. Eğer Şener 35'e gelmese, direniş ve TTE ile ilgili o raporu ve önerisini sunmasa en azından o aşamada TTE kabul edilmeyecekti. Çünkü bizim öyle bir görüş ve tartışmamız yoktu. En azından düşman saldırır, zorla giydirmeye çalışır, direniş bu temelde sürerdi. Bu da daha sonra bazı spekülasyon ve tartışmalara kapıları kapatmış olurdu. Ayrıca Şener bize açık davranmadı. Düşman karşısında boyun eğdikten sonra, onu alıp sinema salonuna götürmüşler, askerler kolunda, orada bulunan bir koğuşun önünde İstiklal Marşını okumuş. Bunu bize anlatmadı. Direniş bittikten bir süre sonra koğuşlardan bu yönlü bilgiler gelmeye başladı. Kendisi inkâr yoluna gitti. İddialar ciddi boyut kazanınca, bu defa, "Okumuşsam da kendimde olmadığım zaman okumuşumdur" demeye başladı. Bu savunması kabul edilmedi, gösterdiği zaaf, objektif olarak direnişe uygun davranmadığı ve İstiklal Marşı'nı okuduğu gerekçesiyle bir yıl örgütsel görevlerinden men cezası verildi.

Şener, bu cezayı da fırsatını bulduğunda çekiştirmeye ve tartışmaya çalıştı. Biz ise hep iyi niyetle yaklaştık. Partinin bir değeridir, yardımcı olalım, bir gün yararlı olabilir anlayışıyla hareket ettik. Aslında kitlemizin gözünden düşmüş, kayda değer bir itibarı kalmamıştı. Kendi çabasıyla kendisini kitleye kabul ettirmesi de çok zordu. Kitlemiz direnişçi bir temelde şekillendiği için bu konulardaki zaafları kolay sindirmez.

Şener'i doğru yaklaşmadığı halde, biz kitleye kabul ettirdik.

Kendisini savunduk. Bir yıllık yaptırımı bittikten sonra merkezi birime aldık. Şener bitmesin, faydalı olsun vb. dedik. Aslında ona yaklaşımımız hep parti ölçülerinden uzak ve oldukça apolitik bir yaklaşımdı. Örneğin Ocak'ta 35'e getirildiğinde Karasu kendisi yerine Şener'in eylem komitesine alınmasını istedi ve alındı. Hâlbuki asgari bir önlem olarak alınmamalıydı. İşkenceden geçirilmiş, nasıl tavır takındığını bilmiyoruz, sadece onun anlattığını öyle kritik bir noktada esas almak doğru değildi. Ona hep temiz ve saf duygularla yaklaşıldı. Tüm yetmezlikleri ve olumsuzlukları kişisel eksikliklerine yorumlandı.

Hâlbuki yapımız içinde dikkat çekici bir üslupsuzluğu, kritik anlarda ölüm korkusuna kapılıp kendini kaybetmesi, paniğe kapılması gerçeği vardı.

Merkezi birimde görev alan arkadaşların tümü 1988 Şubat'ına kadar Diyarbakır'dan sürüldü. Şener ise kaldı. Daha etkili oldu, birim sekreteriydi..."[16]

Ayrıca 24. koğuşun üstündeki koğuşta Ahmet Bayık'la başka bir arkadaş kendini yakıyor ve Bayık ağır yaralı olarak hastaneye kaldırılıyor. 24. koğuşta Remzi Aytürk'le 10. koğuşta Yılmaz Demir adlı iki tutsağın da durumu protesto etmek için kendilerini asarak yaşamlarına son verdiklerini öğrenmiştik.

Haberler netleştikçe gizemli hava önemli ölçüde dağıldı.

Eylemin 22. gününde, şubatın ilk haftası hastaneden bir grup hekim cezaevi müdürü Birol Şen'le birlikte kontrole geldiler. Durumu kötü olan beni, Cafer'i ve Müslüm'ü hastaneye kaldırdılar. Bir süre sonra diğer feda gurubu eylemcilerini de getirdiler, Bişar Akbaş, Hamili Yıldırım, Recep Maraşlı, Orhan Keskin, Cemal Arat, Cemal Miran, Mustafa Karasu, Mehmet Can Yüce, 44. gününde Garabet Demirci'yi, bizden sonra ölüm orucuna başlayan Mehmet Özgül'ü de bir süre sonra hastaneye getirdiler. Recep Maraşlı, Rızgari davasından, İsmail Beşikçi'nin yakın bir arkadaşı, sanırım Cafer Cangöz'le aynı tarihlerde Mamak Askeri

16 Muzaffer Ayata, *Türkçe Konuş Çok Konuş*, II.Cilt, s. 598-599.

Cezaevi'nden getirilen ve 26. koğuştayken ölüm orucuna başlayan yürekli entelektüel bir devrimciydi, 17 Ocak'ta koğuşları basıldığında o da işkenceye uğrar ve direnir. Ocakta en sert direnişlerin yaşandığı koğuşlar 23, 24 ve 26. koğuşlardır, tabii saldırı da bu koğuşlara aynı oranda vahşice olmuştu.

Askeri Hastane'de konulduğumuz koğuşlar bilinen "mahkûm" koğuşlan, bodrum diyebileceğimiz toprak seviyesinden biraz aşağıda, pencereleri demir mazgal ve kalın tel örgülerle kaplı, giriş kapısında 24 saat askerlerin nöbet tuttuğu, loş, sağlıksız itici bir yer.

Benim bulunduğum koğuşta koridordan giriş kapısının hemen yanında dikey olarak konulmuş Cemal Arat'ın yatağı var, hemen onun yanında uzunlamasına ben yatıyorum, duvara sırtımızı döndüğümüzde Cemal'le başlarımız yan yana geliyor, yüz yüze konuşabiliyoruz, benim yanımda Cafer Cangöz, onun yanında Cemal Miran, onun yanında Recep Maraşlı, en arkada da Orhan Keskin'le Garabet Demirci ve Mehmet Özgül yatıyorlar. Koridordan koğuşa giriş kapısından yatağımın tam karşısında tuvaletin yanından girilen yerde Müslüm Elma, Haydar Geçilmez, Hamili Yıldırım, Mustafa Karasu, Mehmet Can Yüce yatıyor. Odanın birinde de Ahmet Öğretmen, Hasan Güllü, Mahmut Güvenç, Şükrü Göktaş, Metin Cansız ve DY davasından Adil Okgiller yatıyor. Ölüm orucunu bırakanları hastanenin üst katlarında kısa tedavi yapıp paldır küldür geri cezaevine götürüyorlarmış. Durumu ağırlaşan Sakine Cansızgilleri de oraya getiriyorlar.

Odalar kısa koridorlarla bağlantı halindedir, birinden diğerine geçilebiliyor. Ölüm orucunda sonradan katılanlar, ilk grupta yer almalarına karşın hâlâ ayakta olan Cafer Cangöz ve Garabet Demirci gibi sağlam arkadaşlar, eylemciler arasında iletişim kuruyor, haberleşmelerini sağlıyor ve durumu ağır olan arkadaşlara hizmet ediyorlar. Benimle daha çok Garabet Demirci ile Mehmet Özgül ilgileniyor, tuvalet ihtiyacıma yardım ediyorlar, su veriyorlar, son günlerde artık yatakta istediğim gibi hareket edemediğim için dönmemi ve pozisyon değiştirmemi sağlıyor-

lar, kusma esnasında başımı tutuyor yatağa kusmamı veya düşmemi önlüyorlar vs...

Farklı siyasi grup bileşenleri bakımından temsil kabiliyeti en iyi olan ve ölüm orucu eylemcilerinin çoğunluğunun yattığı koğuş, benim bulunduğum koğuştur, 8 kişiyiz ve durumu en ağır olanlar da buradadır. Fakat PKK'lilerin temsilci kadroları Müslüm Elma'nın bulunduğu koğuşta oldukları için eylem birliği diyaloğumuzu Müslüm üzerinden sürdürüyoruz, bizim grubu temsilen onu görevlendirmişiz.

Sanırım eylemin 43. gününden itibaren yoğun hareketlilik başladı. Dışarda etkili bir kamuoyu oluşmuş durumda, aileler meclise gidiyor, aydınlar açıklamalar yapıyor, yurtdışında yoldaşlar Türkiye konsolosluklarını işgal ediyor, af örgütü hükümete uyarı protestoları çekiyor. Gelen görüşçülerden Stuttgart'ta, Hamburg'da, Paris'te ve başka Avrupa kentlerinde yoldaşların açlık grevlerine yattığını öğreniyoruz. Moralimiz her şeye rağmen çok yüksek, kazanma inancımız pekişiyor.

Ocağın ikinci haftası patlak veren eylemler giderek büyüyor. Diyarbakır'daki ilk kitlesel eylem 80-100 kadar bağrı yanık yiğit kadın tarafından gerçekleştiriliyor; Melikahmet'deki Siverek garajında bir araya gelen anneler Urfakapı'ya kadar yürüyorlar. Polis saldırıp bazılarını tartaklayarak gözaltına alıyor, ama yılmıyorlar, çoğalıyorlar. Yılmaz Demir'in kendini asarak yaşamını yitirdiği 19 Ocak günü bu kez 1000'den fazla kadın Kolordu'ya kadar yürüyüş yapıyor, aralarında tek bir erkek bile yok (Burjuvazi zorbalıkla devrimimizi kadınlaştırıyordu, ama kadınların daha yaman dövüşçüler olduğunu daha sonra iyice görerek pişman olacaktı!). Yürüyüşü çekinerek izleyen gazeteci Fehmi Işık'ın anlattığına göre yürüyüşü izleyen veya ezkaza oradan geçen erkekleri bile tartaklayıp gözaltına alıyorlar, kadınlar "Nerde erkekler nerde!" diye çığlıklar atarak yiğitçe yürüyüşlerini tamamlayıp protestoyu büyütüyorlar. Bunlardan Serdar Can'ın annesi Sıdıka Can'la Sakine Arat da başı çekenler arasında. Ne yazık ki Sıdıka ananın bu zulme yüreği dayanamadı ve 26 Ağustos 1985'te bizleri yasa boğarak hayata veda

etti. Mehmet Cihat Şener'in annesi Saliha ana ile Mustafa Karasu'nun annesi de bu mücadelede öne çıkanlardan. Daha sonra benim annem ve diğer uzak kentlerden gelenler de katılıyor. Cezaevi çevresi, hastane önü boş kalmıyor. Biz 32'deyken tarlalardan tel örgüye kadar grup halinde gelip bize el sallıyor, zılgıt çekiyorlardı. Ailelerimizin artık korku duvarını aştığını büyük bir sevinçle ve tarifsiz heyecanla görüyorduk. Tabii bir yandan da başlanna bir hal gelmesinden endişeleniyoruz.

Bu arada direnişle ilgili yayın yapan Britanya BBC radyosu ölenler arasında benim ismimi de sayıyor. Dersim dağlarındaki TİKKO gerillaları da haberi birkaç kez BBC bültenlerinden dinliyorlar. Bu ölümüme dair yayılan ikinci haber oluyor; ilki de Hıdır Aslan'la İlyas Has'ın idamları sırasında yayılmıştı. Basından Hıdır'ın idam haberini okuyan bazı aile dostları ben olduğumu sanarak evimize taziye ziyaretine bile gidiyorlar, neyse ki doğru olmadığını öğreniyorlar. Bu durumu öğrendiğimde "Herhalde dostlarım artık ölmem gerektiğini düşünüyorlar, bari gönüllerini kırmayayım" diye espri yapmıştım da arkadaşın biri "Yok yok, sağ iken ölüm haberi yayılanların ömrü uzun olurmuş diyorlar" dedi gülerek.

Giderek genişleyen ve yüreklenen protestoların baskısıyla cuntacıların etekleri tutuşmuş ve bizimle yoğun görüşmelere başlamışlardı, her gün bir ekip gelip-gidiyor. Ailelerimiz de hastane önünden ayrılmıyorlar. Her gün belirli saatlerde görüşçülerimizi koğuşlarımıza alıyor eyleme son vermemiz için baskı yaptırmaya çalışıyorlar. Ailelerimize, "Bize değil yöneticilere baskı yapın, daha üç ay önce 28 gün süren kitlesel direnişimizden sonra verdikleri sözleri onlar çiğnediler, açıkça bizi direnişe zorlayarak fiziki olarak tüketmek istiyorlar. Şimdiye kadar onlarca arkadaşımız hayatını kaybetti, yüzlerce kişi sakat kaldı, verem oldu, aklını yitirdi. Yıllardır cezaevinde insanlık dışı işkence çekiyoruz, bunları şimdiye kadar sizlere duyurma imkânı bile bulamadık. Şimdiden sonra o vahşet altında yaşayamayız. Bizi parça parça, işkence ede ede, aç bıraka bıraka öldürmelerini ister misiniz?" diyoruz ve ailelere yönetici otoritele-

re baskı yapmalarını söylüyoruz. Recep Maraşlı'nın annesinin "Sen ölürsen ben yaşayamam, ölürüm" yakarışına "İyi ya anne, ölürken de beraberiz!" karşılığı hoş gülümsemelere yol açıyor. Kısa sürede yakınlarımız bizimle tam anlamıyla özdeşleşiyorlar. Annemle babam Diyarbakır'dan ayrılmıyorlar. Artık aileler kendi aralarında yeni dostluklar kurmuş, bizimkiler de Diyarbakır'daki ailelerde misafir kalıyorlar, yalnız değiller, büyük destek ve sempati görmekten çok mutlular. Dirhem dirhem ölmemiz içlerini yakıyor ama artık eylemi bırakın demiyorlar, "Ne yapalım, nerelere gidelim?" diye soruyorlar. Bizimle görüşmeleri bitince boş durmuyorlar Vali'ye, Adli Müşavirliğe, Kolordu'ya gidip baskı yapıyorlar. O sıra cuntanın gözünden kaçarak veto yemeden parlamentoya seçilebilen bazı iyi milletvekillerine telefon ediyor, yardım istiyorlar. Bu arada Kamer Genç bile babama, "Amca, avukat gibi sorunlarınız varsa haberim olsun, yanınızdayım" gibi haberler gönderiyor. Babam da "Ma Ankara'dadır, orada yapacağı çok iş var, daha ne güne duruyor. Bizim avukatlarımız var, fakat Ankara'da arkamız yok" diye yanıt göndermiş. Genç'in pek bir yardımı olmadı ama söylemesi ve ilgilenmesi bile hoşuma gitmişti. Eylemin sonuna doğru TBMM'ye de bir grup gitmiş 50 kişinin imzaladığı bir dilekçe vermişler, Başbakan Turgut Özal ve Kenan Evren'le görüşmek için de randevu bekliyorlar. Halk Partisi Başkanı Necdet Calp gruba telefon ederek, "Özal, yarın Diyarbakır'a gidecek soruna bizzat el koyacağını" söyler ve Özal'la randevuyu iptal ederler. Bu kez Evren'den randevu beklerken Cemal Arat'ın ağırlaştığı haberini alan annesi Sakine Arat gruptan ayrılıp Diyarbakır'a döner. O geri geldiğinde Cemal hayatını kaybetmişti ve alelacele gömdükleri için cenaze merasimine bile katılamamıştı.

Görüşçülerimiz her defasında dışardan yeni yeni güzel haberlerle geliyorlar. Bir defasında annem kulağıma fısıldayarak "Sizin arkadaşlar Diyarbakır'dalar. Haber göndermişler eylem yapmak istiyoruz, ne diyorsun diye soruyorlar" dedi. "Aman anne sakın öyle bir şey yapmasınlar, bu eylemimize sadece zarar verir, ellerinden geliyorsa kitlesel destekleri ve protesto hare-

ketlerini örgütlesinler, onlara yardım etsinler. Mesela Almanya'daki eylemleri iyi olmuş, aferin! Bizler bir sonuç almadan ölürsek, o zaman ne yaparsa yapsınlar, kendileri bilir" diye haber gönderdim. Annem memnun olmuştu, o da bu haberi duyduğunda endişelenmişti zaten. Arkadaşlar eylem planından vazgeçip geri çekilmişler. Partinin böyle yakın takipte olması bana büyük moral vermişti! Cafer'e durumu anlattım, o da çok heyecanlanmıştı, "Doğru yapmışsın, bu aşamada doğru olmaz" dedi. Cafer'in ablası ve yeğenleri Almanya'dan gelmiş, onlar da Diyarbakır'dan ayrılmıyorlar, Avrupa'da arkadaşların yürüttüğü dayanışma çalışmalarını anlatarak moral veriyor. Paris'ten–Strasburg'a yapılan "Uzun Yürüyüş "ün ilk 5 kilometresine Yılmaz Güney de katılmış, Yılmaz o sıralar kanser tedavisi görüyordu, zaten 9 Eylül'de de hayata gözlerini yumuyor. Hannover'de Türkiye Konsolosluğu işgal edilmiş, büyük gürültü kopmuştu.

Ailelerimizi temsilen Kolordu yetkilileri ile görüşmeleri genellikle Orhan Keskin'in babası Cemil Keskin yürütüyordu. Cemil Keskin, Tatvan Yatılı Bölge Okulu Müdürlüğü yapmış bir eğitimciydi. Eylemimizin anti–faşist işlevini iyi görebilen yürekli, metanetli bir aydındı. Ailelerimizle birlikte, onları yönlendirmede iyi bir rol oynadığını farkettim. Hep bizimkilerle birlikte koğuşlara girer herkesi tek tek ziyaret eder, gelişmeleri anlatır, bizim isteklerimize uygun girişimlerde bulunurdu. Yakınlarımızın hepsi onu çok seviyor, güveniyor ve minnet duygusunu kulaklarımıza fısıldıyorlardı. Artık o da en güvendiğimiz yakınlarımızdan biriydi.

Orhan Keskin'in durumu iyice ağırlaşmıştı, bilinci gidip gidip geliyordu. Yanımda yatan Cemal Arat da artık nerdeyse hiç konuşmuyor, kendine geldiğinde bana bakıp gülümsüyor, ama bir şey söylemeden tekrar gözlerini kapatıyordu. Yakınlarımız içeri alındığında Cemal'in annesi onun başucuna oturup ellerini ve alnını ovar, ona moral verirken, benim annem de bir avuç kalmış bedenimi kucağına alıp başımı göğsüne bastırıyor hafif hafif beşik sallar gibi sallıyordu. Kara çarşaflı Cemal'in

annesinin ağırbaşlı, metanetli duruşu ve iyi Türkçe konuşması dikkatimi çekiyor. Onların her gelişi bizi adeta canlandırıyor, ölümümüzü geciktiriyordu. Gittiklerindeyse koğuşa bir hüzün ve ölüm sessizliği çöküyordu. Benim, Recep Maraşlı'nın ve Cemal Miran'ın durumu da giderek kötüleşmişti. Cemal Arat'ın annesi son geldiğinde ona "Ölürsem ağlamayacağına bana söz ver" diye ısrar ediyordu. Sonunda Sakine ana, "Sana söz veriyorum, ağlamayacağım" dedi birkaç kez. Diğerlerini göremiyoruz, ama arada dolaşan arkadaşlar Müslüm'ün de kötüleştiğini söylüyorlardı. Yani özellikle koğuşlardan gelenler başta olmak üzere herkes ölüm sınırında gezinir durumda. Zemheri soğuğunda onca operasyon işkencesinden sonra ölüm orucunda fazla yaşayabilmenin zaten olanağı yoktu.

Sanırım 46. günüydü, Kolordu kurmayları, cezaevi müdürü ve hastane başhekimi ailelerimizle birlikte içeri doluştular. Subaylar ve Cemil Keskin, Müslümgillerin koğuşuna giderken bizim yakınlarımız da sevinç içinde bizlerin başına üşüştüler, "Talepleriniz kabul edildi, gözünüz aydın!" dediler.

1982 Ölüm Orucu'nda, anlaşma eylemcilerle kolordu yetkilileri arasında olup bittiğinden, sanki sadece eylemcileri kapsıyormuş, sanki tüm cezaevinde uygulanan şiddet ve zorbalığa karşı bir eylem değil de sadece kendimizi kurtarma eylemiymiş gibi anlaşmanın içeriğini saptırıp boşaltmışlardı. O yüzden her eylemin sonuçlarını cezaevine duyurduktan ve kazanımların tüm cezaevini kapsadığını bildirdikten sonra eylemi bırakmayı bir prensip haline getirmiştik. Bu nedenle Mustafa Karasugiller Metin Cansız'la Haydar Geçilmez'i cezaevine gönderdiler. Onlar gittiler, epey bir gecikmeyle geri geldiler. Anlaşmanın bir oyun olduğunu, cezaevindeki subayların "Böyle bir şey yok" dediğini ve bu nedenle kendilerinin de koğuşları gezmeye gerek duymadan geri geldiklerini anlattılar.

İnanılmaz bir entrika! Kabul edilmez bir şey! Ertesi gün ailelerimiz içeri alındı, sorunun çözüldüğü sevinciyle içeri dalıp eylemin sürdüğünü görünce ortalığı feryat, sızlanma, tepkiler almaya başladı. Ailelerimiz; "Bütün isteklerinizi kabul ettiler,

neden hâlâ bırakmıyorsunuz, sorun nedir?" gibi peş peşe sorular soruyor ve eylemi bırakmamız için yalvarıyorlardı.

"Biz kabul ettik, onlar kabul etmiyorlar! Arkadaşları cezaevine gönderdik, oradaki yetkililer 'Anlaşma manlaşma falan yok, ne anlaşması' gibi ipe sapa gelmez şeyler söyleyip arkadaşları geri göndermişler. Sorun bizde değil, onlarda! Sizleri oyalayarak birkaçımızın daha ölmesini istiyorlar! Hepimiz ölüm sınırındayız! Oyun oynuyorlar" dedim.

Ailelerimiz, "Ama nasıl olur! Bütün isteklerinizi Kolordu'nun kabul ettiğini bizzat kurmay başkanı bize söyledi" dediler.

"O zaman gitsinler cezaevindeki yetkililerine söylesinler. Biz bundan sonra onlarla yüzyüze olacağız, Kurmaybaşkanı'yla değil. 'Anlaşmayı tanımıyoruz' dediklerinde ne yapacağız, güvencemiz ne olacak?" dedim.

Ailelerimiz, üzüntü, gözyaşı ve kafaları allak bullak olarak koğuşları boşalttılar. Onlar çıkınca Cemil Keskin koridordan dönerek yanıma geldi. Bakışları anlamlı ve soru doluydu, alnımı öptü ve fısıldayarak "Karışık, anlaşılmaz bir durum var, lütfen bu işe sen müdahale et" dedi, "Orhan belki artık kurtulamaz, ama hepiniz benim için birer Orhan'sınız... Lütfen evladım, mantıklı olun!" dedi gitti. Onun da gözleri dolmuş ve daha başka bir şey de söyleyememişti.

Ne oluyordu? Nasıl böyle bir oyun oynayabiliyorlar? Düşünüyor, durumu çözmeye, anlamaya çalışıyorum. O arada Cafer Cangöz'le Mehmet Özgül bana gelerek, "Kirve, yeni bir duyum aldık, güya PKK'ye yukardan 'tam bitirin!' diye talimat gelmiş. Bu ailelerden bazılarının kulağına da gitmiş, o yüzden eylemi kasten sürdürdüğümüzü düşünüyorlar. Aileler bu emrin Apo'dan geldiğini ima ediyorlar" dedi. Ardından Garabet de gelip aynı şeyi söyledi! Cemal Miran'la Recep Maraşlı'nın da haberi varmış. Cafer, öfkeyle "Ya böyle saçmalık mı olur, tam mı yarım mı olacak, buna kim karar verecek, biz mi yoksa dışarıdan birileri mi? Bizim taleplerimiz belli, amacımız belli, tamın yarımın ölçüsü bunlardır ve biz ona karar veririz. Başkalarının 'tamı' bizi ilgilendirmez!" dedi.

Haklıydı.

"Bu haberi dikkate almalıyız, fakat doğruluğu biraz şüpheli, devlet de böyle bir haber yayabilir, sonuçta onun amacı devrimcileri öldürmektir, ne kadar çok ölürsek kendisi için kâr sayıyor, bu kötü niyetini de böyle bir metaforla bulandırmak istiyor olabilir. Arkadaşlara bir soralım ondan sonra" dedim.

Müslüm'e "Böyle bir şey söyleniyor, doğru mu, sen ne düşünüyorsun? Yanındakilere böyle bir duyum aldığımızı söyle, doğru mu diye sor" gibi kısaca bir not göndermiştik. Nota yanıt yazmak yerine "Ya boşver, öleceğiz işte, tartışmaya gerek yok" demiş Müslüm. Zaten bilinci de artık pek iyi olmadığı için biraz da kızgınlıkla Mehmet Özgül'ü başından savmıştı. "Git Muhtar, bu saçmalıklara inanmayın" demiş.

Tabii bu durum hiçbir arkadaşı ikna edemedi, rahatsızlıklar, güvensizlikler sesli ve aleni olmaya başlamıştı. Cafer, "Müslüm liberal davranıyor ihtiyar, bu işi sen üstlen" dedi. Garabet de "Müslüm çok kötü durumda zaten" diyerek o da onayladı. Recep Maraşlı'yla Cemal Miran da o yönde eğilim gösterdiler. "Tamam arkadaşlar" dedim, "Duruma el koyuyoruz, ama haber doğru olsa bile kimse eylemi bırakmasın, ölümü şerefle kucaklayalım! Size söz veriyorum, eylem tamamen eylemcilerin inisiyatifinde sonuçlanacak, dışardan kimse karışmayacak, bu konuda rahat olun!" dedim.

Dışardan bu tür direktifler, siyasi ve pratik yönden olduğu kadar ahlaki bakımdan da yanlıştı. Askeri faşist diktatörlüğün toplama kampında canını ortaya koyarak direnen insanlar elbette eylemlerini nereye kadar sürdüreceklerini ve nerede duracaklarını da bilecek siyasal devrimci olgunluğa sahip insanlardır. Üstelik farklı siyasal disiplinlere mensup insanların ortak eyleminde bir grubun siyasal liderliğinin direktif vermesi pratik olarak da yanlıştır ve eylem birliğini baltalamaktan başka bir işe yaramazdı. Özveri niteliği sorgulanmayacak kadar açık bir eylemde eylemcilerin yaşamı hakkında dışardan ahkâm kesmek ahlaki yönden de problemlidir. Böylesine büyük ölçüde kişisel fedakârlığa dayalı bir eylemde, karar tabii ki ipi en

önde göğüsleyen insanlara aittir, şimdiye kadar hep böyle oldu ve prensip olarak da hep böyle olması gerekiyordu. Daha da önemlisi, bu türden tavırlar politik olarak da son derece yanlış ve hatta tehlikelidir. Ailelerimizin, eğer varsa diyaloğu sürdüren vicdanlı subayların nazarında kabul edilmiş talepler karşısında, buna rağmen eylemi sürdürme pozisyonuna düşmemiz son derece kötü ideolojik ve politik sonuçlar içeriyordu. Bizi kasten öldürmek isteyenler, "Bakın biz isteklerini sizlerin huzurunda kabul ediyoruz, ama yine de eylemi bırakmıyorlar, yapabileceğimiz bir şey yok; bunlar bunalımdalar, zaten ölmek istiyorlar, yapacağımız bir şey yok; ya da "Gördünüz işte örgütten emir gelmiş, devleti yıpratmak için politik amaçlarla çocuklarınızın ölmesini istiyorlar" gibi faşist propagandalara olanak verecekti. Devrimci bir önderliğin bunları bilmemesi düşünülemezdi. Faşist bir yönetimin amacı tutsak ettiği insanların şahsında devrim davasını darbelemek ve hiç değilse direnen o tutsak devrimcileri yok etmektir; buna karşılık devrimcilerin amacı halkın devrim davasına sadakatle bağlılık göstermek, yaşamak ve yeniden mücadeleye katılabilmektir; yani tutsak devrimcilerin amacı, devrimci niteliğini korumak koşuluyla yaşamak ve var olmak mücadelesidir. Dışardaki özgür devrimcilerin görevi, tutsak devrimcilerin bu direnişine yardım etmek ve kolaylaştırmaktır. Kısacası dışardan "Tam bitirin" (yani ölün) direktifleri ne ahlaki ne de siyasi yönden doğru ve kabul edilebilir tarafı yoktur. Dolayısıyla bu tür iletiler kuşkuludur ve itibar edilmemesi gerekmektedir.

Ne olursa olsun böyle bir dedikoduya karşı belli amaçlarla eyleme girişmiş devrimcilerin bu bulanık havaya karşı net, ilkeli ve inandırıcı bir tavır ortaya koyması gerekiyordu; işi safsataya bırakamazdık!..

Ertesi gün yine bir grup subay Müslüm ve Karasugillerin bulunduğu odaya gittiler, biraz konuştuktan sonra bizim tarafa hiç bakmadan kapıdan çekip gittiler. Bu durum doğrusu beni iyice kuşkulandırdı, çünkü hep öyle yapıyorlar. Oysa bu koğuşta bizler farklı siyasi kuruluşların kadroları olarak bir

aradayız ve daha fazlayız. Kolordu yetkilileri, beni, Cafer'i ve Recep Maraşlı'yı çok iyi tanıyorlar, ölümümüzün kamuoyunda yaratacağı tepkiyi bilmiyor olamazlar. Sanki onlan (diyaloglan sürdürenleri) dişine göre bulmuşlar gibi bir duyguya kapılıyorum. Kuşkusuz arkadaşlara güveniyorum, fakat "örgüt disiplini" adına böyle bir hata yapma olasılıklan da ihtimal dışı değil. TTE olayını gözönünde bulundurunca her şeyi düşünmeliyiz. Müslüm de çok seçkin bir devrimcidir, fakat gerçekten dost devrimci gruplar arasında gereğinden fazla "nazik" ve Cafer'in dediği gibi liberaldir. Kritik anlarda düşmana karşı yumruğunu koyar, ama dostlar arasında en kritik konularda, en açık hatalanna karşı bile bir şey demez, sineye çeker. Dostlan kırmaktansa, canını onlann hatalı insafına bırakmayı yeğleyen biridir. Oysa sınıf mücadelesinde ilkeli davranmak gerekir, öyle anlar olur ki dostlann yapacağı bir hata düşmanın işini kolaylaştırır ve devrime, halka, insanlık davalanna zarar verebilir. Söz konusu olan devrim, halk ve insanlığın sorunları olunca "Nezaketin canı cehenneme" demek zorundayız!

49. günün akşam saat 17:00 civan. Yine aileler içeri doluştu, ölüme biraz daha yaklaşmamızın dehşetiyle bet benizleri gitmiş, gözleri yaş içinde, konuşacak sözcük bulamıyorlar. Durumumun ağırlaştığını öğrenen babamın büyüğü Ali amcam da Erzincan'dan çıkıp gelmiş. Annem, babam, Cafer'in yakınlan diğer arkadaşlann yakınlan, hayli bir ziyaretçi kalabalığı var. Durumum çok ağır, gözlerim de giderek insanları bulanık görmeye başlamış, sağa dönsem kusuyorum, sola dönsem kusuyorum. Ama bilincimde en ufak bir sarsılma henüz yok, onca yıkılmışlığa karşın kafam hala iyi çalışıyor. Annem beni kucağına almış "Oğlum niye ölmek istiyorsun... lütfen! Biz sensiz nasıl yaşanz, bari bizi düşün!" diye ağlayıp duruyor. Sözlerinden sanki biz taleplere falan aldırmadan ölmek istiyormuşuz gibi bir hava sezdim, belli ki öyle sanıyorlar. Tersini anlatacak takatim de artık kalmamış.

Biz bu hengâme içindeyken içeriye Kolordu Kurmay Başkanı, Başhekim, Cezaevi Müdürü Birol Şen, Cemil Keskin'le

birlikte içeri girdi ve yine Müslüm'lerin odasına gittiler. Yine sonuçsuz dönüp kapıya yöneldiklerinde; "Bir dakika, burada bizler de varız, neden bizimle konuşmadan çekip gidiyorsunuz!" diye çıkıştım. Hepsinde olağan dışı bir duraksama oldu, sonra geri dönüp yatağımın önünde toplandılar. Başıma toplanan Kolordu subaylarına;

"Yakınlarımıza bütün isteklerimizin kabul edildiğini söylüyorsunuz. Cezaevindeki görevlileriniz, 'yok böyle bir şey' diyorlar ve taleplerimizin kabul edildiğini cezaevindeki arkadaşlarımıza söylememizi engelliyorlar. Neden oyalıyorsunuz, ölmemizi mi istiyorsunuz?" Bunları söyledikten sonra etrafımıza birikmiş olan ailelerimize hitaben; "Bakın bunlar size taleplerimizi kabul ettiklerini söylüyorlar, ama gereğini yapmıyorlar. Bundan sonra yaşanacak her ölümden bunlar sorumludur! Bunu bilesiniz!" dedim parmağımla görüşmeye gelen heyeti göstererek!..

Kümelenmiş olan yakınlarımızın gözleri toptan heyetin başındakine yöneldi. Kurmay Başkanı başına sert bir cisimle vurulmuş gibi ne diyeceğini bilemeden bir an durakladı. Sonra ailelere dönerek şöyle bir göz geçirdi, hepsi onu suçlayan gözlerle bakıyorlardı. Adam belki de kötü niyetli değildi, kendisini sıkışık vaziyette hisseden birinin çaresizliği okunuyordu gözlerinden. Belki de Özel Harp Dairesi'nin ünlü şeflerinden 7.Kolordu Komutanı Kemal Yamak'ın tezgâhladığı entrika içinde kendilerinin de komuta zinciri dahilinde bir alet gibi kullanıldıklarını düşünüyordu.

"Tamam, çözeriz çözeriz..." dedi ve başını öne eğerek diğerleriyle birlikte çıkıp gittiler.

Ailelerimiz büyük sevinç içindeler şimdi, o kapıdan girerken ki üzüntülü, salya sümük ağlama halleri bir anda ümide belenmişti. Annem başımı yavaşça yatağa bırakıp diğer arkadaşların yanına gitti, Önce Orhan'ı, sonra Cemal Miran'ı, Recep'in başında biraz durdu. Cafer'le Garabet'i ve Mehmet Özgül'ü sarılıp öptü, ardından yatak komşum Cemal Arat'ın başında biraz saygıyla durdu, onun annesi Ankara'ya giden gruptaydı ve yoktu. Bu kez görüşme biraz uzun sürmüştü. "Artık gidin, işiniz

yok mu sizin?" dedim şakayla, hepsi hüzünle tebessüm ettiler, "Gidin işleri takip edin, yine oyun yapmasınlar ha!" dedim. Hepsi bizleri tek tek alınlarından öpüp gittiler.

Birkaç saat sonra Cemil Keskin amca geldi, alnımdan öperek kutladı, "Çok iyi yaptın, varol evladım. Her şey hareketlendi, artık bu akşam kesin çözülür. İyi ki sizin gibi insanlar var! Hepiniz çok güzel insanlarsınız, yaşamalısınız! Sorun kısa sürede çözülecek, bütün aileler hareketlenmiş vaziyette, bu akşam çözülmeden gitmeyeceğiz, aksi takdirde biz de öleceğiz diyorlar. Yetkililer telaşlı, yanımızda sürekli üstleriyle temas halindeler. Başhekim de çok sıkıştırıyor. Sana müjdeyi vermek için geldim. Orhan'ımda fazla umut yok, ama sizler varsınız, sizler bizim gururumuzsunuz!" dedi.

Ellerimi tutmuştu Cemil amca, başımı göğsüne bastırdı, sonra yavaşça yastığa bıraktı gitti. Cemil amcanın acısını, onur duygusunu ve sevgisini, sevincini hep birlikte almaşık duygular içinde hissettim ve gözlerimden yaşlar boşalmaya başladı. Eylemin sürmesine Kolordu yetkililerinin entrikasının sebep olduğuna artık kesin olarak inanmışlardı! Yanımdaki Cemal Arat'a seslendim, "Cemal, Cemal gardaş!" ses yoktu. "Cemal Miran, "He abe!" dedi, onu çağırdığımı sanmıştı Miran. "Nasılsın?" dedim, "Eyim abe eyiyim!" dedi. Ne büyük onur, böyle delişmen, güzel, mert Kürt gençleriyle aynı siperde ölmek! Hıçkırıklar boğazımda düğüm düğüm düğümleniyor. Belki de artık geri gelmeyecek Cemal Arat, Ağrı Dağı kadar heybetli, karlı ve dumanlı başıyla sessizliğe bürünecek bütün kutsal gizemiyle. Bağrı yanık, yiğit, mert, ağırbaşlı kararlı çocuk, yaşa ne olur! Bir kez daha seslenecek oldum midemden kaynayıp gelen kusma tsunamisi kesti sesimi 'ığğık'larla. Cemal Miran da kusuyor, "Kan geliyor ha kan, lanet olsun!" diyor. Cemal Miran'ın dili ağırlaşmış, peltek ve hırıltılı konuşuyor. Herkesin dili ağızlarında pörsümüş çaput gibi, sözcükler netliğini yitirmiş acayip fonda tınlıyorlar. Mehmet Özgül onun başını tutuyor, "Garo yoldaş ihtiyar, koş!" diye sesleniyor ve Garabet de benim başımı tutmaya geliyor plastik leğene içimdeki safrayı kusmam için. Feci

kokuyor kusmuklar, bir bölümü leğen yetişmediği için betona sıçnyor, "Önemli değil yoldaş, sonra temizleriz" diyor Garo. Garo da birinci ekipten, o da 49. gününde, ama sağlam, dirençli, örsle çekiç arasında tavlanmış eğilmez bir Ermeni komünist.

"Bizim halimiz sizi de sarsacak Garo gurban, siz olmasanız ne yapardık, kusmuğumuzun üzerine devrilir ölürdük! İyi ki varsınız!"

"Ben iyiyim abe, sen merak etme, siz var oldukça Garo'ya ölüm yok!.."

"Maraşlı'nın durumu nasıl" diye soruyorum, Maraşlı sesimi duyuyor, "İyiyim Hayri abi, iyiyim" diyor. Maraşlı'nın sakin, sessiz, vakur ve kararlı duruşu, siper yoldaşlığındaki prensipli nazikliği hayranlık uyandırıyor bende. İyi dostluklar böyle günlerde sınanır, şimdiye kadar hiç karşılaşmamış olmaktan hayıflanıyorum, bilgeliği ve devrimcilikteki samimiyeti kadar sağlam bir dosttur da Recep.

2 Mart'ta gecenin ilerleyen saatlerinde heyet kalabalık bir grup halinde geri geldi. Bu kez subaylar utancından önlerine bakmıyorlar, yüzümüze gözlerini dikerek bakabiliyorlar, yüzlerinde iyimserlik ve rahatlık var. Şimdi artık oyun oynamadıklarına inanabiliriz! Sadece Birol Şen, sanki biraz daha küçülmüş, büzülmüş bir kirpi gibi bakıyor, diğerlerinin ardına sığınıyor sanki fırça yediği belli. Başhekim, "gözünüz aydın çocuklar, her sorun çözüldü, bir-iki arkadaşınızı cezaevine götüreceğiz, kendiniz duyurun. Siz de artık ailelerinizi üzmeyin, tedavilerinizi başlatalım. Tamam mı?" dedi.

"Arkadaşlarımız cezaevine gitsin gelsin, ondan sonra tedaviye başlarsınız" dedim.

"Kimler gidecek?"

"Mustafa Karasugillere söyleyin, onlar gidebilirse daha iyi olur" dedim.

Cezaevinin ezici kitlesi PKK davasından, bu görevi onların yapması pratik olarak daha uygundu.

Bize tekrar geçmiş olsun dileyerek Müslüm'lerin odasına git-

tiler. Gece saat 24'e doğru Mustafa Karasu ile Hamili Yıldırım'ı sedyeye koyarak cezaevine götürdüler. Bekle bekle geri gelmiyorlar! Herkeste yeni bir entrika çeviriyorlar şüphesi yayılıyor. "Bu cezaevindeki subayların alçaklığıdır, eziyet ederek hıncını çıkartmaya çalışıyorlar. Bu saatte yetkililer görev başında değil, onu istismar ediyorlar. Sökmez, merak etmeyin" diyeceğim ama konuşacak halim yok. "Vay namussuzlar, birkaç saat daha geciktirmekle birkaç ölüme yol açmanın hesabını yapıyorlar, resmen canavar, katil bu adamlar" diyorum içimden.

Yüzümü duvara dönerek uyumaya çalışıyorum, olmuyor, yeniden kusmam geliyor. Beyin özsulan azaldığı ve beyin küçüldüğü için her dönüşte kafatası içinde bir hamur kündesi gibi oynuyor ve o da baş dönmesi ve kusma yaratıyor. "Gığak" der demez, Mehmet Özgül gelip leğeni yatağımın önüne çekerek kusmama yardım ediyor. Biraz su aktıktan sonra, tekrar yatağa yatırıyor beni ve bir ıslak bezi getirip alnıma seriyor, "Rahatlarsın, ateşin var" diyor.

Saat ikiye doğru Hamili ile Karasu'yu geri getiriyorlar. Kısa süre sonra bir grup doktor ve hemşire ellerinde bir dolu alet ve edevatla içeriye doluşuyor, belli ki hazırlıklı bekliyorlarmış. Hemen sehpaları kurup, serum şişelerini asarak hortumların ucuna bağlı iğneleri damarlarımıza takmaya çalışıyorlar. Bu iş öyle kolay olmuyor, çünkü damarlar incelmiş, kaybolmuştur, bir deri bir kemik kalmış vücudumuzda damarlan bulmak sorun oluyor. Birkaç deneme ve çabadan sonra nihayet birer birer hepimize serum takılmış oluyor. Vücuduma serum sıvısı aktıkça muazzam bir kaos başgösteriyor ve bir süre sonra kendimi kaybediyorum. Sonradan öğreniyoruz ki, ağır ölüm orucundan çıkmış insanlara serumla müdahale etmek sakıncalıymış, ölümlere yol açabilirmiş, önce ağızdan çok iyi seçilmiş hafif besinler vermeleri ve daha sonra serum takmaları gerekiyormuş, ama bu kasıttan değil, o sırada henüz bilinmeyen bir şey olduğundan doktorlar da bilmiyor. Uyandığımda içerisi sevinç sesleri ve cıvıltılarla dolu. Annem başucuma çökmüş alnımı, kollarımı ovuyor, Babam ve amcam ayakta duruyorlar.

Tam kilolanmızın yarısından aşağı düşmüşüz.

Cafer Cangöz'ün ablası, babası, kardeşi ve yeğenleri gelmiş, ablası elektronik saatli bir tükenmez kalem hediye ediyor. Bir yığın iç çamaşır, elbise, dış macunu, fırça, havlu ve yiyecekler getirmişler. Doktorlar, "Hastalarınızın iyiliği için çikolata gibi şeyler vermeyin, onları bir tarafa koyun, sonra iyileşince yerler" diye uyarıyor. Zaten yiyecek halimiz yok, hâlâ su içerken bile kusuyoruz. Babamla amcam benimle ilgilenen doktoru kenara çekip birşeyler konuşuyorlar, doktor "Merak etmeyin amca onların hepsini iyileştiririz, bize güvenin!" diyerek rahatlatmaya çalışıyor onları.

Mustafa Karasu'nun babası bir ara uğrayıp elimi tutuyor, geçmiş olsun diyor. Bizimkilerle tanışıyorlar, içli-dışlı olmuşlar, bizimkiler de uğrayıp Karasugillere geçmiş olsun dileklerini iletiyorlar ve Hamili'nin yakınlarıyla konuşuyorlar. Bir süre sonra ziyaretçileri "Doktorlar rahat çalışsın" diye boşaltıyorlar. Recep'e, Cemal Miran'a da gidip moral veriyorlar. Recep, onlara bizi övücü şeyle söylüyor, Cemal Miran yakınlarına beni tanıştırıyor "Hayri abem" diye. Sağ olsunlar, direniş ne güzel dostlar kazandırıyor insana, içten, hilesiz, sahici, sımsıcak ve insanca!

Onlar gittikten bir süre sonra yine fenalaşıyorum, bilincim gidip gidip geliyor, bazen öldüğümü sanıyorum, elimdeki kalemin arkasına basarak yaşayıp yaşamadığımı test ediyor anlamaya çalışıyorum! "Evet, yaşıyorum, işte bu kalem, şu da saati, bak basınca ucu çıkıyor işte, ölü değilim ben, kesin yaşıyorum!" diyormuşum sesli sesli. Durumu iyi olan arkadaşlar etrafımı sarıp bu komik halimi izliyor, hem gülüyorlar hem hüzünleniyorlar, belli ki komik şeyler de konuşuyorum. Galiba kendi rüya alemimdeyim, ne konuştuğumun farkında değilim. Yaşamakla yaşamamak, hayalle gerçek arasında gezinip duruyorum. Sonra birileri akıl edip doktorlara haber veriyor, gelip yatıştırıcı bir iğne yapıyorlar. Uyandığımda ertesi gün görüş saati, yine annemin kucağındayım "Oh be yaşamak ne güzel şey meğer!" diyorum. Aynı anda başımda birkaç subayın da durduğunu farkedince "Ama direnmek daha güzel!" diyorum onlara nispet,

olur ya yaşama duygumuzu bir zayıflık sanabilirler! Subaylar dahil herkes gülüyor...

Yine görüş saati doluyor ve yine gidiyorlar. Gidiyorlar demek pek gerçeğe uygun düşen bir sözcük sayılmaz, kapıda birikiyor, el sallıyor, öpücük gönderiyor, bir türlü gitmek istemiyorlar, küçük çocuklar amcalarını, dayılarının ellerini tutmuş bırakmıyor ,"Biraz daha kalalım ne oluuur!" diye sorun çıkartıyor minikler. Bize can veren onlar mı ne, onlar gidince ölüyoruz sanki, ruhumuz çıkıp gidiyor onlarla birlikte. Galiba yine yatıştırıcı iğne yapıyorlar bana. Sabah uyandığımda Mustafa Karasu'nun kucağında buluyorum kendimi, o da annem gibi kucağına almış bebek gibi sallayarak, alnımı ovuyor, acılarımı dindirmeye çalışıyor! Kendini unutmuş benimle ilgileniyor Karasu, sahici dostluğun sıcaklığını hissediyorum, yüreğim onur ve sevinç duygusuyla kabarıyor. "İyiyim" diyorum "Karasu merak etme ölmem ben!" "Ölmezsin tabii, daha çok direneceğiz birlikte, yaşayacaksın!" diyor gülerek. Karasu'yla ikinci büyük ölüm sınavımızdır, kardeşlikten öte bir dostluktur aramızdaki. Bir süre sonra yeniden görüşçüler içeri doluşuyor, bu manzarayı görünce hepsi duygulanıyorlar. Önce etrafımızı sarıp biraz izliyor, sonra kendi hastalarına yöneliyorlar.

Ben kendimden geçtiğim sıralar Cemal Arat'la Orhan Keskin'den umut kesiliyor ve götürüyorlar. "Orhan'la Cemal'e ne oldu, onlar neredeler?" diye soruyorum, moralimi bozmamak için yanıt vermiyor kimse. Ancak hüzünlü matemlerinden onların artık yaşamadığını hissediyorum. "Demek ki öldü onlar!" diyorum kendi kendime ve müthiş bir acı çöküyor yüreğime. Hayret ki Cemil amca da burada, metanetli duruşu var; "Demek ki ölmediler onlar!" diye yeniden ümitleniyorum. Öylesine vakur bir duruş içindeler ki, dağ gibi oğullarını yitirdiklerini hissedemezsiniz! Bu ne metanet, bu ne direnç, bu ne sağlam inanç ki ayakta dimdik durabiliyorlar! Son kez gelmişti bizimle vedalaşmak için, böyle bir evlat yetiştirdiği ve faşizmin karşısında böyle metanetle dimdik durduğu için ona sonsuz bir hayranlık duyduğumu ifade ediyorum. Gerçekten o hepimizi

kendi Orhan'ı gibi bilerek vedalaşıyor, hep yanımızda olacağını söyleyerek gidiyor.

Bu görüşmede artık iyi algılayabildiğimi düşünen annem çok özel bazı haberler veriyor. Bir haber ki beni canevimden vuruyor! "Biliyor musun" dedi "Niyazi Sivas'ta komşularının ihban üzerine polis tarafından işkencede öldürüldü!"

"Neee!" diyebiliyorum yalnızca sessiz bir çığlık halinde ve artık konuşamaz oluyorum. Yeniden bütün beyin fonksiyonlarım duruyor, annemgiller ne zaman gitti, nasıl oldu bilmiyorum. Yine yatıştırıcı iğne yaparak uyutuyorlar beni. Ertesi gün kendime geldiğimde başımda Cafer'i buluyorum. Gözlerimi açınca sevinçten gülüyor, "İyisin iyi ihtiyar delikanlı iyi" diyor.

Ben hala Niyazi ile dolup taşıyorum, onunla ilgili uzun anılarımız anlığımda sinematik panoramalar yapıp duruyor.

Niyazi Gündoğdu, Sivas'ın Hafik ilçesine bağlı sanırım Ortakesrik köyünden Koçgirili yiğit bir gençti. Can dostum doktor arkadaşım Ziya'nın amcaoğlu idi ve İstanbul'a üniversite sınavlarına hazırlanmaya gelmişken onun aracılığıyla tanışmıştık. Sonra birlikte hazırlık dershanelerine gitmiştik. Birlikte bazen Doktor gillerde, bazen bizde ders çalışırdık. Böylesine dürüst, böylesine insan canlısı, böylesine özverili sadık dost az bulunurdu. Kısa sürede canciğer iki arkadaş olmuştuk. Çalıştığım üniversitede ona da iş buldum ve iş arkadaşı da olduk, okulumuzun kâğıt, kırtasiye gibi işlerini yürüten depo memuruydu. Daha sonra o Akademi'nin İç Mimarlık bölümüne girdi, ben de İstanbul Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesine... İbrahim Kaypakkaya'nın Bütün Yazıları'nı birlikte okumuş ve birlikte partiye girmiştik. Gençlik, semt, işçi, memur faaliyetlerinde hep beraberdik. Sonra o benden bir yıl kadar önce profesyonel devrimciliğe başlamış, memuriyetten ayrılmıştı. Birkaç yıl aynı evde birlikte kaldık, bir aile gibiydik. Bir yaz tatilimizde birlikte onların köyüne gittik. Doktor Ziya ile sonradan saygın bir tıp bilimcisi olan kuzenim Hüseyin de bizimleydi. Köylerini, dağlarını, yaylalarını dolaştık, Koçgiri olayını dinledik yaşlılardan. Keyifli büyük bir maceradan sonra Sivas'a döndük. Niyazi'nin

ailesi Sivas'ta oturuyor ve küçük bir mahalle bakalı işletiyorlardı. Kent içinde köy yaşamını sürdüren çok sevimli, sıcacık bir aileydi ve köyden hâlâ kopmamışlardı. Köyde yapıp getirdikleri nefis Kuşburnu şurubu, dut ve kaysı pestili, tamamen köy ürünü pajdo, kaymak, tereyağı, sütlü kahvaltılar yaptırırdı bize güzel Koçgirili annemiz. Orda yaşadığımız mutluluk anlatılır gibi değil. 12 Eylül darbesi geldiğinde biz dağlara çıktık, onun ısrarlı talebine rağmen kendisini reddettik, "Sen git tahsilini tamamla, hepimizin ölmesi gerekmiyor" dedik. Bizden sonra onu bir gerekçe göstermeden bazı arkadaşlarıyla birlikte okuldan atmış ve sanının askere almışlardı. Niyazi zeki, yetenekli, çok duygulu bir insandı. Süleyman Cihan'ın işkencede öldürülmesi, benim ve birçok arkadaşının zindanlara düşmesi onu çok sarsıyor. Süleyman Cihan, ortak arkadaşımızdı. 12 Eylül'ün metropolleri bunaltan baskısına işsizlik ve ekonomik sıkıntılar da eklenince Sivas'taki babasının yanına dönmeye karar veriyor. Çok geçmeden Sünni komşuları "terörist" diye ihbar ediyorlar ve polis sorgusunda uğradığı insafsız işkence altında hayatını kaybediyor. Niyazi 12 Eylül'den önce de soruşturma geçirmiş, işkencecilere meydan okuyarak direnmişti. Bu kez de öyle yapmış, direnişiyle işkenceci haydutları çıldırtmış yine. Niyazi gittiği her yerde, katıldığı her toplulukta bütün güzellikleri ve sevgiyi ayaklandıran müthiş düzgün ahlaklı harika bir insandı. İnsan olan nasıl böyle güzel insanlara kıyar, elleri kırılası, bahtı kararası işkenceciler ve şerefsiz ihbarcı alçaklar!..

Öğleye doğru yeniden görüşçülerimiz cıvıltı içinde odalara doluşuyor. Annem ve babam yanlış bir şey yapmış oldukları-nı düşünerek suçluluk duygusu içinde sarılıyorlar. "Özür dileriz oğlum seni bu kadar sarsacağını düşünemedik, annen gece boyunca ağlayıp durdu" dedi babam. Annem beni etkileyecek bir şey daha söylemenin korkusuyla susuyor ve beni bağrına basıp sessiz ve için için ağlıyordu sadece. "Hayır" diyorum, "İyi yaptınız, bilmem gerekiyordu, lütfen benden hiçbir şey saklamayın, ne varsa hiç sakınmadan açık açık anlatın, benden bir şey gizlediğiniz hissine kapılırsam bu beni daha çok

sarsar, hasta yapar, deli olurum" diyorum onları rahatlatmak için. Cafer, "Ya ana sen ihtiyara ne dedin ki böyle oldu?" diye soruyor anneme. Annem, cuntadan önce faşizme karşı direniş eylemlerinde tutuklanan kardeşimin nişanlısının başka biriyle evlendiğini söylediği için üzüldüğümü söyleyerek asıl sorunu geçiştirmeye çalışıyor. "Wee ma dünyada kız mı yok, canı cehenneme, kardeşimize daha iyisini buluruz. İhtiyarın üzüldüğüne bak sen, boşver yav, ayvo ayvo" dedi. Cafer, anadili zazacayı unutmuş, ama Türkçe konuşurken böyle zazaca yöre ağzını öyle hoş katıyor ki sanki çok iyi zazaca biliyormuş tadı veriyor... Evet, bu konu da üzmüştü, ama asıl sorun Niyazi'ydi. Niyazi ile kardeşten ileri canciğer iki arkadaş, yoldaştık. Ruhumda meydana gelen büyük boşluk ve hiçlik duygusu canımı yakıyordu, dolmak bilmiyor!

Bir süre sonra artık ailelerin içeri alınmasına izin verilmedi. Zar zor izin alıp son kez gelebildiler ve çok az görüşmemize izin verildi. Onlara doyamamıştık daha, ama artık gitmeliydiler. "Siz artık eve dönün, merak etmeyin bana bir şey olmaz. Kötü bir gelişme olursa size haber yollar arkadaşlar" dedim ve onları İstanbul'a gönderdim. Gözleri arkadaydı, gitmek istemiyorlardı, gözleri yaşlıydı. Gülüzar annem, babam her zamanki metanetli haliyle gülümseyerek son kez el salladı koridoru dönerken...

Hayranlık Uyandıran Eylem Arkadaşım Cemal Arat'ın Annesi Sakine Ana

Hepimizin "Sakine Ana" diye bildiği Sakine Arat, Diyarbakır tutsaklığım döneminde karşılaştığım en şaşırtıcı insanlardan biri olmuştu. Onu yalnızca ölüm orucunda yanımda canveren yiğit delikanlı oğlu Cemal'den dolayı değil, hayranlık uyandıran onurlu duruşu ve metaneti yüzünden de unutamıyorum. O günden başlamak üzere hakkında çıkan her haberi özenle saklayıp, bu kadındaki esrarı anlamaya çalışmışımdır. Hakkında daha fazla bilgi edinince hayretim yerini anlaşılabilir bir hayranlığa ve saygıya bıraktı.

Sakine Ana, Hani'de sayılı bir Şeyh'in kızıdır. Babası, Hani'de

geniş toprak sahibi bir Şêx'dir. O yüzden oğlu Cemal'e de örgüt içinde "Şêx" diye hitap edilirmiş. 1925 Kürt ayaklanmasında Şeyh Sait'e destek oldular diye dedesinin iki kardeşi idam edilir. Geriye kalan ailenin tüm fertleri 1930'da sığındıkları Bismil'den "Zorunlu İskân Kanunu" kapsamında Kütahya'nın Tavşanlı ilçesinde mecburi ikamete tabi tutulur. Sakine Ana 1935'te sürgün çocuğu olarak burada hayata gözlerini açar. Daha bir buçuk yaşındayken annesini yitirir ve ablasıyla yetim kalır, iki halası tarafından büyütülürler. İlkokul 4. sınıftayken 1947'de çıkarılan Genel Af'la tekrar Bismil'e dönerler. Memleketiyle Tavşanlı'yı kıyasladığında içi kararıyor, "Burada hayat yok" diye. Yerleştikleri köyde okul olmadığı için Sakine Arat eğitimine devam etme şansı bulamaz, oysa okuma tutkunu biridir, okuyup adaletsizliklerle mücadele etmek, hakim, savcı, avukat olmak istemektedir. 17 yaşındayken 40 yaşındaki dayısının oğlu ile zoraki evlendirilir. Bu evlilikten Cemal, Tacettin, Murat, Semra, Sibel, Burhan ve Servet'le birlikte sekiz çocukları olur.

Sakine Ana kendi okuyamadığı için çocuklarının mutlaka okumasını ve aydınlanmasını ister, okumaya özel bir tutkusu vardır. Okula devam edebilmek için Tavşanlı'dan dönmeyen amcasının yanında kalmak için aileye yalvarır, ancak yengesi isteksiz davrandığı için çaresiz vazgeçer. O sırada köylerinde ne okul var, ne gazete ne de kitap. Diyarbakır'dan babasına aldırttığı aklında kalan "Senede Bir Defa" ve "Uçurum" adlı kitapları defalarca defalarca okuyup dururmuş. Davavekilliği yapan babasının hukuk ve kanun kitaplarını okurdu durmadan. Şeyh Sait ayaklanmasına katılanları "gerici bir güruh" sanan Türk egemen algısının tersine, bu taifenin ezici çoğunluğu aydınlanmacı, ilerici, devrimci mert insanlardır. Sakine Ana da o kara çarşafı altında işte o aydınlanmacı kadınlardan biriydi ve hem de en sağlamı! İlk çocukları Cemal'le Tacettin'i Hani'deki dayıları Hasan'ın ve halalarının yanında okumaya gönderir. Bir süre sonra kendileri de ailece Hani'ye yerleşirler. 1975'te Hani'den de Diyarbakır il merkezine taşınırlar. Büyük oğlu Cemal, Ankara Üniversitesi İşletme Fakültesi'ni kazanır ve Ankara'ya

gider. Cemal burada bir yıl okuduktan sonra Kemal Pir'in de okuduğu Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'ne geçiş yapar, ardından da çalışmak zorunda olması nedeniyle kaydını bu fakültenin Açık Öğretim bölümüne kaydırarak Kürdistan'a döner. Cemal, bir yandan okurken, 1978–79'da da Batman Zirai Donatım'da memur olarak çalışmaya başlar. Bu sırada PKK'nin faaliyetlerine katılır. 1980'da Lübnan'a giderek yedi ay orada kalır. Nisan 1981'de Türkiye'deyken Diyarbakır'da tutuklanır ve PKK Ana Davası'nda yargılanmaya başlar.

Ben Cemal'i Diyarbakır 5 No'ludaki işkenceleri protesto etmek için giriştiğimiz 1984 Ocak–Mart ölüm orucunda yanımda hayata gözlerini yumduğundan birkaç gün önce tanımıştım.

12 Eylül darbesi gelir gelmez Sakine Ana'nın evi basılır ve bir silah yakalanır. Silahı oğlu Tacettin üstlenir ve ağır işkenceden geçirildikten sonra tutuklanır. Ancak silah hiç kullanılmadığı için Tacettin'i serbest bırakmak zorunda kalırlar. Fakat faşizmin artık yakasını bırakmayacağının farkındadır Tacettin. Henüz işkence yaraları sağalmadan dağa çıkar ve gerillalara katılır. Cemal'in yargılanması idam kararıyla sonuçlanınca kuzeniyle evli ve 10 aylık bir kız çocuğu olan kızkardeşi Semra kafasına tabancayla sıkarak intihar eder. Ardından 1992'de Tacettin'in Lice'de dağda vurulduğu haberi gelir bu acılı yürekli annesine. Bir yıl sonra oğlu Murat 1993'te aniden ortadan kaybolur ve bir daha da izine sesine rastlanmaz; o artık "failimeçhul"ler listesindedir. Bu arada iki ağabeyinin ölümünün acısına dayanamayan 17 yaşındaki kızı Sibel de kendini asarak intihar ederek yaşamına son verir. Bu büyük acılar yetmemiş gibi dayısının oğlu eşi de kendisini terkeder ve Sakine Ana iki oğlu ve acılarıyla başbaşa kalır. Ailenin geçimini sağlamak için Diyarbakır'da terzilik yapmaya başlar. Kürt çocuklarını "Hizbullah" adlı örgüte zorlayarak "Hizbulkontra"yı PKK'ye karşı kullanmak isteyen devlet Sakine Ana'nın yakasına da yapışır ve bir oğlunu kendisinden kopartır. Onun deyimiyle oğlu Servet'i de "meret Hizbullah"a kaptırır. Bu onu çok sarsan trajedik bir olaydır ve adeta canevinden vurulur. Servet Hizbulkontra'daki çeteyle birbirleri-

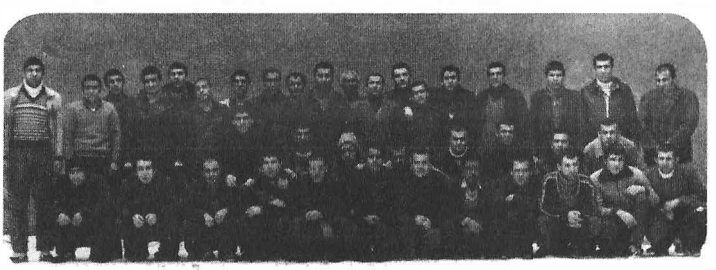
ni vurmaya, yaralamaya başlarlar. Birkaç kez yaralanan Servet nihayet esrarengiz bir trafik kazasında adeta bu melanet örgütünden kurtulmak istercesine iç kanamadan yaşamını yitirir.

Böylece Sakine Ana faşizme tam 5 evladını kurban verir ve kala kala tek oğlu Burhan'la kalır. Sakine Ana artık kendisini barışa adamış sembol isimlerden biridir.

Bir ömre daha fazla acı nasıl sığabilir bilmiyorum. Ben Sakine Ana'nın sükûnetinin altındaki fırtınaları böylece ancak yıllar sonra öğrenebildim ve o bütün Kürt kadınlarının acılarının tipolojisiymiş meğer!.. Bu kitabı yazdığım sıralar Sakine Ana hâlâ barış ve özgürlük için sokaklardaydı.

***

1984 Ocak–Mart ölüm orucu toplam 5 can kaybı, yüzlerce yaralı ve sakat pahasına zaferle sonuçlanmıştı. Bu saldırıda ağır yaralanan Hüseyin Yüce'nin de sonradan ölümüyle kaybımız 6'ya çıkmıştı. Ancak bu zafer öngördüğümüz taleplere ulaşmaktan ziyade doğurduğu siyasal sonuçlarla ilgilidir. Hâlâ faşist dayatma ve uygulamaları tamamen ortadan kaldırmış değildik. Üstelik TTE'nin giyilmesini de başka bir direnişe ertelemek zorunda kalmıştık. TTE'yi 29 Ocak'ta 35'te bulunan PKK'liler giyme kararı alınca, o sırada 35'te bulunan diğer gruplar da zimnen onaylamıştı. Hatırladığım kadarıyla itiraz edenler sadece biz Partizan grubu ile Recep Maraşlı'ydı. Pazarlıkta hiç değilse diğer yaptırımları tamamen ortadan kaldırmakta

1984 Ocak direnişinden sonra çekilen ilk fotoğraflardan biri. Fotograftakilerin sanırım hepisi PKK davasından arkadaşlar.

bir koz olarak kullanmak istemiştik, fakat yaratılan fiili durum nedeniyle bu da nerdeyse imkânsızdı. Sonunda PKK ile yeni bir direnişe kadar geçici olarak giymek şartıyla kendi aramızda mutabakata varmıştık. Havalandırmada spor ve asker bulundurma olayını da bizi taciz etmeme ve karışmamaları koşuluyla onay vermiştik. Haftada iki gün sabahleyin İstiklal Marşı okumayı da zaten pratikte uygulanamayacağını düşünerek onun üzerinden gerilim yaratmayı gereksiz bulmuştuk. Sonuç olarak TTE tavizine karşılık, eylül direnişinin kazanımlarını arttırarak pekiştirmiştik.

Asıl büyük kazancımız ise eylemimizin yarattığı toplumsal siyasal refleks ve dirilmeydi. Gerçekten ilk kez bu eylem bütün cezaevlerine yayılmış, hem cezaevlerinde, hem Türkiye'de ve hem de dış kamuoyunda cunta karşıtı güçlü rüzgârların esmesine ve kitle hareketlerinin canlanmasına yol açmıştı. 5 No'ludaki bütün insanlık dışı vahşet hikâyeleri kamuoyuna yansımaya ve yazılmaya başlanmış, cuntaya karşı derin bir hoşnutsuzluk ve nefretin gelişmesini sağlamıştı. Genel Kurmay Başkanlığı Diyarbakır 5 No'luda 54 kişinin öldüğünü bizzat açıklamak zorunda kalmıştı. Daha da ötesi ve belki de en dikkate değer sonucu ise, devrimci örgütleri uyarması, moralize etmesi ve harekete geçirmesiydi. Nitekim PKK 1984 Ağustos atılımını bu eylemden sonra gerçekleştirdi, TKP-ML gerilla mücadelesi de ses getirmeye ve sık sık basında yeralmaya başlamıştı. Türkiye'de İnsan Haklan Derneği, Cumartesi Anneleri, Aydınlar Dilekçesi ve bu hareketin ilk embriyonlarının bu eylemden sonra mayalandığını ve demokrasi mücadelesinin kurumsallaşmasına büyük katkı sağladığını söylemek sanırım abartı olmaz. Mayıs 1984'te 1260 aydının imzaladığı Aydınlar Dilekçesi'ni Prof. Hüsnü Göksel, Prof. Bahri Savcı, Aziz Nesin, Esin Afşar, Bilgesu Erenus ve Prof. Fehmi Yavuz, Çankaya'ya çıkıp Cumhurbaşkanı'na iletilmek üzere bırakmışlardı. Yakınlarımız ve dayanışmacıları demokratik seslerin yükselmesinde sürükleyici bir faktör olmuştu. O dönemdeki cunta karşıtı demokratik muhalefetin ağırlık merkezi dışarısı değil, adeta cezaevleri olmuştu.

Ülkemizin demokrasi, özgürlük ve devrim mücadelesinde tarihi bir etki yaptığını düşündüğüm Diyarbakır 5 No'ludaki bu direnişimizin yanı sıra Metris ve Bayrampaşa cezaevlerindeki yoldaşların direnişinin de büyük katkısı olduğunu altını çizerek takdir etmek gerekiyor. Bizim eylemimizin sonuçlanmasından yaklaşık 40 gün sonra 11 Nisan 1984'te onlar da direnişlerini yeni bir aşamaya yükselttiler. "Süresiz Açlık Grevi" şeklinde başlayan direniş Bayrampaşa'da 45. gününde, Metris'te ise 49. gününde ölüm orucuna çevrildi. Bu Ölüm Orucu direnişinin 66. gününde Devrimci Sol davasından Haydar Başbağ ile TİKB davasından Fatih Öktülmüş, 73. gününde ise yine Devrimci Sol davasından Hasan Telci ve Abdullah Meral yaşamlarını yitirdiler. Metris ve Bayrampaşa'daki bu direnişler, bizim PKK'nin hatası sonucu verdiğimiz TTE tavizini resmen yeni bir direniş gerekçemiz olarak ortadan kaldırmasa bile fiilen geçersiz kılmıştı. İstanbul cezaevlerindeki yoldaşların ve diğer devrimci grupların direnişi Kürt halkının ölüm mezbahasına çevrilen Diyarbakır 5 No'ludaki direnişlerin her zaman en sağlam müttefiki ve yoldaşı olmuştu. Bizler her aşamada birbirimizin onur ve moral kaynağı olduk.

Cezaevine geldiğimizden bir süre sonra sözde ilk kez havalandırmaya çıkartıldık. "Havalandırma" dediysem aslında spor salonu denilen kapalı bir yere çıkarmışlardı. Israrlı talebimiz üzerine sözde toplu ve bireysel fotoğraflar da ilk kez burada çekilebilecekti. Başka koğuşlardan da insanlar vardı. Önce toplu olarak, sonra da isteyen arkadaşlarla dört sene sonra ilk kez görüntülerimiz kayda geçmiş oldu. Fotoğrafçı cezaevi idaresi tarafından getirilmiş, büyük ihtimalle hâlâ kendi kontrolleri dışında görüntülerin dışarıya sızmasını istemiyorlardı. Haksız da değiller, bu insan manzaraları ancak Nazi kamplarında veya ilkel savaşlardaki esir kamplarında görülebilirdi. Pejmurde, soluk benizli, gözleri çukurlarına gömülmüş, asker traşlı, tipik Nazi kampları iskelet manzaralarıydı. Biz ölüm orucundan çıkmış ve zor yürüyebilenler ise bir başka içe

dokunan görüntüler sunuyorduk. Bu fotoğraflar bir de siyah-beyaz olunca büsbütün insanın içini karartıyordu. O tarihlerde siyah-beyaz filmleri kullanmaları, siyasi tutsakları hor gösterme amaçlarından kaynaklanıyor olmalıydı. Fakat aslında faşizmin cezaevlerindeki vahşetinin somut kanıtları olarak iyi de olmuştu, bizim işimize yaramıştı.

Mahkeme Duruşmaları

Ölüm orucundan sonra hastahanede gördüğümüz tedaviyle biraz kendimize geldikten sonra cezaevine getirildik. Aynı davadan yargılandığımız arkadaşlardan beni ve Müslüm Elma'yı ayrı ayrı yerlere tek başımıza koyarak tecrit etmişlerdi. Cafer Cangöz'ü birkaç sempatizanla birlikte bir koğuşa, hemen bitişiğindekine de İbrahim Ekinci ve diğer arkadaşları koymuşlardı. İki koğuş arasında iptal edilen kapının altından yazı alışverişi yapabiliyorlarmış. İlk duruşmadan sonra arkadaşlara siyasi savunma hazırlamaya başlamalarını söyledik. Müslüm'le ikimiz

Yerel mahkemenin yargılaması sonunda idama çarptırılanların bir bölümü. Oturanlar soldan saga: 1. İbrahim Ekinci, 2. Ramazan Kılavuz, 3. Aydın Hanbayat (Elazığ'dan geldi), 4. H. Hayri Aslan, 5. Cafer Cangöz, 6. Ayhan Toprak. Ayaktakiler: 1. Engin Vurkır, 2. Müslüm Elma, 3. M. Emin Tüysüz, 4. Serdar Can, 5. Mustafa Kaya, 6. Mehmet Özgül.

savunma yazabilecek durumda değildik. Sağlık durumumuz son derece kötüydü, ya duvarlara tutunarak ya da birilerinin kollarımıza girerek yardım etmesiyle yürüyebiliyorduk, gözlerimiz de iyi değildi, biraz okuyunca yoruluyor ve tembelleşiyordu. Özellikle baş dönmesi ve denge kaybımız çok fazlaydı. Daha sonra sağ kolum da adım adım yazı yazma yeteneğini yitirmişti. Polis işkencesindeki Filistin askısından kaynaklanan fizyolojik bozulma ölüm orucundan sonra sakatlığa dönüşmüştü. Bu nedenle savunma hazırlama işini Cafer'le İbrahim Ekinci üstlendiler. Duruşmalara çıkma sırasındaki ayaküstü diyaloglardaki kısa önerilerimizle katkı sunmaya çalışıyoruz. Zaten daha önce el konulan bir savunma yazdığımız için nasıl bir savunma yapılacağı belliydi. İbrahim Ekinci ile Cafer Cangöz ilk yazılan savunmayı gözönünde bulundurarak yazmaya başladılar. Tabii ki eskisi gibi olması zordu ama özellikle İbrahim'in algılama yeteneği sayesinde ilk savunmamıza yakın bir metin ortaya koyabildiler.

Hatırladığım kadarıyla ölüm orucundan sonra çıktığımız ilk duruşmada cezaevindeki işkenceleri, ölümleri ve bunları protesto etmek için giriştiğimiz eylemleri, Ocak 1984 direnişini anlattık. İkinci duruşmada hazırlanan iddianameyi ve mahkemenin, özellikle iddia makamının tutumunu, programı, amaçları ve niteliği belli siyasi bir partiyi "terör örgütü" ve "silahlı çete" olarak nitelenmesini eleştirmiştik. Savcı Kadir İspir, çok öfkelenmişti. Azgın bir faşist olduğunu saklamayı becerememeyen İspir, "Seni kendi ellerimle asacağım" diye başını sallayarak tehdit etti. Mahkeme heyeti, avukatlar, herkes "Herhalde çıldırdı" der gibi ona baktılar. Bunun üzerine, "Benim ölümüme sen karar vereceksen, bu mahkeme heyetine ne gerek var? Cezaevinde zaten bizi parça parça öldürüyorsunuz. Ölümden korkmuyorum, bu mücadeleye her şeyi göze alarak girdim. Ama bir adalet oyununa da alet olamam" dedim ve duruşma hakimine hitaben "Görülüyor ki sayın savcı, sizlerin kararını beklemeden kendisi karar vermiş bulunuyor. O iddia makamında oturmaya devam ederse, ben de bundan sonraki duruşmalara gel-

meyeceğim. Sonucu önceden belli bir yargılamanın benim için bir anlamı olmaz" dedim. Duruşma hakimi, beni yatıştırmaya dönük birkaç söz söyledikten sonra, tutanağa "Sanık Hasan Hayri Aslan, savcıya güvenmediğini ve reddettiğini söyledi" diye yazdırdı. Tabii savcıyı niye reddettiğimi yazdırmadı.

Sonraki duruşmaya çıkarken, savcıya karşı nasıl bir tavır takınacağımı düşündüm durdum. Savcının değiştirilebileceğine dair pek inancım yoktu, o durumda da sözümü tutarak bir kez daha onu protesto edip duruşmalara gitmemem gerekiyordu. Fakat öte yanda da siyasi savunma yapmaya çalışıyoruz ve bunun aksamasından endişeleniyorum. Bu düşünceler içinde duruşma salonuna gittik. Aaa bir de baktım savcılık makamında bir havacı subay oturuyor! Arkadaşlarla birbirimize bakıp gülümsedik, doğrusu iyi bir sürpriz, hiç ummadığımız bir şeydi! Sivil savcı Kadir İspir iddia makamından alınmıştı!

Bu duruşmadaki böyle iyi sürprizin yanı sıra bir de kötü sürprizle, daha doğrusu iğrenç bir iftira ile karşılaştık. 1982 ölüm orucundan sonra zorla itiraf imzalattırılan pek çok kişi bu itiraf metinlerini "Kendi iradeleri dışında Esat Oktay Yıldıran tarafından zorla imzalattırıldığını" söyleyerek reddettiler. İtirafa hazırlananlar da sessizce geri çekilmişlerdi. Bizim davanın tek itirafçısı H.Y., dayatılan itirafı geri almadığı gibi, bir de saldırmaya cüret etmişti. Söz alarak, "Duruşmaya gelirken Hasan Hayri Aslan, itirafımı geri almam için beni zorladı, kabul etmeyince de beni ölümle tehdit etti" demesin mi! Olacak şey değildi! İnsan bir kere alçalmaya görsün en iğrenç sürüngenlerden beter oluyor. Bu kuyruklu bir yalandı ve kesinlikle mahkeme de iftira olduğunu biliyordu. Çünkü H.Y. ile hiçbir zaman yan yana konulmazdık, o bizden her zaman ayrı tutulurdu. Üstelik bizi "tehlikeli sanık" pozisyonunda özel zırhlı araçlarla duruşmalara götürüp getirdikleri için yalnızca onunla değil, diğer arkadaşlardan da tecrit tutulurdum. Yani H.Y. ile en ufak bir temasımızın olmaması bir yana, böyle bir şeye tenezzül etmem de sözkonusu olamazdı. Bilsem ki beni yüzde yüz idamdan kurtaracak, yine de davasına, partisine ve hal-

ka ihanet etmiş birinden zerre kadar minnet etmezdim. Bunu kendim için büyük bir alçaklık sayarım. Üstelik belki de pek çok devrimciden farklı olarak, itirafçılara, çözülenlere kızmak yerine onları o hale düşüren işkencecilere kızan, bu zavallılara ise acıyan bir insanım. Bütün sorgulama, işkence süreçlerinde ve cezaevinde hep böyle davrandım. İşkencenin ne zalimce bir şey olduğunu ve insanın moral dünyasını, onurunu nasıl parçaladığını iyi bilirim. "Zaten ruhsal çöküntü içinde olan bu insanları aşağılayıp hırpalamak yerine, acımak ve mümkünse insani yardımda bulunmak gerektiğini" söylemiş ve böyle de davranmıştım. Onun itirafını geri alması veya almaması benim durumumu zerre kadar etkilemiyor, umurumda da değil. Siyasi savunma yapan, defalarca ölüm orucunda hayatını ortaya koyan bir insan, böyle aptalca bir itirafla artabilecek cezadan mı korkar, bu çok komik bir şeydir. Tabii bu saldırıyla onurum ve devrimci itibarım hedef alınmıştı. Çok öfkelendim. İlk defa üzülerek bir mevtayı tekmelemek zorunda kalmıştım. Duruşma hakiminden söz istemeden ayağa fırladım ve şunları söyledim:

"Bu iğrenç bir iftiradır. Ben bu adamla bir saniye bile yan yana bulunmuş değilim. Bu derece düşmüş bir insandan böyle bir şey isteyen ondan daha alçak olsun! Böyle insanlara acırım ben, ama asla şahsım veya halkım adına böylelerinden en ufak bir şey istemeye tenezzül etmem! Kendi adıma ondan böyle bir şey istemişsem şerefsizim, onda da hâlâ zerre kadar ar kalmışsa ya bu yalanını kanıtlar ya da derhal bu iftirasını geri alır! Ona bu iftiraları yaptıranları şiddetle protesto ediyorum, artık onurumuzla oynamasınlar! Ben böyle bir şey istemedim ve asla da istemem! Benim hakkımda bildiği ne varsa söylesin, söylemiyorsa alçaktır, işte huzurunuzda söylüyorum" dedim. Öfkeden titriyorum, boğazım kuruyor, başım dönmeye başlıyor, daha fazla konuşamıyorum...

Duruşma hâkimi haklı bir tepki gösterdiğimi bildiği için sözümü kesmedi... "Peki Hayri, otur, tamam, anladık" dedi sadece.

Oturmadan önce kızgınlıkla istem dışı şöyle bir gözlerim

H.Y.'ye kaydı, oturduğu yerde elleri bacaklarının arasında, iyice küçülmüş, kararmış, böcek gibi ezilmişti... Mahkeme heyeti, avukatlar, duruşmadaki tutuklular herkes ona bakıyordu. Büyük ihtimalle yer yarılsa içine kayacaktı hemen, ruhsal olarak iyice çökmüş gerçek anlamda bir kadavraya dönüşmüştü. Kalkıp "Özür dilerim, yalan söyledim" diyecek ne erdemi ne de hali kalmıştı. Israr etmedim, sahiden acıdım, çok üzücü bir hali vardı! Yuh olsun, niye böyle bir iftirada bulundu be herif? Biliyoruz ki ölüm korkusuyla poliste iyice maskaralaşmış, gözaltında zarar verdiğin köylüler kendisini şişlemek istemiş, engel olmuştuk. Hadi diyelim ki seni zorladılar, ya da göze girip biraz daha cezanı hafifletmek istedin, ya onurumuza niye saldırıyorsun? Niye bizi bir mevtaya tükürmek zorunda bırakıyorsun, ne halt ettiysen ettin? Onurumuza saldırırken kendisini bir kez daha rezil etmişti, hoş zaten rezildi ya neyse...

***

383 Sayfalık Siyasi Savunma

Yargılanmayı Yargılamaya Çeviriyoruz

Mahkememiz artık sonuna yaklaşıyordu, siyasi savunma yapacağımızı söyleyerek mühlet istedik. Ocak direnişinden önce hazırladığımız 900 sayfalık savunmamız o hengâme içinde gitmişti, Cafer'le İbrahim yeniden hazırlamışlardı. 10 Mayıs 1984'teki duruşmada hazırlanan 383 sayfa tutarındaki elyazması savunmamızı yine Cafer Cangöz'le İbrahim Ekinci okuyordu (Bu savunma, Kasım 1986'da Ocak Yayınları tarafından, "TKP–ML Savaşçıları Diyarbakır'da Faşizmi Yargıladılar" adıyla yayımlanmıştı). Genel teorik bölümlerin yanı sıra 12 Eylül darbesini teşhir eden bir bölüm ile 5 No'ludaki işkenceyi, direnişleri ve ölüm olaylarını anlatan bir bölüm de bulunuyordu. Ancak, cezaevinde direnerek yaşamını yitiren veya işkence altında öldürülen insanların listesi o aşamada henüz tam olarak bilinmediği için çok eksik kalmıştı. Savunmanın okunması birkaç duruşma sürdü. Okunması esnasında, sık sık "Kısa kes, artık yeter, zaten dilekçenizi aynen tutanağa geçiriyoruz" diye

müdahale ettiler. Cafer, "Savunma hakkımızı kısıtlayamazsınız, ben okumak istiyorum, savunmaya karşı sabır göstermeniz gerekir" diyerek devam etti, ama yine de bazı yerleri atlayarak bitirdiler arkadaşlar. Cafer yorulduğunda İbrahim Ekinci okumaya devam ediyordu. Mahkeme heyetinden bazıları uyuklama alametleri gösteriyordu, dinlemiyorlardı, zaten okuyacaklarını da hiç sanmıyoruz, ama bizim arkadaşlar ve avukatlar dinlesinler istiyoruz. En önemlisi de onca zor şartlarda, kısıtlama, engelleme ve gerekli araçlardan yoksun bırakılarak yapılan savunma hakkımızın baskılanmasına izin vermemekti.

Sanırım 1985'in başlarına doğru son duruşmamıza çıktık. Son sözlerimiz soruldu.

"İyi, güzel, nazlı ne varsa onların zincire vurulduğu bir ülkede halkımın yanında zalimlere ve emperyalistlere karşı karınca kararınca da olsa bir mücadele vermekten şeref duyarım. Biz olmasak da devam edecek olan devrim kervanına selam olsun!" dedim.

Cafer Cangöz; "Bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm mücadelesinde şehit düşen yoldaşları, yurtseverleri saygıyla anar, emperyalizm ve yerli gericiliği bu ülkeden kovmak için mücadele veren çeşitli milliyetlerden Türkiye halkının önderi TKP-ML'ye sonsuz güvenimi belirtir bu uğurda mücadelelerinde başarılar dilerim!" dedi.

Müslüm Elma; "Beni bin sefer ölüme mahkûm etseniz dahi her seferinde daha yüksek sesle haykıracağım; yaşasın halk demokrasisi ve sosyalizm mücadelesi!" dedi.

İbrahim Ekinci ise; "Emperyalizm, gericilik, zulüm ve sömürünün çok yakın bir zamanda yok olacağı inancındayım" dedi.

Gereği düşünülmüştü, ben dâhil 13 arkadaşa idam cezası, diğerlerine değişen oranlarda hapis cezaları verdiler, zaten fazladan yatan bazı arkadaşlar tahliye oldu.

İdam alan bizleri tekrar 35'teki hücrelere koydular. Ben, Müslüm Elma, Mehmet Özgül, Serdar Can, Mustafa Kaya,

Engin Vurkır, M. Emin Tüysüz, Ramazan Kılavuz, Mahmut Karaçalı gibi arkadaşları farklı katlardaki hücrelere dağıttılar. PKK'lilerle ortaklaşa "Hêzên Esîran" (Esirlerin Birliği) adlı bir gazete çıkarmaya başladık. Bir süre iyi gitti. Karikatürler, el çizimi resimler, illüstrasyonlar, mizah, kısa öyküler, şiirler gibi o koşullara göre oldukça nitelikli sayılan bir yayın oluvermişti. Ramazan Kılavuz'la M. Emin Tüysüz çizim-resim işlerini üstlenmişlerdi. Yazı Kurulu'nda bizden İbrahim Ekinci vardı, yazım işini de yazısı düzgün ve okunaklı olduğu için o yapıyordu. Bir süre sonra cezaevinin direniş sürecine ilişkin yazılara başladık. Çok önemli olan bu konuda bir türlü ortak bir dil bulamadık. Cansıkıcı, ağır grupçu bir üslup gazeteye hâkim olmaya başlamıştı. Olabildiğine esnek, hoşgörülü, uygulanabilir mantıklı çözümler önermemize karşın sürdüremedik. Bizim ortak sorumluluk üstlendiğimiz bir yayında yanlış, grupçu, hatta mücadelemizin yok sayıldığı doğru olmayan bir tarih yazımına alet olmamız kendi inkârımız olurdu. Ya bu konuyu gazetede hiç yazmayacaktık, ya her birimiz kendi imzasıyla kendi görüşümüzü yazacaktık, ya da yazılanlara eleştiri ve düzeltme hakkı verecektik. Hiçbirisi kabul edilmedi. Olaya ne yandan bakarsak bakalım, tadı kaçmıştı, dostluğu ve cezaevindeki birliği geliştirmek amacıyla yaptığımız yayın, giderek gerginliğe ve ayrışmaya neden olan bir faktör haline geliyordu. Başta Selim Çürükkaya olmak üzere bazılarının özellikle ayrılık noktalarında çatışmayı körükler tutumu zaten yeterince rahatsız etmişti. "Bu arkadaşlarla birlikte iş yapmak çok zor, demokrasi kültürü henüz çok zayıf, bu iş yürümez" diyerek yayından çekildik.

Bizim cezaevinde kitlemiz iyice azalmıştı, yirmi civarında arkadaş kalmıştık. Artık gazeteyle uğraşmak yerine yıllarca kitaplardan uzak kalmanın yarattığı siyasi-entelektüel boşluğu doldurmayı daha yararlı bulduk. Öylesine bir okuma hasreti vardı ki yüze yakın insanın bulunduğu 35 koğuşu hücrelerinde sanki tek insanoğlu yok gibi, çıt çıkmıyor, insanlar okuyor okuyor ha okuyordu. Henüz klasik Marksist eserlere izin

yoktu. Daha çok roman, sanat, estetik ve tarih konulu eserler alınabiliyordu. Onları bile Marx'ın, Mao'nun, Stalin'in, Lenin veya Engels'in adları geçiyorsa vermiyorlardı. Roza Lüksemburg, George Dimitrov gibi herhalde Marksist olduğunu bilmedikleri bazı yazarların az sayıda eseri yasağı delebilmişti. Roman, şiir, deneme türünden "komünist" olmadığını düşündükleri sanat-edebiyat eserleri, batılı aydınlanmacıların kitapları verilebiliyordu. Bu yüzden nerdeyse her birimiz sanat ve estetik teorisyeni olmuştuk. Bildiğim en nitelikli edebiyat ve sanat eserlerini bu süre içinde okuyabildiğimi söyleyebilirim. Gazete, kitap, gelen mektuplara yanıt yazmalar dışında bütün vaktimiz okumakla geçiyordu. Bir süre sonra televizyon verdiler, artık aktüel haberler, siyasal tartışmalar ve bol bol da türkü programlan izliyoruz. Bir defasında Arif Sağ'ın "Şen değil gönlüm şen değil" türküsü çıkmıştı televizyonda; insan bir türküden nasıl bu kadar derinden sarsılarak etkilenebilir hayret ettim, çok etkilenmiştim, bütün can tellerimi titretmişti, sanki benim ruh halimi anlatıyordu! Mümkün olsa bütün gün o türküyü dinleyecektim. Herhalde ülkenin trajedik manzarası ve direniş içinde yitirdiğim can dostlarımın bende bıraktığı elemden kaynaklanıyordu. İlk dinleyişte ancak son kıtasını yazabilmiştim, dua ediyorum ki bir daha çıksın da tamamını yazayım. Günlerce hep o tek dörtlüğü mırıldanıp duruyor, kendimce yeni dörtlükler uydurup tamamlamaya çalışıyordum. Aha o da ne, işte bir daha o türkü, can kulağıyla dinleyip tamamını bazı anlaşılmayan eksiklikleriyle yazabiliyorum, sonra bir daha, derken tamamlanıyor. Artık unuttuğumuz veya yeni çıkan güzel halk türkülerini yaza yaza bir türkü defterimiz bile oluşmuştu. Dış dünyayla bağımızın kesildiği 4 yıl içinde ne kadar yeni çok şey üretmişti halkımız! Kısa sürede militarist, faşist zırvalardan dağarcığımda metelik kalmadı, dağarcığım yeniden ulu halk türküleri ırmaklarıyla dolup taştı!

Zamanımız tıka basa dolu, zaman su gibi akıp gidiyordu artık, günler haftalar, aylar nasıl da çabuk geçiyor şimdi. Saçlarımız da biraz uzuyor, artık sakal kazıtmak zorunda değ-

liz. Bir tıraş esnasında şakaklarımda ağarmış epey beyaz teller görüyorum; "Vay canına yaşlandık demek!" Yaşlanmaktan mı, zulümden mi, o da kesin değil ya, beyaz işte, bayağı da artmış.

Metris Cezaevi ile yazışmalarımızın birinde Erhan Gencer "*Uluslararası Diplomasi Tarihi*" adlı bir eseri överek okumamızı tavsiye etmişti. Aileme yazdım kısa sürede getirdiler, fakat "sakıncalı" diye vermediler. Uzun mücadeleden sonra nihayet "Bir ayda geri vermem" koşuluyla aldım. Her cildi 600–700 sayfa 6 cilt bir ayda nasıl okunabilir? Değiştire değiştire arkadaşlarla okuyoruz. Ama nasıl bir hız! Uyumadan, dinlenmeden aralıksız bir biçimde! Bir ay dolmadan bir daha okuduk, sonra unuttular mı, artık "sakıncalı olmadığına" mı hükmettiler bilemiyorum, geri almadılar, kitaplar bizde kaldı. Sahiden nitelikli bir çalışmaydı ve dünya tarihinin toplu özetini diplomasi üzerinden de olsa öğrenme imkânı veriyordu. İnsanlığın beş bin yıllık tarihini hap gibi sunuyordu.

Bu kitap vesilesiyle yakın tanışıklık yarattığımız o zamanki İç Güvenlik Amiri bir Üsteğmen'le başka bir anımı da aktarmak isterim.

Özgürlük tutkusu insanda ilginç nesneler üzerinde kendini hissettiriyor ya, nereden düştüyse bizim yaylalarda biten nefis kokulu sarı bir çiçek aklımdan çıkmıyor, Türkçe adı sümbül mü ne onu da bilmiyorum ki adını söyleyeyim, biz "Anafatma çiçeği" deriz, hasret ederim ki oy da oy, şiir yazıyorum, resim çiziyorum, hepsi ona dair. Annemden istedim, bir türlü anlatamadım, her defasında başka bir çiçek getirdi. Sonunda karakalemden resmini çizdim, gönderdim; anlamıştı, ama bu kez de kış araya girdi. "Yaz olunca kendim gidip dağlardan toplar getiririm oğluma, sen merak etme" diye yazmış annem. Yaz geldi bir kocaman deste benim nefis sarı yayla çiçeklerimi almış gelmişti. "Çiçeklerini getirdim Hayri, umarım verirler sana" dedi. Belli ki kendisine yasak masak gibi şeyler söylenmiş ki vermeyecekler diye endişeli, "umarım verirler" demesi bundan. Ama çiçeklerin cazibesi ve nefis kokusuna da dayanamayıp almışlar herhâlde. Diğer eşyalar geldi, çiçekler yok!

"Annem çiçek getirmişti, onları neden vermiyorsunuz" dedim, muzip muzip gülerek "onlar yasak" dedi üsteğmen. "Çiçeklerin ne sakıncası var, neden yasakmış, onları annem taa dağlardan toplayıp getirmiş, bir sürü zahmet görmüş kadın, lütfen çiçeklerimi verin" dedim ısrarla. Vermediler. Bir-iki gün sonra sanırım savunmamız hakkında açılan yeni bir dava nedeniyle beni idareye çağırdılar. Büroya girer girmez, çiçeklerimin üsteğmenin masasındaki vazoda olduğunu gördüm, bir hamlede el atıp çiçekleri aldım. Olmaz, yasak falan diye yerinden kalkıp elimden almak istedi, ama ben çoktan koridora boylamış gidiyordum. "Ya tamam tamam, vallahi vereceğim, gel şu iddianameni aldığına dair imzala da iddianameni al bari" dedi arkamdan. Belki de zaten çiçekleri de verecekti, ama ben önceden davranıp metazori yapmıştım. İddianame umurumda mı, annemin güzel dağ çiçeklerine kavuşmanın sevinci yetiyor bana, içime çekiyorum kokusunu ki keyfim o biçim! Neyse ısrar edince döndüm, çiçeklerimi sıkı sıkı tutarak emanet defterini imzaladım, iddianamemi aldım. Çıkıp gideceğim, ama vazonun boş kalması içime dokunuyor, gözü bende üsteğmenin. Üçte birini demetten ayırıp vazoya koydum, "Bunlar da sizin olsun" dedim. Teşekkür etti, el sıkışarak hücreme döndüm. İnsan olunca, dostluklar kurmak çok kolay oluyor. Keşke hep böyle olsaydı, o dört yıllık zulmün insan içinde biriktirdiği nefreti ancak böyle söküp atabilmek mümkün olabiliyor. Ben içimdeki nefreti böyle insanlarda gerekçelendirerek söküp atma fırsatları kolladım hep. Kin ve nefret sağlıklı düşünebilen devrimci insanlara yakışmayan bir hastalıktır, bağrını yakan bir zehirdir. Hele devrimci insancıl ütopyalar peşindeki politikacılar iseniz, ne olursa olsun yüreğinizde nefrete yer bırakmamalısınız derim.

***

Hâlâ hücre kapıları kapalıydı ve yemekler eski usul dağıtılıyordu. Aslında 35 fiilen bir koğuştu, çünkü yalnızca idamlıklar değil, okuma ve nitelikli siyasal ortamı nedeniyle diğer

mahkûmlardan da gönüllü olarak hücreyi tercih edenler çoktu. Hepimizin içiçe ve birbirimizle gün boyu serbestçe temas halinde olmamız gerekiyordu. Mücadelemiz sonucu önce gece-gündüz hücre kapılan, sonra da gündüz boyunca katlann dış kapıları açıldı ve alt salonda masalarda birlikte yemek yeme, sohbet etme ve yazılanmızı yazma imkânı bulmuştuk. Dışardan haftada birçok mektup geliyordu ve onlara yanıt yazmak hayli zamanımızı alıyordu ve hücrede yazmak zor oluyordu.

Henüz sadece hücre kapılarının açık bırakıldığı aşamada bir anımı aktarmak isterim. Bidonla günlük bol miktarda çay verilirdi. İlginç bir bonkörlüktü! O sıra Çernobil nükleer faciası yüzünden Karadeniz çaylarının radyasyon serpinti taşıması nedeniyle kullanılması sağlık raporları doğrultusunda sakıncalı bulunmuş ve hükümetçe bedeli ödenerek imha karan verilmişti. Belli ki bazıları imha edilmeyip orduya ve cezaevlerine gönderilmiş. Bunun farkındayız, fakat yıllarca doya doya çay içmemiş olmamız nedeniyle aldıran yoktu. Bidonların altında kalan çay otunu yeniden kurutup, gizlice hazırladığımız ısıtıcılarla yeniden çay demler ve geceleri içerdik. Bir akşam yine öyle yaptık, elimde plastik bardakla hücre önündeki dördüncü kat balkonunda gezinerek çayımı içiyorum. O sırada dış kapıda bekleyen nöbetçi gardiyanın beni izlediğini farkettim. "Artık nasıl olsa gördü, yarın arama yapar ısıtıcıları falan alırlar" dedim ve istifimi bozmadan ona doğru yürüdüm. Daha ben bir şey demeden, "Çekinme abi çayını rahatça iç" demesin mi! Başladık ayaküstü sohbet etmeye, bana ve başka birkaç arkadaşa saygı duyduğunu söyledi ve övgü yapmaya başladı. "Sen de bir bardak çay alır mısın? Gerçi pek fazla çaylığı yok ama gecenin bu saatinde yine de sıcak su işte işe yarıyor" dedim. "İçerim" dedi, ona da bir bardak doldurup getirdim, hem çaylarımızı içiyor, hem sohbet ediyoruz, gecenin 2'si falan. Adana'da fırıncılık yaptığını, çevresinin ve kendisinin MHP'li olduğunu, ama burada yaşananları gördükten sonra devrimcileri takdir ettiğini söyledi. Gözlerinde ve mimiklerinde en ufak bir hile belirtisi yoktu, çok samimiydi. İkinci çaylarımızı da

içtikten sonra, "Ben yarın çarşı iznine çıkıyorum, bir şey ister misin?" dedi. Hiç beklemediğim bir şey olduğu için hazırlıksızdım, ne isteyeyim? "Ya domates falan doğrarken bıçağımız yok, şöyle küçük bir şey getirirsen iyi olur" dedim. "Başım üstüne, yarın akşam nöbetimde sana getiririm" dedi gitti. Gerçekten ertesi gün kendi nöbetinde getirdi, ben ufacık bir şey istemiştim, onun getirdiği şu çok işlevli, çok bıçaklı, burgulu falan var ya, öyle bir şey! "Çok teşekkürler, çok sağol, ama bunu saklamak çok zor" dedim. Para verdim almadı. "Lütfen kendini koru idare sezmesin, sana zarar verirler" dedim. "Boşver, onu düşünme. Başka bir isteğin olursa çekinmeden söyle, canımla beraber yaparım, bana güven" dedi. Hay Allah, ne büyük sürpriz! Öyle de hoş, ağırbaşlı, oturaklı bir çocuk ki içim ısınmaya başlamıştı şimdiden. Hem tedbir gereği samimiyetini daha sınamak istiyorum, hem de böyle düşündüğüm için utanıyorum. Yurtdışında yayımlanan Tohum Kültür Sanat dergisine bir şiir göndererek bir kez daha sınamaya karar veriyorum. Şiiri bir zarfa koyup üstüne adresini yazarak ertesi gün verdim. Şiiri hemen göndermiş ve o ayki sayısında yayımlandı. Bu kez aileme bir mektup yazdım, o da gitti. Çocuk verdiğim her şeyi dürüstçe ve büyük bir özenle gönderiyordu. "Senden başka, böyle dürüst, güvenilir, mert, solcu falan var mı" diye sordum. "Tanıdığım 4–5 kişi var, ama bir tanesi çok sağlam, iyi arkadaşım, solcu, zaten seninle tanışmak da istiyor. O yeni geldi, uzun süre burada kalacak, ben gidersem o sana yardım eder" dedi! Geçen günler içinde en başta en çok güvendiği "solcu" gardiyan olmak üzere hepsini birer birer getirip tanıştırdı. Arkadaşlar da çok sevinmişti, "Yav nasıl kafaya aldın?" dediler. "Valla kafaya alma falan değil, mert, devrimcileri seven temiz bir insandır, hepsi bu kadar. Ben size 'asker üniformalı halktır' her zaman içinde böyle insanlar çıkar dememiş miydim" dedim. 4–5 ay sonra teskere aldı, vedalaşmaya geldi, Adana'daki adresini verdi, "Çıkarsan mutlaka beklerim" dedi gitti. 5 No'luda yaşadığım güzel sürprizlerden biri olarak anlığımda kaldı, gidemedim tabii Adana'ya.

Sivil Hükümet, Askeri Cezaevleri...

Sözde sivil hükümet olduğu halde, cezaevleri hala askerlerin yönetimi altında. Dışarda siyasal ortam yeniden canlanıyor. Ağustos 1984'te Kürdistan'da başlayan gerilla hareketleri tırmandıkça tırmanıyordu. Yeniden ölüm, kan, savaş vahşetini izliyor insanlar, operasyonlar, işkence görenler, tutuklananlar gırla gidiyor. Davaların sonuçlanmasıyla başlayan tahliyelerden boşalmaya başlayan cezaevi yeniden hızla dolmaya başlıyor. 5 No'luda yeni koğuşlar açılıyor ve onları dolduruyorlar. Yeni tutuklulara işkence ve itirafa zorlama faaliyetlerinin yeniden baş gösterdiği yayılıyor. Müthiş huzur bozucu bir gelişme. PKK'lilerle birlikte bu duruma müdahale ediyoruz, yetkililerle her görüşmede konuyu gündeme getiriyor ve cezaevinde farklı statülerin uygulanamayacağını, bize nasıl davranılıyorsa yeni gelenlere de öyle davranılması gerektiğini söylüyoruz. "Bu durum bizi moral ve manevi olarak rahatsız ediyor" diyoruz. İdare, "Onlar askerimizi, masum çocukları öldürdüler, bu işe karışmayın" gibi saçma sapan şeyler söyleyerek itiraz ediyorlar. Neyse sonunda yeni gelenlerle de ilişki kurarak, "Korkmamalarını, direnmelerini, yanlarında olduğumuzu" iletiyoruz ve durum önemli ölçüde düzeliyor. Bu süre içinde yeni yakalanan PKK'lilerden Mustafa Çimen ile Suphi Çevirici'yi itirafa zorlayıp televizyonda konuşturmuşlardı. Suphi, Sakine Cansız'ın çabası ile itiraftan vazgeçirildi, 29. koğuşa alındı. Fakat itirafa zorlanmış olmayı ve televizyonda konuşturulmayı içine sindirememişti, 1986'da kendini asarak yaşamına son verdi.

O sıra "Pınarcık Katliamı" diye bilinen olay belli başlı tartışma konularımızdan biriydi. PKK'nin böyle bir şey yaptığına inanmıyoruz, en azından yapmamış olmasını diliyoruz! Gerici burjuva basını ve karşı-devrimciler Kürt gerilla hareketine ve devrimcilere karşı olayı "bebek katilleri" diye dolu dolu kullanıyorlar. Örgüt de net olarak reddetmediği gibi "Savaş halidir, olabilir, kurşunlara adres verilmez" gibi mızmız şeyler söyleyince kuşkuya düşüyoruz, öfkeleniyoruz, tartışmamız sertleşiyor.

"Adresi belli olmayan devrimci kurşun mu olur! En zor şartlarda bile devrimciler suçsuz insanlann savaştan zarar görmemeleri için canlannı tehlikeye atma pahasına büyük özen gösterirler!" diyoruz. Bu tartışma sırasında Fransız partizanlannın Hitler faşizmine karşı direnişlerini konu alan ünlü bir romanını okuyorum, tam da bu konuyla ilgili güzel bir bölüm var: Partizanlar, bir Nazi celladını pusuya düşürerek öldürme kararı almışlar. Fakat adam bürosundan yanındaki Fransız metresiyle çıkıp arabasına yönelince her defasında bir aksilik çıkarak eylem gerçekleşmez. Nazi alçak bir cani, yaşadığı her an bir yığın insanın kamplara gitmesi, işkence görmesi, ölmesi demektir. Son pusuda yine tam tetiğe basacakları sırada metresiyle cilveleşmesi ve sanlmaları sonucu kadın hedefe düşüyor, yine az kalsın kurtulacak. Uzatmayalım sonunda kadın biraz aynlınca, fırsat doğar tetiğe basarlar, Nazi vurulur, Fransız metresi Nazi sevgilisinin üzerine kapanır, ağlar. Partizanlar eylem yerini terk ederken, "Şıllık sen ondan daha az suçlu değilsin, ama ne yazık ki partinin kararı yok, yoksa seni de onun yanına sererdik" gibi şeyler söyler. Romanın bu bölümünü "kurşuna adres verilmez" diyenlere gösterdiğimizde, bu kez de "Ya o romandır, gerçek öyle olmuyor" gibi itirazlar oldu. Oysa devrimci bilinç yalnızca kavramlar dünyasından değil, imgeler dünyasından da beslenen bir şeydir. Marksist teorik bir eserin doğru devrimci eylemde oynadığı rolü, aynı dünya görüşünden beslenen sanat ve estetik eserleri de insanların manevi ve tinsel dünyasında oynamaktadır. Kuşkusuz kavramlarla yapılan politik bilim ve teori eylemlerimizde ne kadar dikkate alınması gerekiyorsa, devrimci sanat ve estetik eserleri de aynı ölçüde dikkate alınmak zorundadır. Çünkü bizler sonuç olarak dünya görüşümüzü insanlara bu iki yolla anlatabiliyoruz, biri ötekinden daha az önemli değildir! Bu yüzden halkçı devrimci sanat eserlerini salt estetik haz nedeniyle okumamalı, devrimci insanların ruh ve ahlak dünyasından da öğrenmeye çalışmalı, örnek almalıdır. Bu eserler onun için yazılıyor ve bizim için estetik yazarları teori yazarlarından daha az değerli değiller!

Bu mücadeleler sonucu, "Şayet parti yaptıysa, yanlış olmuş, özeleştiri yapması gerekir" diyen PKK'liler de çıkmaya başladı. Yıllar sonra özel hareket timinden Ayhan Çarkın, "Pınarcık katliamını biz yaptık!" diyerek itiraf edince sanırım herkes bu konularda mızmızlık olamayacağını daha iyi anlamış olmalıdır...

Bu arada Elazığ'da davaları sonuçlanan Dev-Sol ve bizim davalardan mahkûm olanlar da 5 No'luya getirilmişti. Dev-Sol'cular koğuşlara veriyorlar. Bizim davadan Aydın Hambayat, Efendi Yıldız ile Zeki Kutan'ı yanıma verdiler. Aydın silahlı çatışmada ağır yaralanmış, bir bacağı incelmiş ve kapanmayan, durmadan irin akıtan kronik bir yarası var. Efendi Yıldız'ın bir kolunu kurşun parçalamış yamuk yumuk duruyor. Aydın'ın günlük pansumanlarını yapıyor ve masaj yaparak acılarını dindirmeye çalışıyoruz. Zeki şair, güçlü imgeleme yeteneği ve duygulu bir hayal gücü var. Fakat imgelemeye ve estetik biçime ağırlık verdiği için tematik anlatım nerdeyse darmadağınık ve yok gibi. Durmadan yeni yeni şiirler yazıyor, utana sıkıla "Şuna bi bak, buna bi bak" deyip bana okutuyor. Estetik algısı dikkatimi çekiyor, fakat henüz çok zayıf buluyorum. Heyecanını kıracak şeyler da söylemek istemiyorum. Bol bol usta şairleri ve şiir sanatı üzerine yazılan eserleri okumasını öneriyorum. Yine de alındığını farkediyorum. "Pekâlâ, öyleyse bir-iki günümüzü şiirlerini topluca okumaya ve değerlendirmeye ayıralım, en iyi şiirlerini seç getir" diyorum, "Olur" diyor. Bir-iki gün dedim ama işe bir daldık ki, iki-üç haftamızı aldı bile, benim de keyfime gelmişti herhalde. Yazdığı şiirlerdeki kurgu zaafiyetini, birbiriyle alakasız imgeler, tematik kargaşa vs. üzerine uzun uzun kendi şiirleri üzerinde analizler yaparak göstermeye çalışıyorum. "Şiir, aynı zamanda bir anlatım yoludur, sadece güzel sözler ve imgeler yığını değil... Bak şöyle olsa daha iyi olmaz mı? Burada ne anlatmak istiyorsun, belli mi sence, bence değil... Şair ağzına gelen güzel sözleri lalettayin ve anlamsız biçimde savuran bir budala değil, felsefesi, dünya görüşü, anlatılacak bir fikri ve özel bir amacı olan ve onu en iyi şiir yoluyla anlatabildiği için şairdir... Bak şurada imgelemi ve tematik vurguyu güçlendiren

şu sözcüğü kullanmak daha iyi oluyor, tadı da değişiyor gördün mü, estetik bir haz veriyor... Bence şu sözcük gereksiz, at şunu, bak imgeleme kendiliğinden güçleniyor ve anlam derinleşiyor, öyle değil mi... İyi şiir sözcük fazlalığını kabul etmeyen kimyasal element gibidir "diyorum. Böyle günlerce hücredeki diğer arkadaşlann da ilgisini çeken konuşmalar yapıyoruz. Zeki'nin gün geçtikçe şairane bir olgunluk kazandığını görerek seviniyorum. Zeki, tahliye olduktan sonra yurtdışına çıktı, maalesef orada bir trafik kazasında hayatını kaybetti. Çok içli, ince duygulu saygılı bir gençti, ancak birkaç şiiri yayımlanabildi yazık ki...

Buradaki siyasal, teorik ve ideolojik etkileşimden de söz etmek isterim. PKK davasından arkadaşlar ulusal sorunu temel aldıkları için, genellikle bu konuyla ilgili eserler okur, tarih ve mitoloji, askeri, diplomasi ve dünyadaki ulusal direnişlere dair konulara ağırlık verirlerdi. Sınıf mücadelesine, örgütlenme sorunlarına genellikle ulus penceresinden bakar, genel dünya devrim sorunlarında teorilerinde önemli boşluklar bulunduğunu sezerdim. Marksist ekonomi-politik de bunlardan biriydi. Bir ara bizler kendi aramızda Marksist ekonomi politik üzerinde uzun süren bir eğitim çalışması başlattık, amacım arkadaşların bu konudaki yetersizliğini gidermekti. Marx'ın Kapital'ini inceliyoruz, dünya Marksist teorisyenleri ve araştırmacılarının eserlerini değerlendiriyor, bilimsel çalışma metotlarını öğreniyoruz, toplumsal değişimlerin nesnel temeli olarak ekonomik-toplum üzerine hararetli tartışmalar yürütüyoruz. Marksist ekonomik politiğin yaşayan toplumumuzda pratik anlamını ve nasıl uygulanması gerektiğini konuşuyoruz, çeşitli tezleri Marksist karşılaştırma içinde eleştiriyoruz. Bu tartışmalar yemek nedeniyle indiğimiz ara salondaki masalarımızda da sürüyor ve ister istemez PKK'li arkadaşlar da kulak misafiri olup kimi zaman katılıyorlardı. Bir süre sonra tartışma bütün 35'e yayıldı, pek çok arkadaşın bakış açılarının değişmeye ve Marksist yönde gelişmeye başladığını gözledim ve müthiş bir haz duydum. Devrimciler birbiriyle konuşmalı, öğrenmeli ve etkileşmeliydi, teorik donanımda gurur, kibir ve siyasal komplekslere düşülmeme-

liydi. Bazı dar kafalı kariyerist gösterişçi unsurların ters yönde zorlamalar yapmasına karşın uzun süre aramızda böyle güzel bir ortam vardı ve çok işe yaradı.

Cezaevinde şairliğe başlayan bir diğer dostum da Dev-Sol davasından Aydın Öztürk'tü. Aydın'la uzun süre temas halinde olduk. Yazdığı şiirleri bana okutup, alçakgönüllüce düşüncelerimi sorardı. Normalde öyle tecrübelerinden yararlanılacak usta, hatta şair biri bile sayılmazdım, ama sanat ve estetiğe olan ilgim ve bilimsel bakış açım onlann ilgi duymasına yol açıyordu. Aydın cezaevinden çıktıktan sonra bu işe daha da ağırlık verdi, bir dizi kitabı yayımlandı. Almanya'da karşılaştığımız bir etkinliğe sağolsun çıkan kitaplarından bir demet hediye olarak getirmiş ve bizi onurlandırmıştı.

Cezaevindeki şair dostlarla anılarımdan bahsetmişken sevgili Ali Temel'i atlamak olmaz. Ali, PKK davasından yargılanan Mardin'in sayılı ailelerinden çok naif bir dostumdu. Şakacı,

1987'de diğer koğuşlarla çıktığımız ortak havalandırmada çekilmiş bir fotoğraf. Ön sıra: Gözlüklü (adını anımsayamadım), Efendi Yıldız, HK'li Abbas, ben, Aydın Öztürk, Aydın Hanbayat. Orta sıra: İsmail Çardak, Mustafa Kaya, A.H.Akgül, M. Emin Tüysüz, HK'li Metin Karaca. Ayaktakiler: (adını anımsayamadım), Zeki Kutan, Ramazan Kılavuz, Haydar Söylemez, Mahmut Karaçalı, Cefer Cangöz, Hüseyin Yıldırım.

şamatacı Naif Kurt da Mardinli yakın dostlarımdan biriydi, ama Ali'nin yeri bambaşka! Onun içtenliğini ve samimi dostluğunu çok sevmiştim. Daha önceden hiç tanışıklığımız yoktu, ilk kez orada karşılaşıyoruz. Her fırsatta yanıma sokulur çeşitli konularda konuşmak ister, içini açardı. Evliydi, birkaç çocuğu vardı ve ailenin seçkin bir evladıydı. Varlıklı bir aileden olmasına karşın alçakgönüllü, tokgözlü, özverili, halkına çok bağlı bir insandı. Zaten öyle olmasa devrimcilik mi yapardı. O da Türkçe ve Kürtçe şiirler yazardı. Kurmanci dilinden türküler bestelerdi. Yazdığı şiirleri bana okutur fikrimi sorardı. Kurmanciyi bilmediğim için o dilden yazılanları değerlendirme imkânım yoktu, kendisine istediğim gibi yardımcı olamıyordum, ama önemli bir estetik kavrayışa sahip olduğu belliydi. Kendisinin atağıyla başlayan yakınlaşmamız abi-kardeş boyutunda bir dostluğa evrilmişti. Ailesinden gelen mektupları bana okur, çocuklarının resim albümünü gösterirdi içini çekerek. Onun estetik kabiliyetine katkıda bulunmak için ne yapabileceğimi kestiremiyordum, her şeyi Türkçe anlatmak zorunda kalmak çok kötüydü. 1991'de Bursa cezaevinden tahliye olmuştum. Halkın Emek Partisi'nin oluşumuna İstanbul'da katkıda bulunan kardeşim beni bir gün Sarıyer'deki bir toplantılarına götürmüştü. Ali Temel'i son kez orda gördüm, bu karşılaşma hoş bir sürpriz olmuştu benim için, büyük bir sevgiyle gelip kucakladı. "Abe iznin olursa görüşelim, seni çok seviyoruz!" dedi. "Başım üstüne, olur" dedim, fakat bir daha görüşmek nasip olmadı, ben yurtdışına çıkmak zorunda kaldım. Ali'nin benden sonra derin devlet çeteleri tarafından öldürüldüğünü duydum. Onca büyük sevgi içimde sızlayan derin bir yaraya dönüştü kaldı. Elleri kırılası faşizm, böyle insanlara kalleşçe kıyabiliyor işte! Öldürdükleri bir şairdi dosdoğru, bir güvercindi, kırdıkları bir karanfil sapıydı resmen!

O günlerde şimdi anımsayamadığım bir nedenle bizi spor salonuna götürmüşlerdi, başka koğuşlardan da insanlar vardı. Dev-Sol'un Elazığ kadrolarından ününü bizim de duyduğu-

muz Ali Asker de gelenler arasındaydı. Ben şahsen tanımıyorum, darbe öncesi Elazığ'da birlikte mücadele eden arkadaşlar tanıştırdılar. Elazığ'da faşistlere korku salan gözüpek bir devrimciydi Ali. Ben sağlık yönünden henüz iyi değilim, başım dönüyor, konuşmalara dikkatimi verecek gücüm yok. Ali Asker hep içinde saklı kalan bir şeyler anlatmak istiyordu, örgütüne karşı sitem doluydu. Bize çok büyük sevgi, yakınlık besliyordu, "Sizinle uzun uzun konuşmak istiyorum" diyordu, ama bir daha yan yana gelemedik. Daha sonra sanırım başka bir cezaevinde öldürüldüğünü duyunca çok üzülmüştüm. Aynı davadan Teslim Koç da o grupla getirilmişti, Teslim'den sık sık selam gelirdi, seviyordu bizi. Dersim'deyken birkaç kez görüşebilme fırsatı doğmuştu, ama her defasında "yabancı birileri"nin geldiğini görünce bulunduğu yeri terk etmiş, görüşememiştik. Teslim o sıra çok sıkı aranıyordu, o yüzden temkinli davranıyor, kimseye görünmek istemiyordu. Arkadaşların "boksör" dedikleri Celalettin Can da vardı. Celalettin bizimle pek ilişkilenmek istemezdi nedense, PKK'li arkadaşlarla daha sıkı fıkıydı. Sonradan "çözüm süreci" kapsamında "Akil İnsanlar" heyetinde görev aldı.

Tünel Meselesi

Ocak direnişinden sonra epey bir süre direnişe zorlayacak büyük saldırılar yaşanmadı, Eylül kazanımlarımızı arttırarak pekiştirmiştik. Yemek, çay, kantin gibi sorunlar, dışardan getirilen eşyaların içeri alınması tartışmaları, revir ve hastane düzeninde sürüp giden kötü uygulamaların giderilmesi, yayın ve kitap kısıtlamalarının ortadan kaldırılması, açık ve kapalı görüşlerde yaşanan sorunlara son verilmesi gibi sorunlarla uğraşıyoruz. Zaman zaman yeniden sinir bozucu bazı uygulamalarla karşılaşıyoruz, ama direnişe zorlayacak seviyelere varmadan çözülüyor. Bir ara görüş kabulünün birinci derecede akrabalarla sınırlandırmaya başladılar; bu hem bizi hem de görüşçülerimizi fena halde rahatsız etti. Yurtdışından, uzak yerlerden büyük bir özlemle bizlere geçmiş olsun demeye ve özlem gidermeye

gelen yakınlarımız binbir zorluklarla karşılaşıyor ve görüşemeden geri gidiyorlardı; böyle çok sayıda vakanın yaşandığını bilahare öğrendiğimizde adeta isyanla dolmuştuk! Anne-baba, eş, kardeş ve çocukların dışında kimseyle görüştürmeme gayretindeydiler. Ölüm orucunda, ölümden döndüğümüzü öğrenen, bir yığın baskıyı göze alarak bizimle görüşmeye gelen yakınlarımızın karşılaştıkları engeller adeta bir işkenceye dönüşmüştü! Çoğumuz bekâr insanlarız, fakat bizden sonra doğan yeğenlerimiz var, fotoğraflarını gönderiyorlar, mektup yazıyorlar, onları görme tutkusu dayanılmaz bir özleme dönüşüyor, gelirler de görüştürmezler diye içimiz daralıyor. Amca, teyze, hala, dayı ve kuzenlerle, baldız ve bacanaklarla, hatta soyadları değişik diye evli kız kardeşlerle bile görüştürmemeye başlamışlardı, onlardan akrabalıklarını kanıtlamak için belge istiyorlardı! Bu durumda yakın dost ve arkadaşlarla görüşebilmek ise nerdeyse imkânsız hale gelmişti. Uygulamadan haberi olanlar, önceden yakınlığını kanıtlayan belgelerle hazırlıklı geliyor ve görüşebiliyorlardı, fakat durumdan haberi olmadan hazırlıksız gelenler o belgeleri temin etme telaşı içinde çırpınırken görüş süresi bitiyor ve görüşemeden büyük bir moral bozukluğu içinde geri gidiyorlardı. Bir defasında Almanya'dan kuzenlerim gelmişti, savcılıktan belge alana kadar akşam olmuş ve görüşmeden geri gitmişlerdi; bunu öğrendiğimde tepem atmıştı. Çok yıpratıcı sinir bozucu bir uygulamaydı ve herkesi infiale getiriyordu, uzun süre de hep gündemde kaldı. "Birinci ve ikinci derecede yakınlar"la sınırlandırılmış görüşmeci kabulünde görevli asker ve subayların kimlerin bu kategoriye girdiklerini yeterince bilmemeleri yüzünden de sorunlar yaşanıyordu. Bu nedenle haftalarca "akraba bağlarının derecelendirilmesi" üzerine yetkililerle ciddi ciddi kandaş topluluklar üzerine "bilimsel" tartışmalar yürütmek zorunda kalmıştık. Ayrıca görüşçülerle Kürtçe veya Zaza'ca konuşmaya da hâlâ müdahale ediliyor, sık sık gerilim doğuyordu.

Ağustos 1984'te PKK'nin başlattığı gerilla savaşından sonra yürütülen operasyonlarda gelen yeni tutuklulara işkence yapıl-

ması da sürekli uğraştıran sorunlardan biriydi. Yeni tutuklananlara eskisi gibi dayak, işkence ve askeri kurallar dayatılıyor, biz eski tutuklularla temas kurmaları yasaklanıyordu. Cezaevinde adeta ikili bir statü başgöstermişti ve tabii ki bu, yeniden eskiye dönüş tehlikesi olarak endişe yaratmaktaydı. Ayrıca yanıbaşımızda yeni gelenlere işkence yapılması ne siyasi ve ne de ahlaki olarak sessiz kalabileceğimiz bir durum değildi. Sonunda yeni gelenlere, elde ettiğimiz hakları bildirdik, bu hakların onları da kapsadığını, kendilerine farklı davranılmasını kabul etmediğimizi, gerekirse direneceğimizden emin olmalarını ve cesaretli davranmalarını söyledik. Bu çağrımıza uyanlara karşı idare geriledi ve sorun bir ölçüde çözüldü. Tabii "gönüllü" olarak teslim olanlara ve itirafçılık yapanlara yapacak bir şey yoktu. Ancak zorla, korkutarak o hale sokulanları da sürekli araştırıp-soruşturuyor ve gerekeni yapmaya çalışıyorduk.

Kısacası bu çerçevede seyreden gerilimler içinde nihayet 1986 yılına varıyoruz. Artık TTE'yi çıkarıp atmanın ve 1984 Ocak direnişinde verdiğimiz tavizleri ortadan kaldırmanın zamanı gelmişti. Gerçi mahkemeler bittiğinden pek giymediğimiz için TTE fiilen sorun olmaktan çıkmıştı, fakat yine de kimi sorunlara yol açıyor ve tümden gündemden çıkartmak gerekiyordu. Özellikle kış şartlarında gerekli olan pantolon, ceket gibi giysilerimizin içeri alınmamasına gerekçe yapılıyordu.

Hazırlıklarımızı tamamlamış son aşamaya gelmiştik. Koğuşlara direniş gününü bildirdik. Bir gün önce herkes saklanması gereken yazı vs.si için zula arama faaliyetinde. Birinci kat hücrelerinde kalan Yılmaz Uzun, duvarda zula yapmaya çalışırken hücre tuvaletleri arasındaki duvarda 80 cm'lik bir boşluk bulunduğunu fark ediyor! Meğer burası yukarıya kadar giden havalandırma bacasıymış, mahkûmların ölmesi daha iyidir diye düşünmüş olacaklar ki tuvaletten o boşluğa açılan demir mazgallı havalandırma pencerelerini kapatıp sıvamışlar. İki hücre arasında toplam 5 havalandırma boşluğu olduğu anlaşılıyor ve yaptığımız incelemeye göre her biri 5 kamyon toprak rahatça alabilir hacimde. Beklenmedik hoş bir sürprizdi! Mustafa Kara-

su bir iki yoldaşıyla Müslüm'le ikimizi çağırarak durumu anlattı; "Bu olanağı firar için değerlendirelim" dediler.

"Ancak bir sorun var, yarın tüm koğuşlar eyleme geçecek, bunu ne yapacağız?"

"Böyle bir eylemin yanında TTE'nin lafı mı olur, erteleyeceğiz tabii ki, ancak arkadaşlarla bir konuşalım" dedik.

Hücre komitesindeki yoldaşlarla konuştuk, onlar da sevinç ve heyecanla karşıladılar. Elbette bu olanağı tehlikeye düşürmemek için TTE eylemini kimseyi pirelendirmeden hemen durdurmamız gerekiyordu. Koğuşlara; "Aldığımız yeni bir duyum üzerine TTE eylemini bir süreliğine erteliyoruz, yarın kimse eyleme geçmesin!" diye notlar yazdık. O kısacık zamanda notları koğuşlara ulaştırmak hem zor, hem riskliydi. Notlarımızı hazırladık, ilettik. O sıra Cafer Cangöz, Ali Haydar Akgün'le birlikte başka bazı yoldaşlarla bizden ayn bir koğuşta kalıyorlar. Cafer, notu okur okumaz, "Yav bu ne be, yeni duyum almışlar da bilmem ne, eylemi ertelemiyoruz, korkaklık bu!" gibi laflar ediyor ve bu manada bize de ateş püsküren bir not yazıp göndermişti.

Bizimkilerden başka TTE eyleminin durdurulmasına itiraz eden olmamıştı. Üzgün ve şaşkındım. Neyse notu yazıp alt kattaki bir arkadaşa verdim, iilettiler. Notu ilkin Ali Haydar Akgün alıyor Cafer'e veriyor. Cafer kızgın ya, "Siktir et, aç bak!" diyor Akgün'e. Ali Haydar ilk satırları okuyunca, "Cafer bu ciddi bir nottur, ben bilmesem iyi olur, al sen oku!" diyor. Cafer heyecanla açıp okuyor:

"Yoldaş bu tavrınız beni çok üzdü, sizden başka güvensizlik belirten hiç kimse yok. Biz kimden daha korkağız ki böyle bir şey düşünebiliyorsunuz? Sen demedin mi biz buraya yatmaya değil uçmaya geldik, yaralı bir kuş kırık bir kanat bulursa uçmak istemez mi? Biz TTE eyleminden şimdilik vazgeçiyoruz, gerisi senin bileceğin bir şey! Bana kalırsa sen artık koğuşta kalma, buraya gel!" diye yazdığımı görünce... "Wee, lan nasıl bunu düşünemedim bee! Tüü!" diye hayıflanıyor ve koğuştaki-

lere; "Ya arkadaşlar haklıymış, önemli bir duyum, TTE eylemini şimdilik erteliyoruz" diyor nihayet!...

Daha sonra hepimiz biraraya gelip kendi aramızda yaptığımız ilk toplantıda, kendi rolümü komiteye devretmeye karar verdim. "Bundan sonra işi size bırakıyorum. Şu ana kadar koşullar gereği mücadeleyi önemli ölçüde bireysel inisiyatif kullanarak getirdim. Şimdiden sonra bunu yapamam. Belli ki önderlik anlayışımızda ciddi farklılıklar var. Bu sefer durumu kurtardık, ama her zaman böyle olmayabilir, burası cezaevidir, her an yeniden âdemi merkeziyetçilik zorunluluğu doğabilir. Benim anlayışıma göre önderliğin iki yönü var, bazen hurra demek, bazen da durra demek gerekebilir. Hurra dendiğinde uyar, durra dendiğinde uymazsak bu tam bir önderlik olmaz, yarım bir önderlik olur ve işe yaramaz.

Şimdiye kadar sizlere hep hurra dedim, sağ olun, hepiniz uydunuz, güzel şeyler başardık. İlk kez ciddiyeti nedeniyle

Diyarbakır 5 No'luda 1988 ilkyazında grubumuz toplu halde.
Soldan sağa oturanlar: 1. Serdar Can, 2. Av.Mustafa Gezgör, 3. Cafer Cangöz, 4. H.Hayri Aslan, 5. Aydın Hanbayat, 6. İbrahim Ekinci, 7. Ramazan Kılavuz, 8. Mustafa Kaya.
Ayaktakiler: 1. Ali Haydar Akgül, 2. Müslüm Elma, 3. Haydar Söylemez, 4. Mehmet Özgül, 5. Zeki Kutan, 6. Memet Emin Tüysüz, 7. Efendi Yıldız.

ayrıntılarına girilmesi sakıncalı bir durum ortaya çıktı ve sizlere durun dedim, durmadınız. Bu ya şahsıma duyulan güvensizlikten ya da ideolojik ve örgütsel zaafınızdan kaynaklanıyor olabilir. Böyle bir güvensizliği nerden hak ettiğimi bilmiyorum, ama artık bu görevi yapamam!" dedim çekildim. Herkes şok içinde, Cafer'e kızıp duruyorlar. Cafer, boynuma sarılıyor, gönül alıcı laflar ediyor, yalvarıyor, ama olmuyor. "Kararın kesin Cafer, boşuna zorlama, kesinlikle artık önderlik işine karışamam. Sizlerin bu işi yürüteceğinize güveniyorum. Görevi sizlere bırakıyorum, önderliğinize uyarım, yönetilmenin de öğrenilecek değerli yanları var, fırsat verin onun da nasıl olabileceğini size pratik olarak göstermek istiyorum" deyip başımdan savmaya çalışıyorum.

Cafer ve Müslüm günlerce sıkıştırıp durdular. A. Haydar Akgün'le aynı koğuştayız, o da bir yandan; "Tepkinde haklısın, ama küskünlük de iyi değil, bu iş ciddi bir iş, sana ihtiyaçları olacak, bırakmamalısın, bütün arkadaşlar sana güveniyor" gibi şeyler söylüyor.

A. Haydar Akgün sorgulama sürecinde konumuyla bağdaşmayan büyük zaaflar göstermişti, bu yüzden çok değerli bir kadromuz olan Ali Uçar cuntacılarca katledilmişti. Ali Haydar, Metris'te tecrit edilmiş ve bir süre itirafçılar ve itirafa zorlananların bulunduğu koğuşa atılmış, o koğuşta bulunan ikisi bizim davadan (Vecdi Tapşın ve Mehmet Altuntaş) olmak üzere bazı hainler Metris firarının gerçekleştirilmesinde yardımcı olan Resul Yanık'ı şişleyerek öldürmek istiyorlar. Gizli gizli plan yaptıklarını anlayan Ali Haydar, Resul'ü uyarıyor ve birbirlerini çaktırmadan kollamaya başlıyorlar. Bir gün havalandırmaya çıkış esnasında şişlerini çekerek Resul'e saldırıyorlar. Ali Haydar yaşamını tehlikeye atarak engelliyor ve Cezaevi Müdürü Muzaffer Akkaya'nın cezalandırmak amacıyla hainlere yaptırmayı planladığı bu cinayet boşa çıkıyor. Resul Yanık, Almanya'dan gelip zorunlu askerlik hizmetini Cezaevi Müdürü Binbaşı Muzaffer Akkaya'nın makam şoförlüğünü er olarak yapan bir sempatizan. A. Haydar'ın bu tavrı, işkence sonucu kötü duru-

ma düşmesine karşın, insani, devrimci ve vicdani özünü yitirmediğini gösteriyordu ve kuşkusuz ilişki kurulmasını gerektiren önemli bir gerekçeydi. 5 No'luya getirildiğinde, kendisine seslenerek "İstersen yanımıza gelebilirsin!" dedim, geldi. Metris'teki arkadaşlar, ona, Erhan Gencer'e çok sekter davranmışlardı. Benim tavrımdan dolayı çok sevinmişti, tabiri caizse kendini toparlama ve moral kazanma imkânı bulmuştu. Uzun süre birlikte kaldık, bütün mücadelelerimizde yanımızda oldu ve Diyarbakır'ı birlikte terk ettik. Diyarbakır'da bulunduğu sürede çok yıkıcı bir olay da gerçekleşmişti; kendisini çok seven ve sık sık ziyaretine gelen ağabeyi son gelişte trafik kazası geçirmiş ve hayatını kaybetmişti.

İşkence insanlık dışı bir alçaklıktır, her can tahammül edemez ve komünist niteliğin tek ölçüsü de olamaz. Çok kötü insanlar işkenceye direnebildiği gibi, çok iyi komünistler de işkenceye dayanamayabilirler. İbrahim Kaypakkaya elbette örnek alınmalı, ancak herkesin onun gibi olmasını beklemek idealizmdir. Herkes İbrahim Kaypakkaya olamaz, olabilseydi o zaman İbrahim Kaypakkaya diye bir şey olmazdı. Demek ki İbrahim Kaypakkaya gibi insanlar bu işin zirvesi, istisnai örnekleridir. Herkes o zirveye erişme çabası içinde olmalı, ama erişemediğinde o artık komünist olamaz dememeli, dersek geriye istisnalardan müteşekkil küçük bir grupla kalırız ki hiçbir zaman bunlarla devrimi gerçekleştirmek mümkün değil. Komünistler insanüstü varlıklar değiller, onlar da etten kemikten insanlardır, acı duyar, korkar ve pek çok başka nedenlerle belirli ölçülerde veya tamamen çözülebilirler, herkesin dayanma gücü, tahammülü, direnci aynı değildir. Kaldı ki insani nedenlerle de bir insanın sahiden karşı devrimin saflarına iltihak ettiğine dair güçlü belirtiler yoksa hainlik yapmıyorsa, çözülmekten dolayı utanıp arlanıyorsa böyle insanlara sahip çıkmak, korumak ve moral vermek gerekiyor.

TTE eylemi durdurulmuştu. Eylem beklentisi içinde olan cezaevi idaresi de şaşkınlık içinde ve manidar bulduğunu hissettiriyor, durumu anlamak için sondajlar yapıyor, bilgi sızdır-

maya çalışıyor. Biz "Bunun için gerilim yaratmak yerine, idarenin kendi kararıyla TTE uygulamasından vazgeçmesine fırsat tanıdık" gibi bir hava yaratmaya çalışıyoruz ve bu önemli ölçüde tutuyor. Herkes olağan yaşamına dönüyor, idare de alttan alarak ve ufak tefek yeni iyileştirmeler yaparak karşılık veriyor.

PKK'li arkadaşlarla bir araya gelip, tünel ön hazırlıklarımıza başladık. Prensip olarak tünel işinde zorunlu olarak bilgisi olanların dışında kimseye bilgi verilmeyecek. Kazma işinde en güvenilir ve fiziki olarak da sağlam arkadaşlar görevlendirilecek. Firar kadrosuna idam cezası alanlar, idam almayıp da sınıf mücadelesinde bulunması gereken önemli kadrolar alınacak. Eylemin güvenliğini riske sokmamak koşuluyla eğer olanak yaratılabilirse diğer devrimci gruplardan da önemli kadrolar firara dâhil edilebilirler; bu hususta iki partinin ortak mutabakatı esastı. Dışardan yardım edecek ekiplerin hazırlanmasında iki parti de son derece disiplinli ve dikkatli davranmak koşuluyla ayrı ayrı çalışma yapabilir. Tünel kazma işi dördüncü kattan yürütülecek, bunun için kazma işinde görev alacak arkadaşlar bu kata alınacak.

Dördüncü katta bulunan arkadaşların hepsi doğal olarak tünel işinde yer alan arkadaşlardan oluşuyor. İki partinin yönetici organları da dördüncü katta toplanmış vaziyette. Bizim arkadaşların hepsi bu katta ve faaliyet içindeler. Diğer katlardan eylemden haberi olan ve diğer gerekli çalışmaları yürütecek, gözetmeler yapacak ve aynı zamanda firara katılacak arkadaşların tümü PKK'li.

Kazı işine başlamadan önce teknik araç gerecin hazırlanması gerekiyor. Su terazisi, pusula, tünel içinin aydınlatılması, havalandırma ve güvenlik, kazı aletleri, toprağı taşıma ve asansör düzeneği gibi bir yığın sorunu kolektif iradenin yaratıcı gücüyle kısa sürede hallediyoruz. Şimdi en büyük sorun tünel giriş yerinin güvenli biçimde açılması. Her gün oradan girilip çıkılacağı ve tünelden çıkan toprağın diğer ara boşluklara taşınıp dökülmesi gerektiği için çok ustaca hareketli biçimde bir dizi giriş kapağı yapılması gerekiyor. Yalnızca tünel girişi değil, top-

rak dökülecek diğer hücrelerdeki boşluk kapaklarının da aynı şekilde belli olmayacak biçimde hazırlanması lazım. Neyse ki aramızda usta inşaatçılar, diğer meslek becerileri olan arkadaşlar var ve hepsini tereyağından kıl çeker gibi, bizi de hayrete düşürecek yaratıcılıkla hallediyorlar.

Diğer hazırlıklar tamamlandıktan sonra 1987 Martı'nda kazı başlatıldı. Tünelin giriş kapağı dördüncü katta 9. hücrenin tuvaletinde. Bu hücre Mazlum Doğan'ın Newroz eylemi ile hayatını kaybettiği ve ölümünden hemen sonra 9 gün kadar benim de kaldığım hücre. Elbette esas olarak, dışarıya yakınlık gibi teknik nedenlerle tercih edilmesine karşın Mazlum Doğan'ın anısını onore etmek bakımından da isabetli olmuştu.

Her şey çok iyi gidiyordu, ortaya çıkan ufak tefek pürüzler kısa sürede çözülüyor, tünel olağanüstü keyif ve heyecan içinde ilerliyordu. Arkadaşlar eylemin kamuoyunda yaratacağı büyük devrimci coşkuyu şimdiden duyuyor, bunu konuşuyor ve tarifsiz onur duyuyorlar. Böyle bir vahşet zindanında 50–60 idamlık devrimcinin toplu olarak başarılı biçimde özgürlüğe uçması herhalde görülmemiş bir olay olacaktı. Böyle bir tünel tekniği de devrimci yaratıcılığın dehasını gösterecek. Özgürlük aşkıyla dolu insanlar uykusuzluğa, yorgunluğa ve sayısız tehlikeye meydan okurcasına çalışıyorlar ve tünel adım adım ilerliyordu.

Babam 25 Mayıs 1987'de Kalp Krizinden Aniden Veda Ediyor

Henüz hücrede olduğum bu hengâme içinde beni derinden sarsan başka bir haberle karşılaştım. O sırada Aydınlık çevresi tarafından haftalık yayımlanan ve o dönemde anti-faşist bir yayın çizgisi izleyen 2000'e Doğru dergisini izliyorduk. Haziran sayılarından birinde tam sayfa bir ölüm ilanına gözlerim takılıyor: Ölüm ilanının ortasında babamın palabıyık fotoğrafı! Şok içindeyim, inanamıyorum! İlanın altında sevgili aile dostumuz Gürbüz Çuhadar ve başka tanıdıkların imzası var. O sırada İstanbul Esenkent'teki evimizin inşaatı vardı. Babam, inşaat çalışmalarını izlerken oturduğu taşın üzerinden aniden düşüp

çırpınmaya başlıyor! Hemen Haydarpaşa Numune Hastanesi'ne kaldırıyorlar, ama artık çok geç. O yiğit Dersim aslanı kalp krizinden 25 Mayıs 1987'de böylece aramızdan ayrılıyor. Tünel olayında özgürlük derdine düşmüş ben ölümünden bihaberim, ilk kez bu ölüm ilanından öğreniyorum. Benim için korkunç bir felaket, sırtımı dayadığım dağ gibi babam yok artık! Yüreğime öyle derin bir sızı saplanıyor ki dayanamıyorum ve gözyaşları kaynayıp kaynayıp boşalıyor. Hücremdeki sekinin üzerine uzanıp hasta numarasıyla arkadaşlara görünmemeye, gözyaşlarımı saklamaya çalışıyorum. Akşam karavanası sırasında yemeğe çıkmamıştım. Arkadaşlar, "Ya ihtiyara bi bakın, niye yemeğe gelmedi, hasta mı ne?" deyince Engin Vurkır kalkıp beni çağırmaya geldi. Yattığımı görünce, "Kirve hasta mısın, yemek yemeyecek misin?" diye sordu. Onu nasıl yanıtlayacağımı bilemiyorum, konuşmaya yekinince gözlerim doluyor, boğazım tıkanıyor kalıyorum. Engin yanıma yaklaşıp gözyaşları içinde olduğumu görüp, "Kivre bir şey mi oldu?" diye sordu; kapıda duruyor yanıt alamıyor, içeri girip üstüme eğildi, zar zor, "Git başımdan Engin, yemek falan yiyecek halim yok, git lütfen, yalnız kalmak istiyorum!" diyebildim. Engin şaşkınlık içinde bacakları birbirine dolana dolana, üzgün ve düşünceli olarak çıkıp gitti hücremden. Biraz sonra Müslüm'le Cafer geldiler. Müslüm, "Ne oldu yav söyle biz de bilelim!" sorusuyla başucuma çöküyor. Bende ses yok, gözlerimden yeniden yaşlar boşalıyor. Tutsaklık koşullarında böyle kayıplarla karşılaşmak çok zormuş meğer. Dergiyi uzatıyorum onlara ve yüzümü yastığa kapatarak sessiz, derinden, ırmak gibi gözyaşları akıta akıta ağlıyorum, herkese dokunuyor bu derinden gelen feryadım. Alçaklar beni öldüremediler ama babamı idam ettiler işte! Babam aldığım kasıtlı idam cezasından dolayı çok endişeliymiş, kısa sürede çökmeye başlamıştı, "Onu mutlaka asacaklar" deyip duruyormuş. Bu nedenle ölümünden kendimi sorumlu tutuyor ve gözyaşlarıma hakim olamıyorum, kaynayıp kaynayıp duruyorum. Sonra Mustafa Karasu ve diğer PKK'li arkadaşlar hücreme doluşuyor, teselli etmeye çalışıyorlar. Bir süre sonra dergiyi

alıp hücrede beni yalnız bırakıyorlar, "Bırakın rahatlasın, ağlamak iyidir" diyor Cafer.

Babam, 1937–38 katliamından şans eseri kurtulmuş direnişçilerdendi. Dersim soykırımından sonra ailece Amasya Gümüşhacıköyü'nde Türkmen Alevilerinin bir köyüne sürgün edilmişler. Alevilerin arasında olma talihiyle ailece kendilerini kısa sürede toparlamışlardı. Ailenin nerdeyse tüm erkekleri mobilya ve duvar ustaları olduğundan yörede kısa sürede saygınlık ve itibar görmüş, para da kazanmışlardı. Babam bir süre pehlivanlık da yapmış, bundan dolayı "Pehlivan Kürt Hıdır" diye yörede ün yapmıştı. Sürgünün ikinci yılında askere alınmış ve Tekirdağ'da 4 sene askerlik yapmış. Bundan dolayı da aile içinde kendisine "Tekirdağlı" da denirdi. Delişmen, atletik, güçlü bir insandı. Bir köy düğününde yüzlerce güçlü delikanlı arasında kimsenin yerinden oynatamadığı kocaman dam loğunu dizlerine kadar kaldırmasının herkesi hayrette bıraktığını görmüştüm altmışlı yıllarda. Dersim'de düğünlerde, özel günlerde kendi aralarında yaptıkları cirit, ok atma ve gülle sporunda da geçilmeyen bir sportmendi. Ben ona "Dersim Aslanı" derdim ve sahiden de öyleydi. Daha 4–5 yaşlarında bile yanından ayrılmaya dayanamazdım, her yere onunla giderdim. Onur duygusu, sevgi, güven sarmalından oluşan olağanüstü bir bağlılık oluşmuştu aramızda ve kesinlikle baba–oğul ilişkisinden çok fazla bir şeydi bu! Halk oyunlarında da çok iyiydi. Dersim'e has "Verva Areyi" denilen hareketli bir oyunu ondan daha iyi oynayanı görmediğimi söyleyebilirim. Kartal gibi havalanır yerleri titreterek dönerdi. Bu oyunu her zaman oynamazdı, ısrar üzerine oynadığı zaman da herkes ağzı açık hayranlıkla izlerdi. Kocaman gözleri, bükülmüş pala bıyıklan ve atletik uzun sayılabilecek boyu ile güzel bir insandı da. 12 Eylül cuntası işkencecileri benim yüzümden ona yüklenmiş ve mide kanaması geçirene kadar 43 gün boyunca İstanbul sorgulamalarında ağır işkence yapmışlardı. Zaten işkenceden geçirilmeyen yoktu ya, Ali amcam, kardeşlerim, kuzenlerim herkes payını almıştı 12 Eylül zulmünden. Buna rağmen aslan gibi direnmiş ve tek şey

söylememişti, o sırada kendisiyle birlikte işkence altında olan çeşitli gruplardan devrimcilere iyi bir moral örnek olmuştu. Babam, amcalarımla birlikte yöremizin aydınlarından sayılırdı. İlerici düşünceler taşıması nedeniyle gençler onu çok severdi ve çevresi onlarla doluydu. Oldukça alçakgönüllü ve hoşgörülüydü. Benden büyük kuzenlerim, babalarından çok içini ona açar, onunla rahatça konuşabilirlerdi. Benim ilk öğretmenimdi aynı zamanda; ilk okuma-yazmayı ondan öğrenmiştim, o yüzden ilkokula başladığımda akranlarımdan öğretmenlerimin özel ilgisine neden olacak kadar ilerdeydim. Hem Arapça, hem de Latince okuyup yazabiliyordu. O şimdi yok artık ve ben yıkık bir harabe gibi hücremde inliyorum kocaman bir boşluk içinde.

Semra Özal Diyarbakır "Papatyalar" Toplantısına Geliyor Tünelle İlgili İlk Kuşkulu Haber!

Tünel kazma işinin ortalarına doğru Turgut Özal'ın eşi Semra Özal'ın Papatyalarının düzenlediği bir toplantı nedeniyle Diyarbakır'a geleceği haberleri tüm basın ve iletişim kanallarını istila etmişti. Baş Papatya geldiğine göre Diyarbakır'da emniyet ve asayiş berkemal olmalıydı. Onun için günlerce önceden Diyarbakır'da olağanüstü güvenlik önlemleri alınıyordu. Bu arada Milliyet gazetesinin orta sayfasında iki sütunluk kısa bir spot haber dikkatimi çekiyor. Haberde; Semra Özal'ın Diyarbakır'a gelişi nedeniyle yürütülen güvenlik önlemleri çerçevesinde "eylem hazırlığı içinde olan bir PKK hücresinin tespit edildiğini ve yapılan baskında hücre evinde dört kişinin ölü ele geçirildiğini" yazıyordu. Tabii benim için daha da önemli olan alttaki paragraftı:

"...Öldürülen dört PKK'li bölücü teröristlerin üzerinde Diyarbakır cezaevi firar planı ele geçti!.."

Başkaca ayrıntı yoktu, sadece "firar planı"ndan söz ediliyordu. Diğer gazeteleri didik didik inceledik, haber başka hiçbir gazetede yer almıyor! Böylesine önemli bir toplu katliamın, "suikast hazırlığı" ve "firar planı" haberinin sadece Milliyet'in orta sayfasında dikkat çekmeyecek bir biçimde yer alması elbet-

te ilginçti! Haberi önce bizim arkadaşlara, sonra da Mustafa Karasu'ya gösterdim. Mustafa, gazeteyi alıp düşünceli düşünceli kendi arkadaşlanyla konuyu görüşmek üzere hücresine gitti. Bu arada biz de kendi aramızda durum değerlendirmesi yapıyoruz ve PKK'nin dışardaki organlarından bir bilgi alınmadan tünel çalışmasına devam edilmemesinin uygun olacağını düşünüyoruz. Ancak o haftaki görüş gününe kadar bu endişe ve tereddüt içinde tünel çalışması aralıksız devam ediyor.

O sıralarda bir bayram nedeniyle cezaevi idaresi açık görüş yapabileceğimizi duyurdu. Herkes açık görüş yapmanın heyecanı içinde hazırlık yapıyor, kimisi dışarıya bir not, bilgi ve haber göndermenin telaşında, kimileri idareye görüşçüleriyle fotoğraf çektirebilmek için girişimlerde bulunuyor, kimileri de tıraş oluyor, güzel elbiselerini görüş günü için hazırlıyor. Ben de ilk kez babamın yokluğunda yapacağım açık görüşün hüznü içinde acaba kimler gelecek, ne konuşacağız düşünceleriyle doluyum.

Nihayet görüş günü geldi, benim de ismim okundu, çıktım. Görüş, spor salonu denilen geniş bir yerde yapılıyor. Salona bir uçtan bir uca masalar dizilmiş, iki tarafına basit banklar konulmuştu. Her masaya birkaç asker gözetmen olarak verilmiş, konuşmaları dinliyor, görüşçülerimizle herhangi bir alışverişimizin olmamasını denetliyorlar. O görüşe annem, köydeki kardeşim ve sanırım bir-iki yeğenim gelmişti. Masaya daha anca oturmuş hoşbeş ediyoruz ki ortalık karıştı, düdükler çalındı ve açık görüşe son verildi! Gerilim had safhada, provakatif bir ortam, çocukların, yakınlarımızın zarar görmesinden korkuyoruz! Önce görüşmecilerimizi, ardından da bizi apar topar, ite-kaka salondan çıkardılar. Benim görüşmecilerimle bulunduğumuz masa çıkış kapısına yakın sağ tarafta, görüşmemizin son bulmasına neden olan olay ise salonun sol en arka köşesindeki bir masada olmuştu. Yüzüm o taraf doğru olduğu için köşedeki hareketliliği ve Şener'i görmüştüm. "Not yakalandığı" söyleniyor, ama nasıl bir nottur bilmiyoruz. Olan bizim açık görüş sevincimize oldu, bir de tünel ele verildiyse, ber-

bat! Müthiş moral bozukluğu ve üzüntü içinde hücrelerimize dönüyoruz. Bir kişi not yakalatmış diye yüz kişinin görüş hakkına böyle zalimce son verilir mi? Veriliyor işte, faşizmin adalet düzeni bu. Hücreye gidince öğreniyoruz ki, PKK kadrolarından Mehmet Cihat Şener, annesiyle "öpüşme" numarasıyla ağızdan ağıza vermeye çalıştığı notu yere düşürüyor ve askerler hemen kapıyor notu! Olayın tamamı bu...

Görüşmeye gidenlerden geri gelmeyen tek kişi M. C. Şener. Bizler onun muhtemelen işkenceye alındığını düşünüp nasıl bir eylem yapabiliriz diye tartışırken birden Şener çıkıp geliyor! Hepsi bu kadar da değil; yüze yakın insanın görüş hakkı yok edildiği halde sadece Şener'e ikinci gün telafi için yeniden görüş yapma hakkı tanınıyor! Yetenekli göze batan bir kadroyu yıpratmak, hakkında kuşku uyandırmak için kasten mi yapıyorlar, yoksa işin içinde tuhaf, tehlikeli ilişkiler mi var? Mehmet Cihat Şener'e karşı Ocak direnişindeki tavnndan beri duyduğumuz güvensizlik bu olayla had safhaya vanyor. Yakalanan bu not olayından anlıyoruz ki, tünel konusuyla ilgili dışarıyla ilişki de onun üzerinden yürütülüyor!

Kafamız allak bullak. Örgütün içişlerine kanşmak istemiyoruz, fakat 50–60 devrimcinin hayatını ilgilendiren ortak ciddi bir eylemde bu kadar bariz kuşkuları üzerinde toplayan bir kişinin üstlendiği rollere son verilmesini ve yeniden durumu güven altına alacak tedbirler alınmasını istemek de hakkımızdı. Bizim arkadaşları toplayıp durumu görüştük. Tünel eyleminin son derece riske girdiğini, şu andan itibaren gerekli önlemleri almadan yapılacak firarın başansızlıkla sonuçlanacağını, hatta firarın katliamla yüzyüze gelebileceğini söyledim. Tedbir olarak, "M. C. Şener'in tünel eylemiyle ilgili her türlü ilişkisinin kesilmesini ve kontrol altına alınmasını, dışarda yakalanan "firar planı"nın ne olduğunun PKK tarafından aydınlatılmasını isteyelim" dedim. Epey bir tartışma oldu. Arkadaşlar beni haklı bulmakla birlikte eylem birliği yaptığımız bir gruba bu denli güvensizlik belirtmenin hoş olmayacağını, bu tasarrufu onlara bırakmamızın daha iyi olacağını, büyük ihtimalle zaten kendi-

leri de böyle bir şeyi yapacakları için bizim söylememize gerek kalmayacağını ve eylemden çekilmenin ise bu saatten sonra düşünülemeyeceğini söyleyerek itiraz ettiler.

Mehmet Cihat Şener, insan olarak iyi bir insandı, bilgiye, teoriye ve kültüre önem veren, şair ruhlu, arkadaş canlısı, yetenekli, sıcakkanlı sevimli bir arkadaştı. Kişisel olarak da aramızda en küçük duygusal bir kınlma yaşanmamıştı, bana karşı oldukça saygılı ve nazikti. PKK kadroları arasında kendime en yakın ve en sıcak bulduğum arkadaşlardan biri sayılırdı, ayrıca Batmanlı işçi bir aileden geliyor olması da benim için sınıfsal tercih konusuydu. Fakat konu siyasal ilişkilere ve devrimci eyleme gelince ilkeli olmak şarttı, kişisel ilişkilerimizi, özel dostluklarımızı ikinci plana itmemiz gerekiyordu; bunu kınlma ve incinme pahasına da olsa yapmalıydık. Bu kadar güven sarsıcı olaylar ortadayken böyle birini son derece riskli bir eylem bilgisi ve ilişkileri içinde tutmak affedilmez bir hata olurdu, bu durum Şener'in de yararına değildi, çünkü başka birinden kaynaklanan bir terslik, bir ihanet söz konusu olursa hemen ondan sanılacaktı, her musibette gözler ona yönelecekti. O kişiyi korumak, kurtarmak istiyorsak, düşman için kullanılabilir işlevde olmaktan çıkartmamız gerekiyordu.

Sonradan ortaya çıkan bilgilere bakınca Şener'in tünel konusunda devletle bir işbirliğinin olmadığı görülüyor, tabii devlet bazı bilgileri saklamıyorsa...

Daha tünel kazma sürecindeyken meydana gelen iki çarpıcı olay karşısında eylem birliği içinde bulunduğumuz PKK hakkında hem dışardaki ve hem de içerdeki ilişkileri konusunda ciddi güvensizliğe düşmüştüm. Güvenlik işini yeni baştan gözden geçirmek ve yeni düzenlemelerle sağlam tedbirler almak gerekiyordu.

Tartışmalarımız günlerce sürdü. PKK cephesinde de gözle görülür bir değişiklik yoktu, Şener'in bulunduğu görev ve örgütsel işlevi aynı şekilde sürüp gidiyor. Bizim arkadaşların tavrında da bir değişiklik olmamıştı. Benim için tünel eylemi artık baştan aşağıya kuşkuya ve riske belenmiş ve bitmişti.

Sonuçları ağır olabilecek böyle bir eyleme göz göre göre dahil olmayı akıl ve mantığımla bağdaştıramıyordum.

Epey bir iç hesaplaşmadan ve gelişmeleri enine boyuna değerlendirdikten sonra kararını verdim: Bu iş bitmiştir, tünel eyleminden çekilmeliyiz!..

Arkadaşlardan hiçbiri bu kararını desteklemedi, onlar, "Sonucu ne olursa olsun son ana kadar şanslarını kullanmak" istiyorlardı. İdam riski altında olan insanların bu şanslarını kullanma istekleri karşısında önerimde ısrar etmeyi de uygun bulmuyordum, bunun da benim için ağır manevi sonuçları vardı. Sonunda kendilerine iyi şanslar dileyerek eylemden çekildim ve beni tesadüfen 82 ölüm orucunda tanıştığım Fuat Çavgun'un bulunduğu koğuşa götürdüler. Fuat, mücadele içinde hayatını kaybeden Halil Çavgun'un kardeşiydi, güvenilir, dürüst, grupçu refleksleri olmayan iyi bir dosttu, hoşuma giden bir devrimci mizacı vardı.

Sanının kazıya başlandığından 6 ay sonra Mart–Nisan 1987'de tünelin dış ağzına gelinmişti. 5'i bizim davadan, 1'i Dev–Sol'dan ve 35'i de PKK davasından olmak üzere toplam 41 kişi firar etmek üzere hazırlıklarını yapar ve tünele inmeye başlarlar. Tünelin çıkış yeri (kazma sürecinde rastlanan büyük bir kaya bloğunu aşma esnasında yapılan bir hesap hatası yüzünden) küçük bir sapmayla Bağlar mahallesi ile cezaevi arasında geçen yolun mahalle tarafındaki kenarına, nöbetçi kulübesinin tam önüne rastlamıştı! Grubun önünde bulunan Mustafa Gezgör, başını tünel ağzından çıkanp nöbetçi kulübesinin önünde olduğunu görünce hemen geri çekilip durumu arkadan gelenlere bildirir. Daracık bir tünel, hava sorunu var, 41 kişi dizilmiş içine, arkadan "Ne duruyorsunuz, çabuk olun!" diye ha bire kızanlar oluyor. Mustafa Gezgör, "Dışan çıkmak kolay ama anında kurşunu yemek de!.." En arkadakiler haber alıp dönüş yapana kadar epey zaman geçiyor ve havasızlık önemli risk yaratıyor. Neyse ki geri çekilme işi bir kazaya uğramadan başanlıyor. Durumu yeniden değerlendirip birkaç metre daha kazarak evin içinden çıkış yapmaya karar verirler (bu ta başında yap–

tığım öneriydi). Ama o gece çok şiddetli yağmur yağmış, çıkış bölümü yüzeye yakın ve gevşek topraktan oluşması sonucu bir-iki metresi çökmüş ve tünel suyla dolmuştu. Şansa ki çıkış ağzı yol ve hafriyat çalışmaları nedeniyle kazılmış ham toprak yığınından oluşan bir yere denk geldiği için gevşek toprak çökerek tünelin ağzını kapatır. Hemen yandaki evin sahibinin de bunu herhangi bir çökme sanarak taş ve toprakla düzeltmesine rağmen şüphe çekecek görüntünün ortadan kalkıp kalkmadığı da tam olarak bilinmiyor. Sabah cezaevinden orayı gözetleyen tutsaklar, bazı insanlann tünel çıkış ağzı çevresinde toplandığını ve toprak kürediğini görünce "herhalde yakalandı!" diye endişeleniyorlar, fakat herhangi bir hareketlilik ve operasyon gelişmeyince "şüphe yaratmadığı" kanısına varılıyor.

Ancak PKK'nin dışardan almaya gelen ve o gün gündüz saatlerinde tünelin çıkış noktasında bekleyen kişiler yakalanmıştı. Her ikisi de çözülmüş ve cezaevinden PKK'lilerin kaçacağını söylemişlerdi. Ancak hangi yolla kaçılacağını bilmediklerinden tünelin giriş–çıkış noktalarını söyleyemiyorlar ve tünel açığa çıkmıyor. Nevar ki tünelin 35'in bir etkinliği olduğundan hem istihbarat ve hem de cezaevi yönetimi kesin emindir. Cezaevi idaresi bu bilgi üzerine 35. koğuşu boşaltma kararı alıyor. Arkadaşlar karşı çıkıyor ve pazartesi günü idareye bir cevap vereceklerini bildiriyorlar. Bu sırada polis mahalleyi ev ev didik didik anyor, bir yerde kuşkulu bir emare göremeyince işi garantiye almak için cezaevinin o çevresinde 6 metre derinliğinde hendek kazıyor, yine tünele rastlamayınca idare 35. koğuşu boşaltmaktan vazgeçiyor, sadece tedbir olarak cezaevi dış çevresinde kazılan kanala beton bloklar döşemek ve birinci kat hücrelerini de boşaltarak kapılannı kilitlemekle yetiniyor. Tabii bütün evleri arar ve bu kadar ayrıntılı bir operasyon yürütürken onca dikkat çeken meydandaki belirtiye karşın tünel çıkış ağzını bulmamaları ilginç ve kuşkuludur!

Dışardan yardıma gelen TKP–ML ekibi, tünelden çıkış olmayınca kuşku uyandırmadan geri çekilerek güvenli bir yerde bekliyor. 35'teki temsilcimiz PKK'lilere ekibin hazır bekledi–

ğini ve bu olanağın birlikte kullanılabileceğini söylüyor. Fakat dışardan gelen yardım ekibimiz ancak 17 kişilik bir yer hazırlamıştı, 41 firariyi alma imkânı yoktur. Sayıyı 17'ye düşürelim, diğerlerini de en erken bir saat sonra çıkmaları koşuluyla kendi inisiyatiflerine bırakalım diyorlar ve böylece iki metre daha kazılarak pazar veya pazartesi günü firar için yeniden hazırlıklara başlama kararı alıyorlar.

Ne var ki tünele inildiğinde içinin tamamen yağmur suları ve çamurla dolduğu görülür. Yeni bir çıkış ağzı planı uygulayabilmek için öncelikle dolan suları boşaltmak lazım. Suları tuvaletlere boşaltmak zorunluluğu var; bu da tuvalet sularının dışardan kontrol edilmesi halinde eylemi tehlikeye sokabiliyor. Nitekim Hanefi Avcı'nın anlattığına göre cezaevi lağım sularını sürekli kontrol ediyorlarmış.

Aslında tünel olayı fiilen yatmıştı, fakat arkadaşların henüz umutları bitmemişti, durumu beklemeye almış ve fırsat kollamaya devam ediyorlar. Mayıs 1988'de tünel kontrol edildiğinde suların çekilmediğini, olduğu gibi durduğunu gördüler. Bu sırada S.C.'nin tahliyesi gelmişti. Tünelin kalan kısmının bu kez onun örgütlemesiyle dışardan içeriye doğru kazılması kararı alınır ve bu planı uygulamakla görevlendirilen S.C. tahliye oldu. Artık ondan gelecek haber beklenmektedir, fakat aylar geçer bir türlü haber gelmez.

Gözlerini dört açarak durumu kollayan sadece firar edecek olanlar değil elbette, firarın olmasını bekleyen ve içlerinden gözüne kestirdikleri bazı kadroları seçip infaz etmek isteyenler de fırsat kollamaktadır. Gerisini o sırada Diyarbakır Emniyet İstihbarat Daire Başkanı olan Hanefi Avcı'dan okuyalım:

Diyarbakır kent merkezinde tesadüfen patlayan bir kalaşnikof tüfeğin bulunması üzerine, bunun örgüte ait olduğunu tespit ederek takibe başlarken "Bir grup örgüt mensubunu yakaladık. Kendilerinin (PKK'lilerin) ve TİKKO örgütünün birer kamyon gasp ederek cezaevinin yanına gitmek ve cezaevindeki bir tünelden kaçmak isteyen kişileri alıp belli bölgelere götürmekle görevlendirildiklerini söylediler. Fakat cezaevinden nasıl

bir kaçış olacağını bilmiyorlardı" dedikten sonra devam ediyor:

"Bu olayı tahkik ederken bir süre önce Bingöl kırsalında bir çatışmada ölen militanlann eşyalan arasında bulunan şifreler çözüldüğünde, Diyarbakır cezaevinden kaçış planıyla ilgili bilgiler (elde) edildi. Milli İstihbarat Teşkilatı olayı takip ediyordu, cezaevi sürekli didik didik aranıyor ama tünel bulunamıyordu. Varlığı kesin olmasına rağmen yeri bir türlü tespit edilemiyordu.

Daha sonra yapılan araştırmalar sonucunda tünelin o zamanki adıyla yanılmıyorsam otuz sekizinci veya otuz dokuzuncu koğuşta, örgütün ve hatta TİKKO gibi başka bazı örgütlerin yöneticilerinin de kaldığı koğuşta olduğu tespit edildi. Bu koğuşa sadece PKK mensupları değil, zaman zaman bazı örgütlerin lider kadrolan da konuluyordu. Koğuş kendi içinde dört katlıydı.

Cezaevi yönetimine durum bildirildi. Bu koğuşa gittiler, her yeri aradılar ama tüneli bulamadılar. Tünelin yüzde yüz varlığı biliniyor ama koğuş içindeki giriş noktası, mahalledeki çıkış noktası ev ev aranmasına rağmen bulunamıyordu. Bunun üzerine tünelin çıkış noktası olduğu düşünülen cezaevinin mahalleye bakan bahçesine iş makineleriyle altı metre derinliğinde kanallar açıldı. Fakat yine tüneli bulmak mümkün olmadı. Tedbir amacıyla buraya beton bloklar yerleştirildi."

Sözü edilen bu ilk operasyonda bizim arkadaşlardan kimse yakalanmamıştı.

İlk yakalanma ve çözülmeden sonuç alamayan devlet, araştırma ve denetimlerini yoğunlaştırarak sürdürürken tutsaklar da dışardan yapılacak kazının tamamlanması haberini bekliyorlardı. Böylece tünel serüveni 1988'in Ekimi'ne kadar sürecekti.

Hanefi Avcı ikinci operasyonu şöyle anlatıyor:

"Aradan yanılmıyorsam bir yıl geçti. Yapılan bir operasyonda uzun süre cezaevinde yatan ve daha sonra tahliye olan örgütün en dirençli yöneticilerinden S.C.'yi yakaladık. S.C. o koğuş-

ta kalan örgütün çok inançlı ve önemli kadrolarından biriydi. Tünelin kazıldığı iddialarının ortaya atıldığı dönemde de cezaevindeydi. Tahliye olduktan sonra memleketine gitmemiş, örgütsel faaliyetler için Diyarbakır'da kalmıştı.

Uzun süre cezaevinde kalmış, efsanevi direnişlerin sahibi bu adamı izleyerek, kurduğu haberleşme ağına girerek, mektuplarını ele geçirip şifrelerini çözerek ve bir süre faaliyetlerine devam etmesine müsaade ederek sonunda tünelin yerini ve neden tünelin yerini bir türlü bulamadığımızı uzun bir uğraştan sonra öğrendik.

Mucize tünelin girişi inanılması imkânsız biçimde dördüncü katta başlıyordu. Evet, bu bir şaheserdi, bir mucize idi. Herkesin zeminde olduğunu düşünerek giriş noktasını buradan aradığı tünel dört katlı koğuşun en üstünde, dördüncü katında tavandaki yan duvarda başlıyordu. Bu kadar aramaya karşın bulunamaması normaldi, hatta gösterilmese idi yıllar boyu da bulunmayabilirdi"[17]

Avcı'nın bahsettiği bu kişi bir ara PKK cezaevi temsilciliği yapan S.C.'dir. Aslında onunla birlikte Hasan Güllü de yakalanmış. Güllü direnmiş, fakat S.C. paniğe kapılarak çözülüp tüneli söylemişti. Yapılan aramada tünel yine bulunamamış. S.C.'yi Hasan Güllü'den ayırarak ayrı bir odaya koymuşlar. Orada iyice teslim olmuş ve ayrıntılı bilgi vermiş, yine de bulunamayınca cezaevine getirilerek tünelin giriş yerini bizzat göstermişti. Fakat S.C. tüneli ele verdiğini uzun süre gizliyor. Daha sonra bir çatışmada hayatını kaybeden Hasan Güllü'nün ölmeden önce PKK'ye gerçeği bildirmesi üzerine 12 yıl aradan sonra Hasan'ın ifadesini kendisine söyleyerek sıkıştıran Fuat Kav'a itiraf etmek zorunda kalıyor.

Nerdeyse kozlar açık açık oynanıyor, tünelin teknik pozisyonu arkadaşların umutlarını korumalarına olanak vermişti. Ben ise epey farklı düşünüyordum; hem firar edecek olanları ve hem de dışardan yardıma gelecek ekipleri ele geçirmek,

17 Hanefi Avcı, *Haliç'te yaşayan Simonlar*, sf. 132.

örgütlere darbe vurmak ve gözlerine kestirdikleri bazı kadroları katletmek amacıyla kasten tüneli bulamamış göründüklerini, aslında eylemi bize karşı bir canavarlık tuzağına çevirmeyi amaçladıklarını düşünüyordum. Nitekim tünel açığa çıktıktan sonra bir polis şefi, "Çıkmanızı bekliyorduk", içinde bizim arkadaşların adı da geçen bazı isimleri sayarak "Bunları infaz edecektik" demişti (..).

Ortaya çıkan manzaraya bakıldığında yalnız içerde değil dışardaki PKK örgütünün de bu konuya gerekli titizliği göstermediği anlaşılıyor. Sonradan yapılan anlatımlarda zaten böyle bir firar eylemini imkânsız buluyor, hatta "devletin bir komplosu olabilir" diye kuşkuyla bakıyorlar. Bu arada Papatyaların toplantısı sırasında Milliyet gazetesinde çıkan ve sözünü ettiğim haberle ilgili ise hiçbir yerde bir açıklamaya rastlamadım. Bu haber asparagas mıydı, öyleydiyse, bunu ne amaçla yapmışlardı? Eğer doğruyduysa neden PKK o konuda hiçbir açıklama yapmadı?

Bunlar hala yanıtsız kalan sorulardır.

Tünelin fiyaskoyla sonuçlanacağı ilk tartışmamızın olduğu sırada belliydi, haklı çıkmış olmama sevinmemiştim, yağmur sularının yolları kesmesi sonucu mutlak bir devlet canavarlığının gerçekleşmemiş olmasına sevinmiştim.

Tünel konusunda, o sırada üç kişilik tutuklu temsilcisi grup içinde bizi temsil eden İbrahim Ekinci'nin anlattıkları da şöyle: "Havalandırmadaydık. Koğuşta arama yapılacağı bilgisi geldi. O sıra anlaşma koşullarımıza göre temsilciler bulunmadan içerde arama yapamıyorlardı. O yüzden beni çağırdılar. İçeri girdim. Neredeyse 100 civarında asker. Ellerinde balyoz ve levye tarzı aletler var. Hücrelere tek tek giriyorlar, her hücrede, iki hücre arasındaki duvarları deliyorlar. Önce ne yaptıklarını anlayamadım, anlamsız geldi. Çünkü dikey baktığınızda 20 santimlik bir duvarın iki yanı da görüyorsunuz. Delmenin anlamı yok çünkü 'arkası' yok! Ama sonra olayı çözdüm. Onlara "tünelin girişi, iki hücreyi birbirine bağlayan duvarların arasında" demiş. Bu bil-

gi hem doğru hem yanlış... Yalnız bu arada, havalandırmadan büyük bir çığlık ve alkış koptu. Askerlerin başındaki komutan delirdi adeta. Neler oluyor, bu nedir filan diye bağırıyor. Ben de pencereden havalandırmaya baktım. Nedir bu neşe diye sordum. Meğer radyodan o ara biri dinlemiş, Esat Oktay Yıldıran, İstanbul'da vuruldu diye bir haber. Büyük bir haberdi. Tabii ki insanlann katlanmak, çekmek zorunda kaldıkları büyük çile ve işkence yıllarının sorumlusu bir haydutun öldürülmesi üzüntü yaratacak değildi. Subay niye, neymiş diye sordu tabii ama ben de şakalaşma filan olmuş. Bir şey yok dedim. O sırada sırayla her hücrenin duvarını delmeye devam ediyorlar. Bu o kadar mantıksız görünüyor ki, duvarın iki yanı görünüyor çünkü. Deldiğinizde nereye çıkacağınız belli. Aptalca bir şey yapıyorlar. Tünel duvarların arasında ama o duvarların değil. Tuvalet bölümündeki duvarlann arasında... Dışandan bakınca iki hücreyi bölen duvarın tuvalet bölümüne kırılmadan düz devam ettiği izlenimi veriyor. Oysaki öyle değil. Bir hücrenin lavabo tarafı değil ama klozet tarafındaki duvarı ile bitişik hücrenin tuvalet duvarı arasında nerden baksanız 70 santim kadar boşluk var. Yani iki hücreyi bölen duvar, tuvalet kısmına doğru düz yürümüyor. Ama dışarıdan yürüyormuş izlenimi veriyor. Aslında bunlar havalandırma boşlukları. Penceremsi bir delikle açık olmaları da lazım ama sanırım güvenlik gerekçesiyle kapatmışlar. Yıllarca içinde kaldığımız halde biz bile tesadüfen farketmiştik. PKK tutuklusu bir arkadaş tuvalet duvarını, doküman gömmek üzere kazırken bulmuştu. Tünel kuşkusu başladıktan sonra binanın inşaat mühendisini getirip tünelin nerede olabileceği konusunda görüş almışlardı. O mühendis de mümkün müsait tek yeri bilememişti. Bilmiyorum, belki de bilmemişti. Neyse, askerler bütün hücre arası duvarları tek tek deldikten sonra bir durakladılar. Onlar da şaşkındı. Önü parmaklıklı, açık iki hücreyi bölen duvar çıplak gözle iki yanı görülen ince bir duvar... Sanırım neden deldiklerini anlayamıyorlardı. Çünkü bir kazma vuruyorlar, ucu diğer hücreden çıkıyor. Komutan

deli gibi dolaşmaya başladı katlarda ve... Evet, bu kez doğru yere kazma vuruldu: Tuvalet duvarları! Ve buldular! Beni apar topar dışarı çıkardılar. Tünelimiz böyle yakalandı. Yanlış hatırlamıyorsam 70 metre civarında bir şeydi. Bir anekdot daha anlatayım. Cezaevi savcısı Edip Bey iyi bir adamdı. Tünel bilgisi vardı adamda. Temsilci olarak görüştüğüm birkaç kez bana sordu, "Tünel kazıyormuşsunuz. Bak burada keyfimiz iyi başımıza bela açmayın. Kazmıyorsunuz değil mi?" Ben de klasik ifadeyle şakaya vurarak... "Yeri belledik kazacağız da kazma kürek yok savcı bey. Bir tedarik etseniz" falan derdim, gülüşürdük.

Cezaevi Öyküsünü Yazmaya Başlıyorum

Fuat Çavgun'la kaldığımız koğuşta cezaevi direniş öyküsünü yazmaya karar verdim. Çünkü Diyarbakır 5 No'luda yaşananlar devrim mücadelesinde paha biçilmez devasa deneyimler içeriyor ve bunu paylaşmanın tarihsel bir sorumluluk olduğunu düşünüyordum. Koğuştaki arkadaşlardan da yararlanma amacındayım. Çoğu PKK sempatizanı halktan insanlardı, bu nedenle daha gayri-resmi, daha objektif bilgiye ulaşabileceğimi düşünüyordum. Onların değerlendirme ve düşüncelerini de alarak 5 No'lu olayını kaleme almaya başladım. Tabii sağlığım henüz iyi olmadığı için yavaş ilerliyordu. Üstelik aşırı kalabalık ortam uyku, dinlenme gibi sorunlar yüzünden sağlığımın sık sık bozulmasına yol açıyordu. Bana özel bir yer ayırmalarına ve mahcup olmama neden olacak kadar nazik davranmalarına karşın istediğim çalışma ortamını bulamamıştım.

Bir süre sonra Şubat 1988'de cezaevi idaresi sivile devredildi. Başından beri talebimiz olan aynı davadan yargılananların bir koğuşta toplama talebimiz de kabul edilmişti. Bizim gruba, ana maltanın sol tarafındaki küçük bir koğuşu vermişlerdi, güneş almayan, nemli, loş, idare bölümüne yakın kötü bir koğuştu. Daha ilk günlerde çoğumuz hastalanmaya başlamıştık.

İlk grup koğuşumuzda bir araya geldiğimizde 17 kişiydik. Cafer Cangöz, Ali Haydar Akgün, Mustafa Kaya, Mustafa Göz-

can (ya da Ercanlar'dan biriydi), Ramazan Kılavuz, M.Emin Tüysüz, Ayhan Toprak, Haydar Söylemez, Mahmut Karaçalı, İsmail Çardak, Aydın Hanbayat, Efendi Yıldız, Zeki Kutan ve benimle birlikte birkaç arkadaş daha vardı... Bunlardan bazıları daha sonra firar için 35'e gönderildi.

Bu koğuştayken bir sabah sivil başgardiyan kapalı zarfta bir mektup getirdi. Mektup, yakın bir koğuşta kalan ünlü mafya babalarından Dündar Kılıç'tandı. 9 Şubat 1984'te mafyaya dönük bir operasyonda Dündar Kılıç'la Behçet Cantürk de tutuklanmış Diyarbakır Cezaevi'ne getirilmiş ve aynı koğuşa konulmuşlardı. Ocak direnişimizden çok etkilenmiş ve kendileri de bir ölçüde yarattığımız kazanımlardan yararlandıkları için minnet duygusu içindeydiler. Dündar Kılıç kapalı zarf içinde başgardiyanla bize gönderdiği bu notta öz olarak şöyle yazmıştı:

"Ben Dündar Kılıç. Yılmaz Güney benim kirvemdir. Yılmaz Güney de Partizancıydı. Kirvem sevgili Yılmaz Güney'in arkadaşları olduğunuz öğrenince çok sevindim. Sizleri misafirim olarak koğuşumda ağırlamak istiyorum, teşrif etme onuru verirseniz çok mutlu olacağım. Kirveniz..."

Mektupta yazılanı başgardiyan sözlü olarak da söylemişti zaten.

Dündar Kılıç'ın durumunu ve Yılmaz Güney'le yakınlığını biliyorduk. Mafya liderleri arasında son yıllardaki kalleş, katil, faşist haydutlara benzemeyen, bir ölçüde eski tarz mert külhanbeyi jargonunu görece az çok andıran biriydi. Anlatıldığına göre Trabzon Sürmene'de top oynayan çocukların topunu alan, bununla yetinmeyip çocukları döven "huysuz bir boksör zorbasını, peynir gibi doğrayarak" bu işe başlamıştı. Böyle de olsa bizler siyasi bir davanın insanlarıydık, böyle özel bir ilişkiyi kabul etmemizi faşist basın çevreleri bizi karalama amacıyla istismar edebilirlerdi. Ne olursa olsun siyasal itibarımıza gölge düşürecek ilişkilerden kaçınmalıydık. Bu daveti incelikle reddetmeliydik. Kendisine şu mealde bir not yazdım:

"Davetinizden çok büyük onur duyduk. Yoldaşımız Yılmaz Güney'le kirveliğinizi biliyoruz. Fakat bizler siyasal bir misyonu temsil eden insanlarız. Burjuva basını ve gerici çevrelerin doğal insani muhabbeti bile saptırarak istismar etme ihtimali vardır. Davetinize bu nedenle avdet edemeyeceğimizi anlayışla karşılamanızı diliyoruz. Sizlere sağlık, esenlik ve kirvece selamlar..."

Tabii bu davetten, büyük ihtimalle bizim de kendisine mukabelede bulunarak koğuşumuza davet edeceğimizi düşündüğünü tahmin etmek zor değildi. Kendi aramızda bunu da konuşmuş ve onu da uygun bulmamıştık.

Alınmış ve küsmüş olduğunu düşündüğümüz bir anda bir not daha gönderdi. Yine davet ediyor ve biraz da sitem yapıyordu. Bu ısrar karşısında arkadaşların önemli bir bölümü "Ya bir şey olmaz, ayıp olur hiç değilse bir-iki arkadaşı gönderelim, hele nedir, niye bu kadar ısrar ediyor, belki Yılmaz'la ilgili önemli şeyler söylemek istiyor, bilelim" deyince, bu davete can atan Mustafa Kaya'yı gönderdik. Mustafa Kaya, her ne kadar burjuva basını tarafından "TİKKO komutanı" diye lanse edilmiş olsa da aslında sıradan sempatizan, genç bir gerilla idi, işin siyasal ve manevi yönünü çok fazla düşünebilecek durumda değildi. Aramızdaki en yoksul arkadaştı. Babasını kaybetmiş, ailenin tek yetişkin oğluydu ve ağır geçim sıkıntısı içindeydiler. Annesiyle, küçük çocuklarıyla birlikte geldikleri bir açık görüşte tanışmıştık, ayağında plastik basit pabuçlar, üstü başı lime lime pejmürde perişan durumdaydı, insanın içini sızlatan bir görüntüleri vardı. Gelen harçlıklarımızdan bir miktar ayırarak onlara yardım etmek istiyorduk, ama maalesef başaramıyorduk. Mustafa öğle yemeğinde gitti akşama doğru elinde üç-dört dolu poşetle geri geldi. Meğer önceden hazırladığı birkaç takım pijama, çorap, yatak çarşafı, kazak gibi şeyler hazırlamış onları vermek istiyormuş. "Arkadaşlarına sevgi ve saygılarımızı söyle, sizlerin sayesinde bu cezaevinde nefes alabiliyoruz, varolun" demiş uğurlarken. Bir süre sonra serbest bırakıldı. Basında, kızı Uğur'la evlenen eski faşist mafya lideri Alaattin

Çakıcı ile ailece yaşadıkları sorunları duyunca hem üzüldüm, hem de bu tür ilişkilerden uzak durmanın ne kadar isabetli olduğunu düşündüm.

Behçet Cantürk, Tansu Çiller'in temizlenmesi gereken Kürt iş adamları listesinin başındaki insanlardan biriydi ve 90'lı yıllarda devlet gladiosu tarafından dehşet verici bir alenilikle kaçırılıp katledildi. Kılıç, daha sonra göz kanserinden uzun süre çekti ve sanırım 1999'da öldü. Baba jargonunun mert tiplerindendi, devrimcileri de sahiden severdi, toprağı bol olsun.

Parti İçindeki Çalkantı Moral Bozucu

Bu süre içinde yaşadığım ve kaydetmeyi gerekli gördüğüm bazı anekdotlara geçmeden önce parti içinde beklenmedik (aslında beklenebilir) çalkantılar gerilim ve moral bozucu bazı olaylara değinmeliyim.

Tünel faaliyetine başlamadan kısa süre önce 1 Ağustos 1986'da Dersim'in Topuzlu köyünde 7'si Üçüncü Konferans delegesi olmak üzere 9 yoldaş (Doğan Memçil, Ali Demir, İmam Utan, Cahit Oğuz, Cumhur İçöz, Süleyman Kaya, Yusuf Tosun ve adlarını tespit edemediğim 2 kişi daha) cunta ordusunun yaptığı bir operasyonda topluca katledilmişti. Bu kaybın hemen ardından yedek delegelerle yeniden toplanma hazırlığına geçen Konferansın bu kez nerde toplanacağı sorun olur ve bir sürü tartışma, telefon görüşmeleri ve yazışmalarla korkunç güvenlik riskleri yaratıldıktan sonra nihayet yeniden Dersim'de toplanmaya karar kılınır. 21 Aralık 1986'da yurt dışından gelecek konferans delegelerini bekleyen Hüseyin Tosun, Rıza Sökmen, Ünal Küçükbayrak, Ali Rıza Boyoğlu, Mehmet Kemal Yılmaz, İbrahim Polat, Zeki Uygun, savaşçılardan Kamile Öztürk, İsmail Doğan adlı yoldaşlar kapsamlı bir askeri hava ve kara saldırısıyla vahşice katledildiler. Aynı nedenle kısa süre önce de Hayrettin Bakış'la birlikte iki yoldaş daha yaşamını yitirmişti. Tabii bu Palu, Nazimiye, Seyfi Batar'lann Diyarbakır'da katledilmeleriyle daha sonra da sürüp gidecekti.

TKP–ML'ye karşı tam bir siyasal soykırım, fiziki tasfiye pla–

nı yürütüldüğü açıktı. Karşı-devrimci hükümet yakaladığı bu fırsatı kaçırmamıştı. Müthiş bir aymazlık içinde yaşanan bu imha saldırılarına müdahale edememekten dolayı kahroluyoruz ve tünel olayı bu açıdan da bizim için özel bir önem kazanıyor. Partinin ilkesel titizliği üzerinden uygulanagelen teamüller gereği, önceki örgütsel-siyasal konumlan ne olursa olsun tutsaklık koşullarında bulunan kadroların yönetime müdahale etmesi zaten hem mümkün değil, hem de yanlış buluyorduk, çünkü tutsaklık koşullarındaki önderlik, egemenlerin sınırlama, sakatlama ve manipülasyonlar yoluyla yönlendirme risklerine açık ve kesinlikle sakıncalıydı. O yüzden çok zor koşullarda ancak kısa mesajlarla yaptığımız uyarılar o hengâme içinde pek işe yaramamıştı.

Bizim tutsak düşmemizden beri hayli geciktirilmiş olarak yapılacak konferansta muhtemel yeni yöneticiler olarak görev alabilecek gerilla bölgesinin bu delişmen militan kadrolarının topluca imha edilmesi birçok yönden düşündürücüydü. Ayrıca olayın böyle kritik bir dönemde meydana gelmesi tünel eylemimiz açısından da kaygı vericiydi. Dışardan yardım edecek sağlam bir ekibin görevlendirilmesinden tutalım pek çok sorunla karşı karşıya kalabilirdik. En önemlisi de bu büyük kaybın parti kitlesi ve halk üzerinde yapacağı moral bozucu etkiydi. Bizim ancak 1985'ten itibaren biraz biraz haberdar olabildiğimiz sürüp giden parti içi tartışma ve saflaşmaların bu olayın duygusal etkisiyle bir bölünmeyle sonuçlanması muhtemeldi ve bu da o koşullarda feci bir şey olacaktı. Çünkü her bölünme muazzam deşifrasyon, sorumsuzluk, karşıdevrimci müdahale inisiyatiflerinin artması ve her şeyin zorlaşması demekti. Tarihsel pek çok pratikle bilinen bir şeydir ki, kritik aşamalarda meydana gelen bu tür bölünmeler yalnızca faşizme karşı en sağlam direnme odağı olan komünist partisinin güçten düşmesiyle sonuçlanmaz, ayrıca devrimin demoralizasyon içinde sarsılmasına ve karşı devrimci hamlelerin ölümcül nitelikler kazanmasına, hatta onlarca yıl sürecek daha barbar kıyıcı faşist diktatörlüklerin kurulmasına da yol açabilmektedir. Bütün diğer kötü

sonuçlar konjonktürel nedenlerle gerçekleşmese bile 12 Eylül sürecinde devrimci halk hareketi içinde nispeten ayakta kalabilen ve faşizme karşı kesintisiz direnebilen bir parti olarak, bu haklı prestijine dayanarak yeni dönemin devrimci fırsatlarını kullanabilme şansını kaçırması ise, nerdeyse kesin gibi gözüküyordu. Nitekim 12 Mart sonrası ortaya çıkan "Halkın Birliği", 12 Eylül sürecindeki "Geçici Koordinasyon Komitesi" ve "Bolşevik Partizan" ayrılıkları böyle bir etki yapmışlardı. Bütün bu tarihsel merhaleler içinde yaşamış biri olarak büyük bir üzüntü içindeydim. Üstelik genel olarak devrimci harekete karşı, özel olarak partimize karşı epey zamandan beri giderek hız kazanan fiziki imha planının yürürlükte olduğu açıktı ve dışardaki yoldaşlann bunun ne kadar bilincinde olduğundan emin değildim.

Nihayet tahmin ettiğimiz kötü durum 21 Aralık katliamından sonra gerçekleşti. Merkez Komitesi'nin Konferansın yurt dışında toplanması kararını destekleyen az sayıda delege yurt dışına gider ve orada III. Konferansını yapar. Asıl delegeleri imha edilmiş DABK bölgesi, "sağ oportünist II. Merkez Komitesi"nin önderliğinde yapılacak bir konferansı ilkesiz bularak katılmayacağını, meşru da bulmayacağını bildirerek yedek delegelerini göndermez ve ayrılık ilan eder. İki kesimden cezaevlerindeki yoldaşları saflara çağırma ve haklılıklarına ikna etme çabalan sürüp gitti, tabii bizden de birleştirme çırpınışları...

Diyarbakır Cezaevi'nde benim önerimle, "sağlıklı olmayan bu ayrışmaya onay vermeme, her iki tarafı birliğe zorlama karan alındı, fakat bu karar da kısa süre sonra çiğnendi, herkes kendine yakın bulduğu tarafta saf tuttu.

"Savunmanın Savunmasının Savunması" Adalet Komedisi...

Kaldığımız küçük koğuştayken grup duruşmasında yaptığımız, konuşma, açıklama ve yazılı savunma nedeniyle "Devletin ve mahkemenin manevi şahsiyetini tezyif ve tahkir"den, yani o zamanki TCK'nın 159. maddesinden ikinci bir dava açılmıştı. Bütün duruşmalar ve ilişkiler boyunca siyaset dışı bir termino-

loji kullanmayan bizlere karşı böyle bir suçlama akla ziyan bir şeydi. Aslında davanın amacı belliydi; yakınlaşmakta olan tahliyemizi engellemek, tamamen depreme uğramış bünyemizi bir süre daha kötü hapishane koşullannda tutarak iyice çökertmek ve belki de öldürmekti.

"Savunmanın savunması" diye adlandırdığımız "Faşizmi yargılıyoruz" çerçevesinde 30-40 sayfalık bir savunmayla yanıt verdik. Benim kaleme aldığım savunmayı Cafer Cangöz gür sesiyle duruşma salonunda okudu. Diyarbakır'ın orta yazı, ısı 40-45 derece civarında, bu yüzden bir binanın ikinci katındaki küçük mahkeme salonunun kapısı serinlik gelsin diye açık bırakılmış, ara koridorda halktan çok sayıda sivil gelip-gidiyordu. Cafer'in gür sesini duyanlar görünmez bir kenara çekilerek savunmaya kulak misafiri oluyorlardı. Sonra açıkça birikip kapı dışında dinlemeye başladılar. Mahkeme heyeti onları göremiyor, bizi getiren askerler de ters oturdukları için onlar da göremiyorlar. Ben, Müslüm ve İbrahim, çaktırmadan keyifle manzarayı izliyoruz. İnsanlar numaradan bir yerlere ilişerek ya da oturaklara dizilerek pürdikkat Cafer'in konuşmasını dinliyorlardı ve arada bir bize göz atıp sempatik sevgi mimikler gösteriyorlardı. İçlerinden uzun fistanı ve beyaz tülbentiyle köylü olduğu belli bir kadın gözleri sevinçten parlayarak kapının önünden geçip geçip bize gözatıyor hoşnutluk duyduğunu hissettiriyordu.

Sahiden halkın huzurunda faşizmi yargılamıştık. Savunma metni bitince Cafer "Kahrolsun faşizm, yaşasın TKP-ML, TİKKO, TMLGB" sloganıyla bitirdi okumasını. Savunma bitince koridorda tek kişi bile kalmadı, hepsi kaşla göz arasında buharlaşıp gitmişti! Cafer'e konuşmasının koridorda kalabalık bir grup tarafından dinlendiğini söylediğimizde çok sevinmişti; "Yapma yav, sahi mi, ama ben de iyi okudum ha, değil mi?" dedi. Gerçekten sanki büyük bir kitleye hitap ediyormuş gibi heyecanlı ve ajitatif bir içtenlikle okumuştu. Diyarbakır halkı "Kaypakkaya'nın arkadaşları"nı seviyor ve güveniyordu, onların sesini duyunca tıpkı Dersimliler gibi "bizim çocuklar" diye

yakınlığını dışa vuruyor, heyecan duyuyorlardı.

Kısa bir aradan sonra gereği düşünüldü: Ana dava savunmasından her birimize 159'un en üst sınırından ceza verdiler. Bu ceza daha temyizdeyken bu kez "Faşizmi yargılama" savunmamız hakkında aynı maddeden yine dava açıldı. Biz de "savunmanın savunmasının savunmasını" yaptık, pes etmedik! Ama faşizmin yargısı artık pes etmişti; nihayet "aynı suçtan defalarca ceza verilemeyeceğine" hükmederek son davadan ceza vermekten vazgeçti ve dosyayı kapattı.

Bir Kızın Hayatını Sevgili "Deza"sından Kurtarmaya Çalışıyoruz

Faşizmi yargılama duruşmalarına hazırlanırken bu koğuşta karşılaştığım başka bir anıma da değinmeden geçmemeliyim.

Koğuşta Siverek'in Bucak aşiretinden Mehmet Emin Tüysüz adlı genç bir arkadaşımız var. Emin, darbeden sonra evlerine gelen polislerden arandığı öğrenilince paniğe kapılan ailesinin baskısıyla kendiliğinden savcılığa teslim olmuş bir sempatizandı. Herkesin yaşadığı ağır işkence sürecinden geçerek vahşetin zirve yaptığı bir sırada 5 No'luya getirilir ve herkes gibi o da koşullara uyar. Koşullara uyar uymasına amma "namussuzlara karşı namusunu korumayı" da elden bırakmaz, aşağılamalara karşı koyar, fırsat buldukça başkalarını korumak için suçlarını üstlenir, onların yerine dayak yer, böyle sevimli bir gençtir işte Tüysüz. Eylül 1983 direnişinde de aktif yer almış, ölüm orucundayken 35. hücre bölümüne koymuşlardı. Bu eylemden sonra aynı koğuşa düştük ve böylece tanışmış olduk. M.E. Tüysüz'ün bulunduğu 16. koğuşta epey ağır işkence görmüş ve burada Diyarbakır ağalarından Aziz Uzbay ile Mehmet Emin Akpınar'ın öldürülmesine tanık olmuştu.

Mektupların verildiği bir sabah, Emin'in rengi, neşesi gitti, yerine sinirli, mahzun, düşünceli, suskun bir Emin geldi. Kâh oturuyor, kâh volta atıyor, esrarengiz bir havası var!

"Ne oldu Emin, bir şey mi oldu, kötü bir haber mi aldın?"

"Yok, bi şey" deyip volta atıyor, sıkıntılı sıkıntılı yine mek-

tubu eline alıp bazı satırları bir daha bir daha okuyor, bir o yan bir bu yana gidip geliyor...

Sonunda yanıma varıp, "Hayri abi seninle bir sorunu paylaşmak istiyorum, vaktin var mı?" diyebildi.

"Tabii... Biz de onu merak ediyoruz. Burada başka kimlerle paylaşacaksın ki Emin?"

Bir kenara çekilip sessizce önce ailesinden gelen birkaç mektubu okuduk, sonra da konuyu görüşmeye başladık.

Mehmet Emin, ailenin en büyük oğlu, bu nedenle annesi diğer kardeşleri sorunlarını ona danışıyorlar. Kendisinden küçük kardeşi Abdullah amcasının kızına aşık olmuş. Kız hatırladığım kadarıyla lise mezunu, çağdaş yaşama dönük biri. Bizimkini biraz "maço erkek" bulduğu için aralan iyi gitmiyor. Tehdit, hakaret derken, kız büsbütün soğuyor ve ilişkileri tamamen bitiyor. Ama bizimkisi Siverek delikanlısı ya hazmedemiyor, gurur konusu yapıyor ve onu öldüreceğim diye tutturmuş duruyor!

Mektupları okuyup, Tüysüz'ün anlatımlarını dinleyince anladım ki bu herifin şakası yok kızı öldürecek! Biraz düşündüm, Apo'nun mektubunu bir daha okudum, telaşlandım:

"Ya Emin bu hergelenin şakası yok, kızı öldürecek, mümkünse ailesine haber verin kızı korusunlar bundan, bu arada biz de becerirsek herifi ikna etmeye çalışalım" dedim.

Amcalarıyla bu gerilim nedeniyle araları bozulmuş olduğundan pek müşkül bir konu olmasına karşın "Tamam" dedi Emin, "Sen nasıl uygun görürsen öyle yapalım, artık konuyu sana bırakıyorum!" Kızın ağabeyi biraz daha anlayışlı, Emin'in onun üzerinden temas kurabileceğini umuyoruz.

Yöredeki geleneğe göre, amcakızları birinci derecede amcaoğullarının "hakkı"ymış, onların rızası olmadan kuzen-kızlar dışarıya verilmiyormuş. Bu rezil feodal geleneğe göre oğlan kendi hakkının ihlal edildiğini düşünüyor, hem kıza hem ailesine karşı kendisini bir tür "namus belası" ile karşı karşıya hissediyor!

Berbat bir iş!

Bir genç kızın hayatını kurtarmak ve muhtemel bir kan davasının başlamasını önlemek telaşıyla en etkili sözcükleri seçerek, en cana dokunan cümleler kurarak bir mektup yazıyoruz ve Emin'in imzasıyla gönderiyoruz. O arada Emin'in uyarısı ile kızın ailesi kızı Adana'da bir yakınlarının yanına götürerek korumaya alıyorlar.

Oğlanla öyle çok mektuplaşıyoruz ki, bazen aciliyeti gereği tanıdığımız iyi gardiyanlar vasıtasıyla mektup gününü beklemeden mektuplarımızı denetim dışı postaya verip göndermeye riskine bile başvuruyoruz. Bilebildiğimiz, etkili olacağını düşündüğümüz bütün yollan deneyerek caydırmaya çalışıyoruz, ama olmuyor, tamamen aklını yitirmiş gibi bir hali var oğlanın! Artık öyle bir izlenim ediniyoruz ki, yalnızca kıza değil, ailesine, hatta Emin'in annesine ve kendi kardeşlerine de zarar vermesinden endişelenmeye başlıyoruz. Çılgın, her şey beklenebilir! Son yazdığımız mektuptan sanki etkilenmiş gibi bir yanıt alıyor, seviniyoruz biraz. "Herhalde aklı başına geldi" diye ümitlenmişken birden basında kızın öldürüldüğünü öğrendik! Kahrolduk, günlerce uyuyamadım, sigara üstüne sigara...

Geleneksel feodal kültür ortamında kadınların yaşamı felaketti! Erkeklerinki de farklı mı sanki "el ne der" kuruntusuyla içi boş feodal "gurur" ve "onur" baskısı altında hiç istemedikleri cinayetleri bir tür işlemek zorunda hissediyorlar kendilerini! Kadın erkek hepsi kendi yarattıkları bu canavarın, feodal kültürün kölesiydiler adeta ve biz çok çaresizdik!

Bir Açlık Grevi Daha Mehmet Emin Yavuz'u Kaybediyoruz

Koğuş hayatına daha yeni alışmaya başlamıştık ki yeniden direnmek zorunluluğu ile karşı karşıya geldik.

Askeri yönetimden sivil yönetime geçiş esnasında yeni cezaevi idaresi ve bizler farklı beklentiler içindeyiz. Gerçi TTE olayı Metris'teki Cezaevi Koordinasyonu'nun çağrısıyla ülke cezaevleri çapında meydana gelen direnme tehdidiyle artık

ortadan kalkmış, fakat sivil cezaevi ortamı henüz yok denecek kadar geriydi. Biz askeri dönemin bütün kalıntılarını ortadan kaldırmayı ve normal cezaevi şartlarına dönülmesini istiyoruz. Yeni göreve başlayan sivil yönetim ise askerlere öykünerek kendi otoritesini hissettirmek ve gözdağı vermek istiyor. Nihayet 9 Şubat 1988'de ipler koptu ve yeni bir direnişe daha karar vermek zorunda kaldık; artık askeri yönetim alışkanlıklarının bütün kalıntılarına son vermeliydik. Başta Kürtçe konuşma yasağı ve TTE olmak üzere sekizi "Genel Talepler" ve diğerleri "Özel Talepler" başlığı altında düzenlenmek üzere toplam 41 maddelik bir talep listesini ortaya koyarak kitlesel açlık grevine başladık. İlginçtir, bunca talebe karşılık hükümet ve devlet yetkilileri ile gerici basın direniş aleyhinde şovenizmi kışkırtma umuduyla son derece doğal insani bir hak olan anadilleri Kürtçe–Zazaca olanların "Kürtçe–Zazaca konuşma talebini" abartılı biçimde öne çıkarıyorlar, "cezaevi koşulları örtü, asıl niyetleri bölücülük" diye yoğun saldırı başlattılar. Bazıları daha da ileri giderek, tutsak kadınların ziyaret ve havalandırma hakkı için düzenlenen maddeden hareketle "cezaevinde kadın istiyorlar" şeklinde manipüle ederek alçakça yalan da söylüyorlar.

Daha ayakta duramayacak durumda olduğumuz halde Müslüm'le ikimiz de katılmışız. Başlangıçta eylemin fazla uzun sürmeyeceğini tahmin ediyorduk. Nitekim açlık grevindeki PKK davasından Mehmet Emin Yavuz mide kanamasından durumu ağırlaşınca, gerilim artmış, dışarda da tepkiler çığ gibi büyümüştü, dinmek bilmeyen slogan ve protesto sesleri cezaevinin içini ve dışını inletiyordu, sivil yönetim tam anlamıyla panik halindeydi. Aslında M. Emin Yavuz kaldırıldığı hastanede hayatını kaybetmişti, fakat bizden birkaç taviz koparmak amacıyla "Arkadaşınız ölüyor, ölmesini istemiyorsanız bıyık, ısıtıcı gibi önemsiz şeylerde dayatma yapmayın" demişlerdi. Biz de arkadaşımızın hayatını düşünerek bunlarda taviz vermiştik. Gerçi Emin'in öldüğünü ve bize oyun yaptıklarını anlayınca o tavizleri de reddettik.

Sağmalcılar gibi başka cezaevlerinde de aynı doğrultuda

eylem var. Metris ve Aydın cezaevindeki devrimci tutsaklar da eylemimizi açlık grevleriyle destekliyorlar. Başta Hannover, Paris ve Lahey olmak üzere önemli Avrupa kentlerinde de destek gösterileri haberleri geliyordu. Eylemimize 600 kişiden oluşan ailelerimiz de açlık greviyle destek veriyor, SHP'li 2 milletvekili de ailelerimizle dayanışma içinde Diyarbakır SHP il binasında onlarla açlık grevinde. Direniş kısa sürede Eskişehir, Malatya ve Bursa cezaevlerine de sıçramıştı. Yakınlarımızın açlık grevlerinin SHP binalarında sürüyor olması ve iki milletvekilinin de katılması Genel Başkan Erdal İnönü'yü telaşlandırıyor, milletvekillerine "parti binalarını boşaltın ve derhal Ankara'ya dönün" diye talimat vermişti. Tabii buna "Erdal İnönü'ye yakışmayan talihsiz bir açıklama" denilerek aldırış eden olmadı. Dokuzuncu günü, 18 Şubat'ta Başbakan taleplerin kabul edildiğini açıkladı. Fakat biz pratikte görmek istiyorduk, 19 Şubat görüş günümüzdü ve Kürtçe konuşulmasına görevlilerin nasıl davranacağını görmek istiyorduk. Görüş günü herkes aileleriyle istediği dilden konuşmuş ve bir sorun çıkmamıştı. Aynı gün içinde eyleme son verdik. Gerçekten de eylem umduğumuzdan da kısa sürmüş ve nihayet normal cezaevi koşullarına dönmüştük. Bu denli hızlı sonuç almamıza kamuoyunun Diyarbakır vahşeti nedeniyle duyarlı olmasının yanı sıra hem iç hem de dış kamuoyunun geniş desteği de yol açmıştı. Artık havalandırma, koğuşlar arası ziyaretler, görüş düzeni, dışardan yiyecek alma, velhasıl bütün yaşamsal taleplerimiz kabul edilmişti. Buna karşın bir arkadaşımızı kaybetmiş ve 25 civarında arkadaş da hastaneye kaldırılmıştı. Bu durum Diyarbakır'da iyice yıpranan tutsakların sadece ince bir pamuk ipliğiyle hayata tutunduklarını gösteriyordu.

Mehmet Emin Yavuz Diyarbakır Zindanındaki Proleter Bir Halkaydı

Direnişin zaferle sonuçlanmasından sadece bir gün önce aramızdan ayrılan Mehmet Emin Yavuz, 1949 Hilvan doğumlu bir yapı ustası, proleter bir insandı. Polis işkencesinde bizim

davadan Kamber Akbalık'la karşılaşmışlardı. Bu sırada Mazlum Doğan, Aysel Çürükkaya ve Yıldırım Merkit de sorgulamadaymış. M. Emin 5 kız, dört erkek kardeşin en büyüğüydü. Yoksullardı, ilkokuldan öte eğitim görme şansı bulamamıştı. 1970'te yaptığı evlilikten Ramazan, Selvi, Zafer, Serdar ve Bahar adlı beş çocukları olmuştu. 5 No'lu zindana düşmeseydi daha da yapacaklardı, çocukları seviyorlardı. Mersin ve Tekirdağ gibi uzak yerlerde yapı işçiliği yaparak geçiniyorlardı. 1979'da PKK üyesi olmaktan tutuklandı ve idam cezasına çarptırıldı, cezası Askeri Yargıtay'daydı ve henüz sonuçlanmamıştı.

Mehmet Emin Yavuz bu cezaevinde yalnız değildi, babası Halil Yavuz, kardeşleri Mustafa ve Ahmet Yavuz da Diyarbakır Cezaevi'ndeydiler. Zaten insafsız 12 Eylülü faşistleri pek çok aileyi toptan zindana tıkmış ya da katletmemişler miydi?

Baba Halil Yavuz, Yeni Demokrasi Dergisi'nin 8. sayısında yayımlanan konuşmasında şöyle demişti:

"İşkencenin en çirkinini üç oğlumla birlikte yaşadım. Oğlumun ölümünden sonra, artık analar, babalar çocuklarıyla konuşabiliyorlar, rahatça görüşebiliyorlar. Oğlum ölse bile bu durum bizim ve tüm işkence görenler için bir zaferdir!"

Mehmet Emin'in annesi de aynı doğrultuda bir konuşma yapmıştı ve Hilvan Karacurun mahallesindeki harabeye benzeyen gecekondu matem evinde hepsi zafer işareti yaparak uğurluyorlardı ailelerinin onuru Mehmet Emin'i.

Mide sorunu alçakça bir işkence biçiminin sonucuydu. Vahşet sürecinde bütün koğuşa zorla deterjan yedirmişler. "Xalo Emin" bu emre uymamış, onurlu, yiğit bir işçiydi. Vahşice dövdükten sonra yere yatırıp üstüne çullanarak zorla ağzına toz deterjan doldurmuş ve su dökerek hayli yutturmuşlardı. Bu olaydan sonra sürekli mide ağrısı çekmiş ve doktora her başvurduğunda, işledikleri suçun açığa çıkması endişesiyle olacak ki sürekli farklı tanılar koymuşlar, "Senin midende bir şey yok" demişlerdi. Aslında yemek borusu ve midesinin iyileşmecesine tahribat gördüğü belliydi.

Koğuşta "Kürtçe yasağını" alaya almak için, "kuş dili", "kurbağa dili", "maymun dili" gibi diller icat ederek konuşan ve herkesi neşelendiren M. Emin elbette ki bu talebin yer aldığı bir eylemden geri kalmayacak ve ölüm pahasına da olsa en kararlı biçimde sürdürecekti; öyle yaptı. Son ana kadar tedavi kabul etmedi ve kendinden geçip hastaneye kaldırıldığında ise zafer işareti yaparak gitmişti. "Anamdan öğrendiğim Kürtçe yasak. Türkçe de konuşmak istemiyorum, beceremiyorum, bana zor geliyor, komik oluyorum, utanıyorum. Kuş dili, kurbağa dili, maymun dili de yasak değil ya. Anlamıyorsanız ne yapayım, ben sizin dilinizi anlıyor muydum? Yook... Ama öğrenmek zorunda kaldım. Siz de benim yasak olmayan dillerimi öğrenebilirsiniz canım, bana ne!" derdi nüktedan esprilerine derin manalar yükleyerek. Onca derin acılarına ve ağrılarına rağmen koğuşun mizah ve neşe kaynağıydı Mehmet Emin Yavuz. Anısına hürmetle eğiliriz bu dürüst proleterin, nur içinde yatsın...

Cezalarımız Askeri Yargıtay'da Bozuluyor

Bizim dava dosyası o günlerde Yargıtay'da sonuçlanmış, ben dahil bazılarının idam kararı bozulmuş ve yeniden yerel mahkemede yapılan ilk duruşmada Askeri Yargıtay kararına uyularak 25 Mayıs 1988'de İsmail Çardak, Mahmut Karaçalı, Engin Vurkır ve Fehmi Bahçeci tahliye oldular. Sanırım Garabet Demirci de daha önce tahliye olmuştu. Benimkiyle birlikte bazı arkadaşların idam kararı da bozulmuş, 20 yıl hapis cezasına dönüştürülmüştü. İbrahim Ekinci ile ikimiz de tahliye beklentisi içindeyiz. Sayımız azaldığı için bizi başka bir koğuşa nakledererek, yerimizi yeni tutuklananlara açmak istiyorlardı. Devrimci Yol, Halkın Kurtuluşu gibi gruplarla anlaşarak cezaevinin mahalle tarafındaki daha sağlıklı bir koğuşuna (9. Koğuş) geçtik. Artık koğuşlara çevrilmiş alt katındaki yemek salonu ve mutfak bölümü de boşaltılmış, koğuşa mutfak ve oturma salonu olarak verilmişti. Yeni koğuşumuz bol güneş alan, havadar, aydınlık iyi bir yerdi. Mahalleye ve dışarıyla yakın konumda olduğu için, araba seslerini, çocuk cıvıltılarını, geceleri birtakım salonlar-

dan yükselen müzik seslerini duyabiliyorduk, dışardaki hayatın akışını böyle hissetmek hoşuma gidiyordu. Saksılar yapıp çiçek yetiştiriyoruz, merdivenlere sıra sıra bir yığın rengârenk çiçek saksısı dizmişiz. İçinde kimsenin bilmediğini sandığımız türler bile var. Onların bakımını genellikle benle Devrimci Yol'dan Hacıbektaşlı Cuma Kuzu yapıyoruz. Cuma iriyarı, haşin görünüşlü ama yumuşak huylu bir Abdalan. Çiçeklerimizin dallanıp budaklandığı o yaz, güvercin gübresi kullandığımız için saksılar kurtlanmaya ve çiçeklerimiz solmaya başlamıştı. Temizle temizle bitmiyor. Çareler arıyoruz kimse bilmiyor. Sonunda bir gazetede saksı bakımıyla ilgili bir habere rastlıyorum, "sigara külü saksıların kurtlanmasını önlüyor!" Sahi mi? Denemeye değer. E bizde sigara külünden fazla ne var ki, hemen uyguluyoruz ve çiçeklerimiz gerçekten kurtuluyor, yeniden canlanıyor!

Cezaevi savcısı Edip Aslan, Kırşehirli, efendi, görevini çağdaş bilinç ve öngörülere göre yapmaya çalışan bir insandı. Bazen koğuşumuzu ziyaret ederek birlikte çay içiyor ülke ve dünya sorunları, çeşitli konular üzerine sohbet ediyorduk. Genellikle bize karşı görüşler savunuyor, belki de kasten öyle davranma gereği duyuyordur, bilmiyorum. Siyasal eğilimlerini tespit etmeye çalışıyoruz, ama ipucu vermiyor, külyutmaz derecede dikkatli ve uyanık. Savcının geliş-gidişleri hızlanmaya başlamıştı, nerdeyse her gece geliyor ve bazen da içeri giriyor sohbet ediyordu. Bir gece yarısı yanında birkaç nöbetçi gardiyanla gene geldiğinde beni merdivenlerde saksıların bakımıyla uğraşırken gördü;

"İyi akşamlar! Ne yapıyorsun, yatmadın mı? Yoksa tünel falan mı kazıyorsun?" dedi.

"Yok" dedim, "Tünel kazan arkadaşlar için burada nöbet tutuyorum!"

Aslında bizi çok sevdiğinden değil firar etmemizden korktuğu için bizimle çok ilgilendiğini ironik bir yolla ima etmek istemiştim. Akıllı ve anlayışlı bir insandı, hemen anladı.

"Hayır, sizin artık burada tünel kazmak isteyeceğinizi san-

mıyorum, zaten mümkün de değil. Sizinle sohbet etmek gerçekten hoşuma gidiyor. Farklı manada düşünüyorsan, bundan sonra gelmeyeyim" dedi...

Mahcup olmuştum, "Hayır, lütfen, latife olsun diye söyledim, biz de sizin gibi çağdaş bir yöneticiyle sohbet etmekten keyif alıyoruz" dedim.

Ertesi gün akşam daha erken saatte koğuş salonuna geldi, birlikte çay içip sohbet ediyoruz. Yazı çalışmalarımı Optima marka bir daktilo ile yapıyorum, arkadaşların sesten rahatsız olduklarını seziyorum. "Edip bey, arkadaşlar daktilo sesinden rahatsız olmasın diye şu merdiven altındaki boşlukta kendime bir yazı odası düzenlemek istiyorum, izin verirseniz sevinirim" dedim. "Olabilir, ama müdürle bir konuşayım ondan sonra" dedi. Olumlu karşılanmıştı, yazı çalışmalarımı merdiven altındaki boşluğu perdeyle kapatıp içine bir ampul asarak orada yürütmeye başladım. Bir akşam çalışmaya dalmışken Cuma içeri girdi, pat diye masama bir bardak beyaz şarap kondurdu! Hemen ardından da sarılarak "Erenler lütfen kabul et, senin kızacağını düşünerek haber vermedik. Onca çürümeye yüz tutmuş engürümüzü atacak değildik ya, iki haftacık zamanda oluverdi, yarasın!" dedi ve birşey söylememe fırsat vermeden çıktı gitti.

Allahsız Cuma, yine bir kanunsuzluk yaptın ha! İçtik, azbiraz sirkeyi andırıyor ama fena da değil, kafayı da yapıyor hani! Meğer çürümeye yüz tutmuş iki kasa üzümü basmış koca bidona, ekmek içiyle mayalamış, ağzını kapatıp bir köşeye saklamış, bir tek ben bilmiyorum, herkes Cuma'nın şarap imalatına başladığından haberdar. Sabahleyin arkadaşları toplayıp bu konuyu konuştuk:

"Eskaza yakalanırsa, aleyhimizde istismar konusu ederler, içerde kafayı çekiyorlar falan diye. Ayrıca bu tür gıdaların içeri alınmasının yasaklanması gibi ters sonuçlara da yolaçabilir, cezaevindeki diğer arkadaşlar mağdur olur, içeriye böyle şeyler almalarına mani oluruz. Beni dinlerseniz, bir daha yap-

mayın" dedim. Berhudar olsunlar hepsi onayladı ve bir daha da yapmadılar.Çiçeklerden söz etmişken hoş bir anımı daha paylaşmalıyım.

Bir ara şimdi anımsayamadığım bir nedenle savcılığa çağrılmıştım. Ben savcılıkta iken Elazığ Sivriceli bir gardiyan, hoşuna giden çiçek saksılardan birini almak istemiş. Arkadaşlar da vermemişler, "Hoca gelsin, ondan al" demişler. Gardiyan da biraz şaka havasında "Ben istersem alırım" gibi bir densizlikte bulunmuş. Savcılıktan dönünce bana söylediler, çok bozulmuştum, bu tür şeylere gevşek davrandık mı daha başka şeyler de istemeye başlarlar ki çık işin içinden. "O gardiyan gelince bana haber verin, bakalım kendi isteyince nasıl alıyormuş" dedim! Akşam karavanasıyla birlikte geldi. Adamcağızı fena haşladım, onu faşist falan sanıyordum. "Burada her istediklerini yapmasınlar diye ne kadar can verdiğimizi biliyor musun? Nasıl böyle bir şey söylersin? Gel al bakalım, nasıl alıyormuşsun! İnsanca iste sana hepsini vereyim, ama böyle yaparsanız, hepsini kırar çiğnerim size vermem, anlıyor musun!" dedim. Garibim bir karşılık vermedi, "Özür dilerim, yanlış bir söz sarf ettim" dedi gitti. Ertesi gün çağırdım, "Bak çiçeklerden hangilerini beğeniyorsan kendine al git" dedim. Almadı, çok mahcuptu, ben de azarladığımdan bin pişman olmuştum. Sonraki günlerde fırsat buldukça gönlünü almaya, neden öyle davranmak zorunda olduğumuzu anlatmaya çalıştım, ikna olmuştu, çok saygılı davranıyordu artık. Bursa Cezaevi'ne götürüldüğümde bu gardiyan canı pahasına hayatımı korumuştu.

Yeni koğuşumuzda bütün arkadaşlarla çok iyi bir uyum içindeyiz. Koğuşlar arası misafirlikler de başlamış, birbirimize gidip geliyoruz. Yanımızda PKK'den bazı arkadaşlar da var, son derece özenli ve uyumlular. Koğuşun pencere tarafındaki ranzanın üst en arka tarafında yatıyorum. Penceremin kenarında bir çift kumru yuvası var, belirli aralıklarla gidip beslenip geliyorlar. Kanat çırpmalarını duyunca, sessizce onların aşkı muhabbetlerini izliyorum, sonra yatağıma uzanıp kitap okumaya dalıyorum. Koğuşta son PKK operasyonlarında ağır

işkenceden geçerek gelmiş grubun içinde 50 yaşlarında Mardinli bir imam da var, benim yatağıma uzanıp kitap okumaya başladığımda o garibim de havalandırmanın benim tarafımdaki duvarının dibine çömelerek ortakarar bir sesle Kuran okuyor. O okumaya başlayınca, dikkatimi dağıttığı için ben okumama ara veriyorum, o bitirince devam ediyorum. Bir gün birden ses kesildi, artık kuran okunmuyor. Tuhafıma gitti, yemek saatinde imamın masasına oturdum ve laf arasında "Dayı bu ara Kuran okumuyorsun, sebebi nedir?" diye sordum. "Kurban olayım sana, siz kitap okuyorsunuz, rahatsız etmeyeyim" dedi. "Niye rahatsız olacakmışız, sen eskiden yaptığın gibi devam et lütfen, alışmıştım ne güzel, çok üzüldüm susmana, asıl şimdi rahatsız oldum!" dedim. Ama o arada da bu susmanın nerden kaynaklandığını araştırıyorum. Sonra öğrendim ki, yatağımın karşısında duvarın dibindeki üst ranzada yatan eski PKK tutsaklarından genç bir hemşerisi, "İmam dayı, dikkat ettim sen aşağıda Kuran okumaya başlayınca Hayri hoca senin okuman bitene kadar okumasına ara veriyor, herhalde rahatsız oluyor, sen sessiz okusan daha iyi olmaz mı" diye uyarmış da ondanmış! Genç arkadaşı çağırdım, "Beni düşünme inceliğinize teşekkür ederim, fakat ben ondan rahatsız olmuyorum, lütfen bir daha benim adıma böyle şeyler yapmayın, asıl bu beni rahatsız etti, bırakın arkadaşlar kendilerini rahat hissetsinler, farklı ilgi alanlarımızla birlikte yaşamasını öğrenmeliyiz, benim için de iyi oluyor" dedim. Çok memnun olmuşlardı, ama imam dayı yine de bütün ısrarlarımıza karşın bir daha sesli Kuran okumadı, havalandırmanın bir köşesine çömelip sessizce okuyor kendi mistik dünyasında kayboluyordu. Sahici dindarlar böyle nazik güzel insanlardır işte.

Bir ara sanının Hamili Yıldırım'la birlikte Sakine Cansız ve birkaç kadın arkadaş bize misafirliğe gelmişti, havalandırmada oturup hem çaylarımızı içiyor hem sohbet ediyoruz. Sakinegilin siyasi tartışma yapmaya geldiği belliydi. Ulusal sorun üzerine sürüp giden tartışmamız "ulusal ihanetçiler" gibi yakışıksız bazı sözler sarfetmesi üzerine aniden elektriklenmişti. Bizim

Kürt ulusuna asla bir ihanetimiz söz konusu olmamıştı, bütün mesele ulusal program yerine sınıfsal devrim programı savunmamızsa, o da böyle tanımlanamazdı. Tersine Kürt ulusunun kendi kaderini tayin etmesine en büyük teorik, siyasi, ahlaki ve pratik destek veren bir partiydik. Fakat sırf bu sözüne tepki olsun diye, "İnsanın proletarya lehinde kendi ulusuna ihanet etmesi kötü değil hemşerim!" dedim. Sohbetin tadı da artık kaçmıştı. Bir süre sonra vedalaşıp gittiler.

Sakine yiğit, delişmen, sözünü sakınmadan söyleyen gözüpek devrimci bir kadındı, ama siyasal yönden o dönemdeki PKK'nin genel ahkâmına uygun sekterliği vardı. Bu durum bütün iyi yönlerine karşın onu itici yapıyordu. Hâlbuki siyasal ilişkilerinde esnek, özenli davransa daha çok etkili olabilecekti. Sakine'nin ağabeyi Haydar liseden sınıf arkadaşımdı, Metin'le de 1984 Ölüm Orucu sırasında tanışmıştık, sağlam duruşu nedeniyle kendime kardeş kadar yakın buluyordum Sakine'yi. 12 Mart döneminde Dersim'de göze batan devrimcilerden biri sayılmamız nedeniyle beni iyi tanıyor ve aslında saygı da duyuyor, bunu yurt dışına çıkarken yazdığı bir yazıdan sonradan öğrenmiş çok duygulanmıştım. Paris'te katledilmeden 5–6 ay kadar önce Hamburg'a bir panel konuşması nedeniyle gittiğimde, bir yoldaşım "Sakine seninle konuşmak istiyor" diye bir bilgi iletmişti, kabul ettim. Panelin ertesi günü yola çıkmadan birkaç saat önce görüşebileceğimizi bildirdim. Bir kafeteryada görüştük. Yanında tanımadığım birkaç arkadaşı daha vardı. Eski sekter Sakine'nin yerine daha olgun, daha özenli bir devrimci gördüm karşımda, çok sevindim, fırsat buldukça görüşmek isterdim. Bir şeyler anlatmak istiyor gibi bir hali vardı, ama bir türlü esas konuya giremeden cezaevi anılarına dalıp gittik ve hareket saatim gelip çattı. "Başka bir zaman daha uygun bir süre ve yerde görüşmek dileğiyle" beni yolcu ettiler. Yazık ki daha da görüşemedik. Paris'te devlet tetikçisi bir faşist olan Ömer Güney tarafından yoldaşları Fidan Doğan ve Leyla Şaylemez'le birlikte esrarengiz biçimde katledilişine çok üzüldüm, haber yüreğime paslı bir hançer gibi saplandı. Bu olaydan son-

ra Hamburg görüşmesindeki tedirginliği bende daha derin bir anlam kazanmıştı. "Dostlarımıza daha fazla zaman ayırabilmeliyiz, iki tren istasyonu arasına sıkışmış ayaküstü görüşmeler işte sonradan böyle kahırlı bir ah ünlemi olarak düşer insan yüreğine" dedim ölümünün ardında. Sahi ne konuşmak istiyordu, kendisini tehlike altında mı hissetmişti, neden yolculuğumu erteleyip bir günümü ayıramadım ona diye hayıflanırım hala.

Sakine'den sözetmişken Kadınlar koğuşundan da bahsetmeliyim.

5 No'ludaki Mecburi Kadın "Askerler"

12 Eylül askeri darbesi önceki hiçbir darbeyle kıyaslanamazdı. 27 Mayıs, 12 Mart ve diğer irili ufaklı askeri darbe ve müdahaleler; raydan çıkma alametleri gösteren sistemi yeniden rayına koyma ve ayar verme hareketleriydi. Ki zaten rejim yarı-askeri nitelikteydi. Oysa 12 Eylül darbesi çok yönlü, çok kapsamlı, her şeyi yeniden düzenleyen karşı-devrimci stratejik bir saldırıydı. Önceki darbeler devlet düzenine ayar verirken, son darbe halka, halkın doğasına ayar verme harekâtıydı diyebiliriz. Halkın doğasındaki bütün iyi değerlerin yok edilmesi, onun yerine kalleşlik, düşmanlık, sapıklık, ırkçılık, dincilik, faşistlik gibi değersizleri yerleştirme harekâtıydı. Bütün kötülükler ve kötü şeyler bayram ediyordu, bütün iyi ve güzel şeyler ah edip ağlıyordu. Başarmışlardı da hayli! Öylesine ki aradan 34 yıl geçmesine karşın hala etkisi derinleşerek devam ediyor. 12 Eylül darbesinin kurduğu sistemde egemenlerin hangi kanadı iktidara gelse, onlara benzemeye başlıyor, kendilerine uygun bazı ayarlar vererek üniformasız darbeciler halinde o düşkünlük rejimini sürdürüyorlar. Çünkü sistem sömürü, hırsızlık, yolsuzluk, yağma gibi kötülüklere sınırsız olanaklar veriyordu.

Fakat her kötü rejim, kötülüğün zirvesine varınca kaçınılmaz olarak çöküyor ve bu çöküş esnasında da korkunç canavarlıklar yapıyordu.

1990'lı yıllarda Türkiye çok kötü günler yaşıyordu. Demi-

rel'in yerini kendisine bırakarak Cumhurbaşkanlığı köşküne oturduğu eski İstanbul Valisi'nin kızı Tansu Çiller tipik bir dişil Kenan Evren olmuştu, onu taklit ediyor, onun gibi konuşuyor ve onun gibi kanun dışı canavarlıklar yapıyordu. Gerektiğinde başını örtüp muhafazakârlık rolü oynuyor, gerektiğinde Kemalist kesiliyordu. O tak deyince şak diye emirlerini harfiyen yerine getiren darbenin artçı kuşak askeri kadroları Kenan Evren dönemine rahmet okutan vahşet ve katliamlar yapıyorlardı. Kürdistan'da dört bin civarında köy boşaltılmış, milyonlarca insan toprağından, işinden kopartılıp batı kentlerine, Ortadoğu ülkelerine ve Avrupa'ya sürülmüştü. Giderek sayıları on binlerle telaffuz edilen toplu katliamlar yapılıyor, binlerce insan evlerinden alınıp zalimce işkenceler altında öldürülüp bilinmedik yerlerde çukurlara gömülüyordu.

Bu vahşetten elbette Dersim de fazlasıyla payını almaktaydı. Köyler bombalanıyor, boşaltılıyor, ormanlar yakılıyordu, insanlar zorla sürgün ediliyordu. Devletin "tehcir", "tedip ve tenkil" dağarcığı yeniden tazeleniyordu. Bölgenin tamamen insansızlaştırılması amacıyla son darbe olarak HES projelerine hız verilmişti. Darbecilerin "vadileri suyla doldurarak iki botla yönetme" planı şimdi fiilen el koyma planına dönüşmüştü. Öyle ya sahip olmak "iki botla yönetmek"ten daha iyiydi! Aslında yapılan iş, halkı yurdundan mülkünden kopartmak ve bölgeyi bütün varlığı ve zenginliği ile emperyalist ve işbirlikçi maden ve enerji şirketlerine devretmekten ibaretti. Haince bir şeydi! Bütün tarihler boyunca her türlü katliam ve barbarlığa karşın toprağını terketmemiş direnmiş alevi kızılbaş halkını yerinden söküp atarak, mülksüzleştirmek, ata yurdunu ve mülklerini ele geçirmek için şeytanca planlanmış zalimce bir saldırıydı. 1983'ün ağır zaptu rapt koşullarında darbeciler tarafından Mercan Barajı ile başlatılan bu ekolojik, etimolojik, kültürel ve demografik saldırı önlenmezse Dersim'in tarihsel ölümü olacaktı.

Buna sessiz kalınamazdı.

1995'te düzenlenen küçük çaplı protesto ve kıpırdamalar kısa sürede yüzlerce Dersimliyi ve dostlarını harekete geçirmiş

ve iyi bir duyarlılık sağlamıştı. 1998'e bu kampanyaya Avrupa'dan omuz vermek için benim de katıldığım bir hareket başlatıldı. 2001'de Almanya'nın Sindelfingen kentinde bütün Dersimli aydınların ve sanatçıların gönüllü olarak katıldığı büyük bir etkinlikle coşkun bir heyecanla start verdik. Etkinliğe Dersimli olmayan çok sayıda bilim insanı, sanatçı ve emekçinin de desteklediği on bine yakın insan akın etti. Çok büyük ses getirdi, amacımıza büyük ölçüde ulaşmıştık, çok mutluydum. Bu vesileyle annem de gelmiş ve onunla da son kez hasret giderme imkânı bulmuştum. 2007'ye kadar bu kampanyaya öncülük etmeye çalıştım. Asıl kampanyanın önemli olan ayağı ülkedeki çalışmaydı ki o da kısa sürede toparlanmış ve tamamen rayına oturmuş durumdaydı. Bu arada Dersim diline ve kültürüne bir katkım olsun diye yaklaşık bir buçuk yılımı da bir sözlük hazırlama çalışmasına ayırmıştım.

Artık biraz kendime dönebilirdim. Sözde tedavi için yurt dışına çıkmış, ama tedavi adına hiçbir şey yapmamıştım. Yorulmuş ve sağlığım da biraz bozulmuştu. Zaten daha sonra birkaç ameliyat geçirecek ve bu çalışmaya sık sık ara vermek zorunda kalacaktım. Bir kongrede bütün görevlerimi Dersimli aktivistlere bırakarak çekildim ve çoktandır ihmal ettiğim yazı programımı gerçekleştirmeye koyuldum.

Yazı programımın başında elbette Diyarbakır 5 No'lu vardı. Çünkü Ağustos 1980–Aralık 1981 süresini saymazsak (o zaman henüz tutuklanmamıştım) başından beri bütün direnişlerde yer almış, sayısız olaylara tanıklık etmiş biri olarak hiçbir şey yazmamış olmam yadırganıyor, hatta anlamlı bulunuyordu. Oysa bu konuyla ilgili bütün detaylarıyla yazma düşüncesini ilk ortaya atan ve bu yönde ilk adımları atanlardan biriydim. Kısacası bütün mesele fırsat bulamamaktan kaynaklanmıştı.

Yazmaya koyulunca bir yığın ön çalışma yapmam gerektiğini anladım. Öncelikle bizim davadan yargılanan ve halen yaşayan arkadaşlarla bağ kurarak onları dinleme ihtiyacı vardı. Ayrıca böylesine tarihsel bir belgeyi kolektif bir çabayla ortaya koymanın çok daha iyi olacağını düşünüyordum. Fakat kim nere-

de, onlara nasıl ulaşabilirdim, çok müşkül bir sorundu. Birkaç arkadaşa haber verdim, yardımlarını istedim. Onlar iz sürmeye başladılar. Sağlığım giderek bozuluyordu, kendimi yorgun, halsiz ve bitik hissediyordum, ölmeden bir an önce bunu bitirmeliydim! Bu arada Çayan Demirelgillerin belgesel film için röportaj alma önerisi geldi, kabul ettim, hasta vaziyette yaklaşık 5–6 saat onlara konuştum. Filmde sadece önemsiz birkaç kareye yer vermeleri iyi olmamıştı, yadırgamıştım. Çayan askere alındığından München'deki galasını arkadaşı Ayşe Çetinbaş haber verdi, uğradığım hayal kırıklığı nedeniyle katılmadım, ama eksik de olsa yine de insani bir işti ve önemli bir yankı yapmıştı. Arkadaşlarla buluşmalarımız tamamlanıp yazmaya başladığımızda Hakan Gürer'in belgesel çekim hazırlığına başladığını haber verdiler; daha nitelikli ve objektif bir eser ortaya koyabileceğine güvenerek kabul ettik. Hakan, bizim arkadaşlardan başka Muzaffer Ayata, Garabet Demirci, Fuat Çavgun gibi çok sayıda kamera çekimi yaptı. Ondan bir sene sonra Caner Canerik yurtdışında evime gelerek çekim yaptı.

Hakan Gürer ekibinin çekimler yapılmadan önce (9 Eylül 2008) S. Çürükkaya'dan bir mesaj geldi:

"Biz Diyarbakır cezaevinin belgeselini çekiyoruz şu ana kadar 21 kişininkini çektik.

Ben, eşim Aysel, Mehmet Can Yüce, Fuat Çavgun, Hasan Atmaca, Mehmet Emin Tüysüz, Ahmet Yavuz, Şükrü Gülmüş, Yakup Çiçek, Zeynel Abidin Han, Hişar Ekincioğlu, Neif Kurt, Paşa Uzun, Av. Hüseyin Yıldırım, İhsan Şener. 1981'de Af Örgütü'nün Türkiye masası şefi Helmut Oberdiek, Akih ve Faruk isminde iki kişi...

Bize söz vermiş ama daha çekemediklerimiz; Mehdi Zana, Nurettin Yılmaz, Şair Yılmaz Odabaşı, Cemal Arat'ın annesi; Necmettin Büyükkaya'nın eşi; ressam Arif Sevinç.

Filmimize Wdr televizyonunun stüdyolarında kesim ve seslendirme yapılacak. Alt yazı Almanca olacak. Hem sinema hem de TV'ler için yapıyoruz.

Filmin amacı 1980– 84 sonuna kadar yani işkence dönemini anlatmaktır. Bunun için sizi de çekmek istiyoruz yaşadığınız her şeyi anlatabilirsiniz ve özellikle yazdığınız şiiri okumanızı istiyoruz. Yakında Münih'te Cemal Miran, Mustafa Gözcan; Recep Maraşlı, eşi Nuran ve 1982'de kadınlar koğuşunun altında kalan bir Alman'ı çekeceğiz. Bu konuda fikrinizi öğrenmek istiyorum."

Kendilerine başarılar dileyerek reddettim. Daha sonra Hakan Gürer'le çekimler sürdüğü sırada Fuat Çavgun telefonunu uzattı, "Seninle konuşmak istiyor" dedi. Aldım; yine aynı tekliflerde bulunuyordu. Yine reddettim. Kalemini gerçeğe uygun kullanmayan bir yazara angaje olamazdım.

Nihayet Mehmet Emin Tüysüz'ün de çabasıyla Avrupa'daki arkadaşların önemli bir bölümüne ulaştık ve ilk buluşmamızı 24–25 Eylül 2010'da İsviçre'nin Wohllen kentinde yapabildik. Ardından Avrupa'nın değişik kentlerinde 3 buluşma daha yaptık. Buluşmalara kadın arkadaşlardan Zeynep Akkuş ile Hüsniye Kıllı da katılmıştı. Bu iki kadın yoldaşın buluşmaya iştirak etmesi, kadınların 5 No'luda yaşadıkları hakkında bildiklerimin ne kadar derme çatma ve işe yaramaz bilgiler olduğunu açığa çıkardı. Teorik olarak kadınların devrimdeki rolü ve önemini çok iyi bildiğimizi sanırken gerçekten erkek bencilliğine düşmüş ve onların yaşadıklarına gerektiği gibi ilgi göstermemiştik. Daha önce Aysel Çürükkaya, Gülten Kışanak, Sakine Cansız ve Nuran Çamlı'nın (Maraşlı) yazı ve konuşmalarından kadınların yaşadıkları vahşeti biraz biliyordum, fakat bizim yoldaşlar orada ne yaşadı, ne yaptı, bunları nerdeyse hiç bilmiyordum. Çünkü onların hepsi Nisan 1983'te tahliye olmuştu, ondan önce de zaten temas kurma imkânımız olmamıştı. O süre içinde ölüm orucu–hastane–tecrit (hücre) üçgeni arasında geçen günlerim nedeniyle yalnızca kadınlarla değil, erkek arkadaşların büyük çoğunluğuyla da yüzyüze gelememiştim.

Sorgulamadan sonra cezaevi süreci içinde kadınlarla ilgili aklımda kalan tek kare Cahide Karakaş'la ilgili olanıydı. Sanırım iki davanın birleştirilmesinden sonra çıktığım ilk duruş–

maydı. Cahide'nin adı okundu, sanık kürsüsüne gitti, ama bir şey konuşmadı, daha doğrusu konuşamadı, elleriyle ümitsiz ve çaresiz bir iki hareket yaptı, sustu, boğazı düğümlenmiş, nutku tutulmuş kürsüde heykel gibi kalmıştı. Herkes bu genç kadının çok kötü şeyler yaşadığını, diliyle anlatamadığını elleriyle anlatmaya çalıştığını hissetmişti, mahkeme heyetinin ise tahmine ihtiyacı yoktu, zaten biliyorlardı. Cahide konuşmayınca Duruşma Hâkimi Şakir Kadıoğlu, "Konuşmayacaksan yerine geç otur" dedi. Cahide sanık kürsüsünden yerine dönerken yüzünü gördüm ve hemen tanıdım; 1981 Haziran–Temmuz civannda İstanbul Karaköy yeraltı geçidi pasajındaki pastanede kasiyerlik yapan kızdı bu! Bir defasında Süleyman Cihan'la oradan geçerken karnımız acıkmış, ayaküstü atıştırmak için pastaneden yiyecek bir şeyler almış, ödeme yaparken kasada onunla konuşmuştuk. Beklenmedik bir yakınlık göstermesi ve bize içtenlikle "abi" diye hitap etmesi dikkatimizi çekmişti. Ödemeyi yapıp vapur iskelesine yönelince Süleyman, "Kirve kasiyer kız bizi tanıdı herhalde" demişti. Ben de öyle düşünmüştüm, çünkü kasten oyalayıp konuşmak istemişti, fakat bir Partizan sempatizanı olduğu hiç aklımıza gelmemişti, herhalde Dersimli falandır demiştik. Bizler çok sıkı aranan iki devrimci olduğumuzdan bu tür yakınlıklardan yüksünür o alandan hızla uzaklaşırdık, öyle yapmıştık.

Pastanedeki siması hâlâ aklımda, esmer güzeli, siyah saçlı, orta boylu, sempatik bir kızdı. Oysa şimdi solmuş, kurumuş, üflesen düşecek kadar takatsiz bir kadın vardı karşımızda. Bir yandan da inanamıyorum, o değil herhalde, insan insana benzer diyorum kendi kendime. Hiçbirimizin yüzüne bakmadan geçip yerine oturdu Cahide. Görünüşü çok dokunaklıydı. Bütün arkadaşlara anlamlı bir hüzün çökmüştü. Nisan 1983'te kadınların hepsi tahliye olup gitmişlerdi ve ben Cahide'nin kesin olarak pastanede çalışan o kasiyer kız olduğunu ancak yıllar sonra tam olarak öğrenebilecektim.

Cahide, Siverekli 68 kuşağından İbrahim Kaypakkaya'ya sempati duyan bir ailenin kızıydı. Dayanılmaz siyasi baskılar

sonucu aile İstanbul'a yerleşmiş, orda hayatını sürdürüyordu. Siverekli bir sempatizanın gereksiz yere adını vermesi yüzünden İstanbul'da çalıştığı pastaneden gözaltına alınmış, Diyarbakır Kurtoğlu işkence merkezine getirilmişti. Burada istedikleri gibi ifade alamayınca ağır işkence görmüş copla tecavüze uğramıştı. 5 No'luda da bu cinsel saldırı ve işkence devam etti, yalan ifade ve itirafa zorlamak için bütün alçaklıkları yaptılar. Nerdeyse her gün koğuştan alınıp götürülüyor, taciz, sarkıntılık, cinsel saldırı ve dayaktan geçirildikten sonra perişan halde geri getiriyorlardı. Artık tamamen içine kapanmış, kimseyle konuşmuyor, gülmüyor, gardiyanların sesini duyunca ürkek bir ceylan gibi telaşla sığınacak yer arıyormuş. Bir gün güvendiği kadın arkadaşlardan birine "Dayanamıyorum, istediklerini yapmak zorundayım, hazırladıkları itiraf yazısını imzalayacağım" demiş. Kadın arkadaşlar, "Bununla o alçaklardan yakanı kurtaramazsın, o zaman daha çok üstüne gelir, seni köle gibi kullanırlar, sakın böyle bir şey düşünme!" deyip ikna etmiş, vazgeçirmişlerdi. Bu konuşmadan birkaç gün sonra Esat Oktay Yıldıran, Minik Asteğmen ve Karabela adlı gardiyanla gelip yine koğuştan alıp götürüyorlar. Uzun süre geri gelmeyince, arkadaşlar "Herhalde itiraf yaptı" diye düşünüyorlar. Oysa itiraf yapmayı reddettiği için tecavüze uğruyor, ağzı yüzü kan içinde, üstü başı paramparça perişan vaziyette getirip koğuşa atıyorlar. Artık sürekli ağlıyor, intihar etmeyi düşünüyor, bunun için fırsat kolluyormuş. Arkadaşlar bunu hissedince, aralarında konuşup onu yalnız bırakmamaya karar veriyorlar. Bir gün arkadaşlardan biri "Sana yapılanı herkese yapıyorlar, bak hiç kimse senin gibi düşünmüyor, dışardayken sınıf mücadelesi, karşı devrimcilerin alçaklığı, faşizm üzerine boşuna mı o kadar şey okuduk, kendine gel!" deyince ilk kez açılıyor, başından geçenleri sarsıla sarsıla ağlayarak anlatmaya başlıyor, rahatlıyor ve intihardan vazgeçiyor. Tahliye olduktan sonra yine bunalıma girmiş ve Kasımpaşa'daki evlerinde, ailesinin olmadığı bir anda kendini asarak hayatına son vermişti.

Bildiğim kadarıyla 5 No'luda bizim davadan kadın olarak

Cahide'den başka, Sema, Hüsniye Kıllı, Zeynep Akkuş, Reyhan Sarıbal, Nazlı Aslan, İsmahan Yağmur, Zeynep Soylu ve Gülüzar Duman vardı. Gülüzar, yaralanma sonucu belden aşağısı felç olduğu için kadınlar tahliye olmadan az önce gelmiş ve sadece 3 ay kalmıştı. Zeynep Soylu ise arkadaşların akrabası olduğu için yok yere tutuklanmış, 1982'de serbest bırakılmıştı. Kadınların çoğu örgütten çok örgütlü arkadaşların eşleri ve yakınları oldukları için tutukluydu. Reyhan, Ali Sanbal'ın eşiydi; Nazlı, 1981 Şubat Hazro çatışmasında İhsan Parçacı ile birlikte hayatını kaybeden Haydar Aslan'ın eşiydi; Zeynep, Kazım Akkuş'un eşiydi; İsmahan ise Hüseyin Yağmur'la evliydi. 5 No'luya ilk gelen kadınlar Reyhan'la Nazlı'ydı. Onların hiçbirisinden ne yazık ki bilgi alma olanağı bulamadım. Ancak arkadaşların söylediğine göre son derece vakur ve sağlam bir duruş sergilemişler. Genellikle koğuşa sorumlu tayin edilince idare sayıca az olan grupları tercih ediyor, özellikle de "Türk solu" saydıkları bizim arkadaşlardan seçiyorlar. Reyhan ve Nazlı da bir süre sorumluluk yapıyor, fakat koğuş arkadaşlarını koruyorlar, idareye bilgi vermiyorlar, bu yüzden herkes onları seviyor, saygı duyuyor. Zaten kadınlar koğuşu, başta Sakine Cansız olmak üzere birkaç sağlam nitelikli devrimci kadının etkisiyle genellikle iyi bir duruş takınıyor. Kadınlar koğuş 5 No'ludaki en sağlam mevzilerimizden biriydi.

Diğer kadın arkadaşlara gelince, bunlar benim yakalandığım son büyük operasyon sırasında alınmıştı. Biz İstihkâm denilen gözaltı yerine götürülmeden on gün kadar önce onları 8 Kasım 1981'de Kurtoğlu işkence merkezinden direkt 5 No'luya götürüyorlar. Çünkü İstihkâm'daki koğuşlar erkek tutsaklarla tıka basa dolu, kadınlara "gözaltı" yeri kalmamış durumda; onları da 5 No'ludaki bir yere koyuyorlar. "Polis odası" dedikleri bu yer, henüz savcılığa çıkartılmamış kadınların gözaltı mekânı sayılıyor. Polis işkencesinden getirilen kadınları önce Esat Oktay Yıldıran'ın Co köpeklerinin kulübesi olarak kullanılan "hücre" dedikleri yere, ardından da oraya konuluyorlar.

Bizimle birlikte polis sorgusunda olan kadın yoldaşları da 5

No'luya getirince önce bu köpek kulübesine koymuşlar. Kulübe dediysem aslında 5–6 metre karelik bir hücre. Herhalde o sıralar asıl hücrelerin (35 ve 37) ölüme aday erkek müşterileri çok olduğundan kadınları buraya koymayı uygun buluyorlar. Onlar için de "köpek kulübesi"ni münasip görmüşler. Kadınlar buraya bazen "hücre", bazen da "Esat'ın köpek kulübesi" derler. Her tarafta köpek dışkısı ve idrarı dolu, pis, tiksinti veren kokarca bir yer. Esat sık sık ziyaret eder, her defasında "picama" imgesi üzerinden sataşır, cinsel saldırı imasında bulunurmuş.

Bu "picama" imgesi, İşçi Köylü Kurtuluşu Gazetesi'nde yayınlanan bir haber yazısından kaynaklanıyor. "Yüzbaşı picamayla kadınlar koğuşuna girip sarkıntılık yapıyor" yazısı belli ki onu fena halde rahatsız etmiş. Bu öfke, ar ve utanma duygusundan değil elbette, olasılıkla üstlerinden "içerden böyle bir haber nasıl sızabildi" fırçası yemiş olmasından. Bu yüzden gazeteci olarak bana, haber konusu olmaları nedeniyle de bizim davanın kadın tutsaklarına özel "ilgi" gösteriyordu. Burada tutuldukları süre içinde, erkeklerin konulduğu 37'deki boklu hücrelerde olduğu gibi kurallar belletiliyor ve militarist marşlar ezberletiliyordu.

Birkaç gün sonra hücreden çıkartıp "gözaltı koğuşu"na götürüyorlar. Bizim arkadaşlardan önce oraya konulan Dersim Mazgirt'ten Özgürlük Yolu davasından Hüsniye Budak adlı bir kadınla karşılaşıyorlar. "Ona özel olarak işkence yapıyorlardı, durumu çok kötüydü, çok perişan haldeydi. Gelip gidip ona sataşıyor, taciz ve hakarette bulunuyorlardı" diye özetliyor Zeynep Akkuş.

Burada işkence başlıyor. İlk gün yine "pijama" takıntısıyla Zeynep Akkuş ile İsmahan'ı falakaya yıkıyorlar. Esat'ın nezaretinde işkenceci gardiyanlar iki kadını insafsızca cop, falaka ve yumruktan geçiriyorlar, halden düşene kadar dövüyorlar. Sonraki günlerde genele uygulanan rutin işkencelerle sürüyor. Zeynep, yoldaşlarına ve halkına sadık, mert, duruşu sağlam bir yoldaştı, normal koşullarda olsa iki Esat'ı evire çevire dövebilecek kadar da atletik ve güçlüydü. Esat, karşısında cüce kaldığı

bu Dersimli devrimci kadına işkence yaparken aşağılık kompleksine de düşüyordu muhtemelen. Zeynep, Kazım'la kısa süre önce evlenmiş, fakat resmi nikah yapmaya çeşitli nedenlerle fırsat bulamamışlardı. Bunu bahane ederek sık sık sataşıyor, hakaret ediyor ve dövüyorlardı. Doğrusu bu cehennemde kan-koca olarak Esat'ın eline düşmüş olmak büyük bir felaketti. Kadınları, eşlerini hizaya getirmek için cinsel şantaj aracı olarak kullanıyorlardı. Herkesin uğradığı manevi ve fiziki işkenceyi onlar katlı oranlarda hisseder, çaresizlik içinde çırpınırlardı. Yazılan çizilenlerden artık kamuoyunun çok iyi tanıdığı Esat'ın neler yaptığı kolayca tahmin edilebildiği için ayrıntıya girmeme gerek yok. Düşünün ki hepsi erkek seçme faşistlerden oluşan kadrosuyla, tek bir kadın görevlinin bulunmadığı bir "erkekler cezaevinde" her alçaklığı yapmanın serbest olduğu, düşman görülen 50-75 kişilik bir kadın grubuna neler yapılmazdı ki? Bu ağır işkence ve pislik ortamında aylarca kalmaları sonucu Zeynep kötü bir virüs kaptı ve hızla erimeye başladı. Tam ölüm sınırındayken iki ay sonra hastaneye kaldırılır. 1983'te serbest bırakılana kadar zar zor kendine gelebildi. Tahliye olur olmaz o haliyle tekrar mücadeleye katıldı Zeynep ve dağa çıktı. Fakat bir süre sonra kansere yakalandı. Fransa'da uzun süre kanser tedavisi gördü, iyileşti. Sonra yeniden nüksetti, bu kitabı yazmaya başladığım zaman, kendisiyle bir kez daha özel bir görüşme yapabilmek için Strasbourg'a gittim, fakat durumu uygun değildi, rahatsız etmek istemedim. O hâlâ kanser tedavisi görüyordu çünkü.

İsmahan'ın da sanırım resmi evlilik cüzdanı yoktu. Bir de eşi olan Hüseyin Yağmur çözülüp daha sonra da işkenceye dayanamayarak itirafçı olduğu için daha da zor durumdaydı. Fakat eşinin tavrından acı ve eziklik duymasına karşın devrimci duruşundan, insanlığından taviz vermez. Arkadaşlarla birlikte hareket eder, hasta arkadaşların hizmetini büyük bir özveri ve sevecenlikle yapmaya çalışır. Hastalıkları süresinde Gülüzar'la Zeynep'in kolu kanadı olmuştu.

Zeynep kadınlar koğuşunu şöyle özetliyor:

"Kadınlar koğuşuna verilen her gardiyana 'Horoz' deniyordu. 'Horoz'lann hepsi Esad kuklası, ahlaksız, sapık, zalim, pis adamlardı. Her gün askeri eğitim yaptırıyorlar, küfür ve hakaret ediyor, her bahanede cop ve sopalarla bizi dövüyorlardı. Koridor temizliğine dövmek ve taciz etmek istedikleri kadınları çıkartıyorlardı. Hepimize lümpen erkek argosunun bilinen küfürleriyle hitap ediyorlardı. Sadece son günlerde gelen Hasan adlı gardiyan biraz insana benziyordu. Koğuşta her zaman komün halinde örgütlüydük, grup ayırımı olmaksızın birlik ve dayanışma içinde hareket ederdik. Özel günlerde gizlice anma ve etkinlikler yapıyorduk."

Sakine Cansız'ın Yoldaşlarla Duygulu Dayanışması

Bir gün "gözaltı koğuşu" mazgalı aniden açılıyor, ince yüzlü, kırmızı yanaklı bir kadın Hüsniye'yi çağırttı. Hüsniye mazgala gidince "Kolları tutmayan arkadaş sen misin?" diye sordu çağırtan kadın. Hüsniye, kadını tanımadığı için ihtiyat gereği "Hayır" diyerek yanıtladı onu. Bir süre sonra aynı kadın tekrar gelir ve güven vermek için bu kez ortak arkadaşları olan bir yoldaşın ismini vererek sorusunu yineler. Fakat Hüsniye inadını sürdürür, tanımadığı bir ses, ne olur ne olmaz, burası Esat cehennemi. Yine 'hayır benim bir şeyim yok' deyince, mazgal kapanır ve kırmızı yanaklı kadın geri gider. Aslında işkencede kolları geçici felç geçiren ve tutmayan gerçekten Hüsniye'dir, fakat ihtiyat gereği gizliyor. Meğer gelen Sakine Cansız'dır, arkadaşların da isteğiyle bir fırsatını bulup durumlarını öğrenmeye gelmiş. Nerden bilsinler. Sakine bu yönde çok duyarlı ve cesurdu. Yabancı uyruklu tutuklulara da aynı duyarlılığı gösterir, onlarla bile bir yolunu bulup temas kurar, bilgi alır ve moral vermeye çalışırmış.

Üç ay sonra arkadaşlar özel tecrit bölümünden alınıp kadınlar koğuşuna götürülünce durumu öğreniyorlar. Hüsniye, Sakine ile uzun süre aynı yatağı paylaşır. Böyle başlayan dostlukları yurt dışına çıkınca da sürdü, sık sık görüşürlerdi. Her uğradığında, koğuşun minik maskotu, gardiyanlar kadın-

lara dayak attıklarında ağlayacağına garip biçimde kikirdeyerek gülen, zulmü eğlenceye çeviren Cemil'le sohbet etmekten özel haz duyardı. Cemil, Hollanda'da iyi eğitim görmüş, insanlık sorunlarına duyarlı, çevresinde itibar ve saygınlığı olan kocaman bir adamdır artık. Hollanda aksanıyla konuştuğu Türkçesi kendisine ayrıksı bir sevimlilik kazandırıyor. Koğuş arkadaşı kadınlar "Koğuşumuzun komün çocuğu" derler ona. "O zulüm cenderesinde kikirdiyerek faşistleri alaya alan işte böyle bir insan yetiştirdik" diyerek gurur duyuyorlar şimdi.

Hüsniye, katledilmesinden sonra Sakine hakkında yazdığı bir yazıda şöyle diyor:

> "Sakine Kürt toplumunda zulmün, katliamların, korku ve sindirilmişliğin, ihanetin dizboyu olduğu, törelerin kadını yok saydığı dönemde 5 No'luda hiçbir kadının zaaf göstermemesi, PKK davalarında tutuklu kadınların dimdik ayakta durması, siyasi savunma yapması, o cehennemin dört duvarı arasında devletin akla ziyan işkencelerine direnmesi, Sakine'nin çelikten iradesinin sonucuydu ve dolayısıyla Kürt kadınında çok büyük etki yaratmıştı..."

Bence de öyle... Sakine ile ilgili dinlediğim bütün anlatımlar, aynı yöndeydi. Her işkence seansına dahil edilir ve zulmün en fazlası onun payına düşerdi. Göğüslerini kesmekten tutun her türlü mezalime maruz kalmasına karşın hiç sarsıntı yaşamaz, tersine daha da bilenir ve çelikleşirmiş.

Kendileriyle konuşma fırsatı bulabildiğim bütün kadınlar, anlatımlarının belirli bir yerinde tıkanır, gözleri dolar, dudakları titrer ve konuşamaz oldurdu. Yeniden o vahşet sendromuna soktuğum için kendimi suçlu hisseder, "anlatmana gerek yok, tamam anladım, sakin ol lütfen" diyerek konuyu atlamak zorunda kalırdım. Bir sohbetimizde şaka yollu "İyi ki kadın değilmişiz, sizlerin yaşadığı daha dehşet vericiymiş" demiştim.

Cemil Bebek Duruşmamıza Gelirken...

Hüsniye Kıllı, Malatya Kürecik'ten bir arkadaştı, Mardin Kızıltepe'ye bağlı Şenyurt Köyü sağlık ocağında 35 köye sağlık hizmeti sunuyordu, karakol jandarma birliği dahil bölgede sağlık hizmeti alan herkesin sevdiği, saydığı bir hemşireydi. 1 Eylül 1981'de 100 kişilik bir askeri operasyon birliğiyle evi basılır, gözaltına alınır. Evli ve doğuma hazırlanan hamile bir kadındır, mesleğinin dışında doğacak bebeği için kız kardeşi Derya ile birlikte elbiseler dikip kazaklar ve patikler örmekle meşguldürler. Bu ufacık tefecik hemşireyi "azgın terörist" gösterisi içinde sağlık ocağında "ele geçirmişlerdir." Mardin Tugayı'nda bir gece kaba dayak ve işkenceden geçirildikten sonra Diyarbakır Kurtoğlu işkence merkezine getirilir ve burada 8 Kasım'a kadar işkence altında kalır. Muhatap olduğu tecavüz saldırısını arkadaşların bağırarak tepki göstermesi önlemişti. 8 Kasım'da diğer kadın arkadaşlarla birlikte 5 No'lu zindanına konulmuştu. Kurtoğlu işkence merkezinde uğradığım işkence sonucu yaralanmıştım, yaralar irin akıtmaya ve kangren olma alameti göstermeye başlamıştı. Epey sonra bir kadın getirip yaralarımı sardırmışlardı. Kadın, başımızda duran iki işkenceci nezaretinde yaralarımı yüzü buruşarak ürkek bir endişe içinde sardı. Bu kadın Hüsniye'dir, fakat ben onu henüz tanımıyorum, bu vesileyle ilk kez orada görmüş oluyorum. Bütün bu işkence sürecinde çocuğunu düşürme korkusu içindeyken biraz da tesadüf eseri olarak bebeğe bir şey olmaz ve daha sonra Cemil sağlıklı biçimde hapishane dünyasına doğar.

Bu doğum hikâyesi de anlatılmaya değerdir. Hüsniye doğum sancılarına tutulunca Askeri Hastaneye kaldırılır. İki silahlı asker eşliğinde doğum odasına alınır, fakat askerler silahlı biçimde doğum odasına girer, çıkmazlar! Doktorlar askerlere, "Doğum odasına giremezsiniz, dışarda bekleyin" der. Fakat kabul etmezler, "Komutanların emri, çıkamayız" diye tuttururlar. Bunun üzerine doktorlar sinirlenir, "Öyleyse komutanlarınız gelsin doğumu kendileri yaptırsın" diye tepki göstererek

doğum odasını terk ederler. Hamile Hüsniye doğum sancılanyla baş başa kalır. Neyse ki bir süre sonra doktorlar tekrar geri gelir, doğum odasında askerlerin önüne bir perde gererek o şekilde doğumu gerçekleştirirler. Kapıda sürekli onu göz tacizi altında bulunduran iki silahlı asker nöbet tutmaktadır. Eziyet bu kadarla kalmaz, doğum yapmış bir kadın, refakatçisi veya başka kimse yok, odada tuvalet de yok, tuvalet ihtiyacı olduğunda askerlerin nezaretinde koridordan geçirilip başka bir yere götürülüyor. Tuvalete girince de kapıyı kapatmasına izin vermiyorlar, tuvalet kapısı açık, başında silahlı askerler, öyle tuvaletini yapacak! Hüsniye kabul etmez, aralarında sert tartışma başgösterir. Görevli asker silah dipçiğiyle vurma gösterisi yaparak, "Hadi len, yapacaksan yap, bizi oyalama!" diye azarlar. Sonunda kapı yan açık, askerin bir ayağı kapının iç tarafında, diğeri dış tarafında başında durarak o şekilde tuvalet yaptırır! Hüsniye tuvaletten çıkınca, "Bu yaptığınız insanlık mı, bak burada pencere bile yok, üçüncü kattır, nereye kaçabilirim ki, ayıp değil mi?" diye çıkışır. Asker, "Söylenme len, kafamdan mı yapıyom, komutanların emri böyle işte" deyince Hüsniye biraz yırtıcı ya, o da dişlerini sıkarak "Dışarı çıkarsam bu tuvaletimi o komutanlarınızın ağzına yapanım!" diyerek hızla odasına döner. Orda olduğu sürece bu manevi ve fiziki işkence sürüp gider.

Bir duruşmamıza Hüsniye, bizi sevindirmek düşüncesiyle 4-5 aylık olmuş bu Cemil bebeği de birlikte getirmeye karar veriyor. Önce itiraz ediyorlar, fakat "Çocuğu emzirmek zorundayım, koğuşta onu besleme şansı yok" deyince herhalde başka bir alçaklık planlayarak izin veriyorlar.

1982'nin Ocak-Şubat aylan, o yıl kış çok sert geçiyor, havalandırma, saçaklar, her taraf buz. Hatta kadınlar koğuşunun içinde bile küçük su birikintileri donmuş, kabarmış sedef gibi parlıyorlar. Hüsniye yünlü neyi varsa bebeğine sanp sarmalayarak kucağına alır koridora çıkar. Epey bir bekleme ve koridor işkencesinden sonra Mehdi Zana ve başka bazı erkeklerle birlikte kariyer denilen zırhlı askeri araca bindirilirler. Kimse kimseye bakmasın, işaretleşmesin, birbirini tanımasın diye herke-

se "Başını öne eğ, bacaklarının arasına koy" diye emrediyorlar. Başını kaldırana coplar iniveriyor. Hüsniye mecburen denileni yapıyor, fakat Cemil kucağında emri yerine getirebilmesi zordur, tam bir işkenceye dönüşüyor yolculuk. Duruşma sırasında çocuğun bir bezi yere düşünce eğilip yerden alıyor. Onu gören bir gardiyan duruşma salonunda sırtlan bakışlanyla başını sallar "Sen görürsün" gibisinden. Duruşma biter, yine geldikleri vaziyette işkence altında cezaevine dönerler. Koridorda Cemil'i annesinin kucağından alıp diğer kadın yoldaşlara verirler ve onları koğuşa götürürler. Hüsniye'yi ise alt kattaki bir merdiven boşluğuna götürüp bir süre bekletirler, sonra iki gardiyan gelip "Niye mendili yerden aldın len ...k" diye sorgularlar!

Ne desin?

Böyle bir soru, böyle bir "suç" akıl diyarında yok ki! Soğukta bebeğin yüzünü örten mendil yere düşünce alınır elbette, başka ne yapılır?!

Vahşice döverler, cop, kalas, falaka, elle sarkıntılık, parmak uçlarına copla vurup tırnakları kanatma, velhasıl akla gelen bütün alçakça zulüm saatlerce sürer, bayılana kadar... Sonra o dehşetli kış soğuğunda zaten soğuktan zangır zangır titreyen kadının üstüne bir de soğuk su dökerek ayıltmaya çalışırlar. Ayılır ayılmasına da yürüyemez, bilinci yerinde ama ceset gibidir, hiçbir yeri tutmamaktadır. Koğuştan iki kadını getirip kurbanı onlarla koğuşa taşıtırlar. Koğuş arkadaşları çarçabuk sulu sepken elbiselerini değiştirir bir yatağa uzatırlar. Mardinli meslektaşı hemşire Suhpiye kanlarını siler, ellerine merhem sürüp ovarak şişlerini sönümlendirmeye çalışır, bütün arkadaşlar seferberlik halinde onu yeniden hayata döndürürler. Bir bebek annesi, ona bir şey olsa Cemil bebek de zor yaşar! İşte böyle faşizmin zulmü...

Ey İnsanlık Nerdesin?

Zulüm kadınlar arasındaki dayanışmayı henüz tanımlanmamış olağanüstü bir dostluğa dönüştürmüş; kesinlikle iyileştiren bu sevgi ve insanca dayanışmadır, yani o faşist haydutların sem-

tine hiç uğramayan ve hiçbir zaman da uğramayacak olan şey... Hüsniye birkaç gün sonra arkadaşlarının yardımıyla ayağa kalkar, Cemil için yaşaması gerekiyor çünkü.

Aynı işkenceleri koğuşun ikinci maskot çocuğu Helin'in annesi Emine Turgut'a da yapıyorlar.

Bayramlık İşkence

1982'in bir bayram günü, insanlar güzel giyinir, ziyafet çeker, bayramlaşırlar, sevinirler.

Bayramın ilk günü, Müdür Binbaşı Birol Şen, Yüzbaşı Esat Oktay Yıldıran, Üsteğmen Ali Osman Aydın bir grup işkenceci gardiyanla birlikte kadınlar koğuşuna geldiler. Binbaşı "babacan" bir eda ile "Bayramınız kutlu olsun" dedi. Kadınlar da hep bir ağızdan "Sağol" dediler. Başka bir şey de diyemezlerdi zaten, askeri jargon gereği öyle demeleri gerekiyordu, kendileri de erlerden daha aşağı en alt rütbeden de olsa kadın askerlerdi ya!..

"Cezaevinde yakınlan olan var mı?" diye sordu.

Olmaz mı, Kürdistan'da tutsaklık aile boyuydu! Fakat müdürün bu bayram ziyaretini hayra yormadıkları için yanıt verip vermemekte tereddüt geçirdiler, zalimden bayramlık hayır umulur mu hiç?

Fakat ne yazar, emir yerine getirilecek, kimin bu cezaevinde akrabaları olduğunu bilmiyorlar mı sanki nasıl saklayabilirlerdi ki?

"İçinizde yakınlan olanlar bir adım öne çıksın" dedi yanıt alamayınca.

Urfa'nın Hilvan ilçesinden "Duriye Teyze"nin oğlu Ali Yaverkaya hücredeydi, (kızı Hanım da dağda gerilla). Bir de Pakize diye bir kadın var, kadınlar onu "Pako" diye çağırırdı, sahiden saf temiz yürekli köylü bir "Pako"ydu. O da Urfalıydı, kocasıyla kırda koyun güderken, "teröristlere yiyecek götürüyorsunuz" diye derdest edip getirmişlerdi garipleri.

Duriye Teyze ile Pako bir adım öne çıktılar mecburen.

"Bayram kutlama" heyeti koğuştan çıkınca Yüzbaşı Esat

Oktay Yıldıran koğuş gardiyanına dönerek, "Oğlum bunları yakınlarıyla görüştürmek için al götür" dedi!

Pakize ile Duriye Teyze'yi alıp çıktılar koğuştan...

İki kadın başlarına geleceklerin dehşeti içinde ayaklarını sürüye sürüye koğuş kapısından çıktılar, kapı kapandı, demir sürgüsü çekilip kilitlendi. Koğuş arkadaşları endişe içinde olacakları bekliyor şimdi. Bayram görüşü falan hikâye, bir halt edecekleri kesin! Özellikle mert, dikbaşlı Duriye'ye diş biliyorlar ki, namertliğin ona tebelleş olmaması ne mümkün! Duriye Teyze, Hilvan'da belediye meclis üyesi bir kadın, bilinçli. Arkadaşları en çok da onun için üzülüyorlar, hepsi dobralığı ve mertliğiyle moral kaynağı olduğu için seviyorlar onu. O herkesin "Duriye Teyze"si.

Duriye Teyze ile çoban Pakize'nin koğuşa geri dönmeleri uzun sürdü. Sonunda geldiler gelmesine de üstleri başları darmadağın, elleri yüzleri, görünen her yerleri kanlar ve kızarıklıklar içinde! Gardiyanlar sürükleyerek getirip yırtıcı hayvanların ağzından kurtarılmış iki kanlı leş gibi koğuşa attı gittiler! Pako, gardiyanlar gidince patladı, sesli biçimde hıçkırarak ağlamaya başladı. Duriye Teyze ise aldırmaz bir vakarla yatağının üstüne çıktı, çefiyesini düzeltti oturdu. Kadınların hiçbiri olan bitenler hakkında birşeyler sorma gereği duymadı elbette, görünen köye kılavuz gerektirmezdi ki!..

Mardinli hemşire Suhpiye, her zamanki gibi lasonil merhem ve oklava biçimindeki değneği zulasından çıkardı, Pakize ve Duriye Teyze'nin yanına gitti, her birinin ellerine bolca merhem sürüp oklavayla hamur açar gibi ekimoz yerleri ovuşturmaya, şişlerini dağıtmaya koyuldu.

Duriye Teyze'ye sorduklarında hiddetle:

"Ma qey hun nizanın ku, kurên kuçikan dê çi bikin? Tıştên ku her roj kirine, dê cardin bikin!"[18] dedi...

18 [Köpeğin çocukları ne yapacaklar, siz bilmiyor musunuz, her gün yaptıklarını yaptılar].

Pakize'ye ne kimse bir şey sordu ne de o bir şey söyledi, hıçkırıkları dindikten sonra içine kapanıp sustu.

İki Kürt kadın 5 No'luda faşizmin en yüksek bayramlık işkencelerini o gün yaşamış oldular. Duriye belki biraz kalkerken granit kayasına dönüştü, Pakize ise patlama zamanını kollayan gizemli bir yanardağ sessizliğine büründü gitti...

Konsomatris Muhabbet'in Faşist ve Gerici Ataerkil Düzende Kadınsı Trajedisi

1982'nin Mayıs–Haziran sıralarında kadınlar koğuşunun alt katında bulunan kadın gözaltı koğuşundan orta yaşlı toparlak bir kadın getirildi; görünüşü içler acısı, üstübaşı kanlı irinli paramparça, ilk çağ mağara yaşamından çıkıp gelmiş bir kadın görüntüsü tamı tamına! Yeraltı dünyasının ezip öğüttüğü, şu kısacık yaşamında nice şeyler görüp geçirmiş, acılara aşina bir kadın yine de bu vahşet cehenneminde yaşadıkları karşısında şaşkınlık ve şok içindeydi. Ürkek, çekingen çalı altına sığınmış yaralı bir kırlangıç gibi koğuşa girmişti. Koğuştakiler, "idare ispiyoncusu, ajan" falan olabilir mi diye biraz temkinli karşıladılar kadını. Koğuş Komünü, "Ne olursa olsun ona yardım etmeliyiz" dedi. Kadına uyar giysilerini buluşturup verdiler, onun irinli, kanlı, her tarafı bit kaynayan giysilerini de çıkarttırıp bir leğene attılar.

Komün kadınları, uykusuzluk, işkence ve dayaktan gözleri kan çanağı, gözaltı torbaları dayaktan yeşillenmiş esrarengiz Muhabbet'i giydirirken vücudunun da mosmor olduğunu gördüler. Suhpiye hemşire, giydirilmeden önce onu da biraz tedavi etmeye çalıştı.

Muhabbet hâlâ şokta, korkuyor, kimseyle konuşmaya cesaret edemiyor. Bir iki gün koğuşta sessiz, kendi halinde yabancı gibi yalnızlığına sindi kaldı. Kimdir, niye tutuklanmış, bilinmiyor henüz. Sonraki günlerde siyasi olmadığını ıkına sıkına söyleyebildi. Siyasi olmadığı için kendini hor görüyor, utanıyordu Muhabbet. Diyarbakır'da bir pavyonda konsomatrislik yapıyormuş. Beraber yaşadığı adamın bir yerlerden para tırtık-

layıp dolandırdığı ve kaçtığını, onun yerine bir tür rehine olarak kendisinin tutuklandığını anlattı. Muhabbet sevgilisi olacak bu adamın "Hüseyin" olan adını ön kolunun iç tarafına dövme ile işlemişti, seviyordu demek ki onu.

İdare kadınlar koğuşundan kendisine ajanlık yapan eleman bulamadığı için devrimci kadınlar her yeni gelene karşı temkinlidir. İlk anda Muhabbet'in de bilinçli olarak buraya getirildiğini, ispiyon amacıyla kullanılabileceğini düşünerek birbirlerini uyardılar. Gerçi zaten gece gündüz koğuş gözetleme mazgallarından iki, bazen 12 sapık göz tarafından sürekli gözetiliyordu ama içerden birinin kullanılması daha başka, mazgallardan görünmeyen köşelerin de görünebilir olmasını sağlayacak, koğuş yaşamını daha da kâbusa çevirebilecekti.

Bir gün Yüzbaşı Esat Oktay Yıldıran, kadınlar koğuşu gardiyanıyla beraber gecenin bir saatinde koğuşa girdi. Bütün kadınlar içtima vaziyetinde hazırolda bekliyorlar. Koğuş sorumlusu kadın tekmil verdi:

"Kadınlar koğuşu 60 kişiyle emir ve görüşlerinize hazırdır komutanım!"

Esat Oktay Yıldıran koğuşa hayra alamet olmayan bu saatlerde geldiği zaman yanında başka askerleri, özellikle "Minik" Asteğmeni eksik etmezdi. Herkes tedirginlik içinde olacakları bekliyor şimdi!

Önce tüm koğuşu, gözden geçirdi, sonra U şeklinde sayım düzeninde bekleyen kadınları birer birer süzdü, dudak kenarlarından sızan salyasını bir köpek edasıyla yaladı. Sonra sayım düzeninin ortasından Muhabbet'e işaret parmağıyla yılışık sinsi bir sırıtkanlıkla "gel" işareti yaptı! Muhabbet sıradan çıkıp onun karşısına "hazırol" vaziyetinde durdu. Muhabbet yere bakıyordu. Esat Oktay Yıldıran tüm gücüyle bağırdı: "Bana bak lan!" Aynı anda "destekli" sert tokatını Muhabbet'in daha iyileşmemiş suratına patlattı!

Sonra diğer kadınlara döndü: "Bu kaltak sizi kötü yola sürüklemek isteyebilir" dedi "Dikkat edin!" Ardından yine

Muhabbet'e döndü, işaret parmağını Muhabbet'in yüzüne sürterek başparmağıyla sürtüştürdü iğrenerek. Bunu Muhabbetin yüzünün kremli olup olmadığını kontrol etmek için yaptı güya! Sonra kadınlara döndü: "Bu kızlara iyi bak kaltak, bunlar iyi aile kızlarıdır, bunları yoldan çıkarmaya çalıştığını duyarsam seni yerim!" dedi.

"Vay be bizi ne kadar çok düşünüyormuş meğer gözlerimiz yaşardı vallahi" diye alayladı kadınlar. Muhabbet'e bir kaç tokat daha patlatarak çıkıp gittiler.

Esat Oktay Yıldıran, bu tavrıyla aklı sıra komün kadınlarıyla Muhabbet arasında çelişki yaratmayı ve ihanete teşvik etmeyi tasarlıyordu. 5 No'luda yüz kremi ne arasın, zulaya saklanarak işkence şişlerini indirmek için lasonil dışında ilaç için dahi olsa merhem bile girmezken güzellik kozmetiği mi girecek? İşkence altından paramparça, nerdeyse çırıl çıplak gelmiş Muhabbet fukarasında krem ne arasın? Kadının şok seviyesindeki şaşkınlığının bir nedeni de budur ya; "her şey karşılığı olmayan deli saçması"!

Devrimci kadınlar konsomatris Muhabbet'le ilgilendiler, moral verdiler, şiddet uygulaması, onu açmış ve koğuşa ısındırmıştı. Faşizmin dili şiddet dilidir, delilerin diliyle aynıdır, farkları delilerin dürüst olmasıdır sadece. Acıdılar, temkinli bir dikkatle kendisini sahiplendiler, Esat'ın iyi davranmadığı her kişi, onlar için iyi bir kişiydi büyük olasılıkla.

Kadınlardan Cunta Gazeteciliğine Pasif Protesto

12 Eylül döneminde askeri cezaevleri dışarıya kapalı bir kutuydu, basın-yayın, insan hakları örgütlerinden kimseler, özellikle muhalif gazeteciler içeri alınmazdı. Arada bir ortalıkta "gazeteci" diye görünenler olurdu, onlar da ya yönetim adına nabız yoklamak ya da cunta liderlerine özel haber ve bilgi taşımak için gelirdi, çekim yapar giderlerdi. Kimse onlara bir şey konuşmazdı, konuşsa da gerçeğe dair şeyler söylemezdi, çünkü çakma gazeteciler olduğunu bilirlerdi. Bunların tek haber kaynağı itirafçılar koğuşu ile Mekki Yassıkaya ve Yılmaz

Yalçıner gibi faşist-dinci korsanların imamlık yaptığı çocuklar koğuşuydu.

Her birinin kendine göre ilgi alanı vardı, kimisi magazin şeyler anyor, kimisi başka şeyler, fakat asla bu cehennemdeki gerçeği yansıtmaya ne niyetleri vardı, ne de cüretleri. Ancak direnişler sayesinde yansıyabilenleri de hemen yalanlama gayretiyle bu çakma gazetecileri çağırır devreye sokarlardı. 1984 Ölüm Orucu sırasında İç Güvenlik Amiri Yüzbaşı Abdullah Kahraman hakaretimsi bir söz sarfetmişti. "Türkçe bilmeyen annelerimizle konuşamıyoruz" diyen yakınan tutsaklara, bu yüzbaşı, "Siz de koklaşarak anlaşırsınız olur biter" demiş. Bu söz tutsak yakınları arasında yayılmış ve Cumhuriyet gazetesi de haber yapmıştı. Arthur Müller'le birlikte 1985'te Türkiye'ye gelen Nobel Edebiyat Ödülü sahibi yazar Harold Pinter "Dağ Dili" (Mountain Language) adlı tiyatro eseriyle anadil yasağını alaya alarak hicivlemişti.

Bizim davadan yargılanan kadın arkadaşların 1983 Nisan'da tahliye olmasından kısa süre önce kadınlar koğuşuna dışardan birilerinin geleceği bildiriliyor. Bildirimi yapan gardiyan grubu, sayım düzeninde esas duruşta bekleyen kadınlara "Bugün eğitim yok. Koğuş tertemiz, yataklar jilet gibi olacak, ortalıkta aykırı bir durum görünmeyecek, ayakkabılar ranzanın şu köşesine düzgün biçimde yerleştirilecek, bazılarınız ranzaların üzerinde oturacak, ötekileri de yemek masalarının etrafında ellerinizde örgü, dantel, oya vs. yapacaksınız... tamam mı len? En ufak bir vukuat olursa, gerisini siz düşünün, ne olacağını biliyorsunuz! Cezaevi hakkında kötü şeyler konuşanı s..!" deyip giderler.

Koğuşta örgü, dikiş malzemesi falan tabii ki yok, zaten olsa da askeri eğitimden yapmaya zaman da bulamıyorlar, sağlam el de. Biraz sonra, tığ, şiş, ip, dantel malzemeleri getirip kadınlara dağıtırlar. Tiyatro sahnesi tamam. "Haydi şimdi herkes işbaşına" komutu verip giderler.

"Dışardan gelenler"in nemenem kimseler olduğu söylenmez, ama kadınlar tahmin eder, ya resmi bir denetlemedir, ya da yine çakma gazetecilerdir. Kusursuz, temiz, düzgün, baskı-

sız, insani bir koğuş görüntüsü sahnelemek istiyorlar. Bu fırsattan yararlanarak işkence ve vahşeti anlatmayı göze alamıyorlar, alsalar da zaten dışarıya yansıtılmayacak, çünkü gelenler mutlaka yine cuntanın adamlarıdır. Sonunda pasif bir protesto ile bu oyunu bozmaya karar veriyorlar: "Onlar gelince herkes başını önüne eğecek, hiçbir soruya yanıt verilmeyecek ve konuşulmayacak, lalı ve dilsizi oynayacağız" diye sözleşirler. Tabii konuşmaya cesaret eden olursa, o zaman da ne olursa olsun işkenceyi anlatacak.

Kadınlar gardiyanların emrettiği şekilde koğuşu düzenler ve beklemeye başlarlar. Birkaç saat sonra koridordan ayak sesler gelmeye başlar; işte geldiler! Herkes korku ve heyecan içinde. Kapı kilit ve sürgüsünün şungurtusunun zirveye yükselttiği tedirginlik içinde beklenen heyet koğuşa girer. Önde Minik Asteğmen, Esat Oktay Yıldıran, Binbaşı Birol Şen, onların ardından bir gurup gazeteci, kadınlar koğuşu gardiyanı dahil birkaç işkenceci gardiyan hep birlikte koğuşa doluşurlar. Gazeteciler ilk kez kadınlar koğuşuna geliyor.

Koğuşta iki bebekli kadın var; Helin'in annesi Emine Turgut ve Cemil'in annesi Hüsniye Kıllı... Her iki kadın da bebekleri yüzünden sorulara muhatap olup konuşmak zorunda kalmamak için onlan koğuşun arka köşelerinde yatırarak yüzlerini örterler ve görünmesinler diye de önlerinde yatağa otururlar.

Gelenler koğuşu şöyle bir dolaşıp gözden geçirmeye başlar. Cemil bebek örtünün altında kımıldayınca gazetecinin dikkatini çeker ve oraya doğru yürüyüp başlarına dikilir durur. Müdür Binbaşı Birol Şen de yanlarına gelir ve gazeteciye; "iyi bak çocuğa, bak biz bunlara nasıl iyi bakıyoruz, bu gördüğün bebek bizim bunlara nasıl baktığımızın aynasıdır" der. Hüsniye'nin kalbi duracak gibidir, bebek yüzünden sorulara muhatap olma endişesiyle yüzü kıpkırmızı kesilmiştir. O haliyle gayri ihtiyari başını kaldırınca gazeteciyle gözgöze gelir! Gazeteci durumu anlamıştır, Hüsniye'yi daha fazla zor durumda bırakmak istemediğinden olacak gözlerini kaçırıp masalarda oturan kadınlara yönelir. Hüsniye kaçamak gözlerle onları izlemektedir: Minik,

Sakine'nin yanında, başını kaldırsın diye çenesine yumrukluyor durmadan. Sakine başını kaldırmama inadından bir protesto ile karşı karşıya olduklarını anlıyor ve iyice öfkeleniyor. Daha sonra ellerine örme malzemeleri tutuşturulmuş masalardaki diğer kadınlara yöneliyor Minik, onları da başlarını kaldırmaya zorluyor, ama hiç kimse emre uymuyor. Bu kez epilepsi hastası bir kadının başına dikiliyor, başını kaldırmasını söylüyor, o da başını kaldırmıyor. Minik öfkeyle masanın altından çenesine önce copla vuruyor ardından da çenesini tutarak kaldırmaya çalışıyor. Hasta kadın inadını sürdürünce yüzünü yumruklayarak ağzını burnunu kan içinde bırakıyor. Bütün bunlar gazetecilerin gözleri önünde oluyor; oyunları fena halde bozulmuş istedikleri görüntüyü alamamış, üstelik nasıl bir şiddet uyguladıklarını onlara da göstermişlerdir. Elbette bunların hiçbirisi yazılmayacaktı. Neticede kimse yüzlerine bakıp konuşmayınca gazeteciler çıkıp gidiyorlar. Direniş hiç fire verilmeden başarılmış, fakat koğuş da kanlar içinde kalmıştır. Olsun, onlar gidince kadınlar birbirlerine sarılarak zaferlerini kutlar. Pasif de olsa o dönem 5 No'luda böyle toplu bir direniş gururlandırıyor kadınları.

Aradan bir iki saat geçince Esat ve Minik kalabalık bir işkenceci gardiyan grubuyla öfkeyle koğuşa dalar; ellerinde coplar, kalaslar, hırsını alamayınca yumruk, tekme, tokatlarla kadınlara girişirler. Bütün koğuş yerlere serilir ve paspas gibi çiğnerler.

Hüsniye cezaevinden çıktıktan sonra o gazetecilerden biriyle bir avukat bürosunda tesadüfen karşılaşıyor. Avukat; "5 No'luda kadınlar koğuşundaki kadınlarla röportaj yapan gazeteci" diye tanıtınca, gazeteci kızarıp bozarır. O dönem Tercüman gazetesinin magazin eklerinde çalıştığını söyleyen adam "Beni bu işlere karıştırmayın" diyor. Hadi biz de ismini vermeyelim, bu utanç onlara yeter.

Alman, Arap, Acem, İngiliz de "Türk" Olmak Zorunda

Cunta döneminde çeşitli nedenlerle tutuklanıp 5 No'luya konulan yabancı uyruklardan insanlara bile aynı dayatmaları

yapıyorlar. "Her Türk asker doğar", "bir Türk dünyaya bedeldir", "Türküm doğruyum, çalışkanım"...

Ralph Braun adında bir Alman turist rehberi bir grup turistle birlikte Kars Ani Harabelerini, Van Akdamar kilisesi gibi yerleri gezmektedir. Tabii bunların Ermenilerden, Urartulardan kalma olduğunu rehberliğini yaptığı turist grubuna anlatır. Grubu kuşkuyla takibe alan sıkıyönetim yetkilileri güya bir "ihbara" dayanarak Ralph'i "Ermeni ve Kürt propagandası yapmaktan" tutuklar, 5 No'luya getirirler. Diğer tutuklulara yapılan tüm işkence ve dayatmalar ona da uygulanır. Konulduğu yerde tuvalet yok, onu günde birkaç kez başka yerde tuvalete götürürler. Ralph'in durumunu yakından izleyen kadınlar koğuşundaki devrimciler, ona acırlar ve yazışmaya başlarlar. Ralph, Sakine Cansız'a yazdığı notta, "Bana Türküm dedirtiyorlar, zorla yürüyüş yaptınyor ve dayak atıyorlar" der, bir başka notta ise, "Lütfen başka bir dilden yazın, artık Türkçeden nefret ediyorum!" diye yazıyor.

Yine Filistinli iki kadın biri erkek 3 kişi de aynı yere konulurlar. Keza pasaport sorunu nedeniyle yakalanan Suriyeliler ve başka Ortadoğulu insanlar var. Ralph'e yapılanların hepsi bunlara da yapılıyor. Sonra hepsi tahliye olup giderler, burada olup biten vahşeti tüm dünyaya duyururlar.

Nuran ÇAMLI MARAŞLI
Diyarbekir Zindanında Kadın Olmak!

Mayıs 1981'te Mamak Cezaevi'nden Diyarbakır'a getirilen siyasi tutuklular arasında Nuran Çamlı Maraşlı da vardı. Nuran, aynı davadan (Rızgari) yargılanan yazar Recep Maraşlı'nın eşidir. Nuran'ın yüreklice kaleme aldığı yazısı yaşananlara dair çok iyi ipucu verebileceği için olduğu gibi aktarmak istiyorum.

"Yazılanları okuyunca Diyarbekir zindanıyla ilgili tanıklıklara ben de katkıda bulunma ihtiyacı hissettim. Bunları kısmen de olsa okurlarla paylaşmak istiyorum.

Diyarbekir 5 No'lu zindanında vahşet günlerinin kadın tanıklarından biriyim. O zaman 20 yaşında bir genç kızdım.

Diyarbekir zindanı vahşetiyle ilgili birçok kitap yazıldı. Okuyabildiğim kadarıyla bunların hepsi erkek tutsaklar tarafından kaleme alınmıştı. TC'nin zindan politikası ve uygulamaları anlatılırken kadınlar koğuşuna fazla yer verilmedi. O dönemin bilinmesi, gerçeklerin gün yüzüne çıkarılarak TC'nin teşhir edilmesi ancak, o dönemlerde tutsak olan kadın arkadaşların anlatımlarıyla mümkün. Aradan 23 yıl geçse de Diyarbekir zindanı hayatımızın önemli bir parçasını oluşturuyor. O dönemde tutsak düşen bütün kadın arkadaşlara çağrımdır. Esat Oktay ve Diyarbekir zindanını, kadın olarak yaşadıklarımızı, kamuoyuna duyurmak önümüzde bir borç olarak duruyor...

17 Nisan 1980 tarihinde, Ankara Gazi Üniversitesinde öğrenci iken 7 arkadaşımla birlikte Ankara Siyasi polisi tarafından gözaltına alınmıştım. Alındığımızın 2. günü arkadaşımız Yaşar Gündoğdu, sorgu sırasında işkenceci polisler tarafından beyni parçalanarak katledildi (Bu cinayetle ilgili tanıklığımı içeren bir yazı Sterka Rizgari Dergisi, Nasname ve Gelawej sitelerinde yayınlandı[19]). Uzun süren gözaltından sonra tutuklanarak Ankara Mamak Askeri Ceza ve tutukevine götürüldüm.

12 Eylül cuntasını Mamak Askeri Cezaevindeyken karşıladım (Burada yaşadıklarımız da ayrı hikâye...). Bir yıl Mamak'ta kaldıktan sonra 1981 yılının bahar aylarında -sanırım Mayıs- bir gün, sabahın erken saatlerinde içi bomba ve silah dolu bir askeri uçakta, ellerimiz yanımızdaki arkadaşla kelepçeli, ayaklarımıza zincir bağlanmış bir halde; konuşmak, tuvalete gitmek, işaretleşmek, yemek-içmek yasak, kafamız karşıya dik bakan bir şekilde saatler süren yolculuktan sonra gece Diyarbekir'e ulaştık. Askeri bir cip bizi alarak cezaevine götürdü.

19 *Ser Verip Sır Vermeyen Bir Yiğit: Yasar Gündoğdu*, Sterka Rizgari. S.18, s.90-94, Haziran 2000, *Istanbul*.

Arabadan iner inmez sanki üst düzey bir komutanı karşılıyorlarmış gibi onlarca asker tarafından etrafımız sarıldı. Dış bölük erlerin ellerinde namluları bize çevrilmiş ağır silahlar, diğerlerinde ise cop olan iri kıyım askerler hemen komutlara başladılar.

"Sağa sola bakma! Tek sıra ol! Konuşma! Başını kaldırma!"

Bir kaç basamaklı bir merdivenden çıktıktan sonra cezaevinin içine girdik. Bütün duvarlar Mustafa Kemal ve Kenan Evren'in resimleri, sözleri, ırkçı sloganlar ve Türk bayrakları ile donatılmıştı. Yüzlerimiz duvara dönük şekilde bekletilirken insan azmanı askerler, Mamak'tan gelen "azılı teröristler"i görmek için eğilip yüzümüze bakıyor aralarında "Bunlar mı ulan Mamak teröristleri" diyor ve itişiyorlardı. Bir köpek sesinin duyulmasıyla askerlerin hazır ol vaziyetine geçtiklerini hissettim. Yüzümüz duvara dönük olduğu için gelenleri göremiyorduk. Aynı anda sesini duyduğumuz köpek ben ve diğer kadın arkadaşımın (Nuriye Palalı) yanına sokulup sağımızı, solumuzu uzunca kokladıktan sonra hırlamaya başladı, arkamıza geçip burnunu makatımıza sokarak hırlamasını yükseltti. Nuriye ile korkudan buz kesilmiştik. Koklama ve hırlama yarım saat kadar sürdü. Nihayet,

"Co, kızım buraya gel!" uyarısıyla köpek arkamızdan ayrıldı.

Bir askerin "Sola dön!" komutuyla yüzümüzü döndük ve alaylı bir gülümsemeyle "Hoş geldiniz" diyen Cezaevi İç Emniyet Amiri Yzb. Esat Oktay, işkenceci ekibi ve meşhur köpeği Co ile karşılaştık.

Esat Oktay bize hitap ederek, "Kızlar aybaşı mı oluyorsunuz, bakın benim kızım hemen kokuyu aldı" diyerek konuşmasını sürdürdü. Korku ve utandırılmaktan kıpkırmızı olmuştuk. Gerçekten de ben de Nuriye de adet oluyorduk ve Co kan kokusuna gelmişti.

Askerler, kendimizle getirdiğimiz bir kaç parça eşyamızı didik didik ararken, biz de hazır ol vaziyetinde Esat Oktay'ın emirlerini dinliyorduk.

"Burası Diyarbakır cezaevi, burada Allah benim. Hepiniz dediklerimi yapmak zorundasınız. Ben burayı hizaya sokmak için gönüllü geldim. Benim olduğum cezaevinde kuş bile uçamaz, buradaki bütün kurallara sizden öncekiler uyduğu gibi sizler de uyacaksınız." diye uzun uzun talimatlarını anlatmaya koyuldu.

Sıra kimlik tespitine gelmişti. Benim Muşlu olduğumu öğrenince -aynı davadan yargılandığım Mümtaz Kotan, Şerafettin Kaya ve Ruşen Arslan'ın da orada olduklarını ve bütün yaptırımları yerine getirdiklerini anlatarak üzerimizde psikolojik baskı kurmaya çalışıyordu. Biz zaten birçok arkadaşımızın orada olduğunu biliyorduk. Bir ara "Avukatın Şeref şu an şampuanlı ve televizyonlu odada, siz de öyle bir odada kalmak ister misiniz?" diye alaylı alaylı sordu. Bunun ne anlama geldiğini o zaman kavrayamamıştım, zaten cevap verme hakkımız da yoktu. Sonradan öğrendik ki "şampuanlı odadan" kastettiği şey zemini bok ve pislik dolu hücrelermiş: "Televizyonlu oda" ise hem bu hücrelerde kalıp, hem de işkence edilenlerin seyrettirilmesine verilen isimmiş!.. (Yıllar sonra Şeref Abi ile sohbet ettiğimde, gerçekten de o tarihte boklu hücrede tutulduğunu anlattı. Bunu Diyarbakır zindanını anlatan kitabında ve başka söyleşilerinde de anlatmıştı).[20]

E. Oktay nutkunu bitirdikten sonra ekibine "gerekli yere götürün ve iyi ağırlayın, biraz sonra geleceğim" diye emir verip ayrıldı.

Onun gitmesiyle, askerlerin her bir yandan tekmetokat vurmaları bir oldu. Birden "Soyunun ulan!" sesini duyduk. Hiçbirimiz soyunmayınca iyice hırçınlaşıp, her birimizi 15-20 kadar asker aralarına alıp bütün güçleriyle vurmaya başladılar. Dayak sırasında bir arkadaşımı-

20 Şerafettin Kaya, *"Diyarbakır'da İşkence"*, Halk Yayınları, 1982, Almanya ayrıca Karaman Yavuz'un ZDF Televizyonu için çektiği *"Diyarbakır-Hukukçuluğumdan Utanıyorum"* adlı Şerafettin Kaya ve Ruşen Arslan'la Diyarbekir Cezaevi üzerine yapılan dokümanter film: Regie: Karaman Yavuz, *"Diyarbakır- Ich schäme mich, ein Jurist zu sein"*, Deutschland/Turkei, 1994

zın kulağı patladı (Süleyman Petekkaya), her yanı kan içindeydi, ama askerler için bu bir şey ifade etmiyordu. Erkek arkadaşların üstlerini yırtarak çıkardılar, sıra donlarını çıkarmaya gelmişti.

Bizim dayak faslımız devam ederken, bir yandan da güzel buldukları yanlarımızın hoşlarına gittiklerini söylüyorlar, lafla sarkıntılık ediyorlardı. Sonuçta biz de -iki kadın- kazaklarımızı çıkardık. İç çamaşırlarımızı da -atlet ve sütyenleri- çıkarmamızı istediler, çıkarmadık. Kendileri yırtarak çıkardılar, göğüslerimiz ortaya fırladı. Sözüm ona vücudumuzda yara izleri var mı diye bakıp tutanağa geçeceklermiş. Benim göğsümün ortasında küçüklükten kalma kedi tırmığı izi vardı. Bu onlar için bir malzeme oldu ve istedikleri elle sarkıntılığı yaptılar. Beğendikleri yanlarımızı ifade ediyor, "senin memelerin onunkinden güzel, senin ki küçük, seninkinin uçları daha seksi vs." gibi sözlü sarkıntılık yaparak "tutanak" işlemini bitirdiler.

3 saate yakın arama ve kayıt adi altında yaptıkları işkenceden sonra biz iki kadını diğer arkadaşlarımızdan ayırıp bir hücreye götürdüler. Kısa bir süre sonra E. Oktay tekrar geldi. "Odanızı beğendiniz mi, isterseniz sizi avukatlarınız gibi şampuanlı odaya da gönderebiliriz. Bu gece burada kalın sonra oraya gönderirim. Sizin namusunuz ben ve askerlerimden sorulur. Askerlerimin size karşı bir yanlışını görürseniz bana söyleyin. Askerlerim yanlış bir şey yapmaz, ben ne dersem onu yaparlar. Biz hepimiz namuslu, evli, çocuk sahibi erkekleriz..." le başlayıp saatler süren bir nutuk çekti bize. Konuşmasından sonra askerlere hitaben "Ne yapacağınızı biliyorsunuz.." diyerek hücreden ayrıldı.

E. Oktay'ın hücreden ayrılmasıyla, ellerinde kalın kalaslarla işkenceci ekibi, Kara Bela, Laz az Mevlüt, Ömer Çavuş, Posta Eyüp, Horoz adlarındaki azılı gardiyanlar onun yerini aldı. Bize akıllarına ne gelirse, yığınla abuksabuk sorular sorup, cevabını beğenmediklerine "olmadı" deyip, ceza olarak her defasında ellerimize coplarla her bir elimize en az yirmişer defa vuruyorlardı. Bu kez baş-

ka bir gardiyan "yine olmadı kız, amına koyduğum" diyerek falakaya çekiyordu. İlerleyen saat karşısında uykusuz kalınca iyice kudurmuşlardı. Sabaha kadar falaka, dayak devam etti. Ellerimiz ayaklarımız mosmor kesilmişti, acıdan-sızıdan bağırıyorduk.

Gün ağardığında, ekibin başı Kara Bela, "Havalandırmaya çıkan koğuşla konuşursanız amınızı sikerim, konuşmak, işaretleşmek, cama çıkmak, yemek, içmek, tuvalete gitmek, volta atmak yasak, bunlara uymazsanız buradan cesetleriniz çıkar. Biz sık sık geleceğiz canınız sıkılmaz" talimatını verip toplu halde çekip gittiler.

15 gün boyunca bu hücrelerde kaldık. Her aksam ve sabah sayımlarında mutlaka dayak yedik. Her şey yasaktı, yemek, içmek, tuvalete çıkmak, konuşmak. Aklınıza ne gelirse. Sadece kendimize ve başkalarına dayak atılacağı anları beklemekle geçen günler.

Daha sonra bizi tecrit koğuşuna verdiler. Burada yemek, içmek, volta atmak, tuvalete çıkmak serbest, fakat havalandırma, konuşmak, ranzaların üstüne çıkmak yasaktı. 15 gün de burada kaldıktan sonra kadınlar koğuşuna verildik.

Ve artık biz de tüm tutsaklar gibi dayağı, falakayı, hakareti, işkenceyi hayatımızın doğal bir parçası olarak algılamaya başlamıştık.

Kadınlar Koğuşu

Biz kadınlar yaşamın hiçbir alanında erkeklerle eşit haklara sahip olmazken, Diyarbekir zindanında her anlamda eşitliğe sahiptik. İşkencede, hücrede, tekmilde, askeri eğitimde, sürünmede, şınav çekmede ve diğer ne varsa! Yani erkek koğuşlarında uygulanan bütün işkenceler biz kadınlar için de geçerliydi. Hatta fazlası var, eksiği yoktu. Örneğin Türk Anayasasına göre kadınlar askerlik yapamazdı. Ama biz Diyarbekir'de yıllarca, bir askeri kışlada bir erin yaptığı ne varsa hepsini yaptık. Yemek duasından nöbete, nazari ve ameli eğitimden sürünmeye, tekmil vermeden künye okumaya, şınav çekmeden, defa-

larca otur-kalkmalara, askeri marşların her gün, her saat okunmasına, mıntıka temizliğinden, günde üç öğün sayımlarına vs. kadar.

İki kişinin yan yana gelip bir laf etmesi kesinlikle yasaktı. Yanındaki ister anan, ister bacın veya başka bir yakının olsun fark etmiyordu. Konuştuğumuzu yakaladıkları an, saat kaç olursa olsun işkenceci manga koğuşa gelip hepimizi falaka ve sıra dayağına çekerdi.

25 kişilik koğuşta 75 kişi kalıyorduk. İkişer kişi ranzalarda, geri kalanlar tek battaniye ile yerlerde ranzaların arasında yatıyorduk. Beton zemin kadınlardan görünmüyordu.

Her koğuş duvarında -iç koridora bakan kısımda- 6'şar küçük mazgal ve bunların üzerinde üç üstte, üç tane altta olmak üzere 6 gözetleme deliği bulunuyordu. 24 saat bu mazgallardan gözetleniyorduk. Askerler istedikleri saatte bu mazgal deliklerinden bizleri izleyebiliyorlardı.

Bir ay sürekli dayak ile geçen hücre ve tecrit cezası bitiminden sonra ilk koğuşa çıkarılışımızda belleğime kazınan bu mazgallar olmuştu. Uyurken hepimizin yüzü mazgallara dönük, sağa-sola dönmek yasak ve sırt üstü yatmak zorundaydık. Öyle ki, asker bizi görmek istediğinde direkt yüzümüzle karşılaşabilmeliydi.

Benim yatak arkadaşım PKK davasından yargılanan ve ağır cezaya çarptırılan Sakine Cansız (Polat) arkadaştı. Yat emri verildiğinde Sakine'yle, ara ranzalara geçip pijamalarımızı giyinirken bana, yavaşça nasıl yatmam gerektiğini anlattı, uyumak üzere yatağımıza geçtik. Battaniyeyi yarıya kadar ağzıma doğru çektim. Belki nefesimin sıcaklığıyla uyurum diye. Gözlerim kapalı ama ne mümkün uyku gözümü tutmuyor. Sıkıntıdan terlemiştim. Bir an gözlerimi açtığımda karşımda iki iri mavi gözle karşılaştım. Kendinden geçmiş, çok korkunç bakıyordu bu gözler. Hemen battaniyeyi başımın sonuna kadar çektim. Korkmuş, irkilmiştim. Battaniyenin altındayken, yıllar önce okuduğum Haydari Kamp'i isimli roman aklıma geldi. Roman, Yunanistan Albaylar Cuntası döneminde poli-

tik bir tutsağın yaşadığı işkence ve tutsak günlerini; bir gece işkence sonrasında bitkin düşmüş şekilde hücresinde uyurken birden uyandığında kendisini izleyen mavi gözlerle karşılaştığı anı ve hissettiklerini anlatıyordu. Kitabı okurken oldukça etkilenmiştim. Yıllar sonra çok benzer bir anı yaşamak hem ürkütücü, hem de ilginç gelmişti... O gece gözlerim kapalı ama hiç uyumadan; gardiyanın "sabah çorbası al!" komutuyla yataktan fırlamıştık...

Diyarbekir'de Adet Görmek Bir İşkenceydi...

Her kadının doğallığından kaynaklanan aylık adet görme, bizlerde bir işkence halini almıştı. Çoğu arkadaş stresten adet olamıyor, bunun yarattığı bir takım hastalıklar yaşıyorlardı. Aşırı sinir, şişmanlık, terleme vs. Adet görenlerimiz ise, keşke biz de olmasaydık diye her ay neredeyse dua ediyorduk. Çünkü koğuşta pamuk, bez, orkit gibi korunmaya yönelik malzemeleri bulundurmak yasaktı. Kanaması olan arkadaş ya direkt kendi, ya da koğuş sorumlusuna haber verir, o da gardiyanı çağırıp tekmil vererek bir miktar pamuk alırdık. Tekmili şöyle verirdik:

"Nuran Çamlı, 1961, Muş doğumlu. Kanamam var, pamuk alabilir miyim komutanım?"

Gardiyan ne için pamuk istediğimizi bilmesine rağmen, iğrenç duygularını kabartıp, ağzından köpükler saçarak;

"Niye istiyorsun ağzına sıçtuğum, olmadı hele bir daha del" diyerek defalarca tekrarlatırdı. Eğer vermek niyetinde ise "tamam anlaşıldı" der, niyeti vermek değilse "olmaz, ben mi dedim gan gelsin" diye alay ederdi. Sonuçta pamuk gelirdi. Pamuğu isteyen arkadaşı çağırır, üzerine fırlatırdı. Yanında işkenceci ekipten bazılarını da getirir onların da bizimle alay etmesini sağlardı.

Vücut temizliği için de yine aynı tekmili verir, anda isteğimizi açıklardık. Gardiyanın tavrı ve yanıtı aynı olurdu. Ki bu talebimiz "lüks" sayılır, kolay kolay karşılanmazdı.

Gardiyana tekmil vermeden, olduğumuz yerden ayrılmak yasaktı. Nereye gidersek gidelim -tuvalete, mutfağa,

koridora vs. izin almak zorundaydık. Tekmil vererek gittiğimiz gibi, geri döndüğümüzde de tekmil vererek yerimize geçmek mecburiydi. Örneğin, adet günlerimizde kirli pamukları atmak tam bir işkenceydi. Koşar adımlarla gardiyanın yanına gider, hazır ol vaziyetine geçer, künye okuduktan sonra "Elimdeki çöpü atabilir miyim komutanım" derdik.

Aramızda şöyle bir diyalog geçerdi;

"Ne çöpüdür, arzuna siçtuğum?!"

"Kirli pamuk komutanım!".

"Kirli pampuğ nedir galtax?!"

"Kanamam vardı onun pamuğu komutanım!"

"Neren ganadi, ağzuna suçtuğum?!"

Buna yanıt vermez, kafamız dik ve karşıya bakar vaziyette çöpü atmak için izin çıkmasını beklerdik. Gardiyan histerik duygularını giderdikten sonra

"At ağzuna siçtuğum!"

diyerek izin verirdi. Koşar adımlarla çöpü atıp gelir, tekrar tekmil verirdik;

"Çöpü attım komutanım, yerime geçebilir miyim?"

"Ne pox yemeye yerine geçecaxsan, ağzuna siçtuğum, cezalisun!"

Bütün amacı bizleri saatlerce karşısında tutup, vücudumuzu izleyerek, iğrenç duygularını tatmin etmekti.

Bize, isimlerimizle değil, "kaltak, ağzına sıçtığım, kapatma, orospu" diye hitap ederdi/edilirdi.

Koğuş Sorumluluğu

Biz Diyarbekir'e gelişimizde koğuş sorumluluğunu PKK davasından Gönül Atay isimli arkadaşımız yapıyordu. Daha sonra aynı davadan yargılanan Aliye Saruhan, ondan sonra ise ben yaptım. Koğuş sorumluluğu E. Oktay tarafından tayin ediliyordu. Gidişimizin üzerinden bir kaç ay geçmişti. Bir gün koğuşa geldiğinde hepimiz içtima düzeninde iken, "Bundan sonra koğuş sorumlunuz Nuran"dır demişti. Şaşırmıştık. Neye göre tayin ediyordu

bilmiyorduk.

Koğuş sorumlusu, koğuşun tümünden sorumlu tutuluyor, güya askeri kurallara göre, tutsaklar üzerinde askeri hiyerarşi uygulamış oluyorlardı.

Koğuş sorumluluğu bizim açımızdan önemli bir işleve sahipti, önemsiyorduk. İdarenin bütün amacı her birimizi tek tek muhatap alıp, az da olsa aramızdaki birlikteliği bozmak, özellikle genç arkadaşlardan ispiyoncu tipler oluşturmaktı. Günlük karavana alımlarında, revire gidişlerde, koridorları yıkamada, kantin alışında, nöbette, su ve çay alımlarında gardiyan o günkü nöbetçiyi yalnız götürürdü. Bizler olası bir olumsuzluğu ve sarkıntılığı önlemek için gidenin yanında mutlaka koğuş sorumlusunun da bulunmasında ısrar ediyorduk. Genellikle uygulanırdı bu.

Hafta başı ve hafta sonu koridor temizliği yapmak zorunluydu. Gardiyan, bazen gözüne kestirdiği genç arkadaşlarımızı çağırır, biz -ben, Sakine, Cahide, Gönül, Ayselonlar temiz yıkamıyorlar, biz yıkayalım diyerek her seferinde mutlaka içimizden en az 3 kişinin yer almasını sağlardık. Tabii canımız da çıkardı. Büyük varillerde 2. kata su taşımak bir felaketti. Bidonlar naylondu ve hep ellerimizi kesiyordu. Buna rağmen gönüllü olarak çoğunlukla biz işlere koştururduk.

Mahkeme işkencesi

Mahkemelere gidiş gelişler de tam bir işkenceydi. Tam iki yıl mahkememizin açılacağı günü bekledim.

Mahkemenin açılacağına birkaç gün kala, Gardiyan tekmille çağırıp elime alelacele bir iddianame tutuşturdu. Okuduktan hemen sonra da geri vermemiz isteniyordu. İçerde not alacak ne bir kalem, ne bir kâğıt bulunmuyordu. Suçlamaları anlamak, kavramak, yanıtlar oluşturmak, o gerilim içinde mümkün değildi. Ve hemen iddianame geri alındı. Böylece hakkımızdaki iddialardan yasal olarak "haberdar" edilmiş olduk. Diyarbekir Sıkıyönetim Komutanlığı Rizgari - Ala Rizgari Ana davasının iki kadın

sanığından birisiydim.

Mahkeme sabahı erkenden kaldırıldık, çorbadan hemen sonra ana koridora çıkarıldık. Davanın bütün sanıkları gardiyanların küfür ve hakaretleri içinde koridora diziliyorlar, yüzleri duvara dönük olarak hazır ol vaziyetinde bekletiliyorlardı. Yıllardır haber alamadığımız arkadaşların yüzünü göremiyorduk, ama tekmil ve sataşmalardan varlıklarından haberdar olmak bile insanı mutlu ediyordu.

Yine küfür, hakaret ve rast gele bahanelerle kafalara yumruk, ayaklara tekme ile ellerimiz arkadan kelepçelendi. Kelepçeler neredeyse kan oturasıya kadar sıkılıyordu. Sonra sıra halinde ayrıca birbirimize zincirlendik. Ayaklarımızı da birbirine ancak birer adım atacak serbestlikte zincirledikten sonra, başlarımız yere eğik vaziyette, cezaevi avlusunda bizleri bekleyen askeri Cemselere bindirildik. Ne bindirilmel Birbirine zincirlenmiş vaziyette ve itile kakıla yürümek mümkün değildi, birinin sendelemesiyle birbirine bağlı olan hepimizin domino taşları gibi dengemiz bozuluyor devriliyorduk.

Cemselerin içinde yine hepimiz ayakta ve arka arkaya, yapışık vaziyette sıkış sıkış doldurulmuştuk. Diyarbekir sıcağında ve bu kadar insanın nefesi ve havasızlıkla adeta bayılırcasına mahkemenin yapılacağı garnizona götürülüyorduk.

Bizimle ayni gün yanılmıyorsam TKSP ana davası da görülüyordu ve bu davanın sanıkları da getirilmişlerdi. Bağırıp çağırmalardan Mehdi Abi'nin (Mehdi Zanna) de orada olduğunu anlamıştım. Hakaret ve sataşmalara maruz kalıyordu.

Bütün bu işlemler sırasında sürekli kurallara uymamız, sadece sorulanlara cevap vermemiz, cezaevi hakkında bir şey anlatmamamız, kendi aramızda bir şey konuşmamamız için sürekli uyarılıyor, tehdit ediliyorduk. Zaten yer yer su veya bu bahaneyle dövülen arkadaşlarımızın sesleri ile estirilen terör, küfür ve komutlarla sahne tamam oluyordu.

Mahkeme binasına alınmadan önce dışarıda uzun süre güneşin altında kelepçelerimiz açılmamış vaziyette bekletildik. O zaman bazı tanıdık arkadaşları profilden de olsa görme şansım oldu. Tesadüfen Şeref Abi (Şerafettin Kaya) benim önümdeki sıradaydı. Çok zayıflamıştı, ter kan içinde kalmış zor nefes alıyordu. Gardiyanlardan içmek için su istedi. Gardiyanlar, küfürler savurarak Şeref Abi'ye su getirmediler. Sonra, belki kadınız, bize getirirler düşüncesiyle ben de su istediğimi söyledim. Bize de küfür ve hakaretler yağdırdılar ama bir süre sonra neredeyse kaynar derecede bir tas su getirip uzattılar. Benim, gelen suyu içmesi için Şeref Abi'ye uzattığımı gören gardiyanlar bir vuruşta suya yere döktüler.

Mahkeme salonuna alındığımızda da, göz ucuyla bile olsa sağa sola bakmamız yasaklanmıştı. Gözlerimizi hep karşıya "Adalet Mülkün Temelidir" yazısına sabit olarak tutmak zorundaydık. Bu intizama uymayanlar mahkeme salonunda hakimlerin gözü önünde coplarla yere seriliyorlardı. Bu yüzden ilk duruşma günü bayağı kalabalık bir izleyici grubu ve basın gelmesine rağmen hiçbirini ne görebildik, ne fark edebildik.

Hakimlerin karşısında da esas duruşta durmak ve onlara "Komutanım" diye hitap etmek zorundaydık. Bize tıpkı gardiyanları hatırlatır biçimde tuzaklı sorular yöneltiyor, evet ya da hayır gibi kısa cevaplar vermemizi bekliyorlardı.

Mahkeme sorgusu yanılmıyorsam iki gün sürdü. Sorguların bitiminde Şeref Abi, hasta olduğunu ve duruşmadan "vareste" tutulmasını talep etti. Sorulanın dışında bir şey söylemeye, istemeye kalkışmak mahkeme için büyük bir "vukuattı". Askerler Şeref Abi'yi hemen orada hakimlerin gözü önünde coplarla, yumruklarla yere çökerttiler; ağzını burnunu kan içinde bıraktılar. Çok kötü durumdaydı. O haline yüreğim sızlamıştı.

Şeref Abi, dönüşte kariyerin içinde de, sen nasıl mahkemeden bir şey istersin diye feci şekilde dövüldü. Cezaevine getirilince de gruptan ayrılıp merdiven altında

yine dayağa alındı. İkinci gün de merdiven dayağı Ruşen Abi'nin (Ruşen Arslan) başına geldi.

Gardiyanın Kimliği

Cezaevindeki görevlilerin tümü askerdi. Hepsi askeri elbise giyiyordu. E. Oktay'ın ekibi ise özeldi. Bu işkenceci grup zaman zaman normal asker saçından daha uzun saçlı, bıyıklı, sakallı ve sivil elbise-ayakkabıyla da gelebiliyordu. Özellikle Kara Bela alışılmışın dışında bir askerdi.

Bizim koğuşun gardiyanı da askerdi. Ama ne asker, tipik bir SS idi. Oldukça iri, sarışın ve gözleri çiğ maviydi. Konuşurken ağzından sürekli köpükler saçardı ve oldukça küfürbazdı. Gümüşhaneliydi. Türkçeyi tam olarak bilmiyor, sonradan öğrenme yarım Türkçe ile konuşuyordu. Kadın koğuşu gardiyanı olduğu için arkadaşları onu "Horoz" diye çağırırdı. Yani biz tavuk, o ise "horoz"umuzdu. Kadınlar koğuşunun gardiyanı kim olursa olsun lakabı aynıydı: "Horoz!". Ayrıca zaman zaman Güler adında polis giysili bir kadın gelirdi. Bizim gardiyanımız olduğunu söylerdi. Fakat hiçbir inisiyatifi yoktu, işkenceleri seyredip, erkek ağzıyla küfür etmenin dışında...

Yüzbaşı Esat Oktay'ın has işkenceci ekibinde yer alırdı. Esat Oktay bu ekibine her türlü inisiyatifi vermiş, üzerimizde her şey yaptırma hakkı tanımıştı. O nedenle gerek gardiyan, gerekse işkenceci ekibin diğer elemanları istedikleri saatte -özellikle gece geç saatlerde ve zil zurna sarhoş bir biçimde- koğuşun kapısını açar, hepimizi saatlerce hazır ol vaziyetinde tutar, hakaret, küfür, dayak, falaka, seansından sonra giderlerdi.

Dış kantin alımı yapıldığı bir gün, gardiyan kantin alışverişini koğuşa getirdiğinde eğilmiş, cebinden nüfus cüzdanını düşürmüştü. Kasaların şuraya buraya taşınması, kaldırılıp indirilmesi karmaşasında kimliğini düşürdüğünü farketmemişti. Gördüğüm gibi hızla kimliğini kapıp sakladım. Koğuşta Sakine, Gönül ve Cahide'ye gösterdim. Hepimiz birlikte gardiyanın kimlik bilgilerini kısa sürede beynimizin içine kazırcasına ezberledik. Bu bize ileride lazım

olabilir diye düşünüyorduk.

Gardiyanımız, Gümüşhane ili, Kelkit kazası nüfusuna kayıtlı, Mehmet oğlu Bahattin DEMİR'di.

Ezberimizi bitirdikten sonra yeni bulmuş gibi, Nüfus cüzdanını düşürdüğünü söyleyerek kendisine verdim. Kıpkırmızı oldu ve paniğe kapıldı o anda.

Daha sonra bu kimlik bilgileri çok işimize yaradı. Bir vesileyle kendisini dışardan tanıdığımızı hissettirdim. Gümüşhaneli olmasından övünerek bahsettiği bir gün, ben de bilinçli olarak "Kelkit'i bilir misiniz, babam orada Yatılı Bölge Okulunun müdürüdür" dedim. Amacım kendisine ulaşabileceğimiz mesajını vererek bir nebze de olsa kötülüklerini barajlayabilmekti. O zaman da çok paniğe kapıldı, hatta "Orada Mehmet Demir diye çok yardımsever bir amca var tanır mıydınız?" diye babasının adını verince bunda tam şafak attı. Aynı zamanda aptal birisi olduğu için düşürdüğü nüfus cüzdanındaki kimlik bilgilerini kullandığımızı tahmin edemiyordu tabii. Bu blöfümüz tuttu. Dediğine göre bir kardeşi babamın öğrencisiymiş. Oysa babamla 4 yaşımdan beri bir alakam yoktu. O günden sonra Bahattin kendisini gerçekten tanıdığını düşünüyor, benden çekiniyordu.

Mastürbasyon!

Gardiyan tipik bir sapıktı. Diyarbekir'in kızgın, sıcak günlerinden bir gün, tam öğlen 12.00'de bizi havalandırmaya çıkardı. -O dönem koğuş sorumlusuydum.- Bu saatte niçin havalandırmaya çıkarıldığımızı anlamaya çalışıyorduk. Çünkü yemek ve dinlenme saatimiz yaklaşıyordu. Havalandırmada eğitim düzeni aldık. 15 dakika ırkçı Türk marşları eşliğinde koşar adımlarla eğitim yaptırdıktan sonra "istirahat" komutu verildi. Sıcaktan sanki beynimiz kaynıyordu. Hepimiz volta atmaya koyulduk.

Bir ara gardiyan aramızdan 2 arkadaşı yanına çağırdı. Arkadaşlar hep olduğu gibi, koşar adımlarla yanına gidip ".....emir ve görüşlerinize hazırım komutanım" tekmilini verdiler. "Emredersin komutanım" demeleriyle koşar

adımlarla yürümeleri bir oldu. Meğer gardiyan, arkadaşlara hızlı yürüyerek volta atma emri vermiş. Kızlar, bir yerlere yetişeceklermiş gibi delicesine yürüyorlar. Biz de her zamanki cezalardan biridir diye düşündük. Ceza ve dayak, günlük yaşantımızın temel bir parçası idi. Kazayla o gün dayak yememişsek -ki hemen hemen olmazdı- mutlaka bir anormallik var diye düşünür, gardiyana çaktırmadan gülüşürdük.

Bu sapık adamın amacını hiçbirimiz anlayamamıştık. Uygulamanın, aynı arkadaşlar tarafından bir kaç kez fakat farklı gün ve saatlerde tekrarlattırılması dikkatimizi çekmişti. Bu arkadaşlarımız hepimizden şişmandılar. Şişmanlıktan öte, adet olamadıkları için vücutları anormal biçimde şişmişti.

Son uygulamada gardiyanı çok çirkin bir biçimde yakalamıştım. Yine arkadaşları hızla yürütüyor, kendi de havalandırma kapısının önüne bir sandalye koymuş otururak kızları seyrediyordu. Kızlar, hızla yürürken bütün bedenleri hareket halinde, özellikle göğüsleri bir o yana, bir bu yana gidip geliyor. Bir ara gözüm gardiyana ilişti. Sapık herifin yüzü kıpkırmızı kesilmiş, ağzı köpük içinde, elleriyle organını tutmuş hayvanca sesler çıkarıyor. O an beynimin, kafatasımdan dışarıya fırladığını hissettim. Her şeyi göze almıştım, isterse beni öldürsün, bu sapık davranışını açığa vuracaktım. Koşarak yanına gidip tekmil verdim, kendinden geçmiş beni ne duyuyor, ne de görüyordu, pantolonunun ön kısmının ıslak olduğunu fark ettim iyice dellenmiştim. Var gücümle bağırarak tekrar tekmil verdim "Ne var ağzuna sıçtuğum" deyip gözlerini yüzüme dikti. O an, parmaklarımı gözlerine sokmak geldi içimden.

"Arkadaşların cezası nedir?" diye sordum. Soru sorma hakkımız yoktu, ama nerde inceyse, orada kopsun demiş her cezayı göze almıştım.

"Ağzuna sıçtuğum sana ne, kenduleri bilir ne olduğini, sana hesap mi vereceğum!" deyip yerinden kalkarak çıldırmışçasına üzerime çullandı. Kafa, göz demeden vuruyor, bir yandan da küfür ediyordu. Burnumdan kan akmaya

başlayınca, dövmeyi bırakıp "Hele bax sori sorirsan he, ağzuna siçtuğum çabuk get yüzün yixa" deyip, hamama gitmemi emretti. Yüzüme su vurunca sızıdan duramıyordum morluk içindeydi. Havalandırmaya geldiğimde içtima emri vererek, hepimizi koğuşa soktu.

Koğuşun kapısını kilitlerken kendisine, kızları bir daha bu şekilde yürütmemesini, gerçek kimliğini bildiğimi ve kendisini tanıdığımı vurgulayarak kimlik kozunu kullanmaya çalıştım. Hızla, demir kapıyı yüzüme çarpıp küfür ederek gitti. Koğuşta arkadaşlara, bir daha tekrarlatmak isterse kesinlikle yapmamalarını, her türlü cezayı göze almalarını ve gardiyanın amacının ne olduğu anlattım. O günden sonra gardiyan bu ahlaksız yöntemini bir daha kullanmadı. Tehdidim boşa çıkmamıştı.

Banyo

Haftada bir gün banyo hakkımız vardı. Yazın kaynar, kışın ise buz gibi sularla "yıkanırdık". Çoğu zaman sabunlu çıkardık banyodan. Yine bir banyo günümüzdü. Gardiyan banyoyu kontrol etmem için emri verdi. Suları kontrol etmiş dönüyordum ki, duvarda çiş ile yapılmış, anlamakta zorlandığım bazı çizimlerle, yerdeki çiş birikintisini fark ettim. Koğuşa çıktığımda arkadaşlara söyledim. Bir şey anlamamıştık. Ertesi gün özellikle gitmiş yine aynı şeyle karşılaşmıştık. Bu kez herhalde Co işiyor diye yorumladık. Bu bir kaç gün tekrar etti. Bir gün ise bu olay daha ileri gitmiş, çiş ile hem cinsel organlar daha net çizilmiş, hem de kadın ve erkek organ isimleriyle, "Hepinizin amına goyim" diye küfür yazılmıştı. Bahattin kendini ele vermişti, kendisinden başkası değildi, aynen onun şivesi ile yazılmıştı küfürler.

Gardiyan hem ahlaki, hem de genel olarak keyfi ve kendi inisiyatifiyle çeşitli cezalar uyguluyordu. Örneğin, normalde verilen yemekler zaten sayımıza yetmiyordu, azdı. Gardiyan bazen yemeklerin bir kısmını havalandırmadaki tuvalet lağımına döküyor, bazen de kuru olanları çalıyordu. Özellikle kahvaltı türü yiyecekleri çalıyor, oda-

sında bulunduruyordu. Bir gün yeni gelmiş ve hücrede tutulan genç bir kız arkadaşa su veriyorduk. Gardiyan odasının kapısını açık unutmuş havalandırmaya gitmişti. Biz de bu fırsattan hemen odayı kolaçan etmiş gördüklerimiz karşısında şaşkına dönmüştük. Kokmuş yumurta, kurumuş zeytin-peynirler, küflenmiş ekmekler vs. çok pis kokuyorlardı. Yakalanırız korkusuyla acelece bakmış hemen dışarıya çıkmıştık.

Koğuşumuzda küçük denilecek yaşta kızlar vardı. Kimi 13, kimi 14 yaşlarında, hemen hepsi çok güzel kızlardı, çoğunun politik bilinci yoktu ama ağır örgütsel suçlarla itham ediliyorlardı. Gardiyan, bu arkadaşlarımızın bazılarını tehdit ederek bir kaç sefer gizlice özel işlerini yaptırıyormuş. Postallarını sildirmek, mendil ve çoraplarını yıkatmak gibi. Kızlar bunu bana tam da çiş meselesinin son gününde söylemişlerdi. Artık bu gidişata son vermeye karar vermiştik. Gardiyanla konuşacak, her şeyi bildiğimizi -kızları özellikle koşturduğu, özel işlerini yaptırdığını, duvara işediğini, yemeklerimizi çaldığını vs. söyleyecektik. Ya bu tür yöntemlerden vazgeçecek, ya da E. Oktay'la görüşme talebimizi iletecektim. Gardiyan bize yönelik her türlü işkence yapmak hakkına sahip olmakla beraber, inisiyatifini kullanıp işkenceci ekipten ayrı da pislik yapıyordu ve bunun duyulmasından da korkuyordu. Yoksa it itin ayağına basmazdı. Biz ne kadar E. Oktay'la görüş talep etsek de her şey onun bilgisi dahilinde yapılıyordu.

Gardiyana, genç arkadaşlarımıza yaptırdığı özel işlerinden ve hamama çiş ile yazı yazdığını söylediğimde ilk tepkisi yüzüme yumruk atmak oldu. Ben diretince dinlemeye koyuldu ama her şeyi inkâr etti. Ben de bir daha tekrarlarsa E. Oktay sayıma geldiğinde kendisine bildireceğimizi söyledim. Ayrıca kendisini tanıdığımı bir kez daha tekrar ettim. Özel uygulamalarından vazgeçmesinin iki nedeni vardı kanımca, birincisi; kimliğini biliyor oluşum ve bunu sık sık kendisine hatırlatmam, ikincisi ise; özel işlerini yaptırmasının diğerleri tarafından bilinmesinden duyduğu korkuydu. Biz de bu zaafını tespit ettiğimiz

için gerektiği anlarda kullanıyorduk. Sonuçta almıştık bu tür uygulamaları tekrarlamıyordu artık.

"Co!"

Esat Oktay'ın "kızım" dediği Co isimli köpeğini, biz kadın tutsaklar besliyorduk. Sabah yemeği için bizim hücreye getirilirdi. Her sabah yeni kesilmiş iki kilo yağsız kuzu eti, bazen de dalak, ciğer, yediriyorduk. Gardiyan, köpeğe her akşam kan içirildiğini söylüyordu. Celladımızı kendi ellerimizle besliyorduk. Biz karnını doyurduktan sonra erkek arkadaşların üzerlerine saldırtmak için diğer koğuşlara götürüyorlardı. Bazen havalandırmada seslerine tanık oluyorduk. E. Oktay koğuşa her gelişinde köpeği de mutlaka yanında olurdu. Co'ya yemek verdiğimiz için bizi tanıdığını ve saldırmayacağını düşündüklerinden yemek yedirmenin dışında fazla getirmiyorlardı yanımıza.

Dayak ve Aşağılama

Bir gün benim de içinde olduğum 7 arkadaşa -Sakine Polat (Cansız), Gönül Atay, Cahide Şener, Fatma Çelik, Aysel Çürükkaya, Nuran Çamlı ve Halide (Halide'nin soyadını hatırlayamıyorum) keyfi olarak 2 gün hücre cezası verildi. Koğuşta temiz bir falaka faslından sonra hücreye indirildik. Her zamanki gibi bütün doğal ihtiyaçlardan men edildik. Akşam sayımında işkenceci ekip zil zurna sarhoş, kahkaha atarak, ellerinde zincirlerle hücreye geldiler. -Alay olsun diye zaman zaman isimlerimizle hitap eder, "Nurancığım, Sakineciğim, Gönülcüğüm, Ayselciğim" derlerdi. O akşam, böyle hitap etmeye karar vermişlerdi. Hepimize öncelikle 20-20 el falakasıyla seansımız başladı. Kadınlık onurumuzu aşağılayıcı sohbetlerinden sonra kendi aralarında bir mahkeme kurdular. Kara Bela hâkim, Ömer çavuş savcı, diğerleri gâh, infaz memuru gâh savcı oluyorlardı. Sırayla isimlerimizi söyleyip, hakkımızda verdikleri cezaları tarafımıza tebliğ ettiler. Söyle ki;

Kara Bela;

"Hepsi için 50'şer el, 50'şer ayak falakası talebiyle

duruşmayı açıyorum."

Laz Mevlüt itiraz ediyor;

"50'şer az bulunduğundan, sayı 100'e çıkarılmıştır".

Bu kez Kara Bela itiraz ediyor;

"75'te anlaşalım, ne acelen var yarak, nasıl olsa sabaha kadar kızlarla beraberiz 100'de geçeceğiz, ne güzel eğleniyoruz."

Bu cezada karar kılıp uygulamaya geçtiler. Her bir elimize yetmiş beşer olmak üzere toplam 150 el sopası yedik. 10 copu çektikten sonra ellerimiz dirseklerimize kadar uyuştu, morardı. Cop inip kalktıkça moraran ellerimiz patlayıp kan akmaya başladı. Öyle ki artık ellerimizi açamaz hale geldik. Yine de sayı tamamlanmadı diyerek bu kez ellerimize -köpeklerin patilerini yukarıya kaldırdığını düşünün- o halde vurmaya devam ettiler. Ellerimiz bileklerden bağımsız olarak kendiliğinden düşüyor, tırnaklarımızın ucundan kanlar akıyordu. Bir süre sonra ellerimizi kaçırmaya başladık, bu kez içi demir olan coplarla rastgele vurdular. Tamamen güçsüzleşmiştik, coplar bedenlerimize indikçe boğazımız yırtılırcasına çığlık atıyor, bağırıyorduk, seslerimiz birbirine karışıyordu. Çığlıklarımız gecenin geç saatinde havalandırmada yankı yapıyordu. Durmaksızın vurarak verdikleri ceza sayısını bitirdiler.

Bu kez, her bir elimize ellişer olmak üzere yüz falaka da ayaklarımıza yedik. Ayaklarımız da kısa sürede ellerimizin durumuna geldi. Ayaklarımız altında yarıklar açıldı.

Yoruldukları için Kara Bela hâkim sıfatıyla "5 dakika ara verilmiştir" dedi. Biz ise kendimizde değildik, hepimiz yerlerde inliyorduk, işkenceciler üzerimize abanmış vücudumuzun muhtelif yerleriyle oynuyor, "Çok mu acıyor canım" diye alay ediyorlardı. 5 dakikaları dolmuş olacak ki, tekrar Kara Bela'nın sesi duyuldu, "Ayağa kalkın ulan, amını siktiğim oruspular, bu akşam hepinizi tek tek sikeceğim". Bizi zorla ayağa kaldırmaya çalıştılar, patlayan ayaklarımız bizimle değildi, ayakta duramıyorduk. Ayağa kaldırma bahanesiyle bedenlerimize sarılıyor, iğrenç sapık

isteklerini tatmin ediyorlardı.

Bu kez sözlü saldırıp, psikolojik olarak yönelmeye başladılar. Hepimizin burun, ağız, kulak, kaş, göz, kirpik, yanaklarımızdan, göğüslerimize kadar değerlendiriyor, hoşlarına giden yerlerimizde elleriyle geziniyorlar, "Gönül'ün burnu, Fatma'nınkinden güzel", "Sakine, Nuran'dan daha endamlı", "Cahide'nin memeleri daha iri değil mi" diyor, her birimize laf atıp, çirkin buldukları yanlarımızla da "Sen bu çirkinlikle evde kalırsın kendine koca bulamazsın, bak biz varız, biz seni siker, hallederiz", birbirlerine "Yarak, onu önce ben sikeceğim", "Ne kadar çirkinsin, ben karı diye sikimi sana sokmam" diye çok iğrenç konuşuyor, histerik bir şekilde bağırıyorlardı.

Halide arkadaşımız bir kolundan özürlüydü. Dirsekten itibaren eli yoktu. Kalan et kısmı top halini almıştı. Halide'nin önce yüz hatlarıyla epey bir alay ettiler. Kara Bela, arkadaşın özürlü kolunu tutarak zorla açmaya çalışıyor, bir yandan da "Bomba atarken elinde mi patladı, kolsuz kahraman" diye onuruyla oynuyordu. Halide'nin kolunu biri bırakıyor, diğeri alıyor, aynı yöntemi uyguluyorlardı. Gerek fiili işkence, gerekse onurumuzla oynama seansları sabaha kadar sürdü. Hiçbirimiz de hal kalmamıştı. İyice yorulmuş, gönüllerini eğlendirmiş olacaklar ki, Kara Bela'nın "Bu gecelik yeter, yarın geleceğiz kızlar" demesiyle hücrenin kapısını kilitleyip gittiler.

Aramızda evli, nişanlı arkadaşlarımız vardı ve bunların eş veya nişanlıları da aynı zindanda tutsaktı. İşkenceci ekip onları da tanıyordu. İşkence yöntemlerinden biri de; evli, nişanlı, kardeş, akraba, kan bağı, hemşeri bağlarını birbirlerine karşı kullanmaktı. Medeni durumlarını bilen arkadaşlarımıza eşlerinin adını vererek, "Hiç seni sikti mi, amını beğendi mi" türünden hakaretler yapıyorlardı."

Dışardan Gelen Tatsız Haberler

35. hücre bölümünde kaldığım tünel sürecinde Diyarbakır'ın merkez ve köylerinden gelen arkadaşların görüşçüleri bölgede faaliyet gösteren arkadaşların PKK tarafından taciz

ve tehdit edildiğini, "Burası Kürdistandır, buraya Türk solunu sokmayacağız, gidin Türkiye'de savaşın, aksi takdirde güç kullanacağız" dediklerini söylediler. Seyfi Batar yoldaşgiller o yüzden haber göndermiş:

"Bu arkadaşları uyarın, yanlış yapıyorlar. Biz devrimciyiz, birbirimize rakip değil dostuz, dayanışma içinde olmalıyız. Biz sempatizanlarımıza, 'onlar da devrimcidir, onlara da destek olun' derken, onlar yalnız kendi sempatizanlarına değil, bizim kitle tabanımıza da 'TİKKO'culara yardım etmeyin, yardım edeni duyarsak ona göre haa...' falan gibi tehditler savurduklarını duyduk. Çeşitli yerlerde sempatizanlarını bizimkileri ihbar etmeye teşvik ettiklerini söyleyenler bile var. Biz kimseden korkmayız, ama böyle bir çatışma halka ve iki örgüte zarar verir, faşist rejimin işine yarar. PKK'nin bu bölgede ismi yokken partimiz Kürt halkını da kapsayan devrim ve özgürlük için can veriyordu. Burası Kaypakkaya'nın anısı ve sevgisiyle dolu bir diyardır, nasıl böyle bir şey söyleyebiliyorlar. Aynısını tamamen partimizin emeği ve kanı ile kızıllanmış Dersim'de de yapmaya çalışıyorlar. Durum ciddidir! Aranızdaki ilişkilerin iyi olması nedeniyle sizi dinleyebileceklerini sanıyoruz, oradakiler üzerinden bu örgütü uyarın, doğacak sonuçlardan biz sorumlu olmayacağız! Yoldaşça selamlar..."

Devletin TKP-ML'ye karşı yürüttüğü siyasi soykırım ve fiziki tasfiye gerçeği ortadayken bizimle her zaman dostça ilişki içinde olmak istediğini söyleyen PKK'nin da aynı şeyi yapmak istemesi ilginçti. Hâlbuki bizler yalnız cezaevinde değil, her yerde onlarla dayanışma içinde olan, özellikle Batı'da yardım eden, koruyan, kollayan bir partiyiz. Bu ne biçim vefa duygusudur! Bunda iyi niyet arama olanağı yoktu, feci bir şeydi. Arkadaşlarla kendi aramızda oturup konuştuk. "PKK'nin bölgedeki organlarına sızmış devlet ajanlarının yaptığını ve iki örgüt arasında çatışma yaratmak istediklerini" düşünüyoruz. Ki daha sonra sanırım Semra Özal'ın Diyarbakır-Papatyalar toplantısı öncesinde Milliyet'in ölü ele geçirildiğini yazdığı 4 kişinin ölüm olayının gerçekleştiği dönemde ciddi söylentiler de duymuştuk. Nite-

kim Diyarbakır'da tünelle ilgili dışardan çalışma yapanların peş peşe adım atar atmaz yakalanmaları da zaten kuşku vericiydi. Devletin özellikle radikal devrimci partilere karşı her zaman ajan faaliyetinde bulunduğunu ve zaman zaman da başardığını, önemli darbeler vurduğunu biliyoruz. O yüzden ajan saldırısı ve etkinliklerinin onlarda da bizde de olması doğaldı ve zaten sürekli böyle hamleler olduğu görülüyordu. Doğal olmayan şey devrimcilerin bunlara karşı bönlük ve ahmaklık içine düşmesiydi. Önemli olan özellikle bunların politikalarımızı, dostlarımızla çatıştırarak düşmanlarımıza yardım etmesini sağlayacak biçimde saptırmasına, provoke etmesine izin vermemekti, bunu yaptıkları an yakasına yapışmaktı, yani onları bariz düşmanlıkları esnasında yakalamaktı! Biz, bu taciz ve tehditlerin de bu türden etkinliklerden kaynaklandığını düşünüyorduk.

Her neyse, birlikte ciddi bir eylem birliği içinde olduğumuz bir örgütle son olarak da böyle bir gerilim yaşamamız herhalde en kötü sürprizlerden biriydi. Fakat her hâlükârda, yalnızca partinin örgütsel disiplini gereği direktifini yerine getirme açısından değil, zaten devrimci sorumluluğumuz gereği de uyarmak zorundaydık. Böyle kritik konuları ben ve Müslüm genellikle iyi ilişkiler içinde bulunduğumuz PKK'li arkadaşlar üzerinden yapmayı tercih ederdik. Gerçi az sayıdaki istisnalar dışında oradaki yetkililerinin çoğu siyasi özeni iyi olan arkadaşlardı, fakat yine de temkinli olmamız gerekiyor, kaş yapayım derken göz çıkartmamalıydık, aramızı germemeye özen göstermeliydik. Ben genellikle bu tür kritik konuları Mustafa Karasu'yla konuşurdum, onun iyi bir sorumluluk duygusu içinde mesajlarımızı ileteceğinden emindim, sağlam bir devrimciydi. Durumu kısaca özetledikten sonra, "Lütfen örgütünüzü uyarın böyle şeyler yapmasınlar, bu tür gerilimlere kesinlikle fırsat vermemeliyiz. Bu çok rahatsız edici, tehlikeli bir durum. İyi ki burada bir aradayız, bunu önleyebiliriz" dedim. Devrimci sorumluluğuna çok güvendiğim Karasu, biraz şaka havası veriyor olsa da; "Burası Kürdistandır, siz de gidin Türkiye'de savaşın!" demesin mi! Zaten olayın gerilimi ve öfkesi içindeyken bir de çok güvendi-

ğim bir devrimciden böyle sözler duymak büsbütün şok etmişti ve tabiri caizse kendimi kaybettiğim anlardan birini yaşadım: "Karasu, senin gibi bir insan nasıl böyle düşünebilir! Birbirimizi çok iyi tanıyoruz, burası benim de yurdum. Burası burjuvazinin olduğu kadar daha çok da proletarya ve köylülerin yurdudur. Şimdi ben de size haydi alın pılınızı pırtınızı feşmekân yere gidin desem doğru olur mu? Bu çok tehlikeli bir tavır değil mi? Bak seninle kaç kez burada ölüm yolculuğunda birlikteydik, yanımızda başka kaç örgüt vardı? Biz en iyi dostlarınız değilsek, dostlarınız kimlerdir? Ben size dostluğumuzu bozan etkinliklerden sözediyorum, bunu önleyin diyorum! Gerisi sizin bileceğiniz bir şeydir!" dedim hücreme gittim.

Bu olay beni çok etkilemiş ve bütün güven duygularımı alabora etmişti! Bir yandan direnişçi-devrimci bir grup olduğunu birlikte yaşayarak görüyordum, öte yanda devrimcilikle, dostlukla, hatta demokratlıkla bağdaşmayan bu otoriter, benmerkezci, kendisi dışında kimseye siyasal etkinlik hakkı tanımamaya çalışan, illa da ya benden olacaksın ya da hiç olmayacaksın gibi bir tür feodal barbarlık siyasası düşündürüyor, moral bozuyordu.

Artık Karasu ile konuşmuyorum, geçerken selam veriyor, selamını bile almıyorum. Sonra gitmiş Müslüm'le konuşmuş: "Arkadaşlara haber gönderdik, öyle şeyler olmaz, rahat olsunlar..." demiş. Bu rahatlatıcı haberi verdikten sonra gülerek, "Hasan Hayri küsmüş, benimle konuşmuyor, ona da söyle" demiş.

Sevindim, güzel bir davranıştı, hemen o gün Karasu'yla karşılaşır karşılaşmaz sohbete başladık, teşekkür ettim, "Her şeye rağmen sana güveniyorum Karasu, iyi ki varsın" dedim. Bu konuşmalarımızdan sadece birkaç ay sonra parti üyesi Seyfi Batar, Halil Kaya ve Hüseyin Babayiğit adlı iki parti üye adayı yoldaşıyla birlikte Diyarbakır'ın Dicle ilçesi Kurudere yöresinde katledildiler. Sadece üç kişiden ibaret bu yiğit komünist devrimciler Bölge Valisi Kozakçıoğlu'nun seferber ettiği hava

ve kara operasyon birliklerine karşı mevzilendikleri kayalık mağarada 3 gün boyunca destansı biçimde direndiler, aylarca Diyarbakırlılar onların direnişinden söz etti. O sırada cezaevinde bulunan bütün siyasi gruplar, görüşçülerinin anlatımlarından etkilenerek bu direnişi anlatıyor büyük saygı duyuyorlardı. Bunlar ilk değil tabii daha önce Kazım Çelik ile beş yoldaşı, 6 Temmuz 1988'de Dicleli Ahmet Bilici yoldaş Palu'da faşizme karşı mücadelede can vermişlerdi.

Görüşçülerimizden öğrendiğimiz kadarıyla bu nahoş tavırlar özel istisnalar değil, bizim sandığımız gibi içlerine sızma ihtimali olan bir ajan faaliyetinden ibaret olmadığı da anlaşılıyordu. Nitekim aynı sürede, Ocak 1988'de "Dersim Eyalet Komitesi" imzasıyla yayımlanan bir bildiride son derece düşmanca şöyle ifadeler kullanılıyordu: "Geçmişteki hile ve entrikaların bir parçası olarak bilinen örgütün artığından Doğu Anadolu Bölge Komitesi adıyla bölgemiz Dersim'de koruculuk çabası içine giren, ... Ulusal birliğimize kasteden bir hançer..." falan filan! Kulaklarınıza, gözlerinize inanamıyorsunuz, Partizan için böyle yakıştırmalar, hem de ciddi ciddi iddia edebilmek için insanın grup hasetiyle bütünüyle vicdanını yitirmesi gerekir, bunların hiçbirisi doğru değil, ağır, düşmanca bir karalamaydı! Tabii bizimkiler de bu bildiriye "karşı-devrimciler" diyerek aynı sertlikte bir üslupla yanıt vermişler. Gelişigüzel, gerçek dışı, düşmanca duygularına göre ağzına her geleni söylersen, sonuç böyle olur. Her ikisi de yanlıştı ve son verilmesi gerekiyordu.

Sonraki süreçlerde PKK'nin tavrında olumlu yönde bir gelişme gördüm, fakat hâlâ bu çizgiden nitelikli biçimde koptuğunu sanmıyorum. Kimi zaman güvenilirliğine gölge düşüren, halk ve devrim saflarındaki ilişkilerle bağdaşmayan sekter davranışlardan köklü biçimde uzaklaşması Kürt özgürlük mücadelesinde yarattığı saygınlığın gereğidir. Mandela'nın da takdir ettiği gibi ezilenlerin en iyi dostları her zaman komünistler olmuştur. Kuşkusuz bu işin sanıldığı kadar kolay olmadığını, orda da keskin bir sınıf mücadelesi, geleneksel kültür ve alışkanlıklarla devrimci kültür ve değerlerin çatışma halinde olduğunu bili-

yoruz. Elbette ikincisinin üstün çıkmasını isteriz ve bu yüzden sürekli eleştirmek gerektiğini düşünürüz; bunun Kürt halkının ve tüm ezilenlerin yararına olduğundan kuşku duyulamaz. 5 No'luda pratik içinde gördük; grupçu sekterlikten uzaklaşıp dostluk ve dayanışmaya yöneldiğimizde hep kazandık, aksi yönde ise hep zarar gördük ve yenildik; bunu asla unutmamalı!

Anlamlı Bir Anda 74 Metrelik Tünelin Açığa Çıkması

1 Ağustos Genelgesi'ne karşı bazı cezaevlerinde eylemin başladığını haber alınca, biz de hazırlıklarımızı yapmış 24 Ekim'de başlama karan almıştık. Eyleme iki gün kala 22 Ekim'de ilginç bir durum gelişti, cezaevini dolduran askerler, 35'i boşaltarak oradakileri koğuşlara dağıttılar ve tünel operasyonu başlattılar. Birinci hamlede bir şey bulamamışlardı, geri çekildiler. Akşama doğru tekrar geldiler ve tünelin dördüncü kat dokuzuncu hücresinin tuvalet tarafındaki giriş yerini buldular. Olayı bilenlerden birinin yakalandığı ve tüneli söylediği belliydi. İstihbarat Dairesi şeflerinden Hanefi Avcı o dönem Diyarbakır'da görev yapıyor, kan kokusunu aldığı için buraya gelmiş, sinsi, zeki bir istihbarat yetkilisidir. Firarın artık olamayacağı ve gözüne kestirdikleri kadroları katletme şansının ortadan kalktığını düşünmüş olmalı. Cezaevinden tahliye olduktan sonra tünel faaliyetine dışardan yardım eden PKK'li Hasan Güllü ile S.C.'yi uzun süredir izleten Avcı, ilgililerle birlikte durumu değerlendiriyor ve artık zamanı geldiğine karar vererek düğmeye basıyor, operasyonu başlatıyorlar. Operasyonun spontan gelişmediği, bilinçli ve planlı olarak o zamana denk getirildiği belliydi. Gerçekten hem direniş aleyhinde kamuoyunu ikna etmek, hem direniş öngününde cezaevini dağıtarak baltalamak ve hem de yaşanan başarılı firar eylemleri yüzünden sarsılan devlet otoritesine moral vermek için iyi bir zamanlamadır! Yakalanan bu kişilerden Hasan Güllü direnirken S.C. çözülüyor ve onu başka bir odaya alarak tünelle ilgili bütün ayrıntılı bilgileri alıyorlar. Fakat yine bulamayınca S.C. bizzat getiriliyorlar ve tünelin girişini gösteriyor.

Cezaevini büyük bir üzüntü ve gerilim kaplamıştı. Koridorlarda yine ciddi askeri hareketlilik ve tedirginlik yaratan bir gerilim var. Hava kararmak üzere, zaman zaman "Tünel bahane kahrolsun işkence!" "İnsanlık onuru işkenceyi yenecek!" sloganları atılıyor. Ortalık gümbür gümbür iken ben de bulunduğum koğuşta saat başı haber kanallarını tarıyor, önemli haber ve gelişmelerin olup olmadığını takip etmeye çalışıyorum. Ara haberlerden sonra güzel bir müzik programı başladı, kulağım radyoda. Birden müzik programı kesildi ve spiker:

"Sayın seyirciler, az önce aldığımız önemli bir haberi sunuyoruz! Binbaşı Esat Oktay Yıldıran, otobüsle seyahat ederken İstanbul Kısıklı'da uğradığı silahlı saldırıda hayatını kaybetti. Binbaşı Yıldıran, daha önce Diyarbakır Askeri Ceza ve Tutuk Evi'nde görev yaptığı için bölücü terör örgütlerinin hedefindeydi. Ayrıntılar geldikçe sizlerle paylaşacağız...!"

Haber biter bitmez tutsaklara "Heyyy bir dakika!.. Sizlere çok önemli bir haberim var: Esat Oktay Yıldıran vurulmuş! İstanbul Ümraniye ilçesinin Kısıklı mevkiinde belediye otobüsünün içinde yolculuk ederken öldürmüşler!..."

Bu bölge partinin güçlü olduğu bir bölge, arkadaşlarla kendi aramızda "Bizimkilerin bir eylemi olabilir... Ama kim yaparsa yapsın bravo ellerine sağlık, bu kadar canavarlık yanında kâr kalmadı!" diye konuşuyoruz.

Ortalık bir anda hareketleniyor. Havalandırmadan havalandırmaya, koğuştan koğuşa haber kanalları hızla işliyor. Önce tüm cezaevinde ani bir sessizlik çöktü, sonra gümbür gümbür halay sesleri, sevinç çığlıkları yükselmeye başladı. Operasyon için koridorlarda gezinen askerler, subaylar ve sivil cezaevi idaresi de şaşkın! Belli ki onlar da henüz ne olduğunu bilmiyorlar. Nasıl şaşırmasınlar, az önce herkesin ağzını bıçak açmazken, şimdi neşeden ağızları kulaklarında, halay çekiyorlar, oyun oynuyorlar, kahkahayla gülüyorlar... Beş on dakika içinde onlar da öğreniyorlar.

Artık şimdi kimsenin ne tünel ne de Ağustos Genelgesi

umurunda, herkes bayram ediyor. Ölüm karşısında bayram olur mu? Oluyor işte, bir kişi insafsızca, zalimce, insanlıktan çıkmış bir canavarlıkla zulüm ederse ölümü bayram sevincine dönüşebiliyor böyle, insanlık olalı beri bu böyledir. O yüzden böylelerinin ölümü de insanlarda uyandırdığı etki diğer ölümlere benzemiyor. İnsanlıktan çıkmış birinin ölümü de bir insan ölümü değil artık, bir hainin, bir canavarın, tehlikeli bir zararlının ölümüdür.

Ertesi gün başta 35'tekiler olmak üzere, mahkemeleri sonuçlananların başka cezaevlerine nakledilecekleri duyuruldu, ağırlıklı olarak PKK tutsakları olmak üzere toplam 120 kişiydi. Bunların arasında bizim arkadaşlardan Cafer Cangöz, Aydın Hanbayat, Efendi Yıldız, Serdar Can, Ramazan Kılavuz, Mehmet Emin Tüysüz, Engin Vurkır, Ayhan Toprak ve Ramazan Ceviz gibi arkadaşlar da var. Herkes bunun hem direnişi dağıtma saldırısı ve hem de tünel nedeniyle cezalandırmayı amaçlayan bir sürgün olduğunun farkındadır. O yüzden isimleri okunanlar koğuşlardan çıkmadı, kolkola girilerek koğuşlardan alınmaları engellendi. Asker koğuşlara operasyon yaparak hemen hemen hepsini alıp kapıya çekilen ringlere doldurdu. Onlar o gece ölüm orucuna başladılar ve gittikleri cezaevlerinde sürdürdüler. Ben, Müslüm Elma, A. Haydar Akgün ve Mehmet Özgül hala bazı davalarımız devam ettiği için sürgüne dahil edilmemiştik.

Sürgün tahmin edilebileceği gibi tam bir işkenceye dönüşür. Eskişehir'e yarı ölü vaziyette varırlar. Orada bizimle birlikte eyleme son verirler. Fakat 8 Temmuz 1989'da ortaya çıkan bir tünel nedeniyle, oradan da Aydın, Amasya, Bartın gibi yerlere yine ölüm orucunun 43. günündeyken sürülürler ve bu yolculukta Mehmet Yalçınkaya ile Hüseyin Eroğlu hayatlarını kaybederler.

Bizim davadan sürgüne gönderilen diğer sempatizanlar Ramazan Kılavuz, Mehmet Emin Tüysüz, Ayhan Toprak, Serdar Can ve Ramazan Cevizgilleri de Ceyhan Cezaevi'ne götürmüşlerdi.

Diyarbakır Zindanında Katıldığımız Son Direniş ve 1 Ağustos Genelgesi...

24 Ekim 1988'de bizler de Diyarbakır E Tipi'nde ölüm orucuna başladık. Benim için burada katıldığım son büyük ve zor direniş olacaktı. Zorluğu, tanıdık direnişçi simaların ve kendi yoldaşlarımızın iyice azalmış olmasıydı. Bizim davadan sağlığı iyi olmadığı için sadece Müslüm Elma'yı ölüm orucuna dahil etmemiştik, geri kalan bütün arkadaşlar (Devrimci Yol ve TDKP'den arkadaşlar da dahil) koğuş halinde ölüm orucundaydık.

12 Eylül darbesinden üç yıl sonra yapılan 6 Kasım seçimlerinde cuntanın sivil kanadının partisi, Devlet Planlama Teşkilatı'nın "takunyacı" gericilerinin lideri, büyük patronların dernek ve sendikalarında yöneticilik üstlenen, Demirel'in ve Dünya Bankası'nın danışmanı, darbeden önceki TUSİAD başkanı ve "Latin Amerika tipi" rejimin programı niteliğindeki 24 Ocak Kararları'nın mimarı Turgut Özal'ın ANAP'ı biraz güç kaybetmesine karşın ikinci seçimi de kazanmıştı. Ancak darbenin getirdiği 5 yıllık siyaset yasağı kalkmış, eski kurtlar da politika sahnesine çıkmış, Özal'ın keyfi bozulmuştu. Siyaset sahnesi canlanırken cunta aleyhtarı konuşmalar da pirim yapmaya başlamıştı. Cunta şefi Kenan Evren de süresinin sonuna yaklaşıyordu. Bu çekişme içinde halk hareketi de canlanmıştı. 1988'deki 1 Mayıs kutlamalarında İstanbul'da yüzbinlerin ayağa kalkması, "sosyalizm öldü" diyenleri şaşkına çevirmişti. Tombiş Özal, adımlarını geniş geniş atıp gerdan kırarak etrafına bakıyor, çevresindeki çıkarcı dalkavukların tüymeye boşladığını görüyor ve sonunun yaklaştığını seziyordu. Son kez gözlerini Çankaya Köşkü'ne dikmişti, basamakları tırmanırken yarısında dönmeyi hiçbir "takunyacı" düşünmüyordu nedense, ille de zirveye, ta tepeye kadar çıkacaklar! Tanrı nasıl bir ahlak ihsan eylemişse işte yalnızca hepsi haramyedi-yağmacı değiller, ayrıca domuz inadında kariyeristtirler de işte. Nihayet darbenin şefi Kenan Evren tahttan inince, yanına Diyarbakır'daki

zulmün sorumlusu olan Kemal Yamak'ı da yanına alarak onun yerine geçmişti.

Devrimcilerin "kötü insanlar olduğuna" inandırılmış bilinçsiz sıradan yoksullar, bizim zindanlarda çürümemize paralel şekilde kendi halleri de çekilmez olunca ve devrim düşmanları "sosyalizm bitti" rahatlığıyla daha açık konuşmaya başlayıp emekçileri, çalışan insanları, işsiz yoksulları alenen tahkir etmeye başladıklarında hepsinin gözleri fal taşı gibi açılmıştı; devrimcilerin değerini anlamışlardı çok geç de olsa! Belediye işyerlerinde, tekstil ve deri iş kolunda, madenlerde, askeri sanayi ve tersane iş kollarında direniş ve işçi hareketleri canlanmış güvenlik güçleriyle ardı arkası kesilmeyen arbedeler yaşanıyordu. Kısacası 12 Eylül sürecinde cezaevleri muhalefetin ağırlık merkezi iken, şimdi artık bu merkez dışarıya kayıyor kendi doğal mecrasında ilerliyordu. Halk hareketine cezaevlerinden çıkacak binlerce devrimcinin dahil olması halinde ortaya çıkacak bilinçli dirilim egemenleri fena halde ürkütüyordu.

Her biri 10-20 yıldır cezaevinde olan devrimci tutsakların çoğunun da artık cezaları bitiyor ve daha fazla içerde tutamıyorlardı. Sayısı binlere varan idam cezalarını da uygulamaya cesaret edemiyorlar ve zaten 1984'te Hıdır Aslan ve İlyas Has'ın idamından beri fiilen durmuştu. Çoğunun kapıya gelmiş tahliyelerini sonradan çıkarılacak "infaz yasası"yla sahte bir merhamete dönüştürerek siyasi ve manevi yarar sağlamayı tartışıyorlardı kendi aralarında.

Diyarbakır'daki firar olayı önemli ölçüde tavsayıp sessizliğe bürünmüşken, Şubat 88 direnişimizden kısa süre sonra Metris Cezaevi'nden yoldaşlarımızın örgütlediği büyük firar olayı kamuoyu gündemine bomba gibi düşmüştü, büyük moral yaratmıştı. 19'u TKP-ML davasından, 10'u diğer devrimci gruplardan olmak üzere tam 29 siyasi tutuklu Metris Askeri Ceza ve Tutukevi'nden firar etmişti. 23 Mart'ta hayli idam talebi bulunan TKP-ML üçüncü davasının karar günüydü. Ortalığı gümbürtüye veren delişmen çocukların çoğu yoktu artık,

uçmuştu! Duruşma salonu sessizdi, idam ipleri cuntacı yargıçların ellerinde kalmıştı.

Kısa bir şoktan sonra burjuva cenahta "hapishanelerde disiplinin bozulmasından" kaynaklandığına dair yoğun propaganda ve saldın kampanyası başlamıştı. Bütün özgürlük düşmanı kalemler ve ağızlar ve sözüm ona "akademisyenler" dünyanın en kötü cezaevlerinden uygulama modelleri öneriyor, rapor, araştırma ve istatistikler yayınlıyor, "suçlulann ıslahı" üzerine insafsız, insansız "bilimsel" zırvalamalarda bulunuyorlardı. Hürriyet gazetesi; "Tüm cezaevlerinde toplu firar eylemleri olacak" derken, Tercüman gazetesi; "Yok olma telaşı içindeki kanlı örgütler, tahliye olan sol militanları kullanmaya başladı" dedikten sonra "Metris'teki 18 ayrı fraksiyonun meydana getirdiği terör gücünün en kısa zamanda dağıtılıp, örgütler arası ilişkinin bozulması için bütün komünist hükümlülerin ülke içindeki çeşitli ceza ve tutuk evlerine dağıtılması"nı öneriyordu ateşli biçimde. Zaman gazetesi ise, "Kurtarılmış hapishane" dediği "Metris Cezaevi'ndeki idari boşluğun sorumlusu kim?" diye soruyor ve buranın Müdürü Cabbar Özden'den, "Bir sürü vatan haini ile uğraşıyorum" diye sitemli savunma yanıtı alıyordu. Tutsaklann can pahasına kazandığı hakların geri alınması yönünde hükümete baskı yapıyor ve saldırıya kışkırtıyorlardı. Bu yüzden durmadan tamimler, genelgeler yayımlanıyor, emirler yağdırılıyordu.

Sonunda yeni Adalet Bakanı Mehmet Topaç, bütün bunları 20–30 sayfalık bir metin haline getirerek "1 AĞUSTOS GENELGESİ" adı altında yürütmeye koymaya hazırlandı. Bursa, Gaziantep, Urfa, Aydın gibi kimi cezaevlerinde de uygulamaya koymuşlardı bile. Ceza ve Tutukevleri Genel Müdürü Alaattin Yüksel başgardiyan olarak işbaşındaydı. Bizlere genelgenin tam metni değil, sanırım gasp edilecek kazanımlarımızı özetleyen tek sayfalık bir şey verilmişti. Ancak basında geniş biçimde tartışılıyor ve neler içerdiğini öğrenmiş bulunuyorduk. Olamaz böyle bir şey demeyin, oluyor işte! Daha şubatta Baş–

bakan'ın açıklamasıyla deklere edilen kazanımlarımızın tümü lağvediliyor ve adeta 12 Eylül Askeri Cezaevleri faşist toplama kamplarına geri dönülüyordu!

Çok büyük bir cüret, çileden çıkarıcı bir tahrikti bu!

Gerçekten yapabilirler miydi?

Hayır yapamazlardı!... Ne dünyadaki konjonktürel durum buna uygundu ne de ülkedeki siyasal atmosfer. Tutsakları düşmanca yıpratmayı amaçlayan ve bu arada yandaş faşist-gerici çevreleri hoşnut etmeye çalışan aptalca bir saldırıydı aslında. Yaşanan başarılı firar eylemlerine karşı rejimin intikam saldırısına benziyordu. Ki intikam duygusunun aklı pek sağlıklı işlemez zaten.

Genelgenin uluslararası sözleşmeler, insan hakları ve üyesi olmaya çalışılan Avrupa Birliği ön şartlarına ve temel anayasal haklara aykırı olduğu yönünden kamuoyunda yapılan yoğun eleştiri ve tartışmalara iktidar çevrelerinden aldıran yoktu. Cezaevlerindeki bütün siyasi tutsaklar teyakkuz halindeydi ve "eş zamanlı genel direniş" kararı almışlardı. Ekimin ikinci yarısında genel direniş hızla siyasi tutsakların bulunduğu bütün hapishanelere yayıldı. Eskişehir ve Nazilli'de 17 Ekim 1988'de bizden önce başlamıştı. Bizler ise üstelik 22 Ekim'de ortaya çıkan tünelin ardından yapılan saldırıyla 24 Ekim'de başlamıştık. Açlık grevine bütün cezaevlerinde hemen hemen bizim arkadaşların tümü katılmıştı, PKK, Dev-Sol ve diğer gruplardan da çok sayıda tutsak açlık grevi ve ölüm orucundaydı. Bu eylemi 27. günde ölüm orucuna çevirerek sürdürdük. Bizim arkadaşlarımız da hem ölüm orucuna katıldı hem de idareyle görüşmeleri yürüten ekipte birincil önemde bir rol oynadılar. Ölüm orucu 38 gün sürdü ve eylem anlaşmayla sonuçlandı. İlk kez bu ölüm orucunda şekerli su da kullanıyorduk ya kullanmaz olaydık, daha da kötü yapıyor! Onuncu günlerde tiksinmeye başlamıştım, toz şekeri görünce midem bulanıyor, kusuyorum. 1984 direnişinden sonra geçen dört yıl içinde biraz toparlanmışken yine eriyor ve harabeye dönüyoruz. Beklenmedik bu saldırı

öfkemizi iyice zirveye çıkartmış, sinirlerimiz de hayli bozulmuştu. En ufak bir tatsızlıkta sinirleniyor, kırıcı oluyorduk. Basın–yayın araçlarında "taviz verilmeyeceğine" dair hükümet, cumhurbaşkanı ve diğer yetkililerin demeç ve açıklamalarıyla doluydu. Muhalefet partilerinden bazı anlı şanlı sözüm ona "sosyal demokrat" politikacılar bile aleyhimizde demeçler veriyor, bizi çileden çıkartıyorlardı. Hele "açlık grevleri insanlık dışıdır, tavizler bu tür ölümleri teşvik ediyor" diye sözde lehimizde (!) yaptıkları konuşmalar yok mu, öfkeden çıldırtıyordu! Gazete, radyo veya televizyonda bu türden konuşmalara rastlayınca yakası açılmadık küfürleri basmaktan kendimizi alamıyor, duvarları yumrukluyorduk. Küçük bir transistorlu radyomuz var, yatağıma çekilip çeşitli kanallan tanyor, gelişmeleri büyük bir dikkatle izleyerek gerekli taktikleri tespit etmeye çalışıyoruz. Dışarısı oldukça hareketlenmiş! Kazanacağımızdan kesin eminim, ödünsüz ve kararlı davranmamız gerekiyordu! Direnişin 20. günlerinde sık sık gazeteciler ve heyetler geliyor–gidiyor, "Boşuna ölmeyin" diyerek hükümetin "tavizsiz kararlılığı"ndan dem vuruyorlardı. Son günlere doğru cezaevi savcısı, bir grup yetkili, cezaevleri uzmanı, doktor ve gazeteciyle gelmişti. Taleplerimiz ve genelge üzerinde konuşuyorlar, nabız yokluyor, nelerde taviz verebileceğimizi anlamaya çalışıyorlardı. Bu arada ABD ve Kanada cezaevleri üzerinde araştırma yapıp raporlar sunduğunu söyleyen Melda adlı bir kadın (sanırım o zamanki bakanlardan Kaya Erdem'in kız kardeşi olduğunu söylemişti), "Dünyanın hiçbir cezaevinde sizin istediğiniz gibi bir hapishane sistemi yok" gibi şeyler söyledi.

Sert ve öfkeli bir yanıt verdim; hepsi pürdikkat dinliyor:

"İyi ya, ilk kez insanca bir cezaevi onuru bizim ülkemize nasip olsa fena mı olur! Niye hep Amerika'yı, şurayı burayı örnek veriyorsunuz, neden insan onuru ve hakları yönünden düşünmüyorsunuz da kötü örnekleri bize anlatıyorsunuz? Lafa gelince 'batı hayranlığı, batı taklitçiliği' deyip duruyorsunuz, 'bizim değerlerimiz daha üstündür, biz daha merhametliyiz'

falan diye! Hadi bakalım gösteriniz üstünlüğünüzü de görelim! Kaldı ki söylediklerinizi doğru değil, tersine cezaevi sistemimiz dünyadaki en kötüleri arasındadır. Burada yaşananları bilmiyor musunuz? Sadece Nazilerin toplama kamplarıyla kıyaslanabilir bir vahşet yaşadık, direne direne bugünlere geldik. Bakın bu haklan daha geçen şubatta direnişle kazandık, bir arkadaşımız öldü. 81'den beri durmadan ölüm orucuna başvurmak zorunda kalıyor, can veriyoruz. Ben şahsen defalarca ölümden döndüm, bir düzine güzel insanın ölümüne yanımda tanıklık ettim! Keyfimizden mi yapıyoruz bunları, kolaysa bizim gibi 4 gün yemek yemeyin de görün! Dünyanın kaç cezaevinde böyle durum var? Yakın zamanda cezam bitecek ama artık bedenen tükenmiş olarak çıkacağım, kişisel olarak belki de kullanamayacağım haklar için mücadele ediyorum burada, çoğu arkadaş böyledir. İnsan olanlar, bu ülkenin geleceğinden ve gönencinden sorumluluk duyanlar böyle yapar. Herhangi bir vatandaş umulmadık bir anda buralara düşebilir, bu cehennemle karşı karşıya kalabilir, sizin içinde aynı tehlike yok mu? Neden yurttaşlarınıza her an düşebileceği bir cehennem yaratmakta bu kadar isteklisiniz de daha iyi şeyler yapmayı düşünmüyorsunuz? Burada bu ülkenin gelecek kuşaklan, halkımız ve çocuklanmız için direniyoruz, bunun bilincindeyiz. Emperyalist Batı'nın cezaevleri de kötüdür, onların yaptığı çok az şey doğrudur, bizim için asla ölçü ve tercih konusu olamazlar, fakat sizin cezaevlerinizin onlardan daha iyi olduğuna kargalar güler, asla doğru değil" dedim parça parça tartışmalar içinde.

Epey bir tartışma ve konuşmadan sonra ayağa kalktı gitmeye hazırlanıyorlar. Gider ayak, Mehmet Cihat Şener'le ayaküstü konuşan bir yetkili;

"Benim size tavsiyem, kendinizi boşuna yıpratmayın, gençsiniz yazıksınız, bu genelgeyi kesinlikle geri çekmeyecekler" dedi.

Onun bu son hamlesine Şener, alttan alan mızmız bir sinmişlik içinde yaltaklanınca canım sıkıldı. "Bir dakika Şener!"

dedim, Şener sustu. Onu söyleyene hitaben:

"Biz de size son olarak şunu söylemek isteriz. Lütfen o Adaletsizlik Bakanınız Mehmet Topaç'a iletiniz. Bu genelge asla uygulanmayacak, buna izin vermeyiz. Ölümümüz pahasına olsa bile o genelgeyi buruşturur Topaç'ın eline veririz, götürür evinde hatıra olarak bir yerine koyar!.."

Aslında "Bir yere koyar" diyecektim ağzımdan çıktı bir kere! Savcı Edip Aslan matrak olsun diye "Yani gö...ne mi koyar" demek istiyorsun?" deyince herkes kahkahayla makaralan koyverdi. Ben de güldüm, "Öyle demek istemedim, ama öyle anladıysanız, öyle olsun, farketmez!" dedim. Herkes bir daha kahkahayı koyverdi. Kararlılığımızı anlamış oldular, gittiler! Gerçekten blöf yapmamıştım, ölümüne direnecek ve mutlaka o genelgeyi geri çektirecektik, başka çaresi yoktu! Önceki ölüm oruçlarında uğradığım bünyevi tahribat nedeniyle bu eylemde ölüme en yakın kişiyim, bunu herkes biliyor, o yüzden tavrım arkadaşlar üzerinde iyi moral etki yapıyor, kararlılıklarını arttırıyordu. Bakan Mehmet Topaç sonradan DHKP-C tarafından öldürülünce doğrusu üzüldüm. Aslında o pis politikalara alet edilen silik, zavallı biriydi, sorun tabii ki sistem sorunuydu.

Direniş bütün cezaevlerinde sürüyordu ve artık bir ayını doldurmak üzereydi. Dökülenler, açlık grevini bırakmak isteyenler de çoğalıyordu. "Biraz daha direnin, dişinizi sıkın, zafere az kaldı, eylemi bırakarak iktidara moral vermeyin" diye ikna ediyoruz. Onca ölüm orucundan geçmiş, şimdi de cesede dönmüş bizlerin bu kararlılığı karşısında bırakma eğilimine girenler utanıyorlar, bırakmaktan vazgeçiyorlar. Kasım'ın 20'sine doğru heyetlerin geliş-gidişleri çoğaldı. Adalet Bakanı Mehmet Topaç, "Kim demiş, nerde böyle uygulamalar oluyormuş, nerden çıktı bu genelge, kim çıkardı? Biz 1 Ağustos Genelgesi diye bir şeyi cezaevi yetkililerine vermedik. Bu bazı idarecilerin işgüzarlığı olmalı..." türünden ilginç manevralar yapmaya başlamıştı.

İyi, tahmin ettiğim gibi olmuştu!

Gerçi 1 Ağustos Genelgesi'nden önce sahiden yerel dev-

let otoritelerinin "işgüzarlığı"nı çağrıştıran olaylar vardı, ama genelge de bir gerçekti ve bu türden caniliklere cüret veriyordu. Örneğin 21 Mayıs 1988'de Aydın Cezaevi'nde çıkan tünel bahane edilerek Foça'dan getirilen 500 komando ile tutsaklar toplu işkenceden geçirilmişti ve fiilen bu genelgenin ilkeleri uygulanmıştı. Ondan kısa süre önce Bursa Özel Tip Cezaevi'nde de benzer vahşet yaşanmıştı. Keza 25 Temmuz 1988'de Diyarbakır E Tipi'nde, yani bulunduğumuz 5 No'luda kapalı görüş esnasında tezgâhlanan provakasyonla yakınlarımızın üzerine ateş açılmış yüzün üzerinde görüşçümüz dayaktan geçirilerek gözaltına alınmış 60'ı tutuklanmıştı.

Nitekim Genelge'nin bazı maddeleri sayfa numaraları verilerek basında şu şekilde yer almıştı:

Genelgenin 8. sayfasında

Madde 1: "Tek tip elbise uygulaması (...) Tüzüğün 139. hükmünün uygulanması konusunda azami hassasiyet gösterilecektir."

Madde 2: aa) "Normal ziyaretler kapalı kurumlarda 15 günde (...) 30–60 dakika arasında ve ziyaret mahallinde maddi teması önleyecek ve konuşmalar görevli personel tarafından duyulacak şekilde yapılacaktır."

Genelgenin 9. sayfası

Madde 3: aa) "Ziyaretçiler veya posta aracılığıyla çiğ veya pişmiş gıda, yiyecek ve içecek maddelerin sokulması, kesinlikle önlenecek (...), koğuşlarda yemek pişirilmesine müsaade edilmeyecektir."

Genelgenin 10. sayfası

Madde 4: a) (...) "Koğuşlara sıvı gaz tüpü, gaz ocağı, elektrik ocağı, ısıtıcı vb. eşya verilmeyecektir."

Madde 5: (...) "Dışarı ile telefon görüşmesi yapmalarına kesinlikle izin verilmeyecektir."

Madde 6: "Hükümlü ve tutukluların 4 numara alaburs veya 4 numara makina ile 15 günde bir (...) saçları kesti-

rilecek, alışılmış hali dışında sakal veya bıyık bırakmalarına müsaade edilmeyecek."

Genelgenin 12. sayfası

Madde 7: aa) "Radyo, teyp, Walkman (...) gibi yayın cihazları verilmeyecek..."

bb:) "Daktilo, bilgisayar, müzik aletleri ve kesici malzemeleri; koğuş, yemekhanede kesinlikle bulunmayacak."

c) "Tütün, kuruçay, çikolata, peynir, bisküvi ve sigara gibi maddeler istisnasız bir şekilde içeri sokulmayacak."

Madde 10: "Disiplin cezası gerektiren fiiller:

a)"İdarenin izni olmadan havalandırma, teneffüs ve ders saatlerinde koğuşlara girmek yasaktır."

b)"Yatma saatlerinde yüksek sesle konuşmak yasak."

c) "Koğuş duvarlarına yazı yazmak, resim yapmak, resim asmak, (...) yatak değiştirmek, (...) diğer koğuşlara gitmek yasak."

ç) "Suç veya disiplin suçu işleyenlere engel olmamak veya idareye haber vermemek."

k) "İdarece tayin edilenden fazla para ve kıymetli eşya alıkoymak yasak."

Tutuklu ve hükümler bunlara uymadıkları takdirde cezai müeyyidelere tabi tutulacaklardır.

Genelgenin 19. sayfası

Madde 13: a) "Gazete ve mecmua ve basılı eserlerde cezaevi disiplinini bozabilecek mahiyette haber yayınlanması halinde, bu bölüm kesilerek çıkarıldıktan sonra hükümlü ve tutuklulara verilir."

Madde 15: "İyi hallilik vasfı kazanmayan hükümlüler en fazla iki, iyi halli hükümlüler ise haftada en fazla dört mektup yazabilirler. Yazılan mektuplar bir dosya kâğıdından fazla olmaz (...), okunaklı olarak yazılması gerekir."

Her neyse... Bakanın tornistan yapması iyiye delaletti, kısa sürede bu işin sonuçlanabileceğini gösteriyordu. Fakat birliği

parçalamak, zayıf buldukları yerlerde hiç değilse bir bölüm maddelerini uygulayarak ilerde istismara elverecek farklılıklar yaratma hilelerine başvurmuşlardı. Bu oyuna imkân vermemek için bizler bütün direnişteki cezaevlerinde eylem sonuçlanmadan bırakmama ve bekleme kararı aldık. Zaten bu kez durumu en zor olanlar Eskişehir ve Aydın'dakilerdi ve oralardaki anlaşmayı hızlandırarak ölümleri önlemeliydik.

Sonuçta ailelerimiz ve aracılar üzerinden oralarda da anlaşmaya varıldığı haberini alınca eyleme 20 Kasım'da son verdik ve cezaevinde büyük bir coşkuyla yeniden yüzler gülmeye başladı.

Eylemin başarıyla sonuçlanmasında tutuklu-hükümlü aileleri ile diğer dayanışmacılarımızın çok büyük bir katkısı olmuştu ve onlara Müslüm Elma'nın imzasıyla yayınladığımız bir mesajla teşekkür ettik. Bu teşekkür mesajı durumu iyi özetlediği için buraya alıyorum:

1 Ağustor Genelgesi'ne Karşı Tüm Cezaevlerinde Politik Tutukluların Giriştiği Açlık Grevi ve Ölüm Orucu Eylemimize Omuz Veren Halkımıza ve İlerici İnsanlığa Teşekkür ve Açıklama

İşçiler, köylüler, öğretmenler, memurlar, doktorlar, mimarlar ve mühendisler, avukatlar, yazarlar, sanatçılar, ev kadınları, küçük esnaf ve zanaatkârlar, sevgili gençler ve direnişimiz boyunca ilanlarıyla alınlarımıza gün sıcağı öpücükler konduran narçiçeği çocuklar; onurlu direnişlere alkış tutan, katılan ve yandaş olan halkımız! Size teşekkür ediyoruz! Bu sözcüğü kendimizi sizlerden ayırma şeklinde anlamayınız; tersine, siz bizim varlık temelimiz ve yaşam kaynağımızsınız! Bunu haftalarca süren direnişimizde faşizme karşı yüreğinizi yüreğimizin yanına koyarak gösterdiniz. Böylesi yüreği aydınlık taşan uyanık ve direngen bir halkın evlatları olmaktan gurur duyduk; bedenlerimiz hızla erirken bile bu sevincimiz coşkun bir heyecana dönüştü. Halk için, onun şevkatli kollarında ölmek ne güzel! Üstelik sömürücü, yaşam ve güzellik düşmanı zorbalığa karşı halkın

soylu ruhunu, yaşatma gücünü öylesine güzel gösterdiniz ki! Teşekkür bunun yanında çok daha büyük bir hayranlığın yetersiz bir ifadesi olarak kalmaktadır! Hâlbuki bu teşekkür, ölümlerden ve başsağlığından sonra gazete sayfalarında gördüğümüz türden bir teşekkür de değildir; tam da halka yakışan türden, faşizmin direnişçi insanları tabutlara koymasına izin vermediğiniz içindir!

Güzel geleceğin mutlu yapıcısı, aydınlık yüzlü halkımız!

Faşizme karşı sizin bin bir çile, özveri ve cesaretle yürüttüğünüz inatçı direnişin zindanlardaki bilinçli bir uzantısı olmaya devam edeceğimizden hiç kuşkun olmasın. Bunu geçmişte faşist zulme karşı defalarca gösterdiğimiz için söylemiyoruz; faşizme karşı kazanılan tek tek mevzilerin, faşizmi büsbütün alt etmedikçe güvencede olamadığını ve ancak gene başeğmez bir direnmeyle korunabileceğini defalarca gördüğümüzü ve bu sarsılmaz bilince sahip olduğumuzu ifade etmek için söylüyoruz. Halkın geleceğe uzanan aydınlığı, ülkemizin bugünkü kahırlı karanlığıyla hesaplaşmaya devam edecektir. Ekseninde devrimle karşı-devrimin iyice saflaştığı bu direnişimiz, bu hesaplaşmanın en güzel kanıtıdır.

Aslında 1 Ağustos Genelgesi adı altında zindanlarda estirilen terör, faşizmin, halkın ülke genelinde uyanışına ve devrimci kıpırdanışına karşı yönelttiği sindirme hareketinin bir uzantısıydı: Tuzla Katliamı gibi, insanların sokak ve cadde ortalarında sorgusuz-yargısız alçakça idam edilmesi; Kürt köylerindeki zulüm ve zorbalığın iyice zıvanadan çıkması; "teritoryal savunma sistemi" adı altında faşist terör hareketinin ülkenin her tarafına pervasızca yaydırılma planları; Mete Altan gibi azgın halk düşmanlarının "terörle mücadele" adı altında Latin Amerika'daki "ölüm mangaları" gibi halkın üzerine salınması; işkence tezgâhlarının geliştirilerek hızlandırılması; özellikle gençler, işçiler ve basın mensupları üzerinde yaygın bir tutuklama ve baskı furyasının estirilmesi; Gölcük Tersanesi'nde olduğu gibi 12 Eylül hareketinin ilk günlerindeki gibi faşist çalışma sisteminin dayatılması, bu terör dalgasının en açık göstergeleridir. Ve tabii bu siyasi terör, ekonomik terör, zam ve soygunla elele yürütülüyor. 1 Ağustos Genelgesi'ne karşı cezaevlerinden dışarıya taşan bu direniş, faşist terör dalgasına karşı bir dalga kıran işlevi kazandı. Böylece,

halka karşı genel faşist terör hareketinin cezaevlerinde "1 Ağustos Genelgesi" şeklinde yansıması, halkın karşı-harekette bulunması ve bu faşist terör dalgası da devrimci biçimde karşılanmış oldu. 1 Ağustos genelgesine karşı bu göz kamaştırıcı tepki, halkın faşizme karşı direnme istek, kararlılık ve coşkusunun ifadesidir. Bizi asıl mutlu eden bu olaydır. Halkımız bütün mazlum halklar gibi faşizme karşı için için kaynayan bir volkan olduğunu ve devrimci öfkesini işte böyle yanardağ gibi patlattığını ve patlatacağını gösterdi. Faşizme karşı yumuşak başlılığın, suskunluk ve teslimiyetin kurtuluş olmadığı; direnmedikçe zulüm ve zorbalığın daha da koyulaşıp geldiğini artık herkes anlayabiliyor!

Halkın faşizme karşı direnişi, faşizmle danışıklı dövüş içindeki sosyal-demokrat maskeli faşistlerin, bu maskelerini fırlatıp atmalarına da yolaçıyor. Dünyanın en insancıl eylemini "bir nevi terör hareketi" olarak nitelendiren SHP hakim yönetici kliğinin faşizme karşı alternatif muhalefet olması şöyle dursun, muhalefet saymak bile güçtür. Bu sahte demokratların, bir muhalif eylemin devrimcilerin ve sosyalistlerin başlatmış olması kuşkusunu (!) dahi demokratik ve insancıl görevlerden kaçmaya bahane sayması, bunların ne kadar anti-faşist, demokrat ve insancıl olduğunu gösteriyor. Onlar faşizme karşı değil, kendi saflarında halk ve devrim hareketinden etkilenen insanlara karşı harekete geçtiler. Çünkü onlar da halktan ve devrimden korkuyorlar. Bu korkuları onları, sahte biçimde yeraldıkları demokratik muhalefet hareketini terketmeye itti. Fakat bu, anti-faşist muhalefet hareketini geriletmedi, tersine halk hareketi sahte demokrat öğelerden arındıkça daha canlandı ve gerçek bir alternatif durumuna geldi, geliyor. SHP yönetici kliğinin muhalefet hareketini terkedişi, bu işi kıvıramayacağını, gerçek alternatif öncülüğün devrimciler olduğunu kabul ve ilan etmekten başka bir anlam taşımaz. Ama bu eylem, onlar olmadan, hatta onların karşı tutum almasına rağmen başarıldı. Böylece halkın devrimci anti-faşist muhalefet hareketinin onları sırtından atarak yengilere daha sağlam biçimde yürüyebileceği ortaya çıktı. Üstelik saflardaki ilerici, yurtsever, demokrat insanların uyanıklığını arttırdı, tavır alışlarını kolaylaştırıp mücadele kararlılıklarını biledi. Bütün bunlar her bakımdan ola-

ğanüstü gelişmelerdir.

1 Ağustos Genelgesi'ne karşı direnişin "organize bir hareket" olduğunu ileri sürerek faşist saldırıları mazur göstermeye çalışanlar oldu. Bunlar örgütsüz halkı kandırma ve yönetme kolaylığına alışmışlardır. Tutukluların, tutuklu aile ve yakınlarının apaçık pervazsız faşist saldırılara karşı dayanışmasını ve birlikte hareket etmesini "gizli örgüt işi", esrarengiz ve gizemli bir şey gibi göstererek ezmeye, ailelerimize saldırmaya ve halkın desteğini önlemeye çalıştılar. Fakat artık bu demagoji ve karalamalar sökmüyor. Ezilen, sömürülen, zorbalığa uğrayan herkes birlikte hareket etme ve örgütlü mücadelenin önemini daha çok görüyor ve kavrıyor. Eylemimizin insancıl ve haklı talepleri karşısında hükümet yetkililerinin, kimi büyük basın kuruluşlarının ve kişilerin insanlık açısından takındığı yüz kızartıcı, insanlık dışı tutum, "eylemin arkasındaki gizli mihraklar" (!), "eyleme TİKKO tezgâhı" (!) safsatalarıyla aylardır tezgâhlamakta oldukları faşist terör hareketini gizlemeye, çarpıtmaya çalıştılar. Açıktır ki bu eylem, esas olarak siyasi tutsakların katılıp yürüttüğü bir eylemdir. Aynı cezaevi koşullarına karşı direnen birçok farklı siyasi inanca sahip insanın yanı sıra biz TKP-ML dava tutsakları da bu direnişte ta başından yer aldık ve bundan onur duyuyoruz. "Tezgâh"çılık öteden beri halk düşmanı emperyalist işbirlikçilerinin ve onların çanağından yalanan asalakların işi olagelmiştir. Biz, eyleme geçmeden önce ve eyleme geçerken yazdığımız dilekçelerle, bu faşist disiplin sistemini kabul etmeyeceğimizi, haklarımızı gaspa yönelik girişimlere karşı hayatımız pahasına direneceğimizi açıkça söyledik. Demek ki hükümetin ve Adalet Bakanı'nın tezgâhladığı bu saldırılar olmasaydı böyle bir eylem de olmayacaktı. Bu işin bir yanıdır. Olayın bir yüzü daha var ki; bu da, sözde bazı "insancıl" (!) politikacı, yazar ve (biri hariç) bütün günlük gazetelerin utanmaz, ikiyüzlü tutumudur. Bunlara göre devrimcilerin, sosyalistlerin, "gizli örgüt mensuplarının" insancıl isteklerde bulunmaya hakkı yoktur; bunların ileri sürdüğü istekler ne kadar yerinde ve haklı olursa olsun desteklenemez! Yani onların insancıllığı, insancıl görevleri kendilerine, kendi yakınlarına, kendileriyle aynı inançta olanlara ve belki biraz da tarafsız kimselere yapılan kötülüklere karşı çıkmak olarak görüyorlar. Kendileri-

ne karşı olan insanlar, hele devrimciler sözkonusu olunca, insanlık görevlerini unutuveriyorlar, öfke içinde ağızlarından köpükler saça saça zalimlerin ve zorbaların yanında yer alıveriyorlar. Eğer insancıllık buysa, Hitler ve Mussolini gibi haydutların böylelerinden aşağı kalır yanı yoktur ve onları da "insancıl" saymak gerekir!

Hükümetin aylardır tezgâhlamakta olduğu zorbalığa karşı siyasi tutuklu ve hükümlülerin gök kubbeyi sarsan haykırışlarına ses çıkarmayan boyalı basın onca renk ve boya bolluğuna rağmen insanlık dışı yüzünü boyayıp saklamayı başaramadı. Holding çanaklarından yalanan bir sürü sözde yazar ve gazeteci müsveddesi direnişten tek sözcük etmemekle kalmadı, iktidarın yüz kızartıcı bu vahşetine mazeret bulmaya ve hatta kışkırtmaya çalıştı. Böylece, hükümetin gerici politikasının yanında mevzilenen ne kadar yüreği devrim ve halk düşmanlığıyla kararmış canavarın bulunduğunu gördük. Ama bu insancıl ve haklı eylemimiz karşısında elele veren bütün gerici faşist güruhuna karşı, her zamanki gibi gene direniş kazandı, halk kazandı, biz kazandık! Hükümet, halkın ve direnişçilerin insancıl yüreği karşısında uğradığı yenilgiyi itiraf etme dürüstlük ve cesareti bile gösteremedi; el altından savcılara emir vererek sessiz sedasız meseleyi kapatmaya çalıştı. İstemeye istemeye de olsa halkın kabaran öfkesi karşısında kendini zorunlu da hissetse, insan aldığı insancıl kararlardan onur ve övünç duyar. Öyleyse hükümet neden böyle davranma gereği duydu? Çünkü bu iktidar asla zorbalıktan vazgeçmeyi düşünmüyor. İnsancıl, demokratik bir imajdan çok zalim ve zorbalık imajından hoşlanıyor. Gerçi lafta kendini "demokrat ve insancıl" göstermeyi de elden bırakmıyor ama öcülükten, korkutucu kuvvet gösterisinden, azametli zorbalıktan daha çok hoşlanıyor ve yarar umuyor ki esas karakteri de budur. Gerçekten yarı-sömürge, yarı-feodal ülkelerdeki egemen sınıflar için insancılık ve demokratlık gösterimleri çok pahalı ve güçtür, çünkü halka verebilecekleri bir şeyleri yoktur ve işlerini zorbalıkla halletmek zorundadırlar. Fakat bu kaba güçleri de sırça saraylara benzemektedir; halkın cesareti karşısında tozla buz olmaya mahkûmdur.

Direnişimize omuz veren bütün ilerici, devrimci, demokrat

yürekli insanlar! Direnişimize, yetkililerin, "1 Ağustos Genelgesi'nin uygulanmayacağı sözü ve kamuoyuna açıkladığımız bütün haklarımızın ailelerimiz, İnsan Hakları Derneği temsilcileri ve avukatlarımızın huzurunda kabulü ile son verdik. Ve bu kararın hükümetin genel kararı olduğu, bizimle sınırlı bir aldatmaca (grev kırıcılığı) olmadığını anlamak için de diğer cezaevlerinde de aynı anlaşmaların yapılıp tüm direnişlerin bittiğini öğreninceye kadar direniş sürdürüldü. Elbette sorunun köklü çözümü, Türkiye'nin de imzasını attığı uluslararası sözleşmenin "cezaevlerinde uyulması gereken minimum kurallar"a uygun bir tüzüğün hazırlanması ve cezaevlerindeki keyfi idarenin kesin olarak son bulmasıdır. Doğal olarak bu, açlık grevi ve ölüm orucu süresiyle kıyaslandığında kısa zamanda gerçekleşmesi beklenemez ve eylem de bunun ilanına kadar uzatılamazdı. Hükümete, böyle bir tüzük hazırlanması için gerekli zaman ve fırsatı bırakmak gerekiyordu. Ancak hiç kuşku duymuyoruz ki, hükümet bu fırsatı istismar edip kendi siyasi karakterine uygun bir tüzük yapmaya çalışacaktır. İşte bu yüzden bu sorun kapanmamıştır. Hükümetin el çabukluğuyla hükümlü ve tutukluların haklarını yeniden gaspa yönelik yeni girişimlerine izin vermeyelim. Hazırlanacak tüzük uluslararası sözleşmelere uygun olmalıdır; kazanılmış haklar mutlaka korunmalıdır; tüzüğün hazırlanmasında siyasi tutuklu ve hükümlülerin, ilgili demokratik kuruluşların, baroların ve İnsan Hakları Derneği'nin görüşü alınmalıdır. İktidarın kapalı kapılar ardında faşist kafalara hazırlatacağı bir tüzüğü asla kabul etmeyeceğimizi ve gene bir yumruk gibi hep birlikte direnmekte kararlı olduğumuzu halkımızın ve halk düşmanlarının bilmesini isteriz! İktidarın siyasi tutsakların hayatıyla oynamasını engellemek için tüzüğün hazırlanmasında halkımızın ilgi ve denetiminin şimdi daha çok önemli olduğunu özellikle belirtmek isteriz.

Direnişimize, başta işçi sınıfımız olmak üzere büyük destek veren halkımıza, demokratik kuruluşlara, SHP'nin çeşitli yerel örgütlerine, ilerici milletvekillerine, insancıl üyelerine, özellikle İHD, TAYAD, TTB ve günlük basın içinde tek başına onurlu bir insancıllık sergileyen Cumhuriyet Gazetesi'ne teşekkür ediyor, kutluyoruz. Direnişimiz karşısında yer alan ya da onursuz bir sessizliği

benimseyen diğer kişi ve kuruluşları kınamaya bile değer bulmuyoruz; bunlar hakkındaki yargıyı ilerici insanlığa ve halkımızın vicdanına bırakıyoruz.

10 Aralık 1988
Diyarbakır TKP-ML Dava Tutukluları Adına
Müslüm Elma

***

Burada bir not daha düşelim. O sırada eylemi "TİKKO tezgâhı" diye Hürriyet Gazetesi haber yapmıştı. Ramazan Kılavuz, İbrahim Ekinci ve Serdar Can gibi birkaç arkadaşımızın poliste çekilmiş biçimsiz vesikalıklarını basarak, "İşte eylemin arkasındaki TİKKO'cular" demişti. Bu olay, basının nasıl manipüle edilebildiğinin tipik bir örneğidir.

Ağustos Genelgesi'ne karşı yapılan direniş zaferle sonuçlanmıştı, fakat tam anlamıyla "muz cumhuriyetine" dönüşen, iyice kararıp mafyalaşan, kanun ve hukuk dışı gizli silahlı faşist çetelerle giderek meşruiyetten, aleniyetten ve yasallıktan uzaklaşan bir devlet aygıtında hiçbir şeyin güvencesi yoktu, onurumuzu yine canımızı ortaya koyarak korumak zorundaydık. Üniformalı–üniformasız devlet güvenlik, polis, istihbarat kimliği taşıyan, ellerinde devletin silahı, altında arabaları bulunan maaşlı bu çeteler ortalıkta dehşet saçıyor ve onlara kimse dokunamıyordu. Dışarı çıkan arkadaşlardan gelen haberler, hapishaneden çıkınca da özgür olunamayacağını, ülkenin tam bir hapishaneye çevrildiğini daha iyi anlıyorduk. Tahliye olan Ayhan Toprak'ın kapıdan sivil polisler tarafından alınarak bir tarlada başına silah dayayarak "Bize çalışacaksın" diye ölümle tehdit edildiğini, aynı şekilde tahliye olan İbrahim Ekinci'yi kaçırmak için takibe aldıklarını ve bir fırsatını bularak Elazığ'da Müslüm'ün akrabalarına sığınıp paçayı kurtardığını öğrenmiştik.

Aslında bunların iki istisnadan ibaret olmadığı, herkese uygulandığı anlaşılıyordu. Bütün bunların tutsak yakınları ve

ailelerine de uygulandığını tahmin etmek zor değildi. Devletin muhalifleri tamamen sindirmek ve yok etmek amacıyla yürüttüğü ülkeyi korku cehennemine çevirme ve dehşet saçma politikası 90'lı yıllarda zirve yapacak ve artık egemen sınıfları bile rahatsız edecek derecede zıvanadan çıkacaktı. Dışarda durum bu iken hapishanede neyin güvencesi olabilirdi ki!

Mehmet Özgül'ün Firarı

Diyarbakır'da tünelin açığa çıkması ve bazı arkadaşların sürgüne gitmesinden sonra bu eyleme katılan A. Haydar Akgün, Müslüm Elma ve Mehmet Özgül hâlâ Diyarbakır'da yargılanmaları sonuçlanamadığı için sürgüne gitmemiş, bulunduğum koğuşa gelmişlerdi. Benim dışımdaki 3 arkadaşın hukuki durumu ağırdı; bir dizi eylemden idam almışlardı. Özellikle Müslüm'le Mehmet'in bir yolunu bulup uçması gerekiyordu. Aramızda firar için en çok kafa yoran Mehmet'ti. Gerçi herhangi bir firar olanağını öncelikle Müslüm için değerlendirmemiz daha uygundu, fakat mutlak değildi, kim fırsat yaratabilirse kaçabilirdi. Mehmet Özgül, polis sorgulaması ve cezaevinin işkence ortamında ilerleyen bir hemoroit hastasıydı. Son Ağustos Genelgesi ölüm orucunda daha da kötüleşmişti. Bu arada Diyarbakır Devlet Hastanesinde firar etme olanağı bulunduğunu öğrenmiştik. Bir yolunu bulup hastaneye sevkini yaptıran Özgül, ortaya çıkan fırsatı değerlendirerek 10 Şubat 1989'da hastaneden firar etti. Firar ettiğini haber alınca çok sevinmiştik, "İnşallah yakalanmaz, başarır" dedik. Bir yığın serüvenden sonra başarmış ve yurtdışına çıkmıştı. Şimdi sıra Müslüm'de, "darısı senin başına" diye takılıyoruz ona. Fakat Müslüm'de 1984 ölüm orucu nedeniyle aşırı baş dönmesi ve denge sorunu var, böylesi yüksek dikkat ve fiziki yetkinlik gerektiren büyük serüvenlere atılmaya sağlığı pek elverişli değil. Mehmet'in firar etmesi bir süre cezaevini çalkalandırdı. Tünel olayının yatmasından sonra böyle bir olayın gerçekleştirilmesi önemli bir başarıydı ve "TİKKO'cular bu işin ustası" övgülerine yol açmıştı.

Vedat Aydın, Musa Anter İçin Açık Görüşümüzde

Diyarbakır E Tipi Cezaevi'nde artık önemli ölçüde 5 No'lu'nun kötü hatıralarını geride bırakmıştık. Sarızlı HK'li Abbas'ın getirttiği bir bağlamamız da var artık. Hemen her gün belli saatlerde arkadaşlara resitaller veriyoruz. Abbas tipik ozan geleneğinden, kendisi de besteler yapıp okuyor, sesi de güzel.

Bir bayram nedeniyle yine güzel bir açık görüş sevinci yaşıyoruz. Diyarbakır'ın orta yaz sıcağının bunaltıcılığına aldırmadan çok sayıda görüşçü gelmiş. PKK'li arkadaşların her birinin 5–6 görüşçüsü var. Bizden Müslüm'le Ali Haydar'ınkiler gelmiş sadece. Devrimci Yol'dan İbrahim Ulutaş'ın da Malatya'dan birkaç yakını gelmiş. Havalandırma rengârenk giysileriyle her yaştan insanlarla cıvıl cıvıl. Sahurlu öğretmen arkadaşın ailesi de tam tekmil. Bu öğretmen de PKK'ye yardım yataklık iddiasıyla tutuklanmış aslında görevini layıkıyla yapma derdinde bir insan, mesleğini seviyor. Bilinçli bir aydın ve yurtsever olması yüzünden bir gerekçe bulup, hakkında bir ifade tertipleyip tutuklamışlar garibanı. Çocukları sahiden amcasıymışım yakınlığıyla ilgileniyor, kimi görüşlerde küçük hatıralar hediye ediyorlar, benimle resim çektirmek istiyorlar falan. Çocuklardan Fırat cin gibi bir çocuk, akıllı da. Habire soru soruyor, çocuk saflığıyla dışarıyı anlatıyor, arada bir yorum yapıyor ve yüzüme bakıp tepkimi ölçüyor, dolu dolu dışarıyı solutuyor amcasına Fırat'cık. "Dışarı çıkınca bize gelirsin, değil mi amca?" diye soruyor. "Söz vermeyeyim be Fırat, ama siz gelebilirsiniz, bizim evimiz İstanbul'da oraya herkesin yolu düşebilir, gelirseniz çok sevinirim. Gelirsiniz değil mi?" Babasından itiraz gelmeyince başını tatlı tatlı öne sallayarak onaylıyor... "Senin adın neden Fırat'tır?" diyorum, "Bilmem, babam koymuş" diyor babasına bakarak. Kürdistan'da ne kadar çok Fırat var. Nedense Kürdistan'ın iki büyük nehrinin biri eril, diğeri dişil isimdir. Modern Kürtler kızlarına Dicle, oğullarına Fırat adını vermeyi çok seviyorlar. Fırat, haşin, hırçın suları bol bir nehirdir, Dicle ise nispeten sakin, bundan olmalı, kadınlan uysal ve sakin buluyorlar

ya. Gerçi bu eski geleneksel inançtır, Kürt kadınları erkeklerini çok geride bıraktı şimdi. Artık Kürt kadınlan da Fırat gibi hırçın ve asidir...

Biz Fırat'la sohbete dalmışken Müslüm omuzuma dokunarak "Biraz gelir misin, iki arkadaş bizimle özel bir konuyu konuşmaya gelmiş" diyerek kaldırıyor beni. Vedat Aydın yanındaki Ahmet hoca ile tanıştırıyor. Tahliye olduktan sonra Diyarbakır'da İnsan Hakları Derneğinde çalışmaya başlamışlar. İkisi de daha önce DDKD – Özgürlük Yolu'nda politika yapmış ceza almışlardı. Bir süre bu cezaevinde yatan Vedat Aydın ve yanındaki arkadaşıyla ilk kez karşılaşıyorum, ama onlar gıyaben tanıyorlar. Bayramlaşma ve hoş beşten sonra konu açılıyor:

"Sizinle özel bir konuyu konuşmaya geldik. PKK'liler Musa Anter'den vergi diye 5 milyon lira vermesini istemişler. O da 'Benden haraç mı istiyorsunuz, bu ne saygısızlık. Siz daha dünkü çocuksunuz, ben Kürdistan'ın özgürlüğü için ömrümü verdim' diyerek kovuyor. Onlar da mühlet verip tehdit ederek gidiyorlar. Konu son derece ciddi, Ape Musa böyle davranışlara boyun eğmez, onlar da örgüt prestiji yapıp kendisine kötü bir şey yapabilirler. Endişeliyiz. Düşündük, sizin yardımınıza başvurmayı uygun gördük. Aranız iyidir, sizi kırmazlar. Lütfen uyarın sakın böyle yanlış bir iş yapmasınlar, bu çok vahim bir şey. Adam zaten faşistlerin hedefinde" dediler.

Gerçekten çok üzücü vahim bir durumdu. Kürtlerin çok değer verdiği, gericilerin diş bilediği böyle bir Kürt aydınına nasıl böyle bir şey yapılabilir. Hem de para için, olacak şey değil, vermiyorsa vermesin. Böyle metazori karşısında hangi yürekli aydın olsa Musa Anter gibi davranır. Çok üzülmüş ve endişelenmiştik. Doğrusu Musa Anter'in bu kabalık karşısındaki tavn da bizde saygı uyandırmıştı.

Böyle önemli bir konuda bizi haberdar etmeleri iyi olmuştu. Musa Anter'e karşı olası kötü bir etkinliği önlemek için bize başvurduklarından dolayı kendilerine teşekkür ettik. Fakat bizi ve buradaki arkadaşlarını ne kadar dinlerler, ayrıca herhangi

vahim bir hata gerçekleşmeden önce girişimlerimiz sonuç verir mi vermez mi, onu da kestiremiyoruz. Her hâlükârda ne gerekiyorsa yapacaktık. Vedat Aydın ve arkadaşına "Bu olayı elinizden geldiğince dışarıya sızdırmayın, karanlık güçlerin kulağına giderse, Anter'e kendileri saldırır, yapmasalar bile PKK'nin üzerine atarlar, olan Ape Musa'ya olur, meselenin asıl tehlikeli yanı bu, eğer bu olay yayılmışsa Ape Musa'nın hayatı tehlikede demektir, uyarın kendisine dikkat etsin. Tabii PKK olumlu yönde bir açıklama yaparsa, bu tehlike ortadan kalkabilir, onu da söyleriz" dedik. Tekrar tekrar teşekkür edip onları uğurladık. Görüşçülerimiz üzerinden partiye "uyarın" diye haber gönderdik. Aynca cezaevindeki temsilcilerini de çağırıp, "Böyle bir bilgi bize ulaştı, çok rahatsız edici vahim bir hata, lütfen hemen partinizi uyarın sakın böyle bir şey yapmasınlar, sizi dostça uyarıyoruz. Musa Anter'e karşı böyle bir tavır kabul edilemez" dedik. Bir süre sonra PKK'li arkadaşlardan yanıt geldi; "Arkadaşlara ilettik, merak etmeyin öyle bir şey olmaz. Biz de yanlış buluyoruz" diyorlardı.

Aradan birkaç ay geçtikten sonra Ape Musa'nın yayınlanan günlük gazetede köşe yazarı olarak gördük. Biraz garipti ama hoş bir şeydi, çok sevindik. Bir süre sonra Vedat Aydın da HEP Diyarbakır İl Başkanı olmuştu, yakışmıştı. Ne yazık ki ikisi de kısa aralıklarla kontra tarafından kaçırılarak katledildi.

Anlamlı Bir Tutuklanma: Doğu Perinçek Tutuklanıp Yanımıza Getiriliyor

Arkadaşların sürgün edilerek ülkenin dört bir yanına dağıtılması hüzünlü bir boşluk olarak kendisini hissettiriyor. Hemoroit hastası olan Mehmet Özgül, tünel olayı tavsayınca bir yolunu bulup hastaneden firar etmiş, yurt dışına kaçmıştı. İbrahim Ekinci tahliye olmuştu. Kala kala üç kişi kalmıştık. Benim de tahliyeme sayılı aylar kalmış.

Onların yerini Kürdistan'da sürüp giden acımasız operasyonlarda yakalanıp getirilen Savurlu ve Bismilli "yardım-yatakçı" arkadaşlar doldurmuştu; yanımıza gönüllü olarak gelenle-

ri, biz de hoşnutlukla kabul etmiştik, hepsi çok iyi insanlardı. Halkın Kurtuluşu'ndan iki, Devrimci Yol'dan 4 arkadaş hâlâ yanımızdadır.

Sanırım 1989'un Haziranı'nda bir bayram açık görüşü yapıldı, annem, yurt dışından ve Dersim'den üç-dört kuzenim, yeğenim Eylem, İstanbul'dan Gülüzar halam kalabalık bir grup gelmişlerdi. Diğer arkadaşların da hayli kalabalık görüşçüsü vardı. Havalandırma tıka basa doluydu. Yasak kalktığı için onlara koğuşumuzu, oturma salonumuzu, benim çalışma "odamı" gezdiriyoruz, birlikte hatıra fotoğrafları çekiyoruz. O gün sanırım Bismil'den bir köylü amcanın ailesi bizlere iki tane kuzu çevirmesi yapmış getirmişlerdi. Doğal olarak buzdolabı yok, görüşten sonra yeriz diye koğuşun bir köşesine bırakmışız. Görüş bitti sofralar düzenlendi, sıra kuzu çevirmeleri parçalayıp servis yapmaya geldi ki ne görelim, etler güneyin kavurucu sıcağında getirilene kadar kokmuş, üst kısımlarında koku salan toksinli bir tabaka oluşmuş! Eyvah bunlar yenmez artık diye hayıflanıyoruz. Onca zahmet ve özveriyle getirilen bu ziyafeti çöpe atmak olmazdı! Yiyelim dendi, yedik. Lezzetli de yapmışlar hani, yedikçe daha çok yiyenler oldu! Yatma vaktine yakın bütün koğuş zehirlendi, kusan, tuvalete koşan, karnı davul gibi şişen, derisinde kızarıklıklar ve mor benekler oluşan mı dersin,

Dokuzuncu koğuşta 1989'da bir bayram açık görüşü, annem, halam, kuzenlerim ve yeğenlerimleyiz.

tam bir facia! Bunu bahane ederek bundan sonra böyle gıdaları içeri almazlar diye idareye haber vermek de istemiyoruz. Sonunda iş tehlikeli hal almaya başlayınca mecburen gardiyanlara söyledik. Doktorlar geldi, iğne, anti-toksidan panzehirler, ateş düşürücüler, ishal kesiciler falan derken geç saatlere doğru durum biraz normale döndü.

O gün gece boyunca inlemeler, kusmalar dinmedi, ilk kez tuvalet sırası yüzünden tartışmalar oldu, tuvaleti fazla meşgul edenlere fırçalar çekildi, gülündü, zehirlenmenin yarattığı komiklikler alaya alındı, mizahi şamatalar arttıkça bedenler zehirden arınıp temizlendi. Bismilli iyi yürekli koğuş arkadaşımız, bir ziyafet çekeyim derken efkârı umuminin bozulan sağlığına üzülüyor adeta kendisini sorumlu tutuyor. Neyse sabaha her şey yavaş yavaş yoluna girdi ve yerini esprili şakalara bıraktı.

Bizim ailelerimiz İstanbul, Dersim, Kayseri, Malatya gibi uzak yerlerden geldikleri için dışardan pek gıda gelmezdi, dışardan gelen gıdalar genellikle PKK'li arkadaşların görüşçülerinden, yakın il ve ilçelerden gelirdi, içli köfteler, sivri biberler, yaş üzüm, pestil, çeşit çeşit peynirler, bal gibi şeyleri bonkörce taşıyorlardı. Fazlasını bozulmasın diye komşu koğuşlara dağıtırdık, onlar da bize getirirlerdi. Mutfağımız görüş günlerinde hayli zenginleşirdi, hapishane karavanalarına pek ihtiyaç duymazdık, zaten kişi başına tahsis edilen para çok düşük olduğundan kimseyi doyuracak durumda değildi. Sonunda koğuş temsilcileri ve idare ile bir toplantı yapılarak, devletçe verilen iaşenin üç öğün yerine bir-iki öğüne indirerek temsilcilerin denetiminde yenebilir kalitede yapılmasını sağlar, eksik kalan öğünleri kendi imkânlarımızla koğuşta ikame ederdik.

1990 Temmuz civarlarında *2000'e Doğru* dergisinin Genel Yayın Yönetmeni ve başyazarı Doğu Perinçek'in yargılandığı bir davadan tutuklandığı ve Diyarbakır Cezaevi'ne konulacağı haberi yayıldı. 10 Nisan 1990'da "Sansür Sürgün Kararnamesi'nin çıkarılmasıyla hakkında tutuklama karan verilmiş, temmuzda teslim olmuştu. Üç aylık cezasını yatmak üzere Diyarba-

kır Cezaevi'ne getiriliyordu.

Perinçek de her şeye rağmen darbecilerden yakayı kurtaramamış, 12 Eylül'den sonra tutuklanmış, Mamak Askeri Cezaevi'ne konulmuş, 8 yıl ceza almıştı. Mart 1985'te serbest bırakılmıştı. 1987'de yayına başlayan haftalık 2000'e Doğru dergisi, o sıralar anti-faşist bir çizgi izliyordu. Kürt bölgelerinde yürütülen vahşet derecesindeki hükümet icraatlarını teşhir eden haberler yayınlıyor, özellikle devlet çetelerinin yaptığı cinayet, işkence ve katliamları teşhir ediyordu. Aynı zamanda Engin Kaya ve Mustafa Cumaz gibi devrimci saflara sızdırılan ajan ve itirafçıların haberlerini yayınlıyordu. Aydınlık gazetesinin 12 Eylül öncesi sol radikal örgütler ve özellikle PKK aleyhinde izlediği düşmanca yayın çizgisinden ötürü Perinçek'e ve gazetesine duyulan antipati 2000'e Doğru dergisinin bu yeni yayın çizgisi sayesinde esnemiş, hatta sempatiye bile dönüşmüştü. Çok sayıda ilerici, demokrat genç bu yüzden Kürdistan'da gönüllü muhabirlik yapıyor ve derginin tirajını hatırı sayılır ölçüde yükseltiyordu. Doğu Perinçek'in 15 Ekim 1989'da Şam'a ve Bekaa'ya giderek Abdullah Öcalan'la görüşmesi de bu arada epey sansasyon yaratmıştı. Öcalan'la ikinci görüşmesini de yanımızdan tahliye olduktan sonra 5-6-7 Nisan 1991'de gerçekleştirmiş, Kürt hareketiyle geçmişteki husumet sona ermiş adeta bir balayı dönemi başlamıştı.

12 Eylül öncesini anımsayınca bunun iyi bir gelişme olduğu açıktı. Politikadaki önemli yanlışlar insanların yaşamına mal oluyor. PKK'nin Aydınlık diğer gruplarla gerilimlerinde Hasan Erkılıç gibi bir dizi devrimcinin hayatını kaybetmesini hüzünle anıyoruz.

2000'e Doğru dergisine bu dönemde sempati uyandıran diğer önemli bir konu da Turan Dursun'a sahip çıkmasıydı. Turan Dursun gibi din konusunda yaptığı sarsıcı eleştirileri ve kitaplarını yayınlama cüreti de takdire şayandı.

Tabii bununla birlikte saldırıya da uğruyor, muhabirleri sık sık gözaltına alınıyor ya da karanlık suikastlarda hayatını kay-

bediyorlardı. O arada Saçak adlı dergide de "muhasebe" kampanyası çerçevesinde çeşitli sol çevrelerin ve kendi teorisyenlerinin yazılan yayınlanıyordu. Bu arada İbrahim Kaypakkaya'nın siyasi dehasını küçümseme adına 24 yaşına takmaları yüzünden ben de bir yazı yazmıştım ve Kasım 1989 tarihli 69'uncu sayısında yayınlanmıştı. Sol çevrelerin haftalık haberlerini genellikle bu dergiden izlerdik.

Bütün bunlardan dolayı Doğu Perinçek artık hoşnutlukla karşılanır olmuştu. Özellikle Kürt siyasi çevrelerinde hayli rağbet buluyordu.

Nihayet Doğu Perinçek'in cezaevine getirildiğini bildirdiler. Herkes "hangi koğuşa gider, ne yapar" diye tahmin yürütüyor. Çoğunluk, "O kesinlikle PKK'lilerin koğuşuna gider" fikrindeydi. Ben aynı görüşte değildim, "Doğu bizim koğuşa gelmeyi tercih edecektir" dedim, "Gelmek isterse kabul edelim mi?" Karşı çıkan yoktu, herkes "gelsin, iyi olur" dedi sadece. Çıkıp üst kattaki yatakhanede yatağıma uzanıp kitap okumaya devam ettim. Çok geçmeden bir arkadaş geldi, "Kapıda seni çağırıyorlar" dedi, "Doğu gelmiş!"

Aşağıya indim arkadaşlarla kapıda karşıladık. Farklı gruplardan bütün arkadaşlar sıcak bir dostluk ve hoşnutlukla karşılamışlardı. Hoş-beş, hal-hatır muhabbetinden sonra yatakhaneyi gösterdik ve istediği yerde yatabileceğini söyledik. Üst ranzalar, çıkıp-inmede kendisi için problem yaratacağından altta boş olan iki yataktan birini tercih etti.

Koğuşun çok temiz ve iyi düzenlenmiş olması dikkatini çekmişti. Daha sonra dergide bunun, pislik yedirme, lağım çukuruna batırma, pislik göletinde işkence, fare ve kurbağa yedirme gibi uygulamalara karşı hala duyulan tiksinti ve psikolojik anlama duygusundan kaynaklandığını ima eden bir yazı yazmıştı. Yazıyı okuyunca kendi iç dünyamı yokladım; hayır aslında öyle değildi. Evet, o iğrenç işkenceler yaşanmıştı, bize olmasa da koğuşlarda pek çok insana pislik, fare, kurbağa yedirildiği de gerçekti; bunlardan tiksinti duyduğumuz doğruydu, fakat

onu iç dünyamızın psikolojik takıntısı haline getirmemiştik. O düzenlemede önemli etkisi olan insanlardan biri olarak hiç öyle bir psikolojik ruh hali içinde değildim; düzen ve temizliğimiz, tamamen devrimci yaşam biçimimiz, disiplin ve titizliğimizden kaynaklanmıştı.

Ama bu vesileyle Doğu'nun her şeye titizlikle dikkat ettiğini anladım. Kendisi de çok düzenli ve disiplinliydi. Sabah kahvaltısından sonra gelen gazeteleri dikkatle tarar, notlar alır, o gün yazması gereken yazısını yazar, sonra çıkıp bizimle havalandırma volta ve sohbetlere katılır, düzenli olarak ana haberleri izler, yine notlar alır ve herkes okumaya dalınca o da bir şeyler okur, sonra dinlenmeye çekilirdi. Sabah yine herkesle birlikte ayakta olurdu. Akşam 8'den sonra kesinlikle çay falan da içmez, çayda şeker de kullanmazdı. İyi bir yaşam disiplinine sahipti doğrusu.

Bir ara, sanının Mardin'in Sahur ilçesi kırsalından bir PKK operasyonunda "yataklıktan" yakaladıklan 4–5 kişi getirilmişti. PKK'nin temsilcisi arkadaş, "yanınızda yer varsa, size verelim" dedi. Yerimiz vardı, "memnuniyetle" dedik aldık. Gariplerim bir aydan fazla sorgulamada kalmışlar, üstleri başlan kan, irin, pislik içinde, içler acısı perişan haldeydiler. Ürkek ve çekine çekine konuşuyorlar, çok nazik ve dikkatliler. En yaşlıları 50–55 yaşlannda bir köy imamı, dünya tatlısı, karıncaezmez bir adam. Böyle durumlarda diğer gruplardan arkadaşlar pek alakadar olmazdı, ama biz çok itinalı davranırdık, gelenlerle hemen ilgilenir, önce kannlan açsa karınlarını doyurur, sonra su ısıtıp kendilerine banyo hazırlar, sırayla banyo yaptırır, kendi temiz çamaşırlanmızı ve giysilerimizi verir, yataklarını düzenleyip gösterir, ardından da çıkardıkları kirli elbiselerini yıkamaya girişirdik. Yine öyle yaptık. Havalandırmada diğer arkadaşlar volta atarken ben, Müslüm, Ali Haydar leğenlerde yeni gelen arkadaşların elbiselerini yıkamaya girişmişiz. Müslüm'le ikimizin ölüm oruçlarından dolayı sağlığımız pek iyi değil, biraz uğraşınca yoruluyor, başımız dönüyor, gözlerimiz kararıyordu, ama dinlene dinlene yapıyoruz işte. Baktım Doğu da geldi yanımıza leğenlerin başına çöktü, o da yıkamaya girişti, "Yapma etme"

dedik aldırmadı. "Neden, ben sizden daha sağlamım, daha iyi yıkarım alimallah!" dedi. Alçakgönüllü hoş bir davranıştı. Ali Haydar kulağıma eğilip, "Bak bizim küçük burjuva devrimcileri bu adam kadar olamıyorlar ha, ne var siz de gelin biraz yardım etseniz, gençsiniz, sağlıklısınız, tınlamıyorlar herifler haa" dedi. Neyse sonraki günlerde onlar da bizim gibi davranmaya başladılar. Elbiselerini yıkadıktan sonra havalandırmada gerdiğimiz ipe serdik, Diyarbakır sıcağında birkaç saatte kurudular. Onlar sırayla banyolarını yapıp biraz dinlendikten sonra aşağı indiler. Elbiselerinin yıkandığını görünce mahcubiyetten ne yapacaklarını bilemediler, çok etkilenmişlerdi.

PKK'nin bazı koğuşlarından Doğu'ya sık sık davetler gelirdi. Sanırım gelişinin üçüncü haftası falandı, "Bu davetlerden bazılarını önemsiyorum, istersen gel birlikte bir nezaket ziyaretinde bulunalım" dedi. Olur dedim ve bir-iki günümüzü birkaç koğuşlarına misafir gitmeye ayırdık. PKK tanıdığım ileri kadrolarının hemen hepsi 23 Ekim 1988'de tünel olayı gerekçesiyle sürgün edilmişti, gittiğimiz koğuşlardaki insanların çoğu yakın zaman operasyonlarında tutuklanan insanlardan oluşuyordu ve aralarında hayli sayıda "Mele" denilen Kürt din adamı vardı. Gittiğimiz her koğuşta bilinen Kürt misafirperverliğine dayanan özen ve saygının yanı sıra siyasi tartışmalarda da çok hazırlıklı ve bilinçliydiler. Doğu ile konuşurken sanki bir devlet elçisi, temsilcisiymiş gibi konuşmaları dikkatimi çekmişti. Ben Doğu'ya eşlik ettiğim için çok az konuşmalara dahil oluyor, nezaket gereği dinlemeyi tercih ediyordum. Bu ziyaretimizde, darbecilerin Kürt halkını ne kadar derinden sarstığını ve kararlı bir karşı koyuşa ittiğini gördüm. Her darbe onları sindirmek yerine bileyip bilinçlendirmiş ve ayağa kaldırmıştı. Bir molladan beklenmedik performansla bir çırpıda yakın tarih özetleniyor, yapılan zulüm ve haksızlıklar tek tek sıralanarak hem dinen ve hem de çağdaş toplum değer yargıları yönünden etkili biçimde yargılıyorlardı.

Devlet inkâr ve şiddet politikasından vazgeçmezse oldukça ilerlemiş olan güvensizlik, duygusal ve ruhsal kopuş, kesin bir

siyasal kopuş ve düşmanlığın kabulüne dönüşebilirdi; sorunu iç sorun olmaktan çıkarak uluslararası sorun haline gelebilirdi. Bu da küresel güçlerin entrikaları için muazzam bir fırsat demekti. Darbeciler ve onların sivil ortaklarının yarı askeri diktatörlükleri ülkemiz halklarının kardeşliğine büyük zarar vermiş ve vermeye devam ediyordu. Emekçi–devrimci bir siyasal alternatif geliştirilmezse bu tehlikeleri bertaraf etmek çok zordu. Devrimci hareket hızla toparlanmalı ve ülkenin kaderine güçlü biçimde devrimci müdahalede bulunmalıydı. Bu alternatifin gelişmesi geciktiği oranda her şey daha çok zorlaşacak kaos ve belirsizlik ortamında akla gelmedik büyük felaketlerle karşı karşıya gelinebilecekti. Halklarımızın kardeşçe birlikte yaşama olanakları için elimizi çabuk tutmalıyız.

Doğu ile havalandırma voltalarında 12 Eylül darbesinin yarattığı sonuçlar üzerine, Mamak'ta yattığı günler ve oradaki durumlar hakkında, güncel konularda ve devrimin genel sorunları üzerinde koyu sohbetlere dalardık. Bu sohbetlerimize Dev–Yol'dan İbrahim Ulutaş'la Halkın Kurtuluşu'ndan Sarızlı Abbas da kimi zaman katılırdı.

Doğu ile sohbetlerimizde devrimin temel meseleleri üzerinde (özgürlük–demokrasi, eşitlik, halkın –çalışanların– genel çıkarlarını savunmada ve anti–emperyalist, anti–faşist mücadelede) solun eski aptalca didişmelerden sıyrılarak birlik ve dayanışma içine girmesinin önemine özenle vurgu yapmaya çalışırdım. Kemal Pir üzerine sohbet ederken, "Bakın siz onun ajan olduğunu iddia eden yazılar yazdınız, birlikte iki ay kaldık, son derece temiz ve sağlam bir devrimci olduğuna bizzat tanık oldum, son derece de nazik ve arkadaş canlısı mert bir insandı, burada faşizme karşı direnerek hayatını kaybetti, daha başka kanıt istenebilir mi? Herkesin bu tür hatalardan köklü olarak kopması gerekiyor" dedim. Gerçekten benim açımdan son yenilgimizin temel nedeni sol hareketin kendi iç zaaflarından kaynaklanmıştı ve karşı–devrime bizi ezmesi için bulunmaz olanaklar sunmuştuk; bunu görüp ciddi biçimde düzelt–

meden ilerlememiz mümkün değildi. "Legal sol" tanımına dahil kesim, bir ölçüde anlaşılabilir yasallık kaygısıyla rejimin temel argümanlarının, tabularının giderek etkisine girdiğini, içselleştirdiğini, Kemalizm, abi ulus ve ülkenin "birliği" gibi öğelere diğer kardeş halklar ve temel insan haklan aleyhinde aşın vurgu yapma hatasına düştüğünü, buna karşılık radikal solun da aşın rafine ideolojik saflık ve sözde titizliği adına politik sekterlik ve askeri bakış açısına düştüğünü söyleyebiliriz. Her iki kesimin de ülkenin gerçekliğinden bir ölçüde uzaklaştığını ve dostlarıyla düşmanları arasındaki ayınını bulanıklaştırdıklarını görüyordum. Dolayısıyla halkın ve devrimci hareketin birliği sorununun stratejik bir konu olduğunu, yenilginin bu noktadaki affedilmez yanlışlardan kaynaklandığını düşünüyordum. Bu zaafı aşmak için ne yapmalıydık? Bu soruya basitçe yanıt vermek kolay değildi, ancak mümkün olabilecek bütün birlik ve dayanışma formülleri kullanılabilirdi hiç değilse.

Bu konulan tartışırken İbrahim Kaypakkaya'nın TİİKP'den ayrılması ister istemez gündeme geldi. Doğu, "İbrahim'i takdir eder ve severdim, ama o ayrılarak yanlış yaptı" deyince, "Ama İbrahim de ayrılmaktan yana değildi, onu siz mecbur bıraktınız" dedim ve konu fiilen "komplo" olayına geldi. "Yemin ederim, benim İbrahim'e karşı bir tezgâhım yoktu. Kuşkusuz, partinin bölünmesini önlemek adına ona karşı sert davranılmasını önerenler vardı, ama ben bunu doğru bulmadım ve şiddetle reddettim, izin vermedim, hatta yol harçlığını bile vererek onların güven içinde gitmesini sağladım. Öyle bir niyetim olsa bunu yapardım, dağda mağaradaydık, silahlıydık" dedi ve komplo planı açısından Nuri Çolakoğlu ile Halil Berktay gibi kimseleri ima etti. "Sizin arkadaşlar durumu araştırmadan peşin hükümle beni suçladı" diye sitemde bulundu.

Görüldüğü kadarıyla samimiydi.

Doğu Perinçek'in tahliyesinin yaklaştığı günlerde birlikte alt kattaki yemekhanede televizyon izliyoruz, tarih 4 Eylül 1990 akşamı. Birden ekrana Turan Dursun'un fotoğrafı geldi. "Bir

dakika!" dedi, herkes sustu, pürdikkat habere odaklanmışız.

".... Turan Dursun, evinden çıkıp işe giderken silahlı saldırıya uğradı ve hayatını kaybetti!.. Polis saldırganların yakalanması için...."

Doğu dizlerine vurdu ve sustu, baktım gözlerinden dolu dolu yaşlar akıyor. Yapmacık bir şey değildi, gerçekten içten ağlıyordu. "Tüh be, koruyamadılar, benim burada oluşumu fırsat saydı alçaklar" dedi.

Gerçekten anlamlı bir anda işlenmişti cinayet. 31 Ocak 1990'da Prof. Dr. Muammer Aksoy, Turan Dursun'dan hemen sonra 6 Ekim 1990'da Doç. Dr. Bahriye Üçok katledilmişti... Sonra bunları Musa Anter, Uğur Mumcu ve diğerleri izledi ve Madımak canavarlığıyla doruğa ulaşan tam bir aydın katliamı başlamıştı.

Turan Dursun, aileden din hizmetlerinden gelen çekirdekten yetişme bir din alimiydi. İl Müftülüğü'ne hatta daha üst noktalara yükselebilmiş bir İslam bilginiydi. Eski Arapçayı çok iyi bilen nerdeyse tek kişiydi, "hocaların hocası" diye ün yapmıştı. Aynı zamanda din-etimoloğu araştırmacı, sorgulayıcı seçkin, zeki bir insandı. Daha da önemlisi, aydındı, aydınlanmacıydı, dürüsttü, demokrattı, cumhuriyetçiydi, adam gibi adamdı yani. Ülkenin böyle az bulunur değerlerinin alçakça katledilmesi karşısında insan dehşete düşüyor, yüreğine acılar saplanıyor. Dinin korkunç bir bezirgânlıkla halkı aldatma, aptallaştırma ve sömürme aracı olarak kullanılmasını içine sindirememişti Turan Dursun. Mertçe ve dürüstçe ortaya çıkıp esaslı ve etkili bir İslam eleştirisine girişmiş ve bilime yönelmişti. Zaten fiilen yaptığı şey de dinbilimi (teoloji) ve sosyo-kültürel din evrim bilimi diyebileceğimiz (din etimolojisi) şeydi. Onun bilgi ve birikimi karşısında nutku kesilen, söyleyecek sözü kalmayanlar softalar, onu öldürmeye ve yok etmeye karar vermişlerdi. Böylesine büyük bir insanın naaşını hayvan gübresi taşımakta kullanılan bir kamyona atıp götürdüler, polisler, katilleri yakalayacağına evine girip evini birbirine katıp belge-

lerini, dosyalarını ve yazılarını yağmaladılar. Durum çok açıktı, "Kırmızı Pazartesi" romanındaki gibi bu cinayeti de bütün gericiler, faşistler hep birlikte göstere göstere işlemişlerdi.

Cezaevinden çıktıktan sonra ailesinin yakın dostlarından biri olma onuruna eriştiğim Turan Dursun'un, 12 Eylül öncesi kimi dergilerde çıkan yazılarından gıyaben tanıyordum. TRT'de görev yaptığı sıralarda, sürgün edilen dostların kurum arşivinin tehdit altında olduğunu bildirdikleri bir ara çok dolaylı bir ilişkimiz de olmuştu.

Doğu Perinçek'le ilgili bu ayrıntıları niye anlattım?

Kuşkusuz öncelikle 5 No'luda bulunmam ve tanıklığım nedeniyle, oradaki tutsaklık hayatıma dâhil olan önemli figürler gereğiydi. Perinçek, olumlu ve olumsuz yönleriyle 68 sol kuşağının ilginç aktörlerinden biridir. Türkiye'deki sol kültür ve düşün hayatına atlanmayacak özellikleriyle katkıda bulunmuştur. Marksist ve özellikle Mao Zedung'un fikirlerinin ülkemizde yayılmasında yayın yoluyla dikkate değer bir katkısı vardı. Turan Dursun gibi pek çok aydına sahip çıkarak eserlerinin kitlelere ulaşmasında rol oynamıştır. Bunlar taktirle karşıladığım iyi yanlarıydı. Öte yanda siyasi zikzakları da son derece çarpıcı ve güven sarsıcıdır. Nerdeyse ülke siyasal yaşamındaki her kritik evrede devletçi refleksle oklarını sola ve ezilen topluluklara çevirmesi özellikle ilginçtir. Son yıllarda Ermeni soykırımında tayin edici rol oynayan İttihat Terakkicileri "Talat Paşa Komitesi" oluşumuyla, Kürt özgürlük talebi karşısındaki milliyetçi tutumuyla en şovenist ve en gerici faşist hareketleri geride bırakan savunusu bu zikzaklarından en yenisi ve en inanılması güç olanıydı. Aynı koğuştayken birlikte çektiğimiz fotoğrafın arkasına şöyle yazmış:

"Değerli

Hasan Hayri Arkadaşıma,

Bin yıllık yoldaşlık duygusu ve enginleri fethetme ruhunu paylaşarak emekçi güzelliklerine hep böyle omuz omuza yürü-

yerek... 15.08.1990.. Doğu Perinçek."[21]

Halkların acısına bu denli insafsız bir yaklaşım biçimiyle "bin yıllık yoldaşlık" nasıl mümkün olabilir?

Diyarbakır Cezaevinde Yaşamını Yitirenler

Diyarbakır'da devletin etkinliği dahilinde Kurtoğlu ile 5 No'lu arasında katledilenlerin kesin sayısı hâlâ tam olarak bilinmiyor. O koridorlarda, koğuşlarda, hücrelerde, Disko'da tenha ve gizli köşelerde sürekli insan çığlıkları duyulur ve birden kesilirdi. Ölmüş veya bayılmışlardı. Soruşturmada veya herhangi bir yerde kaydı varsa, önce kaybetme ve belgeleri yok etmenin yoluna bakarlardı, bir yolu bulunursa götürülüp sayısı hayli fazla olan faili meçhuller diyarında mekânı meçhul yerlere gömülürdü. Kayıtları yok etmek zor ise, o zaman da "Kafasını vurdu", "Ranzadan düştü" veya başka uydurma ifadeler tehditle yakın tanıklarına imzalatılır, askerleri birlik denetiminde ailesinin "usulden" refakatiyle hiçbir sual edilmeksizin defnedilirlerdi. Kurbanın yakınlarından kim iz sürmeye kalksa aynı akıbete uğruyordu. Kahredici bir hüzün ve sessizliğe bürünüyorlardı, komşuları, akrabaları bile başlarına bir şey gelir korkusuyla onlardan kaçıyorlardı. Yakın tanıklar aynı akıbete uğramamak ve vahşet korkusuyla cellatların hiçbir isteğine direnmezlerdi. Hele hastane veya revir kayıtları varsa hiç sorun yoktu, zaten hastaydı feşmekân "hastalıktan" ölmüştü. Dolayısıyla "faili meçhuller"in önemli bir bölümünün buralarda "meçhul" kılındığından hiç kuşkum yok.

Kimse kimsenin suratına bakamadığı, soru soramadığı, ailelerin yakınlarını sormaktan korktuğu, korkmasa da bir şey yapamadığı bir dönemde, elleri sopalı, coplu, her türlü öldürücü şiddet aletleri kullanma serbestisine sahip azgın faşist subay ve gardiyanlara teslim edildiği bir yerde ne insanın değeri olabilir, ne de sayıların... Faşist operasyon birliklerinin, işkence ekiplerinin ve toplama kampına çevrilen zindan ekiplerinin bir-

21 Diyarbakır Cezaevi 23. koğuşta birlikte çektiğimiz fotoğrafın arkasına yazdığı not.

lik halinde "tavşan" (bu terimi beni sorgulayan işkence ekibinin yolda koyunlarını geçiren bir çobanın üzerine arabayı sürdüğü sırada söylemişti, gariban çoban zor canını kurtarmış, dehşetle aracın arkasından bakakalmıştı!) avlar gibi insan avladığı bir dönemde, Kürdistan'ın her köşesini, her metruk veya boş binanın işkence mekânı olarak kullanıldığı, hatta orman koytularında, derelerde ve kaya duldalarında işkence yapıldığı bir tarihte katledilen insan sayısını kesin olarak tespit etmek mümkün mü? Bölgenin kayda geçirilmeye değer bulunmayan "düşman" insanlarının ölümlerinin aynı suç çetesinin ortakları olan operasyon birlikleri, polis işkence merkezleri ve hapishane sınırlarının nerde başlayıp nerde bittiğinin bilinmemesi, sayılara da "x" ve "n" bilinmez nicelikleri olarak yansımaktaydı. En zorlu matematikçilerin bile altından kalkamayacağı bir denklemdi bu!.. Tıpkı 1915'te katledilen Ermenilerin sayısını kesin olarak saptayabilmenin imkânsızlığı gibi. Tıpkı 1937–38'de yok edilen Dersimlilerin kesin sayısının bilinmemesi gibi...

Bizler her gün bir–iki ölüm olayının gerçekleşip yayıldığını biliyorduk, ama bunlar kimlerdi, bilemezdik. Kendi yoldaşlarımızın ölümünü bile aylar, hatta yıllar sonra öğrenebilirdik. Söylentilerden "54 kişinin öldüğünü" duyardık, fakat ancak 34 tanesini ismen sonradan saptayabilmiştik. Bunlar da koğuşlardan onlarca insanın tanıklığında alınarak katledilen tutuklulardı, ya yeni getirilip kimsenin tanıklık edemediği ölümler ne kadardı? Onları katledenlerden başka hiç kimse bilemezdi.

1984 Ocak direnişinden sonra kabaran kamuoyu baskısıyla 2 Nisan 1984'te Genelkurmay Başkanlığı'nın yaptığı açıklamaya göre "Diyarbakır Cezaevi'nde 12 Eylül'de o güne kadar 53 kişi ölmüş"tü. Bunların "14'ü kendini asmış; 23'ü çeşitli hastalıklardan ölmüş; 7'si ölüm orucunda can vermiş; 7'si ise işkencede öldürülmüş"tü. Elbette bu sayıların sahte raporlarla manipüle edilmiş ölümlerden ve sadece "çuvala sığmayan mızraklar" olmaktan ibaret olduğunu söylemeye gerek yoktur. Bu kadar çok insan niye kendini asmış, bu kadar çok insan "çeşitli hastalıklardan" ölmek için 5 No'lu'yu mu bekledi diye sormaya da

gerek yok. Geçen zaman içinde sadece yayınlar üzerinden yaptığım taramalardan hiçbir kayıttaki sayının ötekini tutmaması da aslında kesin sayının belirlenemediğini kanıtlıyordu. Ben yine de "meçhul" olmayanlardan tespit edebildiklerimi buraya kaydetmekle yetineceğim.

Kenan Gürsoy: Aralık 1980'de soruşturma işkencesinde katledildi.

Ahmet Demir: Şubat 1981'de kesin tarihi belirlenmeyen bir günde öldürüldü.

Cemal Zengin: Mart 1981'de 37. boklu hücre bölümünde işkence edilerek katledildi.

Alaattin Gümüş: 1982'de kesin tarihi belirlenmeyen bir günde işkencede öldürüldü.

Askeri Demir: Ocak 1982'de gözaltına alınır, Kurtoğlu'nda başlayan işkence 5 No'luda sürdürülür, direndiği için Esat Oktay Yıldıran'ın özel uygulamalarına uğrar ve başka bir dosya gerekçesiyle Ankara DAL işkence merkezine gönderilir orada hayatını kaybeder.

Hali Çınar: 1982'de katledildi.

Erdoğan Yahşi: Kilisli tutuklu bir asker, kesin ölüm tarihi verilmedi. Kaçakçılardan bir kilo çay karşılığında işbirliği yaptıkları gerekçesiyle tutuklanan 2 askerden biri. Dinci uçak korsanı Yılmaz Yalçıner'in 3 arkadaşıyla birlikte kaldığı 13. koğuşta öldü. Uçak korsanı Yalçıner, "Meydancılık yapıp karnını doyurma çabasında koğuş bulaşıklarını yıkarken biri elektriğe çarpılıp can verdi" diyor. Ahmet Türk'le birlikte o koğuşta "Can çekişerek ölmesine çaresiz ıstıraplar, çırpınışlar içinde birlikte şahit olduk" diyor bu korsan.

Halil Atalay: 1983'te 37. boklu hücre bölümünde işkence altında katledildi.

Ali Erek: 3 Mart 1981'de 14 arkadaşıyla ölüm orucuna katıldı, 10 Nisan 1981'de bıraktı, fakat idarenin marş ve andımız dayatmasını kabul etmediğinden hücresinde yemek verilmeyerek öldürüldü.

Tahir Şahin: Mart 1981'de 37. boklu hücre bölümünde katledildi.

Ali Sarıbal: 13 (veya 19) Kasım 1981'de bulunduğu 3. koğuşta siyasi faaliyet yürüttüğü, yemek duası okumadığı ihbarı bahane edilerek saatlerce ağır işkence altında katledildi.

İbiş Ural: 27 Aralık 1981'de 22. koğuş gardiyanı tarafından dövülerek katledildi.

Mazlum Doğan: 21 Mart 1982'de 35. koğuşta işkence ve itiraf politikasını protesto etmek için hayatına son verdi. (Katledilmiş olması da ihtimal dahilindedir.)

Önder Demirok: 18. koğuştaydı. İhbarcılığı kabul etmeyince sürekli işkenceye uğradı. 22 Şubat 1982'de gardiyan Mehmet Özer tarafından koğuştan alınarak koridorda çığlıklar içinde işkence yapıldıktan sonra yarı ölü vaziyette koğuşa konuldu, sabah yatağında öldüğü görüldü.

Abdurrahman Çeçen: 16 Mayıs 1981'de 37. boklu hücre bölümü 2. kat 3. hücrede uğradığı işkence sonucu hayatını kaybetti.

Selahattin Kunduz: Haziran 1981'de 37. boklu hücre bölümünde işkencede katledildi.

Orhan Alıcı: Koğuş arkadaşı Kamber Akbalık, "HK'lı bir arkadaştı, dövülerek öldürüldü"günü söylüyor.

Cemal Kılıç: 35. koğuş 3. hücreden "Laz Ali" adlı gardiyan tarafından alınarak ayağından duvarda yüksek bir yere asıldı ve işkence yapılarak komaya sokuldu. Günü tam tespit edilmeyen 1982'de öldü, hücresindeki Kadir Merkit, Hamit Kandal ve Feridun Yazar'a sahte ölüm tutanağı imzalattırıldı.

Selahattin Kurutur: Ağustos 1982'de öldürüldü.

Seyfettin Sak: Kasım 1982'de koğuşta gardiyanlar tarafından sopalarla dövülerek komaya girdi hastaneye kaldırıldı, orda hayatını kaybetti.

Mehmet Emin Akpınar: 1982'de 16. koğuşta iken, Türkçe bilmemesine rağmen marş söylemiyor diye "Fırfır Baba" lakabıyla çağrılan bir çavuşun sopa ve tekmelerine maruz kalınca

bayıldı, hastanede hayatını kaybetti. Koğuş arkadaşı M. Emin Tüysüz, "**Emin Akpınar**'ın sarışın, uzun boylu, mavi gözlü yakışıklı bir gardiyanla gurur kavgası... Gardiyan vuruyor, o düşmüyor... Emin dayı sonunda iç kanama ile devrildi. Sonra hastaneye kaldırdılar, öldüğünü anladık" dedi.

Suriyeli birini bayılıncaya kadar dövdüler, sonra alıp götürdüler, geri getirilmedi, büyük ihtimalle öldü (M. Emin Tüysüz–16. koğuş).

Aziz Uzbay: 16. koğuşta yaklaşık 50 yaşlarındaydı, marşları ezberleyemeyince sürekli işkence görüyordu. Dayak altında komaya girip hastaneye kaldırıldı ve bir daha geri gelmedi.1982'de tam tarihi belirlenemeyen bir günde hayatını kaybetti.

Kenan Çiftçi: Bulunduğu 9'uncu koğuşta sürekli işkenceye uğruyordu, gardiyanlar bu işkence seanslarından birinde bacağını kırmış ve koğuştakilere "ranzadan düştü" şeklinde zorla sahte ifade imzalatmışlardı. Tutsakların havalandırmada eğitimde olduğu 1982'deki kesin tarihi belirlenemeyen olay günü "Vehpi" lakabı kullanan Ahmet Şahin onbaşı tarafından koğuşta işkence ile katledildi. Havalandırmadaki eğitimden koğuşa dönen arkadaşları ölüsüyle karşılaştı. Öldüren gardiyanlar "Çok sayıda hap yutup öldü" diye koğuş arkadaşlarına sahte tutanak imzalattılar.

Bedii Tan: 17–18 Mayıs 1982'de Dörtler'in kendilerini yaktığı 33. koğuşa, bu olaydan hemen sonra konuldu, pislik yedirdiler, hastalandı, dövüle dövüle katledildi. Gazeteci ve Milletvekili Altan Tan'ın babası bir iş adamıydı.

Ferhat Kurtay, Necmi Öner, Mahmut Zengin, Eşref Anyık 17 Mayıs 1982'de 33. koğuşta işkenceyi protesto etmek için kendilerini yaktılar ve hastanede hayatlarını kaybettiler.

14 Temmuz–17 Eylül 1982'deki ölüm orucu sırasında **Kemal Pir** (7 Eylül), **Mehmet Hayri Durmuş** (12 Eylül), **Akif Yılmaz** (15 Eylül), **Ali Çiçek** (17 Eylül) yaşamlarını kaybettiler.

Kenan Kılıç: 1982'de katledildi.

İbrahim Ulak: Kasım 1983'te katledildi, KUK davası tutuklusuydu.

Necmettin Büyükkaya: 24 Ocak 1984'te bulunduğu 24. koğuşa yapılan operasyon sırasında cezaevi yetkili subaylarının (Birol Şen, Ali Osman Aydın, Abdullah Kahraman ve adı tespit edilemeyen başka bir üsteğmen) denetiminde dövülerek katledildi.

Ocak 1984 Ölüm Orucunda **Cemal Arat** (2 Mart), **Orhan Keskin** (5 Mart) yaşamlarını yitirdiler.

Remzi Aytürk: Ocak 1984 direnişi sırasında bulunduğu 24. koğuşta işkenceyi protesto etmek için kendini asarak yaşamına son verdi.

Yılmaz Demir: Ocak 1984 direnişi sırasında kalmakta olduğu 10. koğuşta operasyon sırasında yaralandı, işkencenin devam ettiği bir sırada protesto için kendini asarak hayatına son verdi.

Şehmuz Begeç: Ocak 1984 direnişi sırasında yapılan işkenceli saldırıda katledildi.

Hüseyin Yüce: 23. koğuşta kalıyordu, 19 Ocak 1984'te bu koğuşa yapılan operasyonda kafasından aldığı darbe ile geçici olarak bilincini yitirdi. Ancak hastaneye kaldırılıp tedavisi yapılmadığı için durumu giderek yeniden kötüleşti ve dayanılmaz hal aldı. Ağrılara dayanamayarak kendini astı, ancak müdahale sonucu omuriliği kopmuş halde kurtarıldı, kaldırıldığı hastanede Mayıs 1984'te hayatını kaybetti.

Suphi Çevirici: Mayıs 1986'da itirafa zorlandı, sonra da TV'ye çıkartılarak teşhir edildi; bu durumu içine sindiremedi, protesto etmek için kendini asarak hayatına son verdi.

M. Ali Eraslan: Mardin'de askerliğini yaptığı sırada "suç işlediği" iddiasıyla memleketi Zonguldak'tan alınarak Diyarbakır'a getirildi. Kesin tarihi belirlenemeyen 7. koğuşta gardiyanların toplu saldırısı altında hayatını kaybetti.

İsmet Karak: Kesin tarihi belirlenemeyen bir günde gardiyanlar tarafından işkence edilerek katledildi.

Ramazan Yayan: Hasta olduğu halde tedavi edilmediği gibi aç bırakılıyor ve o halde eğitime tabi tutuluyordu. 7. koğuşta iken atılan dayak sonucu komaya girdi ve kaldırıldığı hastanede 13 Ocak 1983'te öldü.

Medet Özbadem: Verem hastası olduğu halde bulunduğu 7. koğuşta sürekli işkence görüyordu, kaldırıldığı hastanede 7 Mayıs 1983'te yaşamını kaybetti.

Halil İbrahim Baturalp: Gardiyanların kalasla boynuna vurmaları sonucu atıldığı 3. koğuşta üç gün boyunca kendine gelemeyince hastaneye kaldırıldı ve orada 27 Nisan 1983'te hayata veda etti.

Adı tespit edilemeyen bir kadın: Feridun Yazar, polis sorgusunda "Bana sorular sorarlarken çığlık sesleri geliyordu, bir kadına tecavüz seslerini duydum ve o kadın Diyarbakır Cezaevi'ne gönderildikten bir hafta sonra intihar etti" diyor.

Aziz Büyükertaş: Kesin tarihi belirlenemeyen bir günde bulunduğu 27. koğuşta yapılan işkence sonucu hayatını kaybetti.

Mehmet Kalkan: Haziran 1987'de 5 No'ludan alınarak Ali Bozkurt'la birlikte soruşturmaya götürüldü ve bir daha geri gelmedi, orada öldürüldü.

Eşref Dursun: KUK davasından, 1987'de katledildi.

Mehmet Emin Yavuz: 9 Şubat 1988'de yapılan açlık grevinde geçirdiği mide kanaması sonucu hayatını kaybetti.

Uğradıkları fiziki, manevi ve yaşamlarını doğrudan hedef alan kimyasal ve diğer saldırılar sonucu hepsi orda hayatını kaybetmedi, belki de onların birkaç kat daha fazlası tahliye olduktan sonra buradan kaynaklanan nedenlerle öldüler.

Bunlardan sadece bizim davadan tespit edebildiklerim şunlardır:

Cahide Karakaş: Polis işkencesinde ve 5 No'luda uğradığı ağır işkence, cinsel saldırı nedeniyle bunalıma girdi, tahliye olduktan sonra İstanbul'daki evlerinde kendini asarak yaşama veda etti.

Sefer Bilgiç: Dinci tutucu bir aileye mensuptu. İşsizlik, çaresizlik, polis baskısı ve cezaevinde çektikleri yetmiyormuş gibi bir de çevrenin insafsız anti-komünist mahalle baskısı altında bunaldı ve daha fazla dayanamadı, intihar etti.

Haydar Söylemez: Tahliye olduktan sonra yurtdışına kaçmak zorunda kaldı. Çocuk yaşta düştüğü cezaevinde uğradığı vahşet ruhunu derinden yaralamıştı, madde kullanarak tahammül bulmaya çalıştı. İsviçre'deki evinde kuşkulu biçimde ölü bulundu, kurşun zehiri ile öldürüldüğü söylendi.

Ramazan Kılavuz: O da tahliye olduktan sonra yurtdışına çıktı. Cezaevindeyken başlayan ruhsal tahribatı çıkınca da devam etti. Şizofren hastasıydı. 2,5-3 ay Hollanda'da Hüsna'da kaldı. Kendisiyle sürekli temas halinde olan Cemşah Yücel'di. Dr. Mehmet Zeki Parlak, Hollanda'da tedavisiyle ilgilendi. İsviçre'de tek başına kaldığı evde dokuz gün sonra yayılan koku üzerine ölü bulundu, intihar etmişti.

Mazlum Eren: Tahliye olduktan bir süre sonra kanser belirtileri başgösterdi, kan kanserine yakalanmıştı. Tedavi olabilmek için çocuklarıyla birlikte İsviçre'ye sığındı ve orada hayatını kaybetti.

Mehmet Karabulut: Şair bir arkadaştı. Tahliye olduktan sonra ailesiyle birlikte Almanya'ya iltica etti. Sürgün yaşamında o da Mazlum Eren gibi kan kanserine yakalandı ve hayatını kaybetti.

Remzi Şenioğlu: Tahliye olduktan sonra yoğun polis baskısı sürdü, çareyi Fransa'ya iltica etmekte buldu. Çoluk çocuğa karışmıştı fakat cezaevinde yaşadıklarını unutamıyordu. Bir süre direnebildi, sonra kendisini işe yaramaz hissetmeye başladı. "Devrime, halkıma, çocuklarıma layık olamadım" diye bir yazı bırakarak Paris'teki evinde hayatına son verdi.

Tabii başka biçimlerde hayatını kaybedenler de vardı. Bizim davadan yargılanan **Faris Yıldız**, Viranşehir'de katledildi, PKK'liler tarafından "ajan" diye infaz edildiği söyleniyordu. **Hasan Gündüz** de Hizbullah kontraları tarafından komünist

diye katledilmişti.

Böylece sadece bizim dava dosyası kapsamında **Veysel Yıldız, Mehmet Beyhan** polis işkencesinde; **Ali Sarıbal, Medet Özbadem, Mehmet Kalkan** 5 No'ludaki işkencede; **Faris Yıldız ve Hasan Gündüz** tahliye olduktan sonra suikast sonucu; **Cahide Karakaş, Ramazan Kılavuz, Haydar Söylemez, Mehmet Karabulut, Mazlum Eren, Remzi Şenioğlu** cezaevinde yaşadıkları mezalimin doğrudan etkisi sonucu serbest bırakıldıktan sonra hayatlarını kaybettiler. Yani toplam 14 kişi cezaevinden kaynaklı doğrudan veya dolaylı nedenlerle hayatlarını yitirmişti.

Veysel Yıldız, bizim dosyamız dahilinde Malatya polis sorgusunda 1 Nisan 1982'de katledilmişti. Zeynep ve Kazım Akkuş çiftinin akrabasıydı, Malatya'da bir bankada çalışıyordu. Çözülen biri tarafından "taraftar" diye adı verildiği için gözaltına alınmıştı. Diyarbakır 5 No'ludan yüzleştirilmeye götürülen arkadaşlar, Veysel'in öldürülmesi üzerine hiçbir şey sorulmadan tekrar apar topar geri getirilmişlerdi. Zeynep, "Veysel'in kulakları biraz ağır işitiyordu, işkencecilerin sorularını tam iyi anlayamıyordu, onlar da direnme numarası sanarak ona çok ağır işkence yaptılar... Ters askıya almışlardı ve öyle bırakıp gitmişler, ters askıda ölmüş" diye tanıklık ediyor.

Bunlara 1989'da kalp krizi geçirerek hayata veda eden yiğit dostum **Abbas Coşkun**, tahliye olduktan sonra 15 yoldaşıyla birlikte devletin katlettiği **Cafer Cangöz** ve **Aydın Hanbayat**, yurt dışında trafik kazasında yaşamını kaybeden şair dostum **Zeki Kutan** da eklenebilir. Bunların iki tanesi (Aydın ve Zeki) Elazığ TKP-ML dosyasında yargılanmıştı. Geriye kalan 16 kişi, 255 kişilik Diyarbakır dosyasında yer alan arkadaşlardır.

Ayrıca 128 kişi cezaevinde verem (tüberküloz) hastalığına yakalandı, yüzlerce insan organ tahribatı ve sakatlanmaya uğradı, sayıları hayli kabarık olan çok sayıda insan (şizofreni başta olmak üzere) çeşitli psikolojik travmalar geçirdi.

Bütün bunlar, yaşayabilen diğer insanların şu anda ne yap-

tıklan ne halde olduklan hakkında da bir ipucu verir sanırım. Yaşamlarının en verimli anlarında 2 yıl, 5 yıl, 10 yıl, hatta 30 küsur yıl vahşet pençesinde hayat etkinlikleri kesintiye uğrayan, kişilikleri tahrip ve talan edilen bu insanlann büyük bir kısmı yeniden insan içine dönünce çok büyük zorluklar yaşadı, ayak uyduramadı, içine kapandı. Sadece çok küçük bir bölümü kendisini yeniden üretmeyi başarabildi, hayata ve mücadeleye yeniden katılabildi. Bu arada hâlâ kanser tedavisi gören arkadaşların olduğunu da belirtmeliyim.

Cezaevinden 20 Şubat 1991'de çıkmıştım. Benim tahliye olmamdan birkaç ay sonra "Şartlı Tahliye" adı altında siyasi tutsakların önemli bir bölümü serbest bırakıldı. Anlaşıldığı kadanyla zaten kapasitesi dolmuş cezaevlerini geçici olarak boşaltarak hücre tipine geçiş yönünde yeniden düzenlemeyi amaçlamışlardı. Aynı anda Terörle Mücadele Yasası ve SS kararnameleri yürürlüğe sokularak dışarı çıkan devrimcileri fiziki tasfiye planı da hazırlanmıştı. Nitekim hemen ardından suikast olayları, kaçırma ve kaybetme hadiseleri yeniden hız kazandı. Hasan Gülünay'ın kaçırılmasından sonra yazarlığını yaptığım dergi yönetimi yurt dışına çıkmamı önerdi. Zaten cezaevinde uğradığım tahribat nedeniyle de çıkmam gerekiyordu, 1992 başında tedavi olmak üzere Almanya'ya iltica ettim.

Yurt dışına çıkmama karşın aklım yüreğim Türkiye'deydi. Bütün belirtiler endişe vericiydi, gerçekten ezilen sosyal gruplar, sosyalistler, devrimci aydın ve bilim insanları, kısacası ülkenin iyi olan neyi varsa hepsi tehdit altındaydı; onlar için bir şeyler yapma telaşındaydım.

Geldiğim yıl, 5 Nisan 1992'de Fijimori adlı Japon kökenli bir faşist darbeyle Peru'da iktidarı ele geçirdi, soysuz, yolsuz, hırsız, katil, karanlık bir adamdı, zaten sonradan ülkeden kaçmak zorunda kaldı. Gelir gelmez büyük tasfiye harekâtı başlattı. 12 Eylül 1992'de Peru devletinin illegal cinayet örgütü olan DINCOTE operasyonuyla Peru Komünist Partisi'nin çok sayıda kadrosu öldürüldü, Abimael Guzman da (Gonzalo) dahil olmak üzere önemli liderleri de Lima'da tutsak düş-

tü. Bu nedenle yapılan dayanışma çağrısına tereddüt etmeden bir grup yoldaşla birlikte katıldım. Kampanya RIM (Devrimci Enternasyonal Hareket) önderliğinde kurulan IEC (Acil Enternasyonal Komite) tarafından başlatılmıştı. Fakat Ocak 1993'te Almanya'nın Duisburg kentinde toplanan, 42 ülkeden 150 civarında delege ve bin dayanışmacı aktivistin katıldığı Uluslararası Konferans, Peru Halk Hareketi'nin siyasal desteğiyle tamamen partimiz tarafından örgütlenmişti. Ragıp Zarakol'un da ayrıca konuşmacı olarak katkıda bulunduğu bu konferansa Elazığ İnsan Hakları Derneği Başkanı Av. Metin Can da davetliydi, ancak o arkadaşı Dr. Hasan Kaya ile birlikte devletin illegal cinayet aygıtı tarafından katledildikleri için katılamamıştı. Konferansa sunduğumuz dört sayfalık tebliğde de belirtildiği üzere biz o dönemde yaşayan en ünlü komünist olması nedeniyle Abimael Guzman üzerinden kalıcı uluslararası bir dayanışma örgütlemeyi planlıyorduk. Bu amaçla düzenlenen pek çok panel, konferans ve sempozyuma konuşmacı olarak katıldım ve ülkemdeki tehditkâr gelişmeler hakkında dünya halklarını uyarmaya çalıştım. Her etkinlikte çeşitli ülkelerin devrimcilerinden edindiğim bilgiler endişelerimi büsbütün arttırıyordu. 1993'te Bremen Üniversitesi'nde katıldığım bir panelde, "Emperyalist gerici sistemin demokratik ve sosyalist devrimleri yıkmakla yetinmeyeceğini, sonuna kadar gitmeye çalışacağını, pek çok yerde devrimci soykırımı yapabileceğini, çünkü onun küresel kapitalizme güçlük çıkartan bütün engelleri ortadan kaldırmak ve dünyanın bütün kaynaklarını, mülk ve servetlerini elegeçirmek istediğini" söylemiştim. Buna karşı, her seviyede birlik sorununun stratejik önem kazandığı ortadaydı. Partinin birliği, devrimci hareketin birliği, halkın birliği, halkların uluslararası dayanışması ivedi temel stratejik bir mesele olarak önümüzdeydi.

Bu konuşmamdan kısa süre sonra 2 Temmuz 1993'te Sivas'ta bir benzeri daha bulunmayan Madımak katliamı gerçekleşti, onu Gazi ve Ümraniye alevi katliamları, onları başta Kürdistan olmak üzere bir dizi başka canavarlıklar izledi. Yani

"kökünü kazıma" artık laf olmaktan çıkmış fiilen uygulanıyor ve sistemleşiyordu. Bu canavarlığın cezaevlerine yansımayacağı düşünülemezdi. Daha 1988'de Diyarbakır Cezaevi'ndeyken seslendirdiğim öngörüler ne yazık ki birer birer gerçekleşmeye başlamıştı. Uluslararası ölçekte sistemin geliştirdiği konsept gereğince Türkiye cezaevleri tarihinde hiç görülmemiş ölçüde katliamlar sıraya girdi. Ne var ki 1993 başlarında toplanan uluslararası konferanstan bazı ülkelerin komünist partilerinin olumsuz tutumları nedeniyle amaçladığımız sonuçlara ulaşamadık, sistemin yeni konsept dahilinde giriştiği saldırıya karşı uluslararası dayanışmayı büyütme şansımız tavsadı. Hemen ardından partinin iki kanadının birleştirilmesi çabasının da baltalanması üzerine büyük hayal kırıklığına uğradım.

1995–96'da cezaevlerine yönelik yeni saldırı dalgası başlayınca büyük üzüntü içinde yeniden yürütülen kampanyalara destek olmaya çalıştım. Stuttgart'ta 1996 Ölüm Orucu öncesinde düzenlenen bir panelde devrimci hareketin bu yeni saldırıların niteliğini yeterince kavrayamadığını farkettim. "Sezgilerim bana, bu defa direnişin çok zor geçeceğini, öncekilere pek benzemediğini, can kaybı ve başarı konusunda da endişe duyduğumu" belirterek onları uyardım. Öyle de oldu, ancak aydınların ve kamuoyu desteğinin sağlam durması nedeniyle, yine de beklentimden daha az bir kayıpla sonuçlandığı için buruk bir sevinç duyabilmiştim.

Devletin uluslararası konsept gereğince yürüttüğü saldırıların mahiyeti 19 Aralık 2000 saldırısında bile yeterince kavranamamıştı. Üzüntü ve endişeyle izlediğimiz bir dizi siyasi hata yapıldı ve yenilgiyle sonuçlandı. Her şeye karşın o süre içinde direnişe destek ve kamuoyunu uyanık tutma amacıyla sosyalist bir dergide dizi halinde yazdığım yazılarla, miting ve diğer etkinliklerle onların sesi olmaya ve katkıda bulunmaya çalıştım.

Sonuçta sistem amaçladığı hedeflere büyük ölçüde ulaşmış oldu. Ülkenin devrimci dinamiklerini ağır biçimde yaraladılar, meydan gericilere ve faşistlere sonuna kadar açıldı. Büyük tasfiye hareketi en gözü kara gericilerinden oluşan AKP iktidarı eliy-

le iyice derinleştirildi. Hiçbir fırsatı kaçırmayan suça batmış bu kadro, siyasi, fiziki tasfiye harekâtını kültürel ve ideolojik tasfiyeye dönüştürerek yeni bir aşamaya ulaştırdı. Ki fiziki tasfiye açısından da 17'leri katletmekle bu iktidar rekoru elinde bulunduruyordu. Karşı-devrim, en gerici rejim biçimlerini bile yürürlüğe koyma planını saklamadan seslendirecek kadar pervasızlaştı. Çocuklarımızı kundaktan başlamak üzere dinsel doğmalarla ideolojik kölelere dönüştürme programlarını devreye soktu.

Türkiye cezaevleri şu anda "sessiz ölüm" sürecindedir. Siyasi tutsaklar F-Tipi (buna faşizm tipi diyebiliriz) cezaevlerinde birbirlerinden tecrit edilerek, moral ve fiziki olarak sessiz ölüme bırakılmış durumdadır. Ülkenin tamamı ise ideolojik uyuşturma saldırısıyla karanlık bir geleceğe doğru sürükleniyor...

Hapishaneler Rejimlerin Boy Aynasıdır

Hapishaneler, bir rejimin niteliğini yansıtan en gerçekçi boy aynalandır. Aynı şeyi bütün dünya için de söyleyebiliriz. Hapishaneler, onun önceki süreçleri olan, gözaltı, soruşturma ve yargısıyla dünyanın her yerinde insanlığın çok yere düştüğü yerlerdir. Bugünkü uluslararası siyasi, askeri, ekonomik, diplomatik ve hukuki ilişkilere bakıldığında, cezaevlerinde insanlığın bu kadar düşmesinin kaçınılmaz bir sonuç olduğu görülüyor. Dünya'da her şey devletlerin (onlar "milletlerin" derler), aslında egemen sınıfların (yani burjuvazinin) çıkarlarına endekslenmiştir. Onların çıkarları söz konusu olduğu zaman insanlığın zerre kadar değeri yoktur. İnsanların evlerini basıp çocuklarını gözleri önünde öldürebilirler, sürükleyerek kapatıldıkları karakollarda ölümden beter edebilirler, mahkemelerde en insafsız cezalar verebilir ve en sonunda her yıl daha çok dışa ve insanlığa kapatılmış, ölümcül ortamlara dönüştürülmüş zindanlarda periyodik saldırılarla yok edebilirler.

Aslında bu her zaman, tarihin bütün dönemlerinde böyleydi. Yakın geçmişte büyük ayaklanmalar, sosyalist ve demokratik halk cumhuriyetleri vardı ve onların varlığı bu kapitalist haydutluk dünyasına sahte "demokrasi" rolleri oynatıyordu, onları

sınırlandırabiliyordu. Tabii ki maskeyle ortalıkta endam etmenin maskaralık olduğunu artık şimdi daha iyi görüyoruz, maskelerini attılar. Şimdi artık her şeyi aşikâr biçimde yapıyorlar.

"Uluslararası toplum" dedikleri, başat sözleşmeli taraflarının asıl yaptırım gücünü kaybetmiş düzeninde, tabii ki insan haklarına dayalı hiçbir uluslararası sözleşme ve hukuk uygulanamayacaktı ve kâğıt üzerinde kalacaktı. Nitekim "zaman aşımı" dışında tutulan "Soykırım önleme ve cezalandırmaya dair sözleşme", "Toplumların kendi kendini yönetme hakkı", "Düşünme ve siyasal etkinlikte bulunma ve örgütlenme özgürlüğü", "Yaşama hakkının kutsallığı ve bedensel bütünlüğün korunması" hakkı gibi daha bir dizi temel haklar böylece her geçen gün daha çok arşive kalkmış oldular.

Kaldı ki, kabul etmek gerekir o dönemde bu alternatif sistemin (reel sosyalizmin de) hâlâ kendi ütopyalarıyla uyumlu, oturmuş, tutarlı bir uluslararası hukuk, insan onuru ve temel hakları geliştirebildiğini ne yazık ki söyleyemiyoruz... İdam ve hapishaneleriyle, aşırı derecede militarizasyon ve güvenlik kompleksiyle yıktıkları sistemi hayli kötü biçimde taklit ettiler.

Sistem, Ceza, Cezaevi ve Baskı Üretiyor...

21. yüzyıla girdiğimizde, sistemin gündemdeki refleksleri, insanların özgürlüğü, insanlar arası barış, mutluluk ve refahından çok, insanları daha çok nasıl sömürebiliriz, nasıl daha sıkı tahakküm altında tutabiliriz, nasıl daha çok susturup sindirebiliriz tasarımları üzerinde yürümekte. ABD ve Kanada cezaevleri üzerine gözlem ve araştırma yapan Melda adlı uzman, 1988'de Diyarbakır 5 No'luda bizimle görüşmeye geldiğinde "Türkiye cezaevlerinin nasıl olması gerektiğine dair çalışma yaptığını" ağzından kaçırmıştı. Sonra onu başka "uzman çalışmaların" izlediğini gördük. Sonuçta "Yüksek güvenlikli" "F-Tip", İmranlı, Silivri gibi dirilerin gömüldüğü mezarlıklar ortaya çıktı.

Durum böyle olunca hapishaneler daha bir önem kazanıyor. Dünyanın her tarafında hapishane sayısı ve buralarda ömür tüketen insan sayısı önceki yıllara göre azalmamış, artmıştır.

Koşulları iyileşmemiş, kötüleşmiştir. Dünyanın her tarafında insanlarda dehşet uyandıran devasa tecrit ve ölüm aygıtı hapishaneler yükseliyor. Onların daha nasıl korkunç hale getirilebileceği üzerinde bir yığın "cezaevi uzmanı", "beyin yıkama" ve "ehlileştirme" uzmanı, psikolog, sözde "bilim insanı" istihdam edilmektedir. Bu paralelde zindan mimarisi ve mimarlık ekolü gelişiyor. Aynı şekilde yok edişleri hızlandırmak amacıyla J. Mengele'ye rahmet okutan doktorlar yetiştiriliyor. Çünkü "Adli Tıp"tan cezaevleri sağaltım personeline kadar hatırı sayılır bir istihdam alanı olarak giderek bağımsızlaşıyor ve ihtisaslaşıyor bu alan.

Dünya çapında ün yapmış sistemin yüzkarası cezaevleri var. Stamheim, Meza, Evin, El Garib, Türkiye F Tipleri ve İmralı, Guantanamo, Libertet, Nafa, yeni adlarını bilemediğimiz daha bir çokları...

Türkiye Cezaevleri "TİP" Çokluğundan Alfabeyi Tüketiyor

Türkiye'de nerdeyse her il ve ilçede cezaevleri var, kimi yerlerde birkaç tanedir. Toplam sayıları 361 diye verilen ve daha yüzlercesi de inşa ve proje aşamasında olduğu söylenmektedir. F, E, H, B, M, L, K1, T, Açık, yan-Açık, Özel Tip adları altında aktif bulunan bu ceza evlerinin önemli bir bölümü 1000'in üzerinde kapasiteye sahiptir. Kasım 2014'deki Adalet Bakanlığı verilerine göre Türkiye ceza ve tutuk evlerinde 140 bin üzerinde insan tutulmaktadır. Önceki yıl verilerine göre 108 ülkeden 330'u kadın olmak üzere 2 bin 310 yabancı uyruklu da Türkiye cezaevlerinde tutuluyordu.

AKP iktidara geldiğinde cezaevlerindeki insan sayısı 60 bin civarındaydı (anımsadığım kadarıyla 57 bindi). Bu sayı Ocak 2015'te 150 bini aşmıştı. Bunlara her gün ve gece mutlaka birkaç tane gözaltı veya nezarette bulunanlar da eklendiğinde 160 bini buluyordu.

Türkiye'de doluluk ve tam kapasite açısından en iyi işleyen kurumlar adliye ve cezaevleridir. Cezaevlerinin toplam kapasitesi aşılmış durumda. Bekir Bozdağ'dan önceki Adalet Bakanı

Sadullah Ergin'in 22 Aralık açıklamasına göre, 18 Eylül 2012 tarihi itibarıyla cezaevlerinin mevcut kapasitesi 140 bin 154 kişi. Bakan Ergin "Önümüzdeki 5 yıl içinde 27'si ihale aşamasında olan 83'ü planlama aşamasında ve 43'ü ise proje aşamasında olan toplam 153 yeni ceza infaz kurumu yapımı planlanmaktadır. Bu ceza infaz kurumlarının faaliyete geçmesiyle 106 bin 831 kişilik ek kapasite elde edilmiş olacaktır!" diye gururla müjdeliyordu.

Dünya ülkeleriyle kıyaslandığında bizim cezaevlerimizde yaşayan yurttaş sayısının genel nüfusa oranı hayli yüksektir. Bu, sistemin toplum için ne kadar büyük problem haline geldiğini, kokuştuğunu gösteren önemli bir göstergedir.

Telefon dinlemeleriyle, evlerin ve işyerlerinin izlenip gözlenmesiyle, özel yaşamın mahremiyetinin ve konut dokunulmazlığının hiçe sayılmasıyla, polis copu, polis gazı ve Toma tehditleriyle baskılanmış sokak ve meydanlarıyla, bütün yurttaşların kendisini bir hapishane ortamında hissetmesi gerçeğini hesaba kattığımızda, aslında ülkenin kocaman bir yan-açık hapishane olduğu ortadadır. Yani hapishaneler ile evlerimiz ve sokaklarımız arasındaki sınır her gün biraz daha belirsiz ve silik duruma gelmektedir.

Peru'daki Lurigancho, El Fronton and Santa Barbara Cezaevi Bir Başlangıç mıydı?

Peru'da 1980-2000 yılları arasındaki iç çatışmaları inceleyen Hakikat Komisyonu, 1986'da Lurigancho, El Fronton and Santa Barbara cezaevlerinde çıkan isyanlarda, teslim olmalarına rağmen 200'den fazla mahkumun öldürüldüğünü ortaya koymuştu. Peru Komünist Partisi yetkilileri ve kimi bağımsız kuruluşlar bu sayının 600 civarında olduğunu söylemişlerdi.

Ben bu olayı öğrendiğim zaman sistemin cezaevlerine yönelik politikasının yeni bir aşamada olduğunu ve Türkiye'de de bu tür bir gelişmelerin tehlike dahilinde bulunduğunu düşünmüş ve seslendirmiştim. Aslında tutsakları sürekli taciz ederek, defalarca defalarca direniş ve ölüm orucuna zorlayarak parça parça öldürme stratejisinin artık topluca aleni katliamlara dönüşmek-

te olduğu zaten sezilebiliyordu.

Hapis tutma ve sorgulama mekânları da sistemin artık tamamen insanlık dışına ve kuralsızlığa kaydığını gösteriyordu. Havada (uçaklarda), herhangi bir ülkeye ve o ülkenin yasalarına dahil olmayan uluslararası sahalarda (deniz ve okyanuslarda) insanların sorgulandığı ve işkence yapıldığı haberleri basında yeraldı.

Eylül 1992'de Peru Komünist Partisi Başkanı Abimal Guzman başta olmak üzere önemli liderler önce San Lorenzo adasındaki askeri hapishanede, ardından da 4.500 metre yüksekliktek bir dağbaşında hapsedildiler. ABD, 11 Eylül "İkiz Kuleler" olayından sonra, işgal altında tuttuğu Küba'ya ait Guantanamo Adası'nı cihatçı gruplar için işkence ve tutsaklık merkezi yaptı. Katliamcı, barbar, gerici kötü ünleri nedeniyle dünya halklarının ses çıkartmayacağını düşündükleri cihatçı-gericilerle başlatılan bu uygulamalar aslında devrimci hareketleri ve ezilen halkları hedefleyen insanlığın nabzını yoklama hamleleriydi. Çin ve Vietnam devrimlerinden etkilenen Endonezya'da kıpırdayan halk hareketlerine karşı darbeyle iktidara getirilen faşist Suharto, insafsız solcu katliamı yapıp 5 milyona yakın insanı katletmemiş miydi. Keza yakın zamanda Sri Lanka'da sayıları 30 bin olduğu söylenen Tamil Elam Kaplanları gerillaları aileleriyle birlikte kuşatılarak toptan katliamdan geçirilmedi mi?

Elbette Türkiye'de tamı tamına aynısını uygulama şartlan yok, fakat nitelik olarak yapılanlar aynısıdır; solu bütünüyle yok etmek; Kürt direnişini yok etmek; laik ve aydınlanmacı hareketi yok etmek; alevi ve Hristiyan azınlıkların direnişini yok etmektir! Faşist rejimler birbirlerinin kötü örneklerini taklit ederler. Sonradan azgın gerici El Kaide, IŞİD, El Nusra, Boko Haram gibi cihatçı-faşist örgütler sosyalist, demokrat, laik, liberal, farklı din, mezhep ve etnik grupları temizlemek için sahneye sürülmediler mi? Türkiye'deki muktedirlerin bu barbarlarla aynı ideolojik kulvarda iş tutması sıradan basit bir ilişki değildir. Emperyalist-gerici küresel sömürü sisteminin birbirini tamamlayan görevlerini yapıyorlar.

Türkiye, başta Abdullah Öcalan olmak üzere PKK'li ve MKP'li tutsaklar için İmralı adasını hapishaneye çevirdi. Buralar her tür ulusal ve uluslararası cezaevleri hukuk ve teamüllerinden istisnadır. İktidarlar komünist, sosyalist, demokrat insanları adeta soykırıma uğratıyor ve rejimi faşist-İslamcı yekpare siyasal bir renge büründürüyorlar.

Cezaevlerinde Katliamlar Artık Rutin Bir Şey Haline Gelmiştir

12 Eylül'den sonra Türkiye cezaevlerinde dikkate değer bir kötüleşmenin başlaması ve bunun sürdürülmesi bir yana, cezaevlerini dolaysız bir yok etme aracına dönüştürülmesi de sistemleşmiş durumdadır.

Şu tabloya bakın:

14-15 Aralık 1995'te de Ümraniye Cezaevi'ne yapılan saldırıda 34 tutsak yaralanmış, tesadüfen ölen olmamıştı...

1995 Eylül'ünde Buca Cezaevi'nde dört devrimci tutsak katledildi. Onu aynı yıl üç kişinin ölümüyle sonuçlanan Ümraniye Cezaevi'ndeki ikinci katliam izledi.

1996'daki Mayıs Genelgesi'ne karşı Bayrampaşa'da yürütülen ve 69 gün süren ölüm orucunda 12 devrimci hayatını kaybetti.

24 Eylül 1996'da Diyarbakır Cezaevinde (Ek:1) polis ve jandarmanın çivili sopalarla yaptığı saldırıda 10 tutsak vahşice öldürüldü ve 24 tutsak ise ağır yaralandı, geriye kalanlar da ağır sevk ortamında Gaziantep Cezaevi'ne sürüldü. Bu suçtan Diyarbakır'daki 3. Ağır Ceza Mahkemesi'ndeki 59'uncu duruşmaya tutuksuz yargılanan, aralarında rütbeli asker ve polis amirlerinin de bulunduğu 29'u asker, 36'sı polis, biri cezaevi doktoru, ikisi cezaevi müdürü, dördü de infaz koruma memuru 72 sanıktan hiçbiri katılmadı. 72 kişi hakkındaki dava 10 yıl sonra bitti. 10 görevliye hiç ceza verilmedi, beşer yıl ceza alan 62 kişi ise aftan yararlandı. Yargıtay 1. Ceza Dairesi 7 sanık hakkında suçun zaman aşımına uğraması ve 20 sanığa ise, "suçu işledik-

lerinin sabit olmaması" gerekçesiyle beraat karan veren mahkeme davanın düşürülmesine karar verdi.

26 Eylül 1999 sabahı **Ankara Ulucanlar Cezaevi**'nde insanlık dışı uygulamalarla gerçekleştirilen saldırı sonucunda 10 tutsak yaşamını yitirmiştir. Koğuşların çatılan delinerek içeriye gaz bombası atılmış, itfaiye araçlarından köpükler sıkılmıştır. Robokop ve Özel Jandarma Timlerinin coplarla, kalaslarla, kancalı demir çubuklarla ve dipçiklerle saldırdığı tutsaklar dövülerek ve sürüklenerek işkencehane haline getiriler hamamda katledilmişlerdir. Yaratılan vahşet görüntüleri bile ne yetkilileri ve ne de sistemin adalet mekanizmasını rahatsız etmemişti.

Bu vahşetin emri, MGK toplantısından sonra, kamuoyu nezdinde bizzat Ecevit tarafından verildi. Oradaki tutsakların talebi ise son derece sıradandı; nefes alacak yer kalmayacak denli kalabalıklaşan koğuşlarındaki rahatsızlıklarından dolayı, yeni bir koğuş...

19 Aralık 2000 Katliamı

20 Ekim 2000'de başlayan ve ölüm sınırına varan ölüm orucunda sözde "ölümleri önlemek" adına 19 Aralık 2000'de 20 ayrı cezaevinde eşzamanlı biçimde Hayata Dönüş Operasyonu yapılmıştı. 2'si asker 32 kişi hayatını kaybetmişti. Operasyona rağmen cezaevinde ve dışardaki dayanışmalarda devam eden ölüm oruçlarında 122 kişi daha hayatını feda etti.

Bayrampaşa Cezaevi'ndeki müdahalede 12 tutuklu ve hükümlü öldürülmüş, 55'i yaralanmıştı. Operasyon sonrasında başlatılan soruşturma, jandarmanın isim bildirmeme, bilgi ve doküman paylaşmama gibi engellemeleri nedeniyle tam 10 yıl sürmüştü. Bu nedenle hiçbir rütbeliye ve ölümlerin gerçekleştiği C Koğuşu'na giren Jandarma Komando Özel Asayiş Komutanlığı ve Halkalı Komando Taburu'na dava açılamazken; fatura, tali görevdeki Elazığ Komando Taburu'nda görevli 39 ere kesilmişti. Bakırköy 13. Ağır Ceza Mahkemesi'nde 23 Kasım 2010'da ilk duruşması görülen davada sanık erler kendilerinin Bayrampaşa'da değil, Ümraniye Cezaevi'ndeki operasyonda

görevli olduklarını iddia etmişti.

Planın adı: Bayrampaşa Özel Müdahale Planı, 'Tufan' adını taşıyor.

Bu operasyondan sorumlu komutanın dönemin Jandarma Bölge Komutanı Tuğgeneral Engin Hoş, yardımcısının dönemin Jandarma Komando Özel Asayiş Komutanı (JKÖAK) Yarbay Burhan Ergin olduğu belirtiliyor. Sadece Yarbay Ergin hakkında soruşturma açılmış fakat ifadesi bile alınmadan hakkında takipsizlik kararı verilmişti. Ergin, 17 Mart 2006'daki bir yazısında, ölümlerin meydana geldiği C Blok'a Astsubay Süreyya Yalçınkaya ve Astsubay Zafer Sabancı'nın girdiğini söylemişti. Fakat sonradan Sabancı'nın 1 Ağustos 2005'te öldüğü, Yalçınkaya'nın 2002'de TSK'dan çıkarıldığı anlaşıldı. Operasyondaki isimler hep saklı tutuldu.

Bayrampaşa Davası'nın üçüncü duruşması Bakırköy 13. Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülecek.

Mahkeme heyeti, dönemin Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk, Sağlık Bakanı Osman Durmuş ve İçişleri Bakanı Sadettin Tantan hakkında Bayrampaşa Cezaevine düzenlenen operasyonla ilgili olarak TBMM'ye fezleke gönderilip gönderilmediğinin Ankara Cumhuriyet Başsavcılığından sorulmasına karar verdi. Gönderilmemişti tabii ki!

Jandarma Komando Özel Asayiş Komutanlığı (JKÖAK), 8 Nisan 2006'da, İl Jandarma Komutanlığı'na gönderdiği yazıda, Sabancı'nın 1 Ağustos 2005'te Tunceli'de öldüğünü, Yalçınkaya'nın 2002'de TSK ile ilişiğinin kesildiğini, Çobanoğlu'nun ise Hakkâri Dağ Komando Tugayı'nda görevli olduğunu belirtti. Oysa Çobanoğlu 22 Temmuz 2004'te Şırnak'ta kuşkulu biçimde ölmüş ve intihar ettiği söylenmişti. JKÖAK bu bilgiyi savcıya iletmedi.

Oysa operasyonun yöneticilerinden Albay Burhan Ergin, 17 Mart 2006 tarihli belgede olayların "spontane olarak, hazırlıksız ve plansız halde gerçekleştiğini" ifade etmişti.

Hacer Arıkan 'Bizi Yaktılar' Demişti

Bayrampaşa Cezaevi'nde 12 kişinin öldüğü operasyonda C–1 koğuşunda bulunan altı kadından beşi yanarak, birisi de duman ve gazdan zehirlenerek ölmüştü. O dönem yetkililer "Kendilerini yaktılar" dese de yaralı kadın tutuklular arkadaşlarının askerlerce tavana açılan deliklerden üzerlerine bir sıvı serpildikten sonra yakıldığını söylemişti. Operasyonda yananlardan Hacer Arıkan, şunları söylemişti: "Önce çıkış noktamızda yatak yakıldı ve tavandan bir hortumla içeriye bir madde bırakıldı. Ben halen o madde neydi, hangi maddeyle yandım bilmiyorum. Biz C–1 koğuşunda 27 bayandık. Arkadaşlarım öldü ve koğuştan en son çıkartılan bendim. Ortada bir isyan yok. F tipi cezaevlerine karşı yapılan ölüm orucu eylemleri vardı."

Burdur Cezaevi'ne yönelik 19 Aralık operasyonunda dozerler duvarı yıkmış; tutuklular arasında yer alan **Veli Saçılık**'ın kolu bir kepçe darbesiyle koparılmıştı. Çöpe atılan kol, bir sokak köpeğinin ağzında bulunmuştu.

Türkiye'de "idam" cezası kalktı ama devrimciler için bütün ceza biçimleri toptan idam şekline dönüştü

Tecrit sisteminin uygulamasıyla başlayan direniş ve saldırı operasyonlarında 200'e yakın siyasi tutsak hayatını kaybettikten sonra sistemin insanlık dışı yüzü sessiz ölümlerle sürüp gitti. Önceki Adalet Bakanı Sadullah Ergin'in 26 Aralık 2012'de CHP Dersim Milletvekili Hüseyin Aygün'ün soru önergesine verdiği yanıta göre, ceza infaz kurumlarında bulunurken hayatını kaybeden tutuklu ve hükümlü sayısı şöyle:

2002'de 89; 2003'te 163; 2004'te 54; 2005'te 59; 2006'da 157; 2007'de 176; 2008'de 211; 2009'da 196; 2010'da 252; 2011'de 268; 2012 18 Temmuz itibariyle 109 kişi oldu.

Bu satırları yazdığım Şubat 2015'te edindiğimiz ve çeşitli kaynaklarca da doğrulanan bilgilere göre o anda cezaevlerinde yaşamı tehlike altında 780 hasta tutsak bulunuyordu. Bunların 164'ü acil durumdaydı ve mutlaka dışarda serbest ortam–

da, uygun hastanelerde tedavi görmeleri gerekiyordu. Abdullah Kalay bunlardan biri.

Dönemin Adalet Bakanı Sadullah Ergin'in verdiği bilgiye göre hasta hükümlü ve tutuklulara infazın ertelenmesi hakkı tanıyan yasadan yararlanmak isteyen 460 kişi başvuruda bulundu. Adli Tıp Kurumu raporları üzerinden yapılan incelemelerden sonra 43 kişi serbest bırakıldı. 43 kişinin yaptığı başvuru ise kabul edilmedi. Açıklamaya göre 113 kişi hakkında düzenlenecek Adli Tıp raporunu, 216 kişi ise tam teşekküllü hastanenin vereceği raporu bekliyor.

AKP iktidarının cezaevlerine bakışına örnek bir husus da Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün tutumuydu.

Cumhurbaşkanı Necdet Sezer, ölüm oruçları nedeniyle Wernicke Korsakof hastalığına yakalanan mahkûmların da yer aldığı 252 kişinin salınmasını sağlamıştı. Buna karşın Abdullah Gül, göreve geldiğinden beri sadece 26 kişiyi sağlık durumu nedeniyle affetti. Oysa Gül döneminde hasta tutsaklar daha çoktu ve daha sık protesto konusu oldular, ama o bu çığlıklara aldırmadı. Bu süre içinde çok sayıda hasta tutsak öldü ve ölmeye devam etti. R. Tayyip Erdoğan gibi birinden ise zaten insanca bir şey beklenemez.

Hasta tutsaklar adeta kasten öldürülüyor. Örneğin tam teşekküllü hastane raporları yeterli bulunmuyor, Adli Tıp raporları isteniyor, onu alsanız bile bu kez ilgili Cumhuriyet Savcılığı "tehlikeli" bulup onay vermezse yine serbest bırakılmıyor. İnfazların ertelenmesi yasası var ancak, böyle hileli engeller nedeniyle canavarın ağzından umut kapma şansı kaç kişiye düşer belli değil.

12 Eylül'de Tutsaklar Kobay Olarak Deney Konusu Edildi.

13.11.2011 tarihli, Bahadır Özgür'ün 12 Eylül idamlıklarından Recep Küçükizsiz ile konuşması üzerine yazdığı haberde şöyle diyor:

"12 Eylül'ün Mengele'leri"

Prof. Turan İtil'in Mamak, Metris, Erzurum cezaevlerinde yaptığı testler ile iddiaya göre HZİ Vakfı'nda bazı tutuklular üzerindeki nörolojik deneylerinin sonuçlan hiçbir zaman kamuoyuna açıklanmadı. Ancak sonradan ortaya çıkan bilgiler araştırmanın 1983'te İstanbul'daki bir seminerde özel davetlilerle paylaşıldığını ortaya çıkardı. Bir yıl sonra İtil, New York Medical College'da yine kapalı bir seminer verdi. Bu seminerin bazı notlan 21 Mart 1984 tarihli Medical Tribune'de yayımlandı. Oradaki bir takım yorumlar, İtil'in tutukluları 'deney' olarak kullandığına işaret ediyordu. Yine NATO'nun 23 Ocak 1985 tarihindeki toplantısında da İtil bu araştırmasını devlet yetkililerine sundu.

***

Prof. Dr. Doğan Şahin
(İÜ Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı)

"1983 yılında bazı mahkûmların Cerrahpaşa'ya götürülerek üzerlerinde Prof. Dr. Ayhan Songar tarafından araştırma yapıldığı bildirildi. Daha sonra aynı bilgilere çeşitli yerlerde de rastladım."

Prof. Dr. Mustafa Sercan
(Abant İzzet Baysal Tıp Fakültesi Psikiyatri Bölümü)

"Prof. İtil ve Prof. Songar'ın araştırmasının sonuçlarına benim tanık olduğum ilk sunum 1984'te Bursa'daki bir kongreydi. Songar konuşmasında araştırma sonuçlarına göre., 'solcuların genetik olarak suçlu olduğunu' söyledi. Bir de Erzurum Cezaevi'ndeki tutukluların kendilerine sürekli iğne yapıldığına dair tanıklıklan biliyorum. Bu ilaç 100 kişiye uygulanmış."

Mehmet Bekâroğlu (Psikiyatri uzmanı)

"Metris'te komutanlar benden mahpusların direncini kırmamı istiyordu. Ben de 'komünizmin tedavi edilecek bir hastalık' olmadığını anlatıyordum. Ama **Prof.** *İtil*'in araştırmasında siyasi tutuklulann sosyopat olduğunun anlaşıldığı iddia edilmişti."

'Tedavi İçin 40 Yaşına Kadar Cezaevinde Kalmalılar'

Prof. Turan İtil, araştırmasının sonucunda şu yorumda bulunuyordu: "Bunların elinde olmayan bir şey var, içgüdüleri var, bunu anlayabilmek için iki tanesini görmeniz kâfi, üç taneye gerek yok. Öyle bir şey ki bunlar, buluttan nem kapan insanlar, kontrol edilemeyen bir kızgınlıkları var. Terörist olmasalardı da katil olurlardı. Bir araştırma yaptık, Türkiye'nin çeşitli hapishanelerindeki teröristlerle görüştük, üstelik bu araştırmanın güvenilir yanı kim terörist kim değil diye bir kuşkunun olmayışı. Bu teröristler için kesinlikle en iyi ilaç yaştır. Kimse 40 yaşından sonra terörist olmaz. O halde kırka kadar beklemek gerek. 40 yaşına kadar içeride hapishanelerde tutulmaları gerekir. Pahalı bir yöntem ama idamdan daha iyi."

'Türk Teröristlerin Beyin Bozukluğu Var'

"Türk teröristlerin çoğunluğu kırsal bölgelerden kente okumaya gelmiş gençler arasından çıkıyor.

Ailelerinin eğitim düzeyi düşük, babalarının çoğunun eğitim düzeyi ilkokul ya da daha aşağıdadır.

Suçlular ile teröristler arasında geldikleri yöreler bakımından benzerlikler var

Sağcı ya da solcu teröristler arasında kökenleri açısından bir fark yok.

Yakın akrabaları arasında suçluların bulunduğu ailelerden daha çok terörist çıkıyor.

Teröristlerin genellikle zeka dereceleri düşük. Ancak lider durumda olanların arasında bir inceleme yapılmış değil.

Adli suçlulara göre teröristlerde saldırganlık eğilimleri daha az.

Teröristlerin çoğunda belirgin olmayan fonksiyonel beyin bozuklukları var.

Teröristler adli suçlulara göre cinsel bakımdan kendilerini daha çok tatmin edilmiş sayıyor.

Terörist katillerin öbür katillerden pek farkı yok.

Teröristler genellikle kendi içlerine kapalı kimseler. Adi suçlulara göre daha az mazoşist eğilim gösteriyorlar.

Mamak Modeli Önerildi

Prof. İtil'in sunum yaptığı 'terör semineri'nde şu kararlar alınmıştı:

Hapishane düzeni değiştirilmeli. Koğuş sistemi yerine teröristlerin küçük topluluklar halinde 5–6 kişilik hücrelerde tutulması uygundur.

Zekâ dereceleri düşük teröristlerin yeniden topluma kazandırılması için tedrici af yoluna başvurulabilir.

Sağcı ve solcu teröristlerin aynı koğuşta bulundurulmaları olumlu sonuçlar verir.

Hapishanede disiplinli bir eğitim verilmeli. Özellikle Atatürk ilke ve inkılapları eksenli bir eğitim yürütülmeli. Çin'de Kızıl Muhafızlar 2 yıllık benzer eğitimle kazanıldı.

Lider grupların değilse bile düşük zekâlı ve beyin bozuklukları olanların askere alınıp, silahsız işlerde çalıştırılarak ve bir yandan da eğitilerek topluma kazandırılması sağlanabilir.

Aynı deneylerin fazlasıyla Diyarbakır 5 No'luda yapıldığından şüphe edilebilir mi? "Bilim insanı" yaftası taşıyan bu faşist Mengele'lerin düşüncelerinin pratikte bugün uygulanmakta olduğunu görüyoruz. Türkiye Cumhuriyeti cezaevlerinde daha önce hiç görülmemiş ölçüde uzun tutukluluk ve mahkûmiyet süreleri yaşanmaktadır. Cezaevlerinde yaşlanıp ölen insanlar var. 30 yılını cezaevinde geçiren siyasi tutsak sayısı giderek çoğalıyor. Türkiye'de siyasi tutsaklar ortalama ömürlerinin 10 yılını cezaevinde geçiriyor. F–Tipi hücre cezaevlerinin bu tasarımlardan kaynaklandığı belli oluyor. Devrimci ve sosyalist politikacı ve düşünürleri cezaevlerinde ya öldürüyorlar ya da artık "işe yaramaz" hale gelince bırakılıyorlar.

Osmanlı döneminde muhalifler uzak yerlerdeki hapishanelere konularak aileleriyle görüşme imkânından yoksun bırakılıyorlardı. Çok sayıda şair, düşünür, Kürt, Alevi, Hristiyan

veya aydın muhalif, Malta, Magosa, Fizan, Trablus, Halep, Girit gibi çok uzak yerlerdeki zindanlara konulur, buralarda ölürdü. Şimdi oralar yok, bu kez de ülke dahilinde mümkün olduğunca uzak yerlere koyuyorlar ki yakınlarıyla ilişkileri masraflı ve zor olsun. Üstelik çeşitli gerekçelerle "sürgün" adı altında tabutluk kamyonlarla sık sık bir hapishaneden diğerine yerleri değiştirilerek yıpratılıyorlar. Geçtiğimiz yıllarda bu araçlar içinde, Muş–Van yolunda 5 tutsak diri diri yandı. Açlık grevi ve ölüm orucunun kırkıncı günlerinde bile "Mavi Ring" dedikleri bu araçlarla tutsakları sürgüne götürürken ölümüne yol açtılar.

5 No'lu Zindan Direnişine Dair Tartışmalar

1985'te yargılanmamızın birinci aşamasının sonuçlanması ve idam cezalan almamız nedeniyle yeniden 35'teki hücrelere konulmuştuk. Burada bulunduğum 1985–1987 boyunca hem kendi aramızda, hem de PKK kesimiyle teslimiyet ve direniş devreleriyle ilgili çeşitli değerlendirme ve yoğun tartışmalarımız oldu.

Diyarbakır zindanında direnişten teslimiyete; teslimiyetten direnişe doğru evrilen, birbiriyle bağlantılı–kesintisiz ve aynı zamanda birbirinden keskin çizgilerle ayrılan nefes kesici iki dönem yaşanmıştı. Bu geçişlerin kan revan içinde gerçekleştiğini söylemeye gerek yok. Direniş teslimiyete evrilince, yıkılan, ihanet edenler oldu; teslimiyetten direnişe evrilmede ise kendi küllerinden ateş üreten insanlar ortaya çıktı ve ölülere can verdiler. Her iki döneme damgasını vuranlar hemen hemen aynı insanlardı. Herkes ateşle sınanıyor, zulmün eleğinde eleniyordu; unufak tozlara karışıp gidenler oldu, ama yine de direnenler çoktu. Tamamen aynı vahşet altında direnenler yenilip teslim oldu ve yine aynı vahşet altında yeniden direnip teslimiyet ve ihanet iklimini paramparça ettiler; ufalmamışlardı!.. Ateş sınavında yıkanarak arındılar, çürükler ayıklandı, çelikleşerek kalanlar yürüttüler sonraki bütün muharebeleri...

Orda yaşananlar sıradan şeyler değildi, ne direniş bakımından ne de vahşet açısından. 5 No'lu'yu dünyanın en ünlü 10

zindanı arasına yazdıracak kadar ender tarihi bir durumdur orda yaşananlar.

Devrimci çevrelerden karşı-devrimci çevrelere kadar herkesin tartıştığı, analizlere tabi tuttuğu ve kendince sonuçlar çıkardığı, yüzlerce kitap ve binlerce makalenin yazıldığı, belgesel filmlere konu olmuş böyle önemli bir olayı, doğrudan ilgili olan politikacı ve politik partilerin bigâne kalması düşünülemezdi; en çok ta onlar tartışacak, analiz edecek ve sonuçlar çıkartacaktı. Zaten politikacıların, sosyal bilimcilerin oldukça ilgili bulunduğunu ve tartıştığını biliyorduk.

Hücrede olduğum bu dönemde PKK içindeki tartışmaların birden alevlendiğini ve önemli bir saflaşma yarattığını anladık. Ben şahsen bu saflaşmanın daha çok cezaevi konusunda bizimle PKK arasındaki tartışmalar ekseninde geliştiğini sanıyordum. Bu sanım, saflaşmanın bir tarafında daha çok bizim argümanlarımızın işlenmesi ve bu kesimin bize sıcak yaklaşımlarından kaynaklanmıştı. Bilahare "üstten" geldiği söylenen on küsur sayfalık küçük bir broşürden kaynaklandığı anlaşıldı. Sanırım aynı yazı daha sonra (1991'de) Serxwebun'da da yayımlanmıştı. Ben kendim şahsen hücrede söz konusu yazıyı okumamış, içeriğini öğrendikten sonra da okumaya değer bulmamıştım. Okuyanların anlattığından 5 No'lu'yu ve burada yaşananları kavramaktan fersah fersah uzak, kibirli, direnişi ve direnişçileri hor gören, bir içerik taşıdığını öğrenmiştim. Özellikle sarf edilen bazı sözcükler son derece gerçek dışı, haksız ve yakışıksızdı. İnsan ister istemez, "Bu lafları edenler burada olsaydı da ne yaparlardı bir görseydik, 'bir tas çorba için' mi yoksa bir toplumun geleceğini etkileyen tarihi bir namus kavgası mıydı görseydiler!" diyesi geliyordu. Kuşkusuz direnişte küçümsenmeyecek hatalar da işlenmişti ve zaten yenilgiye teyin edici etki eden de onlardı. Fakat büyük hatalar büyük kavgalar içinde yaşanır, orada herkesin saygıyla karşılaması gereken büyük bir direniş de yaşandı ve esas olan da budur. Bu direnişte her şeye karşın oradaki PKK'nin önemli kadrolarının can pahasına oynadığı rolden bir nedenle gurur duyulmuyorsa bile saygı duyulması gerekirdi. Kaldı ki yenilgiye neden olan asıl "hatalara" dair ise hiçbir şey söylenmiyordu ve anlaşıldığı kadarıyla söylenece-

ği de yoktu. Çünkü bizim yenilgiye kesin etki yapan "hatalar" olarak gördüğümüz farklı disiplinlerle dostluk ve dayanışma zaafiyetinden söz bile edilmiyordu. Tersine öteden beri sürdürülen ve genel politika haline getirilen sekter, kibirli politikanın pirim yaptığı ve pragmatik biçimde uygulandığı hissediliyordu. Benim düşünceme göre cezaevindeki PKK kadrolan o benmerkezci sekter genel politikadan uzaklaştıklan oranda kazanıyorlardı. Cezaevindeki kadroları pratik içinde zorunlu olarak algısal düzeyde de olsa bunu hissetmiş ve yavaş yavaş düzeltmeye bile başlamışlardı. Önderliğine düşen bunu geliştirmek iken, tersi yönde çarpıcı gelişmeler olduğunu üzüntüyle gördük.

Saliha Şener (Kör Saliha), Mehmet Cihat Şener'in annesi... Hasan Çakır'a şöyle sitem etmişti: "De ka bêje Hesen. Qey Şeno acan bû, wî kuştin, qetl kirin"[22]

1990'da PKK, "Zindan Konferansı" diye bir konferans yapıldı. Mehmet Cihat Şener PKK Genel Sekreter Yardımcısı olarak konferans divanında oturuyordu. Cezaevinden çıkan diğer PKK kadrolarından mücadeleye devam edenlerin önemli bir bölümü de Konferansı'na katılmıştı ve Öcalan'la gerilimli tartışmalar yaşanmıştı. Bunun üzerine bazıları tutuklanmış, Selim Çürükkaya, M. Cihat Şener gibi bazıları da kaçmıştı. Tutuklananlar arasında Sakine Cansız da vardı. Zeki Yılmaz da bu konferansa katılmış ve liderliği eleştirmişti. Zeki daha sonra öldürüldü. Mehmet Cahit Şener de arkadaşlarıyla birlikte katledildi.

Mehmet Cihat Şener, cezaevinde önemli zaaflar göstermişti. Tahliye olduktan sonra askere alınmış ve firar etmişti. Tekrar yakalandığında 26 sayfalık bir ifade vererek yine zayıflık göstermişti. Bu sorgusunda bizlerin 5 No'ludaki rolümüz hakkında bizim övgü saydığımız bilgiler de vermişti. Serbest bırakıldıktan sonra örgütün Ortadoğu'daki kamplarına gitmişti. Tünel ola-

22 "Şeno neden ajan olsun, neden öldürdüler, neden katlettiler!"

yında yukarıda anlattığım nedenlerle güvensizlik belirtmiş ve bu işten el çektirilerek denetim altına alınmasını istemiştim. Fakat bunu "hain" olduğunu düşündüğümüzden değil, ölümden korktuğu, düşman karşısında sağlam duramayacağını varsayarak ilkesel nedenlerle eylemin güvenliği için istemiştik. Bu talebimi açıkladığım zaman bir arkadaş bana, "Hain olduğunu mu düşünüyorsun?" diye sormuştu. "Hayır, hain olduğunu sanmıyorum, bence ölümden korktuğu için düşman karşısında yalpalıyor, böyle insanlar ciddi eylemlere bulaştırılmamalı, zarar verebilir, bundan dolayı her ihtimale karşı eylemden dışlanması gerekiyor" demiştim. Bugün de aynı fikirdeyim. Devrim saflarında böyle insanlar çoktur, ama bunların devrime katkıları da çoktur, yeter ki uygun konumlandırmalı ve iyi denetlemelidir. Şener'in Diyarbakır zindan direnişinde es geçilmez büyük katkıları da olmuştu. Yetenekli, becerikli, girişken bir insandı, özellikle direnişlerin örgütlenmesinde ve komünikasyonda çok yaratıcıydı. Ailece devrime katılmış ve büyük özverilerde bulunmuşlardı. Özellikle annesi Saliha'nın direnişlerimize yaptığı katkı takdire şayandır. Kişisel olarak idam ve infazlara karşıyım, bunun halk devrimine çok zarar verdiğini biliyorum. Şener'in öldürülmesine çok üzüldüm. Zeki Yılmaz için de üzüldüm, cezaevinde sağlam duran bir kadroydu. Bu tür yanlış hareketlerin Batman'da nasıl olumsuz etki yaptığını ve Hizbullah hareketini güçlendirdiğini görüyoruz. Son yıllarda Kürt hareketinin bu hatalarından bir ölçüde uzaklaşılmaya başlandığını izliyorum, umarım bilinç alanında daha da gelişerek devam eder. Ortadoğu'nun son derece kötü geleneksel kültür alışkanlıklarından kurtulmak için insan hayatını hiçe sayan şiddet biçiminden, otoriter davranışlardan ve liderlik kültünden uzaklaşmak gerekiyor. Bunlar devrim ve demokrasi kültürü ile bağdaşmaz, halkların özgürlüğünü her zaman tehdit altında tutar. Saliha Ana'nın "Şeno neden ajan olsun, neden öldürdüler, neden katlettiler!" çığlığı içime dokundu. Devrimin silahları asla devrime hizmet eden insanlara çevrilmemeli...

Bursa Özel Tip Cezaevi'ne "Sürgün"

Diyarbakır'da kalmamızı gerektiren dava ve yargılamalar bitmişti, benim tahliyeme de az zaman kalmıştı. 1990 Ekim sonlarına doğru bizlerin de başka cezaevlerine sevkedileceğimiz bildirildi. Eşyalarımızı hazırladık, koğuş arkadaşlarımızla vedalaştık çıktık. Nereye götürüleceğimizi bilmiyoruz. Her birimizi ayrı ayrı koğuştan çıkartıp ring denilen kentler arası sevk aracına götürdüler. Sanırım iki sivil gardiyanın eşliğinde maltadan kapıya doğru yürüyoruz. Dışkapıya yakın bir yerde aniden birkaç resmi elbiseli polisin saldırısına uğradım. İriyarı, besili domuz gibi biri beni gardiyanların elinden alarak merdiven boşluğuna doğru sürüklemeye çalışıyor, bir yandan da cop, tekme, yumruk savuruyorlar. Özellikle yakamdan tutarak beni merdiven boşluğuna sürüklemeye çalışan polisin belinde tabancası sallanıyor! İki sivil gardiyan üzerime kapanarak beni onların saldırısından korumaya ve merdiven boşluğuna çekmelerini engellemeye çalışıyor. Bir an ellerinden kurtuluyoruz ve sivil gardiyanlar beni hızla dış kapıya doğru yürütüp ring aracına koyuyorlar. Beklemediğimiz bir saldırıydı, gardiyanlar da ben de nefes nefeseyiz. Kafam, yediğim cop ve yumruklardan zonkluyor. Neyse ki ucuz atlatmışız, bana savrulan sopa ve copların çoğunu gardiyanlar karşılamış, daha vahim bir kötülük yapmalarını önlemişlerdi. Beni koruyan gardiyanlardan biri daha önce çiçek nedeniyle tartıştığımız Sivriceli gardiyan, hiç ummadığım bir dostluk göstermişti, "Hocam namussuzlar herhalde seni öldürmek istedi, kendine dikkat et. Valla sana gelen bütün darbeleri biz yedik!" dedi. Bana iyi yolculuklar dileyip gittiler.

Ring aracı, orta büyüklükte bir otobüs gibi, fakat her ikişerli koltuk sıralan metal plakalarla kapatılmış yaklaşık yirmi küsur dikey tabutluklardan oluşuyor ve aralığa açılan birer kapıları var. Her birimizi birine yerleştirip kapılarını kilitliyorlar. Hücre o kadar dar ki, ancak dizlerimi iyice çekerek ve sürekli dik durarak yerleşebiliyorum. Bütün yürüyen dikey tabut hücreler

dolduktan bir süre sonra hareket ediyoruz. Böyle bir işkence aracında yolculuk tam bir felaket, hele bir kaza falan olsa tek kişi kurtulamaz, herkes tost gibi ezilir! Neyse ki fazla hız yapacak bir araç değil, takur tukur yol alıyor. Her tabutluğun dışarıya bakan telli bir penceresi var, yol boyunca oradan dışarıyı seyrediyorum. Gün batımına kadar ağaçsız dalsız çöl gibi bir araziyi geçip Malatya'ya varıyoruz. Müslüm Elma'yla birlikte bazı tutsakları oraya bırakıyorlar ve devam ediyoruz. Sonra bir-iki yere daha uğrayıp başka tutsak arkadaşları cezaevlerine bırakıyorlar. Gece yarısı neresi olduğunu bilmediğimiz bir yerde sabaha kadar bekletiliyoruz. Bir cezaevinin önü olduğu anlaşılıyor. Sonra yine hareket ediyoruz, artık batıdaki bir cezaevine götürüldüğümü anlıyor ve seviniyorum. Batıya ilerledikçe trafik yoğunluğu iyice artıyor. Diyarbakır'dan uzaklaştıkça sanayi görüntüleri, yeşillik ve topoğrafik çeşitliliğin artması dikkatimi çekiyor; "Güney tam anlamıyla talana uğramış, bakımsız, yetim bırakılmış ve çölleştirilmiş bir yer" diyorum. Nihayet üçüncü günün akşamında Bursa Özel Tip Cezaevi'ne varıyoruz. Burada Diyarbakır'da uğradığım saldırıya uğramıyorum, iyi karşılanıyorum. Gelişimi haber alan arkadaşlar cezaevi temsilcileriyle birlikte gelip beni karşılıyor ve eşyalarımı taşıyorlar. 1988'deki 1 Ağustos Genelgesi'ne karşı yaptığımız direniş sırasında burayla ilgili iyi haberler almamıştık, sık sık saldırı ve direniş hadiseleri yaşanmıştı. Neyse teslim-tesellüm işlemleri bitip eşya araması yapıldıktan sonra koğuşa götürüyorlar. Beni karşılamaya gelen iki arkadaştan biri koluma giriyor diğeri de eşyalarımı taşıyarak koğuşa götürüyorlar. Koğuş ve havalandırma kapıları açık, herkes ara maltaya doluşmuş beni bekliyor. Herkesle kucaklaşıyoruz, Arkadaşlar durumumun iyi olmadığını ve dinlenmem gerektiğini söyleyerek, "hoşbeş seremonisini sonraya bırakmak üzere" beni kendi koğuşlarına götürüyorlar. Üç günlük ring arabası işkencesi tam anlamıyla fiziki olarak çökertmiş. Koğuşta hemşerim Nuri Kaya, gençlik faaliyetinden tutuklu bir genç ile Siverekli bir yoldaş daha var. Genç sevinç ve heyecan içinde, "Yoldaş sen yatağıma uzan biraz dinlen, biz

de sana çay ve yiyecek bir şeyler hazırlayalım" diyor, dediğini yapıyorum. Biraz sonra koğuşa bir yatak da benim için konuluyor ve arkadaşlar onu düzenliyorlar. Yemekten sonra grup grup arkadaşlar gelip gidiyorlar. Mamak'tan getirilen Devrimci Yol'dan arkadaşlar çoğunlukta, Nasuh Mitap, Ali Alfatlı, Baha gibi adları anımsayabiliyorum. Devrimci Sol ve diğer gruplardan da gençler var. Eşber Yağmurdereli de orda. Devrimci Yol'dan arkadaşların çoğunu gıyaben, bazılarını da şahsen tanıyorum. Eşber'i sadece gıyaben tanıyorum, diğer gruplardan bizimkiler de dahil önceden tanıdığım kimse yok. Akşam koğuşlanmıza alınıp kapılarımız kitlenince arkadaşlarla geç saatlere kadar Diyarbakır üzerine derin sohbetlere dalıyoruz. Herkes Diyarbakır cezaevinin kötü ününü merak ediyor ve bitmez tükenmez sorularla olan bitenleri öğrenmeye çalışıyorlar. Sonunda yoruluyorum ve ertesi güne devam etmek üzere istirahate çekiliyoruz.

Bursa'ya gelişim bana tahliye olmak gibi geliyor, sevinçliyim. Kendi ailem İstanbul'da olmasına karşın Bursa'da da aile dostlarımız ve yakın köylülerimiz var. 12 Eylül'ün Dersim'deki teröründen kaçıp Bursa'ya, Yalova'ya ve İstanbul'a yerleşen çok sayıda akraba ve yakın köylüm var. Bursa'ya gelişim kısa sürede yayılıyor ve her hafta bir sürprizle karşılaşıyorum, grup grup görüşüme geliyorlar, artık Diyarbakır'daki gibi görüşten yana yoksunluk yaşamıyorum. Diğer devrimci gruplar sırayla koğuşlarına davet edip ziyafet çekiyor, Diyarbakır üzerine sorular soruyorlar. Devrimci Yol'dan Ankara kadrosu Baha'nın (soyadı Emet'ti sanırım) bir fotoğraf atölyesi var, çok da iyi bir arkadaş ve nerdeyse her gün birlikteyiz. Başka bir odada da bilgisayar kursu veriliyor. Ben hala yazılarımı optima daktiloyla yazıyorum. Bilgisayarı ilk kez orda görüyorum ve Devrimci Yol'dan bir arkadaş "Boşver şu ilkel daktiloyu, bilgisayar kullan" diyor ve bana bilgisayar kullanmayı öğretiyor, çok iyi bir dost. O sıralar bilgisayarlar henüz çok pahalı, o yüzden dışardan istemeye gönlüm varmıyor, ama gerçekten yazı çalışmalarında olağanüstü kolaylıklar sağlıyor. Başka bir odada bağlama ve gitar

öğrenen arkadaşlar var, arada bir gidip onlara takılıyorum. Yazı ve okuma saatlerinden fırsat buldukça ya bilgisayarcı arkadaşın ya da fotoğrafçı Baha'nın yanına gidiyorum. Zaten ikisi de çok candan yakınlık gösteriyor ve özellikle ilgileniyorlar. Devrimci Sol'dan Tokatlı genç bir arkadaş var, o da çok yakın ilgi gösteriyor, uçan delişmen bir genç. Eşber Yağmurdereli bir-iki hafta geçtikten sonra günde birkaç saat kendisine kitap okumamı istiyor. Eşber iki gözü de görmeyen bir avukat, Acilciler davasından bir eyleme "gözcülük yapmak"tan ceza almış! Görme özürlüler alfabesiyle okumaya çalışıyor, dolayısıyla ancak sınırlı eserleri okuyabiliyor, bu alfabeye aktarılmamış yeni eserleri birinin ona okuması gerekiyor. Bu yüzden zamanım sınırlı olmasına karşın isteğini geri çevirmeye gönlüm varmıyor, kabul ediyorum. Zamanımın önemli bölümünü ona ayırıyorum, birkaç hafta böyle sürdürüyoruz. Bir süre sonra Halk Demokrasisi dergisinden yazı yazma teklifi alıyorum, başyazıları ve önemli aktüel siyasi analiz ve yorum yazılarını ben yazmaya başlıyorum. O sıralar SSCB'de yaşanan siyasal deprem ve Türkiye'de canlanan işçi hareketleri yazılarımın ağırlık konuları oluyorlar. Gazete ve dergileri tarama, kitap okuma ve yazı yazmaktan Eşber'e zamanım kalmıyor, ama yine de kendimi zorlayarak sürdürmeye çalışıyorum. Her gün tam çalışma arasında çıkıp geliyor, ara verip ona saatlerce kitap okumak zorunda kalıyorum. Zaten sağlığım da iyi değil, bu da ek yorucu bir külfet oluşturuyor. Yoldaşlar işlerimin aksaması yüzünden düştüğüm sıkıntıyı hissediyorlar ve bu görevi kendilerine devretmemi istiyorlar. "Evet, doğrusu zorlanıyorum, ama böyle insanlar alıngan olur, nasıl karşılar bilmiyorum, üzmemeliyiz" diyorum. Genç arkadaş, "Ben çıtlatırım, anlayış gösterir herhalde, sen canını sıkma" dedi. O gün yine öğle yemeğinden sonra koğuşumuza geldi, elinde birkaç yeni çıkan kitap var, birini açıp okumaya başlıyoruz. Arkadaşlar önemli gazete yazılarını sesli okuyorlar, üzerinde yorumlar yapılıyor. Çay içme arasında arkadaşlar "Eşber abi, yoldaş dergiye yazı yazıyor yetiştiremiyor, bu okuma işini biz sana yapsak olmaz mı?" dedi. Yanıt vermedi, bel-

li ki benim gönülsüzlüğüme yordu. Çaydan sonra kitaplarını alıp gitti. Alınmıştı. Birkaç gün bize uğramadı, havalandırmada da eskisi gibi bizimle volta atmıyor. Neyse sonradan gönlünü aldık, vaktim olunca ben, olmayınca da diğer arkadaşlar kendisine kitap okumaya devam ettik. Okumayı seven, çok okuyan zeki bir insandı Eşber. Böyle bir insanın görme engelli olması çok üzücü. Bilgi edinmede özgür değildi, birilerine veya pahalı bir tekniğe bağımlı ve sınırlıydı.

Tahliyeme günler kala cezaevinde yeniden kısıtlama ve sorunlar başgöstermişti. Gerilimli bir hava var! Yalnız Bursa'da değil, pek çok cezaevinde ardı ardına kötü haberler geliyordu. Grup temsilcileri bu girişimleri protesto etmek için uyarı grevi kararı aldı; süre belirlenmemişti, ancak birkaç günde hak gasp etme girişiminden vazgeçilmezse yeniden durum değerlendirilip eyleme başlanacaktı. Açlık grevine bütün cezaevi katıldı. Dördüncü günü cezaevi idaresi üstten gelen talimatı şimdilik uygulamayacağını ve yetkililerle konuyu çözmeye çalışacaklarını söyleyince eyleme son verildi. Bu belirsizliğin devam ettiği bir anda tahliyem geldi. Dostlarla vedalaşıp cezaevini terkettiğimde yüreğim ve aklım orda kalanlara dair endişe ve hüzün içindeydi.

Bursa Özel Tip'te dört ay kaldım, 2 Şubat 1991'de tahliyem geldi. Fakat hemen bırakmıyorlar, ring aracına bindirip Bursa Askerlik Şubesi'ne götürdüler. On yıllık Diyarbakır askerliği yetmemiş gibi askere alacaklarmış! Beni karşılamaya gelenler hepsi Askerlik Şubesi'nin önüne yığılıyorlar. Epey kalabalık bir grup karşılamaya gelmiş, annem, kardeşlerim, kuzenlerim, komşularımız, Halk Demokrasisi ve 2000'e Doğru dergilerinden arkadaşlar, bir-iki günlük gazete muhabiri, toplam 40-50 kişi civarında. İlk kez Askerlik Şubesinin önünde ayağım toprağa değiyor, öpenler, kucaklayanlar sıra sıra. Askerler onların arasından beni şube başkanının ikinci kattaki makamına çıkartıyorlar. Annem telaşlı, o da kapıya dayanıyor. Onları içeri bırakmıyorlar, ama kapı aralık bırakılmış. Şube Başkanı bir Binbaşı;

"Sen asker kaçağısın, önce muayeneye göndereceğiz, sonra da kıtana teslim olacaksın!.."

"Bu halimle mi askere gideceğim? Bu devlet ömrümden on yıl çaldı, bütün sağlığımı tahrip etti. Şu halime bakın! Benim özgürlüğüme, yaşama hakkıma bu kadar tecavüz eden bir devlete askerlik mi yapacağım! Hayır, asla! Bu benim için ölüm demektir! Sağlığıma kavuşsam bile gitmem, zorla götürürseniz ne pahasına olursa olsun kaçarım. Şu ana kadar yaşadıklarım yeter, tahliyemi bile işkenceye çevirmeyin, bırakın da artık evime gideyim!.."

Binbaşı iyi bir insana benziyordu, bu sert fevri çıkışımı tebessüm ve anlayışla karşılıyor sakince dinliyor. İçerdeki tartışmamızı duyup ters bir durum olduğunu sanan annem içeriye doğru hamle yapıp, "Oğlumu vermem, onu almadan buradan bir yere gitmem! Lütfen bırakın gidelim artık, evde herkes onu bekliyor!" diye çıkışınca, onu da alıyorlar odaya ve yatıştırmaya çalışıyorlar;

"Tamam, anne, telaşlanma, bu işlemleri yapmak zorundayız, oğluna bir aylık izin vereceğiz, gerisine karışmayız" dedi Binbaşı. Annemin keyfi yerine gelmişti, Binbaşı'ya "Allah sizden razı olsun, oğlumu yine vermezsiniz diye korktum, kusurumuzu hoşgörün, anne yüreği işte ne yapayım" dedi. Binbaşı izin kâğıdını imzalayıp bana uzattı;

"Geçmiş olsun anne, gözünüz aydın haydi güle güle, inşallah bir daha böyle şeyler yaşamazsınız" dedi. El sıkışıp ayrıldık oradan. Araçlarımıza bineceğimiz sırada yolun karşısındaki parkta bazı insanların anormal biçimde hareketlilik göstermesi dikkatimizi çekiyor; 8–10 kişi ağaçların arkasına saklanarak bizi izliyor, biz o tarafa bakınca sağa sola seğirtiyorlar, endişeleniyoruz. Polisler mi, kontracılar mı, faşistler mi, yoksa tahliye olduğumuzu duyup meraktan görmeye gelen ama çekindikleri için uzakta izleyen sempatizanlar mı belli değil. Neyse biz her hâlükârda tedbirimizi almalıyız, Osmanlının işi belli olmaz! Ben, annem, kardeşim ve Gürbüz bir süre otomobille yol alacağız, sonra uygun bir yerde inip gizlice otobüse binip yola devam edeceğiz. Organizasyonu aile dostumuz ve komşumuz Gürbüz üstleniyor. Gazeteci arkadaşların bindiği iki otomobil önde ve

arkada eskortluk yapıyor. Düşündüğümüz gibi uyguluyoruz ve otobüsümüz hızla İstanbul'a yol alıyor.

On yılda İstanbul ne kadar çok değişmiş, hayret ediyorum! Tanıdık birkaç firmanın tabelası ve yol ayırımındaki o yüksek bina olmasa mahalleyi bile zor tanıyacağım. Eski mütevazı yoksul gecekondu semti dev binalarla dolmuş. Mahallenin yeşilliği de yok artık. Oysa ne güzel yeşil alan düzenlemesi yapmıştık! Nerdeyse hiç ağaç kalmamış mahallede. Ana yoldan mahalleye sapmadan önce otobüsten inip otomobile biniyoruz. Eve vardığımızda bizi bekleyen büyük bir kalabalıkla karşılaşıyoruz, komşular, akrabalar, dostlar ve tabii orda burada dolanan bir dizi kuşkulu adam da...

Evdeki ilk gecem. Sabaha karşı hoş bir sürprizle uyanıyoruz; kardeşimin eşi Meral yenge rahat bir doğum yapıyor ve bir erkek yeğenimiz daha aramıza katılıyor. Eylül 1980'de bu evi terkettiğimden bu yana eksik olan tek canımız babamdır; ne yana baksam evde onun eksikliğini kocaman bir boşluk gibi duyumsuyor ve gözlerim doluyor. Bu çocuk sanki onun bendeki boşluğunu doldurmak için doğmuş. Hay sağolasın yavrucak, ne iyi ettin de bu günümüzü kolladın! "Yeğenimin adı Hıdırcan olsun ve böylece eksik sayımız tamamlansın!" diyorum, bütün aile sevinçle onaylıyor. 12 Eylül pek çok ocağı söndürdü, nice ailelerden can aldı. Biz yine de şanslı sayılırdık ve işte tek kaybımızı da Hıdırcan dolduruyor, hüzünlü bir mutluluk içindeyiz...

EKLER:

Ek 1)

Engin Kaya Üzerinden Tünelin Açığa Çıkmasını TKP-ML'ye Bulaştırma Çabası

Tünelin açığa çıkması olayının PKK cephesindeki yakalanma ve çözülmelerden kaynaklandığı bu şekilde kesinleşmeden önce, saflarımızda ortaya çıkan bir ajan–provakatör üzerinden burjuvazi ve bazı sol çevreler yakalanmayı TKP–ML'ye bulaştırmaya çalıştılar.

7 Ekim 1988'de İstanbul "Tuzla Köprüsü infazı" diye bilinen bir polis katliamı gerçekleşmişti. Daha önce DK adlı başka bir örgütün saflarında olan Engin Kaya adlı kişi, MİT tarafından ayartılarak TKP–ML'nin içinde çalışmakla görevlendirilmiş. 1988 Temmuzu'nda bir sempatizan komitesine alınarak partili Kemal Soğukpınar'a bağlı olarak çalışmaya başlar, amacı daha yukarılara sızmaktır, o yüzden çok ateşli militan havalarına girer. Ancak MİT'ten koparacağı avantajları düşünerek erken davranır ve tecrübesizlik sonucu eylemi hissettirme gafletine düşen devrimcileri ihbar eder. Arabanın plakası, gidiş güzergâhını, arabadaki kişileri ve amaçlarını MİT'e bildirir. Polis, arama numarasıyla Tuzla Köprüsü'nde arabayı durdurur, arabada–

ki 4 devrimciyi dışarı çıkartarak kurşuna dizer. Sonra arabaya bazı silah ve dökümanları bırakarak çatışma süsü verir. Olay çok sayıda insanın gözleri önünde gerçekleştiği için kamuoyuna anında "polis infazı" olarak yansır ve büyük tartışmalara yol açar. Parti, kesin ihanet öngörüsüyle araştırma yapmaya başlayınca paniğe kapılan ve bir süre Kemal Suğukpınar'la iş ortaklığı yapan başka bir "gönülsüz ajan" olan Mustafa Curnaz basına "samimi itiraf"ta bulunur ve olay açığa çıkar. Curnaz, kendisi gibi Engin Kaya'nın da ajan olduğunu, söz konusu 4 devrimciyi MİT'e onun bildirdiğini ve sivil timler tarafından infaz edildiğini kendisine söylediğini söyler. Parti tarafından cezalandırılmak için aranan Engin Kaya, Dev-Sol tarafından yakalanır. Bu örgüt tarafından sorgulandıktan sonra öldürülür ve cesedi katline sebep olduğu 4 devrimcinin infaz edildiği Tuzla Köpürüsü'nün altına atılır. Ardından Dev-Sol tarafından "sorgulamanın" bant kayıtları basına servis edilir. Burada Diyarbakır tünelinin Kaya tarafından MİT'e bildirildiği, hatta Metris firarının bile MİT'in bilgisi dahilinde yapıldığı iddia edilmekteydi. Bütün bunlar bir ajanın ortalığı karıştırmak ve bilgi kirliliği yaratmak gibi ayrı bir görevinin daha olduğu unutularak yapılır. Oysa Metris konusundaki komik savı bir tarafa bırakalım, Diyarbakır tüneli de Engin Kaya'nın TKP-ML ile örgütsel bir bağı olmadan epey önce yakalanan iki PKK'linin çözülmesi sonucu MİT tarafından zaten bilinmektedir. Sol çevrenin iflah olmaz hastalığı; birbirlerine omuz vermek yerine birbirini kıskançça itibarsızlaştırma aymazlığı...

Ek 2)

1996 Diyarbakır Cezaevi Katliamı
Alkışlanacak Haberler Çoğalıyor !!!
Diyarbakır Cezaevi Katliamı Davası Düşürüldü

3 Eylül 2014

Diyarbakır E Tipi Cezaevi davası; sanıkların "suçu işledikle-rinin sabit olmaması" gerekçesiyle düşürüldü. Davanın avuka-tı Tahir Elçi, "Yargı Diyarbakır Cezaevi Katliamı mağdurlarının yarasını bir kez daha acımasızca kanattı" dedi.

Diyarbakır E Tipi Cezaevinde 1996 yılında 10 PKK'li tutuk-lunun hayatını kaybetmesi, 24'nün ise yaralanması olayına iliş-kin sanıkları, "suçu işlediklerinin sabit olmaması" gerekçesiy-le beraat kararı veren mahkeme davanın düşürülmesine karar verdi.

Diyarbakır E Tipi Cezaevi'nde 1996 yılında 10 PKK'li tutuk-lunun hayatını kaybetmesi, 24'ünün ise yaralanması olayına ilişkin Yargıtay 1. Ceza Dairesi 7 sanık hakkında suçun zaman aşımına uğraması ve 20 sanığa ise, "suçu işlediklerinin sabit olmaması" gerekçesiyle beraat kararı veren mahkeme davanın düşürülmesine karar verdi.

62 sanığın cezaevi olaylarında 10 tutuklunun "faili belli

olmayacak şekilde, aynı sebep ve kasıt altında öldürmek kastı olmaksızın müesser fiil sonucu ve zaruretin tayin ettiği hududa tecavüz etmek suretiyle öldürmek' suçundan 18'er yıl hapis cezasıyla cezalandıran mahkeme, sanıkların eylemlerini gerçekleştirirken zaruretin gerektirdiği sınırları aştıkları kabulünü göz önüne alarak cezayı her sanık için 6'şar yıla indirdi.

Sanıkların yargılama aşamasındaki davranışlarını takdiri indirim sebebi sayan mahkeme, 62 sanığı 5'er yıl hapis cezasıyla cezalandırdı. Mahkeme sanıklardan 8'i hakkında açılan "Görevi ihmal" davasında da öldürme suçundan ceza aldıklarından dolayı karar verilmesine yer olmadığına hükmetti.

Otopsi bilgileri

Gerekçeli kararda olayda hayatını kaybeden 10 kişinin 25 Eylül 1996 tarihinde yapılan otopsilerine de yer verildi.

Otopsi raporuna göre ölenlerin tamamının kafataslarında sert cisimle vurma sonucu kırık tespit edildi. Raporda ölenlerin 6'sının kulak, kafa ve vücudunun değişik yerlerinde düzenli kesi izleri ve kesici alet yaralanmalarının saptandığı ifade edildi. Otopsi raporuna göre olayda ölen 10 kişiden 9'unun beyin harabiyetine bağlı, 1 kişinin ise tüm kaburga kemiklerinin kırılarak akciğerine batması sonucu hayatını kaybettiği belirtildi.

E Tipi Cezaevi'nde çıkan fiili durum nedeniyle, güç kullanmanın kolluk güçlerine yasaca verilmiş bir görev olduğu belirtilen kararda, müdahalenin tutuklu ve hükümlüleri tek tek etkisiz hale getirmek amacıyla güç kullanımına yönelik olması gerekirken, bu sınırın aşılarak bir kısmının ölümüne yol açacak şekilde aşırı güç kullanımının gerçekleştiği belirtildi.

'Aşırı güç kullanımı'

62 sanık hakkında 'Kastın aşılması suretiyle birden fazla kişinin ölümüne sebep olmak' suçundan mahkumiyet karan verildi.

"Sanıkların bu eylemlerini gerek belirttiğimiz yasal mevzuattan kaynaklanan görevleri nedeniyle, gerekse de adli ve idari amirlerinin emirlerini yerine getirme gayesiyle yerine getirme

düşüncesinde oldukları, sanıkların eylemlerinde olayın oluşuna göre aşırı güç kullanımı nedeniyle zaruretten kaynaklanan güç kullanma sınırının aşıldığı anlaşıldığından cezalarından ölenlerin sayısı ve eylemlerin vehameti nazara alınarak indirim yapmak gerekmiştir."

'Yaralar bir kez daha acımasızca kanattı'

Davanın Avukatı Tahir Elçi, "Yargı Diyarbakır Cezaevi Katliamı Davasının mağdurlarının yarasını bir kez daha acımasızca kanattı" dedi.

"Yargı Diyarbakır Cezaevi Katliamı Davasının mağdurlarının yarasını bir kez daha acımasızca kanattı.

"1996'da Diyarbakır Cezaevi'nde 10 savunmasız tutuklu, kafatasları demir çubuklarla acımamsızca ve vahşice parçalanarak katledilmişti."

"10 savunmasız insanın kafataslarının parçalanarak canice katledildiği Diyarbakır C. Katliamı Davasında adalet yargının umurunda bile olmadı."

"İki kilitli demir parmaklı kapı arasında tutularak kafalarının tek tek demir çubuklarla parçalanmasında yargı "kasıtlı bir eylem" yok dedi.

"Mahkeme Diyarbakır Cezaevi Katliamı davasında sanıklar hakkında; zamanaşımı ve beraat ile bazıları hakkında ise 5 yıl ceza vermişti."

Ne Olmuştu?

Diyarbakır E Tipi Cezaevi'nde 24 Eylül 1996 yılında asker, gardiyan ve polislerin cop, kalas ve demir çubuklarla yaptıkları saldırı sonucu Mehmet Nimet Çakmak, Rıdvan Bulut, Edip Derikçe, Erkan Perişan, Hakkı Tekin, Ahmet Çelik, Mehmet Kadri Gümüş, Cemal Çam, Mehmet Aslan ve Kadir Demir öldürüldü, 24 kişi yaralandı.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Türkiye'yi, yaşam hakkı ile işkence yasağını ihlal ettiği ve operasyonu etkin şekilde soruşturmadığı için, Mayıs 2010'daki kararıyla toplam 798 bin

euro (yaklaşık 1 milyon 870 bin TL) tazminat ödemeye mahkum etti.

Diyarbakır 3. Ağır Ceza Mahkemesi'nde, aralarında rütbeli asker ve polis amirlerinin de bulunduğu 29'u asker, 36'sı polis, biri cezaevi doktoru, ikisi cezaevi müdürü, dördü de infaz koruma memuru toplam 72 sanık, katliamın sorumluları olarak yargılandı.

10 yıl süren yargılama 27 Şubat 2006'da sonuçlandı. Mahkeme heyeti üç sanığı beraat ettirirken 62 sanığı çeşitli hapis cezalarına çarptırdı.

Ancak sanıklar, suçun 23 Nisan 1999 öncesinde gerçekleşmesi nedeniyle, 4616 sayılı Şartla Salıverme ve Cezaların Ertelenmesi Kanunu'ndan yararlanarak tahliye oldular.

Dosyayı inceleyen Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı ise kararın esastan bozulmasını istedi. Yargıtay da savcılığın görüşüne uyarak kararı bozdu.

Yargıtay, sanıkların müebbet hapisle cezalandırılmalarını isteyerek dosyayı 2007'de mahkemeye gönderdi.

Savcılık, bazı sanıkların beraatına karar verilmesini isterken kamu davası açılan başgardiyan ve ağır yaralıyı hastaneye değil başka cezaevine gönderen doktorun da aralarında bulunduğu sanıklar hakkındaki davanın zamanaşımı nedeniyle düşürülmesini istedi.

Bu kitap, 12 Eylül askeri darbesinin insanlık dışı yüzünü en çarpıcı biçimde gösterdiği askeri cezevlerinden Diyarbakır 5 No'ludaki bir tanıklığı özetliyor. 17 Aralık 1981'den Ekim 1990'a kadar ordaydım ve bütün merhaleleri bizzat yaşadım.

Darbeden az önce yapımı tamamlanıp açılan ve darbeden hemen sonra başlayan birinci acımasız vahşet dalgasının cehennemi bir sessizlik yarattığı, sadece işkence ve çığlık seslerinin duyulabildiği bir anda o zindana düştüm. Her dakikası bir cehennem azabı olan vahşet altında yaşamaya ancak 5-6 ay katlanabildim. Ondan sonraki bütün zamanım direniş-hastane-hücre üçgeni içinde geçti. (...) Başka insanların uğradığı inanılmaz zulmü duyduğumda dehşete düştüm ve onların yanında kendime yapılan zulümden söz etmeye utandım, bir şey yapamadığımız için de kahroldum. Acıyı hissetmek için bizzat işkence görmeniz gerekmiyor, işkence gören insanların dinmez çığlıklarını dinlemenin daha korkunç bir zulüm olduğunu orada yaşayarak öğrendim. İnsani olan her şey canavarca saldırı altındaydı. Aklı, inancı, kimliği, vicdanı, onuru, cinselliği, bedensel bütünlüğü, yaşama hakkı, her şey!..

Bunları, işkencelere muhatap olan çok sayıda insan anlattı. Biliyorum ki anlatılanlar yine de yaşananları tam olarak yansıtmaktan çok acizdir. Çünkü söz, daima gerçeğin kendisi karşısında yetersiz kalır. Bu yüzden onları tekrarlamaya gerek duymadım. Kitabın ağırlık merkezine daha çok direnişi ve direnen insanları koydum. Bunda da yetersiz kalacağımın farkındayım.Çünkü 5 ayrı bloğa yayılan 40 civarında koğuşta, 80 hücrede, 8 kör hücre ve işkence mekânı olarak kullanılan koridorlar, merdiven altları, spor ve sinema salonları, çamaşırhane ve hamamı, özel işkence odaları ve başka yerlerde binlerce insanın vahşet altında inlediğini ve direndiğini biliyorum. Bu direnişlerde adlarını anamadığım sayısız isimsiz onurlu, mert insan vardı ve kuşkusuz zafer bütün bu irili ufaklı direnişlerin toplamının sonucu ortaya çıkabildi. Bunların hepsini bilme ve yâd etme şansına yazık ki sahip değilim, o yüzden ancak en öne çıkanları ve yanıbaşımda direnerek yaşamını yitirenleri kaydetmekle yetindim.

Hasan Hayri Aslan

Diyarbakır 5 No'lu Cehenneminde Ölümden de Öte, halen Almanya'da yaşamını sürdüren Hasan Hayri Aslan'ın ilk kitabıdır. Dünyanın en kötü on cezaevinden biri olmakla ünlenen Diyarbakır 5 No'luda on yılını geçiren ve direnişin öncü kadrosu içinde yer alan yazarın bu kitabı, doğrudan tanıklık, yaşanmışlık ve 5 No'lunun bütünlüklü kronolojik öyküsünün bir örneği olması açısından kuşkusuz çok önemlidir.

PATİKA KİTAP

PATİKA: 19
ANI: 01

26 TL

ISBN-13: 978-605-64775-9-1
9 786056 477591